

MANWAL

Il-Manwal tad-dritt Ewropew tan-nondiskriminazzjoni

Edizzjoni tal-2018

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

COUNCIL OF EUROPE
CONSEIL DE L'EUROPE

Il-manuskritt għal dan il-manwal tlesta fi Frar 2018.

L-aġġornamenti se jsiru disponibbli fil-futur fuq is-sit web tal-FRA fuq fra.europa.eu u fuq is-sit web tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem taħt il-menu tal-Każistika fuq echr.coe.int.

Kreditu għar-ritratt (kopertura u ġewwa): © iStockphoto

© L-Aġenzija tal-Unjoni Ewropea għad-Drittijiet Fundamentali u l-Kunsill tal-Ewropa, 2022

Ir-riproduzzjoni hija awtorizzata kemm-il darba jissemmu s-sors oriġinali.

Għal kwalunkwe użu jew riproduzzjoni ta' ritratti jew materjal ieħor li ma jaqax taħt id-drittijiet tal-awtur tal-Aġenzija tal-Unjoni Ewropea għad-Drittijiet Fundamentali/il-Kunsill tal-Ewropa, għandu jantalab permess direttament mingħand id-detenturi tad-drittijiet tal-awtur.

La l-Aġenzija tal-Unjoni Ewropea għad-Drittijiet Fundamentali/il-Kunsill tal-Ewropa u lanqas kwalunkwe persuna li taġixxi f'isem l-Aġenzija tal-Unjoni Ewropea għad-Drittijiet Fundamentali/ il-Kunsill tal-Ewropa ma huma responsabbi għall-użu li jista' jsir mill-informazzjoni li ġejja.

Il-Lussemburgo: L-Uffiċċju tal-Pubblikazzjonijiet tal-Unjoni Ewropea, 2022

KtE:	ISBN 978-92-871-9827-3		
FRA - print:	ISBN 978-92-9461-355-4	doi:10.2811/992213	TK-07-17-108-MT-C
FRA - PDF:	ISBN 978-92-9461-354-7	doi:10.2811/365413	TK-07-17-108-MT-N

Dan il-manwal ġie abbozzat bl-Ingliz. Il-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem (QECD) ma tieħu l-ebda responsabbiltà għall-kwalità tat-traduzzjoniċċi f'lingwi oħrajn. Il-fehmiet espresso f'dan il-Manwal ma jorbtux lill-QEDB. Il-Manwal jirreferi għal selezzjoni ta' kummentarji u manwali dwar il-Konvenzjoni Ewropea dwar id-Drittijiet tal-Bniedem. Il-QEDB ma tieħu l-ebda responsabbiltà għall-kontenut tagħha, u l-inklużjoni tagħha fuq din il-lista ma tammonta għal ebda forma ta' approvazzjoni ta' dawn il-pubblikazzjonijiet. Aktar manwali dwar il-Konvenzjoni huma elenkti fuq il-paġni tal-internet tal-librerija tal-QEDB echr.coe.int/Library.

Il-Manwal tad-dritt Ewropew tan-nondiskriminazzjoni

Edizzjoni tal-2018

Daħla

F'Jannar 2010, il-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem u l-Aġenzija tal-Unjoni Ewropea għad-Drittijiet Fundamentali ddeċidew li jikkoperaw fuq it-thejjija ta' manwal dwar il-każistika Ewropea dwar in-nondiskriminazzjoni. Issa bi pjaċir qed nippreżentaw veržjoni aġġornata ta' dan il-manwal, li jinkludi eżempji aġġornati tal-każistika rilevanti u struttura mtejba.

Meta t-Trattat ta' Lisbona daħal fis-seħħi, il-Karta tad-Drittijiet Fundamentali tal-Unjoni Ewropea saret legalment vinkolanti. Barra minn hekk, it-trattat jipprevedi l-adeżjoni tal-UE mal-Konvenzjoni Ewropea dwar id-Drittijiet tal-Bniedem. F'dan il-kuntest, għarfien akbar tal-principji komuni żviluppati mill-Qorti tal-Ġustizzja tal-Unjoni Ewropea u l-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem saru essenzjalji ghall-implementazzjoni nazzjonali xierqa ta' aspett ewljeni tad-dritt Ewropew dwar id-drittijiet tal-bniedem: l-istandards dwar in-nondiskriminazzjoni. Barra minn hekk, il-hidma tal-FRA hija ankrata fl-Aġenda 2030 għall-żvilupp Sostenibbli u hija impenjata għall-principji tal-universalità, l-ugwaljanza u li ħadd ma jithalla jibqa' lura. F'dan il-kuntest il-manwal jippromwovi l-SDG 5 (Il-ksib tal-ugwaljanza bejn is-sessi u l-awtonomija għan-nisa u t-tfajliet kollha), 10 (It-naqqis tal-inugwaljanza fi ħdan il-pajjiżi u bejniethom) u 16 (Il-promozzjoni ta' soċjetajiet ġusti, pacifici u inklużivi).

Dan il-manwal huwa mfassal sabiex jassisti lill-ġuristi li ma jispeċjalizzawx fil-qasam tad-dritt tan-nondiskriminazzjoni, u b'hekk iservi bħala introduzzjoni għall-kwistjonijiet principali involuti. Huwa mahsub għal avukati, imħallfin, prosekuturi, ħaddiema soċjali u persuni li jaħdnu ma' awtoritajiet nazzjonali, organizzazzjonijiet mhux governattivi (NGOs) u korpi oħra li jistgħu jiġu kkonfrontati bi kwistjonijiet legali relatati ma' kwistjonijiet ta' diskriminazzjoni.

Bil-korp impressjonanti ta' każistika żviluppat mill-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem u mill-Qorti tal-Ġustizzja tal-Unjoni Ewropea fil-qasam tan-nondiskriminazzjoni, jidher utli li jiġi ppreżentat manwal aġġornat u aċċessibbli mahsub għall-ġuristi – bħall-imħallfin, il-prosekuturi u l-avukati, kif ukoll ufficjali tal-infurzar tal-ligi – fl-UE u l-Istati Membri tal-Kunsill tal-Ewropa u lil hinn. B'mod partikolari, dawk fuq quddiem nett tal-protezzjoni tad-drittijiet tal-bniedem jehtieġ li jkunu konxji mill-principji tan-nondiskriminazzjoni, sabiex ikunu jistgħu japplikawhom b'mod effettiv fil-prattika. Huwa l-livell nazzjonali li jdaħħal id-dispożizzjonijiet dwar in-nondiskriminazzjoni fis-seħħi, u huwa hawnhekk, fil-prattika, li l-is-fidi jsiru viżibbli.

Nixtiequ nirringrazzjaw lil Dr Magdalena Jankowska-Gilberg u lil Dr Dagmara Rajska għall-kontribut tagħhom fl-abbozzer ta' dan il-manwal aġġornat. Nixtiequ wkoll nirringrazzjaw lil dawk kollha li taw kontribut u appoġġ matul it-thejjija tiegħu, b'mod partikolari l-Uffiċċju tal-Kummissarju Għoli tan-Nazzjonijiet Uniti għad-Drittijiet tal-Bniedem u d-Dipartiment tal-Kunsill tal-Ewropa tal-Karta Soċjali Ewropea. Aħna grati wkoll għall-appoġġ dokumentarju provdut mill-Qorti tal-Ġustizzja tal-Unjoni Ewropea.

Roderick Liddell

Registratur tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem

Michael O'Flaherty

Direttur tal-Aġenzija tal-Unjoni Ewropea
għad-Drittijiet Fundamentali

Werrej

DAHLA	3
ABBREVJAZZJONIET	9
KIF TUŽA DAN IL-MANWAL	11
1 INTRODUZZJONI GHAD-DRITT EWROPEW TAN-NONDISKRIMINAZZJONI: KUNTEST, EVOLUZZJONI U PRINČIPJI EWLENIN	15
1.1. Kuntest u sfond għad-dritt Ewropew tan-nondiskriminazzjoni	16
Punti ewlenin	16
1.1.1. Il-Kunsill tal-Ewropa: I-iżvilupp tad-dritt tan-nondiskriminazzjoni	18
Punti ewleni	18
1.1.2. L-Unjoni Ewropea: I-iżvilupp tad-dritt tan-nondiskriminazzjoni	20
Punti ewlenin	20
1.1.3. Id-dritt Ewropew tan-nondiskriminazzjoni u t-trattati tan-NU dwar id-drittijiet tal-bniedem	24
Punti ewlenin	24
1.2. Min jirċievi protezzjoni skont id-dritt Ewropew tan-nondiskriminazzjoni?	27
Punti ewlenin	27
1.3. Il-kamp ta' applikazzjoni tal-KEDB: I-Artikolu 14 u I-Protokoll Nru 12	29
Punti ewlenin	29
1.3.1. Drittijiet koperti mill-KEDB	29
1.3.2. Il-kamp ta' applikazzjoni tad-drittijiet tal-KEDB	30
1.3.3. Il-Protokoll Nru 12 tal-KEDB	33
1.4. Il-kamp ta' applikazzjoni tad-dritt tal-UE tan-nondiskriminazzjoni	35
Punti ewlenin	35
2 KATEGORIJI TA' DISKRIMINAZZJONI	41
Punti ewleni	44
2.1. Diskriminazzjoni diretta	45

Punti ewlenin	45
2.1.1. Trattament inqas favorevoli	46
2.1.2. Komparatur	46
2.1.3. Kawżalità	52
2.1.4. Diskriminazzjoni permezz tal-assoċjazzjoni	53
2.2. Diskriminazzjoni indiretta	55
Punti ewlenin	55
2.2.1. Regola, kriterju jew prattika newtrali	56
2.2.2. Aktar negattiva b'mod sinifikanti fl-effetti tagħha fuq grupp protett	58
2.2.3. Komparatur	60
2.3. Diskriminazzjoni multipla u intersezzjoni	62
Punti ewlenin	62
2.4. Il-fastidju u l-istruzzjoni biex issir diskriminazzjoni	67
2.4.1. Il-fastidju u l-istruzzjoni biex issir diskriminazzjoni skont id-direttivi tal-UE dwar in-nondiskriminazzjoni	67
Punt ewljeni	67
2.4.2. Fastidju u l-istruzzjoni biex issir diskriminazzjoni skont il-KEDB u l-ESC	70
2.5. Miżuri speċjali jew speċifici	73
Punti ewlenin	73
2.6. Reat ta' mibegħda	85
Punt ewljeni	85
2.7. Diskors ta' mibegħda	90
Punt ewljeni	90
3 ġUSTIFIKAZZJONI GHAL TRATTAMENT INQAS FAVOREVOLI SKONT ID-DRITT EWROPEW TAN-NONDISKRIMINAZZJONI	97
3.1. Applikazzjoni ta' ġustifikazzjoni oġġettiva skont il-KEDB	98
Punti ewlenin	98
3.2. Applikazzjoni tal-ġustifikazzjoni oġġettiva skont id-dritt tal-UE	100
Punt ewljeni	100
3.3. Raġunijiet speċifici ta' ġustifikazzjoni skont id-dritt tal-UE	102
Punti ewlenin	102
3.3.1. Rekwizit professjonalji ġenwin	104
3.3.2. Istituzzjonijiet relijuži	108
3.3.3. Eċċeżzjonijiet abbaži tal-età	110

4 OQSMA MAGĦŻULA TA' PROTEZZJONI	117
Punt ewljeni	121
4.1. Impjieg	121
4.2. L-aċċess għall-assistenza u s-sigurtà soċjali	130
4.3. Edukazzjoni	138
4.4. Aċċess għall-provvista ta' oggetti u servizzi, inkluża l-akkomodazzjoni	142
4.5. Aċċess għall-ġustizzja	148
4.6. L-isfera "personal": il-ħajja privata u tal-familja, l-adozzjoni, id-dar u ż-żwieġ	150
4.7. Il-partecipazzjoni politika: il-libertà tal-espressjoni, tal-għaqda u tal-assoċċazzjoni, u l-elezzjonijiet ħielsa	158
4.8. Kwistjonijiet tad-dritt kriminali	161
5 RAĠUNIJIET PROTETTI	165
Punti ewlenin	170
5.1. Sess	172
5.2. Identità tal-ġeneru	182
Punti ewlenin	182
5.3. Orjentazzjoni sesswali	187
5.4. Dizabbiltà	193
5.5. Età	201
5.6. Razza, etniċità, kulur u shubija f'minoranza nazzjonali	208
5.7. Nazzjonaliità jew oriġini nazzjonali	214
Punti ewlenin	214
5.8. Reliġjon jew twemmin	222
5.9. L-origini soċjali, it-twelid u l-proprietà	228
5.10. Lingwa	231
5.11. Opinjoni politika jew opinjoni oħra	235
5.12. "Status ieħor"	237
6 KWISTJONIJIET PROCEDURALI FID-DRITT TAN-NONDISKRIMINAZZJONI	241
Punti ewlenin	242
6.1. Iċ-ċaqliq tal-oneru tal-provi	243
6.2. Ċirkostanzi irrilevanti għas-sejba tad-diskriminazzjoni	252
6.3. Ir-rwol tal-istatistika u data oħra	254
6.4. L-infurzar tad-dritt tan-nondiskriminazzjoni	261
Punti ewlenin	261

KAŽISTIKA	265
INDIĆI	287
LISTA TA' TESTI LEGALI	307
NOTA DWAR IR-REFERENZA	309

Abbrevjazzjonijiet

CEDAW	Il-Konvenzjoni dwar l-Eliminazzjoni ta' Kull Forma ta' Diskriminazzjoni kontra n-Nisa
CFI	Il-Qorti Ģeneral
CRC	Il-Konvenzjoni dwar id-Drittijiet tat-Tfal
CRPD	Il-Konvenzjoni dwar id-Drittijiet ta' Persuni b'Diżabilità
ECRI	Il-Kummissjoni Ewropea kontra r-Razziżmu u l-Intolleranza
ECSR	Il-Kumitat Ewropew tad-Drittijiet Soċjali
ESC	Il-Karta Soċjali Ewropea
HRC	Il-Kumitat tad-Drittijiet tal-Bniedem
ICCPR	Patt Internazzjonali dwar id-Drittijiet Čivilu u Politici
ICERD	Il-Konvenzjoni Internazzjonali dwar l-Eliminazzjoni tal-Forom Kollha ta' Diskriminazzjoni Razzjali
ICESCR	Il-Patt Internazzjonali dwar id-Drittijiet Ekonomiči, Soċjali u Kulturali
Karta tal-UE	Karta tad-Drittijiet Fundamentali tal-Unjoni Ewropea
KEDB	Il-Konvenzjoni Ewropea dwar id-Drittijiet tal-Bniedem (isem shiħi: Il-Konvenzjoni għall-Protezzjoni tad-Drittijiet tal-Bniedem u tal-Libertajiet Fundamentali)
KtE	Il-Kunsill tal-Ewropa
NU	In-Nazzjonijiet Uniti
OIG	Organizzazzjoni Intergovernattiva
QEDB	Il-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem
QGUE	Il-Qorti tal-Ġustizzja tal-Unjoni Ewropea (qabel Diċembru 2009, il-Qorti Ewropea tal-Ġustizzja)
QIġ	Qorti Internazzjonali tal-Ġustizzja
TCN	Ċittadin ta' Pajjiż Terz
TFUE	It-Trattat dwar il-Funzjonament tal-Unjoni Ewropea
TSP	It-Tribunal għas-Servizz Pubbliku tal-Unjoni Ewropea
TUE	It-Trattat dwar l-Unjoni Ewropea
UDHR	Id-Dikjarazzjoni Universali tad-Drittijiet tal-Bniedem
UE	L-Unjoni Ewropea

Kif tuża dan il-manwal

Dan il-manwal jiprovdi ħarsa ġeneralni lejn l-aspetti ewlenin tad-dritt tan-nondiskriminazzjoni fl-Ewropa, b'referenza specifika għall-projbizzjoni tad-diskriminazzjoni stipulati fil-Konvenzjoni Ewropea dwar id-Drittijiet tal-Bniedem (KEDB) tal-Kunsill tal-Ewropa, kif interpretati mill-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem (QEDB), u d-dritt tal-Unjoni Ewropea, kif interpretat mill-Qorti tal-Ġustizzja tal-Unjoni Ewropea (QGUE).

Il-manwal jirrikoxxi li l-principju tan-nondiskriminazzjoni huwa importanti ħafna minħabba li jinfluwenza t-tgawdija tad-drittijiet tal-bniedem l-oħra kollha. L-għan tad-dritt tan-nondiskriminazzjoni huwa illi jippermetti lill-individwi kollha prospetti uguali u ġusti għall-aċċess għall-opportunitajiet disponibbli fis-soċjetà.

Il-manwal huwa mfassal sabiex jassisti lill-ġuristi li ma jispejalizzawx fil-qasam tad-dritt tan-nondiskriminazzjoni, b'hekk iservi bħala introduzzjoni għall-kwistjonijiet principali involuti. Huwa maħsub għal avukati, imħallfin, prosekuturi, ġaddiem Soċjali, kif ukoll għal persuni li jaħdmu ma' awtoritajiet nazzjonali, organizzazzjonijiet mhux governattivi (NGOs) u korpi oħra li jittrattaw kwistjonijiet legali relatati ma' kwistjonijiet ta' diskriminazzjoni. Il-manwal jista' jkun utli wkoll għal riċerka legali jew skopijiet ta' rappreżentanza pubblika. Huwa mfassal sabiex jippermetti lill-ġuristi jirreferu direttament għal taqsimiet/suġġetti specifiċi kif meħtieg; mhux neċċessarju li l-manwal jinqara kollu kemm hu.

Huwa punt ta' referenza dwar id-dritt Ewropew tan-nondiskriminazzjoni, li jispjega kif kull kwistjoni hija regolata skont id-dritt tal-UE kif ukoll skont il-KEDB. Fejn ikun rilevanti, hemm ukoll referenzi għall-istumenti tal-Karta Soċjali Ewropea (ESC), strumenti oħra tal-Kunsill tal-Ewropa (KtE) u trattati internazzjonali konkluži taħt l-awspicċi tan-Nazzjonijiet Uniti (NU) relatati man-nondiskriminazzjoni.

Id-dritt tal-KEDB huwa deskrirt prinċipalment permezz tal-każistika magħżula tal-QEDB. Il-liġi li toħroġ mid-dritt tal-UE hija pprezentata permezz ta' mżiuri leġiżlattivi (direttivi tan-nondiskriminazzjoni), dispożizzjonijiet rilevanti tat-trattati tal-UE, il-Karta tad-Drittijiet Fundamentali tal-Unjoni Ewropea (il-Karta tal-UE) u l-ġurisprudenza tal-QGUE.

Il-każistika deskritta jew ċitata f'dan il-manwal tagħti eżempji ta' korpus ta' każistika importanti kemm tal-QEDB kif ukoll tal-ġurisprudenza tal-QGUE. Il-manwal ikopri, sa fejn hu possibbli fid-dawl tal-kamp ta' applikazzjoni limitat

U n-natura introduttora tiegħu, žviluppi legali sa April 2017, inkluž žviluppi li seħħew aktar tard fejn possibbli. Il-preferenza ngħatat għal każistika aktar reċenti, għalkemm każijiet ewlenin aktar antiki jissemmew fejn meħtieġ. Sabiex tiġi evitata l-konfużjoni, dan il-manwal jirreferi għall-Qorti tal-Ğustizzja (Qt-Ğ) bħala l-Q-ĞUE, anke għal deċiżjonijiet maħruġa qabel Diċembru 2009. Peress li ġafna każijiet jinvolvu diversi aspetti koperti fil-manwal, l-għażla tat-taqṣima li taħħtha każ partikolari jiġi diskuss hija suġġettiva.

Kull kapitolu jkɔpri suġġett distint filwaqt li kontroreferenzi għal temi u kapitoli oħrajn jgħinu sabiex jinfiehem aħjar il-qafas legali applikabbli u l-każistika rilevanti. Kull kapitolu jibda b'tabella li tiddeskrivi l-kwistjonijiet indirizzati f'dak il-kapitolu. It-tabella tispecifika wkoll id-dispożizzjonijiet legali applikabbli taħt żewġ sistemi Ewropej separati u telenka l-każistika rilevanti tal-Q-ĞUE u tal-QEDB. Il-kapitolu mbagħad jippreżenta d-dispożizzjonijiet legali taħt kull sistema marbuta mas-suġġett kopert. Dan jippermetti lill-qarrej jara fejn iż-żewġ sistemi legali jiltaqgħu u fejn huma differenti. Il-prattikanti fi stati mhux tal-Unjoni Ewropea(UE) li huma stati membri tal-KtE, u li b'hekk huma partijiet għall-KEDB, jistgħu jaċċessaw l-informazzjoni rilevanti għal pajjiżhom billi jmorru dritt għat-Taqsimiet tal-KtE. Il-prattikanti fl-Istati Membri tal-UE se jkollhom bżonn jużaw iż-żewġ taqsimiet peress li dawk l-istati huma marbuta biż-żewġ ordnijiet legali.

Barra minn hekk, il-punti prinċipali huma pprezentati fil-bidu ta' kull taqsima.

Il-manwal jibda b'explorazzjoni qasira taż-żewġ sistemi legali kif stabbilit mid-dritt tal-KtE u tal-UE. Il-Kapitolu 1 jispjega l-kuntest u l-isfond għad-dritt Ewropew tan-nondiskriminazzjoni u jiddeskrivi l-kamp ta' applikazzjoni personali u materjali taż-żewġ sistemi.

Il-Kapitolu 2 jispjega meta d-differenzi fit-trattament jitqiesu bħala diskriminatorji. L-enfasi hija fuq kategoriji ta' diskriminazzjoni (bħad-diskriminazzjoni diretta u indiretta, il-fastidju jew l-istruzzjoni għad-diskriminazzjoni, ir-reati ta' mibegħda u d-diskors ta' mibegħda). Il-Kapitolu 3 mbagħad ikopri ġustifikazzjonijiet possibbli għal trattament differenziali.

Fil-Kapitolu 4, il-prinċipju tan-nondiskriminazzjoni huwa pprezentat mill-perspettiva ta' diversi oqsma tal-ħajja inkluž, fost l-oħrajn, l-impieg, l-aċċess għall-assistenza u s-sigurtà soċjali, l-edukazzjoni, il-ħajja privata u tal-familja.

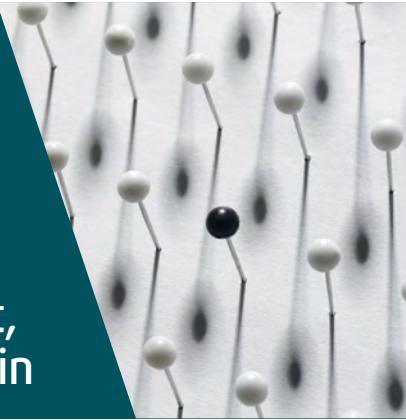
Il-Kapitolu 5 janalizza r-raġunijiet ta' diskriminazzjoni bħas-sess, l-identità tal-ġeneru, l-orjentazzjoni sesswali, id-diżabbiltà, l-età, ir-razza, l-origini etnika, l-oriġini nazzjonali u r-religjon jew it-twemmin.

Il-Kapitolu 6 ježamina l-kwistjonijiet procedurali fid-dritt tan-nondiskriminazzjoni. Inghatat attenzjoni speċjali lill-bidla fl-oneru tal-provi. Mistoqsjiet evidenzjali oħra, bħar-rwol tal-istatistika u *data* oħra, ġew spjegati wkoll.

Il-verżjoni elettronika tal-manwal tinkludi iperlinks għall-każistika u l-leġiżlazzjoni tal-UE. L-iperlinks għal sorsi tad-dritt tal-UE jidderieġu lill-qarrej għal paġni ta' ħarsa generali ta' eur-lex, minn fejn wieħed jista' jiftaħ il-kawża jew il-leġiżlazzjoni fi kwalunkwe lingwa disponibbli tal-UE. Il-każistika tal-QEDB u l-ECSR hija konnessa permezz ta' iperlink mal-baži tad-*data* tal-Hudoc, li hija disponibbli bl-Ingliż u bil-Franċiż. Għal xi kawżei, huma disponibbli traduzzjonijiet f'lingwi oħra.

1

Introduzzjoni għad-dritt Ewropew tan-nondiskriminazzjoni: kuntest, evoluzzjoni u prinċipji ewlenin

UE	Kwistjonijiet koperti	KtE
II-Karta tad-Drittijiet Fundamentali, I-Art. 20 (L-ugwaljanza f'ghajnejn il-liġi) u 21 (Nondiskriminazzjoni) TUE, I-Art. 2, 3 (3), 9 TFUE, I-Art. 10 Id-Direttiva dwar I-Ugwaljanza fl-Impjieg (2000/78/KE) Id-Direttiva dwar I-Ugwaljanza Razzjali (2000/43/KE) Id-Direttiva dwar is-Sessi u l-Prodotti u s-Servizzi (2004/113/KE) Id-Direttiva dwar I-Ugwaljanza bejn is-Sessi (2006/54/KE) QGUE, C-571/10, <i>Kamberaj vs IPES</i> [GC], 2012 QGUE, C-236/09, <i>Association Belge des Consommateurs Test-Achats ASBL vs Conseil des ministres</i> [GC], 2011	Ugwaljanza u non-diskriminazzjoni	KEDB, I-Art. 14 (projbizzjoni tad-diskriminazzjoni), Protokoll Nru 12, I-Art. 1 (projbizzjoni ġenerali tad-diskriminazzjoni) ESC, I-Art. E, Protokoll li Jipprovdha għal Sistema ta' Lamenti Kollettivi II-Konvenzjoni Qafas għall-Harsien tal-Minoranz Nazzjonali II-Konvenzjoni dwar il-Prevenzjoni u l-Ğieda kontra l-Vjolenza kontra n-Nisa u l-Vjolenza Domestika (Konvenzjoni ta' Istanbul) II-Konvenzjoni dwar l-Azzjoni kontra t-Traffikar tal-Bnedmin II-Konvenzjoni dwar l-Aċċess għal Dokumenti Uffiċjali II-Protokoll tal-Konvenzjoni dwar iċ-Čiberkriminalità II-Konvenzjoni dwar id-Drittijiet tal-Bnedem u l-Bijomedicina QEDB, <i>Khamtokhu and Aksenchik vs Ir-Russja</i> [GC], Nru 60367/08 u 961/11, 2017 QEDB, <i>Pichkur vs L-Ukrajna</i> , Nru 10441/06, 2013 QEDB, <i>Savez crkava "Riječ života" et vs Il-Kroazja</i> , No. 7798/08, 2010

UE	Kwistjonijiet koperti	KtE
TFUE, I-Art. 18 Id-Direttiva dwar id-dritt għal riunifikazzjoni tal-familja (2003/86/KE) Id-Direttiva dwar cittadini ta' pajiżi terzi li jkunu residenti legalment għat-tul (2003/109/KE)	Nondiskriminazzjoni bbażata fuq in-nazzjonaliità u l-istat ta' immigrazzjoni	

Dan il-kapitolu introdutorju jiddeskrivi l-origini tad-dritt tan-nondiskriminazzjoni fl-Ewropa. Mill-bidu nett, huwa importanti li wieħed jinnota li l-imħallfin u l-prosekuturi nazzjonali huma meħtieġa japplikaw il-garanzji previsti skont il-Konvenzjoni Ewropea dwar id-Drittijiet tal-Bniedem (KEDB) u dawk skont id-direttivi tal-UE dwar in-nondiskriminazzjoni, irrispettivament minn jekk tinvokahomx parti fil-proċedimenti. Dan huwa b'konsegwenza tal-principi legali stabbiliti f'kull sistema rispettiva, pereżempju, l-effett dirett tad-dritt tal-Unjoni fl-Istati Membri tal-UE u l-applikabbiltà diretta mogħtija lill-KEDB,¹ li jfisser li jrid ikun hemm konformità magħha fl-Istati Membri kollha tal-UE u tal-Kunsill tal-Ewropa (KtE).

1.1. Kunteṣt u sfond għad-dritt Ewropew tan-nondiskriminazzjoni

Punti ewlenin

- Il-protezzjoni kontra d-diskriminazzjoni fl-Ewropa tista' tinstab kemm fid-dritt tal-UE kif ukoll fid-dritt tal-Kunsill tal-Ewropa.
- Iż-żewġ sistemi joperaw separatament iżda jistgħu jinfluwenzaw lil xulxin permezz tal-każistika tagħhom.

It-terminu “dritt Ewropew tan-nondiskriminazzjoni” jissuġgerixxi li teżisti sistema unika ta’ regoli madwar l-Ewropa kollha dwar in-nondiskriminazzjoni. Madankollu, hija magħmulu minn varjetà ta’ sorsi. Dan il-manwal huwa bbażat principalment fuq il-liġi tal-KtE (b’efnasi fuq il-KEDB) u l-UE. Dawn iż-żewġ sistemi għandhom origini, strutturi u objettivi differenti.

¹ Ara l-QGħUE, C-555/07, *Seda Küçükdeveci vs Swedex GmbH & Co. KG* [GC], 19 ta’ Jannar 2010.

Għalkemm iż-żewġ sistemi joperaw separatament, hemm bosta rabtiet bejniethom. Il-Qorti tal-Ġustizzja tal-Unjoni Ewropea (QĞUE) tirreferi għall-KEDB² u l-Karta Soċjali Ewropea (KSE)³ bħala gwida għall-interprettazzjoni tad-dritt tal-UE. Iż-żewġ atti huma msemmija wkoll fil-qafas tat-trattat tal-UE: L-Artikolu 6(3) tat-Trattat dwar l-Unjoni Ewropea (TUE) jirrikonoxxi b'mod espliċitu l-KEDB bħala sors ta' ispirazzjoni għall-iżvilupp tad-drittijiet fundamentali fl-UE; l-Artikolu 52(3) tal-Karta tal-UE jipprevedi li t-tifsira u l-kamp ta' applikazzjoni tad-drittijiet tal-Karta korrispondent għandhom ikunu l-istess bħal dawk stabbiliti mill-KEDB⁴ (għalkemm id-dritt tal-UE jista' tiprovdji protezzjoni aktar estensiva). L-Artikolu 151 tat-Trattat dwar il-Funzjonament tal-Unjoni Ewropea (TFUE) u l-preambolu għall-Karta tal-UE jsemmu l-Karta Soċjali Ewropea. Fil-każistika tagħhom, il-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem (QEDB) u l-Kumitat Ewropew tad-Drittijiet Soċjali (ECSR) jirreferu għal-leġiżlazzjoni tal-UE u l-każistika tal-QĞUE.⁵

Id-dritt tal-UE u l-KEDB huma marbuta mill-qrib. L-Istati Membri kollha tal-UE ngħaqdu mal-KEDB u l-QĞUE tfidex li tkun ispirata mill-KEDB meta tiddetermina l-kamp ta' applikazzjoni tal-protezzjoni tad-drittijiet tal-Bniedem skont id-dritt tal-UE. Il-Karta tad-Drittijiet Fundamentali tal-UE tirrifletti wkoll (għalkemm mhijiex limitata għal) il-firxa tad-drittijiet fil-KEDB. Konsegwentement, id-dritt tal-UE huwa fil-biċċa l-kbira konsistenti mal-KEDB. Madankollu, jekk individwu jkun jixtieq jagħmel ilment dwar l-UE u n-nuqqas tagħha li tiggarrantixxi d-drittijiet tal-Bniedem, muhuwiex intitolat li jieħu l-UE, bħala tali, quddiem il-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem (QEDB). Minflok, irid jew: iressaq ilment quddiem il-qrati nazzjonali, li mbagħad jistgħu jirreferu l-każ quddiem il-QĞUE permezz tal-proċedura ta' referenza preliminari; jew jilmentaw indirettament dwar l-UE quddiem il-QEDB filwaqt li jieħdu azzjoni kontra Stat Membru.

It-Trattat ta' Lisbona jinkludi dispożizzjoni li tagħti mandat lill-UE biex tingħaqad mal-KEDB bħala parti fiha nnifisha u l-Protokoll 14 għall-KEDB jemendah biex dan ikun jista' jseħħ. Għadu mhux ċar meta dan iseħħ u xi tkun ir-relazzjoni futura bejn il-QĞUE u l-QEDB.

2 Pereżempju, ara l-QĞUE, C-510/11 P, *Kone Oyj et vs Il-Kummissjoni Ewropea*, 24 ta' Ottubru 2013, punti 20-22.

3 Pereżempju, ara l-QĞUE, Kawżi magħquda C-395/08 u C-396/08, *Istituto nazionale della previdenza sociale (INPS) vs Tiziana Bruno u Massimo Pettini u Daniela Lotti u Clara Matteucci*, 10 ta' Ġunju 2010, punti 31-32.

4 Ara wkoll l-Art. 53 tal-Karta tad-Drittijiet Fundamentali tal-UE u l-Preambolu tagħha.

5 Pereżempju, ara l-QEDB, *Biao vs Id-Danmarka*, Nru 38590/10 [GC], 24 ta' Mejju 2016.

1.1.1. Il-Kunsill tal-Ewropa: l-iżvilupp tad-dritt tan-nondiskriminazzjoni

Punt ewlieni

- Il-principju tan-nondiskriminazzjoni huwa minqux f'għadd ta' trattati tal-Kunsill tal-Ewropa.

Il-Kunsill tal-Ewropa huwa organizzazzjoni intergovernattiva li oriġinarjament ingħaqdet wara t-Tieni Gwerra Dinija biex tippromwovi, fost affarrijiet oħra, l-istat tad-dritt, id-demokrazija, id-drittijiet tal-Bniedem u l-iżvilupp soċjali (ara l-Preamble u l-Artikolu 1 tal-Istatut tal-Kunsill tal-Ewropa). Fl-1950, l-Istati Membri tal-KtE adottaw il-Konvenzjoni għall-Protezzjoni tad-Drittijiet tal-Bniedem u l-Libertajiet Fundamentali, li tistieden lill-QEDB tgħin fil-ksib ta' dawn l-għanijiet. Il-KEDB kienet l-ewwel waħda mit-trattati moderni dwar id-drittijiet tal-Bniedem li ġejja mid-Dikjarazzjoni Universali tad-Drittijiet tal-Bniedem tan-Nazzjonijiet Uniti. Hija tistabbilixxi obbligu legalment vinkolanti għall-membri tagħha biex jiggarrantixxu lista ta' drittijiet tal-Bniedem lil kulħadd fi ħdan il-ġurisdizzjoni tagħhom, mhux biss liċ-ċittadini. L-implementazzjoni tal-KEDB hija rieżaminata mill-QEDB, li tisma' kawzi mressqa kontra l-Istati Membri. Il-Kunsill tal-Ewropa attwalment għandu 47 membru u kwalunkwe stat li jixtieq jissieħeb għandu jaderixxi mal-KEDB.

Il-projbizzjoni tad-diskriminazzjoni hija stabbilita fl-Artikolu 14 tal-KEDB, li jiggarrantixxi trattament ugħali fit-tgawdija tad-drittijiet l-oħra stabbiliti fil-Konvenzjoni. Il-Protokoll 12 (2000) għall-KEDB, li għadu ma ġiex ratifikat mill-Istati Membri kollha tal-UE,⁶ jespandi l-kamp ta' applikazzjoni tal-projbizzjoni ta' diskriminazzjoni għal trattament ugħali fit-tgawdija ta' kwalunkwe dritt, inkluži d-drittijiet skont il-liġi nazzjonali.

L-ESC (riveduta)⁷ hija t-trattat principali l-ieħor tal-KtE dwar id-drittijiet tal-Bniedem. Għall-kuntrarju tal-Karta tal-1961,⁸ tħalli l-Artikolu E, dispożizzjoni espliċita li tipprobixxi d-diskriminazzjoni. Il-formulazzjoni tagħha huwa simili ħafna għal dak tal-Artikolu 14 tal-KEDB. Din tipprovdi protezzjoni

6 Għan-numru ta' Stati Membri tal-UE li rratifikaw il-Protokoll 12, ara c-ċart tal-firem u r-ratifikasi tat-Trattat 177.

7 Il-Kunsill tal-Ewropa, Karta Soċjali Ewropea (riveduta), CETS Nru 163, 3 ta' Mejju 1996.

8 Il-Kunsill tal-Ewropa, Karta Soċjali Ewropea, CETS Nru 35, 18 ta' Ottubru 1961.

mid-diskriminazzjoni permezz ta' klawżola orizzontali li tkopri raġunijiet bħar-razza, il-kulur, is-sess, il-lingwa, ir-religjon, l-opinjoni politika jew opinjoni oħra, l-estrazzjoni nazzjonali jew l-origini soċjali, l-assoċjazzjoni tas-saħħha ma' minoranza nazzjonali, it-tweliż jew "status ieħor". L-ECSR huwa responsabbli għall-monitoraġġ tal-konformità mal-ESC. Huwa enfasizza li l-"*inklużjoni* tal-Artikolu E f'Artikolu separat fil-Karta Riveduta tindika l-importanza akbar li dawk li jabbozzaw taw lill-prinċċipju tan-nondiskriminazzjoni fir-rigward tal-ksib tad-diversi drittijiet sostantivi li jinsabu fiha.⁹ Għaldaqstant, l-ESC riveduta ma tippermettix id-diskriminazzjoni għal kwalunkwe raġuni elenkata f'dan l-artikolu (li huwa lista mhux eżawrjenti, simili għall-Artikolu 14 tal-KEDB) fir-rigward ta' kwalunkwe dritt inkluż fl-strument.

Skont l-ESC, il-protokoll addizzjonal jipprevedi sistema ta' l-lementi kollettivi. Hija tintitola lill-organizzazzjonijiet mhux governattivi (NGOs) li jgawdu minn status partecipattiv mal-Kunsill tal-Ewropa jressqu l-lementi kollettivi kontra stat li jkun irratifikah, għan-nonkonformità mal-ESC.

Il-prinċċipju tan-nondiskriminazzjoni huwa prinċċipju ewleni f'għadd ta' strumenti oħra tal-Kunsill tal-Ewropa, anke jekk dawn mhumiex il-fokus primarju ta' dan il-manwal.¹⁰ Pereżempju, il-protezzjoni kontra d-diskriminazzjoni hija wkoll prevista fil-Konvenzjoni Qafas għall-Harsien tal-Minoranz Nazzjonali,¹¹ il-Konvenzjoni dwar il-Ğieda kontra t-Traffikar tal-Bnedmin¹² u l-Konvenzjoni dwar l-Aċċess għal Dokumenti Uffiċċiali.¹³ Il-Protokoll għall-Konvenzjoni dwar iċ-Ċiberkriminalità¹⁴ jitlob ukoll protezzjoni kontra d-diskriminazzjoni. Barra minn hekk, il-Konvenzjoni dwar il-Prevenzjoni u l-Ğieda Kontra l-Vjolenza fuq in-Nisa u l-Vjolenza Domestika (il-Konvenzjoni ta' Istanbul) tikkundanna l-forom kollha ta' diskriminazzjoni kontra

9 ECSR, *International Association Autism-Europe vs Franca*, Ilment Nru 13/2002, 4 ta' Novembru 2003.

10 It-testi tat-trattati kollha tal-Kunsill tal-Ewropa huma disponibbli fuq il-paġna web tal-Uffiċċju tat-Trattat tal-Kunsill tal-Ewropa.

11 Il-Kunsill tal-Ewropa, Konvenzjoni Qafas għall-Harsien tal-Minoranz Nazzjonali (FCNM), CETS Nru 157, 1995. Ara l-Art. 4, 6 (2) u 9.

12 Il-Kunsill tal-Ewropa, Konvenzjoni tal-Kunsill tal-Ewropa dwar il-Ğieda kontra t-Traffikar tal-Bnedmin, CETS Nru 197, 2005. Ara l-Art. 2 (1).

13 Il-Kunsill tal-Ewropa, Konvenzjoni dwar l-Aċċess għal Dokumenti Uffiċċiali, CETS Nru 205, 2009. Ara l-Art. 2 (1).

14 Il-Kunsill tal-Ewropa, Protokoll Addizzjonal għall-Konvenzjoni dwar iċ-Ċiberkriminalità, dwar il-kriminalizzazzjoni ta' atti ta' natura razzista u ksenofobika li jsiru permezz ta' sistemi tal-kompiuter, ETS 189, 2003. Ara l-Art. 3 (1).

n-nisa.¹⁵ Fil-preambolu tagħha, il-Konvenzjoni ta' Istanbul tirrikonoxxi li l-vjolenza kontra n-nisa hija manifestazzjoni ta' relazzjonijiet ta' poter storikament inugwali bejn in-nisa u l-irġiel, li wasslu għal dominanza fuq in-nisa u diskriminazzjoni kontrihom mill-irġiel u ppreveniet l-avvanz sħiħ tan-nisa.¹⁶ Il-Konvenzjoni dwar id-Drittijiet tal-Bniedem u l-Bijomedicina tipprojbixxi kull forma ta' diskriminazzjoni kontra persuna abbaži tal-wirt ġenetiku tagħha.¹⁷ Barra minn hekk, il-Kummissjoni Ewropea kontra r-Razziżmu u l-Intolleranza (ECRI),¹⁸ korp tad-drittijiet tal-bniedem tal-Kunsill tal-Ewropa, timmonitorja l-problemi tar-razziżmu, il-ksenofobija, l-antisemitizmu, l-intolleranza u d-diskriminazzjoni razzjal.¹⁹

Il-principju tan-nondiskriminazzjoni kien influwenti fit-tfassil tal-istandardi tal-KtE u huwa meqjus bħala dritt fundamentali li jeħtieg li jiġi protett.

1.1.2. L-Unjoni Ewropea: l-iżvilupp tad-dritt tan-nondiskriminazzjoni

Punti ewlenin

- Id-dritt tal-UE tan-nondiskriminazzjoni jinkludi varjetà ta' atti legali li jippromwovu l-ugwaljanza f'oqsma differenti tal-ħajja.
- L-istituzzjonijiet tal-UE huma legalment marbuta li josservaw id-dispożizzjoni tal-Karta tad-Drittijiet Fundamentali tal-UE, inkluża l-projbizzjoni tad-diskriminazzjoni. L-Istati Membri tal-UE jridu josservaw ukoll il-Karta meta jaġixxu fil-kamp ta' applikazzjoni tal-liġi tal-UE.

It-trattati originali tal-komunitajiet Ewropej ma kienu jinkludu l-ebda referenza għad-drittijiet tal-bniedem jew il-protezzjoni tagħhom. Il-ħolqien ta' żona ta'

¹⁵ Il-Kunsill tal-Ewropa, Konvenzjoni tal-Kunsill tal-Ewropa dwar il-Prevenzjoni u l-Ğlieda Kontra l-Vjolenza Kontra n-Nisa u l-Vjolenza Domestika, CETS Nru 210, 2011. Ara l-Art. 4.

¹⁶ Il-Kummissjoni Ewropea pproponiet li l-UE tifirma l-Konvenzjoni ta' Istanbul; ara l-Proposta għal Deciżjoni tal-Kunsill dwar l-iffirmar, f'isem l-Unioni Ewropea, tal-Konvenzjoni tal-Kunsill tal-Ewropa dwar il-Prevenzjoni u l-Ğlieda Kontra l-Vjolenza Kontra n-Nisa u l-Vjolenza Domestika, COM (2016) 109 final, Brussell, 4 ta' Marzu 2016.

¹⁷ Il-Kunsill tal-Ewropa, Konvenzjoni dwar il-Protezzjoni tad-Drittijiet tal-Bniedem u tad-Dinjità tal-Bniedem fir-rigward tal-Applikazzjoni tal-Bijoloġija u l-Medicina: Konvenzjoni dwar id-Drittijiet tal-Bniedem u l-Bijomedicina, CETS Nru 164, 1997. Ara l-Art. 11.

¹⁸ L-ewwel Summit tal-Kapipjet ta' Stat u ta' Gvern tal-Kunsill tal-Ewropa stabbiliet l-ECRI fl-1993, magħmul minn 47 espert indipendenti.

¹⁹ Ara l-paġna web tal-ECRI.

kummerċ ġieles fl-Ewropa ma kienx mistenni li jkollu xi impatt fuq id-drittijiet tal-bniedem. Madankollu, hekk kif bdew jidhru l-kawzi quddiem il-QGUE li allegaw ksur tad-drittijiet tal-bniedem ikkawżat mid-Dritt Komunitarju, il-QGUE żviluppat korp ta' liġiġiet magħmula mill-imħallfin, magħrufa bħala l-“prinċipji ġenerali” tad-Dritt Komunitarju. Skont il-QGUE, dawn il-prinċipji ġenerali jirriflettu l-kontenut tal-protezzjoni tad-drittijiet tal-bniedem li jinsab fil-kostituzzjonijiet nazzjonali u fit-trattati dwar id-drittijiet tal-bniedem, b'mod partikolari l-KEDB.²⁰ Il-QGUE ddikjarat li se tiżgura l-konformità tad-Dritt Komunitarju ma’ dawn il-prinċipji. B’reviżjonijiet sussegamenti tat-trattati, id-dinjità umana, il-libertà, id-demokrazija, l-ugwaljanza, l-istat tad-dritt u r-rispett għad-drittijiet tal-bniedem saru l-valuri fundamentali tal-Unjoni, imnaqqxa fit-trattati tagħha u integrati fil-politiki u l-programmi kollha tagħha.

Il-liġi tal-UE kontra d-diskriminazzjoni kienet oriġinarjament limitata għal dispożizzjoni li tipprojbixxi d-diskriminazzjoni bbażata fuq is-sess fl-impjieg. Il-miżuri rilevanti li għandhom l-għan li jipprevvjenu lill-Istati Membri tal-UE milli jiksbu vantaġġ kompetittiv billi joffru rati aktar baxxi ta’ paga jew kundizzjonijiet tax-xogħol inqas favorevoli għan-nisa. Il-korp tal-liġi kontra d-diskriminazzjoni evolva b'mod konsiderevoli, biex jinkludi oqsma bħall-pensionijiet, it-tqala u r-regimi statutorji tas-sigurtà soċjali. Madankollu, sal-2000, il-liġi tan-nondiskriminazzjoni fl-UE kienet tapplika biss għall-impjieg u s-sigurtà soċjali, u kienet tkopri biss il-baži tas-sess. Barra minn hekk, il-projbjekti tan-nondiskriminazzjoni abbażi tan-nazzjonaliità hija prinċipju fundamentali stabbilit fit-Trattat dwar il-Funzjonament tal-UE (l-Artikoli 18 u 45 tat-TFUE) u l-predeċessuri tagħha.

Meta t-Trattat ta’ Amsterdam daħal fis-seħħ fl-1999, l-UE kisbet il-kapaċità li tieħu azzjoni biex tiġgieled id-diskriminazzjoni fuq firxa wiesgħa ta’ raġunijiet. Din il-kompetenza wasslet għall-introduzzjoni ta’ direttivi ġoddha dwar l-ugwaljanza, kif ukoll għar-reviżjoni tad-dispożizzjoni eżistenti dwar l-ugwaljanza bejn is-sessi. Issa hemm korp konsiderevoli ta’ liġi kontra d-diskriminazzjoni fl-UE.

Skont l-Artikolu 2 tat-TUE, il-prinċipju tan-nondiskriminazzjoni huwa wieħed mill-valuri fundamentali tal-Unjoni. L-Artikolu 10 tat-TFUE jirrikjedi li l-UE

²⁰ Dan kien ġie stabbilit l-ewwel f’kawzi bħall-QGUE, Kawża 29/69, *Erich Stauder vs Il-Belt ta’ Ulm*, 12 ta’ Novembru 1969; QGUE, Kawża 11/70, *Internationale Handelsgesellschaft mbH vs Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel*, 17 ta’ Diċembru 1970; QGUE, Kawża 4/73, *J. Nold, Kohlen- und Baustoffgroßhandlung vs Il-Kummissjoni tal-Komunitajiet Ewropej*, 14 ta’ Mejju 1974; u rigward il-prinċipju tan-nondiskriminazzjoni: QGUE, Kawża 149/77, *Gabrielle Defrenne vs Société anonyme belge de navigation aérienne Sabena*, 15 ta’ Ġunju 1978.

tiġgielid id-diskriminazzjoni bbażata fuq is-sess, l-origini razzjali jew etnika, ir-religion jew it-twemmin, id-diżabbiltà, l-età jew l-orientazzjoni sesswali, meta tiddefinixxi u timplimenta l-politiki u l-attivitàjet tagħha. Fl-2000, ġew adottati żewġ direttivi: id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza fl-Impjieg (2000/78/KE)²¹ ipprojbiet id-diskriminazzjoni fuq il-baži ta' orientazzjoni sesswali, reliġjon jew twemmin, età u diżabilità, fil-qasam tal-impjieg; u d-Direttiva dwar l-Ugwaljanza Razzjali (2000/43/KE)²² introduciet il-projbizzjoni tad-diskriminazzjoni fuq il-baži ta' razza jew etniċità fil-qasam tal-impjieg, iżda wkoll fl-aċċess tas-sistema ta' protezzjoni soċjali u sigurtà soċjali, kif ukoll oġġetti u servizzi. Din kienet espansjoni sinifikanti tal-kamp ta' applikazzjoni tad-dritt tan-nondiskriminazzjoni skont id-dritt tal-UE. Din irrikonoxxiet li sabiex l-individwi jkunu jistgħu jilħqu l-potenzjal shiħi tagħhom fis-suq tal-impjieg, huwa essenzjali wkoll li jingħataw garanzija ta' aċċess ugwali għal oqsma bħas-saħħha, l-edukazzjoni u l-abitazzjoni. Fl-2004, id-Direttiva dwar is-Sessi u l-Prodotti u s-Servizzi (2004/113/KE)²³ estendiet il-kamp ta' applikazzjoni tad-diskriminazzjoni sesswali għall-qasam tal-prodotti u s-servizzi. Madankollu, il-protezzjoni fuq il-baži tas-sess ma taqbilx eż-żarru mal-kamp ta' applikazzjoni tal-protezzjoni skont id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza Razzjali. L-hekk imsejha Direttiva dwar l-Ugwaljanza bejn is-Sessi (tfassil mill-ġdid) (2006/54/KE)²⁴ tiggarantixxi trattament ugwali biss fir-riġward tas-sigurtà soċjali, u mhux għas-sistema usa' ta' protezzjoni, bħall-protezzjoni soċjali u l-aċċess għall-kura tas-saħħha u l-edukazzjoni.

Għalkemm l-orientazzjoni sesswali, it-twemmin reliġjuż, id-diżabbiltà u l-età huma biss raġunijiet protetti fil-kuntest tal-impjieg, attwalment qed tiġi diskussa proposta biex il-protezzjoni tiġi estiżha għal oqsma oħra, bħall-aċċess għal oġġetti u servizzi (magħrufa bħala d-“Direttiva Orizzontali”),²⁵ fl-istituzzjonijiet tal-UE.

21 Id-Direttiva tal-Kunsill 2000/78/KE tas-27 ta' Novembru 2000 li tistabbilixxi qafas ġenerali għall-ugwaljanza fit-trattament fl-impieg u fix-xogħol, ĜU Edizzjoni Specjali bil-Malti, Kapitolu 5, Vol. 4, p. 79.

22 Id-Direttiva tal-Kunsill 2000/43/KE tad-29 ta' Ġunju 2000 li timplimenta l-principju tat-trattament ugwali bejn il-persuni irrespettivament mill-origini tar-razza jew etniċità, ĜU Edizzjoni Specjali bil-Malti, Kapitolu 20, Vol. 1, p. 23.

23 Id-Direttiva tal-Kunsill 2004/113/KE tat-13 ta' Diċembru 2004 li timplimenta l-principju ta' trattament ugwali bejn l-irġiel u n-nisa fl-aċċess għal u l-provvista ta' merkanzija u servizzi, ĜU L 153M, 7.6.2006, p. 294.

24 Id-Direttiva 2006/54/KE tal-Parlament Ewropew u tal-Kunsill tal-5 ta' Lulju 2006 dwar l-implementazzjoni tal-principju ta' opportunitajiet indaq u ta' trattament ugwali ta' l-irġiel u n-nisa fi kwistionijiet ta' impieg u xogħol (tfassil mill-ġdid) ĜU L 204, 26.7.2006, p. 23-36.

25 Il-Proposta għal Direttiva tal-Kunsill dwar l-implementazzjoni tal-principju ta' trattament ugwali bejn il-persuni irrispettivament mir-reliġjon jew it-twemmin, id-diżabilità, l-età jew l-orientazzjoni sesswali, KUMM/2008/0426 finali.

Filwaqt li jirriko noxxu li l-politiki tagħha jistgħu jħallu impatt fuq id-drittijiet tal-bniedem u bi sforz biex ic-ċittadini jħossuhom “eqreb” lejn l-UE, l-UE u l-Istati Membri tagħha pproklamaw il-Karta tad-Drittijiet Fundamentali tal-UE fl-2000. Il-Karta tal-UE tinkludi lista tad-drittijiet tal-bniedem, ispirata mid-drittijiet li jinsabu fil-kostituzzjonijiet tal-Istati Membri, il-KEDB u t-trattati universali dwar id-drittijiet tal-bniedem bħall-Konvenzjoni tan-NU dwar id-Drittijiet tat-Tfal. Taħt it-titolu “Ugwaljanza” (l-Artikoli 20 sa 26), il-Karta tal-UE tenfasizza l-importanza tal-princiċċi tat-trattament ugħali fl-ordni legali tal-UE.

Il-Karta tad-Drittijiet Fundamentali tal-UE,²⁶ kif adottata fl-2000, kienet biss “dikjarazzjoni” mhux vinkolanti. Madankollu, meta t-Trattat ta’ Lisbona daħal fis-seħħi fl-2009, dan biddel l-istatus tal-Karta sabiex issir dokument legalment vinkolanti bl-istess valur legali bħat-trattati tal-UE. B’riżultat ta’ dan, l-istituzzjonijiet tal-UE huma marbuta li jikkonformaw mal-Karta, kif inhuma wkoll l-Istati Membri tal-UE iżda biss meta jimplimentaw id-dritt tal-UE (l-Artikolu 51 tal-Karta tal-UE). L-Artikolu 21 tal-Karta tal-UE fih projbizzjoni ta’ diskriminazzjoni għal diversi raġunijiet. Dan ifisser li l-individwi jistgħu jilmentaw dwar il-leġiżlazzjoni tal-UE jew leġiżlazzjoni nazzjonali li timplimenta d-dritt tal-UE, jekk iħossu li l-Karta ma ġietx irrispettata. Il-qrat nazzjonali jistgħu jfittxu gwida għall-interpreazzjoni korretta tad-dritt tal-UE mill-QGħUE permezz tal-proċedura ta’ referenza preliminari skont l-Artikolu 267 tat-TFUE.

It-twaqqif ta’ korpi ġodda fi ħdan l-UE, bħall-Aġenzija tal-Unjoni Ewropea għad-Drittijiet Fundamentali (FRA)²⁷ jew l-Istitut Ewropew għall-Ugwaljanza bejn is-Sessi (EIGE),²⁸ akkumpanjaw dawn l-iżviluppi biex jippromwovu d-drittijiet fundamentali u l-ugwaljanza. Barra minn hekk, in-Network Ewropew għall-Korpi Nazzjonali tal-Ugwaljanza (Equinet)²⁹ jippromwovi l-ugwaljanza fl-Ewropa billi jappoġġja u jippermetti l-ħidma tal-korpi nazzjonali għall-ugwaljanza, u jgħaqqa flimkien 46 organizzazzjoni minn 34 pajjiż Ewropew. Il-leġiżlazzjoni dwar it-trattament ugħali tal-UE tirrikjedi li l-Istati Membri jistabbilixxu korp tal-ugwaljanza biex jiprovd assistenza indipendenti lill-vittmi tad-diskriminazzjoni. Il-biċċa l-kbira tal-Istati Membri implimentaw dan ir-rekwizit, jew bil-ħatra ta’ istituzzjoni eżistenti jew bit-twaqqif ta’ korp ġdid biex iwettaq il-kompli assenjati mil-leġiżlazzjoni l-ġidida. Madankollu, ma teżisti l-ebda linji gwida speċifika

26 Il-Karta tad-Drittijiet Fundamentali tal-Unjoni Ewropea, GU C 202, 7.6.2016, p. 389–405.

27 Ara s-sit web tal-FRA.

28 Ara s-sit web tal-EIGE.

29 Ara s-sit web tal-Equinet.

għall-Istati Membri dwar kif għandhom joperaw dawn il-korpi. S'issa, il-ligi Ewropea kontra d-diskriminazzjoni tirrikjedi biss li l-korpi tal-ugwaljanza jitwaqqfu fl-oqsma tar-razza, l-origini etnika u l-ġeneru. Hafna pajjiżi għandhom korpi li jittrattaw ukoll raġunijiet oħra ta' diskriminazzjoni.

1.1.3. Id-dritt Ewropew tan-nondiskriminazzjoni u t-trattati tan-NU dwar id-drittijiet tal-bniedem

Punti ewlenin

- Id-dritt Ewropew dwar id-drittijiet tal-bniedem huwa influwenzat mit-trattati tan-NU dwar id-drittijiet tal-bniedem.
- L-Unjoni Ewropea rratifikat il-Konvenzjoni dwar id-Drittijiet ta' Persuni b'Diżabbiltà (CRDP), li d-dispożizzjonijiet tagħha huma parti integrali mill-ordni legali tal-Unjoni.

Naturalment, il-mekkaniżmi tal-protezzjoni tad-drittijiet tal-bniedem mħumiex limitati għall-Ewropa. Flimkien ma' mekkaniżmi reġjonali oħra fil-kontinent Amerikan, I-Afrika u I-Lvant Nofsani, in-Nazzjonijiet Uniti (NU) ġolqu korp sinifikanti ta' dritt internazzjonali dwar id-drittijiet tal-bniedem. L-Istati Membri kollha tal-UE huma parti mit-trattati tan-NU dwar id-drittijiet tal-bniedem li ġejjin, li kollha fihom projbizzjoni fuq id-diskriminazzjoni: il-Patt Internazzjonali dwar id-Drittijiet Ċibili u Politici (ICCPR),³⁰ il-Patt Internazzjonali dwar id-Drittijiet Ekonomiči, Soċjali u Kulturali (ICESCR),³¹ il-Konvenzjoni Internazzjonali dwar l-Eliminazzjoni tal-Forom Kollha ta' Diskriminazzjoni Razzjali (ICERD),³² il-Konvenzjoni dwar l-Eliminazzjoni ta' Kull Forma ta' Diskriminazzjoni kontra n-Nisa (CEDAW),³³ il-Konvenzjoni tan-NU kontra t-Tortura,³⁴ u l-Konvenzjoni dwar id-Drittijiet

30 In-Nazzjonijiet Uniti (NU), Assemblea Ĝenerali (AĜ) (1966), Patt Internazzjonali dwar id-Drittijiet Ċibili u Politici (ICCPR), 16 ta' Dicembru 1966, Ĝabra ta' Trattati tan-Nazzjonijiet Uniti (GTNU) vol. 999, p. 171.

31 NU, AĜ (1966), Patt Internazzjonali dwar id-Drittijiet Ekonomiči, Soċjali u Kulturali (ICESCR), 16 ta' Dicembru 1966, GTNU vol. 993, p. 3.

32 NU, AĜ (1966), Konvenzjoni Internazzjonali dwar l-Eliminazzjoni tal-Forom Kollha ta' Diskriminazzjoni Razzjali (ICERD), 16 ta' Dicembru 1966, GTNU vol. 660, p. 195.

33 NU, AĜ (1966), Konvenzjoni dwar l-Eliminazzjoni tad-Diskriminazzjoni kontra n-Nisa (CEDAW), 18 ta' Dicembru 1979, GTNU vol. 1249, p. 13.

34 NU, AĜ (1984), Konvenzjoni Kontra t-Tortura u Trattament jew Pieni Krudili, Inumanji jew Degradanti oħra, 10 ta' Dicembru 1984, GTNU vol. 1465, p. 85.

tat-Tfal (CRC).³⁵ Dawn it-trattati kollha dwar id-drittijiet tal-bniedem jirrikonox Xu l-protezzjoni kontra d-diskriminazzjoni fl-ġhoti, il-protezzjoni u l-promozzjoni tad-drittijiet. Il-leġiżlazzjoni tal-UE, inkluži d-direttivi dwar l-ugwaljanza, tirreferi għal diversi ftehimiet internazzjonali, inkluża l-Konvenzjoni tan-Nazzjonijiet Uniti dwar l-Eliminazzjoni ta' Kull Forma ta' Diskriminazzjoni kontra n-Nisa, il-Ftehimiet tan-Nazzjonijiet Uniti dwar Drittijiet Ċivili u Politici u dwar Drittijiet Ekonomici, Soċjali u Kulturali u il-Konvenzjoni Internazzjonali dwar l-Eliminazzjoni tal-Forom Kollha ta' Diskriminazzjoni Razzjali.³⁶ Ir-referenzi għat-trattati tan-NU jinsabu wkoll fil-ġurisprudenza tal-QEDB. Il-QEDB enfasizzat li l-KEDB ma tistax tiġi interpretata f'vakum, iżda trid tiġi interpretata f'armonija mal-prinċipji ġenerali tad-dritt internazzjonali. Wieħed għandu jqis kwalunkwe regola rilevanti tad-dritt internazzjonali applikabbi fir-relazzjonijiet bejn il-partijiet, b'mod partikolari r-regoli li jikkonċernaw il-protezzjoni internazzjonali tad-drittijiet tal-bniedem.³⁷

Tradizzjonalment, l-istati biss jistgħu jsiru membri tat-trattati dwar id-drittijiet tal-bniedem. Madankollu, hekk kif l-istati jikkoperaw aktar permezz ta' organizzazzjonijiet internazzjonali – li jiddelegawlhom setgħat u responsabbiltajiet sinifikanti – hemm ħtieġa urġenti li jiġi żgurat li dawn l-organizzazzjonijiet jippenjaw ruħhom ukoll li jwettqu l-obbligli tal-Istati Membri tagħhom fir-rigward tad-drittijiet tal-bniedem. Il-Konvenzjoni dwar id-Drittijiet ta' Persuni b'Diżabilità (CRPD)³⁸ tal-2006 hija l-ewwel trattat dwar id-drittijiet tal-bniedem fil-livell tan-NU li huwa miftuh għas-shubja mill-organizzazzjonijiet ta' integrazzjoni reġjonali, u li l-UE rratifikat f'Dicembru 2010.³⁹ Fl-2015, il-Kumitat dwar id-Drittijiet ta' Persuni b'Diżabilità wettaq l-ewwel rieżami tiegħu biex jiddetermina kif l-UE implimentat l-obbligli tagħha.⁴⁰ Fl-osservazzjonijiet

35 NU, AG (1989), Konvenzjoni dwar id-Drittijiet tat-Tfal (CRC), 20 ta' Novembru 1989, ĞTNU vol. 1577, p. 3. Barra minn hekk, il-maġġoranza tal-Istati Membri huma wkoll parti għall-Konvenzjoni Internazzjonali għall-ħarsien tal-Persuni Kollha mill-Għajbien Sfurzat (Dok. tan-NU A/61/488, 20 ta' Dicembru 2006); madankollu, l-ebda wieħed minnhom ma hu parti s'issa għall-Konvenzjoni Internazzjonali dwar il-ħarsien tad-Drittijiet tal-Haddiema Migranti Kollha u tal-Membri tal-Familji tagħhom (Dok. tan-NU A/RES/45/158, 1 ta' Lulju 2003).

36 Pereżempju, ara l-premessa 4 tad-Direttiva 2000/78, il-premessa 3 tad-Direttiva 2000/43.

37 ECtHR, *Harroudi vs Franza*, Nru 43631/09, 4 ta' Ottubru 2012, punt 42. Ara pereżempju l-QEDB, *Khamtokhu u Aksenčik vs Ir-Russja* [GC], Nru 60367/08 u 961/11, 24 ta' Jannar 2017 li jirreferi għas-CEDAW; il-QEDB, *Nachova et vs Il-Bulgaria* [GC], Nru 43577/98 u 43579/98, 6 ta' Lulju 2005 li jirreferi għall-ICERD.

38 Dok. tan-NU A/61/611, 13 ta' Dicembru 2006. L-Istati Membri kollha minbarra l-Irlanda rratifikaw is-CRPD.

39 Għall-UE, is-CRPD dahlet fis-seħħ fit-22 ta' Jannar 2011.

40 NU, Kumitat dwar id-Drittijiet ta' Persuni b'Diżabbiltà (2015), *Osservazzjonijiet konkluživi dwar ir-rapport inizjali tal-Unjoni Ewropea*, CRPD/C/EU/CO/1, 2 ta' Ottubru 2015.

Konkluživi tiegħu, il-Kumitat esprima t-thassib tiegħu dwar il-fatt li d-direttivi tal-UE, id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza Razzjali (2000/43), id-Direttiva dwar is-Sessi u l-Prodotti u s-Servizzi (2004/113) u d-Direttiva dwar l-Ugwaljanza bejn is-Sessi (tfassil mill-ġdid) (2006/54) naqsu milli jipprobixxu esplicitament id-diskriminazzjoni bbażata fuq id-diżabbiltà u li jipprobdu akkomodazzjoni raġonevoli għal persuni b'diżabbiltà fl-oqsma tal-protezzjoni soċjali, il-kura tas-saħħa, ir-riabilitazzjoni, l-edukazzjoni u l-provvista ta' prodotti u servizzi, bħall-akkomodazzjoni, it-trasport u l-assigurazzjoni.⁴¹ Huwa rrakkomanda li l-UE testendi l-protezzjoni kontra d-diskriminazzjoni għal persuni b'diżabilità bl-adozzjoni tad-direttiva orizzontali proposta dwar it-trattament ugħwali.⁴²

Is-CRPD fiha lista estensiva ta' drittijiet għall-persuni b'diżabilità, bl-ġhan li tiġi żgurata l-ugwaljanza fit-tgawdja tad-drittijiet tagħhom, kif ukoll li tiġi imposta firxa ta' obbligi fuq l-istat biex jieħu miżuri pozittivi. Skont l-Artikolu 216(2) tat-TFUE, il-ftehimiet internazzjonali konkluži mill-UE huma vinkolanti għall-Unjoni u għall-Istati Membri, u huma parti integrali mid-dritt tal-Unjoni. Hekk kif l-UE hija parti għas-CRPD, meta jaapplikaw id-dritt tal-UE, l-istituzzjonijiet u l-Istati Membri tal-UE jridu jikkonformaw mal-konvenzjoni. Barra minn hekk, l-Istati Membri individwali ssieħbu mas-CRPD bi dritt tagħhom stess, li jimponi obbligi direttament fuqhom. Is-CRPD saret punt ta' referenza għall-interpretazzjoni kemm tad-dritt tal-UE kif ukoll tal-QEDB relatata mad-diskriminazzjoni abbażi tad-diżabilità.⁴³ Fl-2013, il-QGħUE applikat id-definizzjoni skont il-kunċett ta' "diżabilità" użat fil-Konvenzjoni tan-Nazzjonijiet Uniti dwar id-Drittijiet ta' Persuni b'Diżabilità. Il-QGħUE ddikjarat li d-"Direttiva 2000/78 għandha, sa fejn possibbli, tiġi interpretata b'mod konformi mal-Konvenzjoni."⁴⁴

Fil-11 ta' Mejju 2017, il-Kunsill tal-UE adotta żewġ deċiżjonijiet dwar l-iffirmar tal-Konvenzjoni ta' Istanbul mill-UE, li jkopri l-kooperazzjoni ġudizzjarja fi kwistjonijiet kriminali u l-ażil u n-non-refoulement. Il-Kummissar tal-UE għall-Ġustizzja,

41 Ibid.,punt 18.

42 Ibid., punt 19.

43 QGħUE, C-312/11, *Il-Kummissjoni Ewropea vs Ir-Repubblika Taljana*, 4 ta' Lulju 2013; QGħUE, C-363/12, *Z. vs A Government department u The Board of Management of a Community School* [GC], 18 ta' Marzu 2014; QGħUE, C-356/12, *Wolfgang Glatzel vs Freistaat Bayern*, 22 ta' Mejju 2014; QGħUE, C-395/15, *Mohamed Daoudi vs Bootes Plus SL et*, 1 Dicembru 2016; QGħUE, C-406/15, *Petya Milkova vs Izpalnitelen direktor na Agentsiata za privatizatsja i sledprivatisażżeen kontrol*, 9 ta' Marzu 2017.

44 QGħUE, Kawżi magħquda C-335/11 u C-337/11, *HK Danmark, li qed taġixxi f'isem Jette Ring vs Dansk almennytigt Boligselskab u HK Danmark, li qed taġixxi f'isem Lone Skouboe Werge vs Dansk Arbejdsgiverforening, li qed taġixxi f'isem Pro Display A/S*, 11 ta' April 2013.

il-Konsumaturi u l-Ugwaljanza bejn il-Ġeneri, Věra Jourová, iffirmat l-Konvenzjoni ta' Istanbul f'isem l-Unjoni Ewropea fit-13 ta' Ĝunju 2017. Id-deċiżjoni dwar l-iffirmar hija l-ewwel pass fil-proċess li l-UE tissieheb mal-Konvenzjoni. Wara l-iffirmar uffiċċiali, l-adeżjoni teħtieg l-adozzjoni tad-deċiżjonijiet dwar il-konklużjoni tal-Konvenzjoni. Dawn id-deċiżjonijiet se jeħtiegu l-kunsens tal-Parlament Ewropew.

1.2. Min jirċievi protezzjoni skont id-dritt Ewropew tan-nondiskriminazzjoni?

Punti ewlenin

- Il-KEDB tiproteġi lill-individwi kollha fil-ġurisdizzjoni tas-47 Stat Parti tagħha.
- Skont id-dritt sekondarju tal-UE, il-protezzjoni hija kemxejn limitata.

Għandu jsir punt preliminari dwar il-kwistjoni tal-benefiċjarji tal-protezzjoni skont id-dritt tal-UE u l-KEDB. **Skont il-KEDB**, il-protezzjoni hija garantita għal dawk kollha li jaqgħu taħt il-ġurisdizzjoni ta' Stat Membru, kemm jekk ikunu cittadini kemm jekk le, u anke lil hinn mit-territorju nazzjonali għal dawk iż-żoni taħt il-kontroll effettiv tal-istat (bħal territorji okkupati).⁴⁵ Madankollu, kif diskuss fit-Taqsima 5.7, il-każistika tal-KEDB turi li stat jista' jikkunsidra lič-ċittadini u liċ-ċittadini barranin li jkunu f'sitwazzjonijiet distinti (u konsegwentement jittrattahom b'mod differenti f'certi cirko tanzi).

Skont id-dritt tal-UE, l-Artikolu 18 tat-TFUE jipprobixxi “kull diskriminazzjoni minħabba cittadinanza” sabiex iċ-ċittadini kollha u č-ċittadini tal-UE jkunu jistgħu jiġi trattati b'mod ugħali fi ħdan il-kamp ta' appilkazzjoni tat-Trattati. L-ghan tal-Artikolu 18 kien li jiżgura li l-principju ta' trattament ugħali kien qed jiġi rrispettat, sabiex jippermetti l-moviment liberu tal-persuni. Dan għaliex il-moviment liberu tal-ħaddiema (l-Artikolu 45) huwa wieħed mill-aktar drittijiet importanti pprovduti lill-individwi fl-Unjoni Ewropea. L-Artikolu 18 għandu jiġi applikat f'każijiet fejn ma ježisti l-ebda dritt speċifiku ieħor ta' nondiskriminazzjoni, u jiggarrantixxi

45 QEDB, *Al-Skeini et vs Ir-Renju Unit* [GC], Nru 55721/07, 7 ta' Lulju 2011, punt 138; QEDB, *Loizidou vs It-Turkija*, Nru 15318/89, 18 ta' Dicembru 1996, punt 52; QEDB, *Mozer vs Ir-Repubblika tal-Moldova u r-Russia* [GC], Nru 11138/10, 23 ta' Frar 2016, punt 101.

t-trattament uguali tar-residenti kollha, sakemm is-sitwazzjoni tkun irregolata mid-dritt tal-UE.

Għalkemm l-Artikoli 20 u 21 tal-Karta tal-UE huma usa', skont id-dritt sekondarju tal-UE, il-kamp ta' applikazzjoni personali tal-protezzjoni huwa limitat. Iċ-ċittadini ta' pajiżi terzi (TCNs) – ċittadini ta' stat li muhiex membru tal-UE – mhumix protetti kontra trattament sfavorevoli bbażat fuq in-nazzjonali skont id-Direttivi dwar in-nondiskriminazzjoni.⁴⁶ Kemm id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza Razzjali kif ukoll id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza fl-Impiegji jiddikjaraw li ma joħolqu l-ebda dritt għal trattament uguali għat-TCNs fir-rigward tal-kundizzjonijiet tad-dħul u r-residenza⁴⁷ u fir-rigward tal-aċċess għall-impieg u x-xogħol.⁴⁸ Huma jiddikjaraw ukoll li ma jkopru l-“ebda trattament (...) li jirriżulta mill-istatus legali ta' ċittadini ta' pajiżi terzi”.⁴⁹ Madankollu, minbarra dawk l-eċċeżżjonijiet, il-projbizzjoni ta' diskriminazzjoni diretta jew indiretta abbażi tal-origini razzjali jew etnika, fir-rigward tal-oqsma koperti mid-Direttivi, tapplika wkoll għat-TCNs. Id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza bejn is-Sessi (tfassil mill-ġdid), u d-Direttiva dwar is-Sessi u l-Prodotti u s-Servizzi ma jeskludux il-protezzjoni għat-TCNs. Barra minn hekk, it-TCNs se jgawdu d-dritt għal trattament uguali ġeneralment fl-istess oqsma koperti mid-direttivi tan-nondiskriminazzjoni fejn jikkwalifikaw bħala “residenti għat-tul”, li jirrikjedi perjodu ta' ħames snin ta' residenza legali.⁵⁰ Huma jistgħu jiddependu wkoll fuq il-protezzjoni li tirriżulta mid-dispożizzjonijiet dwar l-ugwaljanza bejn il-ġeneri. Barra minn hekk, id-Direttiva dwar ir-Riunifikazzjoni tal-Familja tippermetti li t-TCNs residenti fi Stat Membru jingħaqdu mal-membri tal-familja f'ċerti kundizzjonijiet.⁵¹ Dawn jistgħu jiġu protetti f'ċerti oqsma (pereżempju fl-impieg) skont ftehimiet ma' pajiżi terzi jew skont strumenti oħra tad-dritt tal-UE, bħad-Direttiva 2003/109 KE dwar ċittadini ta' pajiżi terzi li jkunu residenti legalment għat-tul.

Skont id-dritt tal-UE, dawn ir-regoli ma jwaqqfux lill-Istati Membri milli jintroduċu kundizzjonijiet aktar favorevoli skont il-liġi nazzjonali tagħihom stess. F'dan

46 Ara l-Art. 3 (2) kemm tad-Direttiva 2000/43/KE kif ukoll tad-Direttiva 2000/78/KE.

47 L-Art. 3 (2) kemm tad-Direttiva 2000/43/KE kif ukoll tad-Direttiva 2000/78/KE.

48 Id-Direttiva 2000/43/KE, Premessa 13 u d-Direttiva 2000/78/KE, Premessa 12.

49 L-Art. 3 (2) kemm tad-Direttiva 2000/43/KE kif ukoll tad-Direttiva 2000/78/KE.

50 Id-Direttiva 2003/109/KE dwar l-istatus ta' ċittadini ta' pajiżi terzi li jkunu residenti għat-tul, ĜU Edizzjoni Specjal bi-Malti, Kapitolu 19, Vol. 6, p. 272, Art. 11 (1).

51 Id-Direttiva 2003/86/KE dwar id-dritt għal riunifikazzjoni tal-familja, ĜU Edizzjoni Specjal bi-Malti, Kapitolu 19, Vol. 6, p. 224.

ir-rigward, il-KEDB tqiegħed obbligi fuq l-Istati Membri rigward it-TCNs, li f'xi każijiet imorru lil hinn mir-rekwiżiti tad-dritt tal-UE.

1.3. Il-kamp ta' applikazzjoni tal-KEDB: l-Artikolu 14 u l-Protokoll Nru 12

Punti ewlenin

- L-Artikolu 14 tal-KEDB jipprobixxi d-diskriminazzjoni biss fir-rigward tal-eżercizzju ta' dritt iehor garantit mill-Konvenzjoni.
- Skont il-Protokoll Nru 12, il-projbizzjoni tad-diskriminazzjoni saret dritt awtonomu.

L-Artikolu 14 jiggarrantixxi l-ugwaljanza fit-“tgawdija tad-drittijiet u libertajiet” stabbiliti fil-KEDB. Il-QEDB għalhekk mhux se tkun kompetenti biex teżamina l-ilmenti ta' diskriminazzjoni sakemm ma jaqgħux fil-kamp ta' applikazzjoni ta' wieħed mid-drittijiet protti mill-KEDB.

Kull meta l-QEDB tqis ksur allegat tal-Artikolu 14, dan dejjem isir flimkien ma' dritt sostantiv. Applikant spiss jallega ksur ta' dritt sostantiv, u barra minn hekk, ksur ta' dritt sostantiv flimkien mal-Artikolu 14. Jiġifieri, l-interferenza fid-drittijiet tagħhom, minbarra li naqset milli tilhaq l-istandardi meħtieġa fid-dritt sostantiv, kienet diskriminatorja wkoll, billi dawk f'sitwazzjoni komparabbi ma ffaċċjawx żvantaġġ simili. Kif ġie nnotat [fil-Kapitolu 4](#), fejn il-QEDB issib ksur tad-dritt sostantiv, mhux se tkompli biex tqis l-ilment tad-diskriminazzjoni, fejn tqis li dan se jinvolvi essenzjalment, eżaminazzjoni tal-istess ilment.

Din it-taqSIMA l-ewwel se tistabbilixxi fil-qosor id-drittijiet garantiti mill-KEDB u mbagħad tispjega kif il-QEDB interpretat il-kamp ta' applikazzjoni tal-KEDB għall-iskopijiet tal-applikazzjoni tal-Artikolu 14.

1.3.1. Drittijiet koperti mill-KEDB

Peress li l-Artikolu 14 huwa kompletament dipendenti fuq diskriminazzjoni bbażata fuq wieħed mid-drittijiet sostantivi garantiti mill-KEDB, huwa meħtieġ li jinkiseb apprezzament tad-drittijiet koperti minn din il-Konvenzjoni. Il-KEDB tinkludi lista ta' drittijiet, li fil-biċċa l-kbira tagħhom huma kkaratterizzati bħala

“ċivili u političi”; madankollu, tipprotegi wkoll ġerti drittijiet, li jistgħu jitqiesu bħala “ekonomiċi u soċjali”.

Id-drittijiet sostantivi li jinsabu fil-KEDB jkopru għadd ta’ oqsma: pereżempju, id-dritt għall-ħajja, id-dritt għar-rispett għall-ħajja privata u għall-ħajja tal-familja u l-libertà tal-ħsieb, tal-kuxjenza u tar-reliżjon.

Kull meta kwistjoni ta’ diskriminazzjoni tkun relatata ma’ wieħed mill-oqsma koperti minn dritt tal-KEDB, il-QEDB se tikkunsidra lmenti li jallegaw ksur tal-Artikolu 14.

Din hija distinzjoni estremament sinifikanti bejn id-dritt tal-UE u l-KEDB, billi l-KEDB tiprovdhi protezzjoni mid-diskriminazzjoni fuq kwistjonijiet li mhumiex irregolati mid-dritt tal-UE tan-nondiskriminazzjoni. Għalkemm il-Karta tad-Drittijiet Fundamentali tal-UE tobbliga lill-UE biex ma tinterferixxix mad-drittijiet tal-bniedem fil-miżuri li tieħu (inkluża projbizzjoni tad-diskriminazzjoni), il-Karta tapplika biss għall-Istati Membri meta jkunu qed jaapplikaw id-dritt tal-UE.

Sa mill-introduzzjoni tad-direttivi tan-nondiskriminazzjoni u l-estensjoni tal-protezzjoni għall-aċċess tal-prodotti u s-servizzi u s-sistema tal-protezzjoni soċjali, id-differenza fil-kamp ta’ applikazzjoni bejn il-protezzjoni offruta skont il-KEDB u d-direttivi naqset. Madankollu, jistgħu jiġi identifikati oqsma partikolari fejn il-KEDB tiprovdhi protezzjoni lil hinn mid-dritt tal-UE. Dawn se jiġu eżaminati hawn taħt.

1.3.2. Il-kamp ta’ applikazzjoni tad-drittijiet tal-KEDB

Meta jiġi applikat l-Artikolu 14, il-QEDB adottat interpretazzjoni wiesgħa tal-kamp ta’ applikazzjoni tad-drittijiet tal-KEDB:

- I-ewwel, il-QEDB għamlitha čara li tista’ teżamina talbiet skont l-Artikolu 14 meħħuda flimkien ma’ dritt sostantiv, anke jekk ma kienx hemm ksur tad-dritt sostantiv tagħha stess;⁵²
- it-tieni, hija sostnet li kien possibbi li lment ta’ diskriminazzjoni jaqa’ fi ħdan il-kamp ta’ applikazzjoni ta’ dritt partikolari, anke jekk il-kwistjoni

52 Ara, pereżempju, QEDB, *Sommerfeld vs Il-Germanja* [GC], Nru 31871/96, 8 ta’ Lulju 2003.

inkwistjoni ma kinitx relatata ma' intitolament speċifiku mogħti mill-KEDB. F'każijiet bħal dawn, kien bizzejjed li l-fatti tal-każ iku n-ġurġi relataati b'mod wiesa' ma' kwistjonijiet li huma protetti taħt il-KEDB.⁵³

Eżempju: *F'Zarb Adami vs Malta*,⁵⁴ l-applikant ilmenta dwar diskriminazzjoni sesswali minħabba n-numru sproportionatament għoli ta' rġiel li ntalbu jagħtu servizz ta' ġurati. Il-QEDB sabet li, għalkemm l-“obbligi civici normali” ma kinux koperti mill-projbizzjoni ta’ “xogħol furzat jew obbligatorju” skont l-Artikolu 4 (fi kliem ieħor, li l-KEDB ma tagħtix dritt li wieħed ikun liberu milli jwettaq is-servizz tal-ġurja), il-fatti tal-kawża kienu jaqgħu fil-kamp ta’ applikazzjoni tad-dritt. “Obbligi civici normali” jistgħu jsiru “anormali” fejn jiġi applikati b'mod diskriminatorju.

Eżempju: *F'Khamtokhu and Aksenchik vs Ir-Russja*,⁵⁵ żewġt irġiel li kienu qed iservu sentenzi ta’ għomor priġunerija fir-Russja l-mentaw dwar trattament diskriminatorju bejnhom u bejn ħatja oħra li ma kinux eliġibbli għal sentenza ta’ għomor priġunerija skont il-liġi nazzjonali, jiġifieri n-nisa ta’ kull età u l-irġiel li kellhom inqas minn 18-il sena meta wettqu r-reat jew aktar minn 65 sena fid-data tal-kundanna. Huma allegaw ksur tal-Artikolu 14 flimkien mal-Artikolu 5. Il-QEDB sabet li l-Artikolu 5 tal-Konvenzjoni ma kienx jipprekludi l-impożizzjoni ta’ għomor priġunerija f'każijiet fejn tali piena kienet preskritta mil-liġi nazzjonali. Madankollu, il-projbizzjoni tad-diskriminazzjoni stabbilita fl-Artikolu 14 testendi lil hinn mit-tgawdija tad-drittijiet u l-libertajiet garantiti mill-istati skont il-Konvenzjoni u l-Protokoll tagħha. Dan japplika wkoll għal drittijiet addizzjonal pprovduti b'mod volontarju mill-istat, li jaqgħu fi ħdan il-kamp ta’ applikazzjoni ġenerali tal-Konvenzjoni. Il-QEDB sabet li d-differenza fit-trattament bejn l-applikanti u d-delinkwenti minorenni kienet iġġustifikata min-nuqqas ta’ maturità mentali u emozzjonali tagħhom, u l-kapaċċità tagħhom għar-riabilitazzjoni u r-riformar; id-differenza fit-trattament tal-awturi tar-reat ta’ aktar minn 65 sena kienet iġġustifikata mill-fatt li l-el-ġieġibbli għar-rilaxx kondizzjonal wara 25 sena inkella ma tkunx realistika fil-kawża tagħhom. Ghad-differenza fit-trattament minħabba s-sess, abbaži tal-istumenti internazzjonali eżistenti dwar is-sitwazzjoni u l-ħtiġijiet tan-nisa u l-istatistika pprezentata mill-gvern,

53 Ara, pereżempju, *A.H. et vs Ir-Russja*, Nru 6033/13 u 15-il applikazzjoni oħra, 17 ta’ Jannar 2017, punt 380f.

54 QEDB, *Zarb Adami vs Malta*, Nru 17209/02, 20 ta’ Ġunju 2006.

55 QEDB, *Khamtokhu u Aksenchik vs Ir-Russja* [GC], Nru 60367/08 u 961/11, 24 ta’ Jannar 2017, punt 58.

il-Qorti kkonkludiet li kien hemm interess pubbliku li jiġiustifika l-pożizzjoni skont il-liġi nazzjonali li n-nisa kienu ineligiibbli ġhall-ghomor priġunerija. Deher diffiċċi wkoll li l-leġiżatura Russa tiġi kkritikata talli stabbiliet, b'mod li jirrifletti l-evoluzzjoni tas-soċjetà f'dik l-isfera, l-eżenzjoni mill-ghomor priġunerija ta' certi grupp ta' awturi tar-reat. Tali eżenzjoni rrappreżentat, meta jiġi kkunsidrat kolloq, il-progress soċjal fi kwistjonijiet penologiči. Fin-nuqqas ta' bażi komuni fir-rigward tal-impożizzjoni tal-ghomor priġunerija, l-awtoritajiet Russi ma kinux qabżu l-marġni ta' apprezzament tagħhom. Għalhekk, ma kien hemm l-ebda ksur tal-Konvenzjoni.

Eżempju: Il-kawża *A.H. et vs Ir-Russja*⁵⁶ tikkonċerna projbizzjoni allegatament diskriminatorja fuq l-adozzjoni ta' tfal Russi minn ċittadini tal-Istati Uniti. Il-QEDB tenniet li d-dritt ġħall-adozzjoni ma kienx garantit mill-KEDB. Madankollu, fejn Stat kien mar lil hinn mill-obbligli tiegħu skont l-Artikolu 8 u ħoloq tali dritt fil-liġi domestika tiegħu, ma setax, fl-applikazzjoni dak id-dritt, jieħu miżuri diskriminatorji fis-sens tal-Artikolu 14. Id-dritt tal-applikanti li japplikaw ġħall-adozzjoni, u li l-applikazzjonijiet tagħhom jitqies b'mod ġust, jaqgħu fil-kamp ta' applikazzjoni ġenerali tal-ħajja privata skont l-Artikolu 8.⁵⁷

Eżempju: F'Pichkur vs L-Ukrajna,⁵⁸ il-ħlas tal-pensioni tal-applikant intemm minħabba li kien jirrisjedi barra mill-pajjiż b'mod permanenti. Huwa lmenta li c-ċaħda tal-pensioni tiegħu minħabba l-post ta' residenza tiegħu kienet diskriminatorja. Il-QEDB saħqet li jekk stat kellu fis-seħħi leġiżlazzjoni li tipprovd ġħall-ħlas ta' beneficiċju soċjal bħala dritt, dik il-leġiżlazzjoni kellha titqies li tiġġenera interess proprijetarju li jaqa' fil-kamp ta' applikazzjoni tal-Artikolu 1 tal-Protokoll Nru 1 għal dawk li jissodisfaw ir-rekwiziti tagħha. Konsegwentement, għalkemm id-dispożizzjoni msemmija ma kinitx tinkludi d-dritt li wieħed jirċievi beneficiċju tas-sigurtà soċjali, jekk stat jiddeċiedi li joħloq skema ta' beneficiċji, kellu jagħmel dan b'mod li kien kompatibbli mal-Artikolu 14.

Bl-istess mod, ġħall-iskop tal-applikazzjoni tal-Artikolu 14, f'ħafna kawżi oħra, il-QEDB sabet li kwalunkwe forma ta' beneficiċju tal-istat li ssir pagabbli taqa'

56 QEDB, *A.H. et vs Ir-Russja*, Nru 6033/13 u 15-il applikazzjoni oħra, 17 ta' Jannar 2017.

57 *Ibid.*, punt 385.

58 QEDB, *Pichkur vs L-Ukrajna*, Nru 10441/06, 7 ta' Novembru 2013.

fil-kamp ta' applikazzjoni jew tal-Artikolu 1 tal-Protokoll Nru 1⁵⁹ (minħabba li titqies bħala proprjetà)⁶⁰ jew tal-Artikolu 8 (minħabba li taffettwa l-ħajja tal-familja jew dik privata).⁶¹

1.3.3. Il-Protokoll Nru 12 tal-KEDB

Il-Protokoll Nru 12 jiprojbixxi d-diskriminazzjoni fir-rigward tat-“tgawdija ta’ kull dritt iddiċċarat bil-liġi” u “minn naħha ta’ kwalunkwe awtorità pubblika” u ġħalhekk huwa akbar fil-kamp ta’ applikazzjoni mill-Artikolu 14, li huwa relatat biss mad-drittijiet garantiti mill-Konvenzjoni. Fl-ewwel kawża eżaminata mill-QEDB taħt il-Protokoll Nru 12, *Seđiċ and Finci vs Il-Božnija-Herzegovina*⁶² (diskussa fit-Taqsima 5.6), il-Qorti kkonfermat li l-Artikolu 1 tal-Protokoll Nru 12 introduċa projbizzjoni ġenerali tad-diskriminazzjoni. Hija kkonfermat ukoll li l-kunċetti ta’ diskriminazzjoni pprojbiti kemm mill-Artikolu 14 kif ukoll mill-Artikolu 1 tal-Protokoll Nru 12 kellhom jiġu interpretati bl-istess mod.⁶³

Il-kummentarju pprovdut dwar it-tifsira ta’ dawn it-termini fir-Rapport ta’ Spiegazzjoni tal-Protokoll Nru 12 jiddikjara li l-Artikolu 1 tal-Protokoll Nru 12 huwa relatat mad-diskriminazzjoni:

- (i) fit-tgawdija ta’ kwalunkwe dritt mogħti speċifikament lil individwu skont il-liġi nazzjonali;
- (ii) fit-tgawdija ta’ dritt li jista’ jiġi dedott minn obbligu čar ta’ awtorità pubblika skont il-liġi nazzjonali, jiqifieri, meta awtorità pubblika tkun taħt obbligu skont il-liġi nazzjonali li taġixxi b'mod partikolari;
- (iii) minn awtorità pubblika fl-eż-żejt tas-setgħa diskrezzjonali (pereżempju, l-ġħoti ta’ certi sussidji);

59 Spiegazzjoni dwar il-kamp ta’ applikazzjoni tal-Art. 1 tal-Protokoll Nru 1 tal-KEDB tinsab fuq: A. Grgić, Z. Mataga, M. Longar u A. Vilfan (2007), “The right to property under the ECHR”, *Human Rights Handbook*, Nru 10.

60 Pereżempju, QEDB, *Stec et vs Ir-Renju Unit* [GC], Nru 65731/01 u 65900/01, 12 ta’ April 2006 (pagamenti tal-pensjoni u beneficiċċi tal-invalidità); QEDB, *Andrejeva vs Il-Latvja* [GC], Nru 55707/00, 18 ta’ Frar 2009 (ħlasijiet tal-pensjoni); QEDB, *Koua Poirrez vs Franza*, Nru 40892/98, 30 ta’ Settembru 2003 (benefiċċju tad-diżabbiltà); QEDB, *Gaygusuz vs L-Awstrija*, Nru 17371/90, 16 ta’ Settembru 1996 (benefiċċju tal-qħadd).

61 Pereżempju, QEDB, *Weller vs L-Ungerija*, Nru 44399/05, 31 ta’ Marzu 2009 (ħlas tas-sigurtà soċjali għall-iskopijiet ta’ appoġġ għall-familji bit-tfal).

62 QEDB, *Seđiċ u Finci vs Il-Božnija-Herzegovina* [GC], Nru 27996/06 u 34836/06, 22 ta’ Dicembru 2009.

63 Qabel ukoll: QEDB, *Pilav vs Il-Božnija-Herzegovina*, Nru 41939/07, 9 ta’ Ĝunju 2016.

- (iv) permezz ta' kwalunkwe att jew ommissjoni oħra minn awtorità pubblika (perezempju, l-imġiba tal-ufficjali tal-infurzar tal-liġi meta jkunu qed jikkontrollaw irvell).⁶⁴

Eżempju: F'Savez ckava "Riječ života" et vs Il-Kroazja,⁶⁵ l-applikanti (tliet knejjes tar-Riformisti) ilmentaw li, b'differenza minn komunitajiet reliġjuži oħra, ġew irrifjutati certi privileġgi, bħad-dritt li tingħata edukazzjoni reliġjuža fl-iskejjel u fl-iskejjel preprimarji jew li jkollhom iż-żwiġijiet reliġjuži rikonoxxuti mill-istat, hekk kif li l-awtoritajiet domestiċi rrifjutaw li jikkonkludu ftehim magħħom li jirregola l-istatus legali tagħhom. L-ilment tal-knejjes applikanti f'dan ir-rigward għalhekk ma kienx jikkonċerna "drittijiet speċifikament mogħtija lilhom skont il-liġi nazzjonali", minħabba li kien fid-diskrezzjoni tal-istat li jagħti dawn il-privileġgi. Il-QEDB ikkonkludiet li l-kriterji biex jingħata status privileġġat ma kinux applikati fuq baži ugħali għall-komunitajiet reliġjuži kollha. Il-Qorti ddeċidiet li din id-differenza fit-trattament ma kellhiex ġustifikazzjoni oġgettiva u raġonevoli u kienet bi ksur tal-Artikolu 14 flimkien mal-Artikolu 9 tal-KEDB. Abbaži tar-Rapport ta' Spjegazzjoni dwar il-Protokoll Nru. 12, hija qieset li l-ilment tal-applikanti kien jaqa' fi ħdan it-tielet kategorija speċifikata mir-Rapport ta' Spjegazzjoni, minħabba li kien jikkonċerna l-allegata diskriminazzjoni "minn awtorità pubblika fl-eżerċizzju ta' setgħa diskrezzjonal". Madankollu, ma kienx meħtieg li jiġi eżaminat l-ilment skont dak il-Protokoll peress li l-QEDB kienet diġà sabet ksur tal-Artikolu 14.

Ir-Rapport ta' Spjegazzjoni tal-Protokoll Nru 12 jgħid ukoll li, filwaqt li dak il-Protokoll prinċipalment jipproteġi lill-individwi kontra d-diskriminazzjoni mill-istat, dan se jaapplika wkoll għal dawk ir-relazzjonijiet bejn persuni privati, li normalment għandhom jiġu rregolati mill-istat. Dawn jistgħu jinkludu, "perezempju, ċaħda arbitrarja ta' aċċess għax-xogħol, aċċess għar-ristoranti, jew għal servizzi li persuni privati jistgħu jagħmlu disponibbli għall-pubbliku bħall-kura medika jew utilitajiet bħall-ilma u l-elettriku".⁶⁶ B'mod ġenerali, il-Protokoll Nru. 12 se jipprobixxi d-diskriminazzjoni barra kuntesti puramente personali, fejn l-individwi

64 Il-Protokoll Nru 12 tal-Konvenzjoni għall-Protezzjoni tad-Drittijiet tal-Bniedem u tal-Libertajiet Fundamentali (ETS Nru 177), *Rapport ta' Spjegazzjoni*, punt 22.

65 QEDB, *Savez ckava "Riječ života" et vs Il-Kroazja*, Nru 7798/08, 9 ta' Dicembru 2010.

66 Il-Protokoll Nru 12 tal-Konvenzjoni għall-Protezzjoni tad-Drittijiet tal-Bniedem u tal-Libertajiet Fundamentali (ETS Nru 177), *Rapport ta' Spjegazzjoni*, punt 28.

jeżerċitaw funzjonijiet li jpoġġuhom f'požizzjoni li jiddeċiedu dwar kif jiġu offruti prodotti u servizzi pubblikament disponibbli.

1.4. Il-kamp ta' applikazzjoni tad-dritt tal-UE tan-nondiskriminazzjoni

Punti ewlenin

- Skont id-dritt tal-UE tan-nondiskriminazzjoni, il-projbizzjoni fuq id-diskriminazzjoni hija awtonoma, iżda hija limitata għal oqsma speċifiċi.
- L-Artikolu 20 tal-Karta tal-UE jikkonferma li kulħadd huwa ugwali quddiem il-liġi; l-Artikolu 21 jipprobixxi kull diskriminazzjoni fuq lista miftuħha ta' raġunijiet.
- Il-principju tan-nondiskriminazzjoni jista' jiġi applikat biss, fejn il-kwistjoni taqa' fil-kamp ta' applikazzjoni tad-dritt tal-UE.
- Il-protezzjoni skont id-direttivi tal-UE dwar in-nondiskriminazzjoni għandha kamp ta' applikazzjoni varjat:
 - il-protezzjoni minħabba r-rasza u l-etniċità hija l-usa', u tkopri l-aċċess għall-impiegji, is-sistemi tal-protezzjoni soċjali, u l-prodotti u s-servizzi;
 - id-diskriminazzjoni sesswali hija pprojbita fil-kuntest tal-aċċess għall-impiegji, is-sigurtà soċjali (li hija aktar limitata mis-sistema usa' ta' protezzjoni), u l-prodotti u s-servizzi;
 - l-orjentazzjoni sesswali, id-diżabilità, ir-religion jew it-twemmin, u l-età huma raġunijiet protetti biss fil-kuntest tal-aċċess għall-impiegji.

Għall-kuntrarju tal-Artikolu 14 tal-KEDB, il-projbizzjoni tad-diskriminazzjoni fl-Artikolu 21 tal-Karta tad-Drittijiet Fundamentali tal-UE hija dritt awtonomu li jaapplika għal sitwazzjonijiet li ma jeħtiġux li jiġu koperti minn xi dispożizzjoni oħra tal-Karta. Dan jipprobixxi d-diskriminazzjoni bbażata fuq "kwalunkwe bażi bħal sess, razza, kultur, etniċità jew origini soċjali, karatteristiċi ġenetiċi, lingwa, religion jew twemmin, opinjoni politika jew xi opinjoni oħra, l-appartenenza għal minoranza nazzjonali, proprjetà, twelid, diżabilità, età jew orjentazzjoni sesswali". L-Artikolu 20 tal-Karta tal-UE jipprovd li kulħadd huwa ugwali quddiem il-liġi.

Għandu jiġi nnotat li l-Karta tal-UE tagħmel distinzjoni bejn "ugwaljanza quddiem il-liġi" skont l-Artikolu 20 u n-nondiskriminazzjoni skont l-Artikolu 21.⁶⁷ L-Artikolu 20 tal-Karta jikkorrispondi għal prinċipju, li huwa inkluż fil-kostituzzjonijiet Ewropej kollha u ġie rikonoxxut ukoll mill-Qorti tal-Ğustizzja bħala prinċipju bażiku tad-dritt Komunitarju.⁶⁸ Dan il-prinċipju jeħtieg li l-istati u l-istituzzjonijiet tal-UE jikkonformaw mar-rekwiżiti tal-ugwaljanza formal (li jittrattaw każijiet simili) fit-tfassil u l-implementazzjoni tad-dritt tal-UE. L-Artikolu 21 jinkorpora n-nondiskriminazzjoni fil-qafas ta' normi sostantivi. Din hija akkumpanjata minn lista mhux eżawrjenti ta' raġunijiet ipprojbiti.

Skont il-QGUE, il-prinċipju ta' trattament ugwali huwa prinċipju ġenerali tad-dritt tal-UE, minqux fl-Artikolu 20 tal-Karta, li l-prinċipju tan-nondiskriminazzjoni, stabbilit fl-Artikolu 21 (1) tal-Karta, huwa espressjoni partikolari tiegħu.⁶⁹

Eżempju: Fi *Glatzel*,⁷⁰ il-QGUE kellha tiddetermina jekk il-leġiżlazzjoni tal-UE inkwistjoni (rekwiżiti aktar severi ta' akutezza viżwali għas-sewwieqa ta' vetturi tqal ta' merkanzija, iżda mhux għal sewwieqa oħra) kinitx kompatibbli mal-Artikoli 20, 21 (1) u 26 tal-Karta tal-UE.

Fir-rigward tal-konformità mal-Artikolu 21 (1) tal-Karta tal-UE, il-QGUE ddikjarat li t-trattament differenzjali ta' persuna b'vista indebolita: jista' jiġi ġġustifikat permezz ta' thassib dwar is-sikurezza fit-toroq, li tissodisfa l-objettiv tal-interess pubbliku; huwa meħtieg u muhiwiex piż sproporzjonat. Barra minn hekk, il-qorti fakkret li l-Artikolu 20 tal-Karta tal-UE għandu l-għan li jiżgura, fost l-oħrajn, li sitwazzjonijiet komparabbi ma jirċevux trattament differenti. Sakemm is-sitwazzjonijiet ta' żewġ gruppi ta' sewwieqa mhumiex komparabbi, differenza fit-trattament tas-sitwazzjonijiet ikkonċernati ma tiksirx id-dritt tas-sewwieqa f'wieħed jew ieħor mill-gruppi għall-“ugwaljanza f'għajnejn il-liġi” fl-Artikolu 20 tal-Karta.

67 Ara, pereżempju, FRA (2012), *FRA Opinion on proposed EU regulation on property consequences of registered partnerships*, Opinjoni tal-FRA, 1/2012, 31 ta' Mejju 2012, li tkhars lejn id-“Diskriminazzjoni (Artikolu 21 tal-Karta)” (Taqṣima 2.1) u l-“Ugwaljanza f'għajnejn il-liġi (l-Artikolu 20 tal-Karta)” (Taqṣima 2.2).

68 Il-QGUE, Kawżi magħquda 117-76 u 16-77, *Albert Ruckdeschel & Co. u Hansa-Lagerhaus Ströh & Co. vs Hauptzollamt Hamburg-St. Annen; Diamalt AG vs Hauptzollamt Itzehoe*, 19 ta' Ottubru 1977; QGUE, Kawża 283/83, *Firma A. Racke vs Hauptzollamt Mainz*, 13 ta' Novembru 1984; QGUE, C-292/97, *Kjell Karlsson et*, 13 ta' April 2000.

69 QGUE, C-356/12, *Wolfgang Glatzel vs Freistaat Bayern*, 22 ta' Mejju 2014, punt 43.

70 QGUE, C-356/12, *Wolfgang Glatzel vs Freistaat Bayern*, 22 ta' Mejju 2014.

Minbarra dawk l-Artikoli, it-Titolu III tal-Karta tal-UE fih għadd ta' dispożizzjonijiet oħra relatati mal-ugwaljanza. L-Artikolu 22 jintroduċi l-obbligu li tiġi rispettata d-diversità kulturali, reliġjuża u lingwistika. L-Artikolu 23 jikkonċerna l-ugwaljanza bejn is-sessi. Skont l-Artikolu 24, it-tfal għandhom id-dritt għall-protezzjoni u l-kura meħtieġa għall-bennesseri tagħhom. L-Artikolu 25 jiddikjara li l-UE tirrikonoxxi u tirrispetta d-drittijiet tal-anzjani għal ħajja dinjituża u indipendenti u li jieħdu sehem fil-ħajja soċjali u kulturali. Skont l-Artikolu 26, l-UE tirrikonoxxi u tirrispetta d-drittijiet tal-persuni b'diżabbiltà li jibbenefikaw minn miżuri mfasslin sabiex jiżguraw l-indipendenza, l-integrazzjoni soċjali u professjonalni tagħhom u l-partecipazzjoni tagħhom fil-ħajja tal-komunità. Il-leġiżlazzjoni sekondarja kollha tal-UE, inkluži d-Direttivi dwar l-Ugwaljanza, trid tikkonforma mal-Karta.

Eżempju: F'*Association Belge des Consommateurs Test-Achats ASBL et vs Conseil des ministres*⁷¹ (diskussa fit-Taqsima 5.1), il-QGUE sabet li eċċeżzjoni fid-Direttiva dwar is-Sessi u l-Prodotti u s-Servizzi li tippermetti differenzi fil-primjums tal-assigurazzjoni u l-benefiċċji bejn l-irġiel u n-nisa kienet invalida. Il-Qorti ddependiet fuq l-Artikoli 21 u 23 tal-Karta tad-Drittijiet Fundamentali.

Madankollu, il-prinċipju tan-nondiskriminazzjoni jista' jiġi applikat biss fejn il-kwistjoni taqa' fil-kamp ta' applikazzjoni tad-dritt tal-Unjoni.

Eżempju: F'*Bartsch*,⁷² il-QGUE ċċarat li fejn it-trattament allegatament diskriminatorju ma jkun jinkludi l-ebda rabta mad-dritt tal-UE, l-applikazzjoni tal-prinċipju tan-nondiskriminazzjoni mhijiex obbligatorja. F'dan il-każ, l-impiegat miet fil-5 ta' Mejju 2004, jiġifieri qabel l-iskadenza għall-implementazzjoni tad-Direttiva 2000/78/KE (31 ta' Diċembru 2006), u ħalla warajh armla li kienet 21 sena iżgħar. L-iskema tal-pensjoni okkupazzjoni tal-impiegatur eskludiet id-dritt tal-konjuġi supersti għall-pensjoni, jekk dawn ikunu aktar minn 15-il sena iżgħar mill-impiegat deċedut. Il-QGUE ddeċidiet li l-każ ma jaqax fil-kamp ta' applikazzjoni tad-dritt tal-Unjoni minħabba li, minn naħha waħda, il-linji gwida tal-iskema tal-pensjoni okkupazzjonalni ma setgħux

71 QGUE, C-236/09, *Association Belge des Consommateurs Test-Achats ASBL et vs Conseil des ministres* [GC], 1 ta' Marzu 2011.

72 QGUE, C-427/06, *Birgit Bartsch vs Bosch und Siemens Hausgeräte (BSH) Altersfürsorge GmbH* [GC], 23 ta' Settembru 2008.

jiġu kkunsidrati bħala miżura ta' implimentazzjoni tad-Direttiva 2000/78/KE, u dak iż-żmien, l-iskadenza ġħall-implimentazzjoni tad-direttiva ma kinitx skadet.

Id-Direttivi dwar l-Ugwaljanza jvarjaw f'termini ta' gruppi protetti u l-oqsma li fihom id-diskriminazzjoni hija pprojbita.

Id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza Razzjali (2000/43/KE) tipprobixxi d-diskriminazzjoni fuq baži ta' razza jew oriġini etnika fl-impieg, it-taħriġ vokazzjonali, is-shubija ma' organizzazzjonijiet tal-impiegatū u tal-impiegati, il-protezzjoni soċjali, inkluzi s-sigurtà soċjali u l-kura tas-saħħa, il-vantaġġi soċjali, l-edukazzjoni, u l-aċċess għal prodotti u servizzi u l-provvista tagħhom, inkluża l-abitazzjoni. Tkopri l-persuni fizżei kollha fl-UE. Madankollu, hemm żewġ restrizzjonijiet fuq il-kamp ta' applikazzjoni tal-applikazzjoni tagħha. L-ewwel, din tapplika biss għal tali prodotti u servizzi li huma disponibbli għall-pubbliku. It-tieni, ma tapplikax għal trattament differenziali bbażat fuq in-nazzjonalità u ma għandhiex preġudizzju għad-dispożizzjonijiet li jirregolaw id-dħul, ir-residenza u l-impieg ta' cittadini ta' pajiżi terzi.

Eżempju: F'Servet Kamberaj vs IPES et,⁷³ applikazzjoni għall-benefiċċju tal-akkomodazzjoni sottomessa minn cittadin ta' pajiż terz ġiet irrifutata minħabba l-eżawriment tal-baġit iddestinat għal čittadini ta' pajiżi terzi. Il-QGħUE sostniet li d-differenza fit-trattament kienet ibbażata fuq l-istatus tal-ilmentatur bħala čittadin ta' pajiż terz u għalhekk, ma taqax fil-kamp ta' applikazzjoni tad-Direttiva dwar l-Ugwaljanza Razzjali.

Id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza fl-Impjieg (2000/78/KE) tipprobixxi d-diskriminazzjoni abbaži tal-orjentazzjoni sesswali, ir-reliżjon u t-twemmin, l-età u d-diżabilità fil-qasam tal-impieg, ix-xogħol u oqsma relatati bħaq-taħriġ vokazzjonali u s-shubija f'organizzazzjonijiet tal-impiegatū u tal-impiegati. Simili għad-Direttiva dwar l-Ugwaljanza Razzjali, id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza fl-Impjieg tapplika għal persuni fi ħdan l-UE, u kemm għas-settur pubbliku kif ukoll għal dak privat, iżda ma tkoprix id-diskriminazzjoni bbażata fuq in-nazzjonalità.

⁷³ QGħUE, C-571/10, *Servet Kamberaj vs Istituto per l'Edilizia sociale della Provincia autonoma di Bolzano (IPES) et* [GC], 24 ta' April 2012.

Tipprovi wkoll għadd ta' eċċeżżjonijiet spċifici mill-applikazzjoni tad-dispozizzjonijiet tagħha.⁷⁴

Id-Direttiva dwar is-Sessi u l-Prodotti u s-Servizzi (2004/113/KE) tipprovi għall-protezzjoni kontra d-diskriminazzjoni fuq il-baži tas-sess fir-rigward tal-aċċess għall-oġġetti u s-servizzi u l-provvista tagħhom. Tkopri l-persuni u l-organizzazzjoni kollha (kemm fis-settur pubbliku kif ukoll f'dak privat) li jagħmlu l-prodotti u s-servizzi disponibbli għall-pubbliku u/jew il-prodotti u s-servizzi offruti barra mill-qasam tal-ħajja privata u tal-familja. Teskludi dan li ġej mill-kamp ta' applikazzjoni tal-applikazzjoni tagħha: kontenut tal-midja, reklamar u edukazzjoni. Barra minn hekk, ma tapplikax fil-qasam tal-impjieg u l-impjieg indipendent.

Id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza bejn is-Sessi (tfassil mill-ġdid) (2006/54/KE) tiggarrantixxi trattament ugwali għal raġunijiet ta' sess fi kwistjonijiet ta' paga (l-Artikolu 4), skemi ta' sigurtà soċjali okkupazzjonal (l-Artikolu 5), u aċċess għal impjieg, taħriġ vokazzjonal u promozzjoni u kundizzjonijiet tax-xogħol (l-Artikolu 14).

Aktar atti legali jippromwovu l-ugwaljanza bejn il-ġeneri, fil-qasam tas-sigurtà soċjali tal-istat (id-Direttiva 79/7/KEE),⁷⁵ it-trattament ugwali bejn l-irġiel u n-nisa li jaħdmu għal rashom (id-Direttiva 2010/41/UE),⁷⁶ relatati mat-tqala (id-Direttiva 92/85/KEE)⁷⁷ u l-liv tal-ġenituri (id-Direttiva 2010/18/UE).⁷⁸

74 Ara l-Kapitolu 2 u 3.

75 Id-Direttiva tal-Kunsill 79/7/KEE tad-19 ta' Diċembru 1978 dwar l-implementazzjoni progressiva tal-principju tat-trattament ugwali ta' l-irġiel u n-nisa fi kwistjonijiet ta' sigurtà soċjali, ĜU Eduzzjoni Specjalji bil-Malti, Kapitolu 5, Vol. 1, p. 215.

76 Id-Direttiva 2010/41/UE tal-Parlament Ewropew u tal-Kunsill tas-7 ta' Lulju 2010 dwar l-applikazzjoni tal-principju ta' trattament ugwali bejn l-irġiel u n-nisa li jeżerċitaw attivitā li fiha jaħdmu għal rashom u li thassar id-Direttiva tal-Kunsill 86/613/KEE, ĜU L 180, 15.7.2010, pp. 1-6.

77 Id-Direttiva tal-Kunsill 92/85/KEE tad-19 ta' Ottubru 1992 dwar l-introduzzjoni ta' miżuri biex jinkoraġġixxu t-titjib fis-saħħa u s-sigurtà fuq il-post tax-xogħol għall-haddiema nisa tqal u haddiema li welldu reċentement, jew li qed ireddgħu, ĜU Eduzzjoni Specjalji bil-Malti, Kapitolu 5, Vol. 2, p. 110.

78 Id-Direttiva tal-Kunsill 2010/18/UE tat-8 ta' Marzu 2010 li timplimenta l-Ftehim Qafas rivedut dwar il-leave tal-ġenituri konkuż minn BUSINESSEUROPE, UEAPME, CEEP u ETUC u li jhassar id-Direttiva 96/34/KE, ĜU L 68, 18.3.2010, pp. 13-20.

2

Kategoriji ta' diskriminazzjoni

UE	Kwistjoni-jiet koperti	KtE
Id-Direttiva dwar I-Ugwaljanza Razzjali (2000/43/KE), I-Art. 2 (2) (a)	Diskriminazzjoni diretta	KEDB, I-Art. 14 (projbizzjoni tad-diskriminazzjoni)
Id-Direttiva dwar I-Ugwaljanza fl-Impjegi (2000/78/KE), I-Art. 2 (2) (a)		ESC, I-Art. E (in-nondiskriminazzjoni)
Id-Direttiva dwar I-Ugwaljanza bejn is-Sessi (tfassil mill-ġid) (2006/54/KE), I-Art. 2 (1) (a)		QEDB, <i>Guberina vs Il-Kroazja</i> , Nru 23682/13, 2016
Id-Direttiva dwar is-Sessi u l-Prodotti u s-Servizzi (2004/113/KE), Art. 4 (1) (a)		ECSR, <i>CGIL vs L-Italja</i> , Ilment Nru 91/2013, 2015
QGUE, C-356/12, <i>Glatzel vs Freistaat Bayern</i> , 2014		QEDB, <i>Burden vs Ir-Renju Unit [GC]</i> , Nru 13378/05, 2008
QGUE, C-267/12, <i>Hay vs Crédit agricole mutuel</i> , 2013		
QGUE, C-267/06, <i>Maruko vs Versorgungsanstalt der deutschen Bühnen</i> [GC], 2008		
QGUE, C-303/06, <i>Coleman vs Attridge Law and Steve Law</i> [GC], 2008		
QGUE, C-423/04, <i>Richards vs Secretary of State for Work and Pensions</i> , 2006		
QGUE, C-256/01, <i>Allonby vs Accrington and Rossendale College</i> , 2004		
QGUE, C-13/94, <i>P vs S u Cornwall County Council</i> , 1996		

UE	Kwistjoni-jiet koperti	KtE
<p>Id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza Razzjali (2000/43/KE), l-Art. 2 (2) (b)</p> <p>Id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza fl-Impjiegi (2000/78/KE); l-Art. 2 (2) (b)</p> <p>Id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza bejn is-Sessi (tfassil mill-ġidid) (2006/54/KE), l-Art. 2 (1) (b)</p> <p>Id-Direttiva dwar is-Sessi u l-Prodotti u s-Servizzi (2004/113/KE), l-Art. 4 (1) (b)</p> <p>QĞUE, C-83/14, "CHEZ Razpredelenie Bulgaria" AD vs Komisia za zashtot ot diskriminatsia [GC], 2015</p> <p>QĞUE, C-385/11, Elbal Moreno vs INSS u TGSS, 2012</p> <p>QĞUE, C-152/11, Odar vs Baxter Deutschland GmbH, 2012</p>	Diskrimi-nazzjoni indiretta	<p>KEDB, l-Art. 14 (projbizzjoni tad-diskriminazzjoni)</p> <p>ESC, l-Art. E (in-nondiskriminazzjoni)</p> <p>ECSR, AEH vs Franzia, Ilment Nru 81/2012, 2013</p> <p>QECD, D.H. et vs Ir-Repubblika Čeka [GC], Nru 57325/00, 2007</p>
QĞUE, C-443/15, Parris vs Trinity College Dublin et, 2016	Diskrimi-nazzjoni multipla u intersezzjonali	<p>QECD, Carvalho Pinto de Sousa Moraes vs Il-Portugall, Nru 17484/15, 2017</p> <p>QECD, S.A.S. vs Franzia [GC], Nru 43835/11, 2014</p> <p>QECD, B.S. vs Spanja, Nru 47159/08, 2012</p>
<p>Id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza Razzjali (2000/43/KE), l-Art. 2 (3) u (4)</p> <p>Id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza fl-Impjiegi (2000/78/KE), l-Art. 2 (3) u (4)</p> <p>Id-Direttiva dwar is-Sessi u l-Prodotti u s-Servizzi (2004/113/KE), l-Art. 4 (3) u (4)</p> <p>Id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza bejn is-Sessi (tfassil mill-ġidid) (2006/54/KE), l-Art. 2 (2) (a) u (b)</p>	Il-fastidju u l-istruzzjoni biex issir diskrimi-nazzjoni	<p>KEDB, l-Art. 2 (id-dritt ghall-hajja), l-Art. 3 (il-projbizzjoni tat-tortura), l-Art. 9 (il-libertà tar-reliżjon), l-Art. 11 (il-libertà ta' assemblea u assoċċazzjoni), l-Art. 14 (il-projbizzjoni tad-diskriminazzjoni)</p> <p>ESC, l-Art. E (in-nondiskriminazzjoni), l-Art. 26 (id-dritt għad-dinjità fuq il-post tax-xogħol)</p> <p>QECD, Đorđević vs Il-Kroazja, Nru 41526/10, 2012</p> <p>ECtHR, Catan et vs Ir-Repubblika tal-Moldova u r-Russia [GC], Nru 43370/04, 18454/06 u 8252/05, 2012</p>

UE	Kwistjoni-jiet koperti	KtE
<p>Il-Karta tad-Drittijiet Fundamentali, l-Art. 23 (l-irġiel u n-nisa), l-Art. 24 (it-tfal), l-Art. 25 (l-anzjani), l-Art. 26 (il-persuni b'diżabbilità)</p> <p>Id-Direttiva dwar I-Ugwaljanza Razzjali (2000/43/KE), l-Art. 5</p> <p>Id-Direttiva dwar I-Ugwaljanza fl-Impjegi (2000/78/KE), l-Art. 7</p> <p>Id-Direttiva dwar I-Ugwaljanza bejn is-Sessi (2006/54/KE), l-Art. 3</p> <p>Id-Direttiva dwar is-Sessi u l-Prodotti u s-Servizzi (2004/113/EC), l-Art. 6</p> <p>Riżoluzzjoni tal-Parlament Ewropew dwar it-tishiħ tal-ġlied kontra r-razziżmu, il-ksenofobija u r-reati ta' mibegħda (2013/2543(RSP))</p> <p>QGUE, C-173/13, <i>Leone u Leone vs Garde des Sceaux, ministre de la Justice et, 17 ta' Lulju 2014</i></p> <p>QGUE, C-407/98, <i>Abrahamsson u Anderson vs Fogelqvist, 6 ta' Lulju 2000</i></p> <p>QGUE, C-409/95, <i>Marschall vs Land Nordrhein-Westfalen, 1997</i></p> <p>QGUE, C-450/93, <i>Kalanke vs Freie Hansestadt Bremen, 1995</i></p>	<p>Miżuri speċifici</p>	<p>KEDB, l-Art. 14 (il-projbizzjoni tad-diskriminazzjoni), Protokoll Nru 12, l-Art. 1 (projbizzjoni ġenerali tad-diskriminazzjoni)</p> <p>ESC, l-Art. E (in-nondiskriminazzjoni)</p> <p>QEDB, <i>Ćam vs It-Turkija, Nru 51500/08, 2016</i></p> <p>QEDB, <i>Horváth u Kiss vs L-Ungerija, Nru 11146/11, 2013</i></p> <p>ECSR, <i>The Central Association of Carers in Finland vs Il-Finlandja, Ilment Nru 71/2011, 2012</i></p>
<p>Riżoluzzjoni tal-Parlament Ewropew dwar it-tishiħ tal-ġlied kontra r-razziżmu, il-ksenofobija u r-reati ta' mibegħda (2013/2543(RSP))</p> <p>Id-Deċiżjoni Qafas tal-Kunsill dwar ir-razziżmu u l-ksenofobia (2008/913/GAI)</p> <p>Direttiva dwar id-Drittijiet tal-Vittmi (2012/29/UE)</p>	<p>Reati ta' mibegħda / Diskors ta' mibegħda</p>	<p>QEDB, <i>Škorjanec vs Il-Kroazja, 25536/14, 2017</i></p> <p>QEDB, <i>Halime Kılıç vs It-Turkija, Nru 63034/11, 2016</i></p> <p>QEDB, <i>Identoba et vs Il-Georgia, Nru 73235/12, 2015</i></p> <p>QEDB, <i>M'Bala M'Bala vs Franzia (dec.), Nru 25239/13, 2015</i></p> <p>QEDB, <i>Delfi AS vs L-Estonja [GC], Nru 64569/09, 2015</i></p> <p>QEDB, <i>Perinçek vs L-İżvizzera [GC], Nru 27510/08, 2015</i></p> <p>QEDB, <i>Virabyan vs L-Armenja, Nru 40094/05, 2012</i></p>

Punt ewlioni

- Id-diskriminazzjoni tiddefinixxi sitwazzjoni fejn individwu jkun žvantaġġat b'xi mod fuq il-baži ta' raġuni protetta waħda jew aktar.

Id-dritt tan-nondiskriminazzjoni għandu l-għan li jippermetti prospetti ugwali u ġusti għall-aċċess għall-opportunitajiet disponibbli fis-soċjetà lill-individu kollha. Kuljum nagħmlu għażiżiet dwar kwistjonijiet bħal ma' min nissoċjalizzaw, fejn nixtru u fejn naħdmu. Nippreferu čerti affarijiet u čerti nies minn oħrajn. Filwaqt li l-espressjoni tal-preferenzi suċċettivi tagħna hija komuni u normali, xi drabi nistgħu nwettqu funzjonijiet li jpoġġuna f'pożizzjoni ta' awtorità jew jippermettulna nieħdu deċiżjonijiet li jistgħu jħallu impatt dirett fuq ħajjet ħaddieħor. Nistgħu nkunu impiegati taċ-ċivil, sidien tal-ħanut, impiegaturi, sidien tal-proprietà jew tobba li niddieċiedu dwar kif jintużaw is-setgħat pubbliċi, jew kif jiġu offruti l-prodotti u s-servizzi privati. F'dawn il-kuntesti mhux personali, id-dritt tan-nondiskriminazzjoni jintervjjeni fl-ġhażiet li nagħmlu b'żewġ modi.

L-ewwel, jistipula li l-individwi li huma f'sitwazzjonijiet simili għandhom jirċieu trattament simili u mhux ikunu trattati b'mod inqas favorevoli biss minħabba karatteristika partikolari "protetta" li jkollhom (diskriminazzjoni "diretta"). It-tieni, f'xi sitwazzjonijiet, it-trattament ibbażat fuq regola apparentement newtrali jista' wkoll jammonta għal diskriminazzjoni, jekk ipoġġi fi žvantaġġ lil persuna jew grupp ta' persuni minħabba l-karatteristika partikolari tagħhom (diskriminazzjoni "indiretta").

Il-principju tan-nondiskriminazzjoni jipprobixxi xenarji fejn persuni jew gruppi ta' persuni f'sitwazzjoni identika jiġu ttrattati b'mod differenti, u fejn persuni jew gruppi ta' persuni f'sitwazzjonijiet differenti jiġu ttrattati b'mod identiku.

fil-prattika permezz tal-każistika. Imbagħad jeżamina kif it-test tal-ġustifikazzjoni jopera.

Dan il-kapitolu jiddiskuti aktar fil-fond it-tifsira ta' diskriminazzjoni diretta u indiretta, xi wħud mill-manifestazzjonijiet specifiċi tagħhom, bħad-diskriminazzjoni multipli, il-fastidju jew l-istruzzjoni biex issir diskriminazzjoni, ir-reati ta' mibegħda u d-diskors ta' mibegħda u kif joperaw

2.1. Diskriminazzjoni diretta

Punti ewlenin

- Id-diskriminazzjoni diretta hija meta persuna tiġi trattata b'mod inqas favorevoli fuq il-baži ta' "raġunijiet protetti".
- Trattament inqas favorevoli jiġi ddeterminat permezz ta' paragun bejn l-allegata vittma u persuna oħra, li ma jkollhiex il-karatteristika protetta, f'sitwazzjoni simili.
- Il-qrat Ewropej u nazzjonali aċċettaw il-kunċett ta' diskriminazzjoni b'assoċjazzjoni, fejn individwu jiġi trattat b'mod inqas favorevoli minhabba l-assoċjazzjoni tiegħu ma' individwu ieħor li jkollu "karatteristika protetta".

Id-diskriminazzjoni diretta hija definita bl-istess mod skont il-KEDB u d-dritt tal-UE. **Skont id-dritt tal-UE**, l-Artikolu 2 (2) tad-Direttiva tal-UE dwar l-Ugwaljanza Razzjalji jiddikjara li d-diskriminazzjoni diretta "tittieħed li tiġri fejn persuna tiġi trattata inqas favorevolment minn oħra, kienet jew tkun sejra tiġi trattata f'sitwazzjoni komparabbi għal raġunijiet ta' l-origini tar-razza jew l-etnicità".⁷⁹ **Skont il-KEDB**, il-QEDB tuża l-formulazzjoni li jrid ikun hemm "differenza fit-trattament ta' persuni f'sitwazzjonijiet analogi, jew suffiċjentement simili", li hija "bbażata fuq karatteristika identifikabbi".⁸⁰

Fi proċedura, **skont il-KEDB**, applikant irid ikun jista' juri li huwa kien "affettwat direttament" mill-miżura li l-menta dwarha, sabiex ikun jista' jippreżenta applikazzjoni (l-istatus tal-vittma).⁸¹

Skont id-dritt tal-UE, għall-kuntrarju tal-KEDB, id-diskriminazzjoni diretta tista' tiġi stabbilita, anke jekk ma jkun hemm l-ebda ilmentatur identifikabbi li

Id-diskriminazzjoni diretta tkun seħħet meta:

- individwu jiġi trattat b'mod inqas favorevoli;
- meta mqabbel ma' kif oħrajn, li jkunu f'sitwazzjoni simili, ġew trattati jew jiġi trattati;
- u r-raġuni għal dan hija karatteristika partikolari li jkollhom, li taqa' taħt "art protetta".

79 BI-istess mod: Id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza fl-Impjieg, l-Art. 2 (2) (a); Id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza bejn is-Sessi (tfassil mill-ġdid), l-Art. 2 (1) (a); Id-Direttiva dwar is-Sessi u l-Prodotti u s-Servizzi, l-Art. 2 (a).

80 QEDB, *Biao vs Id-Danimarka* [GC], Nru 38590/10, 24 ta' Mejju 2016, punt 89; BI-istess mod, QEDB, *Carson et vs Ir-Renju Unit* [GC], Nru 42184/05, 16 ta' Marzu 2010; punt 61; QEDB, *D.H. et vs Ir-Repubblika Čeka* [GC], Nru 57325/00, 13 ta' Novembru 2007, punt 175; QEDB, *Burden vs Ir-Renju Unit* [GC], Nru 13378/05, 29 ta' April 2008, punt 60.

81 QEDB (2017), *Practical guide on admissibility criteria*.

jgħid li kien vittma ta' tali diskriminazzjoni. Fil-każ ta' *Feryn*,⁸² il-QGUE sabet li impiegatur li jiddikjara pubblikament li mhux se jirrekluta impiegati ta' certa oriġini etnika jew razzjali jikkostitwixxi diskriminazzjoni diretta fir-rigward tar-rekluta għi fis-sens tad-Direttiva dwar I-Ugwaljanza Razzjali (2000/43), peress li tali dikjarazzjonijiet x'aktarx li jiskora għixxu bil-qawwa lill-kandidati milli jissottomettu l-applikazzjonijiet tagħhom u jxekklu l-aċċess tagħhom għas-suq tax-xogħol.

2.1.1. Trattament inqas favorevoli

Fil-qalba tad-diskriminazzjoni diretta hemm it-trattament inqas favorevoli li individwu huwa soġġett għalihi. Dan jista' jkun relativament faċli biex jiġi identifikat meta mqabbel mad-diskriminazzjoni indiretta, fejn id-data statistika spiss tkun meħtieġa (ara hawn taħt). Hawnhekk hawn eżempji meħuda minn każijiet li huma msemmija f'dan il-Manwal: ir-rifut ta' dħul f'ristorant jew ħanut, persuni li jirċievu pensjoni iżiġħar jew paga aktar baxxa, li jkunu soġġetti għal abbuż verballi jew vjolenza, li jiġi rifutati d-dħul f'punt ta' kontroll, li jkollhom età ta' rtirar oghla jew aktar baxxa, li jiġi eskuži minn professjoni partikolari, li ma jistgħux jitbolu drittijiet ta' suċċessjoni, li jiġi eskuži mis-sistema edukattiva prinċipali, li jiġi deportati, li ma jithallew xilbsu simboli religjuži, li jiġi rrifutati jew revokati l-pagamenti tas-sigurtà soċjali tagħhom. Konsegwentement, l-ewwel karatteristika ta' diskriminazzjoni diretta hija l-evidenza tad-differenza fit-trattament. Id-diskriminazzjoni diretta tista' tirriżulta wkoll mit-trattament ta' żewġ persuni f'sitwazzjonijiet differenti bl-istess mod. Il-QEDB iddiċċi kien “id-dritt li ma ssirx diskriminazzjoni kontra persuna fit-tgawdija tad-drittijiet garantiti skont il-KEDB jinkiser ukoll meta l-Istati [...] jonqsu milli jittrattaw b'mod differenti lill-persuni li s-sitwazzjonijiet tagħhom huma differenti minn xulxin b'mod sinifikanti”.⁸³

2.1.2. Komparatur

Trattament inqas favorevoli jista' jiġi stabbilit billi jsir paragun ma' xi ħadd f'sitwazzjoni simili. Ilment dwar paga “baxxa” mhuwiex allegazzjoni ta' diskriminazzjoni sakemm ma jkunx jista' jintwera li l-paga hija inqas minn dik

82 QGUE, C-54/07, *Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding vs Firma Feryn NV*, 10 ta' Luju 2008. Ara wkoll QGUE, *Asociația Accept vs Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării*, C-81/12, 25 ta' April 2013.

83 QEDB, *Thlimmenos vs Il-Greċċa* [GC], Nru 34369/97, 6 ta' April 2000, punt 44. Bl-istess mod, QEDB, *Pretty vs Ir-Renju Unit*, Nru 2346/02, 29 ta' April 2002, punt 88.

ta' xi hadd impjegat mill-istess persuna li thaddem biex iwgettaq kompitu simili. Għalhekk, biex jiġi ddeterminat jekk persuna għietx trattata b'mod inqas favorevoli, huwa meħtieg li jiġi identifikat "komparatur" xieraq: jidżifieri, persuna f'ċirkostanzi materjalment simili, bid-differenza ewlenija bejn iż-żewġ persuni tkun "l-art protetta". Il-prova ta' komparatur ma għandhiex għalfejn tkun kontenjuża, u d-diskriminazzjoni tista' tiġi stabbilita mingħajr diskussjoni espliċita f'dan ir-rigward. Hawn taħt hawn xi eżempji ta' kawzi fejn il-prova tal-komparatur tqajmet espliċitament bħala kwistjoni mill-korp li jiddeċiedi.

Skont id-dritt tal-UE, f'għadd ta' każijiet il-QGħUE eżaminat fid-dettall jekk żewġ gruppi jistgħux jitqiesu bħala komparabbi.

Eżempju: F'*Wolfgang Glatzel vs Freistaat Bayern*,⁸⁴ l-applikant ġie rrifjutat liċenzja tas-sewqan għal vetturi tqal tal-merkanzija minħabba akutezza viżiva insuffiċjenti f'waħda minn għajnejh. Għall-kuntrarju ta' kategoriji oħra ta' sewwieqa, huwa ma kellux il-possibbiltà li jikseb liċenzja tas-sewqan f'"każijiet eċċeżzjonali", wara eżamijiet addizzjonali li kkonfermaw il-ħila tiegħu li jsuq.

Il-QGħUE sabet li s-sitwazzjoni taż-żewġ kategoriji ta' sewwieqa ma kinitx komparabbi. B'mod partikolari, iż-żewġ kategoriji kienu differenti fejn jidħlu d-daqs tal-vettura misjuqa, l-ġħadd ta' passiġġieri ttrasportati u r-responsabbiltajiet li jirriżultaw mis-sewqan ta' tali vetturi. Il-karatteristiċi tal-vetturi kkonċernati ġġustifikaw l-eżistenza ta' kundizzjonijiet differenti għal kategoriji differenti ta' liċenzji tas-sewqan. Konsegwentement, id-differenza fit-trattament kienet ġustifikata u ma kisritx id-dritt għall-"*ugwaljanza f'għajnejn il-liġi*" skont l-Artikolu 20 tal-Karta tad-Drittijiet Fundamentali tal-UE.

Eżempju: F'*P vs S u Cornwall County Council*,⁸⁵ l-ilmentatriċi kienet qed tgħaddi minn bidla fis-sess minn raġel għal mara meta tkeċċiet mill-impjegatur tagħha. Il-QGħUE sabet li t-tkeċċija kienet tikkostitwixxi trattament sfavorevoli. Fir-rigward tal-komparatur rilevanti, il-QGħUE ddikjarat li "fejn persuna tiġi mkeċċija fuq il-baži li hu jew hi jkollhom l-intenzjoni li jagħmlu, jew li jkunu għamlu, bidla fis-sess, huwa jew hija jiġi ttrattati b'mod sfavorevoli meta mqabbel ma' persuni tas-sess li għalihom kienu meqjusin li jappartjenu qabel ma għamlu l-bidla fis-sess". Fir-rigward tar-raqunijiet, għalkekk ma setax

⁸⁴ CJEU, C-356/12, *Wolfgang Glatzel vs Freistaat Bayern*, 22 ta' Mejju 2014.

⁸⁵ QGħUE, C-13/94, *P vs S u Cornwall County Council*, 30 ta' April 1996.

jintwera li l-ilmentatriči kienet ittrattata b'mod differenti minħabba li kienet raġel jew mara, jista' jintwera li t-trattament differenziali kien relatat mal-kunċett tas-sess tagħha.

Eżempju: Il-każ Frédéric Hay vs Crédit agricole mutuel de Charente-Maritime et des Deux-Sèvres⁸⁶ jikkonċerna l-benefiċċji taż-żwieġ għas-sħab tal-istess sess. Fiż-żmien tat-tilwima, iż-żwieġ għal koppji tal-istess sess ma kienx possibbi fi Franzia, iżda kienet teżisti s-shubija ċivili rregistrata kemm għal koppji eterosesswali kif ukoll għal dawk omosesswali. Ir-rikorrent kien impjegat minn bank li kien joffri beneficiċċi speċjali lill-impjegati meta jiżżeww. Ir-rikorrent applika għal dawn il-benefiċċji wara li dahal fi shubija ċivili tal-istess sess, iżda l-bank irrifjuta. Il-QGUE kellha tiddetermina jekk tali differenza fit-trattament kinitx tammonta għal diskriminazzjoni bbażata fuq l-orientazzjoni sesswali. Il-QGUE affermat mill-ġdid li filwaqt li s-sitwazzjonijiet ma għandhomx għalfejn ikunu identiči, iżda komparabbli biss, il-komparabbiltà trid tiġi vvalutata fid-dawl tal-benefiċċju kkonċernat, u mhux b'mod globali u astratt. Il-QGUE stabbiliet li persuni tal-istess sess li ma jistgħux jiżżeww u għalhekk, jikkonkludu shubija ċivili huma f'sitwazzjoni komparabbli ma' dik ta' koppji miżżeww. Il-QGUE spjegat li għalkemm id-differenza fit-trattament hija bbażata fuq l-istat ċivili tal-impjegati u mhux espliċitament fuq l-orientazzjoni sesswali tagħhom, din tikkostitwixxi diskriminazzjoni diretta fuq il-baži tal-orientazzjoni sesswali. L-impjegati omosesswali ma setgħux jiżżeww u konsegwentement jissodisfaw il-kundizzjoni meħtieġa biex jiksbu l-benefiċċju mitlub.

Skont id-dritt tal-UE, il-prova tal-komparabbiltà f'każiċċi jikkonċernaw paga ugħali tinvolvi l-istabbiliment ta' jekk ix-xogħol imwettaq minn ġaddiema nisa huwiex "ugwali", jew ta' "valur ugwali", għax-xogħol imwettaq minn ġaddiem maskili, u jekk hemmx differenzi fis-salarju riċevut minn ġaddiema rġiel u nisa. F'dan ir-rigward, il-QGUE ma aċċettat paragun bejn il-kumpaniji.

Eżempju: F'Allonby vs Accrington u Rossendale College,⁸⁷ lettriċi lmentat dwar il-kundizzjoni jippejja pagament differenti skont il-kuntratti differenti ta' impieg. Il-kullegġi fejn l-ilmentatriči inizjalment kienet impjegata bħala lettriċi

86 QGUE, C-267/12, *Frédéric Hay vs Crédit agricole mutuel de Charente-Maritime et des Deux-Sèvres*, 12 ta' Dicembru 2013.

87 QGUE, C-256/01, *Debra Allonby vs Accrington & Rossendale College, Education Lecturing Services, trading as Protocol Professional and Secretary of State for Education and Employment*, 13 ta' Jannar 2004.

ma ġeddidx il-kuntratt tagħha. Aktar tard ġiet impiegata minn kumpanija li tissottokuntratta lil-letturi fl-istabbilimenti edukattivi, u ġiet skjerata fil-kullegġġ antik tagħha, fejn kienet twettaq l-istess dmirijiet bħal qabel, iżda għal salarju aktar baxx. Hija allegat diskriminazzjoni fuq il-baži tas-sess, fejn qalet li l-letturi rġiel li jaħdmu għall-kullegġġ thallsu aktar. Billi d-differenza fil-paga ma setgħetx tiġi attribwita għal "sors uniku" (l-istess impiegatur), il-QGUE ddeċidiet li l-letturi rġiel impiegati mill-kullegġġ ma kinux f'sitwazzjoni komparabbi mal-ilmentatriċi, li kienet impiegata minn kumpanija esterna.

Eċċeazzjoni apparenti għas-sejba ta' "komparatur" xieraq, tal-inqas fil-kamp ta' applikazzjoni tal-impieg, hija fejn id-diskriminazzjoni mgarrba tkun minħabba t-tqala. Hija każistika stabbilita sew tal-QGUE, li fejn id-detiment imġarrab minn mara jkun dovut għat-tqala, dan jikkostitwixxi diskriminazzjoni diretta bbażata fuq is-sess u ma jkun hemm l-ebda htiegħa għal komparatur.⁸⁸ L-istess japplika f'sitwazzjonijiet fejn id-diskriminazzjoni tkun relatata mal-liv tal-maternità⁸⁹ jew meta jingħata trattament ta' fertilizzazzjoni *in vitro*.⁹⁰

Skont il-KEDB, il-QEDB enfasizzat li żewġ grupp ta' nies jistgħu jitqiesu li jinsabu f'sitwazzjoni analoga għall-iskop ta' lment partikolari wieħed iżda mhux ieħor. Pereżempju, koppji miżżewġa u mhux miżżewġa jistgħu jitqiesu li mħumiex f'sitwazzjoni komparabbi fl-oqsma tat-tassazzjoni, is-sigurtà soċjali jew il-politika soċjali. Għall-kuntrarju, is-shab miżżewġa u mhux miżżewġa li kellhom ħajja tal-familja stabbilita nstabu li kienu f'sitwazzjoni komparabbi fir-rigward tal-possibbiltà li jinżamm kuntatt bit-telefon waqt li wieħed minnhom kien f'arrest preventiv.⁹¹ Konsegwentement, il-komparabbi għandha tiġi vvalutata fid-dawl tal-għan tal-miżura inkwistjoni u mhux f'kuntest astratt.

Eżempju: *F'Varnas vs Il-Litwanja*,⁹² l-applikant, priġunier taħt arrest preventiv, ilmenta li kien ġie mċaħħad minn żjarat konjugali minn martu, filwaqt li tali żjarat kienu permessi għal priġunieri misjuba ħatja. Il-QEDB spjegat li

88 QGUE, C-177/88, *Elisabeth Johanna Pacifica Dekker vs Stichting Vormingscentrum voor Jong Volwassenen (VJV-Centrum) Plus*, 8 ta' Novembru 1990. Bl-istess mod, QGUE, C-32/93, *Carole Louise Webb vs EMO Air Cargo (UK) Ltd.*, 14 ta' Luju 1994.

89 QGUE, C-191/03, *North Western Health Board vs Margaret McKenna*, 8 ta' Settembru 2005, punt 50.

90 QGUE, C-506/06, *Sabine Mayr vs Bäckerei und Konditorei Gerhard Flöckner OHG* [GC], 26 ta' Frar 2008.

91 QEDB, *Petrov vs Il-Bulgarija*, Nru 15197/02, 22 ta' Mejju 2008, punt 55.

92 QEDB, *Varnas vs Il-Litwanja*, 42615/06, 9 ta' Luju 2013, għal aktar dettalji ara t-Taqsimha 5.12.

r-rekwiżit li wieħed ikun f’ “požizzjoni analoga” ma kienx ifisser li l-gruppi ta’ komparaturi kellhom ikunu identici. Il-fatt li s-sitwazzjoni tal-applikant ma kinx kompletament analoga għal dik tal-priġunieri misjuba ħatja ma kienx jipprekludi l-applikazzjoni tal-Artikolu 14 tal-KEDB. L-applikant kelli juri li kien f’sitwazzjoni suffiċċientement simili għal oħra jn li kienu ġew ittrattati b’mod differenti. Il-QEDB ikkonkludiet ksur tal-Artikolu 14 tal-KEDB flimkien mal-Artikolu 8.

Eżempju: F’*Burden vs Ir-Renju Unit*,⁹³ żewgt aħwa kienu ilhom jgħixu flimkien għal perjodu ta’ 31 sena. Huma kellhom propretà b’mod konġunt u kull waħda minnhom kienet ħalliet is-sehem tagħha tal-proprietà lill-parti l-oħra fil-wirt tagħhom. L-applikanti lmentaw li, għall-kuntrarju tal-koppji miżżeġwja jew ta’ dawk li daħlu fi sħubijiet civili, hekk kif imut wieħed mill-partijiet, l-ieħor ikollu jħallas it-taxxa fuq il-wirt. Il-QEDB sabet li l-applikanti bħala aħwa ma setgħux iqabblu lilhom infushom ma’ koppji li kienu miżżeġwin jew sħab civili. Iż-żwieġ u s-sħubijiet civili jammontaw għal relazzjonijiet speċjali li wieħed jidhol fihom liberament u deliberatament sabiex joħloq drittijiet u responsabbiltajiet kuntrattwali. B’kuntrast ma’ dan, ir-relazzjoni tal-applikanti kienet ibbażata fuq il-konsangwinità u għalhekk kienet fundamentalment differenti.

Eżempju: F’*Carson vs Ir-Renju Unit*,⁹⁴ l-applikanti lmentaw li l-istat ma applikax l-istess żieda għall-pagamenti tal-pensjoni tal-irtirati li jgħixu barra minn pajjiżhom bħal dawk li jgħixu fir-Renju Unit (UK). Il-QEDB ikkonkludiet li l-applikanti – li ma kinux jgħixu fir-Renju Unit jew fi stat li miegħu r-Renju Unit kelli arranġament reciproku ta’ sigurtà soċjali – ma kinux f’požizzjoni simili għal dawk irtirati fir-Renju Unit. Għalkemm dawn il-gruppi differenti kollha kienu kkontribwew għad-dħul tal-gvern permezz tal-ħlas tal-assigurazzjoni nazzjonali, dan ma kienx jikkostitwixxi fond tal-pensjoni iżda pjuttost dħul pubbliku ġenerali għall-finanzjament ta’ diversi aspetti tal-infiq pubbliku. Barra minn hekk, id-dmir tal-gvern li jaapplika żidiet kien ibbażat fuq il-kunsiderazzjoni taż-żieda fl-gholi tal-livell tal-ghajnejen fir-Renju Unit. L-applikanti għalhekk ma kinux f’sitwazzjoni komparabbli ma’ dawn il-gruppi l-oħra u għalda qstant ma kien hemm l-ebda trattament diskriminatorju.

Bl-istess mod, **skont l-ESC**, ir-referenzi għal komparatur jistgħu jinstabu fil-każistika tal-ECSR.

93 QEDB, *Burden vs Ir-Renju Unit* [GC], Nru 13378/05, 29 ta’ April 2008.

94 QEDB, *Carson et vs Ir-Renju Unit* [GC], Nru 42184/05, 16 ta’ Marzu 2010.

Eżempju: F'*Confederazione Generale Italiana del Lavoro (CGIL) vs L-Italja*,⁹⁵ l-ECSR eżamina lment li jikkonċerna d-diskriminazzjoni ta' professjonisti medici⁹⁶ li ma għamlux oġgezzjoni konxja biex jipprovdu servizzi ta' abort. Huma lmentaw li kienu żvantagħati fuq ix-xogħol f'termini ta' ammont ta' xogħol, distribuzzjoni tal-kompli, opportunitajiet tal-karriera u protezzjoni tas-saħħha u s-sikurezza. Il-Kumitat ikkonferma li l-professjonisti medici li ma oġgezzjonawx u dawk li oġgezzjonaw kienu f'sitwazzjoni komparabbi, minħabba li kellhom kwalifikati professionali simili u kienu jaħdnu fl-istess qasam ta' kompetenza. Konsegwentement, id-differenza fit-trattament ammontat għal diskriminazzjoni.

L-ECSR iddikjara li l-istatus legali fil-liġi nazzjonali ta' gruppji differenti mhuwiex rilevanti għall-valutazzjoni ta' jekk dawk il-gruppi humiex f'sitwazzjoni komparabbi. Pereżempju, f'*Associazione Nazionale Giudici di Pace vs L-Italja*⁹⁷ (diskussa fid-dettall fit-Taqsima 5.12), dwar l-aċċess għall-iskema tas-sigurtà soċjali, l-ECSR qabbel is-sitwazzjoni ta' mħallfin permanenti u onorarji. Huwa kien tal-fehma li fiċ-ċirkostanzi tal-każ, kienu rilevanti biss id-dmirijiet assenjati, l-awtorità ġerarkika u l-kompli mwettqa miż-żeww gruppi ta' mħallfin. Minħabba li kienu simili, l-ECSR sab li l-imħallfin onorarji kienu funzjonalment ekwivalenti għall-imħallfin permanenti. Barra minn hekk, iddeċieda li l-paragun għandu jsir biss fir-rigward ta' gruppji differenti f'ċertu Stat Membru. F'*Fellesforbundet for Sjøfolk (FFFS) vs In-Norveġja*⁹⁸ (diskussa fid-dettall fit-Taqsima 5.5), dwar l-età tal-irtirar tal-baħħara fin-Norveġja, ir-rikorrent argumenta li d-dispożizzjoni nazzjonali kienet diskriminatorja minħabba l-età, kemm meta mqabbla mal-baħħara impiegati fuq bastimenti f'pajjiżi oħra (fejn l-età tal-irtirar tal-baħħara kienet oħla milli fin-Norveġja) kif ukoll ma' individwi fi professjonijiet oħra fin-Norveġja. L-ECSR sostna li l-eżami kelliu jkun limitat għas-sitwazzjoni tan-Norveġja. Barra minn hekk, l-ECSR aċċetta li l-bdoti anzjani u l-haddiemu anzjani fis-settur taž-żejt huma kategoriji komparabbi ta' haddiemu għall-finijiet ta' dan l-ilment. Huwa qies li kienu f'sitwazzjoni simili biżżejjed, b'mod partikolari minħabba tbatija professionali u tensjoni fizika.

95 ECSR, *Confederazione Generale Italiana del Lavoro (CGIL) vs L-Italja*, Ilment Nru 91/2013, 12 ta' Ottubru 2015.

96 *Ibid*, punt 215 ff.

97 ECSR, *Associazione Nazionale Giudici di Pace vs L-Italja*, Ilment Nru 102/2013, 5 ta' Lulju 2016.

98 ECSR, *Fellesforbundet for Sjøfolk (FFFS) vs In-Norveġja*, Ilment Nru 74/2011, 2 ta' Lulju 2013.

2.1.3. Kawżalità

II-Kapitolu 5 se jiddiskuti l-firxa ta' "raġunijiet protetti" li ježistu fid-dritt Ewropew tan-nondiskriminazzjoni, bħal: is-sess, l-identità tas-sess, l-orientazzjoni sesswali, id-diżabbiż-tà, l-età, ir-razza, l-origini etnika, l-origini nazzjonali u r-religjon jew it-twemmin. Din it-taqṣima se tiffoka fuq il-ħtieġa għal rabta kawżali bejn it-trattament inqas favorevoli u r-raġunijiet protetti. Sabiex jiġi ssodisfat dan ir-rekwizit, wieħed għandu jistaqsi l-mistoqsija li ġejja: kieku l-persuna kienet ta' sess differenti, ta' razza differenti, ta' èta differenti, jew fi kwalunkwe pozizzjoni ta' konverġenza skont kwalunkwe waħda mir-raġunijiet protetti l-oħra, kienet tiġi ttrattata b'mod inqas favorevoli? Jekk it-tweġiba hija iva, allura t-trattament inqas favorevoli jkun ikkawżat b'mod čar mir-raġunijiet inkwistjoni.

Ir-regola jew il-prattika li tkun qed tiġi applikata mhux neċessarjament teħtieġ li tirreferi b'mod espliċiū għar-“raġuni protetta”, sakemm tkun tirreferi għal fattur ieħor li jkun inseparabbi mir-raġuni protetta. Essenzjalment, meta jiġi kkunsidrat jekk tkunx seħħet diskriminazzjoni diretta, wieħed ikun qed jivvaluta jekk it-trattament inqas favorevoli jkunx minħabba “raġuni protetta” li ma tistax tiġi separata mill-fattur partikolari li dwaru jkun qed isir l-ilment.

Eżempju: *F'Maruko vs Versorgungsanstalt der deutschen Bühnen*,⁹⁹ wara l-mewt tas-sieħeb tal-istess sess reġistrat tiegħu, l-ilmentatur xtaq jitlob il-“pensjoni tas-superstī” mingħand il-kumpanija li kienet tmexxi l-iskema tal-pensjoni okkupazzjonali tas-sieħeb deċedut tiegħu. Il-kumpanija rrifjutat li thallas għar-raġuni li l-pensjonijiet tas-superstī kelhom jithallsu biss lill-konjuġi u l-ilmentatur ma kienx miżżewwiegħ lid-deċedut. Il-QGħUE aċċettat li r-rifjut li titħallas il-pensjoni ammonta għal trattament sfavorevoli u li dan kien inqas favorevoli fir-rigward tal-komparatur ta' koppji “miżżewwġin”. Il-QGħUE sabet li l-istituzzjoni ta' “shubija għall-ħajja” fil-Ġermanja ħolqot, f'hafna aspetti, l-istess drittijiet u responsabbiltajiet għas-sħab għall-ħajja bħall-konjuġi, b'mod partikolari fir-rigward tal-iskemi tal-pensjoni tal-istat. Ammettiet li għall-finjiet ta' dan il-każ, l-imsieħba għall-ħajja kienu f'sitwazzjoni simili għall-konjuġi. Il-QGħUE mbagħad kompliet tgħid li dan ikun ifisser diskriminazzjoni diretta bbażata fuq l-orientazzjoni sesswali. Għalhekk, il-fatt li ma setgħux jiżżewwġu kien inseparabbi mill-orientazzjoni sesswali tagħhom.

⁹⁹ QGħUE, C-267/06, *Tadao Maruko vs Versorgungsanstalt der deutschen Bühnen* [GC], 1 ta' April 2008.

Eżempju: F'*Richards vs Secretary of State for Work and Pensions*,¹⁰⁰ l-ilmentatrici li kienet ghaddiet minn operazzjoni kirurġika ta' tibdil tas-sess minn raġel għal mara xtaqet titlob il-pensjoni tagħha f'għeluq is-60 sena tagħha, li kienet l-età pensjonabbi għan-nisa fir-Renju Unit. F'dak iż-żmien, il-ġeneru l-ġdid tas-Sa Richards ma setax jiġi rikonoxxut għall-finijiet tal-leġiżlazzjoni dwar il-pensjonijiet.¹⁰¹ Il-gvern irrifjuta li jagħti l-pensjoni, filwaqt li sostna li l-ilmentatrici ma kinitx irċeviet trattament sfavorevoli meta mqabbel ma' dawk f'sitwazzjoni simili. Skont il-gvern, l-ilmentatrici kellha titqies bhala "raġel" għall-finijiet tal-leġiżlazzjoni dwar il-pensjonijiet. Il-QGUE nnotat li n-nuqqas ta' li ġi nazzjonali rilevanti pprekluda lill-ilmentatrici milli tissodisa l-kundizzjonijiet tal-leġiżlazzjoni dwar il-pensjonijiet. Il-QGUE sabet li persuna li tkun għaddiet minn bidla fis-sess minn raġel għal mara skont il-liġi nazzjonali ma tistax tiġi rrifjutata pensjoni li tkun intitolata għaliha, kieku kellha tkun meqjusa bħala mara skont il-liġi nazzjonali.

2.1.4. Diskriminazzjoni permezz tal-assoċjazzjoni

Il-QGUE tat-interpretazzjoni wiesgħa tal-kamp ta' applikazzjoni tar-“raġuni protetta.” Tista’ tinkludi “diskriminazzjoni permezz ta’ assoċjazzjoni”, fejn il-vittma tad-diskriminazzjoni ma tkunx hija nnifisha l-persuna bil-karatteristika protetta. Tista’ tinvolvi wkoll li r-raġuni partikolari tiġi interpretata b'mod astratt. Dan ifisser li huwa imperattiv li l-prattikanti jidbaw analiżi dettaljata tar-raġunament wara t-trattament inqas favorevoli, filwaqt li jfittxu evidenza li r-raġuni protetta qed tkun il-kawża ta’ tali trattament, kemm direttament kif ukoll indirettament.

Eżempju: F'*S. Coleman vs Attridge Law and Steve Law*,¹⁰² omm stqarret li kienet trattata b'mod sfavorevoli fuq ix-xogħol minħabba li binha kellu diżabbiltà. Id-diżabbiltà ta’ binha wasslet biex xi drabi tasal tard għax-xogħol u biex titlob li l-liv ikun skedat skont il-ħtigjiet ta’ binha. It-talbiet tal-ilmentatrici ġew miċħuda u kienet mhedda bit-tkeċċija, kif ukoll irċeviet kummenti abbużiċċi relatati mal-kundizzjoni tal-wild tagħha. Il-QGUE qieset

¹⁰⁰ QGUE, C-423/04, *Sarah Margaret Richards vs Secretary of State for Work and Pensions*, 27 ta' April 2006.

¹⁰¹ Qabel l-Att dwar ir-Rikonoxximent tal-ġeneru 2004 (“il-GRA”), li daħal fis-sejjh fl-4 ta' April 2005, kien meħtieg li jitqies il-ġeneru ta’ persuna kif assenjat fit-twielid biex jiġi ddeterminat il-ġeneru ta’ dik il-persuna, sabiex jiġi deċiż meta dik il-persuna tkun kisbet “età pensjonabbi” għall-finijiet tal-leġiżlazzjoni dwar il-pensjonijiet.

¹⁰² QGUE, C-303/06, *S. Coleman vs Attridge Law u Steve Law* [GC], 17 ta' Lulju 2008.

lill-kollegi tagħha f'karigi simili u bit-tfal bħala komparaturi, u sabet li dawn ingħataw il-flessibbiltà meta mitluba. Hija aċċettat ukoll li dan kien jammonta għal diskriminazzjoni u fastidju minħabba d-dizabbiltà tal-wild tagħha.

Il-QEDB ikkonfermat ukoll li l-Artikolu 14 ikopri d-diskriminazzjoni permezz tal-assoċjazzjoni.

Eżempju: *F'Guberina vs Il-Kroazja*¹⁰³ (diskussa fit-Taqṣima 5.4), il-QEDB enfasizzat li l-Artikolu 14 ikopri wkoll każijiet fejn individwu jiġi ttrattat b'mod inqas favorevoli abbażi tal-karatteristika protetta ta' persuna oħra. Hija sabet li t-trattament diskriminatorju tal-applikant minħabba d-dizabbiltà tal-wild tiegħu kien forma ta' diskriminazzjoni bbażata fuq id-dizabbiltà.

Eżempju: *F'Weller vs L-Ungerija*,¹⁰⁴ mara Rumena kienet inelgħibbli għat-talba ta' beneficiċċi tal-maternità pagabbli wara li twellet għaliex ma kinitx ċittadina Uneriża. Ir-raġel Ungeriz tagħha kien inelgħibbli wkoll, minħabba li l-benefiċċju jithallas biss lill-ommijiet. Il-QEDB sabet li kien ġie ddiskriminat abbażi tal-paternità (aktar milli tas-sess), peress li l-ġenituri adottivi maskili jew il-gwardjani maskili kienu intitolati li jitkolbu l-benefiċċju, filwaqt li l-missirijiet naturali ma kinux. Tressaq ilment ukoll mit-tfal, li ddikjaraw diskriminazzjoni abbażi tar-rifjut li l-benefiċċju jithallas lil missierhom, li l-QEDB aċċettat. Għalhekk, it-tfal ġew diskriminati minħabba l-istatus ta' missierhom.

Il-kunċett ta' diskriminazzjoni permezz ta' assoċjazzjoni jista' jinstab ukoll fil-każistika nazzjonali.

Eżempju: L-ewwel kawża¹⁰⁵ ta' diskriminazzjoni permezz tal-assoċjazzjoni minħabba l-orientazzjoni sesswali fil-Polonja tikkonċerna impjegat li kien jaħdem bħala gwardja tas-sigurtà tal-ħanut. Huwa ħa sehem f'parata ta' ugwaljanza, li siltiet minnha ntwerew fuq it-televixin. Wara x-xandira, ir-rikorrent ġie infurmat bit-tkeċċija tiegħu, bl-impjegatur tiegħu jgħid li "ma

103 QEDB, *Guberina vs Il-Kroazja*, Nru 23682/13, 22 ta' Marzu 2016.

104 QEDB, *Weller vs L-Ungerija*, Nru 44399/05, 31 ta' Marzu 2009.

105 Il-Polonja, il-Qorti Distrettwali f'Varsavja (il-qorti tat-tieni istanza), *V Ca 3611/14*, 18 ta' Novembru 2015. Ara wkoll, Tribunal du travail de Leuven, 10 ta' Dicembru 2013, *Jan V.H. vs BVBA*, n° 12/1064/A.

setax jimmägina omosesswali jaħdem għall-kumpanija tiegħu". Il-qrati Pollakki qiesu li d-diskriminazzjoni tista' sseħħi irrispettivamente minn jekk il-vittma kellhiex certa karakteristika protetta. L-orientazzjoni sesswali tar-rikorrent kienet għalhekk irrelative. Il-qrati sabu li saret diskriminazzjoni kontra r-rikorrent abbaži tal-partecipazzjoni tiegħu fil-mixja marbuta mal-komunità leżbjana, gay, bisesswali u trans (LGBT). Huma kkonfermaw li d-diskriminazzjoni permezz tal-assocjazzjoni kienet seħħet u taw kumpens lir-rikorrent.

2.2. Diskriminazzjoni indiretta

Punti ewlenin

- Id-diskriminazzjoni indiretta sseħħi meta regola li tidher newtrali tkun ta' žvantaġġ għal persuna jew grupp li jkollu l-istess karakteristiċi.
- Irid jintwera li grupp huwa žvantaġġat minn deċiżjoni meta mqabbel ma' grupp komparatur.

Kemm id-dritt tal-UE kif ukoll dak tal-KtE jirrikonoxxi li l-projbizzjoni ta' trattament differenti ta' persuni f'sitwazzjonijiet simili tista' ma tkunx bizzarejjed biex tinkiseb ugwaljanza fattwali. F'xi sitwazzjonijiet, l-ghoti tal-istess trattament lil persuni li jinsabu f'sitwazzjonijiet differenti tista' tpoġġi lil certi persuni fi žvantaġġ partikolari. F'dan il-każ, mhuwiex it-trattament li jvarja, iżda l-effetti ta' dak it-trattament, li jinhass b'mod differenti minn nies b'karatteristiċi differenti. L-idea li sitwazzjonijiet differenti għandhom jiġu ttrattati b'mod differenti ġiet inkorporata fil-kuncett ta' diskriminazzjoni indiretta.

Skont id-dritt tal-UE, l-Artikolu 2 (2) (b) tad-Direttiva dwar l-Ugwaljanza Razzjali jiddikjara li d-diskriminazzjoni indiretta għandha tittieħed li tiġri fejn dispożizzjonijiet, kriterju jew prattika apparentement newtrali, jitfghu persuni ta' oriġini, ta' razza jew grupp etniku fi žvantaġġ partikolari pparagunati ma' persuni oħra".¹⁰⁶

¹⁰⁶ Bl-istess mod: Id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza fl-Impjieg, l-Art. 2 (2) (b); Id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza bejn is-Sessi (tfassil mill-ġdid), l-Art. 2 (1) (b); Id-Direttiva dwar is-Sessi u l-Prodotti u s-Servizzi, l-Art. 2 (b).

Skont il-KEDB, il-QEDB ibbażat fuq din id-definizzjoni ta' diskriminazzjoni indiretta f'xi whud mis-sentenzi tagħha, u ddikjarat li "differenza fit-trattament tista' tiehu l-forma ta' effetti ta' preġudizzju sproporzjonat ta' politika jew miżura ġenerali li, għalkemm mhux ifformulata f'termini newtrali, tiddiskrimina kontra grupp".¹⁰⁷

Skont I-ESC, I-ECSR sab li tista' tinħoloq diskriminazzjoni indiretta minħabba n-“nuqqas li jitqiesu sew u b'mod pozittiv id-differenzi rilevanti kollha bejn il-persuni f'sitwazzjoni komparabbli, jew billi ma jittihdux passi adegwati biex jiġi żgurat li d-drittijiet u l-vantaġġi kollettivi li huma miftuha għal kulħadd ikunu ġenwinament aċċessibbli minn u għal kulħadd”.¹⁰⁸

L-elementi tad-diskriminazzjoni indiretta huma dawn li ġejjin:

- regola, kriterju jew prattika newtrali;
- li jaġġetta grupp definit minn “raġuni protetta” b'mod ferm aktar negativ;
- meta mqabbla ma’ oħrajn f'sitwazzjoni simili.

Għandu jkun innotat, madankollu, li ž-żewġ tipi ta' diskriminazzjoni jirriżultaw f'differenza ta' trattament f'sitwazzjoni-jiet komparabbli. Pereżempju, mara tista' tiġi eskluża mill-impieg jew għaliex l-impiegatur ma jkunx irid jimpjega n-nisa (diskriminazzjoni diretta) jew għaliex ir-rekwiżi għall-pożizzjoni huma fformulati b'tali mod li l-maġgoranza tan-nisa ma jkunux jistgħu jissodisfawhom (diskriminazzjoni indiretta). F'xi każijiet, id-diviżjoni hija aktar teoretika u jista' jkun prob-lematiku li jiġi stabbilit jekk is-sitwazzjoni tikkostitwixx diskriminazzjoni diretta jew indiretta.¹⁰⁹

2.2.1. Regola, kriterju jew prattika newtrali

L-ewwel rekwiżiż identifikabbi ta' diskriminazzjoni indiretta huwa regola, kriterju jew prattika li jidhru newtrali. Fi kliem ieħor, irid ikun hemm xi forma ta' rekwiżiż

¹⁰⁷ QEDB, *Biao vs Id-Danmirka* [GC], Nru 38590/10, 24 ta' Mejju 2016, para. 103; QEDB, *D.H. et vs Ir-Repubblika Čeka* [GC], Nru 57325/00, 13 ta' Novembru 2007, punt 184.

¹⁰⁸ ECSR, *Confederazione Generale del Lavoro (CGIL) vs L'Italia*, Ilment Nru 91/2013, 12 ta' Ottubru 2015, punt 237; ECSR, *Confédération française démocratique du travail (CFDT) vs Franza*, Ilment Nru 50/2008, deċiżjoni fuq il-merti tad-9 ta' Settembru 2009, punti 39 u 41; ECSR, *International Association Autism-Europe vs Franza*, Ilment Nru 13/2002, 4 ta' Novembru 2003, punt 52.

¹⁰⁹ Ara, pereżempju, QĞUE, C-267/06, *Tadao Maruko vs Versorgungsanstalt der deutschen Bühnen* [GC], 1 ta' April 2008, fejn l-Avukat Ġenerali General Ruiz-Jarabo Colomer u l-QĞUE waslu għal-konklużjonijiet differenti f'dan ir-rigward.

Li jkun applikat għal kulħadd. Segwi xi kawżi bħala eżempju. Għal aktar eżempji, ara l-[Kapitolo 6](#) dwar kwistjonijiet ta' evidenza u r-rwol tal-istatistika.

Eżempju: F'*Isabel Elbal Moreno vs Instituto Nacional de la Seguridad Social, Tesorería General de la Seguridad Social*,¹¹⁰ l-ilmentatriċi kienet taħdem part-time għal erba' sīgħat fil-ġimġha għal 18-il sena. Skont id-dispożizzjoni rilevanti, sabiex tinkiseb pensjoni – li kienet digħà proporzjonalment aktar baxxa – ġaddiem part-time kellu jħallas kontribuzzjonijiet għal perjodu itwal minn ġaddiem full-time. Kif spjegat il-qorti tar-rinvju, fuq il-bażi ta' kuntratt part-time ta' 4 sīgħat fil-ġimġha, l-ilmentatriċi jkollha taħdem għal 100 sena biex tlesti l-perjodu minimu ta' 15-il sena, li jagħtiha aċċess għal pensjoni ta' EUR 112.93 fix-xahar. Il-QGUE ddeċidiet li d-dispożizzjonijiet rilevanti jpoġġu lill-ħaddiem part-time li ħadmu part-time għal żmien twil fi żvantagg. Fil-prattika, tali legiżlazzjoni teskludi lil dawk il-ħaddiem minn kwalunkwe possibbilta li jiksbu pensjoni tal-irtirar. Minħabba li mill-inqas 80 % tal-ħaddiem part-time fi Spanja huma nisa, l-effett ta' din ir-regola affettwa lin-nisa b'mod sproporzjonat meta mqabbel mal-irġiel. Għaldaqstant, din kienet tikkostitwixxi diskriminazzjoni indiretta.

Eżempju: F'*D.H. et vs Ir-Repubblika Čeka*,¹¹¹ intużaw serje ta' testijiet biex jistabbilixxu l-kapaċità intellettuali tal-istudenti biex jiġi determinat jekk għandhomx jitqiegħdu fi skejjel speċjali mfassla għal tfal bi bżonnijiet edukattivi speċjali. L-istess test kien applikat ghall-istudenti kollha li kienu kkunsidrati għal kollokament fi skejjel speċjali. Il-QEDB qieset li kien hemm periklu li t-testijiet kienu preġjudikati u li r-rizultati ma kinux analizzati fid-dawl tal-partikolaritajiet u l-karatteristiċi speċjali tat-tfal Rom li kienu għamluhom. B'mod partikolari, l-isfond edukattiv tat-tfal Rom (bħan-nuqqas ta' preprimarja), l-inkapaċċità ta' xi wħud mit-tfal li jitkellmu biċ-Ček u n-nuqqas ta' familjaritā tagħhom mas-sitwazzjoni tal-ittestjar ma ġewx meqjusa. B'rīzultat ta' dan, l-istudenti Rom kienu b'mod inerenti aktar probabbli li jmorru hażin fit-testijiet – kif fil-fatt seħħ - bil-konsegwenza li bejn 50 % u 90 % tat-tfal Rom kienu edukati barra mis-sistema edukattiva prinċipali. Il-QEDB sabet li dan kien każ ta' diskriminazzjoni indiretta.

¹¹⁰ QGUE, C-385/11, *Isabel Elbal Moreno vs Instituto Nacional de la Seguridad Social (INSS) and Tesorería General de la Seguridad Social (TGSS)*, 22 ta' Novembru 2012.

¹¹¹ QEDB, *D.H. et vs Ir-Repubblika Čeka* [GC], Nru 57325/00, 13 ta' Novembru 2007.

Eżempju: F'*European Action of the Disabled (AEH) vs Franza*¹¹² (diskussa fit-Taqsima 4.4), l-ECSR qies li l-fondi limitati fil-baġit soċjali tal-istat għall-edukazzjoni ta' tfal u adolexxenti bl-awtiżmu indirettament poġġew fi żvantaġġ lil persuni b'diżabbiltà. Il-Kumitat spjega li l-fondi pubblici limitati allokati għall-protezzjoni soċjali jistgħu jaġi t-tarbiex ukoll lil kull min suppost kċiex. Kien kopert minn din il-protezzjoni. Madankollu, persuna b'diżabbiltà hija aktar probabbli li tkun dipendenti fuq il-kura komunitarja, iż-żifra ġejha permezz tal-baġit statali, sabiex tgħix b'mod indipendent u b'dinjità, meta mqabbla ma' persuni oħra. Għalhekk, ir-restrizzjonijiet baġitarji fi kwistjonijiet ta' politika soċjali x'aktarx li jqiegħdu lill-persuni b'diżabbiltà fi żvantaġġ, li jirriżulta f'differenza fit-trattament indirettament ibbażat fuq id-diżabbiltà. Konsegwentement, l-ECSR sab li l-baġit soċjali limitat tal-istat kien jikkostitwixxi diskriminazzjoni indiretta kontra persuni b'diżabbiltà.

Eżempju: F'*kawża*¹¹³ quddiem it-Tribunal tal-Appell tal-Impjieg tar-Renju Unit, l-ilmentatriċi, sewwieqa tal-ferrovija u omm waħedha bi tlett itfal taħt il-ħames snin, ressjet talba għal-xogħol flessibbli. It-talba tagħha qiegħi irrifjutata għar-raġuni li ma jkunx ġust li titħallu taħdem biss ix-xiftijiet li jiffavorixxu lill-familja minħabba li sewwieqa oħra mbagħad jiġu miċħuda l-għażla ta' dawk ix-xiftijiet bħala rि�zultat. Il-qrat qablu li l-mudell ta' xiftijiet meħtieg ġeneralment ipoġġi lin-nisa fi żvantaġġ, minħabba li aktar nisa għandhom responsabbiltajiet ta' kura mill-irġiel u ma jkunux jistgħu jaħdmu dawk is-sigħat. Il-kawża kienet mibgħuta lura għall-kwistjoni ta' ġustifikazzjoni oggettiva biex tiġi kkunsidrata mill-ġdid.

2.2.2. Aktar negattiva b'mod sinifikanti fl-effetti tagħha fuq grupp protett

It-tieni rekwiżit identifikabbi huwa li d-dispożizzjoni, il-kriterju jew il-prattika li tidher newtrali tqiegħed "grupp protett" fi żvantaġġ partikolari. Għaldaqstant, id-diskriminazzjoni indiretta hija differenti mid-diskriminazzjoni diretta minħabba li tneħħi l-attenzjoni mit-trattament differenzjali u titfagħha fuq l-effetti differenzjali.

¹¹² ECSR, *European Action of the Disabled (AEH) vs Franza*, Ilment Nru 81/2012, 11 ta' Settembru 2013.

¹¹³ It-Tribunal tal-Appell tal-Impjieg tar-Renju Unit, *XC Trains Ltd vs CD & Ors*, Nru UKEAT/0331/15/LA, 28 ta' Lulju 2016.

Eżempju: *F'Odar vs Baxter Deutschland GmbH*,¹¹⁴ il-QGUE kkunsidrat formula fi pjan soċjali, li rriżultat f'impiegati ta' età 'l fuq minn 54 sena li ricevew kumpens inqas minħabba telf ta' impieg minn dawk iżgħar. Dr Odar, li kellu diżabbiltà severa, irċieva kumpens skont il-pjan soċjali, li kien ikkalkulat abbaži tal-aktar data bikrija li fiha kien jirċievi pensjoni. Kieku l-kumpens tiegħu ġie kkalkulat skont il-formula standard, meta jitqies it-tul tas-servizz, kien jirċievi d-doppju tal-ammont. Il-Qorti sabet li ma kinitx tikkostitwixxi diskriminazzjoni diretta bbażata fuq l-età (tali differenza fit-trattament tista' tkun iż-ġiġustifikata skont l-Artikolu 6 (1) tad-Direttiva 2000/78/KE) iżda diskriminazzjoni indiretta bbażata fuq id-diżabbiltà. Il-QGUE sostniet li d-differenza fit-trattament ma kkunsidratx ir-riskji li persuni b'diżabbiltajiet gravi jiffaċċċaw matul iż-żmien, b'mod partikolari biex isibu impieg ġidid, kif ukoll il-fatt li dawk ir-riskji għandhom tendenza li jiġu aggravati hekk kif joqorbu lejn l-età tal-irtirar. Fil-ħlas ta' haddiem b'diżabbiltà severa, kumpens li jkun inqas mill-ammont imħallas lil haddiem mingħajr diżabbiltà, il-formula speċjali għandha effett negattiv fuq l-interessi legittimi tal-haddiem a b'diżabbiltà severa u għalhekk tmur lil hinn minn dak li huwa meħtieg biex jintlaħqu l-għanijiet tal-politika soċjali.

Meta tiġi kkunsidrata l-evidenza statistika li l-grupp protett huwa affettwat b'mod sproporzjonat b'mod negattiv meta mqabel ma' dawk f'sitwazzjoni simili, il-QGUE u l-QEDB ifittxu evidenza li proporzjon partikolarment kbir ta' dawk affettwati b'mod negattiv huwa magħmul minn dak il-“grupp protett”. Pereżempju, f'*Di Trizio vs L-Iżvizzera*,¹¹⁵ il-QEDB iddependiet fuq statistiċi li juru li 97 % tal-persuni affettwati mill-metodu applikat ta' kalkolu tal-benefiċċi ta' diżabbiltà kienu nisa li xtaqu jnaqqsu s-sigħat tax-xogħol tagħhom wara t-tweliż ta' wild. Dan se jiġi kkunsidrat fid-dettall fil-**Kapitolu 6** relatat ma' kwistjonijiet evidenzjali. Għalissa, qed issir referenza għall-ġabro ta' frażiżiet użati mill-QGUE li jidħru fl-Opinjoni tal-Avukat Ĝenerali Léger fil-kawża *Nolte* meta wieħed jitkellem dwar diskriminazzjoni sesswali:

“Sabiex tkun preżunta diskriminatorja, il-miżura trid taffettwa ‘numru ferm akbar ta’ nisa milli rġiel’ [Rinner- Kühn¹¹⁶] jew ‘perċenwal konsiderevolment aktar baxx

¹¹⁴ QGUE, C-152/11, *Johann Odar vs Baxter Deutschland GmbH*, 6 ta' Dicembru 2012.

¹¹⁵ QEDB, *Di Trizio vs L-Iżvizzera*, Nru 7186/09, 2 ta' Frar 2016.

¹¹⁶ QGUE, C-171/88, *Ingrid Rinner-Kühn vs FWW Spezial-Gebäudereinigung GmbH & Co. KG*, 13 ta' Lulju 1989.

ta' r̄giel minn nisa' [Nimz,¹¹⁷ Kowalska¹¹⁸] jew 'ħafna aktar nisa milli r̄giel' [De Weerd¹¹⁹]".¹²⁰

Eżempju: F'kawża¹²¹ quddiem il-qrati Ĝermaniżi, mara applikat għat-taħriġ tal-bdoti f'Lufthansa. Ğħalkemm ghaddiet mit-testijiet kollha, ma kinitx aċċettata minħabba li kienet iqsar mit-tul ta' 1.65 m meħtieġ għall-bdoti. Hija lmentat dwar diskriminazzjoni indiretta, bl-argument li, billi 44.3 % tan-nisa kollha iżda 2.8 % biss tal-irġiel kienu iqsar minn 1.65 m, ir-rekwiżit kien ta' żvantaġġ għan-nisa b'mod spċificu. Il-kawża ntemmet b'arranġament amikevoli. Il-Lufthansa qablet li tkollas kumpens għat-trattament mhux ugwali.

2.2.3. Komparatur

Bħal fil-każ tad-diskriminazzjoni diretta, qorti xorta tkun teħtieġ li ssib komparatur biex tiddetermina jekk l-effett tar-regola, kriterju jew prattika partikolari jkunx sinifikament aktar negativ minn dawk esperjenzati minn individwi oħra f'sitwazzjoni simili. Kemm f'każżejjiet ta' allegata diskriminazzjoni diretta u f'dik indiretta, il-qrati jqabblu, pereżempju, l-irġiel man-nisa, koppji omosesswali ma' koppji eterosesswali, individwi b'diżabbiltajiet ma' individwi mingħajr diżabbiltajiet.

Madankollu, l-istabbiliment ta' diskriminazzjoni indiretta jeħtieġ li jiġi ppruvat li hemm żewġ grupp: wieħed vantaġġat u wieħed żvantaġġat mill-miżura kkontestata. Normalment, il-grupp żvantaġġat ma jkunx jikkonsisti eskluziżiavement minn persuni li jkollhom karatteristiċi protetti. Pereżempju, l-impiegati part-time żvantaġġati permezz ta' certa regola huma fil-biċċa l-kbira nisa, iżda l-irġiel jistgħu jiġu affettwati wkoll. Min-naħha l-oħra, mhux il-persuni kollha li għandhom karatteristika partikolari huma żvantaġġati. Pereżempju, f'sitwazzjoni fejn għarfien perfett ta' lingwa huwa kundizzjoni għall-impieg, dan se jkun l-aktar ta' żvantaġġ għall-applikanti barranin, iżda jista' jkun hemm xi persuni fost dawk

117 QGUE, C-184/89, *Helga Nimz vs Freie und Hansestadt Hamburg*, 7 ta' Frar 1991.

118 QGUE, C-33/89, *Maria Kowalska vs Freie und Hansestadt Hamburg*, 27 ta' Ġunju 1990.

119 QGUE, C-343/92, *M. A. De Weerd, née Roks, et vs Bestuur van de Bedrijfsvereniging voor de Gezondheid, Geestelijke en Maatschappelijke Belangen et*, 24 ta' Frar 1994.

120 Opinjoni tal-Avukat Ĝenerali Leger tal-31 ta' Mejju 1995, punti 57-58 fil-QGUE, C-317/93, *Inge Nolte vs Landesversicherungsanstalt Hannover*, 14 ta' Dicembru 1995. Għal eżempju ta' approċċ simili li għie adottat skont il-KEDB, ara l-kawża *D.H. et vs Ir-Repubblika Čeka* [GC], Nru 57325/00, 13 ta' Novembru 2007 (diskussa fit-Taqsimiet 6.2 u 6.3).

121 Il-Ġermania, il-Qorti Industrijali Federali, 8 AZR 638/14, 18 ta' Frar 2016.

il-kandidati barranin li jistgħu jissodisfaw dan ir-rekwiżit. F'każijiet fejn kriterju formalment newtrali fil-fatt affettwa grupp shiħ, il-QGUE kkonkludiet li kien hemm diskriminazzjoni diretta.¹²²

Il-kawża li ġejja pprovdiet opportunità għall-QGUE biex tiċċara diversi aspetti relatati mal-kunċett ta' diskriminazzjoni, id-differenza bejn id-diskriminazzjoni diretta u indiretta u l-komparatur xieraq.

Eżempju: F'"/"CHEZ Razpredelenie Bulgaria" AD vs Komisia za zashtia ot diskriminatsia,¹²³ ir-rikorrenti kienet tmexxi hanut f'distrett urban principally inabitat minn persuni ta' oriġini Rom. Hija lmentat li t-tqeħid fl-gholi ta' miters tal-elettriku fuq il-piluni, prattika li ma ġietx imwettqa f'distretti oħra, fissret li ma kinitx kapaċi tikkontrolla l-konsum tal-elettriku tagħha. Quddiem il-qrat nazzjonali, ir-rikorrenti allegat diskriminazzjoni bbażata fuq l-oriġini etnika, għalkemm hi nnifisha ma kinitx Rom.

Il-QGUE ddeċidiet li l-kunċett ta' "diskriminazzjoni minħabba l-oriġini etnika" kien jaapplika għal kwalunkwe persuna li, għalkemm mhux membru tar-razza jew l-oriġini etnika kkonċernata, kienet madankollu affettwata minn miżura diskriminatorja bl-istess mod bħal persuni li kienu membri ta' dik l-oriġini etnika. Għalhekk, kellu jiġi stabbilit li kien hemm rabta bejn miżura diskriminatorja u l-oriġini razzjali jew etnika. Fir-rigward tal-komparatur, il-QGUE sostniet li l-konsumaturi finali kollha tal-elettriku, fornuti mill-istess distributur f'żona urbana, irrisspettivament mid-distrett li fihi kien residenti, kellhom jitqiesu li jinsabu f'sitwazzjoni komparabbi.

It-tieni kwistjoni importanti tikkonċċera l-kwistjoni ta' jekk il-prattika inkwistjoni tkunx taqa' fil-kategorija ta' diskriminazzjoni diretta jew indiretta. Jekk ir-raġuni għall-prattika kienet ibbażata fuq l-etniċità tal-maġgoranza tal-abitanti tad-distrett, il-prattika allegata kienet tikkostitwixxi diskriminazzjoni diretta. Kieku l-qrat nazzjonali kkonkludew li l-prattika kienet ibbażata eskużiżiavement fuq fatturi oġġettivi mhux relatati mar-razza jew l-oriġini etnika (pereżempju minħabba l-livell għoli ta' interferenza illegali mal-miters tal-elettriku), il-prattika tista' tikkostitwixxi diskriminazzjoni indiretta, jekk miżura tpoġġi fi żvantaġġ lid-distretti inabitati minn maġgoranza Rom biss.

122 Ara C-267/06, *Tadao Maruko vs Versorgungsanstalt der deutschen Bühnen* [GC], 1 ta' April 2008 diskussa fid-dettall fit-Taqsima 2.1.3 u l-QGUE, C-267/12, *Frédéric Hay vs Crédit agricole mutuel de Charente-Maritime et des Deux-Sèvres*, 12 ta' Diċembru 2013, diskussa fit-Taqsima 2.1.2 u 4.1.

123 QGUE, C-83/14, *"CHEZ Razpredelenie Bulgaria" AD vs Komisia za zashtia ot diskriminatsia* [GC], 16 ta' Luju 2015.

Tali miżura tkun tista' tiġi ġġustifikata b'mod oġgettiv jekk ma jkun hemm l-ebda mezz iehor xieraq u inqas restittiv biex jintlaħqu l-ghanijiet imfittxija (li tiġi żgurata s-sigurtà tat-trażmissjoni tal-elektiku u r-reġistrazzjoni dovuta tal-konsum tal-elettriku). Fin-nuqqas ta' tali miżura, il-prattika ma kinitx tkun sproporzjonata biss, jekk l-abitanti tad-distrett ikunu ppreġjudikati li jkollhom aċċess għall-elektiku f'kundizzjonijiet li mhumiex ta' natura offensiva jew stigmatizzata u li jippermettulhom jimmonitorjaw il-konsum tal-elettriku tagħhom b'mod regolari.

2.3. Diskriminazzjoni multipla u intersezzjonali

Punti ewlenin

- L-indirizzar tad-diskriminazzjoni mill-perspettiva ta' raġuni waħda ma jirnexxilux jindirizza b'mod adegwat id-diversi manifestazzjonijiet ta' trattament mhux ugwali.
- “Diskriminazzjoni multipla” tiddeksrivi diskriminazzjoni li sseħħ abbaži ta’ diversi raġunijiet li joperaw separatament.
- “Diskriminazzjoni intersezzjonali” tiddeksrivi sitwazzjoni fejn diversi raġunijiet joperaw u jinteraqixu flimkien fl-istess hin b'tali mod li jkunu inseparabbi u jipproduċu tipi speċifici ta’ diskriminazzjoni.

Persuni bi sfondi differenti ħafna drabi jiffaċċjaw diskriminazzjoni multipla, minħabba li kulħadd għandu età, sess, oriġini etnika, orientazzjoni sesswali, sistema ta' twemmin jew reliġjon; kulħadd għandu xi stat ta' saħħha jew jista' jakkwista xi diżabbiltà. L-ebda grupp karatterizzat minn raġuni speċifika ma huwa omoġjenju. Kull persuna għandha xejra unika ta' karatteristiċi, li għandhom impatt fuq ir-relazzjoniċi tagħha ma' persuni oħra, u jistgħu jinvolu dominazzjoni minn xi wħud aktar minn oħrajn.

Qed jiġi dejjem aktar rikonoxxut li l-indirizzar tad-diskriminazzjoni mill-perspettiva ta' raġuni unika ma jirnexxilux jaqbad jew jindirizza d-diversi manifestazzjonijiet ta' trattament mhux ugwali li n-nies jistgħu jiffaċċjaw fil-ħajja tagħhom ta' kuljum, b'mod adegwat.

Ma hemm l-ebda terminoloġija unika stabbilita – “diskriminazzjoni multipla,” “diskriminazzjoni kumulattiva,” “diskriminazzjoni komposta,” “diskriminazzjoni kkombinata” u “diskriminazzjoni intersezzjonali” ta’ spiss jintużaw minflok xulxin, għalkemm dawn it-termini għandhom implikazzjonijiet kemxejn differenti.

Hafna drabi “diskriminazzjoni multipla” tiddeskrivi diskriminazzjoni li sseħħ fuq il-baži ta’ diversi raġunijiet li joperaw separatament, filwaqt li “diskriminazzjoni intersezzjonali” tirreferi għal sitwazzjoni fejn diversi raġunijiet joperaw u jinteraġixxu flimkien fl-istess ħin b’tali mod li jkunu inseparabbi¹²⁴ u jipproċu tipi speċifiċi ta’ diskriminazzjoni.

Skont id-dritt tal-KEDB, kemm l-Artikolu 14 tal-KEDB kif ukoll il-Protokoll addizzjonali Nru 12 jiprojbx Xu d-diskriminazzjoni għal numru kbir ta’ raġunijiet, u b’hekk, li ssir allegazzjoni għal aktar minn raġuni waħda huwa teoretikament possibbi. Barra minn hekk, il-lista mhux eżawrjenti tar-raġunijiet ta’ diskriminazzjoni tippermetti lill-QEDB testendi u tħinkludi raġunijiet li mhumiex espressament imsemmija. Madankollu, il-Qorti ma tużax it-termini ta’ diskriminazzjoni multipla jew intersezzjonali.

Eżempju: F’N.B. vs Is-Slovakkja¹²⁵ dwar l-sterilizzazzjoni furzata ta’ mara Rom fi sptar pubbliku, l-applikanta esplicitament ilmentat li giet iddiskriminata għal aktar minn raġuni waħda (razza/oriġini etnika u sess). Il-QEDB ma għamlet l-ebda referenza espliċita għad-diskriminazzjoni jew id-diskriminazzjoni multipla. Madankollu, iddikjarat li “l-prattika ta’ sterilizzazzjoni tan-nisa mingħajr il-kunsens infurmat minn qabel tagħhom affettwat lill-individwi vulnerabbi minn diversi gruppi etniċi”.¹²⁶ Sabet ksur tal-Artikoli 3 u 8 tal-EHCR.

F’kawži aktar reċenti, il-QEDB tidher li tirrikonoxxi l-fenomenu tad-diskriminazzjoni intersezzjonali b’mod taċitu, u hija ripetutament imħeġġa wkoll biex tagħmel dan minn intervenjenti ta’ partijiet terzi differenti. Huwa ċar li l-QEDB tqis approċċ ibbażat fuq diversi raġunijiet, għalkemm xorta waħda ma tużax it-termini diskriminazzjoni multipla jew intersezzjonali.

124 Il-Kummissjoni Ewropea (2007), “Tackling Multiple Discrimination. Practices, policies and laws”.

125 QEDB, *N. B. vs Is-Slovakkja*, Nru 29518/10, 12 ta’ Ġunju 2012. Ara wkoll QEDB, *V.C. vs Is-Slovakkja*, Nru 18968/07, 8 ta’ Novembru 2011.

126 QEDB, *N. B. vs Is-Slovakkja*, Nru 29518/10, 12 ta’ Ġunju 2012, punt 121.

Eżempju: *F'B.S. vs Spanja*,¹²⁷ ġaddiema tas-sess ta' oriġini Niġerjana u residenti legalment fi Spanja, allegat li giet fizikament u verbalment maltrattata mill-pulizija Spanjola abbaži tar-razza, il-ġeneru u l-professjoni tagħha. Hija qalet li, għall-kuntrarju ta' ġaddiema tas-sess oħra ta' oriġini Ewropea, hija kienet soċċetta għal kontrolli ripetuti mill-pulizija u kienet vittma ta' insulti razzisti u sessisti. F'din il-kawża, żewġ intervjjenenti ta' partijiet terzi – ic-Ċentru AIRE u t-Taqsima tar-Ričerka Soċċali Ewropea tal-Università ta' Barċellona – talbu lill-QEDB sabiex tirrikonoxxi d-diskriminazzjoni intersezzjonali, li kienet teħtieg approċċ li jqis raġunijiet multipli. Il-Qorti sabet ksur tal-Artikolu 3 iżda din id-darba komplet teżamina separatament jekk kienx hemm ukoll nuqqas ta' investigazzjoni ta' rabta kawżali possibbli bejn l-allegati attitudnijiet razzisti u l-atti vjolenti tal-pulizija. Konsegwentement, il-QEDB sabet ksur tal-Artikolu 14, minħabba li l-qratī nazzjonali naqsu milli jqisu l-vulnerabbiltà partikolari tal-applikanta inerenti fil-pożizzjoni tagħha bħala mara Afrikana li taħdem bħala prostituta. Il-Qorti għalhekk ġadet approċċ intersezzjonali car; madankollu, mingħajr ma użat it-terminu “intersezzjonalità”.

Eżempju: Il-kawża *S.A.S. vs Franza*¹²⁸ tikkonċerna projbizzjoni li jitgħatta l-wiċċi fil-pubbliku. F'din il-kawża, l-intervenjenti ta' partijiet terzi (Amnesty International u organizzazzjoni mhux governattiva, l-Artikolu 19) indikaw ukoll ir-riskju ta' diskriminazzjoni intersezzjonali kontra n-nisa Musulmani, li tista' tiġi espressa b'mod partikolari fil-forma ta' stereotipar ta' sottogruppi ta' nisa. Il-QEDB irrikonoxxiet li l-projbizzjoni kellha effetti negattivi speċifiċi fuq is-sitwazzjoni tan-nisa Musulmani li, għal raġunijiet reliġjuži, xtaqu jilbsu l-velu li jgħalli l-wiċċi kollu fil-pubbliku, iżda qieset li din il-miżura għandha ġustifikazzjoni oġġettiva u raġonevoli.

Eżempju: *F'Carvalho Pinto de Sousa Moraes vs Il-Portugall*,¹²⁹ l-applikanta ressinq azzjoni civili kontra sptar għal negliżenza medika waqt l-operazzjoni ġinekoloġika tagħha. Il-Qorti Amministrattiva ddeċidiet favur tagħha u tatha kumpens. Fuq appell, il-Qorti Amministrattiva Suprema kkonfermat is-sentenza tal-ewwel istanza iżda naqqset l-ammont ta' danni. L-applikanta l-mentat li s-sentenza tal-Qorti Amministrattiva Suprema kienet diskriminatorja minħabba s-sess u l-ġiet tagħha. Il-Qorti Amministrattiva Suprema kienet qagħdet fuq il-fatt li l-applikanta kien diġà għandha 50 sena u kellha żewġt itfal fiż-żmien tal-operazzjoni. Hija qieset li f'din l-ġiet tagħha.

127 QEDB, *B.S. vs Spanja*, Nru 47159/08, 24 ta' Lulju 2012.

128 QEDB, *S.A.S. vs Franza* [GC], Nru 43835/11, 1 ta' Lulju 2014 (deskritta wkoll fit-Taqsima 5.8).

129 QEDB, *Carvalho Pinto de Sousa Moraes vs Il-Portugall*, Nru 17484/15, 25 ta' Lulju 2017.

s-sesswalit  ma tkunx daqstant importanti daqs f t  i zg har u li s-sinifikat tag ha jonqos mal-et . Il-Qorti Amministrattiva Suprema ddikjarat ukoll li hija "probabbilment kellha biss tie u  sieb ir-ra gel tag ha", meta wiehed iqis l-et  ta' wliedha. Il-QEDB osservat li l-kwistjoni ma kinitx ta' natura sessuali jew ta' et  fiha nnifisha, i zda pjuttost is-suppo izzjoni li s-sesswalit  ma kinitx importanti g hal mara ta' 50 sena u omm ta'  ew t itfal daqskemm tkun g hal xi hadd ta' et  i zg har. Dik is-suppo izzjoni rriflettiet l-idea tradizzjonali tas-sesswalit  femminili bhala essenzjalment marbuta mal-finijiet li jkollhom it-tfal, u b'hekk injorat ir-rilevanza fi ika u psikolo ika tag ha g hall-awtorealizzazzjoni tan-nisa. Minbarra li kienet pre judikata, naqset milli tqis dimensjonijiet o ra tas-sesswalit  tan-nisa fil-ka  konkret tal-applikanta. Fi kliem ie or, il-Qorti Amministrattiva Suprema kienet g hamlet suppo izzjoni  generali mingh ajr ma ppruvat th ares lejn il-validit  tag ha fil-ka  konkret. Il-formulazzjoni tas-sentenza tal-Qorti Amministrattiva Suprema ma setghetx titqies bhala espressjoni  baljata. L-et  u s-sess tal-applikanta dehru li kienu fatturi dec izivi fid-de izjoni finali, bl-introduzzjoni ta' differenza fit-trattament abba i ta' dawk ir-ra unijiet. G halhekk, il-QEDB sabet ksur tal-Artikolu 14 tal-KEDB flimkien mal-Artikolu 8.

Skont **id-dritt tal-UE**, l-unika referenza g had-diskriminazzjoni multipla b halissa¹³⁰ tista' tinsab fil-premessi tad-Direttiva dwar l-Ugwaljanza Razzjali (2000/43/KE) u d-Direttiva dwar l-Ugwaljanza fl-Impjiegi (2000/78/KE) li tg id biss li "n-nisa huma  afna dr bi vittmi ta' diskriminazzjoni multipla".

B'mod simili g hall-Artikolu 14 tal-KEDB, l-Artikolu 21 tal-Karta tal-UE fih lista miftu ha ta' ra unijiet ta' diskriminazzjoni. L-estensi on tar-ra unijiet ta' diskriminazzjoni hija, madankollu, impossibbli **skont id-dritt sekondarju tal-UE** minh abba li r-ra unijiet koperti mid-direttivi dwar l-ugwaljanza huma elenkti b'mod e awrjenti. Il-QGUE enfasizzat ripetutament li muhiwiex fis-setg ha tag ha li testendi dawk ir-ra unijiet,¹³¹ u s'issa g hadha ma invokatx l-Artikoli 20 jew 21 tal-Karta tal-UE biex teg leb din il-po izzjoni. Dan ifisser li ma jkunx possibbli li jin holqu ra unijiet g odda li jirriflettu s-sitwazzjonijiet specifi i ta' diskriminazzjoni esperjenzati minn  erti gruppi, b han-nisa ta' karna gjon skur.

¹³⁰ Minn April 2017.

¹³¹ QGUE, C-13/05, *Sonia Ch ac n Navas vs Eurest Colectividades SA* [GC], 11 ta' Lulju 2006, punt 56; C-303/06, *S. Coleman vs Attridge Law u Steve Law* [GC], 17 ta' Lulju 2008, punt 46; C-310/10 *Ministerul Justi iei  i Libert tilor Cet ene ti vs  tefan Agafitei et*, 7 ta' Lulju 2011; C-406/15, *Petya Milkova vs Izpalnitelen direktor na Agentsiata za privatizatsia i sledprivatizatsionen kontrol*, 9 ta' Marzu 2017.

Possibbiltà oħra hija li r-raġunijiet jiġu kkombinati fil-lista eżistenti mingħajr ma dan jitqies bħala sottogrupp ġdid. Madankollu, dan l-approċċ għandu l-limitazzjonijiet tiegħu, għaliex il-kamp ta' applikazzjoni ta' kull direttiva huwa differenti. Huwa diffiċċi li jiġi stabbilit jekk il-kamp ta' applikazzjoni miftuħ tal-Artikoli 20 u 21 jippermettix interpretazzjoni usa', peress li l-QGħUE għadha ma rreferithomx f'tali każijiet.

Eżempju: F'*Parris vs Trinity College et*,¹³² il-QGħUE kellha tindirizza l-possibbiltà ta' diskriminazzjoni multipla, peress li l-qorti tar-rinvju qajmet din il-kwistjoni b'mod speċifiku. Dr Parris talab li ma' mewtu, il-pensjoni tas-superstitioni prevista mill-iskema tal-pensjoni għandha tingħata lis-sieħeb civili tiegħu tal-istess sess. Huwa ġie rifijut fuq il-baži li daħlu fi shubja civili biss wara li għalaq 60, u b'hekk ma kienx jissodisa r-rekwiziti tal-iskema tal-pensjonijiet. Is-shubja civili, madankollu, għiet stabbilita fir-Renju Unit fl-2009, ladarba Dr Parris kelle aktar minn 60 sena; fl-Irlanda, għiet rikonoxxuta biss mill-2011 'il quddiem. Dan ifisser li kwalunkwe persuna omosesswali mwielda qabel l-1 ta' Jannar 1951 ma tkunx tista' titlob beneficijha għas-superstitioni għas-sieħeb civili jew il-konjuġi tagħha skont din l-iskema.

Madankollu, il-QGħUE ddeċidiet li jekk miżura ma tkunx tista' toħloq diskriminazzjoni għal xi raġuni pprojbita mid-Direttiva 2000/78/KE –meta dawn ir-raġunijiet jitqies waħedhom – ma tistax titqies li tikkostitwixxi diskriminazzjoni bħala rि�zultat tal-effett ikkombinat ta' tali raġunijiet, f'dan il-każ l-orjentazzjoni sesswali u l-età.

Għalhekk, **skont id-dritt tal-UE**, filwaqt li d-diskriminazzjoni tista' tabilhaqq tkun ibbażata fuq diversi raġunijiet protetti, il-QGħUE qieset li ma jista' jkun hemm l-ebda kategorija ġiddi ta' diskriminazzjoni li tikkonsisti mill-kombinazzjoni ta' aktar minn waħda minn dawk ir-raġunijiet.

Fid-dritt internazzjonali, l-intersezzjonalità hija rikonoxxuta uffiċjalment mill-Kumitat tas-CEDAW bħala kunċett pertinenti għall-fehim tal-kamp ta' applikazzjoni tal-obbligu tal-Istati Partijiet li jeliminaw id-diskriminazzjoni. Il-Kumitat iddikjara li: l-“Istati Partijiet iridu legalment jirrikonoxu u jiprojbixxu tali forom intersezzjonal ta' diskriminazzjoni u l-impatt negattiv aggravat tagħhom fuq in-nisa kkonċernati.”¹³³

¹³² QGħUE, C-443/15, *David L. Parris vs Trinity College Dublin et*, 24 ta' Novembru 2016.

¹³³ NU, CEDAW (2010), *Rakkomandazzjoni Ġenerali 28 dwar l-Obbligi Ewlenin ta' Stati Partijiet skont l-Art. 2, CEDAW/C/GC/28*, 16 ta' Dicembru 2010, punt 18.

2.4. Il-fastidju u l-istruzzjoni biex issir diskriminazzjoni

2.4.1. Il-fastidju u l-istruzzjoni biex issir diskriminazzjoni skont id-direttivi tal-UE dwar in-nondiskriminazzjoni

Punt ewljeni

- Il-fastidju huwa manifestazzjoni partikolari ta' diskriminazzjoni diretta ttrattata separatament skont id-dritt tal-UE.

Ĝiet introdotta projbizzjoni fuq il-fastidju u fuq l-istruzzjoni biex issir diskriminazzjoni bħala parti mid-dritt tal-UE dwar in-nondiskriminazzjoni biex tiġi permessa protezzjoni aktar komprensiva.

Il-fastidju jidher bħala tip speċifiku ta' diskriminazzjoni skont id-direttivi tal-UE dwar in-nondiskriminazzjoni. Qabel kien ġie ttrattat bħala manifestazzjoni partikolari ta' diskriminazzjoni diretta.

Is-separazzjoni tiegħi f'qasam speċifiku taħbi id-direttivi hija bbażata aktar fuq l-importanza li tingħaraf din il-forma partikolarmen dannoża ta' trattament diskriminatorju, aktar milli ssir bidla fil-ħsieb kuncettwali.

Id-dritt tal-UE jadotta approċċ flessibbli oġġettiv/suġġettiv. L-ewwel, hija l-perċezzjoni tal-vittma tat-trattament li tintuża biex jiġi ddeterminat jekk sarx fastidju. It-tieni, madankollu, anke jekk il-vittma ma thossx l-effetti tal-fastidju, xorta waħda tista' sseħħi xi sejba, sakemm l-ilmentatur ikun il-mira tal-imġiba inkwistjoni.

Skont id-direttivi dwar in-nondiskriminazzjoni, il-fastidju għandu jitqies bħala diskriminazzjoni meta:

- ikun hemm imġiba mhux mixtieqa relatata ma' raġuni protetta;
- isir bl-iskop jew l-effett li jikser id-dinjità ta' persuna;
- u/jew joħloq ambjent intimidanti, ostili, degradanti, umiljanti jew offensiv.¹³⁴

¹³⁴ Ara: Id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza Razzjali, l-Art. 2 (3); id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza fl-Impijegi, l-Art. 2 (3); id-Direttiva dwar is-Sessi u l-Prodotti u s-Servizzi, l-Art. 2 (c); id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza bejn is-Sessi (tfassil mill-ġdid), l-Art. 2 (1) (c).

Kif qalet il-Kummissjoni Ewropea fil-Memorandum ta' Spjegazzjoni mehuż mal-proposta tal-Kummissjoni għad-Direttiva dwar l-Ugwaljanza fl-Impjieg u d-Direttiva dwar l-Ugwaljanza Razzjali, il-fastidju jista' jieħu forom differenti "minn kliem mitkellem u ġesti għall-produzzjoni, il-wiri u č-ċirkolazzjoni ta' kliem miktub, stampi jew materjali oħra" sakemm dan ikun ta' natura serja.¹³⁵

F'S. *Coleman vs Attridge Law u Steve Law*,¹³⁶ il-QĞUE sostniet li l-projbizzjoni tal-fastidju mhijiet limitata għal persuna li jkollha ġerti karakteristici u għalhekk, pereżempju, omm ta' wild b'diżabbiltà hija protetta wkoll. L-interpretazzjoni tal-kunċett ta' "fastidju" tinstab fil-każistika tat-Tribunal għas-Servizz Pubbliku tal-Unjoni Ewropea (TSP),¹³⁷ li huwa responsabbi sabiex jiġi ddeterminat it-tilwim li jinvolvi s-servizz ċivili tal-Unjoni Ewropea mal-ewwel istanza. It-TSP spjega li biex l-imġiba titqies bħala fastidju, għandha titqies bħala eċċessiva u miftuħa għall-kritika ta' osservatur raġonevoli ta' sensittivitā normali u fl-istess sitwazzjoni.¹³⁸ Barra minn hekk, b'referenza għad-definizzjoni ta' "fastidju" mogħtija mid-Direttiva dwar l-Ugwaljanza fl-Impjieg (2000/78/KE), it-TSP enfasizza li mill-kundizzjoni "l-iskop jew l-effett tal-ksur tad-dinjità ta' persuna" jirriżulta li min jagħti l-fastidju mhux bilfors ikollu l-intenzjoni li jiskredita lill-vittma jew li deliberatament ixekkel il-kundizzjonijiet tax-xogħol ta' din tal-aħħar. Huwa biżżejjed li tali mōġiba kundannabbi, sakemm tkun qjet kommessa intenzjonalment, oġġettivament wasslet għal tali konsegwenzi.¹³⁹ It-TSP sostna li valutazzjoni tal-prestazzjoni ta' uffiċjal li tkun saret minn superviżur, anke jekk tkun kritika, ma tistax bħala tali tiġi kklassifikata bħala fastidju. Il-kummenti negattivi indirizzati lil membru tal-personal b'hekk ma jdghajfux il-personalitā, id-dinjità jew l-integrità tiegħu meta jkunu fformulati f'termini mkejla u ma jkunux ibbażati fuq allegazzjonijiet li huma inġusti u li ma għandhom l-ebda rabta ma' fatti oġġettivi.¹⁴⁰ Hija sostniet ukoll li r-rifjut tal-liv annwali sabiex

135 Proposta għal Direttiva tal-Kunsill li timplimenta l-principju tat-trattament ugwali bejn il-persuni irrespettivament mill-origini tar-razza jew l-etiċċità, COM/99/0566 final – CNS 99/0253, 25/11/1999 u Posta Proposta għal Direttiva tal-Kunsill li tistabbilixxi Qafas Ġenerali għall-Ugwaljanza fit-Trattament fl-Impieg u fix-Xogħol, COM/99/0565 final – CNS 99/0225.

136 QĞUE, C-303/06, *S. Coleman vs Attridge Law u Steve Law* [GC], 17 ta' Lulju 2008.

137 Fl-2015, minhabba ż-żieda fil-litigazzjoni u t-tul eċċessiv tal-proċedimenti fil-kawżi li kienu qed jiġu ttrattati fil-Qorti Ĝenerali, il-legiżlatura tal-UE ddeċidiet li żżid gradwalment l-għadd ta' Mħallfin fil-Qorti Ĝenerali għal 56 u li tittrasferixx għall-ġurisdizzjoni tat-Tribunal għas-Servizz Pubbliku, li ġie xolt fl-1 ta' Settembru 2016.

138 Tribunal għas-Servizz Pubbliku tal-Unjoni Ewropea (TSP), F-42/10, *Carina Skareby vs Il-Kummissjoni Ewropea*, 16 ta' Mejju 2012, punt 65.

139 TSP, F-52/05, *Q vs Il-Kummissjoni tal-Komunitajiet Ewropej*, 9 ta' Diċembru 2008, punt 135.

140 TSP, F-12/13, *CQ vs Il-Parlament Ewropew*, 17 ta' Settembru 2014, punt 87.

jiġi żgurat il-funzjonament tajjeb tas-servizz ma jistax, bħala tali, jitqies bħala manifestazzjoni ta' fastidju psikoloġiku.¹⁴¹

Id-Direttivi dwar l-Ugwaljanza bejn is-Sessi jistabbilixxu fastidju sesswali bħala tip speċifiku ta' diskriminazzjoni, fejn l-imġiba mhux mixtieqa "verbali, mhux verbali, jew fiżika" tkun ta' natura "sesswali".¹⁴² Stħarriġ tal-FRA madwar l-UE dwar il-vjolenza bbażata fuq il-ġeneru kontra n-nisa juri li 75 % tan-nisa fi professjonijiet kwalifikati jew fl-ogħla maniġment kienu vittmi ta' fastidju sesswali,¹⁴³ u mara minn kull 10 esperenzat segwiment ta' persuna bil-moħbi jew fastidju sesswali permezz ta' teknoloġiji ġodda.¹⁴⁴

Skont id-definizzjoni tal-fastidju, mhux meħtieg li komparatur jagħti prova tiegħu. Dan jirrifletti essenzjalment il-fatt li l-fastidju fih innifsu huwa żbaljat minħabba l-forma li jieħu (abbuż verbali, mhux verbali jew fiżiku) u l-effett potenzjali li jista' jkollu (li jmur kontra d-dinjità tal-bniedem).

Il-kwistjonijiet ta' fatt, dwar jekk imġiba tammontax għal fastidju, normalment jiġu determinati fil-livell nazzjonali qabel ma l-każijiet jiġu riferuti lill-QGUE. Il-kawżi li ġejjin, għalhekk, jibbażaw fuq il-ġurisdizzjoni nazzjonali.

Eżempju: F'kawża¹⁴⁵ quddiem il-Qorti tal-Kassazzjoni Franciża, impjegat ilmenta li l-maniġer tiegħu regolarmen ikkritikah, uža lingwaġġ mhux xieraq u ċaqlaq lejn uffiċċju iżgħar. Minkejja l-proċedura ta' medjazzjoni interna, l-impjegat beda proċedimenti civili kontra l-kumpanija minħabba nuqqas ta' garanzija għas-sigurtà fuq il-post tax-xogħol lill-impjegati tagħha. Il-Qorti tal-Kassazzjoni speċifikat li l-impjegatur kien responsabbi għal atti ta' fastidju fuq il-post tax-xogħol, jekk ma kienx ha mizuri xierqa kemm biex jipprevveni kwalunkwe fastidju morali kif ukoll biex iwaqqfu wara li jkun ġie nnotifikat

¹⁴¹ *Ibid.*, para. 110.

¹⁴² Id-Direttiva dwar is-Sessi u l-Prodotti u s-Servizzi, l-Art. 2 (d); id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza bejn is-Sessi (tfassil mill-ġdid), l-Art. 2 (1) (d).

¹⁴³ FRA (2014), *Vjolenza kontra n-nisa: stħarriġ madwar l-UE kolha: Rapport tar-riżultati ewlenin*, il-Lussemburgo, l-Uffiċċju tal-Pubblikkazzjonijiet tal-Unjoni Ewropea (Uffiċċju tal-Pubblikkazzjonijiet), p. 96.

¹⁴⁴ *Ibid.*, p. 104.

¹⁴⁵ Franza, il-Qorti tal-Kassazzjoni, il-Kamra Soċċali, *M. Jean-François X... vs M. Serge Y...; et, Nru 14-19.702, 1 ta' Ġunju 2016.*

formalment. Peress li fil-kawża l-impiegatur ma adottax miżuri preventivi sufficjenti, perezempju billi naqas milli jiprovdi informazzjoni u taħriġ rilevanti, il-qorti Franciża kkonkludiet li l-impiegatur kien responsabbli.

Eżempju: F'kawża¹⁴⁶ quddiem l-Awtorità Ungerija għat-Trattament Ugwali, sar ilment dwar ghall-ġewwa li qal u lil studenti Rom li l-imġiba ħażina tagħhom fl-iskola kienet ġiet innotifikata lill-“Gwardja Ungerija”, organizzazzjoni nazzjonalisti magħrufa li twettaq atti ta’ vjolenza estrema kontra r-Rom. Instab li l-ġall-ġewwa kien b'mod impliċitu approvaw il-fehmiet razzisti tal-Gwardja u ħolqu klima ta’ biżże’ u intimidazzjoni, li jammontaw għal fastidju.

Barra minn hekk, id-direttivi dwar in-nondiskriminazzjoni kollha jiddikjaraw li “l-istruzzjoni biex issir diskriminazzjoni” hija meqjusa li tikkostitwixxi “diskriminazzjoni”.¹⁴⁷ Madankollu, l-ebda waħda mid-direttivi ma tipprovd definizzjoni ta’ x’inhu mifhum bit-terminu. Sabiex ikunu ta’ siwi fil-ġlied kontra prattiki diskriminatorji, ma għandhomx ikunu limitati biss għal trattament ta’ istruzzjonijiet li huma obbligatorji fin-natura tagħhom, iżda għandhom jestendu biex jaqbdū sitwazzjonijiet fejn hemm preferenza expressa jew inkoraggjiment biex l-individwi jiġi ttrattati b'mod inqas favorevoli minħabba waħda mir-raġunijiet protetti. Dan huwa qasam li jista’ jevolvi permezz tal-ġurisprudenza tal-qrati. Eżempju ta’ istruzzjoni biex issir diskriminazzjoni tkun sitwazzjoni, li fiha sid ta’ proprjetà jagħti istruzzjonijiet lil aġġent ta’ proprjetà immoblli biex ma jikrix l-appartament tiegħu lil koppji omosesswali.

Atti ta’ fastidju u atti ta’ struzzjoni biex issir diskriminazzjoni, minbarra li jikkostitwixxu diskriminazzjoni, jistgħu sew taħt id-dritt kriminali nazzjonali, b'mod partikolari fejn ikunu relatati mar-razza jew l-etniċità.¹⁴⁸

2.4.2. Fastidju u l-istruzzjoni biex issir diskriminazzjoni skont il-KEDB u l-ESC

Filwaqt li l-KEDB ma tinkludix dispożizzjonijiet speċifici li jipprob bixxu l-fastidju jew l-istruzzjoni biex issir diskriminazzjoni, din tinkludi drittijiet partikolari li huma

¹⁴⁶ L-Ungerija, l-Awtorità għat-Trattament Ugwali, id-Deċiżjoni Nru 654/2009, 20 ta’ Dicembru 2009.

¹⁴⁷ Id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza fl-Impieg, l-Art. 2 (4); Id-Direttiva dwar is-Sessi u l-Prodotti u s-Servizzi, l-Art. 4 (1); Id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza bejn is-Sessi (tfassil mill-ġdid), l-Art. 2 (2) (b); Id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza Razzjali, l-Art. 2 (4).

¹⁴⁸ Ara t-Taqsimiet 2.6 u 2.7.

relatati mal-istess qasam. Madankollu, il-fastidju jista' jaqa' taħt id-dritt għar-riġspett ġħall-ħajja privata u ġħall-ħajja tal-familja (protett fil-qafas tal-Artikolu 8 tal-KEDB), jew id-dritt ġħall-ħelsien minn trattament jew kastig inuman jew degradanti fil-qafas tal-Artikolu 3. L-istruzzjoni biex issir diskriminazzjoni tista' tiġi eżaminata taħt dispozizzjonijiet oħra tal-KEDB, bħal-libertà tar-reliġjon taħt l-Artikolu 9 jew il-libertà ta' għaqda paċċifika taħt l-Artikolu 11, skont il-kuntest. Meta dawn l-atti juru motiv diskriminatorej, il-QEDB teżamina l-allegat ksur tad-dispozizzjonijiet rilevanti tal-Konvenzjoni jew waħedhom, jew flimkien mal-Artikolu 14, li jiprojbx xi d-diskriminazzjoni.

Eżempju: F'*Bączkowski et vs II-Polonja*,¹⁴⁹ is-sindku ta' Varsavja għamel dikjarazzjonijiet pubbliċi ta' natura omofobika, fejn stqarr li se jirrifjuta l-permess li ssir mixja għas-sensibilizzazzjoni dwar id-diskriminazzjoni bbażata fuq l-orjentazzjoni sesswali. Meta d-deċiżjoni giet quddiem il-korp amministrattiv rilevanti, il-permess gie rrifjutat abbaži ta' raġunijiet oħra, bħall-ħtieġa li jiġu evitati l-kunflitti bejn id-dimostranti. Il-QEDB sabet li d-dikjarazzjonijiet tas-sindku setgħu influwenzaw id-deċiżjoni tal-awtoritajiet rilevanti, u li d-deċiżjoni kienet ibbażata fuq l-orjentazzjoni sesswali u għalhekk kienet tikkostitwixxi ksur tal-Artikolu 14 tal-KEDB flimkien mal-Artikolu 11 (id-dritt ta' għaqda paċċifika).

Eżempju: F'*Đorđević vs II-Kroazja*,¹⁵⁰ l-applikanti, raġel b'diżabbiltà mentali u fiżika u ommu, ilmentaw li l-awtoritajiet kienu naqsu milli jipproteġuhom mill-fastidju u l-vjolenza mwettqa minn tfal li jgħixu fil-vičinat tagħhom. Il-QEDB innat li ħafna mill-konvenuti allegati kienu tfal taħt l-erbatax-il sena, li ma setgħux jinżammu kriminalment responsabbi skont il-liġi domestika. Madankollu, l-awtoritajiet kienu konxji tas-sitwazzjoni ta' fastidju serju indirizzat kontra persuna b'diżabbiltajiet fiżiċi u mentali u kienu obbligati jieħdu miżuri raġonevoli biex jipprevvjenu aktar abbuż. Ir-reazzjonijiet iżolati għal inċidenti specifiċi (bħall-wasla fil-pront tal-uffiċjali tal-pulizija, l-intervisti mat-tfal u r-rapporti lill-pulizija) ma kinux bizzarejjed f'sitwazzjoni fejn l-inċidenti ta' fastidju u vjolenza kienu ppersistew għal perjodu twil ta' żmien. L-awtoritajiet kellhom jieħdu azzjoni ta' natura ġenerali biex jiġiġieldu l-problema. Il-QEDB sabet li kien hemm ksur tal-Artikolu 3 fir-rigward tar-raġel b'diżabbiltà. Fir-rigward tal-ilment tal-omm, il-QEDB enfasizzat li l-fastidju kontinwu ta' binha b'diżabbiltà, li kienet qed tieħu ħsieb, flimkien

¹⁴⁹ QEDB, *Bączkowski et vs II-Polonja*, Nru 1543/06, 3 ta' Mejju 2007.

¹⁵⁰ QEDB, *Đorđević vs II-Kroazja*, Nru 41526/10, 24 ta' Lulju 2012.

ma' incidenti li kienu jikkonċernaw lilha personalment, kienu affettwaw il-hajja privata u tal-familja tagħha b'mod negattiv. Billi naqṣu milli jindirizzaw l-atti ta' vjolenza kif suppost jew milli jimplimentaw kwalunkwe miżura rilevanti biex jipprevjenu aktar fastidju ta' binha, l-awtoritajiet kienu naqṣu milli jipproteġu d-dritt tagħha għar-rispett għall-ħajja privata u għall-ħajja tal-familja, bi ksur tal-Artikolu 8 tal-KEDB.

Eżempju: F'*Catan et vs Ir-Repubblika tal-Moldova u r-Russja*,¹⁵¹ il-QEDB eżaminat ilment ta' fastidju relatat mad-dritt għall-edukazzjoni skont l-Artikolu 2 tal-Protokoll Nru 1. L-applikanti, it-tfal u l-ġenituri mill-komunità Moldovana fit-Transnistrija, ilmentaw dwar l-għeluq bil-forza tal-iskejjel u l-fastidju ta' studenti li jixtiequ jiġu edukati bil-lingwa nazzjonali tagħhom. L-inċidenti ta' fastidju kienu jinkludu d-detenzjoni tal-ġħalliema, il-qedra ta' materjali bl-alfabett Latin, kif ukoll inċidenti ripetuti ta' vandaliżmu u intimidazzjoni, inkluži ġenituri li tilfu xogħolhom. Il-QEDB qieset dawk l-atti bħala interferenza fid-dritt għall-edukazzjoni tal-istudenti applikanti iżda sabet ukoll li l-miżuri msemmija kienu jammontaw għal interferenza fid-drittijiet tal-ġenituri applikanti biex jiżguraw l-edukazzjoni u t-tagħlim tat-tfal tagħhom f'konformità mal-konvīnżjonijiet filosofiċi tagħhom. Il-miżura ma kinitx tidher li ssegwi xi għan oġgettiv. Fil-fatt, il-politika lingwistika tar-“Repubblika Moldovana ta' Transnistrija”, kif applikata għal dawn l-iskejjel, dehret li kienet maħsuba għat-tishiħ tar-Russifikazzjoni tal-lingwa u l-kultura tal-komunità Moldovana. Konsegwentement, kien hemm ksur tal-Artikolu 2 tal-Protokoll Nru 1 mir-Russja.

Skont I-ESC, l-Artikolu 26 (2) jistabbilixxi dritt għall-protezzjoni tad-dinjità tal-bniedem kontra l-fastidju li joħloq ambient tax-xogħol ostili relatat ma' karatteristika speċifika ta' persuna. Irid ikun possibbli li l-impiegaturi jinżammu responsabbli meta jseħħi fastidju relatat max-xogħol, jew f'bini taħt ir-responsabbiltà tagħhom, anke meta dan jinvvolvi, bħala konvenut jew vittma, terza persuna mhux impiegata minnhom, bħal kuntratturi indipendentni, persuni li jaħdnu għal rashom, viżitaturi, klijenti, ecc.¹⁵²

¹⁵¹ QEDB, *Catan et vs Ir-Repubblika tal-Moldova u r-Russja* [GC], Nru 43370/04, 18454/06 u 8252/05, 19 ta' Ottubru 2012.

¹⁵² ECSR, Konklużjonijiet 2014, il-Finlandja; Konklużjonijiet 2003, l-Iż-vezja.

2.5. Mżuri speċjali jew speċifiċi

Punti ewlenin

- Sabiex jiġi żgurat li kulħadd ikollu tgawdija ugwali tad-drittijiet, jista' jkun meħtieġ li l-gvernijiet, l-impiegaturi u l-fornituri tas-servizzi jieħdu mżuri speċjali jew speċifiċi biex jadattaw ir-regoli u l-prattiki tagħhom għal dawk b'karatteristiċi differenti.
- It-termini mżuri "speċjali" jew "specifiċi" jistgħu jinftieħmu li jinkludu r-rimedji ta' žvantaġġ tal-passat sofrut minn dawk b'karatteristika protetta. Fejn dan ikun proporzjonat, jista' jikkostitwixxi ġustifikazzjoni għal trattament differenzjali.

Li wieħed joqgħod lura minn trattament diskriminatorju xi drabi ma jkunx bizzżejjed biex tinkiseb l-ugwaljanza fattwali. Għalhekk, f'xi sitwazzjonijiet, il-gvernijiet, l-impiegaturi u l-fornituri tas-servizzi jridu jiżguraw li jieħdu passi biex jaġġustaw ir-regoli u l-prattiki tagħhom biex iqis u d-differenzi rilevanti – jiġifieri, iridu jagħmlu xi ħaġa biex jaġġustaw il-politiki u l-mżuri attwali. Fil-kuntest tan-NU, dawn huma msejħha "mżuri speċjali", filwaqt li d-dritt tal-UE jirreferi għal "mżuri specifiċi" jew "azzjoni požittiva". Il-QEDB titkellem dwar "obbligi požittivi". Billi jieħdu mżuri speċjali, il-gvernijiet jistgħu jiżguraw "ugwaljanza sostantiva", jiġifieri, it-tgawdija ugwali tal-opportunitajiet għall-aċċess tal-benefiċċċi disponibbli fis-soċjetà, aktar milli sempliċiment "ugwaljanza formali". Meta l-gvernijiet, l-impiegaturi u l-fornituri tas-servizzi jonqsu milli jikkunsidraw l-adegwatezza li jieħdu mżuri speċjali, huma jżidu r-riskju li r-regoli u l-prattiki tagħhom jistgħu jammontaw għal diskriminazzjoni indiretta.

Eżempju: F'kawża mir-Renju Unit,¹⁵³ żewġ membri nisa tal-ekwipaġġ tal-kabina ressqu talba kontra l-impiegatur tagħhom, wara li naqas milli joffri arranġamenti li huma qiesu xierqa biex ikunu jistgħu jkomplu jreddgħu meta jirritornaw għax-xogħol wara l-liv tal-maternit. Dawn kienu meħtieġa li jaħdmu xi tifidha ta' aktar minn tmien sīgħat, li ma kienx aċċettabbli għal raġunijiet medici (perjodi twal mingħajr ġibid tal-ħalib iż-żidu r-riskju tal-mastite). It-Tribunal Industrijali sab li l-linjal ta'l-ajru kienet iddiskriminat indirettament kontra r-rikorrenti abbażi tas-sess tagħhom. Huwa saħaq li l-linjal ta'l-ajru kellha tnaqqas is-sīgħat tal-ommijiet li kienu qed ireddgħu, issibilhom dmirijiet alternattivi jew li tissospendihom b'paga shiħa. Ir-rifjut ma

¹⁵³ Ir-Renju Unit, Bristol Employment Tribunal, *McFarlane u persuna oħra vs easyJet Airline Company*, ET/1401496/15 u ET/3401933/15, 29 ta' Settembru 2016.

setax ikun ġustifikat oġgettivament minħabba li ma kienx hemm evidenza konvinċenti li l-holqien ta' arranġamenti speċjali għal żewġ impiegati jikkawża diffikultajiet eċċessivi għall-impiegatur.

L-eżempju deskritt hawn fuq juri sitwazzjoni li fiha persuna f'pożizzjoni żvantaggata allegat li l-impiegatur ma indirizzax il-htigijiet tagħha b'mod adegwat. Il-konvenut jonqos milli jaġixxi u jipprevedi mizuri požittivi. B'kuntrast, meta l-obbligu ta' azzjoni jiġi ssodisfat, it-terminu "mizuri speċjali" jintuża biex jinkludi sitwazzjoni fejn iseħħi trattament differenzjali li jiffavorixxi lill-individwi fuq il-baži tar-raġunijiet protetti tagħhom. Għalhekk, it-terminu "mizuri speċjali" jista' jinftiehem minn żewġ angoli differenti. Mill-perspettiva tal-benefiċjarju, jingħata trattament aktar favorevoli fuq il-baži ta' karakteristika protetta, meta mqabbel ma' xi hadd f'sitwazzjoni simili. Mill-perspettiva tal-vittma, jingħata trattament inqas favorevoli fuq il-baži li ma jkollhomx karakteristika protetta. Eżempji tipiči jinkludu r-riżerra ta' karigi għal nisa f'postijiet tax-xogħol iddominati mill-irġiel jew minoranzi etniċi fis-servizzi pubblici, bħall-pulizija, sabiex tiġi riflessa aħjar il-kompożizzjoni tas-soċjetà. It-tariffi mnaqqsa għat-trasport pubbliku għall-anzjani biex jikkumpensaw għall-kapaċità mnaqqsa tagħhom ta' qlighi jirrappreżentaw eżempju ieħor.

Mizuri speċjali għalhekk jippermettu li wieħed imur lil hinn minn approċċ individwali u li jitqies l-aspett kollettiv tad-diskriminazzjoni.

It-terminoloġija użata biex tiddeskrivi dan tvarja ħafna u tinkludi "mizuri požittivi", diskriminazzjoni "požittiva" jew "inversa", "trattament preferenzjali", "mizuri temporanji speċjali" jew "azzjoni affermattiva".¹⁵⁴ Dan jirrifletti l-funzjoni

154 Pereżempju, ICERD, I-Art. 1.4 u 2.2; CEDAW I-Art. 4; CRPD I-Art. 5.4; NU, Kumitat għad-Drittijiet Ekonomiċi, Soċjali u Kulturali (CESCR) (2009) *Kumment ġenerali Nru 20: In-nondiskriminazzjoni fid-drittijiet ekonomiċi, soċjali u kulturali*, 2 ta' Lulju 2009, E/C.12/GC/20; NU, Kumitat dwar id-Drittijiet tat-Tfal (CRC) (2009), *Kumment generali Nru 11: It-tfal indiġeni u d-drittijiet tagħhom skont il-Konvenzioni [dwar id-Drittijiet tat-Tfal]*, 12 ta' Frar 2009, CRC/C/GC/11; NU, Kumitat ghall-eliminazzjoni tad-Diskriminazzjoni Razzjal (CERD) (2009), *Rakkomandazzjoni Generali Nru 32: It-Tifsira u l-Kamp ta' Applikazzjoni tal-Mizuri Speċjali fil-Konvenzioni Internazzjonali* dwar l-Eliminazzjoni tal-Forom Kollha ta' Diskriminazzjoni Razzjal, Dok. tan-NU CERD/C/GC/32, 24 ta' Settembru 2009; NU, CERD (2004), *Rakkomandazzjoni Generali 30, Diskriminazzjoni kontra n-nonċittadini*, CERD/C/64/Misc.11/rev.3; NU, CERD (1994), *Rakkomandazzjoni Generali 14, Definizzjoni ta' Diskriminazzjoni Razzjal*, Dok. Tan-N.U. A/48/18 f'114; NU, CESCR (1999), *Kumment Generali 13: Id-Dritt ghall-Edukazzjoni*, Dok. tan-NU E/C.12/1999/10, 8 ta' Diċembru 1999; NU, Kumitat ghall-Eliminazzjoni tad-Diskriminazzjoni Kontra n-Nisa (2004), *Rakkomandazzjoni Generali Nru 25: I-Art. 4, para. 1, tal-Konvenzioni (mizuri speċjali temporanji)*, Dok. tan-NU A/59/38(SUPP), 18 ta' Marzu 2004; NU, Il-Kumitat tad-Drittijiet tal-Bniedem (1989), *Kumment Generali Nru 18: In-Nondiskriminazzjoni*, Dok. tan-NU A/45/40 (Vol. I.) (SUPP), 10 ta' Novembru 1989; UN, CERD (2005), *Rakkomandazzjoni Generali 30* dwar id-diskriminazzjoni kontra n-nonċittadini, Dok. tan-NU HRI/GEN/1/Rev.7/Add.1, 4 ta' Mejju 2005.

aċċettata tiegħu bħala mezz għal terminu qasir u eċċeżzjoni biex jiġu kkontestati l-preġudizzi kontra individwi li normalment ibatu mid-diskriminazzjoni, billi jiġu ffavoriti membri ta' grupp żvantaġġat.

F'dan il-kuntest, il-qrati kellhom it-tendenza li jittrattaw it-trattament differenzjali mhux bħala forma distinta ta' diskriminazzjoni fiha nnifisha iżda bħala eċċeżzjoni għall-projbizzjoni tad-diskriminazzjoni. Fi kliem ieħor, il-qrati jaċċettaw li seħħi trattament differenzjali, iżda li jista' jkun ġustifikat fl-interessi tal-korrezzjoni ta' żvantaġġ preeżistenti, bħal nuqqas ta' rappreżentanza fuq il-post tax-xogħol ta' gruppi partikolari.

Eżempju: Kawża¹⁵⁵ quddiem il-qrati Ģermaniżi tikkonċerna reklam tax-xogħol li jibda bl-islogan: "In-nisa jiġu fil-poter!" Kandidat raġel li ma ntgħażilx ilmenta li bħala raġel, kien gie diskriminat. Il-qorti industrijali madankollu caħdet l-ilment. Hija aċċettat l-argumenti mressqa mill-kumpanija rispondenti. Hija sabet li d-differenza fit-trattament kienet iż-ġustifikata minħabba li l-kumpanija (negożjant tal-karozzi) ma kellhiex impiegati nisa u l-ġhan tal-miżura kien li tiprovd i l-klijenti biż-żewġ ġeneri.

Skont id-dritt internazzjonali, il-permissibbiltà li jittieħdu miżuri pożittivi favur grupperi żvantaġġati hija msäħħa aktar permezz ta' gwida maħruja minn diversi korpi ta' monitoraġġ responsabbi għall-interpretazzjoni tat-trattati tan-NU dwar id-drittijiet tal-bniedem. Jigifieri, tali miżuri għandhom ikunu xierqa għas-sitwazzjoni li għandha tiġi rrimedjata, leġittimi u neċċessarji f'soċjetà demokratika. Barra minn hekk, għandhom jirrispettaw il-principji ta' ġustizzja u proporzjonalità, ikunu temporanji¹⁵⁶ u ma għandhomx jitkomplew wara li jkunu ntlahqu l-objettivi li għalihom ikunu ttieħdu.

Skont il-Kumitat tan-NU għall-Eliminazzjoni tad-Diskriminazzjoni Razzjali, sabiex ikun permissibbli, l-uniku għan ta' tali miżuri għandu jkun l-eliminazzjoni tal-inugwaljanzi eżistenti u l-prevenzjoni ta' żbilanci futuri.¹⁵⁷ L-Istati Partijiet għandhom jedukaw u jżidu s-sensibilizzazzjoni tal-pubbliku dwar l-importanza ta' miżuri speċjali biex tiġi indirizzata s-sitwazzjoni tal-vittmi ta' diskriminazzjoni

¹⁵⁵ Il-Ġermanja, il-Qorti Industrijali f'Cologne, Az. 9 Ca 4843/15, 10 ta' Frar 2016.

¹⁵⁶ NU, CERD (2009), *Rakkomandazzjoni Ĝenerali 32: It-Tifsira u l-Kamp ta' Applikazzjoni tal-Miżuri Specjal fil-Konvenzjoni Internazzjonali dwar l-Eliminazzjoni tal-Forom Kolha ta' Diskriminazzjoni Razzjali*, Dok. tan-NU CERD/C/GC/32, 24 ta' Settembru 2009, punt 16.

¹⁵⁷ *Ibid.*, punti 21-26.

razzjali, specjalment id-diskriminazzjoni minħabba fatturi storiċi.¹⁵⁸ F'dan irrigward, il-Kumitat osserva li biex tingħebleb id-diskriminazzjoni strutturali li taffettwa lin-nies ta' nisel Afrikan, jeħtieg li jiġu adottati miżuri speċjali b'mod urġenti.

Il-Kumitat tan-NU għall-Eliminazzjoni tad-Diskriminazzjoni Razzjali (CERD) enfasizza li t-trattament b'mod ugħali ta' persuni jew gruppi li s-sitwazzjonijiet tagħhom huma oġġettivament differenti, fil-fatt, jikkostitwixxi diskriminazzjoni. Barra minn hekk, iddikjara li huwa importanti li tali miżuri jkunu bbażati fuq l-evalwazzjoni realistika tas-sitwazzjoni attwali tal-individwi u l-komunitajiet, inkluż *data preciża* u diżaggregata, u konsultazzjonijiet minn qabel mal-komunitajiet affettwati.¹⁵⁹

Il-Kumitat td-Drittijiet tal-Bniedem tan-NU enfasizza li l-principju tal-ugwaljanza xi drabi jirrikjedi li l-Istati Partijiet jieħdu miżuri biex inaqqsu jew jeliminaw il-kundizzjonijiet li jikkawżaw jew jipperpetwaw id-diskriminazzjoni. Fil-każ li "l-kundizzjonijiet ġenerali ta' ġertu parti tal-popolazzjoni jipprevjenu jew ifixku t-tgawdija tagħhom tad-drittijiet tal-bniedem, l-Istat għandu jieħu azzjoni speċifika biex jikkoreġi dawk il-kundizzjonijiet. Tali azzjoni tista' tinvvoli l-ghoti għal xi żmien lill-parti tal-popolazzjoni kkonċernata ta' ġertu trattament preferenzjali fi kwistjonijiet speċifici meta mqabbel mal-bqja tal-popolazzjoni. Madankollu, sakemm tali azzjoni tkun meħtieġa biex tiġi kkoreġuta d-diskriminazzjoni fil-fatt, huwa każ ta' differenzjazzjoni leġġittima taħt il-Patt."¹⁶⁰

Il-Kumitat tan-NU għall-Eliminazzjoni tad-Diskriminazzjoni Kontra n-Nisa elabora li tali "miżuri temporanji speċjali" jistgħu jinkludu "trattament preferenzjali; reklutaġġ immirat, reklutaġġ u promozzjoni; miri numeriċi konnessi mal-iskedi taż-żmien; u sistemi ta' kwot".¹⁶¹ Skont il-każistika tal-QGUE, diskussa hawn taħt, il-proporzjonalità ta' tali miżuri se titkejjel strettament.

158 NU, CERD (2011), *Rakkomandazzjoni ġenerali Nru 34: Diskriminazzjoni razzjali kontra n-nies ta' nisel Afrikan*, 3 ta' Ottubru 2011, CERD/C/GC/34.

159 CERD (2009), *Rakkomandazzjoni ġenerali 32: It-Tifsira u l-Kamp ta' Applikazzjoni tal-Miżuri Speċjali fil-Konvenzjoni Internazzjonali dwar l-Eliminazzjoni tal-Forom Kollha ta' Diskriminazzjoni Razzjali*, Dok. tan-NU CERD/C/GC/32, 24 ta' Settembru 2009, punti 21-26.

160 NU, Il-Kumitat tad-Drittijiet tal-Bniedem (1989), *CCPR Kumment ġenerali 18: In-Nondiskriminazzjoni*, Dok. tan-NU HRI/GEN/1/Rev.1, 10 ta' Novembru 1989.

161 NU, Kumitat ghall-Eliminazzjoni tad-Diskriminazzjoni Kontra n-Nisa (CEDAW) (2004), *Rakkomandazzjoni ġenerali Nru 25: I-Art. 4, para. 1, tal-Konvenzjoni (miżuri temporanji speċjali)*, Dok. tan-NU A/59/38 (SUPP), 18 ta' Marzu 2004, punt 22.

Skont id-dritt tal-UE, id-direttivi tal-UE dwar in-nondiskriminazzjoni jipprevedu espressament il-possibbiltà ta' azzjoni pozittiva, billi jiddikjaraw: “[b]il-ħsieb li tiġi żgurata l-ugwaljanza sħiha fil-prattika, il-prinċipju tat-trattament ugвали ma għandux iżomm Stat Membru milli jżomm fis-seħħ jew jadotta miżuri specifiċi sabiex jipprevjenu jew jikkumpensaw għall-iżvantaġġi marbuta ma' [raġuni protetta]”.¹⁶² Il-Karta tad-Drittijiet Fundamentali tal-UE tafferma wkoll li protezzjoni specjalji hija meħtieġa għal certi gruppi, jiġifieri: l-irġiel u n-nisa (l-Artikolu 23), it-tfal (l-Artikolu 24), l-anzjani (l-Artikolu 25) u l-persuni b'diżabbiltà (l-Artikolu 26).

Skont id-dritt tal-UE, miżuri specifiċi jidhru wkoll bħala ġustifikazzjoni tat-trattament differenzjali skont id-direttivi dwar in-nondiskriminazzjoni u fil-każistika tal-QGUE, kif ukoll fl-eċċeżżjoni ta' “rekwiżit professjonal ġenwin”, kif diskuss aktar tard fit-Taqsima 3.1.

Il-każijiet principali tal-QGUE dwar miżuri specjalji rriżultaw fil-kuntest tal-ugwaljanza bejn is-sessi; jiġifieri l-kawża *Kalanke*,¹⁶³ il-kawża *Marschall*¹⁶⁴ u l-kawża *Abrahamsson*.¹⁶⁵ Flimkien, dawn il-kawżi ddefinew il-limiti dwar kemm jistgħu jittieħdu miżuri specjalji biex jikkumpensaw għall-iżvantaġġi preċedenti mgħarrba minn, f'dawn il-każijiet partikolari, ħaddiema nisa matul is-snин.

Eżempju: *F'Kalanke vs Freie Hansestadt Bremen*, il-QGUE adottat approċċ strett biex tagħti trattament preferenzjali biex tikkoreġi n-nuqqas ta' rappreżentanza tan-nisa f'karigi partikolari. Din il-kawża tikkonċerna l-leġiżlazzjoni adottata fil-livell reġionali, li tagħti prioritā awtomatika lil kandidati nisa li jaapplikaw għal karigi jew promozzjonijiet. Fejn il-kandidati rġiel u nisa kienu kwalifikati bl-istess mod, u fejn il-ħaddiema nisa kienu meqjusa mhux rappreżentati bieżżejjed f'dak is-setturi, il-kandidati nisa jridu jingħataw preferenza. In-nuqqas ta' rappreżentanza kien meqjus li ježisti fejn il-ħaddiema nisa ma kinu xejj jidher mill-inqas nofs il-persunal fil-kariga kkonċernata. F'dan il-każ, kandidat raġel li ma ġiex aċċettat, is-Sur Kalanke, ilmenta li kien ġie ddiskriminat abbażi tas-sess tiegħu quddiem

¹⁶² Id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza Razzjali, l-Art. 5; Id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza fl-Impjieg, l-Art. 7; id-Direttiva dwar is-Sessi u l-Prodotti u s-Servizzi, l-Art. 6; u wkoll b'formulazzjoni kemxejn differenti: Id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza bejn is-Sessi (tfassil mill-ġdid), l-Art. 3.

¹⁶³ QGUE, C-450/93, *Eckhard Kalanke vs Freie Hansestadt Bremen*, 17 ta' Ottubru 1995.

¹⁶⁴ QGUE, C-409/95, *Hermann Marschall vs Land Nordrhein-Westfalen*, 11 ta' Novembru 1997.

¹⁶⁵ QGUE, C-407/98, *Katarina Abrahamsson u Leif Anderson vs Elisabet Fogelqvist*, 6 ta' Luju 2000.

il-qrati nazzjonali. Il-qrati nazzjonali riferew il-kawża lill-QGUE, fejn staqsew jekk din ir-regola kinitx kompatibbli mal-Artikolu 2 (4) tad-Direttiva dwar it-Trattament Ugwali tal-1976 (il-predeċessur tal-Artikolu 3 tad-Direttiva dwar l-Ugwaljanza bejn is-Sessi dwar “azzjoni požittiva”), li jiddikjara li: “Din id-Direttiva hija mingħajr preġudizzju għal xi miżuri li jmexxu ‘l quddiem l-opportunitajiet indaqs għall-irġiel u n-nisa, speċjalment billi jneħħu xi inugwaljanzi li ježistu li jaſſettaw l-opportunitajiet tan-nisa”.¹⁶⁶

Il-QGUE ddikjarat li l-Artikolu 2 (4) kien imfassal biex jippermetti miżuri li, “għalkemm diskriminatorji fl-apparenza, huma fil-fatt maħsuba biex jeliminaw jew inaqqsu l-każijiet attwali ta’ inugwaljanza li jistgħu ježistu fir-realtà tal-ħajja soċjali”.¹⁶⁷ Ĝie aċċettat li r-regola kellha l-ġħan leġitimu li telimina l-inugwaljanzi preżenti fuq il-post tax-xogħol. Għaldaqstant, miżuri li jagħtu vantaġġ speċifiku lin-nisa fuq il-post tax-xogħol, inkluża l-promozzjoni, ikunu aċċettabbli, sakemm dawn ikunu introdotti biex iġibu titjib fil-kapaċità tan-nisa li jikkompetu fis-suq tax-xogħol mingħajr tali diskriminazzjoni. Ĝie ddikjarat ukoll, madankollu, li kwalunkwe eċċeżżoni għad-dritt għal trattament ugħali għandha tiġi interpretata b'mod strett. Instab li fejn ir-regola inkwistjoni kienet tiggarantixxi “priorità assoluta u mhux kondizzjonata għan-nisa għall-ħatra jew il-promozzjoni”, dan fil-fatt ikun sproporzjonat fil-ksib tal-ġhan tal-eliminazzjoni tal-inugwaljanza meta mqabel mad-dritt ta’ trattament ugħali. Għaldaqstant, it-trattament preferenzjali ma setax jiġi ġġustifikat f'din il-kawża.

Madankollu, kawżi aktar tard juru li miżuri speċifiċi jistgħu jkunu aċċettabbli meta r-regola ma tkunx teħtieg li tingħata priorità awtomatika u mhux kondizzjonata.

Eżempju: Il-kawża *Marschall vs Land Nordrhein-Westfalen*¹⁶⁸ tikkonċerna leġiżlazzjoni simili fis-sustanza għall-kawża Kalanke. Madankollu, ir-regola kkonċernata ddikjarat li nisa kwalifikati bl-istess mod għandhom jingħataw priorità “sakemm raġunijiet speċifiċi għal kandidat raġel individwali jċa qilqu l-bilanc favur tiegħu”. Is-Sur Marschall, li ġie miċħud għal kariga

¹⁶⁶ Id-Direttiva dwar it-Trattament Ugwali 76/207/KEE, ĜU Edizzjoni Speċjali bil-Malti, Kapitolo 5, Vol. 1, p. 187.

¹⁶⁷ Din il-formulazzjoni qiegħi adottata fil-biċċa l-kbira fil-preamboli tad-direttivi dwar id-diskriminazzjoni: para. 21 tad-Direttiva dwar l-Ugwaljanza bejn is-Sessi (tfassil mill-ġdid); para. 26 tad-Direttiva dwar l-Ugwaljanza fl-Impjieg; para. 17 tad-Direttiva dwar l-Ugwaljanza Razzjali.

¹⁶⁸ QGUE, C-409/95, *Hellmut Marschall vs Land Nordrhein-Westfalen*, 11 ta’ Novembru 1997.

favur kandidat mara, ikkonta l-legalità ta' din ir-regola quddiem il-qrati nazzjonali, li rreferew il-kawza lill-QGUE, u għal darba oħra staqsew jekk din ir-regola kinitx kompatibbli mad-Direttiva dwar it-Trattament Ugwali. Il-QGUE sabet li regola ta' din in-natura ma kinitx sproporzjonata għall-għan leġittimu li tiġi eliminata l-inugwaljanza sakemm "f'kull każ idividwali, huwa jipprevedi li l-kandidati rġiel li huma kkwalifikati daqs il-kandidati nisa jkollhom garanzija li l-kandidaturi tagħhom ikunu s-suġġett ta' valutazzjoni oġgettiva li tqis il-kriterji kollha speċifiċi għall-kandidati idividwali u li tieħu preċedenza fuq il-priorità mogħtija lill-kandidati nisa fejn wieħed jew aktar minn dawk il-kriterji jċaqlu l-bilanc favur il-kandidat raġel". B'hekk, id-diskrezzjoni li nbiet fir-regola żammet il-priorità milli tkun assoluta u għalhekk kienet sproporzjonata sabiex jintlaħaq l-għan li tiġi indirizzata l-inugwaljanza fuq il-post tax-xogħol.

Eżempju: Il-kawża *Abrahamsson u Leif Anderson vs Elisabet Fogelqvist*¹⁶⁹ tikkonċerna l-validità tal-leġiżlazzjoni Żvediża, li taqa' bejn il-priorità mhux kondizzjonata tar-regola fil-kawża *Kalanke u d-diskrezzjoni maħluqa fil-kawża Marschall*. Ir-regola ddikjarat li kandidat ta' sess li ma jkunx irrapprezentat biżżejjed u li kellu kwalifikasi suffiċjenti biex iwettaq il-kariga għandu jingħata priorità, sakemm "id-differenza bejn il-kwalifikasi tal-kandidati ma tkunx tant kbira li tali applikazzjonijiet jaġħu lok għal ksur tar-rekwiżit ta' oġġettività fil-proċess tal-ħatriet". Il-QGUE sabet li fil-fatt il-leġiżlazzjoni awtomatikament tat-priorità lill-kandidati tas-sess li muhuwiex irrapprezentat biżżejjed. Il-fatt li d-dispożizzjoni waqqfet dan biss fejn kien hemm differenza sinifikanti fil-kwalifikasi ma kienx biżżejjed biex ir-regola ma tkunx sproporzjonata fl-effetti tagħha.

Eżempju: F'Maurice Leone and Blandine Leone vs Garde des Sceaux, ministre de la Justice and Caisse nationale de retraite des agents des collectivités locales,¹⁷⁰ l-ilmentatur ġie rrifjutat id-dritt għal irtirar kmieni. Id-dispożizzjoni nazzjonali rilevanti pprovdew dan id-dritt għall-impiegati taċ-ċivil li għandhom tlett itfal u li ħadu pawża fil-karriera għal kull wieħed minnhom. L-ilmentatur kien missier ta' tlett itfal, iżda qatt ma ħa pawża fil-karriera. Huwa lmenta li din kienet tikkostitwixxi diskriminazzjoni indiretta fuq baži ta' sess peress li l-ommijiet bijoloġiči kienu awtomatikament kwalifikati. Il-QGUE sabet li miżura bħal irtirar kmieni hija limitata biex

169 QGUE, C-407/98, *Katarina Abrahamsson u Leif Anderson vs Elisabet Fogelqvist*, 6 ta' Luuju 2000.

170 QGUE, C-173/13, *Maurice Leone and Blandine Leone vs Garde des Sceaux, ministre de la Justice and Caisse nationale de retraite des agents des collectivités locales*, 17 ta' Luuju 2014.

tiffavorixxi tniem bikri għall-ħajja tax-xogħol, iżda ma tikkumpensax għall-iż-żantaġġi li l-impiegati nisa jistgħu jiltaqgħu magħhom matul il-ħajja professjonali tagħhom. Għalhekk, il-miżura ma tistax tikkontribwixxi sabiex tiżgura ugwaljanza sħiha fil-prattika bejn l-irġiel u n-nisa fil-ħajja tax-xogħol. Bħala konklużjoni, hija sostniet li d-dispozizzjonijiet ikkcontestati jagħtu lok għal diskriminazzjoni indiretta, sakemm ma jkunx jista' jiġi ġġustifikat b'fatturi oġġettivi mhux relatati ma' xi diskriminazzjoni abbaži tas-sess u huwa xieraq u meħtieġ sabiex jinkiseb dak l-ġħan.

Dawn il-kawżi jenfasizzaw li l-QGUE generalment kienet kawta fl-approċċ tagħha biex tippermetti miżuri speċifici li jegħi l-ġebha l-principju tal-ġustizzja. Huwa biss f'ċirkostanzi limitati fejn il-miżuri speċifici ma jkunux mingħajr kundizzjonijiet u assoluti, li l-QGUE tippermetti li r-regoli nazzjonali jaqgħu taħt id-deroga tal-Artikolu 2 (4).

Meta jiġu ffaċċjati bi kwistjoni li tikkonċerna miżuri speċifici skont id-direttivi tal-UE dwar in-nondiskriminazzjoni, il-prattikanti jridu jiddedikaw attenzjoni speċjali għall-“azzjoni” li ġiet stabbilita biex tiffavorixxi grupp partikolari ta’ persuni. Hijra b'mod ċar il-pożizzjoni, kif kienet digħi għiet indikata mill-każistika tal-QGUE hawn fuq, li miżuri speċifici huma l-aħħar għażla. Il-prattikanti u l-uffiċċiali tal-qorti, jekk ikunu qed jittrattaw kawża li tinvvoli miżuri speċifici, iridu jiżguraw li l-kandidati kollha kkunsidrati mill-impiegatur inkwistjoni, inkluži dawk li mhumix fil-mira tad-dispozizzjoni tal-miżuri speċjali, jiġi evalwati b'mod oġġettiv u ġust għall-pożizzjoni inkwistjoni. Miżuri speċjali jistgħu jintużaw biss meta valutazzjoni oġġettiva tkun identifikat għadd ta’ kandidati – inkluži individwi minn grupp fil-mira – bħala kapaċi bl-istess mod li jaqdu rwol disponibbli. Huwa biss f'tali cirkostanzi li membru ta’ grupp fil-mira, li jintgħażel minħabba diskriminazzjoni storika preċċidenti fuq il-post tax-xogħol, jista’ jintgħażel qabel individwu li jaqa’ barra mill-grupp fil-mira.

Barra minn hekk, azzjoni pożittiva waħda ġiet distinta b'mod ċar minn oħrajn. L-Artikolu 5 tad-Direttiva dwar l-Ugwaljanza fl-Impjiegħi fih artikolazzjonijiet speċifici tar-regola generali ta’ miżuri speċifici fir-rigward ta’ persuni b'diżabbiltà, li jirrikjedi lill-impiegatur jagħmel “akkomodazzjoni raġonevoli” biex jippermetti li dawk b'diżabbiltajiet fiżiċċi jew mentali jingħataw opportunitajiet indaqs ta’ impjieg. Dan huwa definit bħala “mizuri appropriati, meta meħtieġa f’każ partikulari, biex jippermettu persuna b'diżabilità li jkollha aċċess għal, u tipparteċċa fil-, jew tavvanza fl-impjieg, jew titħarreġ, sakemm dawn il-miżuri ma jipponux piż sproporzjonat fuq min iħaddem”. Miżuri xierqa jistgħu jinkludu

I-installazzjoni ta' lift jew rampa jew tojlit għal persuni b'diżabbiltà fuq il-post tax-xogħol biex jippermettu aċċess għas-siġġu tar-roti.¹⁷¹

Għalhekk, certi miżuri għall-promozzjoni tal-ugwaljanza għandhom ikunu differenzjati minn "azzjoni affermattiva" peress li ma jiddiskriminawx kontra xi individwu ieħor (pereżempju, il-permess għat-treddiġi fuq il-post tax-xogħol), u konsegwentement ma hemm l-ebda raġuni biex dawn ikunu temporanji jew użati bħala l-aħħar għażla.

Eżempju: F'Il-Kummissjoni Ewropea vs Ir-Repubblika Taljana,¹⁷² il-QGUE enfasizzat li l-obbligu li jiġu adottati miżuri effettivi u prattiċi fejn meħtieg, b'mod partikolari f'każijiet kif stipulat fl-Artikolu 5 tad-Direttiva dwar l-Ugwaljanza fl-Impjegi, ikopri lill-impiegaturi kollha. Skont il-liġi Taljana, mhux il-kategoriji kollha ta' impiegaturi kienu meħtieg jieħdu miżuri xierqa, għalhekk, il-QGUE ddecidiet li l-Italja naqset milli tissodisfa l-obbligu tagħha li tiżgura l-implementazzjoni korretta u shiħa tal-Artikolu 5 tad-Direttiva.

Skont il-KEDB, stat jiusta' jkun soġġett għal obbligi požittivi. Il-każistika rilevanti tal-QEDB dwar azzjonijiet požittivi hija prinċipalment iddedikata għall-kwistjoni ta' jekk, f'certi sitwazzjonijiet, l-istat huwiex obbligat, aktar milli jekk jistax biss, jieħu azzjonijiet požittivi.

Eżempju: F'ċam vs It-Turkija,¹⁷³ dwar ir-rifjut ta' akademja tal-iskola tal-mużika li tirregista studenta minħabba l-insuffiċjenza fil-vista tagħha, il-QEDB stabbiliet li l-istat naqas milli jieħu passi požittivi sabiex jiżgura li l-istudenti b'diżabbiltajiet ikunu jistgħu jgawdu edukazzjoni b'mod mhux diskriminatorju. Il-QEDB innotat li d-diskriminazzjoni bbażata fuq id-diżabbiltà kopriet ukoll ir-rifjut li tiġi pprovduta akkomodazzjoni raġonevoli (pereżempju, l-adattament ta' metodi ta' tagħlim biex dawn isiru aċċessibbli għal studenti għamja).¹⁷⁴

¹⁷¹ Għal aktar dettalji dwar akkomodazzjoni raġonevoli, ara t-Taqṣima 5.4.

¹⁷² QGUE, C-312/11, *Il-Kummissjoni Ewropea vs Ir-Repubblika Taljana*, 4 ta' Luuji 2013.

¹⁷³ QEDB, *Qam vs It-Turkija*, Nru 51500/08, 23 ta' Frar 2016, diskussa fit-Taqṣima 4.3.

¹⁷⁴ *Ibid.*, punt 67.

Eżempju: F'*Horváth u Kiss vs L-Ungerija*,¹⁷⁵ kawża li tikkonċerna l-kollokament ta' tfal Rom fi skejjel specjali, il-QEDB enfasizzat li l-istat kellu obbligi požittivi biex inehħi storja ta' segregazzjoni razzjali fi skejjel speċjali.¹⁷⁶ Il-QEDB osservat ukoll li l-istat kellu obbligi požittivi specifiċi biex jevita l-perpetwazzjoni ta' diskriminazzjoni tal-passat jew prattiki diskriminatorji moħbija f'testijiet allegatament newtrali.¹⁷⁷

Eżempju: F'*Kurić et vs Is-Slovenja*,¹⁷⁸ l-applikanti kienu cittadini ta' stati li qabel kienu jikkostitwixxu parti mir-Repubblika Soċjalista Federali tal-Jugoslavia. Skont waħda mil-liġijiet li għaddiet wara li s-Slovenja kienet iddiċċarat l-indipendenza, l-applikanti ngħataw sitt xħur biex jaapplikaw għaċ-ċittadinanza tas-Slovenja. Billi ma għamlux dan, wara t-tmien tal-iskadenza ta' sitt xħur, isimhom thassar mir-regjistro ċivili, u dan irriżulta fl-apolidija tagħhom u jfisser li kienu qed jirrisjedu illegalment fis-Slovenja. Il-QEDB sabet li r-rifjut fit-tul li jiġi riżolt l-istatus ta' residenza tagħhom kien jikkostitwixxi interferenza fid-dritt tagħhom għall-ħajja privata u/jew għall-ħajja tal-familja, u li dawn kienu ġew diskriminati minħabba li kienu f'sitwazzjoni żvantaġġata meta mqabbla ma' barranin oħra fis-Slovenja. B'hekk, il-Qorti saħqet li "l-Artikolu 14 ma jipprobixx lill-Partijiet Kontraenti milli jittrattaw il-gruppi b'mod differenti sabiex jikkoreġu 'l-inugwaljanzi fattwali' bejniethom. Fil-fatt, f'ċerti ċirkostanzi nuqqas ta' tentattiv biex tiġi kkoreġuta l-inugwaljanza permezz ta' trattament differenti jista', mingħajr ġustifikazzjoni oġġettiva u raġjonevoli, iwassal għal ksur ta' dak l-Artikolu"¹⁷⁹

Skont I-ESC, l-Artikolu E jipprobixxi kull forma ta' diskriminazzjoni inkluża d-diskriminazzjoni indiretta. Skont I-ECSR: "Tali diskriminazzjoni indiretta tista' tinħoloq minħabba n-nuqqas li jitqiesu sew u b'mod požittiv id-differenzi rilevanti kollha jew billi ma jittihdux passi adegwati biex jiġi żgurat li d-drittijiet u l-vantaġġi kollettivi li huma miftuħa għal kulħadd ikunu ġenwinament aċċessibbli minn u għal kulħadd".¹⁸⁰ Għadd kbir ta' dispożizzjonijiet tal-ESC jinkludu l-obbligu għall-

¹⁷⁵ QEDB, *Horváth u Kiss vs L-Ungerija*, Nru 11146/11, 29 ta' Jannar 2013, ara t-Taqsima 4.3. Ara wkoll QEDB, *Oršuš et vs Il-Kroazja*, Nru 15766/03, 16 ta' Marzu 2010.

¹⁷⁶ QEDB, *Horváth u Kiss vs L-Ungerija*, Nru 11146/11, 29 ta' Jannar 2013, punt 127.

¹⁷⁷ *Ibid.*, punt 16.

¹⁷⁸ QEDB, *Kurić et vs Is-Slovenja* [GC], Nru 26828/06, 26 ta' Ġunju 2012.

¹⁷⁹ *Ibid.*, punt 388.

¹⁸⁰ ECSR, *Confederazione Generale del Lavoro (CGIL) vs L-Italja*, Ilment Nru 91/2013, 12 ta' Ottubru 2015, punt 237; ECSR, *International Association Autism-Europe vs Franzia*, Ilment Nru 13/2002, 4 ta' Novembru 2003, punt 52.

Istati Partijiet li jieħdu miżuri pozittivi. Pereżempju, l-Artikolu 23 tal-ESC jipprevedi d-dritt tal-persuni anzjani għall-protezzjoni soċjali. Skont din id-dispozizzjoni, l-istati għandhom jadottaw il-miżuri xierqa kollha mfassla b'mod partikolari biex:

- (i) jippermettu lill-persuni anzjani jibqgħu membri sħaħ tas-soċjetà għall-itwal żmien possibbli;
- (ii) jippermettu lill-persuni anzjani jagħżlu l-istil ta' ħajja tagħhom b'mod liberu u li jgħixu ħajjet indipendenti fl-inħawwi familjari tagħhom sakemm jixtiequ u jkunu jistgħu;
- (iii) jiggarrantixxu lill-persuni anzjani li jgħixu fl-istituzzjonijiet appoġġ xieraq, filwaqt li jirrispettaw il-privatezza tagħhom, u l-partecipazzjoni f'deċiżjonijiet li jikkonċernaw il-kundizzjonijiet tal-ghajxien fl-istituzzjoni.

L-espressjoni "membri sħaħ" tfisser li persuni anzjani ma jistgħux jiġu eskluzi minħabba l-età tagħhom. L-ECSR interpreta dan l-artikolu bħala li jeħtieg l-introduzzjoni ta' leġiżlazzjoni li tipproteġi lill-anzjani mid-diskriminazzjoni. L-Artikolu 15(2) tal-ESC jirrikjedi li l-Istati Partijiet jippromwovu aċċess ugħalli u effettiv għall-impiegħi fis-suq tax-xogħol miftuħ għall-persuni b'diżabbiltà.¹⁸¹ Għal dan il-għan, il-leġiżlazzjoni għandha tiprojbixxi d-diskriminazzjoni abbażi d-diżabbiltà¹⁸² biex toħloq ugwaljanza ġenwina ta' opportunitajiet fis-suq tax-xogħol miftuħ,¹⁸³ tiprojbixxi t-tkeċċija bbażata fuq id-diżabbiltà u tagħti rimedju effettiv lil dawk li jinstabu li ġew diskriminati b'mod illegali.¹⁸⁴ Barra minn hekk, fir-rigward tal-kundizzjonijiet tax-xogħol, irid ikun hemm obbligi fuq l-impiegatur biex jieħu passi skont ir-rekwiżit ta' akkomodazzjoni raġonevoli biex jiġi żgurat aċċess effettiv għall-impiegħ u biex il-persuni b'diżabbiltà jibqgħu impiegati, b'mod partikolari persuni li jkunu saru diżabbli waqt li jkunu qed jaħdmu bħala riżultat ta' inċiđent industrijal jew mard ikkaġunat mix-xogħol.¹⁸⁵

¹⁸¹ ECSR, Konklużjonijiet XX-1 (2012), ir-Repubblika Čeka.

¹⁸² ECSR, Konklużjonijiet 2003, is-Slovenja.

¹⁸³ ECSR, Konklużjonijiet 2012, il-Federazzjoni Russa.

¹⁸⁴ ECSR, Konklużjonijiet XIX-1 (2008), ir-Repubblika Čeka.

¹⁸⁵ ECSR, Konklużjonijiet 2007, [Dikjarazzjoni ta' Interpretazzjoni dwar l-Artikolu 15\(2\)](#).

Eżempju: Il-kawża *The Central Association of Carers in Finland vs Il-Finlandja*¹⁸⁶ tikkonċerna r-riorganizzazzjoni ta' servizzi ta' kura fit-tul għal persuni anzjani fil-Finlandja. L-akkomodazzjoni tas-servizz ġadet post il-faċilitajiet istituzzjonali tal-kura preċedenti. Id-differenza ewlenija bejn iż-żewġ tipi ta' servizzi ta' kura kienet is-sistema tal-ipprezzar. It-tariffi għall-kura istituzzjonali fit-tul ġew iffissati bil-liġi, u b'hekk is-servizz sar disponibbli għal persuni bi dħul baxx. B'kuntrast ma' dan, ma kien hemm l-ebda dispozizzjoni li tirregola t-tariffi għall-akkomodazzjoni tas-servizz jew għall-akkomodazzjoni tas-servizz b'assistenza ta' 24 siegħa; b'mod partikolari ma kien hemm l-ebda limitu massimu fuq it-tariffi. B'rезультат ta' dan, il-persuni fil-bżonn ta' tali servizzi kellhom iħallsu tariffi ħafna ogħla minn dawk tal-persuni fil-kura istituzzjonali. L-assoċċazzjoni li għamlet l-ilment allegat li n-nuqqas ta' regolazzjoni u s-sistema tal-ipprezzar ħolqu incertezzi u żammew lill-persuni anzjani milli jkollhom aċċess għas-servizzi li kien meħtieġa minħabba l-kundizzjoni tagħhom. Il-Kumitat iddeċieda li kien hemm ksur tal-Artikolu 23 tal-ESC. L-ECSR qies l-argumenti li ġejjin bħala deċiżivi fil-konklużjoni tagħha:

- (i) ir-regolazzjoni insuffiċjenti tat-tariffi u l-fatt li d-domanda għal dawk is-servizzi qabżet il-provvista kkawżaw incertezzi legali għall-persuni anzjani fil-bżonn tal-kura minħabba politiki differenti u kumplessi tat-tariffi. Huwa saħaq li “[f]ilwaqt li l-municipalitajiet jistgħu jaġġustaw it-tariffi, ma hemm l-ebda salvagwardji effettivi biex jiżguraw li l-aċċess effettiv għas-servizzi jkun garantit lil kull persuna anzjana li teħtieġ is-servizzi meħtieġa mill-kundizzjoni tagħha”;
- (ii) is-sitwazzjoni ħolqot ostakolu għad-dritt għall-“għoti ta’ informazzjoni dwar servizzi u faċilitajiet disponibbli għall-persuni anzjani u l-opportunitajiet tagħhom biex jagħmlu użu minnhom” kif garantit mill-Artikolu 23 (b) tal-ESC.

¹⁸⁶ ECSR, *L-Assoċċazzjoni Ċentrali tal-Persuni li jindukraw fil-Finlandja vs Il-Finlandja*, Ilment Nru 71/2011, 4 ta' Diċembru 2012.

2.6. Reat ta' mibegħda

Punt ewljeni

- Ir-reati mmotivati mill-preġudizzju, magħrufa bħala reati ta' mibegħda jew reati mmotivati mill-preġudizzju, jaffettwaw mhux biss lill-individwi fil-mira, iżda wkoll lill-komunitajiet u s-soċjetajiet tagħhom b'mod ġenerali.

Reati bħal theddid, attakki fiziċi, ħsara fil-proprjetà jew saħansitra qtil immotivat mill-intolleranza lejn ġerti gruppi fis-soċjetà huma deskritti bħala reati ta' mibegħda jew reati ta' preġudizzju. Ir-reati ta' mibegħda jistgħu għalhekk ikunu kwalunkwe reat li jkollu fil-mira persuna minhabba l-karatteristiċi percepiti tagħhom. L-element essenzjali li jiddingħi wi r-reati ta' mibegħda minn reati oħra huwa l-motiv tal-preġudizzju.

Il-karatteristika l-oħra tar-reati ta' mibegħda hija li l-impatt tar-reat jestendi lil hinn mill-vittmi effettivi. Din taffettwa l-grupp kollu li bih il-vittma tidentifika lilha nnifisha u tista' tikkawża diviżjoni soċċjali bejn il-grupp tal-vittmi u s-soċjetà b'mod ġenerali. Għalhekk, hija ta' periklu partikolari għas-socċjata. Għal din ir-raġuni, ir-reati ta' mibegħda ma għandhomx jiġu trattati bħal reati ordinarji. Biex ir-reati ta' mibegħda jiġu trattati kif suppost, trid tiġi żvelata l-motivazzjoni wara l-att ta' vjolenza. Ir-reati ta' mibegħda għandhom għalhekk jiġu rikonoxxuti f'ordni legali bħala kategorija speċjali ta' reati. Għandhom jiġu pprovduti taħriġ speċjali, manwali, informazzjoni u għodod xierqa oħra biex tittejjeb il-kapaċitā tal-investigazzjoni u għall-ġudizzju tar-reati ta' mibegħda ta' persuni (uffiċjali tal-pulizija, prosekuturi, imħallfin) li jittrattawhom.

Skont id-dritt tal-UE, fil-principju huwa stabbilit li r-reati ta' mibegħda jeħtiegu reazzjoni speċifika tad-dritt kriminali.¹⁸⁷ Għalkemm id-direttivi dwar in-nondiskriminazzjoni ma jobbligawx lill-Istati Membri jużaw id-dritt kriminali biex jindirizzaw atti ta' diskriminazzjoni, Deċiżjoni Qafas tal-Kunsill Ewropew tobbliga lill-Istati Membri kollha tal-UE biex jipprevedu sanzjonijiet kriminali fir-rigward ta' inċitament għall-vjolenza jew mibegħda bbażati fuq ir-rasza, il-kulur, in-nisel, ir-religjon jew it-twemmin, l-origini nazzjonali jew etnika, kif ukoll it-tixrid ta' materjal razzista jew ksenofobiku u l-iskużar tiegħu, iċ-ċaħda

¹⁸⁷ Rizoluzzjoni tal-Parlament Ewropew tal-14 ta' Marzu 2013 dwar it-tishħiħ tal-ġlieda kontra r-razziżmu, il-ksenofobia u r-reati ta' mibegħda (2013/2543(RSP)). Ara wkoll FRA (2012), *Making hate crime visible in the European Union: acknowledging victims' rights*, il-Lussemburgo, l-Uffieċċu tal-Pubblikkazzjonijiet, p. 15.

jew it-trivjalizzazzjoni tal-ġenoċiċju, tad-delitti tal-gwerra u tad-delitti kontra l-umanità diretti kontra tali gruppi.¹⁸⁸ L-istati Membri huma obbligati wkoll li jikkunsidraw intenzjoni razzista jew ksenofobika bħala čirkostanza aggravanti.

L-uniku strument legali tal-UE li attwalment jipproteġi lill-vittmi leżbjani, gay, bisesswali, transgeneru u intersesswali (LGBTI) minn reati ta' mibegħda huwa d-Direttiva tal-UE dwar id-Drittijiet tal-Vittmi.¹⁸⁹ Hija tinkludi r-raġuni tal-orientazzjoni sesswali, l-identità tal-ġeneru u l-espressjoni tal-ġeneru meta jiġu rikonoxxuti d-drittijiet tal-vittmi, u tgħin biex jiġi żgurat li l-vittmi tal-kriminalità jirċievu informazzjoni, appoġġ u protezzjoni xierqa, ujkunu jistgħu jipparteċipaw fi proċedimenti kriminali. Barra minn hekk, l-istati huma obbligati jwettqu valutazzjoni individwali sabiex jidentifikaw il-ħtiġijiet spċifici ta' protezzjoni tal-vittmi li jkunu sofrew reat imwettaq bi preġudizzju jew b'motiv diskriminatorju (l-Artikolu 22 tad-direttiva).

Għandu jiġi enfasizzat li l-vittma ma għandhiex għalfejn tkun membru tal-grupp li l-ostilità hija mmirata lejh. Permezz tal-kunċett ta' diskriminazzjoni permezz tal-assocjazzjoni, il-protezzjoni tingħata wkoll lil persuni li huma kkunsidrati li għandhom karatteristika partikolari jew li inkella huma assoċjati ma' grupp li għandu karatteristiċi partikolari.

Skont il-KEDB, il-projbizzjoni tad-diskriminazzjoni tinvolvi obbligu li jiġu miġġielda r-reati mmotivati mir-razziżmu, il-ksenofobia, l-intolleranza reliġjuża jew mid-dizabbiltà, l-orientazzjoni sesswali jew l-identità tal-ġeneru ta' persuna. Barra minn hekk, l-istati għandhom obbligu pozittiv li jipproteġu lill-individwi kontra l-vjolenza, spċificament meta jkunu ġew infurmati dwar ir-riskju ta' offiża letali jew gravi fuq il-persuna. Il-QEDB iddikjarat f'għadd ta' kawżi¹⁹⁰ li t-trattament tal-vjolenza u l-brutalità li tirriżulta minn attitudnijiet diskriminatorji fuq l-istess livell tal-vjolenza, fejn ma jkunx hemm eki bħal dawn, tkun qed tagħlaq għajnejha għan-natura spċificika ta' atti li kienu partikolarmen distruttivi tad-drittijiet fundamentali. Hija enfasizzat ukoll li, filwaqt li l-għażla tal-mezzi xierqa ta' deterrenza fil-principju kienet fi ħdan il-marġni ta' apprezzament

188 Id-Deċiżjoni Qafas tal-Kunsill 2008/913/ĠAI tat-28 ta' Novembru 2008 dwar il-ġlieda kontra cerċi forom u espressjonijiet ta' razziżmu u ksenofobia permezz tal-liġi kriminali (*Deċiżjoni Qafas dwar ir-razziżmu u l-ksenofobia*) ĜU L 328, 6.12.2008, p. 55.

189 Id-Direttiva 2012/29/UE tal-Parlament Ewropew u tal-Kunsill tal-25 ta' Ottubru 2012 li tistabbilixxi standards minimi fir-rigward tad-drittijiet, l-appoġġ u l-protezzjoni tal-vittmi tal-kriminalità, u li tissostitwixxi d-Deċiżjoni Qafas tal-Kunsill 2001/220/ĠAI.

190 Ara l-QEDB, *M.C. u A.C. vs Ir-Rumanija*, Nru 12060/12, 12 ta' April 2016, punt 113.

tal-istat, id-deterrenza effettiva kontra atti serji kienet teħtieg dispożizzjonijiet effċienti tad-dritt kriminali. Il-QEDB iddecidiet ukoll li l-istati għandhom l-obbligu li jinvestigaw l-eżiżenza ta' kwalunkwe motiv diskriminatorju possibbli wara att ta' vjolenza u li jekk wieħed jonqos milli jikkunsidra l-motivazzjoni tal-preġudizzu ta' att kriminali, dan ikun jammonta għal ksur tal-Artikolu 14 tal-KEDB.¹⁹¹ Dan l-aproċċ jestendi l-protezzjoni offruta mill-KEDB lill-membri ta' grupp vulnérabbi li huma vittmi ta' reati ta' mibegħda, irrisspettivament minn jekk dak l-abbuż hux qed jitwettaq minn aġenti tal-istat jew partijiet terzi.¹⁹² Fi kliem iehor, il-vjolenza b'motivi diskriminatorji sottostanti tikkostitwixxi forma aggravata ta' ksur tad-drittijiet tal-bniedem. Dan għandu jiġi rifless fil-mod ta' kif isiru l-investigazzjonijiet, u l-vittmi għandhom jiġu appoġġati u protetti.

Eżempju: F'*Identoba et vs Il-Georgia*,¹⁹³ kawża li tikkonċerna attakk omofobiku kontra l-partecipanti ta' għaqda paċċifika ta' assoċċazzjonijiet LGBT, il-KEDB ikkonfermat li r-“reati ta’ mibegħda” mwettqa kontra individwi abbaži tal-orientazzjoni sesswali ammontaw għal ksur tal-Artikolu 3 tal-KEDB meejusa flimkien mal-Artikolu 14. Il-QEDB enfasizzat li l-awtoritajiet tal-Georgia kienu jafu jew kellhom ikunu jafu r-riskji marbuta mad-dimostrazzjoni, meta wieħed iqis id-diversi rapporti dwar is-sitwazzjoni tal-persuni leżbjani, gay, bisesswali u transgeneru fil-Georgia. Peress li l-protezzjoni tal-pulizija ma kinitx għiet ipprovduta f'waqtha u b'mod adegwaw, l-awtoritajiet naqsu fl-obbligu tagħhom li jipprovdu protezzjoni adegwata.

Eżempju: F'*M.C. u A.C. vs Ir-Rumanija*,¹⁹⁴ l-applikanti gew attakkati minn grupp ta' nies fi triqithom lura mill-mixja annwali tal-gay pride. Dawn kien soġġetti għal abbuż omofobiku u nghatawa daqqiet bil-ponn u bis-sieq. Il-QEDB sabet li l-awtoritajiet kienu naqsu milli jqisu l-motivi diskriminatorji possibbli fl-investigazzjoni ta' attakk omofobiku u kkonkludiet li kien hemm ksur tal-Artikolu 3 (il-parti procedurali) moqri flimkien mal-Artikolu 14 tal-KEDB.

Eżempju: F'*Virabyan vs L-Armenja*,¹⁹⁵ l-applikant, membru tal-partit tal-oppożizzjoni ġie arrestat waqt dimostrazzjoni kontra l-gvern. Sussegwentement ittieħed fl-ġħassa tal-pulizija, fejn sofra ġrieħi gravi.

191 Ara pereżempju l-QEDB, *Abdu vs Il-Bulgarija*, Nru 26827/08, 11 ta' Marzu 2014 diskussa fit-Taqṣima 6.3.

192 Pereżempju, ara l-QEDB, *R.B. vs L-Ungaria*, 64602/12, 12 ta' April 2016, punt 39.

193 QEDB, *Identoba et vs Il-Georgia*, Nru 73235/12, 12 ta' Mejju 2015, ara wkoll it-Taqṣima 4.7.

194 QEDB, *M.C. u A.C. vs Ir-Rumanija*, Nru 12060/12, 12 ta' April 2016.

195 QEDB, *Virabyan vs L-Armenja*, Nru 40094/05, 2 ta' Ottubru 2012.

Huwa lmenta li kien ittrattat hažin minħabba l-opinjoni politika tiegħu. Il-QEDB sostniet li l-istat kien naqas milli jezamina rabta kawżali possibbli bejn l-allegati motivi političi u l-abbuż li sofra l-applikant. Għalhekk, sabet ksur tal-Artikolu 14 tal-KEDB meħud flimkien mal-Artikolu 3 fil-parti proċedurali tiegħu.

Eżempju: F'*Nachova et vs Il-Bulgarija*,¹⁹⁶ żewġt irġiel Rom ġew maqtula b'tiri waqt li kienu qed jaħarbu mill-pulizija militari li riedu jarrestawhom għall-assenza tagħhom mingħajr liv. Ĵar ta' wieħed mill-vittmi qal li, immedjatament wara l-isparatura, l-uffiċjal li qatel lill-vittmi ghajja "Ja misħutin żingari" fid-direzzjoni tiegħu. Il-QEDB sabet li l-istat kiser id-dritt għall-ħajja tal-vittmi (skont l-Artikolu 2 tal-KEDB), mhux biss b'mod sostantiv, iżda wkoll b'mod proċedurali, minħabba li naqas milli jinvestiga l-imwiet b'mod adegwat. Instab li n-nuqqas ta' investigazzjoni kien jammonta wkoll għal ksur tal-Artikolu 2, flimkien mad-dritt li wieħed ikun hieles mid-diskriminazzjoni, minħabba li l-Istat kien taħt id-dmir li jinvestiga b'mod speċifiku l-motivi diskriminatorji possibbli.

Eżempju: Il-kawża *Škorjanec vs Il-Kroazja*¹⁹⁷ tikkonċerna atti ta' vjolenza motivati b'mod razzjali. Il-QEDB speċifikat li l-obbligu fuq l-awtoritajiet li jinvestigaw motivi razzisti possibbli jikkonċerna mhux biss atti ta' vjolenza bbażati fuq l-i-status jew il-karatteristiċi personali attwali jew ipperċepiti tal-vittma, iżda wkoll dawk ibbażati fuq assoċjazzjoni jew affilazzjoni attwali jew preżunta tal-vittma ma' persuna oħra li effettivament jew preżumibbilment għandha status partikolari jew karatteristika protetta. Il-QEDB innotat li l-awtoritajiet ta' prosekuzzjoni kienu jiddependu fuq il-fatt li l-applikanta nnifisha ma kinitx ta' oriġini Rom u rrifjutaw li jezaminaw jekk kinitx perċepita li hi ta' oriġini Rom mill-attakkanti. L-awtoritajiet naqsu milli jqisu u jistabbilixxu r-rabta bejn il-motivazzjoni razzista għall-attakk u l-assoċjazzjoni tal-applikanta mas-sieħeb tagħha, li kien ta' oriġini Rom. Konsegwentement, il-QEDB sabet ksur tal-Artikolu 3 skont l-aspett proċedurali tagħha flimkien mal-Artikolu 14 tal-KEDB.

F'serje ta' kawži, il-QEDB ikkunsidrat il-vjolenza abbażi tal-ġeneru bħala forma ta' diskriminazzjoni kontra n-nisa.¹⁹⁸

¹⁹⁶ QEDB, *Nachova et vs Il-Bulgarija* [GC], Nri 43577/98 u 43579/98, 6 ta' Luuju 2005.

¹⁹⁷ QEDB, *Škorjanec vs Il-Kroazja*, 25536/14, 28 ta' Marzu 2017.

¹⁹⁸ Ara wkoll QEDB, *Opuz vs It-Turkija*, Nru 33401/02, 9 ta' Ġunju 2009, diskussa fit-Taqsima 6.3.

Eżempju: F'*Eremia vs Ir-Repubblika tal-Moldova*,¹⁹⁹ l-ewwel applikanta kienet vittma ta' vjolenza domestika mir-raġel tagħha, ufficjal tal-pulizija. Iż-żewġt ulied bniet tagħhom, it-tieni u t-tielet applikanti, kienu xhieda regolari tal-vjolenza, li affettaw il-benesseri psikoloġika tagħhom. Il-QEDB sostniet li n-nuqqas tal-awtoritajiet li jipproteġu lill-applikanti rrifletta l-fatt li huma ma apprezzawx is-serjetà tal-vjolenza kontra n-nisa. In-nuqqas ta' konsiderazzjoni tal-awtoritajiet għall-problema tal-vjolenza kontra n-nisa fir-Repubblika tal-Moldova ammonta għal trattament diskriminatorju bbażat fuq is-sess bi ksur tal-Artikolu 14 flimkien mal-Artikolu 3 tal-KEDB.

Eżempju: F'M.G. vs *It-Turkija*,²⁰⁰ l-applikanta ġiet imsawta minn żewġha matul iż-żwieġ tagħhom u mhedda minnu waqt id-divorzu tagħhom. Hija lmentat dwar in-nuqqas ta' protezzjoni mill-awtoritajiet minn tali vjolenza domestika, u dwar il-vjolenza sistemika u permanenti kontra n-nisa fit-Turkija. Il-QEDB sabet li, filwaqt li l-applikanta ddivorzjat fl-2007, sad-dħul fis-seħħ ta' ligi ġidida fl-2012, hija ma kellhiex protezzjoni effettiva mill-eks raġel tagħha, minkejja l-bosta talbiet tagħha mressqa quddiem il-qrat nazzjonali. Konsegwentement, il-Qorti sabet ksur tal-Artikolu 14 flimkien mal-Artikolu 3 tal-KEDB.

Eżempju: F'*Halime Kılıç vs It-Turkija*,²⁰¹ bint l-applikanta kienet kisbet ordnijiet ta' protezzjoni kontra r-raġel vjolenti tagħha. Madankollu, l-awtoritajiet ma kinux ħadu l-miżuri effettivi biex jipproteġuha u sostniet ġrieħi fatali. Il-QEDB sabet li n-nuqqas tal-awtoritajiet nazzjonali li jikkastigaw lir-raġel tagħha għan-nonkonformità mal-ordni ta' protezzjoni čaħħadhom mill-effettività tagħhom u huwa kien kompla jattakkaha bl-impunità. Konsegwentement, il-QEDB sabet ksur tal-Artikolu 14 flimkien mal-Artikolu 2 tal-KEDB.

Minbarra l-obbligu ta' investigazzjoni, l-istati għandhom id-dmir li jipprev jenu l-vjolenza mmotivata mill-mibegħda min-naħha ta' individwi privati li l-awtoritajiet kellhom jew kellhom ikollhom għarfien dwarhom²⁰² jew jintervjenu sabiex jipproteġu l-vittmi tal-kriminalità fir-rigward tal-atti ta' partijiet privati.

¹⁹⁹ QEDB, *Eremia vs Ir-Repubblika tal-Moldova*, Nru 3564/11, 28 ta' Mejju 2013.

²⁰⁰ QEDB, *M.G. vs It-Turkija*, Nru 646/10, 22 ta' Marzu 2016.

²⁰¹ QEDB, *Halime Kılıç vs It-Turkija*, Nru 63034/11, 28 ta' Ġunju 2016.

²⁰² QEDB, *Dorđević vs Il-Kroazja*, Nru 41526/10, 24 ta' Lulju 2012, punti 138 u 149, diskussi fit-Taqsima 2.4.2.

Eżempju: F'97 *Members of the Gldani Congregation of Jehovah's Witnesses u 4 Oħrajn vs Il-Georgia*,²⁰³ grupp ultra-Ortodoss attakka grupp ta' Xhieda tal-GeVha. Ghalkemm giet innotifikata, il-pulizija ma intervjenietx biex tipprevjeni l-vjolenza. L-investigazzjoni sussegwenti giet imwaqqfa malli l-pulizija ddikjarat li ma kienx possibbli li tiġi aċċertata l-identità tal-konvenuti. Il-QEDB sabet li n-nuqqas tal-pulizija li tintervjeni biex tipproteġi lill-vittmi minn vjolenza b'motivazzjoni razzjal u n-nuqqas sussegwenti ta' investigazzjoni adegwata ammontaw għal ksur tal-Artikolu 3 (id-dritt għall-hħelsien minn trattament jew piena inumana u degradanti) u l-Artikolu 9 (id-dritt għal-libertà tar-relijon) flimkien mal-Artikolu 14, peress li kien ibbażat fuq raġunijiet reliġjuži, tal-KEDB.

Skont id-dritt tal-KtE, il-Konvenzjoni dwar il-Prevenzjoni u l-Ġlieda Kontra l-Vjolenza fuq in-Nisa u l-Vjolenza Domestika (il-Konvenzjoni ta' Istanbul) tikkundanna kull forma ta' diskriminazzjoni kontra n-nisa.²⁰⁴

2.7. Diskors ta' mibegħda

Punt ewlioni

- Id-diskors ta' mibegħda huwa l-promozzjoni ta' mibegħda bbażata fuq waħda mir-raġunijiet protetti.

Id-diskors ta' mibegħda jinkludi kwalunkwe espressjoni pubblika li tinfirex, tinstiga, tippromwovi jew tiġġustifika l-mibegħda, id-diskriminazzjoni jew l-ostilità lejn grupp spċifiku. Huwa perikoluz, peress li jikkontribwixxi għal klima dejjem tikber ta' intolleranza kontra certi gruppi. L-attakki verbali jistgħu jinbidlu f'attakki fiżiċċi.

Skont il-Kummissjoni Ewropea kontra r-Razziżmu u l-Intolleranza,²⁰⁵ id-diskors ta' mibegħda għandu jinftiehem bħala l-promozzjoni jew l-inċitament, fi kwalunkwe

203 QEDB, *97 Membru tal-Kongregazzjoni ta' Gldani tax-Xhieda ta' Ĝehova u 4 Oħrajn vs Il-Georgia*, Nru 71156/01, 3 ta' Mejju 2007.

204 Il-Kunsill tal-Ewropa, Konvenzjoni tal-Kunsill tal-Ewropa dwar il-Prevenzjoni u l-Ġlieda Kontra l-Vjolenza fuq in-Nisa u l-Vjolenza Domestika, CETS Nru 210, 2011. Ara t-TaqSIMA 1.1.1.

205 Il-Kummissjoni Ewropea kontra r-Razziżmu u l-Intolleranza (ECRI), Rakkomandazzjoni tal-Politika Ĝenerali Nru 15 dwar il-Ġlieda Kontra d-Diskors ta' Mibegħda, 8 ta' Diċembru 2015.

forma, tal-malafama, il-mibegħda jew it-tkasbir ta' persuna jew grupp ta' persuni, kif ukoll kwalunkwe fastidju, insult, sterjotipar negattiv, stigmatizzazzjoni jew theddida fir-rigward ta' tali persuna jew grupp ta' persuni, kif ukoll il-ġustifikazzjoni ta' tali tipi ta' espressjoni.

Id-diskors ta' mibegħda jista' wkoll jieħu l-forma ta' čaħda pubblika, it-trijalizzazzjoni jew il-ġustifikazzjoni ta' delitti kontra l-umanità jew delitti tal-gwerra, u l-glorifikazzjoni ta' persuni kkundannati għal tali reati.²⁰⁶

Ir-reati ta' mibegħda u d-diskors ta' mibegħda għandhom l-istess għan li jdghajfu d-dinjità u l-valur ta' bniedem li jagħmel parti minn grupp partikolari. Madankollu, b'differenza mir-reati ta' mibegħda, id-diskors ta' mibegħda mhux dejjem jikkostitwixxi reat kriminali.

Skont il-KEDB, hemm każistika žviluppata tal-QEDB dwar id-diskors ta' mibegħda, inkluż diskors ta' mibegħda fuq l-internet, li jinvolvi l-ibbilancjar tad-drittijiet differenti: il-projbizzjoni tad-diskriminazzjoni, id-dritt għall-ħajja privata u l-libertà tal-espressjoni. Fl-eżempji li ġejjin, il-QEDB ikkonfermat li l-principju tan-nondiskriminazzjoni jista' jillimita t-tgawdija ta' drittijiet oħra.

Eżempju: F'M'Bala M'Bala vs Franz,²⁰⁷ l-applikant kien kummidjant, li nstab ħati li esprima l-fehmiet negazzjonisti u antisemitici matul l-ispettakli diretti tiegħu. Huwa allega li din il-kundanna kisret il-libertà tal-espressjoni tiegħu. Il-QEDB sabet li l-espressjoni tal-mibegħda u l-antisemitiżmu, u l-appoġġ għaċ-ċaħda tal-Olokawst ma setgħux jaqqħu fi ħdan il-protezzjoni tal-Artikolu 10 tal-KEDB. Il-Qorti sabet ukoll li r-rikorrent "fittex li jiddeva l-Artikolu 10 mill-iskop reali tiegħu billi juža d-dritt tiegħu għal-libertà tal-espressjoni għal finniet li kienu inkompatibbi mal-kliem u l-ispirtu tal-Konvenzjoni u li, jekk jiġu ammessi, jikkontribwixxu għall-qerda tad-drittijiet u l-libertajiet tal-Konvenzjoni". L-ilment tiegħu ġie ddikjarat inammissibbli.

²⁰⁶ Ibid.

²⁰⁷ QEDB, *M'Bala M'Bala vs Franz* (dec.), Nru 25239/13, 20 ta' Ottubru 2015.

Eżempju: F'*Vejdeland et vs L-Iżvejza*,²⁰⁸ l-applikanti nstabu ħatja għaċ-ċirkolazzjoni ta' fuljetti omofobici fi skola. Il-QEDB sostniet li l-interferenza fil-libertà tal-espressjoni tagħhom kienet meħtieġa f'soċjetà demokratika minħabba l-protezzjoni tar-reputazzjoni u d-drittijiet ta' oħrajn, u bħala tali ma kien hemm l-ebda ksur tal-Artikolu 10 tal-KEDB.

Eżempju: F'*Karaahmed vs Il-Bulgarija*,²⁰⁹ l-applikant kien jattendi moskea f'Sofija għat-talb regolari tal-Ğimġha. Fl-istess jum, madwar 150 partitarju ta' partit politiku tal-lemin ħarġu biex jipprotestaw kontra l-istorbju li joħroġ mill-ispikers fil-moskea waqt is-sejħa għat-talb. Dawn għajtu insulti lejn l-aduraturi miġburin u tefgħulhom bajd u ġebel. Inqalgħet glieda bejn diversi dimostranti u l-aduraturi meta dawn tal-ewwel installaw l-ispikers tagħhom stess fuq il-bejt tal-moskea biex jgħiġi l-hoss tat-talb, u dawn tal-aħħar ippruvaw ineħħuhom. In-nuqqas min-naħa tal-awtoritajiet domestiċi li jsibu bilanċ xieraq fil-miżuri tagħhom biex jiżguraw l-eżercizzu effettiv u paċifiku tad-drittijiet tad-dimostranti u d-drittijiet tal-applikant u l-aduraturi l-oħrajn li jitkolu flimkien, flimkien man-nuqqas sussegwenti tagħhom li jirrispondu kif suppost għal dawk l-avvenimenti u b'mod partikolari għad-diskors ta' mibegħda, fisser li l-istat kien naqas milli jikkonforma mal-obbligi požittivi tiegħi skont l-Artikolu 9 (il-libertà tar-relijjon) tal-KEDB.

Fejn kummenti minn partijiet terzi dwar l-utenti jkunu fil-forma ta' diskors ta' mibegħda u theddid dirett għall-integrità fizika tal-individwi, l-Istati Membri jistgħu jkunu intitolati li jimponu responsabbiltà fuq portali tal-aħbarijiet fuq l-internet jekk jonqsu milli jieħdu miżuri biex inneħħu kummenti illegali b'mod ċar mingħajr dewmien, anke mingħajr avviż mill-allegata vittma jew minn partijiet terzi.

Eżempju: F'*Delfi AS vs L-Estonja*,²¹⁰ il-kumpanija applikanti kellha waħda mill-akbar portali tal-aħbarijiet tal-internet fl-Estonja. Wara l-pubblikazzjoni ta' artikolu fuq il-portal dwar kumpanija tal-laneċċ, saru għadd ta' kummenti minn partijiet terzi anonimi, li jinkludu theddid personali u lingwaġġ offensiv kontra sid il-kumpanija tal-laneċċ, ippubblikati taħt l-artikolu. Il-portal ġassar il-kummenti ġimġħat wara u fuq talba tal-applikant biss, iżda rrifjuta li jħallas id-danni. Ĝew istitwiti procedimenti ta' malafama kontra il-kumpanija

208 QEDB, *Vejdeland et vs L-Iżvejza*, Nru 1813/07, 9 ta' Frar 2012.

209 QEDB, *Karaahmed vs Il-Bulgarija* Nru 30587/13, 24 ta' Frar 2015.

210 QEDB, *Delfi AS vs L-Estonja* [GC], Nru 64569/09, 16 ta' Ġunju 2015.

applikanti, li finalment għiet ordnata thallas EUR 320 f'danni. Il-QEDB sabet li l-obbligu li jiġu evitati jew eliminati kummenti illegali u sanzjoni ta' EUR 320 imposti fuq il-kumpanija applikanti ma kinux jikkostitwixxu restrizzjoni sproporzjonata fuq id-dritt tagħha għal-libertà tal-espressjoni. Fir-rigward tal-kontenut tal-kummenti, instab li l-espressjonijiet ta' mibegħda u theddid flagranti kienu manifestament illegali – u jammontaw għal diskors ta' mibegħda – u għalhekk ma kienu jeħtieġu l-ebda analiżi lingwistika jew legali ulterjuri.²¹¹

Il-QEDB ikkunsidrat li obbligu għal portali kbar tal-āħbarijiet li jieħdu miżuri effettivi biex jillimitaw it-tixrid ta' diskors ta' mibegħda u diskors li jincīta l-vjolenza ma jistax ikun ekwivalenti għal "ċensura privata". Fil-fatt, il-kapaċità ta' vittma potenzjali ta' tali diskors li tissorvelja kontinwament l-internet kienet aktar limitata mill-kapaċità ta' portal tal-āħbarijiet kummerċjali kbir li jipprevjeni jew inehhi kummenti illegali.

Il-QEDB ta' spiss tintalab tibbilanċja d-drittijiet konkorrenti. L-eżempji li ġejjin huma kawži fejn l-espressjoni tal-opinjonijiet kienet meqjusa bħala aktar importanti mill-ħtieġa li jiġi sanzjonat id-diskors ta' mibegħda.

Eżempju: F'*Perinçek vs L-İvvizzera*,²¹² l-applikant, akademiku Tork, instab ħati li ċaħad pubblikament li kien hemm xi ġenoċidju tal-poplu Armen mill-Imperu Ottoman. Filwaqt li jitqies b'mod partikolari l-kuntest li fih saru d-dikjarazzjonijiet, il-fatt li ma kinux affettwaw id-dinjità tal-membri tal-komunità Armena sal-punt li tintalab kundanna kriminali, u l-fatt li ma kien hemm l-ebda obbligu skont id-dritt internazzjonali għall-İvvizzera li tikkriminalizza tali dikjarazzjonijiet, il-QEDB sabet li d-dikjarazzjonijiet tal-applikant kienu relatati ma' kwistjoni ta' interess pubbliku u ma kinux ammontaw għal sejħa għall-mibegħda jew l-intolleranza. Il-QEDB ikkonkludiet li f'soċjetà demokratika ma kienx meħtieġ li l-applikant jiġi soġġett għal kastig kriminali sabiex jitharsu d-drittijiet tal-komunità Armena inkwistjoni f'din il-kawża.

²¹¹ Qabel mal-QEDB, *Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesülete and Index.hu Zrt vs L-Ungernja*, Nru 22947/13, 2 ta' Frar 2016, fejn il-Qorti osservat li l-użu ta' frażiċċi vulgari fih innifsu ma kienx deċiżiv u li kien meħtieġ li jitqiesu l-ispeċificiċtajiet tal-istil ta' komunikazzjoni fuq certi portali tal-internet. L-espressjonijiet użati fil-kummenti, għalkemm jappartjenu għal regiistro żgħir tal-istil, kienu komuni fil-komunikazzjoni fuq ħafna portali tal-internet, u għalhekk l-impatt li seta' jiġi attribwi lilhom tnaqqas.

²¹² QEDB, *Perinçek vs L-İvvizzera* [GC], Nru 27510/08, 15 ta' Ottubru 2015.

Eżempju: F'*Sousa Goucha vs Il-Portugall*,²¹³ l-applikant, li huwa prezentatur omosesswali tat-televixin magħruf sew, kien is-suġġett ta' ċajta waqt programm tad-dahk b'xandira diretta fuq it-televiżjoni, li rreferiet għalih bħala femminili. Il-QEDB ma qisitx li ċajta li tqabbel l-irġiel omosesswali man-nisa tammonta għal diskors ta' mibegħda omofobiku. Għalhekk, id-deċiżjoni tal-awtoritatijiet li ma ssirx prosekuzzjoni ma kisritx l-Artikolu 14 meħud flimkien mal-Artikolu 8 tal-Konvenzjoni.

Skont id-dritt internazzjonali, l-Artikolu 20 tal-ICCPR jistipula li kwalunkwe propaganda għall-gwerra u kwalunkwe promozzjoni ta' mibegħda nazzjonali, razzjali jew reliġjuža li tikkostitwixxi incitament għad-diskriminazzjoni, l-ostilità jew il-vjolenza għandha tkun ipprojbita bil-liġi.

F'dan ir-rigward, il-Kumitat tad-Drittijiet tal-Bniedem innota li l-projbizzjoni skont l-Artikolu 20(1) testendi għall-forom kollha ta' propaganda li jheddu jew jirriżultaw f'att ta' aggressjoni jew ksur tal-paċi li jmorru kontra l-Karta tan-Nazzjonijiet Uniti. Il-paragrafu 2 għandu fil-mira l-ġlieda kontra kull promozzjoni ta' mibegħda nazzjonali, razzjali jew reliġjuža li tikkostitwixxi incitament għad-diskriminazzjoni, ostilità jew vjolenza, kemm jekk din il-propaganda jew il-promozzjoni jkollha għanijiet interni jew esterni għall-istat ikkonċernat.²¹⁴

L-inċitament għall-ġenoċidju huwa reat skont id-dritt internazzjonali, punibbi anke jekk l-att inkwistjoni ma kienx illegali skont id-dritt lokali fil-ħin u l-post rilevanti. Fis-sentenza famuža kontra Julius Streicher, it-Tribunal Militari Internazzjonali (IMT) f'Nuremberg qal li "fid-diskorsi u l-artikli tiegħu, ġimgħa wara ġimqħa, xahar wara xahar, huwa infetta l-mohħi Germaniż bil-virus tal-anti-Semitiżmu, u incita lill-poplu Germaniż għal persekuzzjoni attiva."²¹⁵ L-IMT sabu ħati ta' delitt kontra l-umanità.

L-Artikolu III tal-Konvenzjoni tan-NU dwar il-Prevenzjoni u l-Kastig tad-Delitt ta' Ĝenocidju jipprevedi li l-atti ta' ġenocidju, ir-reat ta' assoċjazzjoni biex jitwettaq ġenocidju, l-inċitament dirett u pubbliku biex jitwettaq ġenocidju, it-tentativ biex jitwettaq ġenocidju u kompliċità fil-ġenocidju għandhom iċkunu punibbi.

213 QEDB, *Sousa Goucha vs Il-Portugall*, Nru 70434/12, 22 ta' Marzu 2016.

214 Kumment Ġenerali Nru 11 tal-Kumitat tad-Drittijiet tal-Bniedem.

215 Tribunal Militari Internazzjonali, sentenza tal-1 ta' Ottubru 1946, fi: The Trial of German Major War Criminals. Proceedings of the International Military Tribunal sitting at Nuremberg, Germany, Parti 22, p. 501.

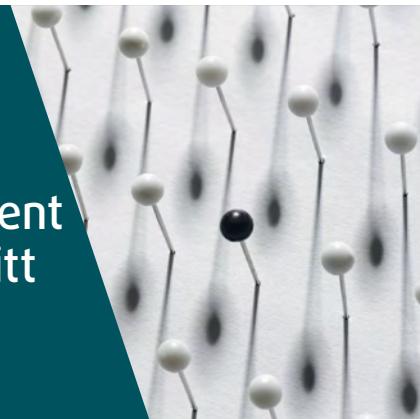
Fl-2003, it-Qorti Kriminali Internazzjonali tan-NU għar-Rwanda (ICTR) sab tliet eks ufficjali eżekkutti tal-midja ġatja li kienu figur iewlenin fil-kampanja tal-midja biex jinċitaw lil Hutus etniku biex joqtol lit-Tutsi fir-Rwanda fl-1994.²¹⁶ Ĝew misjuba ġatja għal ġenoċidju, incitament dirett u pubbliku għat-twaqqi ta' ġenocidju, reat ta' assoċċazzjoni biex jitwettaq ġenocidju, u l-esternazzjoni u l-persekuzzjoni bħala delitti kontra l-umanità. Il-Kamra nnotat li "Id-diskors ta' mibegħda huwa forma diskriminatorja ta' aggressjoni li teqred id-dinjità ta' dawk fil-grupp li qed jiġi attakkat. Dan johloq status aktar baxx mhux biss f'għajnejn il-membri tal-grupp infuhom iżda wkoll f'għajnejn oħrajan li jipperċepixxu u jittrattawhom bħala inqas minn bnedmin. Il-malafama ta' persuna fuq il-baži tal-identità etnika tagħha jew ta' shubija fi grupp fiha nnifisha, kif ukoll fil-konsegwenzi l-oħra tagħha, tista' tkun ta' ħsara irriversibbli".²¹⁷

²¹⁶ NU, il-Qorti Kriminali Internazzjonali għar-Rwanda, *Il-Prosekutur vs Ferdinand Nahimana, Jean-Bosco Barayagwiza u Hassan Ngeze*, Kawża Nru ICTR-99-52-T.

²¹⁷ *Ibid.*

3

Ġustifikazzjoni għal trattament inqas favorevoli skont id-dritt Ewropew tan-nondiskriminazzjoni

UE	Kwistjonijiet koperti	KtE
Ġustifikazzjoni oġġettiva: Direttiva dwar l-Ugwaljanza Razzjali (2000/43/KE), I-Art. 2 (2) (b); Id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza fl-Impjieg (2000/78/KE), I-Art. 2 (2) (b); Id-Direttiva dwar is-Sessi u l-Prodotti u s-Servizzi (2004/113/KE), I-Art. 2 (b); Id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza bejn is-Sessi (tfassil mill-ġdid) (2006/54/KE), I-Art. 2 (1) (b)	Ġustifikazzjoni għal trattament inqas favorevoli skont id-dritt Ewropew tan-nondiskriminazzjoni	KEDB, I-Art. 14 (projbizzjoni tad-diskriminazzjoni)
Raġunijiet specifiċi ta' ġustifikazzjoni:		
Rekwiżit professionali ġenwin: Id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza bejn is-Sessi (tfassil mill-ġdid) (2006/54/KE), I-Art. 14 (2); Id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza Razzjali (2000/43/KE), I-Art. 4; Id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza fl-Impjieg (2000/78/KE), I-Art. 4 (1)		
Istituzzjonijiet reliġjuži: Id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza fl-Impjieg (2000/78/KE), I-Art. 4 (2)		
Età: Id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza fl-Impjieg (2000/78/KE), I-Art. 6		
Protezzjoni tas-sikurezza pubblika: Id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza fl-Impjieg (2000/78/KE), I-Art. 2 (5)		
QĞUE, C-354/16, <i>Kleinsteuber vs Mars GmbH</i> , 2017		
QĞUE, C-188/15, <i>Bouagnaoui u ADDH vs Micropole SA [GC]</i> , 2017		

UE	Kwistjonijiet koperti	KtE
QđUE, C-416/13, <i>Vital Pérez vs Ayuntamiento de Oviedo</i> , 2014		
QđUE, C-285/98, <i>Kreil vs Bundesrepublik Deutschland</i> , 2000		
QđUE, C-207/98, <i>Mahlburg vs Land Mecklenburg-Vorpommern</i> , 2000		
QđUE, Kawża 222/84, <i>Johnston vs Chief Constable of the Royal Ulster Constabulary</i> , 1986		

F'certi ċirkostanzi, il-qratu jistgħu jaċċettaw li jkun sar trattament differenzjali iżda li dan ikun accettabbli. L-approċċ għall-ġustifikazzjoni skont id-dritt tal-UE, minkejha certi differenzi, huwa sostanzjalment simili għal dak tal-QEDB.

Skont il-KEDB, l-approċċ tal-QEDB huwa li topera ġustifikazzjoni miktuba b'mod ġenerali, fil-kuntest kemm ta' diskriminazzjoni diretta kif ukoll indiretta. B'kuntrast ma' dan, **skont id-dritt tal-UE**, huma previsti biss eċċeżzjonijiet limitati speċifiċi għad-diskriminazzjoni diretta, u ġustifikazzjoni ġenerali hija eżaminata biss fil-kuntest ta' diskriminazzjoni indiretta. Fi kliem ieħor, skont id-direttivi dwar in-nondiskriminazzjoni, f'każijiet ta' allegata diskriminazzjoni diretta, id-differenza fit-trattament tista' tigi ġġustifikata biss meta tkun qed issegwi għanijiet partikolari stabbiliti espressament f'dawk id-direttivi.

Għandu jiġi nnotat li t-test tal-ġustifikazzjoni għal raġunijiet oġġettivi taħt il-KEDB u t-test tal-ġustifikazzjoni taħt l-eċċeżzjonijiet mid-direttivi dwar in-nondiskriminazzjoni huma simili hafna. Iż-żeuw testijiet jinvolvu l-valutazzjoni tal-leġittimità tal-ghanijiet imfittxja u tal-proporzjonalità tal-mezzi użati biex jintlaħqu dawk l-ghanijiet.

3.1. Applikazzjoni ta' ġustifikazzjoni oġġettiva skont il-KEDB

Punti ewlenin

- Skont il-KEDB, it-trattament differenzjali, f'każijiet ta' allegata diskriminazzjoni diretta u indiretta, huwa soġġett għal ġustifikazzjoni oġġettiva.
- It-trattament differenzjat jista' jkun iġġustifikat meta jfitteq għan leġittimu u meta l-mezzi biex jintlaħaq dak l-ġhan ikunu xierqa u meħtieġa.

Il-ġustifikazzjoni oġġettiva hija disponibbli kemm fir-rigward tad-diskriminazzjoni diretta kif ukoll indiretta **skont il-KEDB**. Skont il-QEDB:

“differenza fit-trattament ta’ persuni f’sitwazzjonijiet suffiċjentement simili... tkun diskriminatorja jekk ma jkollhiex ġustifikazzjoni oġġettiva u raġonevoli; fi kliem ieħor, jekk ma jkollhiex għan legħittu jew jekk ma jkunx hemm relazzjoni raġonevoli ta’ proporzjonalità bejn il-mezzi użati u l-ġhan imfittex biex jiġi mwettaq.”²¹⁸

Għaldaqstant, trattament differenzjali ġustifikat ma jikkostitwix diskriminazzjoni.

Il-ġurisprudenza tal-QEDB turi li t-trattament differenzjat relatat ma’ kwistjonijiet li huma kkunsidrati li huma fil-qalba tad-dinjità personali, bħad-diskriminazzjoni bbażata fuq ir-razza jew l-origini etnika, il-ħajja privata u tal-familja huwa aktar diffiċli biex jiġi ġgustifikat minn dawk relatati ma’ kunsiderazzjonijiet usa’ tal-politika soċjali, partikolarmen fejn dawn għandhom implikazzjonijiet fiskali. F’dan ir-rigward, il-QEDB tuża t-terminoloġija tal-“marġni ta’ apprezzament” li tirreferi għall-isfera ta’ diskrezzjoni tal-istat fid-determinazzjoni ta’ jekk it-trattament differenzjali għandux jiġi ġustifikat. Meta dan il-marġni jitqies “ristrett”, il-QEDB tadotta livell ogħla ta’ skrutinju.

Sabiex trattament differenzjali jiġi ġustifikat, irid jintwera:

- li r-regola jew il-prattika inkwistjoni jkollha għan legħittu;
 - li l-mezzi magħżula biex jintlaħaq dak l-ġhan (jiġifieri, il-miżura li wasslet għat-trattament differenzjali) huma proporzjonati u meħtieġa biex jintlaħaq dak l-ġhan.
- Sabiex jiġi ddeterminat jekk it-trattament differenzjali huwiex proporzjonat, il-qorti għandha tkun issodisfata li:
- ma hemm l-ebda mezz ieħor biex jintlaħaq dak l-ġhan li jimponi inqas interferenza fid-dritt għal trattament ugħalli. Fi kliem ieħor, li l-iżvantaġġ imġarrab ikun il-livell minimu possibbli ta’ ḫsara meħtieġ biex jintlaħaq l-ġhan imfittex;
 - l-ġhan li jrid jintlaħaq huwa importanti biżżejjed biex jiġi ġgustifikat dan il-livell ta’ interferenza.

218 QEDB, *Burden vs Ir-Renju Unit* [GC], Nru 13378/05, 29 ta’ April 2008, punt 60; QEDB, *Guberina vs Il-Kroazja*, Nru 23682/13, 22 ta’ Marzu 2016, punt 69.

3.2. Applikazzjoni tal-ġustifikazzjoni oġgettiva skont id-dritt tal-UE

Punt ewlieni

- Skont id-dritt tal-UE, il-ġustifikazzjoni oġgettiva hija disponibbli fir-rigward tad-diskriminazzjoni indiretta.

Skont id-dritt tal-UE, tintuża formulazzjoni simili għal ġustifikazzjoni oġgettiva possibbli mid-direttivi tal-UE dwar in-nondiskriminazzjoni fir-rigward tad-diskriminazzjoni indiretta. Id-Direttiva dwar I-Ugwaljanza Razzjali tiddikjara:

“diskriminazzjoni indiretta għandha tittieħed li tiġri fejn dispożizzjonijiet, kriterju jew prattika apparentement newtrali, jitfghu persuni ta’ origini, ta’ razza jew grupp etniku fi żvantaġġ partikolari pparagunati ma’ persuni oħra, għajr jekk din id-dispożizzjoniji, dan il-kriterja jew din il-prattika jkunu ġġustifikati oġġettivament minn mira leġġitma u jekk il-mezzi għall-kisba ta’ din il-mira jkunu sewwa u meħtieġa”.²¹⁹

Pereżempju, f’kawża li tikkonċerna t-tqegħid ta’ miters tal-elettriku f’għoli inaċċessibbli,²²⁰ il-QGħUE ddeċidiet li, biex tiġġustifika tali prattika, il-qorti tar-rinvju għandha tiddetermina jekk kienx hemm mezzi oħra xierqa u inqas restrittivi biex jintlaħqu l-għanijiet imfittxja (is-sigurtà tat-trażmissjoni tal-elettriku u r-registrazzjoni dovuta tal-konsum tal-elettriku). Kieku tali mżuri ma kinux jeżistu, tali prattika ma kinitx tkun sproportionata, biss jekk l-abitanti tad-distrett ikunu ppreġudikati li jkollhom aċċess għall-elettriku f’kundizzjonijiet li mhumiex ta’ natura offensiva jew stigmatizzata u li jippermettulhom jimmonitorjaw il-konsum tal-elettriku tagħhom b'mod regolari.

Fil-kuntest tal-impjieg, il-QGħUE sabitha bi tqila li taċċetta trattament differenzjali bbażat fuq raġunijiet ta’ ġestjoni li huma relatati mat-thassib ekonomiku tal-impiegaturi, filwaqt li hija aktar lesta li taċċetta trattament differenzjali bbażat fuq miri usa’ tal-politika soċjali u tal-impjieg b’implikazzjoniċċi fiskali. F’każijiet

²¹⁹ Id-Direttiva dwar I-Ugwaljanza Razzjali, I-Art. 2 (b); Id-Direttiva dwar I-Ugwaljanza fl-Impjieg, I-Art. 2 (2) (b); id-Direttiva dwar is-Sessi u l-Prodotti u s-Servizzi, I-Art. 2 (b); Id-Direttiva dwar I-Ugwaljanza bejn is-Sessi (tfassil mill-ġdid), I-Art. 2 (1) (b).

²²⁰ QGħUE, C-83/14, “CHEZ Razpredelenie Bulgaria” AD vs Komisia za zashtita ot diskriminatsia [GC], 16 ta’ Lulju 2015, (diskussa fid-dettall fit-Taqsima 2.2.3).

Li jikkonċernaw dawn l-aħħar kunsiderazzjonijiet, il-QGUE se tagħti lill-istati “marġni ta’ diskrezzjoni” wiesa’. Perezempju, il-QGUE sostniet li l-għan li tiġi promossa l-edukazzjoni għolja²²¹ jew li jiġu kkumpensati l-iżvantaġġi ta’ pawżi fil-karriera għat-trobbija tat-tfal²²² kienu għanijiet leġittimi li jistgħu jiġi justifikaw diskriminazzjoni indiretta. B’kuntrast ma’ dan, il-QGUE enfasizzat li l-għan tar-restrizzjoni tan-nefqa pubblika ma jistax iservi bħala ġustifikazzjoni.²²³

Il-QGUE ġadet approċċi simili skont il-principju tan-nondiskriminazzjoni, kif garantit mill-Karta tad-Drittijiet Fundamentali tal-UE. Il-QGUE indikat li d-differenza fit-trattament tkun iż-ġustifikata jekk tkun ibbażata fuq kriterju oġgettiv u raġonevoli, jiġifieri, jekk id-differenza tkun relatata ma’ għan legalment permess imfittex mil-leġiżlazzjoni inkwistjoni, u tkun proporzjonata għall-għan imfittex mit-trattament ikkonċernat.²²⁴

Eżempju: Il-QGUE offriet spiegazzjoni dettaljata tal-idea ta’ ġustifikazzjoni oġgettiva f’*Bilka - Kaufhaus GmbH vs Weber Von Hartz*.²²⁵ Hawnhekk, l-impjegati part-time, li kienu eskuži mill-iskema tal-pensjoni tax-xogħol ta’ Bilka (ħanut kbir b’ħafna dipartimenti), ilmentaw li dan kien jikkostitwixxi diskriminazzjoni indiretta kontra n-nisa, peress li dawn kien jiffurmaw il-maġgoranza l-kbira tal-ħaddiema part-time. Il-QGUE sabet li dan jammonta għal diskriminazzjoni indiretta, sakemm id-differenza fit-tgawdja ma tkunx iż-ġustifikata. Sabiex tkun iż-ġustifikata, jeħtieg li jintwera li: “il-[...] miżuri magħżula minn Bilka jikkorrispondu għall-ħtieġa reali min-naħha tal-impriża, huma xierqa bil-ħsieb li jinkisbu l-għanijiet imfittxja, u huma meħtieġa għal dak il-ġħan”.

Bilka argumentat li l-għan tad-differenza fit-trattament kien li jiġi skoraġġit ix-xogħol part-time u jingħata incenliv għax-xogħol full-time, peress li l-ħaddiema part-time kellhom it-tendenza li jsibuha bi tqila biex jaħdmu fil-ġħażżejjiet jew is-Sibtijiet, u dan kien jagħmilha aktar diffiċli li jinżamm persunal adegwat. Il-QGUE sabet li dan jista’ jikkostitwixxi għan leġittimu.

221 QGUE, C-238/15, *Maria do Céu Bragança Linares Verruga et vs Ministre de l'Enseignement supérieur et de la recherche*, 14 ta’ Dicembru 2016.

222 QGUE, C-173/13, *Maurice Leone u Blandine Leone vs Garde des Sceaux, ministre de la Justice and Caisse nationale de retraite des agents des collectivités locales*, 17 ta’ Lulju 2014.

223 QGUE, Kawżi magħquda C-4/02 u C-5/02, *Hilde Schönheit vs Stadt Frankfurt am Mein u Silvia Becker vs Land Hessen*, 23 ta’ Ottubru 2003.

224 QGUE, C-356/12, *Wolfgang Glatzel vs Freistaat Bayern*, 22 ta’ Mejju 2014.

225 QGUE, Kawża 170/84, *Bilka - Kaufhaus GmbH vs Karin Weber Von Hartz*, 13 ta’ Mejju 1986.

Madankollu, ma weġbitx għall-mistoqsja dwar jekk l-eskużjoni tal-ħaddiema part-time mill-iskema tal-pensjoni kinitx proporzjonata sabiex jintlaħaq dan l-ġhan. Ir-rekwiżit li l-miżuri meħuda jkunu “neċċesarji” jimplika li jrid jintwera li ma ježisti l-ebda mezz alternattiv raġonevoli li jista’ jikkawża inqas interferenza fil-principju ta’ trattament ugwali. Hija l-qorti nazzjonali li kellha tapplika l-liġi għall-fatti tal-kawża.

3.3. Raġunijiet speċifiċi ta’ ġustifikazzjoni skont id-dritt tal-UE

Punti ewlenin

- Skont id-dritt tal-UE hemm eċċezzjonijiet speċifiċi għad-diskriminazzjoni diretta, li huma mfassla skont il-kuntest tal-qasam tal-protezzjoni.
- L-eċċezzjonijiet speċifiċi jinkludu:
 - rekwiżiti professionali ġenwini;
 - eċċezzjonijiet fir-rigward ta’ istituzzjonijiet reliġjuži;
 - eċċezzjonijiet partikolari għad-diskriminazzjoni skont l-età.

Kif ġie nnotat hawn fuq, fid-direttivi dwar in-nondiskriminazzjoni ježisti sett speċifiku ta’ raġunijiet ta’ ġustifikazzjoni li jippermetti li t-trattament differenzjal jkun ġustifikat f’sett limitat ta’ čirkostanzi. L-eċċezzjoni tar-“rekwiżit professionali ġenwin” hija preżenti f’kull waħda mid-direttivi²²⁶ (minbarra d-Direttiva dwar is-Sessi u l-Prodotti u s-Servizzi, peress li mhijiex relatata mal-impjieg). Ir-rekwiżit jippermetti lill-impjegaturi jagħħimlu distinzjoni bejn l-individwi abbażi ta’ raġuni protetta fejn din ir-raġuni jkollha rabta inerenti mal-kapaċità tat-twettiq jew il-kwalifikasi meħtieġa għal impjieg partikolari.²²⁷ Iż-żewġ eċċezzjonijiet l-oħra jinsabu biss fid-Direttiva dwar l-Ugwaljanza fl-Impjieg (2000/78/KE)²²⁸: l-ewwel, il-permissibbiltà tad-diskriminazzjoni bbażata fuq reliġjon jew twemmin

²²⁶ Id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza bejn is-Sessi (tfassil mill-ġdid), l-Art. 14 (2); Id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza Razzjali, l-Art. 4; Id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza fl-Impjieg, l-Art. 4 (1).

²²⁷ Ibid.

²²⁸ Id-Direttiva tal-Kunsill 2000/78/KE tas-27 ta’ Novembru 2000 li tistabbilixxi qafas generali għall-ugwaljanza fit-trattament fl-impjieg u fix-xogħol, ĜU Edizzjoni Speċjali bil-Malti, Kapitolo 5, Vol. 4, p. 79.

mill-impiegaturi li huma organizzazzjonijiet ta' ispirazzjoni reliġjuża,²²⁹ u t-tieni, il-permissibbiltà tad-diskriminazzjoni skont l-età f'ċerti cirkostanzi.²³⁰ L-approċċ strett tal-QGUE għall-interpretazzjoni tal-eċċeżżjonijiet għat-trattament differenzjalji jissuġġerixxi li kwalunkwe eċċeżżjoni se tiġi interpretata b'mod ristrett, peress li tenfasizza l-importanza ta' kwalunkwe dritt maħluq għall-individwi skont id-dritt tal-UE.²³¹

Barra minn hekk, l-Artikolu 2 (5) tad-Direttiva dwar l-Ugwaljanza fl-Impjiegi introdüċa eċċeżżjoni mill-projbizzjoni tad-diskriminazzjoni għal raġunijiet relatati mal-protezzjoni tas-sikurezza pubblika. Id-dispożizzjoni kienet maħsuba biex tipprevjeni u tarbitra kunflitt bejn il-prinċipju tat-trattament ugwali minn naħha, u l-ħtieġa li jiġi żgurati l-ordni pubbliku, is-sigurtà u s-saħħha, il-prevenzjoni ta' reati kriminali u l-protezzjoni tad-drittijiet u l-libertajiet individwali minnaħha l-oħra. Dawn kollha huma meħtieġa għall-funzjonament ta' soċjetà demokratika. L-Artikolu 2 (5) bħala eċċeżżjoni għall-prinċipju tal-projbizzjoni tad-diskriminazzjoni jrid jiġi interpretat strettament. Il-QGUE ddeċidiet, pereżempju, li miżuri li għandhom l-għan li jevitaw incidenti ajrunawtiċi billi jimmonitorjaw l-apitudni u l-kapaċitajiet fiżiċi tal-bdoti sabiex jiżguraw li l-falliment uman ma jikkawżax incidenti huma koperti mill-Artikolu 2 (5) tad-Direttiva. Madankollu, hija sabet li dispożizzjoni li tiprojbixxi lill-bdoti milli jkomplu jaħdmu wara l-età ta' 60 sena kienet sproporzjonata.²³² Id-deċidiet ukoll li dispożizzjoni li tipprevedi limitu ta' età ta' 68 sena għall-prattika bħala dentist li jaħdem fuq baži kuntrattwali skont l-iskemi statutorji tal-assigurazzjoni tas-saħħha tista' titqies bħala kompatibbli mal-Artikolu 2 (5) tad-Direttiva, kieku kellha tevita riskju ta' hsara serja lill-bilanç finanzjarju tas-sistema tas-sigurtà soċjali sabiex jinkiseb livell għoli ta' protezzjoni tas-saħħha.²³³

229 Id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza fl-Impjiegi, l-Art. 4 (2).

230 Id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza fl-Impjiegi, l-Art. 6.

231 Ara, pereżempju, QGUE, Kawża 222/84, *Johnston vs Chief Constable of the Royal Ulster Constabulary*, 15 ta' Mejju 1986, punt 36.

232 QGUE, C-447/09, *Reinhard Prigge et al. vs Deutsche Lufthansa AG* [GC], 13 ta' Settembru 2011, diskussa fit-Taqsima 3.3.3.

233 QGUE, C-341/08, *Dominica Petersen vs Berufungsausschuss für Zahnärzte für den Bezirk Westfalen-Lippe* [GC], 12 ta' Jannar 2010, punti 60-64.

3.3.1. Rekwizit professjonali ġenwin

Skont id-direttivi dwar in-nondiskriminazzjoni, sakemm dawn jittrattaw l-isfera tal-impieg:

“L-Istati Membri jistgħu jipprovdु [...] li differenza fit-trattament li hija bbażata fuq karatteristika relatata [mar-raġuni protetta] m’għandhiex tikkostitwixxi diskriminazzjoni fejn, minħabba n-natura ta’ l-aktivitajiet tax-xogħol partikolari kkonċernati jew tal-kuntest li f’ihom jitwettqu, karatteristika bħal din tikkostitwixxi kondizzjoni meħtieġa ġenwina u determinanti tax-xogħol, sakemm għan tagħha huwa leġittmu u l-kondizzjoni meħtieġa hija proporzjonata.”²³⁴

Din il-ġustifikazzjoni tippermetti lill-impiegaturi jagħmlu distinzjoni bejn l-individwi abbaži ta’ karatteristika protetta, fejn din il-karatteristika tkun direttamente relatata mal-adegwatezza jew il-kompetenza biex jitwettqu d-dmirijiet meħtieġa minn kariga partikolari.

Eżempju: F’*Mario Vital Pérez vs Ayuntamiento de Oviedo*²³⁵ (diskussa fit-Taqṣima 5.5), it-tilwima tikkonċerna limitu ta’ età ta’ 30 sena għar-reklutaġġ ta’ ufficjali tal-pulizija lokali. Il-QGUE kkonfermat li l-pusseß ta’ kapaċitajiet fiziċċi partikolari jista’ jitqies bħala “ħtieġa ġenwina u determinanti tax-xogħol” fis-sens tal-Artikolu 4 (1) tad-Direttiva dwar l-Ugwaljanza fl-Impieg (2000/78/KE). Barra minn hekk, innotat li l-pusseß ta’ kapaċitajiet fiziċċi partikolari hija karatteristika marbuta mal-età”.²³⁶ F’din il-kawża, il-QGUE kkonkludiet, madankollu, li l-limitu tal-età kien sproporzjonat.²³⁷

²³⁴ Id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza bejn is-Sessi (tfassil mill-ġdid), l-Art. 14 (2); Id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza Razzjal, l-Art. 4; Id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza fl-Impieg, l-Art. 4 (1).

²³⁵ QGUE, C-416/13, *Mario Vital Pérez vs Ayuntamiento de Oviedo*, 13 ta’ Novembru 2014.

²³⁶ *Ibid.*, punt 37.

²³⁷ Ara t-Taqṣima 5.5 għar-raġunament tal-QGUE. Qabel mal-QGUE, C-229/08, *Colin Wolf vs Stadt Frankfurt am Main* [GC], 12 ta’ Jannar 2010, punt 40 fejn il-QGUE kkonfermat l-età massima ta’ reklutaġġ ta’ 30 ghall-ufficjali tal-ewwel linja. Il-QGUE ddikjarat li l-idoneità fizika kienet karatteristika relatata mal-età u kienet tikkostitwixxi rekwiżit ġenwin u determinanti tax-xogħol fil-kawża. Dan kien minħabba li d-dazji tal-ewwel linja jeħtiegu kapaċitā fizika eċċeżzjonali għolja. Qabel ukoll mal-QGUE, C-258/15, *Gorka Salaberria Sorondo vs Academia Vasca de Policia y Emergencias* [GC], 15 ta’ Novembru 2016 diskussa fit-Taqṣima 5.5, fejn il-QGUE qieset li l-limitu tal-età ta’ 35 sena għar-reklutaġġ bħala ufficjal tal-pulizija ma kienx jikkostitwixxi trattament diskriminatorju.

Hemm okkupazzjonijiet stabiliti sew li jaqgħu taħt id-deroga tar-rekwiżit professjonalji ġenwin: f'*Il-Kummissjoni vs Il-Germanja*, il-QGUE, li ddependiet fuq stħarriġ tal-Kummissjoni dwar il-kamp ta' applikazzjoni tad-deroga fir-rigward tad-diskriminazzjoni sesswali, indikat professjonijiet partikolari fejn l-eċċeżzjoni x'aktarx li tkun applikabbli.²³⁸ Ingħatat attenzjoni partikolari lill-professjonijiet artističi, li jistgħu jeħtieġ attributi partikolari li jappartjenu lil individwu bħala karatteristiċi inerenti, bħar-rekwiżit li kantanta tkun taqbel mal-istil tal-prestazzjoni, attur żagħżugħi li jkollu rwol partikolari, individwu kapaċi għaż-żfin; jew irġiel jew nisa għal tipi partikolari ta' mmudellar tal-modha. Madankollu, dan ma kienx tentattiv biex tiġi pprovduta lista eżawrjenti. Eżempji oħra jistgħu jinkludu l-impieg ta' individwu ta' etniċità Ċiniż f'ristorant Ċiniż sabiex tinżamm l-awtenticità, jew l-impieg tan-nisa fi klabbs tal-eżerċizzu fiziku għan-nisa biss.

Eżempju: F'*Il-Kummissjoni vs Franz*,²³⁹ il-QGUE sabet li f'ċerti ċirkostanzi mhuwiex illegali li jiġu riżervati pozizzjonijiet ta' impieg primarjament għal kandidati rġiel f'habsijiet b'popolazzjoni ta' rġiel u għal kandidati nisa f'habsijiet b'popolazzjoni ta' nisa. Madankollu, din l-eċċeżzjoni tista' tintuża biss fir-rigward ta' karigi li kienu jinvolvu dawk l-attivitajiet fejn huwa rilevanti li wieħed ikun ta' sess partikolari. F'din il-kawża, l-awtoritajiet Franciżi xtaqu jżommu perċentwali ta' karigi għal kandidati rġiel, peress li jista' jkun hemm il-ħtieġa li tintuża l-forza biex tiskoraġġixxi lil dawk li potenzjalment jaqilgħu l-inkwiet, flimkien ma' dmirijiet oħra li għalihom l-impiegati rġiel tqiesu li huma aktar xierqa. Għalkemm il-QGUE aċċettat l-argumenti bħala prinċipju, l-awtoritajiet Franciżi naqsu milli jissodisfaw ir-rekwiżit ta' trasparenza fir-rigward ta' attivitajiet specifiċi li jkollhom jiġi ssodisfati mill-kandidati rġiel biss; ġeneralizzazzjonijiet tal-adegwatezza tas-sess mhijiex biżżejjed.

Eżempju: F'*Johnston vs Chief Constable of the Royal Ulster Constabulary*,²⁴⁰ ufficjal tal-pulizija mara li taħdem fl-Irlanda ta' Fuq ilmentat li l-kuntratt tagħha ma ġiex imġedded. Il-Kap Kuntistabbli ġġustifika dan minħabba li ufficjali nisa ma kinux imħarrġa fl-immaniġġjar tal-armi tan-nar u dan kien fuq il-baži li "f'sitwazzjoni ta' inkwiet intern gravi, il-ġarr ta' l-armi tan-nar minn pulizija nisa jista' johloq riskji ulterjuri ta' attentati fuqhom u jista'

238 QGUE, Kawża 248/83, *Il-Kummissjoni tal-Komunitajiet Ewropej vs Ir-Repubblika Federali tal-Germanja*, 21 ta' Mejju 1985.

239 QGUE, Kawża 318/86, *Il-Kummissjoni tal-Komunitajiet Ewropej vs Ir-Repubblika Franciżi*, 30 ta' Ĝunju 1988.

240 QGUE, Kawża 222/84, *Marguerite Johnston vs Chief Constable of the Royal Ulster Constabulary*, 15 ta' Mejju 1986.

minħabba f'hekk ikun kontra l-eżiġenzi tas-sigurtà pubblika". Il-QGUE sabet li, filwaqt li t-theddida għas-sikurezza għandha titqies, it-theddida tigi applikata b'mod ugwali għall-irġiel u n-nisa, u n-nisa ma kinux f'riskju akbar. Sakemm il-ġustifikazzjoni relatata ma' fatturi bijoloġiči spċifici għan-nisa, bħall-protezzjoni tal-wild tagħha matul it-tqala, it-trattament differenzjali ma setax ikun ġustifikat minħabba li l-opinjoni pubblika titlob li n-nisa jiġu protetti.

Eżempju: F'*Mahlburg vs Land Mecklenburg-Vorpommern*,²⁴¹ l-ilmentatriċi, li kienet tqila, qjet irrifjutata kariga permanenti bħala infermiera fejn ammont sostanzjali ta' xogħol kellu jitwettaq fis-swali tal-operazzjonijiet. Dan kien iż-ġustifikat fuq il-baži li tista' tiġi kkawżata īxsara lill-wild minħabba esponenti għal sustanzi perikolużi fis-sala. Il-QGUE sabet li minħabba li l-kariga kienet waħda permanenti, kien sproporzjonat li l-ilmentatriċi tiġi pprojbita mill-kariga, minħabba li l-inabbiltà tagħha li taħdem fis-sala kienet tkun biss temporanja. Filwaqt li r-restrizzjonijiet fuq il-kundizzjonijiet tax-xogħol tan-nisa tqal kienu aċċettabbi, kellhom ikunu strettament ristretti għal dmirijiet li jikkawżawlha l-ħsara u li ma setgħux jinvolvu projbizzjoni generalizzata għax-xogħol.

Eżempju: F'*Asma Bougnaoui u ADDH vs Micropole SA*,²⁴² (diskussa fit-Taqsima 5.8), il-QGUE sabet li l-użu ta' velu Iżlamiku fuq il-post tax-xogħol jista' jitqies bħala rekwiżit professjonali ġenwin u determinanti. Il-QGUE ddeċidiet li r-rekwiżit tad-Direttiva dwar l-Ugwaljanza fl-Impjegi ta' regola diskriminatorja li tkun ġustifikata jiġi ssodisfat biss jekk ikun oġġettivament iddettat min-natura tal-attivitàajiet okkupazzjonali kkonċernati jew mill-kuntest li fih jitwettaq. Għalhekk, l-eċċeżżjoni ma tkoprix kunsiderazzjonijiet suġġettivi, bħall-impiegatur iqis it-talba partikolari tal-klijent li ma jixtieqx jiġi servut minn haddiema li tkun liebsa velu Iżlamiku.

Eżempju: F'*kawża*²⁴³ mill-Awstrija, ġinekologu raġel ilmenta dwar ir-regoli tal-proċedura għall-għotxi ta' kuntratt mal-assurazzjoni tas-saħħa statutorja. Il-kandidati nisa ngħataw awtomatikament 10 % aktar punti fil-proċedura tal-ġhażla. L-ilmentatur stqarr li, għalkemm irċieva n-numru massimu ta' punti fil-kategoriji kollha, huwa tpoġġa fit-tielet post fuq il-lista minħabba l-vantaġġ tal-punti li rċevew it-tobba nisa. Il-Qorti Suprema Awstrijaka sostniet li,

241 QGUE, C-207/98, *Mahlburg vs Land Mecklenburg-Vorpommern*, 3 ta' Frar 2000.

242 QGUE, C-188/15, 5, *Asma Bougnaoui and Association de défense des droits de l'homme (ADDH) vs Micropole SA* [GC], 14 ta' Marzu 2017.

243 L-Awstrija, il-Qorti Kostituzzjonal Awstrijaka, V 54/2014-20, 9 ta' Diċembru 2014.

fiċ-ċirkostanzi tal-kawża, is-sess kien rekwiżit professionali ġenwin għal kien hemm numru insuffiċċenti ta' ginekologi nisa (23 % biss tal-ginekologi kollha kienu nisa) u xi pazjenti jipreferu li jkollhom tabiba.

Il-paragrafu 18 tal-preambolu tad-Direttiva dwar l-Ugwaljanza fl-Impjieg i fih artikulazzjoni aktar speċifika tal-eċċeżżoni tar-rekwiżit professionali ġenwin għal certi servizzi pubblici relatati mas-sikurezza u s-sigurtà. Din mhix fiha nnifisha eċċeżżoni separata, iżda għandha pjuttost titqies bħala waħda li tagħmel waħda mill-konsegwenzi tal-eċċeżżoni tar-rekwiżit professionali ġenwin čara f'kuntest partikolari:

“Din id-Direttiva ma teħtiegx, b'mod partikolari, illi l-forzi armati u l-pulizija, is-servizz tal-ħabsijiet jew ta’ l-emerġenza jirreklutaw jew iżommu fl-impjieg persuni li ma jkollhomx il-kapaċità rikuesta biex jaqdu l-funzjonijiet kollha li huma jistgħu jkunu mitluba illi jwettqu fir-rigward ta’ l-għan leġġittimu li tinżamm il-kapaċità operattiva ta’ dawn is-servizzi.”²⁴⁴

Tipikament, dan jista’ japplika għal sitwazzjoni li tirrifjuta certi karigi li jitqiesu bħala fizikament eżiġenti ħafna għal dawk li għandhom aktar minn certa età, jew li għandhom diżabbiltà. F’dan ir-rigward, l-Artikolu 3 (4) tad-Direttiva jippermetti lill-Istati Membri jeskludu espressament id-dispożizzjoni tat-termini tagħha lill-forzi armati. Filwaqt li din id-dispożizzjoni ma tidħirx fid-Direttiva dwar l-Ugwaljanza bejn is-Sessi (tfassil mill-ġdid), huwa possibbli li wieħed japprezzza kif din tista’ topera billi jeżamina żewġ kawżi relatati mad-diskriminazzjoni sesswali u l-forzi armati. Dawn il-kawżi tqiesu fil-kuntest tal-Artikolu 2 (2) tad-Direttiva dwar it-Trattament Ugwali, li kien jinkludi d-difiża ta’ “kondizzjoni meħtieġa ġenwina tax-xogħol” li issa tinsab fl-Artikolu 14 (2) tad-Direttiva dwar l-Ugwaljanza bejn is-Sessi (tfassil mill-ġdid).

Eżempju: *F'Sirdar vs The Army Board and Secretary of State for Defence*,²⁴⁵ l-ilmentatrici kienet serviet bħala kok bħala parti minn taqsima commando. Hija ngħatat is-sensja wara tnaqqis fl-infıq militari li introduċa l-principju tal-“interoperabbiltà” għat-taqsimiet commando. L-“interoperabbiltà” kienet teħtieġ li kull individwu jkun kapaċi jwettaq rwol ta’ ġellied, minħabba

244 Id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza fl-Impjieg 2000/78/KEE, ĜU Edizzjoni Specjal bil-Malti, Kapitolo 5, Vol. 4, p. 79.

245 QđUE, C-273/97, *Angela Maria Sirdar vs The Army Board and Secretary of State for Defence*, 26 ta’ Ottobru 1999.

nuqqas ta' haddiema. Il-QGUE aċċettat li l-unitajiet commando tal-irġiel biss kollha kienu ġġustifikati biex jiggarrantixxu l-effettivitā, u li l-prinċipju tal-interoperabbiltà b'hekk eskluda lin-nisa. Dan kien minħabba li l-commandos kienu forza żgħira u speċjalizzata li normalment kienet fl-ewwel mewġa ta' kwalunkwe attakk. Il-QGUE sabet li r-regola kienet meħtieġa biex jintlaħaq l-ġhan li tiġi żgurata l-effettivitā tal-ġlied.

Eżempju: Fi *Kreil vs Bundesrepublik Deutschland*,²⁴⁶ l-ilmentatriċi applikat biex taħdem bħala inġinier elettriku fil-forzi armati. Madankollu, hija ġiet irrifjutata l-kariga, peress li n-nisa ġew eskluži minn kwalunkwe kariga militari li tinvolvi l-użu ta' armi u setgħu jipparteċipaw biss fis-servizzi mediċi u mužikali tal-forzi. Il-QGUE sabet li din l-eskużjoni kienet wiesgħa wisq, peress li kienet tapplika għal kważi l-karigi militari kollha, sempliċiment għax in-nisa f'dawk il-karigi jista' jkollhom jużaw l-armi xi darba. Kwalunkwe ġġustifikazzjoni għandha tkun relatata aktar mill-qrib mal-funzjonijiet tipikament imwettqa f'kull pozizzjoni partikolari. Il-kredibbità tal-ġġustifikazzjoni tal-gvern ġiet iddubitata wkoll minħabba li f'dawk il-karigi li kienu miftuha għan-nisa, xorta kienu obbligati jgħaddu minn taħriġ bażiku dwar l-armi għall-finijiet ta' awtodifiza jew difiża tal-oħrajn. Il-miżura għalhekk ma kinitx proporzjonata għall-ilħuq tal-ġhan tagħha. Barra minn hekk, m'għandhomx isiru distinzjonijiet bejn in-nisa u l-irġiel fuq il-baži li n-nisa jeħtieġ protezzjoni akbar, sakemm dawn ma jkunux relatati ma' fatturi spċifici għaċ-ċirkostanzi tan-nisa, bħall-ħtieġa ta' protezzjoni waqt it-tqala.

Il-kapaċità li tiġi ġġustifikata d-diskriminazzjoni sesswali billi ssir referenza għall-effettivitā jew l-efficjenza ta' servizzi partikolari ta' sigurtà jew ta' emerġenza tista' tkun aktar diffiċli maż-żmien, hekk kif jiġu žviluppati r-rwoli tal-ġeneru u l-attitudnijiet soċjali. Fid-dawl ta' dan, l-Istati Membri huma obbligati jikkunsidraw mill-ġdid il-miżuri restrittivi perjodikament.²⁴⁷

3.3.2. Istituzzjonijiet reliġjuži

Id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza fl-Impjiegji tippermetti spċificament lill-organizzazzjonijiet li huma bbażati fuq "reliġjon" jew "twemmin" li jimponu certi kundizzjonijiet fuq l-impjegati. L-Artikolu 4 (2) tad-Direttiva jgħid li hija ma

246 QGUE, C-285/98, *Tanja Kreil vs Bundesrepublik Deutschland*, 11 ta' Jannar 2000.

247 Id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza bejn is-Sessi (tfassil mill-ġdid), l-Art. 31 (3).

tinterferixx ma' "d-dritt tal-knejjes u organizzazzjonijiet pubblici jew privati, li l-ethos tagħhom huwa bbażat fuq relijon jew twemmin... jesiġu mingħand persuni li jaħdmu għalihom illi jaġixxu in buonafede u b'lealtà lejn l-etika ta' l-organizzazzjoni." Barra minn hekk, impiegaturi marbutin ma' organizzazzjonijiet reliġjuži jistgħu jaqgħu fil-kamp ta' applikazzjoni tad-difiża tar-"*"ħtieġa ġenwina tax-xogħol"* li tippermetti trattament differenzjali bbażat fuq il-principji reliġjuži tal-organizzazzjoni inkwistjoni.

L-Artikolu 4(1) u 4(2) b'hekk jippermetti li organizzazzjonijiet bħall-knejjes jirrifjutaw, pereżempju, li jimpiegaw lin-nisa bħala qassisin, pastors jew ministri, fejn dan ikun f'kunflitt mal-etiqa ta' dik ir-reliġjon. Filwaqt li I-QGUE għad ma kellhiex l-opportunità li tiddeċiedi dwar l-interpretazzjoni ta' din id-dispożizzjoni, din ġiet applikata fil-livell nazzjonali. Hawn taħt hawn żewġ kawżi li huma relatati mal-invokazzjoni ta' din id-difiża biex jiġiustifikaw trattament differenzjali fuq il-baži tar-reliġjon/tat-twemmin.

Eżempju: F'kawża quddiem il-qrati Ĝermaniż,²⁴⁸ impiegat f'ċentru għall-kura tat-tfal immexxi minn assoċċazzjoni Kattolika ġie mkeċċi talli telaq mill-Knisja Kattolika. Il-Qorti Federali Industrijali sabet li l-ilmentatur kien kiser l-obbligu ta' lealtà tiegħu. Ghalkemm ix-xogħol tiegħu nnifsu ma kienx ta' natura reliġjuža, ir-reliġjon u t-twemmin tiegħu kienu jikkostitwixxu rekwiżit professionali ġenwin leġġittimu u ġustifikat.

Eżempju: Fil-kawża *Amicus*,²⁴⁹ il-qrati tar-Renju Unit ġew mitluba jiddeċiedu dwar il-kompatibbiltà tar-regolamenti nazzjonali li jittrasponu d-difiża tar-rekwizit professionali ġenwin fil-kuntest ta' impiegaturi reliġjuži mad-Direttiva dwar l-Ugwaljanza fl-Impjieg. Ĝie enfasizzat li kwalunkwe eċċeżżjoni għall-principju ta' trattament ugwali għandha tiġi interpretata b'mod ristrett. Il-formulazzjoni tar-regolamenti nazzjonali kienet tippermetti trattament differenzjali fejn l-impieg "huwa għall-finijiet ta' reliġjon organizzata", u kien issottolinjat li dan ikun ħafna aktar restrittiv milli "għal finijiet ta' organizzazzjoni reliġjuža". Il-qorti għalhekk qablet mas-sottomissionijiet tal-gvern li din l-eċċeżżjoni tapplika fir-rigward ta' numru limitat ħafna ta' karigi relatati mal-promozzjoni jew ir-rappreżentanza tar-reliġjon, bħal ministri reliġjuži. Dan ma jippermettix lill-organizzazzjoni jiet

248 Il-Ġermanja, il-Qorti Industrijali Federali, 2 AZR 579/12, 25 ta' April 2013.

249 Ir-Renju Unit, the United Kingdom High Court, *Amicus MSF Section, R. (dwar l-applikazzjoni ta')* vs *Secretary of State for Trade and Industry* [2004] EWHC 860 (Admin), 26 ta' April 2004.

reliġjuži, bħal skejjel tal-fidi jew djar tal-kura reliġjuži, li jargumentaw li l-kariga ta' għalliem (li hija għall-finijiet ta' edukazzjoni) jew infermier (li hija għall-finijiet ta' kura tas-saħħha) kienet parti mill-“għan ta’ reliġjon organizzata.”

3.3.3. Eċċezzjonijiet abbaži tal-età

L-Artikolu 6 tad-Direttiva dwar l-Ugwäljanza fl-Impjieg (2000/78/KE)²⁵⁰ jipprovd iż-żerw ġustifikazzjonijiet separati tad-differenzi fit-trattament minħabba l-età.

L-Artikolu 6 (1) jippermetti d-diskriminazzjoni minħabba l-età li ssegwi “politika leġittima ta’ l-impjieg, tas-suq tax-xogħol u ta’ objettivi ta’ taħriġ professjonal”, sakemm dan jissodisfa t-test tal-proporzjonalità. Huwa pprovdut numru limitat ta’ eżempji għal meta trattament differenziali jista’ jkun ġustifikat: l-Artikolu 6 (1) (b) jippermetti “[l]-iffissar ta’ kondizzjonijiet minimi ta’ età, esperjenza professjonal jew anzjanità f’servizz għall-aċċess ta’ mprieg”. Madankollu, din il-lista mhix maħsuda biex tkun eżawrjenti u għalhekk tista’ tiġi estiża fuq baži ta’ każ b’każ.

Il-QGUE kemm-il darba sostniet li l-Istati Membri jgawdu diskrezzjoni wiesgħa fl-ġhażla tagħhom, mhux biss biex isegwu għan partikolari fil-qasam tal-politika soċjali u tal-impjieg, iżda wkoll fid-definizzjoni ta’ mizuri li kapaċi jilħqu.²⁵¹ Il-QGUE aċċettat għanijiet differenti li jistgħu jiġi invokati mill-istati rispondenti; madankollu, enfasizzat li sabiex l-objettivi tal-politika soċjali u tal-impjieg jkunu leġittimi jridu jkunu ta’ “natura ta’ interess ġenerali”.²⁵² Pereżempju, hija rrikonoxxiet li “l-għan li tiġi implimentata struttura ta’ età bbilancjata sabiex ikun iffaċilitat l-ippjanar tat-tluq, sabiex tkun żgurata l-promozzjoni tal-uffiċjali, b’mod partikolari ta’ dawk li jkunu ta’ età żgħira, u sabiex jiġi evitat tilwim li jista’ eventwalment jimmaterjalizza meta jiġi rtirati l-uffiċjali” kien għan politiku leġittimu.²⁵³ F’kawża li tikkonċerna l-irtirar obbligatorju għal-letturi tal-università, sostniet li għan leġittimu jista’ jinkludi l-għan li jingħata tagħlim ta’ kwalità

250 Id-Direttiva tal-Kunsill 2000/78/KE tas-27 ta’ Novembru 2000 li tistabbilixxi qafas ġenerali għall-ugwäljanza fit-trattament fl-impieg u fix-xogħol, GU Edizzjoni Speċjali bil-Malti, Kapitolu 5, Vol. 4, p. 79.

251 QGUE, Kawżi magħquda C-501/12 sa C-506/12, C-540/12 u C-541/12, *Thomas Specht et vs Land Berlin u Bundesrepublik Deutschland*, 19 ta’ Ĝunju 2014, punt 46.

252 QGUE, C-388/07, *The Queen, fuq it-talba ta’ The Incorporated Trustees of the National Council for Ageing (Age Concern England) vs Secretary of State for Business, Enterprise and Regulatory Reform*, 5 ta’ Marzu 2009, punt. 46.

253 QGUE, C-159/10 u C-160/10, *Gerhard Fuchs u Peter Köhler vs Land Hessen*, 21 ta’ Lulju 2011, punt 60.

u l-ahjar allokazzjoni possibbli ta' karigi għall-professuri bejn il-ġenerazzjonijiet.²⁵⁴ F'Abercrombie & Fitch Italia Srl,²⁵⁵ il-QGUE kkunsidrat jekk l-użu ta' kuntratti ta' żero sīgħat għall-ħaddiema ta' 25 sena jew inqas, u d-dispożizzjoni dwar tkeċċċa awtomatika meta jagħlqu l-età ta' 25 sena, kinux jikkostitwixxu diskriminazzjoni illegali minħabba l-età. Hija ddecidiet li d-dispożizzjoni ma kinitx prekluža peress li segwiet għan leġittimu ta' politika dwar l-impjiegji u s-suq tax-xogħol, u l-meżzi stabbiliti għall-ksib ta' dak l-obbjettiv huma xierqa u neċċessarji. Fi Kleinstuber vs Mars GmbH,²⁵⁶ il-QGUE sabet li l-metodu tal-kalkolu tal-pensjoni tal-irtirar bikri għall-ħaddiema part-time ma kienx jikkostitwixxi diskriminazzjoni. Il-QGUE nnotat ukoll li inċentiv biex wieħed jibqa' fl-impriżza sal-età statutorja tal-irtirar ma jkunx jista' jinholoq mingħajr ma l-impjegat li jkun qiegħed jagħmel dik l-għażla jingħata vantaġġi meta mqabbel mal-impjegat li jitlaq l-impriżza minn kmieni. Hija kkunsidrat li tali obbjettivi, li għandhom l-ġhan li jistabbilixxu bilanč bejn l-interessi inkwistjoni, fil-kuntest ta' thassib li jaqa' fi ħdan il-politika tal-impjiegji u l-protezzjoni soċjali, sabiex jiġi għarantit l-ġħoti ta' pensjoni okkupazzjonali, jistgħu jitqiesu bħala objettivi ta' interessa pubbliku.

L-Artikolu 6(2) jippermetti diskriminazzjoni abbaži tal-età fir-rigward tal-aċċess għall-benefiċċċi taħt l-iskemi tas-sigurtà soċjali fuq il-post tax-xogħol, mingħajr il-ħtieġa li jiġi ssodisfat test tal-proporzjonalità. Il-QGUE saħqet li l-eċċeżżjoni prevista fl-Artikolu 6(2) għandha tigi interpretata b'mod restrittiv,²⁵⁷ u sabet li ż-żidiet relatati mal-età fil-kontribuzzjonijiet tal-pensjoni jiet jaqqħux fil-kamp ta' applikazzjoni ta' din id-dispożizzjoni.²⁵⁸

Eżempju: F'David Hütter vs Technische Universität Graz,²⁵⁹ il-QGUE ntalbet tikkunsidra referenza relatata ma' li ġi Awstrijaka li tipprovdli li l-esperjenza tax-xogħol qabel ma tinkiseb l-età ta' 18-il sena ma setgħetx tiġi kkunsidrata għall-finijiet tad-determinazzjoni tal-paga. Is-Sur Hütter u kollega kienu t-tnejn li huma apprendisti għat-TUG, li mat-tlestija tal-apprendistati tagħhom gew offruti kuntratt ta' tliet xhur. Fuq il-baži tal-leġiżlazzjoni inkwistjoni,

254 QGUE, Kawżi magħquda C-250/09 u C-268/09, *Vasil Ivanov Georgiev vs Tehnicheski universitet – Sofia, filial Plovdiv*, 18 ta' Novembru 2010, punt 52.

255 QGUE, C-143/16, *Abercrombie & Fitch Italia Srl vs Antonino Bordonaro*, 19 ta' Lulju 2017.

256 QGUE, C-354/16, *Ute Kleinstuber vs Mars GmbH*, 13 ta' Lulju 2017.

257 QGUE, C-476/11, *HK Danmark li qed taġixxi f'isem Glennie Kristensen vs Experian A/S*, 26 ta' Settembru 2013, punt 46.

258 *Ibid.*, punt 54.

259 QGUE, C-88/08, *David Hütter vs Technische Universität Graz*, 18 ta' Ġunju 2009.

is-Sur Hütter, li kellu biss ftit aktar minn 18-il sena, kellu l-paga tiegħu determinata b'referenza għall-esperjenza miksuba tiegħu ta' 6.5 xhur, filwaqt li l-kollega tiegħu li kienet 22 xahar akbar minnu kellha l-paga tagħha determinata f'konformità mal-esperjenza miksuba tagħha ta' 28.5 xahar. Dan wassal għal differenza fil-paga ta' kull xahar, minkejja li kull wieħed minnhom kellu livelli simili ta' esperjenza. Il-QGħUE aċċettat li l-ghajnejiet primarji tal-leġiżlazzjoni jistgħu jitqiesu leġittimi: (1) sabiex persuni li jkunu segwew edukazzjoni sekondarja ġenerali ma jitpoġġewx fi żvantaġġ, meta mqabbla ma' persuni bi kwalifika vokazzjonali; u (2) sabiex jiġi evitat li l-apprendistati jsiru aktar għaljin u b'hekk tiġi promossa l-integrazzjoni taż-żgħażaq. Madankollu, il-QGħUE sabet li ġustifikazzjoni oġġettiva ma kinitx saret kif suppost, peress li kellha impatt sproporzjonat fuq ħaddiema iżgħar, speċjalment f'dawk il-każijiet fejn l-esperjenza kienet ugħwali, iżda l-età tal-applikant affettwat il-valur tar-remunerazzjoni, bħal f'dan il-każ.

Eżempju: Il-kawża *Franz Lesar vs Telekom Austria AG*²⁶⁰ hija relatata wkoll mal-liġi Awstrijaka li teskludi li jitqiesu l-perjodi ta' apprendistat u ta' impjieg kompluti minn impiegat taċ-ċivil qabel ma jilhaq l-età ta' 18-il sena, sabiex jiġi ddeterminat id-dritt għal pensjoni tal-irtirar u l-kalkolu tal-ammont tiegħu. Il-QGħUE nnotat li l-iskema tal-irtirar għall-impiegati taċ-ċivil hija skema li tipprovd i l-ħaddiema ta' settur tax-xogħol partikolari b'benefiċċċi mfassla biex jissostitwixx l-benefiċċċi pprovdu minn skemi statutorji tas-sigurtà soċjali, u tfitħex li tiżgura "l-iffissar [...] ta' età għall-partcipazzjoni jew intitolament għall-benefiċċċi ta' l-irtirar jew ta' l-invalidità" skont it-tifsira tal-Artikolu 6 (2) tad-Direttiva 2000/78. Konsegwentement, il-QGħUE sabet li din id-differenza fit-trattament li hija bbażata direttament fuq il-kriterju tal-età tista' tkun iż-ġustifikata sakemm tfitħex li fi ħdan skema ta' rtirar tas-servizz civili tiggarrantxi età uniformi għall-ammissjoni għal dik l-iskema u età uniformi għall-intitolament għall-benefiċċji tal-irtirar ipprovduti taħt dik l-iskema.

Wara s-sentenza fil-kawża *Hütter*, il-liġi Awstrijaka ġiet emdata. Madankollu, il-miżuri tranżizzjonali komplew jiżvantaġġaw lil dawk il-persuni li kienu żvantaġġati taħt is-sistema preċedenti u b'hekk ipperpetwaw id-diskriminazzjoni

260 QGħUE, C-159/15, *Franz Lesar vs Beim Vorstand der Telekom Austria AG eingerichtetes Personalamt*, 16 ta' Ġunju 2016.

skont l-età.²⁶¹ Il-gvern Awstrijak iddikjara li l-liġi l-ġdida kienet "motivata minn kunsiderazzjonijiet baġitarji". Il-QGUE sostniet li l-kunsiderazzjonijiet baġitarji jistgħu jinfluwenzaw il-miżuri magħżula mill-Istat Membru, iżda li waħedhom ma jistgħux jikkostitwixxu għan leġittimu fis-sens tal-Artikolu 6 (1) tad-Direttiva dwar l-Ugwaljanza fl-Impjieg.²⁶²

L-ġħanijiet leġittimi stabbiliti fl-Artikolu 6 (1) iridu jkunu relatati mal-politika tal-impjieg, is-suq tax-xogħol u t-taħriġ vokazzjonali. Għaldaqstant, jistgħu jitressqu biss tipi limitati ta' għanijiet leġittimi biex tiġi ġġustifikata d-differenza fit-trattament.

Eżempju: F'*Hörnfeldt vs Posten Meddelande AB*²⁶³ il-QGUE eżaminat miżura nazzjonali, li tippermetti lil impjegat itemm il-kuntratt tal-impieg tal-impiegat fuq il-baži unika li l-impiegat ikun laħaq l-età ta' 67 sena u li ma tqisx il-livell tal-pensioni tal-irtirar li l-persuna kkonċernata se tirċievi. Il-QGUE ddeċidiet li tali miżura tista' tkun oġġettivament u raġonevolment iġġustifikata minn għan leġittimu ta' politiki dwar l-impjieg u s-suq tax-xogħol, sakemm tikkostitwixxi mezz xiera q u neċċessarju li bih jista' jinkiseb dak l-ġhan. Il-QGUE nnotat li huwa mekkaniżmu li huwa bbażat fuq il-bilanc li għandu jintlaħaq bejn kunsiderazzjonijiet političi, ekonomiċi, soċċjali, demografiċi u/jew baġitarji u l-għażla li għandha ssir bejn it-titwil tal-ħajja tax-xogħol tan-nies jew, għall-kuntrarju, il-provvediment għal irtirar bikri.

Eżempju: F'*Reinhard Prigge et vs Deutsche Lufthansa AG*,²⁶⁴ il-QGUE eżaminat l-età obbligatorja tal-irtirar ta' 60 sena għall-bdoti impjegati mil-Lufthansa. Skont klawżola fi ftehim kollettiv, il-kuntratti tal-impieg kienu jiġu awtomatikament terminati fl-āħħar tax-xahar li fiżi jinzerha għeluq is-sittin sena. Il-limiti tal-età stabbiliti fil-ftehim kollettiv kien aktar baxxi mil-limiti stabbiliti fil-leġiżlazzjoni nazzjonali. Il-QGUE nnotat li l-principji

261 Skont il-liġi l-ġdida, ittieħdet kunsiderazzjoni tal-perjodi ta' taħriġ u ta' servizz qabel l-età ta' 18-il sena, iżda, fl-istess hin, il-liġi introduċiet —għall-impiegati taċ-ċivil li sofrew dik id-diskriminazzjoni biss – estensijni ta' tliet snin għall-perjodu meħtieg għall-promozzjoni. Ara QGUE, C-530/13, *Leopold Schmitzer vs Bundesministerin für Inneres* [GC], 11 ta' Novembru 2014, punti 9-15. Ara wkoll C-417/13, *ÖBB Personenverkehr AG vs Gotthard Starjakob*, 28 ta' Jannar 2015 u QGUE, C-529/13, *Georg Felber vs Bundesministerin für Unterricht, Kunst und Kultur*, 2 ta' Jannar 2015.

262 QGUE, C-530/13, *Leopold Schmitzer vs Bundesministerin für Inneres* [GC], 11 ta' Novembru 2014, punt 41.

263 QGUE, C-141/11, *Torsten Hörnfeldt vs Posten Meddelande AB*, 5 ta' Lulju 2012.

264 QGUE, C-447/09, *Reinhard Prigge u Oħrajin vs Deutsche Lufthansa AG* [GC], 13 ta' Settembru 2011.

stabiliti fid-Direttiva japplikaw mhux biss għad-dispożizzjonijiet leġiżlattivi, regolatorji jew amministrattivi, iżda wkoll ġħal ftehimiet kollettivi. Fir-rigward tal-eċċeżzjonijiet ġħall-principju tan-nondiskriminazzjoni fuq il-baži tal-età previsti fl-Artikolu 6, il-QGħUE ddeċidiet li s-sikurezza tat-traffiku tal-ajru ma kinx tikkostitwixxi għan leġittimu skont it-tifsira ta' dan l-Artikolu.

Il-QGħUE sabet li l-kunsiderazzjonijiet tas-sikurezza tat-traffiku huma għan leġittimu skont l-Artikolu 2 (5) u l-Artikolu 4 (1) tad-Direttiva dwar l-Ugħwaljanza fl-Impjieg. Madankollu, fiċ-ċirkostanzi tal-kawża, it-terminazzjoni awtomatika ta' kuntratt tal-impieg fl-età ta' 60 sena kienet sproporzjonata. Il-QGħUE rreferiet b'mod partikolari ġħal-leġiżlazzjoni nazzjonali u internazzjonali li tippermetti l-kontinwazzjoni ta' dik l-attività, taħt certi kundizzjonijiet, sal-età ta' 65 sena. Barra minn hekk, il-QGħUE nnotat li ma kien hemm l-ebda raġuni apparenti għaliex il-bdoti, wara li jkunu lāhqu l-età ta' 60 sena, kienu kkunsidrati li ma għadx għandhom il-kapaċitajiet fizċi biex jaġixxu fil-professjoni tagħhom.²⁶⁵

Eżempju: F'Il-Kummissjoni Ewropea vs L-Ungerija,²⁶⁶ il-QGħUE eżaminat il-proporzjonalità tal-ligi li tiprovd għall-irtirar obbligatorju tal-imħallfin, il-prosekuturi u n-nutara dwar l-il-huq tal-età ta' 62 sena. Il-gvern iddefenda l-miżuri nazzjonali kkontestati minħabba li segwew żewġ objettivi, l-ewwel nett, l-istandardizzazzjoni tal-limitu tal-età għall-irtirar obbligatorju fis-settur pubbliku u t-tieni, l-istabbiliment ta' "struttura tal-età aktar ibbilancjata" li tiffacilita l-aċċess għal avukati żgħażaq għall-professjoni jiet ta' mħallef, prosekutur jew avukat, u li jiggarrantulhom karriera aktar mgħaġġla. Il-QGħUE sostniet li dawk l-ghanijiet kienu leġittimi. Madankollu, il-QGħUE kkonkludiet li t-tnaqqis tal-età tal-irtirar ma kienx xieraq u meħtieg biex jintlaħqu dawk l-ghanijiet. Ir-raġuni għal din il-konklużjoni kienet in-natura f'daqqa tat-tnaqqis fl-età tal-irtirar minn 70 għal 62 fi żmien sena biss. Il-QGħUE ddikjarat li d-dispożizzjonijiet baxxew "f'daqqa u b'mod sinifikanti" l-limitu

265 Qabel mal-QGħUE, C-45/09, *Gisela Rosenbladt vs Oellerking Gebäudereinigungsges.mbH* [GC], 12 ta' Ottubru 2010, fejn il-QGħUE ddeċidiet li ftehimiet kollettivi li jipprevedu t-terminazzjoni awtomatika tal-impieg ta' impiegati li jkunu intitolati għal pensjoni tax-xjuhija jew li jilħqu età stabbilita (bħal 65) jistgħu jammontaw għal diskriminazzjoni gustifikata bbażata fuq l-età. Il-QGħUE qieset il-fatt li l-impiegati li jirtiraw huma intitolati għal kumpens finanzjarju fil-forma ta' pensjoni u li l-irtirar obbligatorju huwa bbażat fuq ftehim, li jippermetti flessibbiltà konsiderevoli fl-użu tal-mekkaniżmu, u jippermetti lis-shab soċjali jqisu s-sitwazzjoni ġenerali fis-suq tax-xogħol ikkonċernat u l-karakteristiki specifiċi tal-impiegati inkwistjoni. Il-QGħUE osservat ukoll li l-ligi Germaniżha ma tisforzax lill-impiegati biex awtomatikament jirtiraw mis-suq tax-xogħol minħabba li tipprevjeni persuna li jkollha l-hsieb li tkompli tahdem lil hinn mill-età tal-irtirar milli tigħi rrifijutata l-impieg minħabba l-età.

266 QGħUE, C-286/12, *Il-Kummissjoni Ewropea vs L-Ungerija*, 6 ta' Novembru 2012.

tal-età mingħajr ma introduċew mżuri tranzitorji. Dan kien ifisser li l-persuni kkonċernati ma setgħux jippreparaw irwieħhom. Barra minn hekk, il-QGUE sostniet li l-emendi ma setgħux jirriżultaw fi struttura ta' età bbilancjata fuq terminu medju u twil. Il-QGUE spjegat li, filwaqt li fl-2012 id-dawran tal-persunal ikun sinifikanti minħabba l-fatt li tmien gruppi ta' età jiġu sostitwi minn grupp wieħed ta' età, din ir-rata tad-dawran se tonqos fl-2013 meta grupp wieħed biss ta' età jkollu jiġi sostitwit.²⁶⁷

Il-QGUE sostniet li t-test ifformulat għal ġustifikazzjoni oġġettiva ta' diskriminazzjoni indiretta allegata huwa simili ħafna għall-ġustifikazzjoni ta' diskriminazzjoni diretta skont l-età; madankollu, kif enfasizzat il-QGUE, dan muhiwiex identiku. L-Artikolu 6 (1) tad-Direttiva dwar l-Ugwaljanza fl-Impjieg jiġi fuq l-istati l-piżi li jistabbilixxu l-leġittimità tal-ġhan li fuqu jistrieħu bħala ġustifikazzjoni fi standard għoli ta' prova.²⁶⁸

Għandu jiġi nnotat li l-approċċ tal-QGUE huwa konsistenti wkoll ma' dak tal-QEDB li eżamina l-kwistjoni tal-etajet pensjonab bli differenti fil-kuntest tal-KEDB, diskuss f'*Andrle vs Ir-Repubblika Čeka*,²⁶⁹ fit-Taqsimiet 4.2 u 5.1. F'dan is-sens, l-eċċeżżjonijiet relatati mal-età huma konsistenti mal-approċċi tal-qratī għall-ġustifikazzjoni tal-politika soċjali u tal-impjieg.

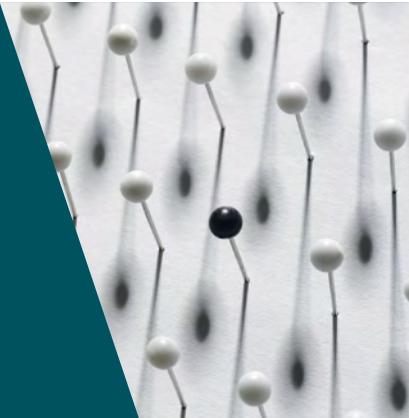
267 Ligi ġidida adottata mill-Parlament Ungeriz fil-11 ta' Marzu 2013 naqqset l-età tal-irtirar għall-imħallfin, il-prosekturi u n-nutara għal 65 fuq perjodu ta' 10 snin.

268 QGUE, C-388/07, *The Queen, fuq it-talba ta' The Incorporated Trustees of the National Council for Ageing (Age Concern England) vs Secretary of State for Business, Enterprise and Regulatory Reform*, 5 ta' Marzu 2009, punt 65.

269 QEDB, *Andrle vs Ir-Repubblika Čeka*, Nru 6268/08, 17 ta' Frar 2011.

4

Oqsma magħżula ta' protezzjoni

UE	Kwistjonijiet koperti	KtE
TFUE, I-Art. 157 Id-Direttiva dwar I-Ugwaljanza Razzjali (2000/43/KE), I-Art. 3 (1) (a) Id-Direttiva dwar I-Ugwaljanza fl-Impjieg (2000/78/KE), I-Art. 3 (1) (a) Id-Direttiva dwar I-Ugwaljanza bejn is-Sessi (tfassil mill-ġdid) (2006/54/KE), I-Art. 1, I-Art. 14 (1) (a) Id-Direttiva tal-Kunsill (2003/109/KE), I-Art. 11 (1) (a) QGUE, C-548/15, <i>de Lange vs Staatssecretaris van Financiën</i> , 2016 QGUE, C-122/15, C., 2016 QGUE, C-267/12, <i>Hay vs Crédit agricole mutuel</i> , 2013 QGUE, C-81/12, <i>Asociația Accept vs Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării</i> , 2013 QGUE, C-7/12, <i>Riežniece vs Zemkopības ministrija u Lauku atbalsta dienests</i> , 2013 QGUE, C-147/08, <i>Römer vs Freie und Hansestadt Hamburg</i> [GC], 2011 QGUE, C-79/99, <i>Schnorbus vs Land Hessen</i> , 2000 QGUE, C-116/94, <i>Meyers vs Adjudication Officer</i> , 1995	Impjieg	KEDB, I-IArt. 14 (projbizzjoni tad-diskriminazzjoni) QEDB, <i>I.B. vs II-Grecja</i> , Nru 552/10, 2013 QEDB, <i>Danilenkov et vs Ir-Russja</i> , Nru 67336/01, 2009

UE	Kwistjonijiet koperti	KtE
<p>TFUE, I-Art. 18</p> <p>Id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza Razzjali (2000/43/KE)</p> <p>Id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza bejn is-Sessi (tfassil mill-ġidid) (2006/54/KE)</p> <p>Id-Direttiva tal-Kunsill (2003/109/KE), I-Art. 11 (1) (d)</p> <p>QGUE, C-299/14, <i>Vestische Arbeit Jobcenter Kreis Recklinghausen vs García-Nieto</i>, 2016</p> <p>QGUE, C-318/13, X., 2014</p> <p>QGUE, C-20/12, <i>Giersch vs État du Grand-Duché de Luxembourg</i>, 2013</p> <p>QGUE, Kawża 32/75, <i>Cristini vs SNCF</i>, 1975</p>	L-assistenza u s-sigurtà soċċali	<p>KEDB, I-Art. 8 (id-dritt għar-rispett tal-ħajja privata u tal-familja), I-Art. 14 (il-projbizzjoni tad-diskriminazzjoni), Protokoll Nru 1, I-Art. 1 (il-protezzjoni tal-proprietà)</p> <p>QEDB, <i>Gouri vs Franza</i> (dec.), Nru 41069/11, 2017</p> <p>QEDB, <i>Bah vs Ir-Renju Unit</i>, Nru 56328/07, 2011</p> <p>QEDB, <i>Stummer vs L-Awstrija [GC]</i>, Nru 37452/02, 2011</p> <p>QEDB, <i>Andrie vs Ir-Repubblika Čeka</i>, Nru 6268/08, 2011</p>
<p>TFUE, I-Art. 18</p> <p>Ir-Regolament dwar il-libertà tal-moviment ghall-haddiema fi ħdan il-Komunità (1612/68), I-Art. 12</p> <p>Id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza Razzjali (2000/43/KE), I-Art. 3 (1) (g)</p> <p>Id-Direttiva tal-Kunsill (2003/109/KE), I-Art. 11 (1) (b)</p> <p>QGUE, C-491/13, <i>Ben Alaya vs Bundesrepublik Deutschland</i>, 2014</p> <p>QGUE, Kawżi konġunti C-523/11 u C-585/11, <i>Prinz vs Region Hannover u Seeberger vs Studentenwerk Heidelberg</i>, 2013</p> <p>QGUE, C-147/03, <i>II-Kummissjoni tal-Komunitajiet Ewropej vs Ir-Repubblika tal-Awstrija</i>, 2005</p> <p>QGUE, Kawża 9/74, <i>Casagrande vs Landeshauptstadt München</i>, 1974</p>	Edukazzjoni	<p>KEDB, I-Art. 8 (id-dritt għar-rispett tal-ħajja privata u tal-familja), I-Art. 14 (il-projbizzjoni tad-diskriminazzjoni), Protokoll Nru 1, I-Art. 2 (id-dritt għall-edukazzjoni)</p> <p>ECtHR, <i>Çam vs It-Turkija</i>, Nru 51500/08, 2016</p> <p>QEDB, <i>Ponomaryovi vs II-Bulgarija</i>, Nru 5335/05, 2011</p>

UE	Kwistjonijiet koperti	KtE
<p>Id-Direttiva dwar I-Ugwaljanza Razzjali (2000/43/KE)</p> <p>Id-Direttiva dwar is-Sessi u l-Prodotti u s-Servizzi, Paragrafu 13 tal-Preambolu</p> <p>It-Trattat dwar il-Funzionament tal-Unjoni Ewropea, l-Art. 57</p> <p>Id-Direttiva dwar I-Ugwaljanza Razzjali (2000/43/KE), l-Art. 3 (1) (h)</p> <p>Il-Karta tad-Drittijiet Fundamentali, l-Art. 7, l-Art. 34 (3)</p> <p>Id-Direttiva tal-Kunsill (2003/109/KE), l-Art. 11 (1) (f)</p> <p>QGUE, C-83/14, "CHEZ Razpredelenie Bulgaria" AD vs Komisia za zashtita ot diskriminatsia [GC], 2015</p> <p>QGUE, C-571/10, Kamberaj vs IPES [GC], 2012</p>	Aċċess għall-provvista tal-prodotti u s-servizzi, inkluż l-akkomodazzjoni	<p>KEDB, l-Art. 3 (il-projbizzjoni tat-tortura), l-Art. 8 (id-dritt għar-riġpett tal-hajja privata u tal-familja), u l-Art. 14 (il-projbizzjoni tad-diskriminazzjoni), Protokoll Nru 1, l-Art. 1 (il-protezzjoni tal-proprietà)</p> <p>ESC, l-Art. E (in-nondiskriminazzjoni), l-Art. 13 (4), u 31 (1)</p> <p>QEDB, <i>Moldovan et vs Ir-Rumanija</i> (Nru 2), Nri 41138/98 u 64320/01, 2005</p> <p>QEDB, <i>Vrountou vs Ċipru</i>, Nru 33631/06, 2015</p> <p>QEDB, <i>Hunde vs In-Netherlands</i> (dec.), Nru 17931/16, 2016</p> <p>ECSR, <i>CEC vs In-Netherlands</i>, Ilment Nru 90/2013, 2014</p> <p>ECSR, <i>FEANTSA vs In-Netherlands</i>, Ilment Nru 86/2012, 2014</p>
Il-Karta tad-Drittijiet Fundamentali, l-Art. 47	Aċċess għall-ġustizzja	<p>KEDB, l-Art. 6 (id-dritt għal proċediment ġust)</p> <p>QEDB, <i>Paraskeva Todorova vs Il-Bulgarija</i>, Nru 37193/07, 2010</p> <p>QEDB, <i>Anakomba Yula vs Il-Belġju</i>, Nru 45413/07, 2009</p> <p>QEDB, <i>Moldovan et vs Ir-Rumanija</i> (Nru 2), Nri 41138/98 u 64320/01, 2005</p>

UE	Kwistjonijiet koperti	KtE
Il-Karta tad-Drittijiet Fundamentali, I-Art. 7 QGUE, C-391/09, <i>Runevič-Vardyn u Wardyn vs Vilnius miesto savivaldybės administracija</i> , 2011 QGUE, C-104/09, <i>Roca Álvarez vs Sesa Start España ETT SA</i> , 2010	Id-dritt għar-rispett tal-ħajja privata u tal-ħajja tal-familja;	KEDB, I-Art. 8 (id-dritt għar-rispett tal-ħajja privata u tal-familja), I-Art. 12 (id-dritt taż-żwieġ) u I-Art. 14 (il-projbizzjoni tad-diskriminazzjoni) QECD, <i>Kacper Nowakowski vs Il-Polonia</i> , Nru 32407/13, 2017 QECD, <i>A.H. et vs Ir-Russia</i> , Nru 6033/13 u 15-il applikazzjoni oħra, 2017 QECD, <i>Pajić vs Il-Kroazja</i> , Nru 68453/13, 2016 QECD, <i>Vallianatos et vs Il-Greċja</i> [GC], Nru 29381/09 u 32684/09, 2013 QECD, <i>X et vs L-Awstrija</i> [GC], Nru 19010/07, 2013
Il-Karta tad-Drittijiet Fundamentali, I-Art. 12	Parteċipazzjoni politika	KEDB, I-Art. 10 (il-libertà tal-espressjoni), I-Art. 11 (il-libertà ta' assemblea u assocjazzjoni), Protokoll Nru 1, I-Art. 3 (id-dritt għall-elezzjonijiet hielsa) QECD, <i>Pilav vs Il-Božnja-Herzegovina</i> , Nru 41939/07, 2016 QECD, <i>Partei Die Friesen vs Il-Germanja</i> , Nru 65480/10, 2016
Il-Karta tad-Drittijiet Fundamentali, I-Art. 21 TFUE, I-Art 18 u 21 QGUE, C-182/15, <i>Petruhhin vs Latvijas Republikas Generālprokuratūra</i> [GC], 2016 QGUE, C-42/11, <i>Proceduri dwar l-eżekuzzjoni ta' mandat ta' arrest Ewropew maħruġ kontra João Pedro Lopes Da Silva Jorge</i> [GC], 2012	Kwistjonijiet tad-dritt kriminali	KEDB, I-Art. 2 (id-dritt ghall-ħajja), I-Art. 3 (il-projbizzjoni tat-tortura), I-Art. 5 (id-dritt għal-libertà u s-sigurtà), I-Art. 6 (id-dritt għal-proċedimenti għust), I-Art. 7 (l-ebda piena mingħajr li ħi) u Protokoll Nru 7, I-Art. 4 (id-dritt li persuna ma tixiż ipproċessata jew ikkastigata darbejn) QECD, <i>Martzaklis et vs Il-Greċja</i> , Nru 20378/13, 2015 QECD, <i>Stasi vs Franza</i> , Nru 25001/07, 2011 QECD, <i>D.G. vs Irlanda</i> , Nru 39474/98, 2002 QECD, <i>Bouamar vs Il-Belġju</i> , Nru 9106/80, 1988

Punt ewljeni

- Il-kamp ta' applikazzjoni tal-KEDB huwa ħafna usa' mid-direttivi tal-UE dwar in-nondiskriminazzjoni – kemm f'termini tad-drittijiet sostantivi kif ukoll tal-mod li dawn jiġu interpretati għall-finijiet tal-applikazzjoni tal-Artikolu 14 tal-Konvenzjoni.

Filwaqt li d-dritt Ewropew tan-nondiskriminazzjoni jiprojbxixi d-diskriminazzjoni diretta u indiretta, jagħmel dan biss f'ċerti kuntesti.

L-Artikolu 14 tal-KEDB japplika fir-rigward tat-tgawdija tad-drittijiet sostantivi kollha garantiti mill-KEDB, u l-Protokoll Nru 12 tal-KEDB ikopri kwalunkwe dritt li huwa garantit fil-livell nazzjonali, anke fejn dan ma jaqax fil-kamp ta' applikazzjoni ta' dritt tal-KEDB. Billi l-kamp ta' applikazzjoni tal-projbizzjoni fuq id-diskriminazzjoni skont id-direttivi tal-UE dwar in-nondiskriminazzjoni jestendi għal tliet oqsma: l-impiegħi, is-sistema tal-protezzjoni soċjali, u l-prodotti u s-servizzi. Bħalissa, kif diskuss fil-[Kapitolu 1](#), id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza Razzjal biss tapplika għat-tliet oqsma kollha. Filwaqt li qed tigi diskussa leġiżlazzjoni li se testendi d-Direttiva dwar l-Ugwaljanza fl-Impiegħi għat-tliet oqsma kollha, din id-Direttiva bħalissa tapplika biss għall-kuntest tal-impiegħi. Id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza bejn is-Sessi (tfassil mill-ġdid) u d-Direttiva dwar is-Sessi u l-Prodotti u s-Servizzi japplikaw għall-kuntest tal-impiegħi u l-aċċess għall-prodotti u s-servizzi iżda mhux għall-aċċess għas-sistema tal-protezzjoni soċjali.

Dan il-kapitolu se jistabbilixxi l-kamp ta' applikazzjoni tad-dritt Ewropew tan-nondiskriminazzjoni. B'mod partikolari, se jeżamina l-oqsma sostantivi ta' protezzjoni koperti.

4.1. Impieg

Skont id-dritt tal-UE, il-protezzjoni kontra d-diskriminazzjoni fil-qasam tal-impiegħi hija estiża għar-raġunijiet protetti kollha previsti fid-direttivi dwar in-nondiskriminazzjoni. Din tkopri l-aċċess għall-impiegħi, il-kundizzjonijiet tal-impieg, inkluži s-sensji u l-pagi, l-aċċess għall-gwida u t-taħriġ vokazzjonal, u l-organizzazzjonijiet tal-ħaddiemu u tal-impiegat.

Il-kunċett ta' “aċċess għall-impiegħi” skont id-direttivi dwar in-nondiskriminazzjoni ġie interpretat b'mod wiesa' mill-QGħUE. Dan japplika għal persuna li tkun qed

tfittex impjieg,²⁷⁰ kif ukoll fir-rigward tal-kriterji tas-selezzjoni²⁷¹ u l-kundizzjonijiet tar-reklutajġġ²⁷² ta' dak l-impjieg.²⁷³

Eżempju: F'Meyers vs Adjudication Officer,²⁷⁴ il-QGUE sostniet li l-aċċess għall-impjieg ijkopri "mhux biss il-kundizzjonijiet li jinkisbu qabel ma r-relazzjonijiet ta' impjieg jidħlu fis-seħħi", iżda wkoll dawk il-fatturi kollha li jinfluwenzaw li jridu jiġu kkunsidrati qabel ma l-individwu jieħu deċiżjoni dwar jekk jaċċettax offerta ta' impjieg jew le. Għalhekk, l-għoti ta' benefiċċju partikolari mill-Istat (pagabbli skont il-livell tad-dħul) kien kapaċi jaqa' f'dan il-qasam. Dan kien minħabba li l-kandidat ikun influwenzat minn jekk ikunx intitolat għal dan il-benefiċċju meta jkunu qed jikkunsidraw jekk jaċċettawx il-kariga. Konsegwentement, tali kunsiderazzjoni kellha impatt fuq l-aċċess għall-impjieg.

Eżempju: F'Schnorbus vs Land Hessen,²⁷⁵ l-ilmentatriċi applikat għal kariga ta' taħriġ bħala parti mill-kwalifika tagħha biex tingħaqad mal-ġudikatura. Skont il-ligi nazzjonali, kien meħtieġ li tgħaddi minn eżami nazzjonali, segwit minn perjodu ta' taħriġ u eżami ieħor. L-ilmentatriċi għaddiet mill-ewwel eżami, iżda ġiet irrifutata kariga ta' taħriġ minħabba l-fatt li ma kien hemm l-ebda post vakanti. Konsegwentement, id-ħdul tagħha ġie ttardjat sakemm is-sett ta' karigi li jmiss sar disponibbli. L-ilmentatriċi argumentat li kienet ġiet iddiskriminata minħabba li nghatat prioritā lill-kandidati rġiel li kienu temmew is-servizz militari tagħhom. Il-QGUE sabet li l-leġiżlazzjoni nazzjonali li tirregola d-data tal-ammissjoni għall-kariga tat-taħriġ kienet taqa' fil-kamp ta' applikazzjoni ta' "aċċess għall-impjieg" peress li tali perjodu ta' taħriġ kien fi innifsu kkunsidrat bħala "impjieg" kemm b'mod awtonomu kif ukoll bħala parti mill-proċess ta' ksib ta' pożizzjoni fi ħdan il-ġudikatura.

²⁷⁰ QGUE, C-415/10, *Galina Meister vs Speech Design Carrier Systems GmbH*, 19 ta' April 2012.

²⁷¹ QGUE, C-317/14, *Il-Kummissjoni Ewropea vs Ir-Renju tal-Belġu*, 5 ta' Frar 2015.

²⁷² QGUE, C-416/13, *Mario Vital Pérez vs Ayuntamiento de Oviedo*, 13 ta' Novembru 2014.

²⁷³ Id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza Razzjali, l-Art. 3 (1) (a); Id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza fl-Impjieg, l-Art. 3 (1) (a); Id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza bejn is-Sessi (tfassil mill-ġdid), l-Art. 1 u 14 (1) (a).

²⁷⁴ QGUE, C-116/94, *Jennifer Meyers vs Adjudication Officer*, 13 ta' Lulju 1995.

²⁷⁵ QGUE, C-79/99, *Julia Schnorbus vs Land Hessen*, 7 ta' Dicembru 2000.

Eżempju: F'Asociāja Accept vs Consiliul Nāional pentru Combaterea Discriminārii,²⁷⁶ dwar rimarki omofobici li saru mill-patrun finanzjarju tal-futbol, il-QGUE sostniet li d-Direttiva dwar l-Ugwaljanza fl-Impjieg tapplika għal dikjarazzjonijiet li jikkonċernaw il-politika ta' reklutaġġ tal-klabb għalkemm ma kien hemm l-ebda proċedura ta' reklutaġġ attwali miftuha u ma kien hemm l-ebda ilmentatur identifikabbi li jsostni li kien vittma ta' diskriminazzjoni.²⁷⁷

Bl-istess mod, fl-interpretazzjoni ta' dak li jaqa' taħt il-kundizzjonijiet tal-impjieg, il-QGUE applikat interpretazzjoni pjuttost wiesgħa. Dan fl-aħħar mill-aħħar wassal biex kwalunkwe kundizzjoni li tirriżulta mir-relazzjoni ta' xogħol titqies li taqa' taħt din il-kategorija.

Eżempju: F'Meyers vs Adjudication Officer,²⁷⁸ l-applikanta, ġenitur waħedha, ilmentat b'diskriminazzjoni sesswali indiretta minħabba l-metodu użat għall-kalkolu tal-eligibbiltà ta' ġenituri waħedhom għall-kreditu tal-familja. Kienet il-QGUE li kellha tiċċara jekk il-provvista ta' kreditu tal-familja (benefiċċju mill-istat) kinitx biss kwistjoni ta' sigurtà soċjali, jew jekk kinitx tikkostitwixxi kundizzjoni ta' impjieg, fattur importanti fid-determinazzjoni ta' din il-kunsiderazzjoni. Il-QGUE qieset li l-kreditu tal-familja inkwistjoni kien pagabbli meta t-tliet kundizzjonijiet li ġejjin kienu sodisfatti: id-dħul tar-rikorrent ma jaqbiżx ammont speċifikat; ir-rikorrent jew is-sieħeb tiegħu jkun qed jaħdem; ir-rikorrent jew is-sieħeb tiegħu jkun responsabbi li għal wild. Il-QGUE sostniet li d-Direttiva dwar it-Trattament Ugwali (issa sostitwita mid-Direttiva dwar l-Ugwaljanza bejn is-Sessi (tfassil mill-ġdid)) ma tkunx ikkunsidrata inapplikabbli biss minħabba li l-benefiċċju inkwistjoni kien jifforma parti minn sistema tas-sigurtà soċjali. Minflok, għie adottat approċċ usa' li jħares lejn jekk il-benefiċċju ngħatax b'rabta ma' relazzjoni ta' xogħol. F'dan il-kaž, biex jibbenefika mis-sistema ta' kreditu tal-familja, l-applikant kelleu jistabbilixxi li jew hu, jew is-sieħeb tiegħu, kienu impiegati f'xogħol remunerattiv. Dan ir-rekwiżiż biex tiġi stabilita relazzjoni ta' xogħol qiegħed lis-sistema ta' kreditu tal-familja fil-kategorija ta' kundizzjoni ta' xogħol.

²⁷⁶ QGUE, C-81/12, *Asociāja Accept vs Consiliul Nāional pentru Combaterea Discriminārii*, 25 ta' April 2013.

²⁷⁷ Ara wkoll QGUE, C-54/07, *Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding vs Firma Feryn NV*, 10 ta' Lulju 2008.

²⁷⁸ QGUE, C-116/94, *Jennifer Meyers vs Adjudication Officer*, 13 ta' Lulju 1995.

L-applikazzjoni ta' definizzjoni tant wiesgħa għall-kunċett tal-impjieg i u l-kundizzjonijiet tax-xogħol wasslet lill-QGUE biex issib li l-provvista ta' nurseries fuq il-post tax-xogħol,²⁷⁹ it-naqqis fil-hin tax-xogħol,²⁸⁰ u l-kundizzjonijiet għall-ghoġi ta' liv tal-ġenituri²⁸¹ wkoll waqqħu fil-kamp ta' applikazzjoni tiegħu.

Il-QGUE adottat ukoll approċċ pjiuttost inkluživ għall-kwistjonijiet ta' sensji u pagi. Fir-rigward tal-kamp ta' applikazzjoni tas-sensji, dan ikopri kważi s-sitwazzjonijiet kollha fejn ir-relazzjoni ta' xogħol tintemm. Dan ġie meqjus li jinkludi, pereżempju, każijiet fejn ir-relazzjoni ta' xogħol tkun intemmet bħala parti minn skema ta' sensji volontarja,²⁸² jew fejn ir-relazzjoni tkun intemmet permezz ta' rtirar obbligatorju.²⁸³

Eżempju: F'Riežniece vs Zemkopības ministrija u Lauku atbalsta dienests,²⁸⁴ ir-rikorrent, impjegat taċ-ċivil, tkeċċa wara li ħa l-liv tal-ġenituri. Ir-raġuni uffiċjali għas-sensja kienet is-soppressjoni tal-kariga tal-applikant. Il-QGUE ddeċidiet li l-metodu għall-valutazzjoni tal-ħaddiem fil-kuntest tas-soppressjoni ta' kariga ma għandux iqiegħed lill-ħaddiem li jkunu ħadu l-liv tal-ġenituri f'sitwazzjoni inqas favorevoli minn ħaddiem oħra. Il-QGUE kkonkludiet li kien hemm diskriminazzjoni indiretta minħabba li l-liv tal-ġenituri jittieħed minn proporzjon ogħla ta' nisa milli mill-irġiel.

Il-kunċett ta' paga ġie definit fl-Artikolu 157 tat-Trattat dwar il-Funzjonament tal-UE bħala l-“paga jew is-salarju komuni bażiku jew minimu u kwalunkwe remunerazzjoni oħra, sew jekk fi flus jew in natura, li l-ħaddiem jirċievi direttament jew indirettament, għall-impjieg tiegħu, mingħand min iħaddmu”. Dan ikopri varjetà wiesgħa ta' beneficijji li ħaddiem jirċievi minħabba li jkun daħal f'relazzjoni ta' xogħol. Il-kamp ta' applikazzjoni ta' din id-definizzjoni tqies f'firxa ta' kawżi quddiem il-QGUE, u dan inżamm biex ikopri l-beneficijji kollha

279 QGUE, C-476/99, *H. Lommers vs Minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij*, 19 ta' Marzu 2002.

280 QGUE, C-236/98, *Jämställdhetsombudsmannen vs Örebro läns landsting*, 30 ta' Marzu 2000.

281 QGUE, C-222/14, *Konstantinos Maïstrellis vs Ypourgos Dikaiosynis, Diafaneias kai Anthropinon Dikaiomatōn*, 16 ta' Lulju 2015.

282 QGUE, Kawża 19/81, *Arthur Burton vs British Railways Board*, 16 ta' Frar 1982.

283 QGUE, C-411/05, *Félix Palacios de la Villa vs Cortefiel Servicios SA* [GC], 16 ta' Ottubru 2007.

284 QGUE, C-7/12, *Nadežda Riežniece vs Zemkopības ministrija u Lauku atbalsta dienests*, 20 ta' Ĝunju 2013.

assocjati ma' impieg, inkluż ivvjaġġar konċessjonarju bil-ferrovija,²⁸⁵ allowances ta' espatriazzjoni,²⁸⁶ bonusis tal-Milied,²⁸⁷ u pensjonijiet okkupazzjonali,²⁸⁸ b'kunsiderazzjoni ta' perjodi ta' servizz militari,²⁸⁹ u ħlas kontinwu ta' pagi fil-każž ta' mard.²⁹⁰ Dak li wieħed essenzjalment ifittex fid-determinazzjoni ta' jekk il-kwistjoni taqax taħt it-terminu "paga" hu xi forma ta' benefiċċju, li huwa derivat mill-eżiżenza ta' relazzjoni ta' xogħol.

Eżempju: F'*Jürgen Römer vs Freie und Hansestadt Hamburg*,²⁹¹ l-ilmentatur kien jaħdem għall-Belt ta' Hamburg bħala impiegat amministrattiv sakemm sar inabilitat għax-xogħol. Wara li daħal fi sħubija ċivili mas-sieħeb fit-tul tiegħu, huwa talab li l-pensjoni supplimentari tal-irtirar tiegħu tiġi kkalkulata mill-ġdid abbażi ta' kategorija ta' tnaqqis tat-taxxa aktar favorevoli disponibbli għall-koppji miżżeewġa. L-amministrazzjoni kompetenti rrifutat għar-ragħuni li l-applikant ma kienx miżżeewweġ iżda fi sħubija registrata. Il-QGħUE kkonfermat li l-pensjonijiet supplimentari tal-irtirar bħal dawk imħallsa lill-ilmentatur jikkostitwixxu ħlas. Konsegwentement, jekk Stat Membru jkollu sħubija registrata li tpoġġi koppji tal-istess sess f'pożizzjoni legali komparabbli għal koppji miżżeewġa, l-eskużjoni mill-benefiċċji taż-żwieġ tikkostitwixxi diskriminazzjoni diretta. Il-protezzjoni taż-żwieġ u tal-familja bħala tali ma tistax isservi bħala ġustifikazzjoni valida għal tali diskriminazzjoni. Il-QGħUE ddeċidiet li koppji tal-istess sess għandu jkollhom aċċess għall-impieg, u għall-benefiċċji inkluż id-dritt għall-pensjoni tal-irtirar mogħti ja l-koppji miżżeewġa.

Eżempju: Fil-kawża C.,²⁹² dwar it-taxxa supplimentari fuq id-dħul minn pensjoni tal-irtirar, il-QGħUE indikat li t-tifsira ta' "paga" għandha tiġi interpretata b'mod wiesa' fil-kamp ta' applikazzjoni tad-Direttiva dwar l-Ugwaljanza fl-Impieg (2000/78). Il-QGħUE saħqet li l-kunċċett ta' "paga"

²⁸⁵ QGħUE, Kawża 12/81, *Eileen Garland vs British Rail Engineering Limited*, 9 ta' Frar 1982.

²⁸⁶ QGħUE, Kawża 20/71, *Luisa Sabbatini, née Bertoni, vs European Parliament*, 7 ta' Ġunju 1972.

²⁸⁷ QGħUE, C-333/97, *Susanne Lewen vs Lothar Denda*, 21 ta' Ottubru 1999.

²⁸⁸ QGħUE, C-262/88, *Douglas Harvey Barber vs Guardian Royal Exchange Assurance Group*, 17 ta' Mejju 1990.

²⁸⁹ QGħUE, C-220/02, *Österreichischer Gewerkschaftsbund, Gewerkschaft der Privatangestellten vs Wirtschaftskammer Österreich*, 8 ta' Ġunju 2004.

²⁹⁰ QGħUE, C-171/88, *Ingrid Rinner-Kühn vs FWW Spezial-Gebäudereinigung GmbH & Co. KG*, 13 ta' Luuji 1989.

²⁹¹ QGħUE, C-147/08, *Jürgen Römer vs Freie und Hansestadt Hamburg* [GC], 10 ta' Mejju 2011.

²⁹² QGħUE, C-122/15, *C.*, 2 ta' Ġunju 2016.

jkopri kwalunkwe beneficiċju li jirċievi l-impiegat fir-rigward tal-impieg tiegħu. Il-kuncett ta' "paga" huwa indipendent iwkoll minn jekk din tiġix riċevuta taħt kuntratt ta' impieg, bis-saħħha ta' dispożizzjonijiet leġiżlattivi, jew fuq baži volontarja. Jista' jinkludi wkoll beneficiċji li jithallsu wara t-tmiem tal-impieg jew biex jiġi żgurat li ġaddiem jirċievi dħul anke meta ma jkun qed iwettaq l-ebda xogħol. Madankollu, il-QGUE sostniet li t-taxxa fuq id-dħul mill-pensioni tal-irtirar hija esterna għar-relazzjoni tal-impieg u, għalhekk, ma taqax fil-kamp ta' applikazzjoni tad-Direttiva dwar l-Ugwaljanza fl-Impiegji u l-Artikolu 157 tat-TFUE. Dan joħroġ direktament u esku lużiżvament mil-leġiżlazzjoni nazzjonali dwar it-taxxa, applikabbi għal čerta kategorija ta' persuni kif spċċifikat fid-dispożizzjonijiet rilevanti dwar it-taxxa.

Eżempju: Fi *Frédéric Hay vs Crédit agricole mutuel de Charente-Maritime et des Deux-Sèvres*,²⁹³ il-QGUE qieset li l-beneficiċċi previsti għall-impiegati fl-okkażjoni taż-żwieġ tagħhom jiffurmaw parti mill-paga tal-impiegat. L-applikant, raġel omosesswali f'relazzjoni ma' raġel ieħor, kien ġie rrifutat il-beneficiċju minħabba li ma ssodisfax il-kundizzjoni taż-żwieġ li huwa rekwizit biex jinkiseb dan il-beneficiċju. Il-QGUE sabet li d-differenza fit-trattament bejn persuni miżżeġwga u dawk fi sħubija ċivili ammontat għal diskriminazzjoni bbażata fuq l-orientazzjoni sesswali.

Id-definizzjoni ta' "gwida u taħriġ vokazzjonali" rċeviet attenzjoni mill-QGUE fil-kuntest tal-moviment liburu tal-persuni.²⁹⁴ Il-QGUE addottat interpretazzjoni wiesgħha ta' dan it-terminu.

Eżempju: Fi *Gravier vs Il-Belt ta' Liège*,²⁹⁵ student li kien cittadin Franċiż xtaq jistudja l-arti tal-komiks fl-Académie Royale des Beaux-Arts f'Liège. L-ilmentatur ġie mitlub ħlas ta' regiestrazzjoni, filwaqt li studenti mill-istat ospitanti ma ġewx mitluba. Il-QGUE ddikjarat li t-taħriġ vokazzjonali jinkludi: "kwalunkwe forma ta' edukazzjoni li tipprepara għal kwalifikasi għal professjoni, sengħa jew impieg partikolari jew li tiprovd t-taħriġ u l-hiliet

293 QGUE, C-267/12, *Frédéric Hay vs Crédit agricole mutuel de Charente-Maritime et des Deux-Sèvres*, 12 ta' Dicembru 2013. Ara t-Taqsima 2.1.2.

294 Skont l-Art. 7 (3) tar-Regolament 1612/68 dwar il-libertà tal-moviment għall-haddiemi fi ħdan il-Komunità, ġaddiem għandu "[...]kollu aċċess għal taħriġ fi skejjel professjonal u centri għal taħriġ mill-ġdid" mingħajr ma jkun soġġett għal kundizzjoni jet inqas favorevoli meta mqabel ma' ġaddiem nazzjonali (GU Edizzjoni Specjal bi-Malti, Kapitolu 5, Vol. 1, p. 15).

295 QGUE, Kawża 293/83, *Françoise Gravier vs City of Liège*, 13 ta' Frar 1985.

meħtiega għal tali professjoni, sengħa jew impieg ..., tkun xi tkun l-età u l-livell ta' taħriġ tal-iskulari jew l-studenti, u anke jekk il-programm ta' taħriġ jinkludi element ta' edukazzjoni ġenerali".

Eżempju: Id-definizzjoni ta' hawn fuq ta' taħriġ vokazzjonali giet applikata f' *Blaizot vs L-Università ta' Liège et*,²⁹⁶ fejn l-ilmentatur applika għal kors biex jistudja l-mediċina veterinarja. Il-QGUE sabet li b'mod ġenerali, grad universitarju se jaqa' wkoll fit-tifsira ta' "taħriġ vokazzjonali" anke fejn il-kwalifika finali mogħtija fi tmiem il-programm ma tipprevedix direttament il-kwalifika meħtieġa ta' professjoni, sengħa jew impieg partikolari. Kien biżżejjed li l-programm inkwistjoni jipprovd għarfien, taħriġ jew ħiliet meħtieġa fi ħdan professjoni, sengħa jew impieg partikolari. Għalhekk, fejn snajja' partikolari ma jkunux jeħtieġ kwalifikasi formal, jew fejn il-grad universitarju minnu nnifsu ma jikkostitwixx ir-rekwiżit formal ta' dħul għal professjoni, dan ma jżommx lill-programm milli jitqies bħala "taħriġ vokazzjonali". L-unċi eċċeżżonijiet għal dan huma "certi korsiġiet ta' studju, li min-natura partikolari tagħhom, huma maħsuba għal persuni li jixtiequ jtejbu l-gharfien ġenerali tagħhom aktar milli jippreparaw lilhom infushom għal xogħol".

Eżempju: F'*J.J. de Lange vs Staatssecretaris van Financiën*²⁹⁷ (diskussa fit-Taqsima 5.5), il-QGUE ddeċidiet li t-trattament fiskali tal-ispejjeż tat-taħriġ vokazzjonali mġarrba minn persuna jista' jaffettwa l-aċċessibbiltà attwali għal tali taħriġ. F'din il-kawża, id-dritt li jitnaqqus l-ispejjeż tat-taħriġ vokazzjonali mid-dħul taxxabbi tagħhom varja skont l-età. Il-QGUE hallietha f'idejn il-qorti nazzjonali biex tiddetermina jekk il-leġiżlazzjoni nazzjonali kinitx meħtieġa biex jintlaħaq l-objettiv tal-promozzjoni tal-pożizzjoni taż-żgħażaq fis-suq tax-xogħol.

Skont id-dritt tal-UE, il-projbizzjoni tad-diskriminazzjoni tapplika wkoll fir-rigward tal-organizzazzjonijiet tal-ħaddiema u tal-impiegatūri. Din ma tindirizzax biss is-shubija u l-aċċess għal organizzazzjonijiet tal-ħaddiema jew tal-impiegatūri, iż-żejt tkopri wkoll l-involviment ta' persuni f'dawn l-organizzazzjonijiet. Skont il-gwida maħruġa mill-Kummissjoni Ewropea, din għandha l-ġhan li tiżgura li

²⁹⁶ QGUE, Kawża 24/86, *Vincent Blaizot vs University of Liège et*, 2 ta' Frar 1988.

²⁹⁷ QGUE, C-548/15, *J.J. de Lange vs Staatssecretaris van Financiën*, 10 ta' Novembru 2016.

titneħħha d-diskriminazzjoni fir-rigward tas-sħubija jew il-benefiċċji li joħorġu fil-kuntest ta' dawn il-korpi.²⁹⁸

Fir-rigward tad-diskriminazzjoni marbuta mat-tqala u l-maternità, jekk jogħġibok ara t-TaqSIMA 5.1.

Il-qṛati nazzjonali jinterpretaw ukoll il-projbizzjoni ta' diskriminazzjoni fil-qasam tal-impiegħi b'mod wiesa'.

Eżempju: F'kawża f'dik li kienet ir-Repubblika Jugoslava tal-Maċedonja,²⁹⁹ impiegatur iddeċieda li ma jestendix il-kuntratt ta' impiegata, u lanqas li joffrilha wieħed ġdid wara li skopra li kienet tqila. Il-qorti nazzjonali sostniet li dan kien jikkostitwixxi diskriminazzjoni minħabba t-tqala.

Eżempju: F'kawża mill-Polonja,³⁰⁰ l-ilmentatriċi kienet għalliema tal-Ingliż ta' nazzjonallità Ukreña. Hija kienet ilha impiegata għal aktar minn 12-il sena fi skola Pollakka fuq il-baži ta' għadd ta' kuntratti ta' tul ta' żmien definit, għall-kuntrarju ta' xi għalliema oħra li kienu impiegati taħt kuntratti ta' tul ta' żmien indefinite. L-awtoritajiet tal-iskola argumentaw li r-raġuni għall-offerta ta' kuntratti b'terminu fiss kienet, fost l-oħrajn, it-tul ta' żmien limitat tal-permessi ta' residenza tagħha. Il-Qorti Suprema osservat li l-projbizzjoni tad-diskriminazzjoni kopriet l-istadiji kollha tal-impiegħ, inkluż dan it-tip ta' kuntratt ta' impiegħ. Hija ddikjarat li dan it-trattament differenziali, jekk jirriżulta biss minn permessi ta' čittadinanza u residenza tal-Ukraina, kien jikkostitwixxi diskriminazzjoni abbaži tan-nazzjonallità.

Għalkemm **il-KEDB** ma tiggarantix dritt għall-impieg, l-Artikolu 8 ġie interpretat li jkɔpri l-isfera tal-impieg f'ċerti cirkostanzi. *F'Sidabras u Džiautas vs Il-Litwanja*,³⁰¹ projbizzjoni mill-gvern fuq l-eks aġġenti tal-KGB għall-aċċess għall-impiegħi fis-settur pubbliku u partijiet mis-settur privat kienet meqjusa li taqa' fil-kamp ta'

298 Proposta għal Direttiva tal-Kunsill li timplimenta l-principju ta' trattament ugwali bejn il-persuni irrispettivav mill-origini razzjali jew etnika, COM (1999) 566 final, 25.11.1999.

299 Dik li kienet ir-Repubblika Jugoslava tal-Maċedonja, il-Qorti primarja II Skopje, *I RO Nru 618/15*, 3 ta' Marzu 2016, Sors: *European Equality Law Review* (2016), vol. 2, p. 97.

300 Il-Polonja, il-Qorti Suprema Pollakka, *III PK 11/16*, 7 ta' Novembru 2016; il-qorti annullat is-sentenza u baġżeen lura l-kawża sabiex jiġi ddeterminat jekk ir-raġunijiet għall-konklużjoni ta' kuntratti definiti kinux diskriminatory.

301 QEDB, *Sidabras u Džiautas vs Il-Litwanja*, Nri 55480/00 u 59330/00, 27 ta' Lulju 2004, diskussa fit-Taqsima 6.4.

applikazzjoni tal-Artikolu 8 flimkien mal-Artikolu 14. Jigifieri, "affettwat il-kapaċità tagħhom li jiżviluppaw relazzjonijiet mad-dinja ta' barra b'mod sinifikanti ħafna u ħolqot diffikultajiet serji għalihom f'termini ta' kif jaqilgħu l-ghajxien tagħhom, b'riperkussionijiet ovvji fuq it-tgawdija tal-hajjet privati tagħhom".³⁰² Bl-istess mod, f'*Bigaeva vs Il-Grecja*, ġie sostnun li l-Artikolu 8 jista' japplika wkoll fil-qasam tal-impieggi, bħal fil-kuntest tal-aċċess għal professjoni.³⁰³

Eżempju: *F'I.B. vs Il-Grecja*,³⁰⁴ l-applikant kien tkeċċa mix-xogħol tiegħu, wara lmenti minn membri tal-persunal li kien požittiv għall-HIV. Il-QEDB sabet li l-kwistjonijiet dwar l-impieggi u s-sitwazzjonijiet li jinvolvu persuni bl-HIV jaqgħu fil-kamp ta' applikazzjoni tal-hajja privata, u sostniet li t-tkeċċija tal-applikant kienet tikser l-Artikolu 14 tal-Konvenzjoni meħuda flimkien mal-Artikolu 8. Il-QEDB ibbażat il-konklużjoni tagħha fuq il-fatt li l-Qorti tal-Kassazzjoni naqset milli tispjega b'mod adegwat kif l-interessi tal-impiegatur fiż-żamma ta' ambient tax-xogħol armonjuż kien prevalent fuq dawk tal-applikant. Fi kliem ieħor, hija naqset milli tibbilanċja l-interessi konkorrenti tal-applikant u tal-impiegatur b'mod mitlub mill-Konvenzjoni.

Il-QEDB ipprojbiet ukoll id-diskriminazzjoni abbaži ta' sħubija fi trade union. Id-dritt li jiġu ffurmati trade unions huwa garantit bħala dritt awtonomu fl-KEDB.³⁰⁵

Eżempju: *F'Danilenkov et vs Ir-Russja*,³⁰⁶ l-applikanti esperjenzaw fastidju u trattament inqas favorevoli mill-impiegatur tagħhom abbaži tas-sħubija tagħhom fi trade union. It-talbiet ċivili tagħhom quddiem il-qrat nazzjonali ġew miċħuda, minħabba li d-diskriminazzjoni setgħet tiġi stabbilita biss fi proċedimenti kriminali. Madankollu, il-prosekuratur pubbliku rrifjuta li jressaq proċeduri kriminali minħabba li l-i-standard tal-prova kien jirrikjedi li l-istat juri "mingħajr dubju raġonevoli" li d-diskriminazzjoni kienet maħsuba minn wieħed mill-maniżers tal-kumpanija. Il-QEDB sabet li n-nuqqas ta' protezzjoni ġudizzjarja effettiva tal-libertà ta' assoċjazzjoni għat-trade unions fil-liġi nazzjonali kien jammonta għal ksur tal-Artikolu 11 flimkien mal-Artikolu 14.

³⁰² *Ibid*, punt 48.

³⁰³ QEDB, *Bigaeva vs Il-Grecja*, Nru 26713/05, 28 ta' Mejju 2009.

³⁰⁴ QEDB, *I.B. vs Il-Grecja*, Nru 552/10, 3 ta' Ottubru 2013.

³⁰⁵ Pereżempju, il-QEDB, *Demir u Baykara vs It-Turkija* [GC], Nru 34503/97, 12 ta' Novembru 2008.

³⁰⁶ QEDB, *Danilenkov et vs Ir-Russja*, Nru 67336/01, 30 ta' Lulju 2009.

Skont id-dritt tal-ESC, l-Artikolu 1 (2) jirrikjedi li l-leġiżlazzjoni nazzjonali tippojibixxi kwalunkwe diskriminazzjoni fl-impieg, fost l-oħrajn għal raġunijiet ta' sess, razza, oriġini etnika, reliġjon, diżabbiltà, età,³⁰⁷ orjentazzjoni sesswali u opinjoni politika, inkluż għal raġunijiet ta' oġgezzjoni tal-kuxjenza jew nuqqas ta' oġgezzjoni.³⁰⁸ Id-diskriminazzjoni hija pprojbita b'mod ġenerali fir-rigward tal-kundizzjonijiet ta' reklutaġġ jew impieg (b'mod partikolari, ir-remunerazzjoni, it-taħriġ, il-promozzjoni, it-trasferiment u s-sensja jew azzjoni oħra ta' detriment).³⁰⁹ Għandu jkun hemm salvagwardji legali adegwati kontra d-diskriminazzjoni fir-rigward tax-xogħol part-time. B'mod partikolari, irid ikun hemm regoli li jipprevju x-xogħol mhux iddikjarat permezz tas-sahra, u paga ugwali, fl-aspetti kollha tagħha, bejn impiegati part-time u impiegati full-time.³¹⁰

L-Artikolu 4(3) tal-ESC jiggarrantixxi d-dritt għal paga ugwali għal xogħol ta' valur ugwali mingħajr diskriminazzjoni bbażata fuq is-sess. L-Artikolu 20 tal-Karta jikkonċerna wkoll kwistjonijiet ta' impieg u xogħol mingħajr diskriminazzjoni bbażata fuq is-sess, inkluż il-paga. L-Artikolu 27 tal-ESC għandu l-għan li jiżgura li l-persuni kollha b'responsabbiltajiet tal-familja u li huma impenjati jew li jixtiequ jidħlu f'impieg ikollhom id-dritt li jagħmlu dan mingħajr ma jkunu soġġetti għad-diskriminazzjoni u kemm jista' jkun mingħajr kunflitt bejn ir-responsabbiltajiet tal-impieg u tal-familja tagħhom.

4.2. L-aċċess għall-assistenza u s-sigurtà soċjali

Skont id-dritt tal-UE, id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza Razzjali biss tipprovdi protezzjoni wiesgħa kontra d-diskriminazzjoni fl-aċċess għas-sistema ta' protezzjoni soċjali u forom oħra ta' sigurtà soċjali. Inkluż fi ħdanha hemm l-aċċess għal beneficiċċi in natura li huma miżmuma "komuni" mill-istat, bħall-kura tas-saħħha pubblika, l-edukazzjoni u s-sistema tas-sigurtà soċjali.

³⁰⁷ ECSR, *Fellesforbundet for Sjøfolk (FFFS) vs In-Norvegja*, Ilment Nru 74/2011, Deċiżjoni dwar il-merti tat-2 ta' Lulju 2013, punti 115-117.

³⁰⁸ ECSR, *Confederazione Generale italiana del Lavoro (CGIL) vs L-Italja*, Ilment Nru 91/2013, Deċiżjoni fuq il-merti tat-12 ta' Ottubru 2015, punt 238; ECSR, Konklużjonijiet 2006, L-Albanija; ECSR, Konklużjonijiet 2012, L-İż-żlanda, il-Moldova u t-Turkija.

³⁰⁹ ECSR, Konklużjonijiet XVI-1 (2002), l-Awstrija.

³¹⁰ ECSR, Konklużjonijiet XVI-1 (2002), l-Awstrija.

Il-kamp ta' applikazzjoni prečiż tal-qasam tal-protezzjoni soċjali, inkluži s-sigurtà soċjali u l-kura tas-saħħa, mhuwiex cert, peress li mhuwiex spjegat fid-Direttiva dwar l-Ugwaljanza Razzjali u għad irid jigi interpretat permezz tal-każistika tal-QGUE. Id-Direttiva dwar is-Sigurtà Soċjali (79/7)³¹¹ tipprevedi trattament ugwali fuq il-baži tas-sess, fir-rigward ta' "skemi tas-sigurtà soċjali statutorji" għall-kuntrarju ta' skemi ta' "sigurtà soċjali okkupazzjonali", li hija indirizzata fid-Direttiva dwar l-Ugwaljanza bejn is-Sessi (tfassil mill-ġdid). L-Artikolu 3 tad-Direttiva dwar is-Sigurtà Soċjali dawn jiddefinixxihom bħala skemi li jipprovd u protezzjoni kontra il-mard, l-invalidità, ix-xjuhija, l-inċidenti fuq ix-xogħol u l-mard okkupazzjonali u l-qgħad, flimkien ma' "assistenza soċjali, sal-punt li hija maħsuba li żżid jew tieħu l-post" tal-iskemi preċedenti. Il-kamp ta' applikazzjoni materjali tad-Direttiva dwar l-Ugwaljanza bejn is-Sessi (tfassil mill-ġdid) huwa ddefinit fil-Artikolu 7 tagħha. Huwa jkɔpri l-istess riskji bħad-Direttiva dwar is-Sigurtà Soċjali. Skont l-Artikolu 7 (1) (b) tad-Direttiva dwar l-Ugwaljanza bejn is-Sessi, huwa jaapplika wkoll għal skemi ta' sigurtà soċjali okkupazzjonali li jipprevedu beneficiċċi soċjali oħra, fi flus jew in natura, u b'mod partikolari l-beneficiċċi tas-superstiti u l-beneficiċċi tal-familja, jekk dawn il-beneficiċċi jikkostitwixxu konsiderazzjoni mhalla minn min iħaddem lill-ħaddiem minħabba l-impieg ta' dan tal-ahħar.

Id-distinzjoni bejn skemi statutorji tas-sigurtà soċjali u skemi okkupazzjonali tas-sigurtà soċjali hija rilevanti, peress li ġerti eċċeżzjonijiet huma permessi skont id-Direttiva dwar is-Sigurtà Soċjali iżda mhux skont id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza bejn is-Sessi (tfassil mill-ġdid).

Eżempju: Il-kawża X.³¹² tikkonċerna l-kriterji għall-għoti ta' allowance lill-persuni b'diżabbiltà li kien parti mis-sistema ta' sigurtà soċjali statutorja li taqa' fil-kamp ta' applikazzjoni tad-Direttiva dwar is-Sigurtà Soċjali (79/7/KEE). L-ilmentatur, raġel, kien irċieva kumpens għal inċident tax-xogħol. L-ammont mogħi kien iżgħar mill-ammont li mara tal-istess età u f'sitwazzjoni komparabbli kienet titħallas. Il-QGUE ċāħdet il-ġustifikazzjoni tal-gvern li din id-differenza fil-livell ta' kumpens hija ġustifikata minħabba li l-istennija tal-ħajja tal-irġiel u n-nisa huma differenti.³¹³ Il-QGUE enfasizziat il-fatt li, skont is-sess, mid-data statistika ġenerali ma jistax jiġi konkluż

³¹¹ Id-Direttiva tal-Kunsill 79/7/KEE tad-19 ta' Diċembru 1978 dwar l-implimentazzjoni progressiva tal-principju tat-trattament ugwali ta' l-irġiel u n-nisa kiw xiżżejjek.

GU Edizzjoni Specjal, Kapitolu 5, Vol. 1, p. 215.

³¹² QGUE, C-318/13, X., 3 ta' Settembru 2014.

³¹³ *Ibid.*, punti 37-40.

Li persuna mara assigurata dejjem għandha stennija tal-ħajja ogħla minn persuna assigurata maskili tal-istess età, li titqiegħed f'sitwazzjoni komparabbi.

Il-kamp ta' applikazzjoni tal-“vantaġġi soċjali” huwa żviluppat sew permezz tal-każistika tal-QGUE fil-kuntest tal-liġi dwar il-moviment liberu tal-persuni u ngħata definizzjoni estremament wiesgħa.

Eżempju: Fil-kawża *Cristini*,³¹⁴ l-ilmentatriċi kienet čittadina Taljana li tgħix mat-tfal tagħha fi Franza, li r-raġel deċedut tagħha kien “ħaddiem” skont id-dritt tal-UE. Il-ferroviji Franciċi offrew permessi ta’ vjaġġar konċessjonarji għal familji kbar, iżda rrifjutaw tali pass lis-Sa Cristini fuq il-baži tan-nazzjonaliタ tagħha. Kien argumentat li “vantaġġi soċjali” għall-finijiet tad-dritt tal-UE kienu biss dawk il-vantaġġi li rriżultaw minn kuntratt ta’ impjieg. Il-QGUE ma qablitx, peress li sabet li t-terminu għandu jinkludi l-vantaġġi kollha irrispettivav minn kwalunkwe kuntratt ta’ impjieg, inkluži l-permessi għal tariffe ferrovjarji mnaqqsa.³¹⁵

Eżempju: F’*Vestische Arbeit Jobcenter Kreis Recklinghausen vs Jovanna García-Nieto et*,³¹⁶ ċentru Ġermaniż tal-impjegi rrifjuta li jagħti beneficiċċi ta’ sussistenza lil čittadin Spanjol u lil ibnu għall-ewwel tliet xhur ta’ residenza tagħhom fil-Ġermanja. Skont il-leġiżlazzjoni Ġermaniż, čittadini barranin ma għandhomx dritt li jiksbu xi beneficiċċi soċjali matul l-ewwel tliet xhur ta’ residenza fil-Ġermanja. Il-QGUE sabet li din ir-regola kienet konformi mal-leġiżlazzjoni tal-UE. Id-Direttiva dwar iċ-Čittadinanza 2004/38/KE tistabbilixxi dritt għaċ-ċittadini tal-UE li jgħixu fi stati oħra tal-UE għal massimu ta’ tliet xhur mingħajr ebda formalità apparti l-obbligu li jkollhom karta tal-ID jew passaport validu. Għalhekk, id-direttiva tippermetti lill-Istat jirrifjuta l-assistenza soċjali liċ-ċittadini tal-UE matul l-ewwel tliet xhur tar-residenza tagħhom f'dak it-territorju. Għandu jkollhom mezzi suffiċċenti ta’ sussistenza u kopertura medika personali matul dan il-perjodu. Il-QGUE kkonkludiet li tali rifjut ma jeħtieġx valutazzjoni tas-sitwazzjoni individwali tal-persuna kkonċernata.

314 QGUE, Kawża 32/75, *Anita Cristini vs Société nationale des chemins de fer français*, 30 ta’ Settembru 1975.

315 Ara wkoll QGUE, C-75/11, *Il-Kummissjoni Ewropea vs Ir-Repubblika tal-Awstria*, 4 ta’ Ottubru 2012 dwar l-iskema ta’ tariffe ferrovjarji mnaqqsa fuq it-transport pubbliku fl-Awstria.

316 QGUE, C-299/14, *Vestische Arbeit Jobcenter Kreis Recklinghausen vs Jovanna García-Nieto et*, 25 ta’ Frar 2016.

Eżempju: F'*Elodie Giersch et vs État du Grand-Duché de Luxembourg*,³¹⁷ ir-rikorrenti, tfal ta' ħaddiema fruntaliera impiegati fil-Lussemburgu, ma kinux eligibbli għal ghajjnuna finanzjarja għal studji ta' edukazzjoni ogħla minħabba li ma kinux irrisijedew fil-Lussemburgu. Il-QGUE nnotat li Stat Membru jista' jirriżerva għajjnuna lill-istudenti għal individwi li għandhom rabta mill-qrib bizzżejjed ma' dak l-Istat Membru. Madankollu, l-istati li jivvalutaw il-grad attwali ta' konnessjoni li individwu jkollu mas-soċjetà jew mas-suq taxxogħol ta' dak l-Istat Membru ma jistgħux jiddependu biss fuq kundizzjoni ta' residenza. Għandhom iqisu wkoll elementi oħra. Pereżempju, il-fatt li wieħed mill-ġenituri, li jkompli jappoġġa lil dak l-istudent, huwa ħaddiem fruntalier li għandu impieg stabbli f'dak l-Istat Membru u diġà ħademet hemm għal perjodu ta' zmien sinifikanti.

Il-QGUE ddefiniet il-“vantaġġi soċjali” f'din il-kawża *Even* bħala vantaġġi:

“li, kemm jekk marbuta ma’ kuntratt ta’ impieg kif ukoll jekk le, ġeneralment jingħataw lill-ħaddiem nazzjonali primarjament minħabba l-istatus oġġettiv tagħhom bħala ħaddiem jew minħabba s-sempliċi fatt tar-residenza tagħhom fit-territorju nazzjonali u li l-estensjoni tagħhom għall-ħaddiem li huma čittadini ta’ Stati Membri oħra għalhekk tidher xierqa biex tiffaċilita l-mobbiltà tagħhom fi ħdan il-Komunità”.³¹⁸

It-terminu japplika għal kważi d-drittijiet kollha sakemm jissodisfaw id-definizzjoni ta’ *Even*: ma hemm l-ebda distinzjoni bejn dritt li jingħata b'mod absolut jew dawk id-drittijiet mogħtija fuq baži diskrezzjonal. Barra minn hekk, id-definizzjoni ma tipprekludix li dawk id-drittijiet mogħtija wara t-tmiem tar-relazzjoni ta’ impieg jitqiesu bħala vantaġġi soċjali, bħal dritt għal pensjoni.³¹⁹ Essenżjalment, fil-kuntest tal-moviment liberu, vantaġġi soċjali huwa relataż ma’ kwalunkwe vantaġġ li huwa kapaċi jgħin lill-ħaddiem migrant biex jintegra fis-soċjetà tal-istat ospitanti. Il-qrat iċċien pjuttost liberali biex isibu kwistjoni li hija ta’ vantaġġi soċjali, pereżempju:

³¹⁷ QGUE, C-20/12, *Elodie Giersch et vs État du Grand-Duché de Luxembourg*, 20 ta’ Ġunju 2013.

³¹⁸ QGUE, Kawża 207/78, *Procédimenti kriminali kontra Gilbert Even u Office national des pensions pour travailleurs salariés (ONPTS)*, 31 ta’ Mejju 1979, punt 22.

³¹⁹ QGUE, C-35/97, *Il-Kummissjoni tal-Komunitajiet Ewropej vs Ir-Repubblika Franciża*, 24 ta’ Settembru 1998.

- il-pagament ta' "self għat-tweliż" mingħajr imgħax – minkejja li l-ħsieb wara s-self kien li jistimula t-tweliż, il-QGUE qieset li dan huwa vantaġġ soċjali peress li kien meqjus bħala mezz biex jittaffew il-piżżejjiet finanzjarji fuq il-familji bi dħul baxx;³²⁰
- l-ghoti ta' għotja taħt ftehim kulturali sabiex jiġu appoġġati l-ħaddiema nazzjonali biex jistudjaw barra mill-pajjiż;³²¹
- id-dritt li jisimgħu prosekuzzjoni kriminali kontra individwu fil-lingwa tal-istat ta' domiċċilju tagħhom;³²²
- il-pagament ta' beneficiċċi tad-diżabilità li huma maħsuba biex jikkumpensaw għall-ispejjeż żejda marbuta mad-diżabbiltà tagħhom.³²³

Skont il-KEDB, ma hemm l-ebda dritt għas-sigurtà soċjali, għalkemm mill-ġurisprudenza tal-QEDB jidher ċar li xi forom ta' sigurtà soċjali bħall-pagamenti tal-benefiċċi u l-pensjonijiet jistgħu jaqgħu fil-kamp ta' applikazzjoni tal-Artikolu 1 tal-Protokoll Nru 1³²⁴ jew tal-Artikolu 8.³²⁵

Eżempju: *F'Andrle vs Ir-Repubblika Čeka*,³²⁶ l-applikant ilmenta li, għall-kuntrarju tan-nisa, ma kienx hemm tnaqqis fl-età pensjonabbi għall-irġiel li kienu rabbew it-tfal. Il-QEDB sabet li din id-differenza fit-trattament bejn l-irġiel u n-nisa kienet ġustifikata b'mod oġġettiv u rajonevoli biex tikkumpensa għall-inugwaljanzi li jiffacċċaw in-nisa (bħal salarji u pensjonijiet ġeneralment aktar baxxi) u t-tbatija ġġenerata mill-aspettattiva li jaħdmu fuq baži full-time u jieħdu ħsieb it-tfal u d-dar. Konsegwentement, iż-żmien

320 QGUE, Kawża 65/81, *Francesco Reina u Letizia Reina vs Landeskreditbank Baden-Württemberg*, 14 ta' Jannar 1982.

321 QGUE, Kawża 235/87, *Annunziata Matteucci vs Communauté française of Belgium u Commissariat général aux relations internationales of the Communauté française of Belgium*, 27 ta' Settembru 1988.

322 QGUE, Kawża 137/84, *Procedimenti kriminali kontra Robert Heinrich Maria Mutsch*, 11 ta' Mejju 1985.

323 QGUE, C-206/10, *Il-Kummissjoni Ewropea vs Ir-Repubblika Federali tal-Ğermanja*, 5 ta' Mejju 2011.

324 Ara pereżempju l-QEDB, *Béláné Nagy vs L-Ungerija* [GC], Nru 53080/13, 13 ta' Diċembru 2016, dwar id-dritt għall-pensiuni ta' persuni b'diżabbiltà.

325 B'mod partikolari, ara l-kawżi li ġejjin: QEDB, *Andrejeva vs Il-Latvja* [GC], Nru 55707/00, 18 ta' Frar 2009; QEDB, *Gaygusuz vs L-Awstrija*, Nru 17371/90, 16 ta' Settembru 1996; u QEDB, *Koua Poirez vs Franzia*, Nru 40892/98, 30 ta' Settembru 2003, kollha diskussi fit-Taqsima 5.7.

326 QEDB, *Andrle vs Ir-Repubblika Čeka*, Nru 6268/08, 17 ta' Frar 2011.

u l-firxa tal-miżuri meħuda biex tiġi rrettifikata l-inugwaljanza inkwistjoni ma kinux manifestament irraġonevoli u ma kienx hemm ksur tal-Artikolu 14 tal-Konvenzjoni flimkien mal-Artikolu 1 tal-Protokoll Nru 1.³²⁷

Eżempju: Fi *Stummer vs L-Awstrija*,³²⁸ l-applikant kien qatta' madwar tmienja u għoxrin sena ta' ħajtu l-ħabs u kien ħadem għal perjodi twal matul dak iż-żmien. L-iskema tal-pensjoni nazzjonali ma kkunsidratx ix-xogħol fil-ħabs waqt il-kalkoli tad-drittijiet tal-pensjoni tiegħu. Il-QEDB sostniet li l-affiljazzjoni tal-priġunieri li jaħdmu mas-sistema tal-pensjoni tax-xjuhija baqgħet kwistjoni ta' għażla tal-politika soċjali u ekonomika f'marġni kbir ta' apprezzament tal-istat u ma sabet l-ebda ksur tal-Artikolu 14 flimkien mal-Artikolu 1 tal-Protokoll Nru 1 tal-Konvenzjoni.

Eżempju: F'*Fábián vs L-Ungerija*,³²⁹ l-applikant, pensjonant impiegat mas-servizz ċivili, ilmenta dwar emenda leġiżlattiva li kkawżat taqliba fil-ħlas ta' pensjonijiet tax-xjuhija lil persuni impiegati simultanjament f'certi kategoriji tas-settur pubbliku, filwaqt li pensjonanti li jaħdmu fis-settur privat baqgħu eligibbli biex jirċievu l-pensjoni. Il-QEDB sostniet li l-applikant ma kienx wera li, bħala pensjonant impiegat mis-servizz ċivili, kien f'sitwazzjoni suffiċjentement simili għall-pensjonanti impiegati fis-settur privat fir-rigward tal-eliġibbiltà tiegħu għall-ħlas tal-pensjonijiet tax-xjuhija. Bħala tali, ma kien hemm ebda ksur tal-Artikolu 14 meħud flimkien mal-Artikolu 1 tal-Protokoll Nru 1. Il-QEDB sabet li, wara l-emenda, kien l-impieg ta' wara l-irtirar tal-applikant fis-servizz ċivili li kien jinvolvi s-sospensjoni tal-pagamenti tal-pensjoni tiegħu. Kien preċiżament il-fatt li, bħala impiegat taċ-ċivil, huwa kien jirċievi salarju mill-istat li kien inkompatibbli mal-ħlas simultanju ta' pensjoni tax-xjuhija mill-istess sors. Bħala kwistjoni ta' politika finanzjarja, soċjali u tal-impieg, il-limitu kontenjuż fuq l-akkumulazzjoni simultanja tal-pensjoni u s-salarju mill-baġit tal-istat kien għie introdott bħala parti mill-miżuri leġiżlattivi mmirati biex jikkoreġu l-karatteristici finanzjarjament mhux sostenibbli fis-sistema tal-pensjoni tal-istat rispondenti. Dan ma waqqafx l-akkumulazzjoni tal-pensjoni u s-salarju għall-persuni impiegati fis-settur privat, li s-salarji tagħhom, b'kuntrast ma' dawk ta' persuni impiegati fis-servizz ċivili, ma kinux iffinanzjati mill-istat iż-żda permezz ta' baġits privati barra mill-kontroll dirett ta' dan tal-aħħar.

³²⁷ Ara t-Taqsima 2.5 dwar miżuri specjalji.

³²⁸ QEDB, *Stummer vs L-Awstrija* [GC], Nru 37452/02, 7 ta' Lulju 2011.

³²⁹ QEDB, *Fábián vs L-Ungerija* [GC], Nru 78117/13, 5 ta' Settembru 2017.

Għalkemm ma hemm l-ebda dritt għall-kura tas-saħħha skont il-KEDB, il-QEDB sostniet li kwistjonijiet relatati mal-kura tas-saħħha,³³⁰ bħall-access għal rekords medici,³³¹ se jaqgħu taħt l-Artikolu 8 (bħall-aċċess għar-rekords medici³³²) jew l-Artikolu 3, fejn nuqqas ta' aċċess għal servizzi tas-saħħha huwa serju biżżejjed biex jammonta għal trattament inuman jew degradanti jew interferenza fil-ħajja privata ta' persuna.³³³ Għalhekk, l-ilmenti relatati mad-diskriminazzjoni fl-aċċess għall-kura tas-saħħha jistgħu jaqgħu fil-kamp ta' applikazzjoni tal-Artikolu 14.

Eżempju: F'*Durisotto vs L-Italja*,³³⁴ l-applikant ilmenta li bintu kienet ġiet irrifjutata l-awtorizzazzjoni għal trattament sperimentalist mhux bħal xi pazjenti oħra. Il-qorti nazzjonali stabbiliet li l-metodu ta' t-testjar kliniku rilevanti kien disponibbli matul čertu perjodu u li bint l-applikant ma kinitx bdiet it-trattament matul dan il-perjodu. Konsegwentement, il-kriterju tal-awtorizzazzjoni kif meħtieg mil-ligi rilevanti ma kienx sodisfatt fil-każ ta' bint l-applikant. Il-QEDB sostniet li għalkemm kien hemm differenza fit-trattament ta' persuni f'sitwazzjonijiet suffiċjentement simili, dik id-differenza kienet iġġustifikata. Id-deċiżjoni tal-qorti nazzjonali kienet motivata kif suppost u ma kinitx arbitrarja. Barra minn hekk, hija segwiet l-għan leġittimu li tipproteġi s-saħħha u kienet proporzjonata għal dak il-ġhan. Barra minn hekk, il-valur terapewtiku tat-trattament sperimentalist ma kienx ġie xjentifikament ippruvat fiż-żmien rilevanti. Għalhekk, il-QEDB irrifjutat din il-parti tal-applikazzjoni bħala evidentement ibbażata fuq informazzjoni żbaljata.

L-aċċess għal beneficiċċi soċċjali oħra, b'mod partikolari fejn huma maħsuba biex jibbenefikaw lill-unità tal-familja, jista' wkoll jaqa' fil-kamp ta' applikazzjoni tal-Artikolu 8 tal-KEDB. Madankollu, il-marġni ta' apprezzament mogħiġi lill-istati f'dan il-qasam huwa relativament wiesa'. Il-QEDB enfasizzat li l-istati, minħabba l-għarfien dirett tagħhom tas-soċjetà tagħhom u l-ħtiġiġiet tagħha, fil-principju huma f'pożizzjoni aħjar biex japprezzaw dak li huwa fl-interess pubbliku għal raġunijiet soċċjali jew ekonomiċi. Għalhekk, il-QEDB ġeneralment tirrispetta

330 Ara l-KtE, QEDB (2015), *Health-related issues in the case-law of the European Court of Human Rights*, Rapport tematiku.

331 QEDB, *K.H. et vs Is-Slovakja*, Nru 32881/04, 28 ta' April 2009.

332 *Ibid.*

333 QEDB, *Murray vs In-Netherlands* [GC], 10511/10, 26 ta' April 2016; QEDB, *Slawomir Musiał vs II-Polenja*, Nru 28300/06, 20 ta' Jannar 2009.

334 QEDB, *Durisotto vs L-Italja*, 62804/13, 6 ta' Mejju 2014.

I-għażla politika tal-leġiżlatur sakemm ma tkunx “manifestament mingħajr baži raġonevoli”.³³⁵

Eżempju: *F'Bah vs Ir-Renju Unit*,³³⁶ l-applikanta, cittadina Sierra Leonjana, ingħatat liv indefinit biex tibqa’ fir-Renju Unit. L-awtoritajiet ippermettew lil binha minorenni jingħaqad magħha bil-kundizzjoni li ma jkunx jista’ jirrikorri għall-fondi pubbliċi. Ftit wara l-wasla tiegħu, l-applikanta kienet obbligata titlaq mill-akkomodazzjoni tagħha u ssib akkomodazzjoni ġidha. Hija applikat mal-awtorità lokali għall-assistenza biex issib akkomodazzjoni; madankollu, b’kunsiderazzjoni għar -regoli dwar l-immigrazzjoni u l-istatus ta’ immigrazzjoni ta’ binha, il-priorità li għaliha kienet tintitolaha għall-istatus tagħha bħala persuna mingħajr dar mhux intenzjonali b’wild minuri, ġiet irrifjutata. Il-QEDB sabet li t-trattament differenzjali tal-applikanta kien irriżulta mill-istatus ta’ immigrazzjoni kondizzjonali ta’ binha, u mhux mill-origini nazzjonali tiegħu. Kienet l-għażla tal-applikanta li ġġib lil binha fil-pajjiż b’għarfien sħiħ tal-kundizzjoni marbuta mal-liv tiegħu biex jidħol. Il-leġiżlazzjoni segwiet l-għan leġittimu li talloka rizorsa skarsa b'mod ġust, bejn kategoriji differenti ta’ rikorrenti. L-awtorità lokali kienet għenek lill-applikanta ssib kera tas-settar privat u kienet offritilha akkomodazzjoni soċċali fi żmien 17-il xahar. Id-differenza fit-trattament fil-każ tal-applikant kienet iż-ġġustifikata b'mod raġonevoli u oġġettiv.

Eżempju: *F'Gouri vs Franza*,³³⁷ l-applikanta, cittadina Algerina li tgħix fl-Algerija, ġiet irrifjutata beneficiċju addizzjonali ta’ dīżabbiltà fi Franza minħabba li ma ssodisfatx ir-rekwizit ta’ residenza fi Franza. Hija lmentat li r-rifjut ta’ ħlas tal-benefiċċju lil persuna li tgħix barra mill-pajjiż filwaqt li jingħata lil persuna li tgħix fi Franza jikkostitwixxi trattament diskriminatorju bbażat fuq il-post ta’ residenza. Il-QEDB sabet li l-applikanta rċeviet pensjoni tar-romol mill-istat intimat u l-benefiċċju addizzjonali tad-dīżabbiltà biss ġie sospiż. Peress li l-allowance kellu l-għan li jiggarrantixxi livell minimu ta’ dħul għall-individwi li jgħixu fi Franza, b’kunsiderazzjoni għall-gholi tal-ħajja fil-pajjiż, hija ma kinitx f’sitwazzjoni komparabbi ma’ dik ta’ persuni li jgħixu fi Franza. Konsegwentement, l-applikanta ma sofiex trattament diskriminatorju.

³³⁵ Ara pereżempju, QEDB, *Stummer vs L-Awstrija* [GC], Nru 37452/02, 7 ta’ Lulju 2011, punt 89.

³³⁶ QEDB, *Bah vs Ir-Renju Unit*, Nru 56328/07, 27 ta’ Settembru 2011.

³³⁷ QEDB, *Gouri vs Franza* (dec.), Nru 41069/11, 28 ta’ Frar 2017.

Diversi Artikoli tal-**ESC** huma relatati mal-aċċess għas-sigurtà soċjali, il-benesseri u s-saħħha. Dawn jinkludu: L-Artikolu 11 (id-dritt għall-protezzjoni tas-saħħha), l-Artikolu 12 (id-dritt għas-sigurtà soċjali), l-Artikolu 13 (id-dritt għall-assistenza soċjali u medika) u l-Artikolu 14 (id-dritt għall-benefiċċju mis-servizzi ta' assistenza soċjali).

L-ECSR ikkunsidra, pereżempju, diskriminazzjoni għal raġunijiet ta' status territorjali u/jew soċjoekonomiku bejn nisa li għandhom aċċess relattivament bla xkiel għal faċilitajiet ta' abort legali u dawk li ma għandhomx aċċess bħal dan. Fl-istess kawża, hija eżaminat ukoll id-diskriminazzjoni abbaži tal-ġeneru u/jew l-istatus tas-saħħha bejn in-nisa li jkunu qed ififtxu aċċess għal proċeduri legali ta' terminazzjoni tat-tqala, u l-irġiel u n-nisa li jkunu qed ififtxu aċċess għal forom legali oħra ta' proċeduri medici li ma jkunux provduti fuq bażi ristretta simili. L-ECSR osserva li, bħala riżultat tan-nuqqas ta' prattikanti medici li ma joġeżżjonawx u persunal tas-saħħha ieħor f'għadd ta' faċilitajiet tas-saħħha fl-Italja, f'xi każiżiet in-nisa huma mgieghla jiċċaqilqu minn sptar għall-ieħor fil-pajjiż jew jivvjaġġaw barra minn pajjiżhom, li ammonta għal diskriminazzjoni.³³⁸

L-ECSR sostniet ukoll li parti mill-obbligli požittivi li jirriżultaw mid-dritt għall-protezzjoni tas-saħħha, l-Istati Partijiet iridu jipprovdū kura xierqa u f'waqtha fuq bażi nondiskriminatorja, inkluži servizzi relatati mas-saħħha sesswali u riproduttiva. B'riżultat ta' dan, sistema tal-kura tas-saħħha li ma tipprevedix il-ħtiġiġiet spċifici tas-saħħha tan-nisa mhux se tkun konformi mal-Artikolu 11, jew mal-Artikolu E tal-Karta meħuda flimkien ma' l-Artikolu 11.³³⁹

4.3. Edukazzjoni

Skont id-dritt tal-UE, il-protezzjoni mid-diskriminazzjoni fl-aċċess għall-ekwazzjoni kienet originaljament żviluppata fil-kuntest tal-moviment liberu tal-persuni skont l-Artikolu 12 tar-Regolament 1612/68, li hija diretta b'mod partikolari lejn it-tfal tal-ħaddiema. L-Artikolu 14 tal-Karta tad-Drittijiet Fundamentali tal-UE jiggarranti xi d-dritt għall-ekwazzjoni u għall-aċċess għal taħbiġ kontinwu u vokazzjonali. Il-każistika tal-QGUE relatata ma' tkħassib dwar l-edukazzjoni,

³³⁸ ECSR, *International Planned Parenthood Federation – European Network (IPPF EN) vs L-Italja*, Ilment Nru 87/2012, 10 ta' Settembru 2013, punti 189-194.

³³⁹ *Ibid.* punt 66; ECSR, *Confederazione Generale italiana de Lavoro (CGIL) vs L-Italja*, Ilment Nru 91/2013, 12 ta' Ottubru 2015, punti 162 u 190.

b'mod partikolari l-aċċess ugwali għall-istituzzjonijiet edukattivi fi Stat Membru ieħor u l-aċċess ugwali għall-finanzjament tal-edukazzjoni.

Eżempju: F'*Il-Kummissjoni vs L-Awstrijja*,³⁴⁰ studenti li riedu jkomplu l-istudji universitarji tagħhom f'università Awstrijaka, u kellhom diploma tal-edukazzjoni sekondarja minn Stat Membru ieħor li mhuwiex l-Awstrijja, kellhom jiproduċi dik id-diploma u juru li huma ssodisfaw ir-rekwiżiċċi spċifici tad-dħul għall-kors rilevanti ta' studju fil-pajjiż li kien ġareġ id-diploma. Il-QGħUE sabet li l-kundizzjonijiet ta' aċċess għal edukazzjoni mill-Università għal detenturi ta' diplomi Awstrijaci u detenturi ta' diplomi mhux Awstrijaci kienu differenti, u li dan poġġa lid-detenturi ta' diplomi mhux Awstrijaci.

Eżempju: Fil-kawża *Casagrande vs Landeshauptstadt München*, l-ilmentatrici kienet bint cittadin Taljan li kien qed jaħdem fil-Ġermanja.³⁴¹ L-awtoritajiet Ĝermaniżi kienu jħallsu għotja ta' manutenzjoni ta' kull xahar lit-tfal tal-iskola li kien ta' età għall-iskola, bil-għan li tīgħi ffaċilitata l-“attendenza edukattiva”. Il-QGħUE ddecidiet li kwalunkwe miżura ġenerali maħsuba biex tiffaċilita l-attendenza edukattiva taqa’ fil-kamp ta’ applikazzjoni tal-edukazzjoni.

Eżempju: F'*Laurence Prinz vs Region Hannover u Philipp Seeberger vs Studentenwerk Heidelberg*,³⁴² il-QGħUE sabet residenza bħala l-unika kundizzjoni għall-ġħoti ta' għotja għall-edukazzjoni għal studji fi Stat Membru ieħor bħala sproporzjonata.

Eżempju: F'*Mohamed Ali Ben Alaya vs Bundesrepublik Deutschland*,³⁴³ cittadin Tuneżin applika diversi drabi għal universitajiet Ĝermaniżi biex jistudja l-matematika (flimkien ma' kors lingwistiku preparatorju) u gie aċċettat. Madankollu, l-awtoritajiet Ĝermaniżi rrifjutaw li jagħtuh permess ta' residenza, billi argumentaw li kien hemm dubji dwar il-motivazzjoni tiegħu għax-xewqa li jistudja fil-Ġermanja, li kelleu għarfien dgħajnejf tal-Ġermaniż u li fil-fatt ma kien hemm l-ebda konnessjoni bejn il-kors ta' studju propost

³⁴⁰ QGħUE, C-147/03, *Il-Kummissjoni tal-Komunitajiet Ewropej vs Ir-Repubblika tal-Awstrijja*, 7 ta' Lulju 2005.

³⁴¹ QGħUE, C9/74, *Donato Casagrande vs Landeshauptstadt München*, 3 ta' Lulju 1974.

³⁴² QGħUE, Kawża magħquda C-523/11 u C-585/11, *Laurence Prinz vs Region Hannover u Philipp Seeberger vs Studentenwerk Heidelberg*, 18 ta' Lulju 2013.

³⁴³ QGħUE, C-491/13, *Mohamed Ali Ben Alaya vs Bundesrepublik Deutschland*, 10 ta' Settembru 2014.

tieghu u l-karriera maħsuba tieghu. Il-QGUE sabet li jekk l-istudenti ta' pajjiżi terzi jissodisfaw il-kundizzjonijiet ġhall-ammissjoni, f'ċirkostanzi bħal dawn, dawn ikollhom id-dritt tad-dħul.

Taħt il-KEDB, l-Artikolu 2 tal-Protokoll Nru 1 tal-KEDB jinkludi dritt awtonomu ġħall-edukazzjoni.³⁴⁴ Għaldaqstant, il-QEDB tqis li l-ilmenti ta' diskriminazzjoni fil-kuntest tal-edukazzjoni jaqgħu fil-kamp ta' applikazzjoni tal-Artikolu 14.³⁴⁵

Eżempju: F'*Horváth u Kiss vs L-Ungerija*,³⁴⁶ it-tfal Rom tqiegħdu fi skejjel għat-tfal b'diżabbiltà. Il-QEDB sabet li dan kien trattament diskriminatorju tal-membri ta' grupp żvantagġat. L-istat naqas milli jistabbilixxi arranġament adegwat biex jippermetti lit-tfal Rom isegwu l-programm fi skejjel ordinarji.³⁴⁷

Eżempju: F'*Ponomaryovi vs Il-Bulgarija*,³⁴⁸ l-applikanti kienu żewgt itfal tal-iskola Russi li kien qed jgħixu legalment ma' ommhom fil-Bulgarija, iżda mingħajr permess ta' residenza permanenti. Bħala tali, kienu meħtieġa jħallsu tarifbi biex isegwu l-edukazzjoni sekondarja tagħhom għall-kuntrarju ta' čittadini Bulgari u barranin b'permessi ta' residenza permanenti li nghataw permezz tal-ħlas. Il-QEDB sabet li t-trattament tal-applikanti kien diskriminatorju, minħabba li kienu meħtieġa jħallsu t-tariffi tal-iskola eskużiżi minħabba n-nazzjonali u l-istatus tal-immigrazzjoni tagħhom. L-awtoritajiet nazzjonali ma kien ppreżentaw l-ebda raġuni li tiġġustiċċa d-differenza fit-trattament u l-QEDB ikkonkludiet li kien hemm ksur tal-Artikolu 14 tal-Konvenzjoni flimkien mal-Artikolu 2 tal-Protokoll Nru 1.

Il-QEDB eżaminat każijiet ta' diskriminazzjoni fir-rigward tal-provvediment ta' akkomodazzjoni raġonevoli għal persuni b'diżabbiltà.

344 Ara l-KtE, QECD (2017), *Gwida dwar l-Artikolu 2 tal-Protokoll Nru 1 tal-Konvenzjoni Ewropea dwar id-Drittijiet tal-Bniedem – Id-dritt għall-edukazzjoni*.

345 Diskriminazzjoni bbażata fuq l-edukazzjoni skont il-QEDB hija diskussa fil-kawża *D.H. et vs Ir-Repubblika Čeka* [GC], Nru 57325/00, 13 ta' Novembru 2007 fit-Taqsima 2.2.1 u fil-kawża *Oršuš et vs Il-Kroazja* [GC], Nru 15766/03, 16 ta' Marzu 2010 fit-Taqsima 6.3.

346 QECD, *Horváth u Kiss vs L-Ungerija*, Nru 11146/11, 29 ta' Jannar 2013.

347 Ara wkoll QECD, *Lavida et vs Il-Greċċa*, Nru 7973/10, 30 ta' Mejju 2013.

348 QECD, *Ponomaryovi vs Il-Bulgarija*, Nru 5335/05, 21 ta' Ĝunju 2011.

Eżempju: F'ċam vs It-Turkija,³⁴⁹ il-QEDB sabet li r-rifjut ta' akademja tal-mužika li tirregista studenta minħabba d-dizabbiltà viżwali tagħha, minkejja li għaddiet minn eżami tad-dħul kompetittiv, kien jikser l-Artikolu 14 tal-Konvenzjoni flimkien mal-Artikolu 2 tal-Protokoll Nru 1. Il-QEDB enfasizzat li l-Artikolu 14 kelli jinqara fid-dawl tal-Karta Soċċali Ewropea u l-Konvenzjoni tan-NU dwar id-Drittijiet ta' Persuni b'Diżabbiltà, fir-rigward tal-akkomodazzjoni raġonevoli li l-persuni b'diżabbiltà kienu intitolati li jistennew. Il-QEDB enfasizzat li l-awtoritajiet nazzjonali kompetenti ma għamlu l-ebda sforz biex jidtentifikaw il-ħtiġiġiet tal-applikant u ma kinux spiegaw kif jew għaliex l-ġħama tagħha setgħet tfixkel l-aċċess tagħha għall-edukazzjoni mužikali. Barra minn hekk, l-akademja tal-mužika ma ppruvvatx taġġusta l-approċċ edukattiv tagħha sabiex tkun aċċessibbli għal studenti għomja.

Skont I-ESC, l-Artikolu 15 (1) jipprevedi aċċess ugwali effettiv għat-tfal u għall-adulti b'diżabbiltajiet għall-edukazzjoni u t-taħriġ vokazzjonal. Barra minn hekk, l-Artikolu 17 jiggħarantixxi d-dritt tat-tfal kollha għall-edukazzjoni fiż-żewġ paragrafi tiegħu.

Skont I-ECSR, għandu jiġi żgurat aċċess ugwali għall-edukazzjoni għat-tfal kollha. F'dan ir-rigward, għandha tingħata attenżjoni partikolari lill-gruppi vulnerabbli bħat-tfal minn minoranzi, tfal li jfittu l-azil, tfal refuġjati, tfal fl-isptar, tfal taħt kura, adolexxenti tqal, ommijiet żgħażaq, tfal imċahħħda mil-libertà tagħhom, eċċ. It-tfal li jappartjenu lil dawn il-gruppi għandhom jiġu integrati fil-faċilitajiet edukattivi ġenerali u fl-iskemi edukattivi ordinarji. Fejn meħtieġ, għandhom jittieħdu miżuri speċjali biex jiġi żgurat aċċess ugwali għall-edukazzjoni għal dawn it-tfal.³⁵⁰

L-ECSR enfasizza, fil-kuntest tal-edukazzjoni dwar is-saħħha, li l-prinċipju tan-nondiskriminazzjoni kopra mhux biss il-mod ta' kif ġiet ipprovdu l-edukazzjoni iżda wkoll il-kontenut tal-materjali edukattivi. Għalhekk, f'dan ir-rigward, il-prinċipju tan-nondiskriminazzjoni kelli żewġ għanijiet: it-tfal ma setgħux ikunu soġġetti għal diskriminazzjoni fl-aċċess għal tali edukazzjoni u l-edukazzjoni ma

³⁴⁹ QEDB, *Cam vs It-Turkija*, Nru 51500/08, 23 ta' Frar 2016.

³⁵⁰ ECSR, *Mental Disability Advocacy Centre (MDAC) vs Il-Bulgaria*, Ilment Nru 41/2007, deċiżjoni fuq il-merti tat-3 ta' Ġunju 2008, punt 34.

setgħetx tintuża bħala għoddha biex jissaħħu l-isterjotipi umiljanti u jiġu perpetwati forom ta' preġudizzju kontra certi grupp. ³⁵¹

4.4. Aċċess għall-provvista ta' oġġetti u servizzi, inkluża l-akkomodazzjoni

Skont id-dritt tal-UE, il-protezzjoni mid-diskriminazzjoni fil-qasam tal-aċċess għall-provvista ta' oġġetti u servizzi, inkluża l-akkomodazzjoni, tapplika għar-raġuni tar-razza skont id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza Razzjali, u għar-raġuni tas-sess skont id-Direttiva dwar is-Sessi u l-Oġġetti u s-Servizzi. Il-paragrafu 13 tal-Preambolu tad-Direttiva dwar is-Sessi u l-Prodotti u s-Servizzi jagħti aktar preċiżjoni lill-probjżżoni tad-diskriminazzjoni, fejn jiddikjara li huwa relataf mal-prodotti u s-servizzi kollha “li huma disponibbli għall-pubbliku irrispettivament mill-persuna kkonċernata kemm fir-rigward tas-settur pubbliku kif ukoll dak privat, inkluži korpi pubbliċi, u li huma offruti barra mill-qasam tal-ħajja privata u tal-familja u transazzjonijiet imwettqa f'dak il-kuntest”. Dan jeskludi espressament l-applikazzjoni għall-“kontenut tal-medja jew tal-pubblicità” u l-“edukazzjoni pubblika jew privata”, għalkemm din l-esklużjoni tal-ahħar ma dejjaqx il-kamp ta’ applikazzjoni tad-Direttiva dwar l-Ugwaljanza Razzjali, li tkopri l-edukazzjoni b'mod esplicitu. Id-Direttiva dwar is-Sessi u l-Prodotti u s-Servizzi tirreferi wkoll l-Artikolu 57 tat-Trattat dwar il-Funzjonament tal-Unjoni Ewropea:

“Servizzi fis-sens ta’ dan it-Trattat għandhom jitqiesu li jinkludu servizzi normalment mogħtija bi ħlas [...]”

Is-‘servizzi’ jinkludu b'mod partikolari:

- (a) attivitajiet ta’ natura industrijali,
- (b) attivitajiet ta’ natura kummerċjali,
- (c) attivitajiet ta’ sengħa,
- (d) attivitajiet tal-professjonijiet liberi.”

Għalhekk ikun jidher li dan il-qasam ikopri kwalunkwe kuntest fejn oġġett jew servizz normalment jiġi pprovdut bi ħlas, sakemm dan ma jsirx f’kuntest totalment personali, u bl-esklużjoni tal-edukazzjoni pubblika jew privata. Pereżempju,

³⁵¹ ECSR, *International Centre for the Legal Protection of Human Rights (INTERIGHTS) vs Il-Kroazja, Ilment Nru 45/2007, 30 ta’ Marzu 2009, punt 48.*

f'"CHEZ Razpredelenie Bulgaria" AD vs Komisia za zashtita ot diskriminatsia,³⁵² il-QGUE kkonfermat li l-provvista tal-elettriku hi koperta mill-Artikolu 3 (1) (h) tad-Direttiva dwar l-Ugwaljanza Razzjali (2000/43).³⁵³

Il-każistika tal-korpi nazzjonali tissuġġerixxi li dan se jkopri xenarji bħall-ksib ta' aċċess għal jew il-livell ta' servizz riċevut fil-bars,³⁵⁴ fir-ristoranti u d-diskoteki,³⁵⁵ fil-ħwienet,³⁵⁶ fix-xiri tal-assigurazzjoni,³⁵⁷ kif ukoll l-att ta' bejjiegħha "privati", bħal dawk li jrabbu l-klieb.³⁵⁸ Għalkemm il-kura tas-saħħha hija koperta specifikament mid-Direttiva dwar l-Ugwaljanza Razzjali, din tista' taqqa' wkoll fil-kamp ta' applikazzjoni tas-servizzi, b'mod partikolari fejn din tkun kura tas-saħħha privata jew fejn l-individwi jkunu obbligati jixtru assigurazzjoni obbligatorja kontra l-mard biex ikopru l-ispejjeż tas-saħħha. F'dan is-sens, il-QGUE interpretat servizzi fil-kuntest tal-moviment liberu tas-servizzi biex ikopru l-kura tas-saħħha li tingħata bi ħlas minn korp li jagħmel il-qligħ.³⁵⁹

Id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza Razzjali ma tiddefinix l-akkomodazzjoni. Huwa ssuġġerit, madankollu, li dan għandu jiġi interpretat permezz tal-lenti tad-dritt internazzjonali dwar id-drittijiet tal-bniedem, b'mod partikolari d-dritt għar-rispett lejn id-dar ta' individwu skont l-Artikolu 7 tal-Karta tal-UE u l-Artikolu 8 tal-KEDB

352 QGUE, C-83/14, *"CHEZ Razpredelenie Bulgaria" AD vs Komisia za zashtita ot diskriminatsia* [GC], 16 ta' Lulju 2015.

353 *Ibid*, punt 43.

354 L-Ungjerija, l-Awtorità għat-Trattament Ugwali, il-Kawża Nru 72, April 2008. Għal sommarju bl-Ingliz, ara n-Network Ewropew ta' Esperti Legali dwar il-Qasam tan-Nondiskriminazzjoni (2009), 'Hungary', *European Anti-Discrimination Law Review*, Nru 8, Lulju 2009, p. 49.

355 L-Iżvejja, il-Qorti Suprema, *Escape Bar and Restaurant vs Ombudsman against Ethnic Discrimination* T-2224-07, 1 ta' Ottubru 2008. Għal sommarju bl-Ingliz, ara n-Network Ewropew ta' Esperti Legali dwar il-Qasam tan-Nondiskriminazzjoni (2009), 'Sweden', *European Anti-Discrimination Law Review*, Nru 8, Lulju 2009, p. 68.

356 L-Awstrija, Bezirksgericht Döbling, GZ 17 C 1597/05f-17, 23 ta' Jannar 2006.

357 Franza, Il-Qorti tal-Appell ta' Nîmes, *Lenormand vs Balenci*, Nru 08/00907, 6 ta' Novembru 2008; Franza, L-Awla Kriminali tal-Qorti tal-Kassazzjoni, Nru M 08-88.017 u Nru 2074, 7 ta' April 2009. Għal sommarju bl-Ingliz, ara n-Network Ewropew ta' Esperti Legali dwar il-Qasam tan-Nondiskriminazzjoni (2009), 'France', *European Anti-Discrimination Law Review*, Nru 9, Dicembru 2009, p. 59.

358 L-Iżvejja, Il-Qorti tal-Appell, *Ombudsman Against Discrimination on Grounds of Sexual Orientation vs A.S.*, T-3562-06, 11 ta' Frar 2008. Għal sommarju bl-Ingliz, ara n-Network Ewropew ta' Esperti Legali dwar il-Qasam tan-Nondiskriminazzjoni (2009), 'Sweden', *European Anti-Discrimination Law Review*, Nru 8, Lulju 2009, p. 69.

359 QGUE, C-158/96, *Raymond Kohll vs Union des caisses de maladie*, 28 ta' April 1998; QGUE, C-157/99, *B.S.M. Geraets-Smits vs Stichting Ziekenfonds VGZ u H.T.M. Peerbooms vs Stichting CZ Groep Zorgverzekeringen*, 12 ta' Lulju 2001; u QGUE, C-385/99, *V.G. Müller-Fauré vs Onderlinge Waarborgmaatschappij OZ Zorgverzekeringen UA u E.E.M. van Riet vs Onderlinge Waarborgmaatschappij ZAO Zorgverzekeringen*, 13 ta' Mejju 2003.

(peress li l-Istati Membri kollha tal-UE huma parti) u d-dritt għal akkomodazzjoni xierqa li jinsab fl-Artikolu 11 tal-Patt Internazzjonali dwar id-Drittijiet Ekonomiċi, Soċjali u Kulturali (li tiegħu l-Istati Membri kollha tal-UE huma parti). Skont il-Kumitat tan-NU għad-Drittijiet Ekonomiċi, Soċjali u Kulturali, akkomodazzjoni xierqa għandha tissodisfa firxa ta' rekwiziti. B'mod partikolari, l-akkomodazzjoni għandha: tkun ta' kwalità suffiċjenti biex tiżgura l-protezzjoni mill-elementi; tirrifletti r-rekwiziti kulturali tal-abitanti (u b'hekk tinkludi vetturi, karavans, kampijiet u strutturi mhux permanenti oħra); tkun konnessa ma' servizzi pubblici ta' utilitajiet u sanità; u konnessa ma' servizzi pubblici u opportunitajiet ta' xogħol permezz ta' infrastruttura adegwata. Għandha tinkludi wkoll protezzjoni adegwata kontra tkeċċija furzata jew permezz ta' proċedura legali ssimplifikata u tkun affordabbli.³⁶⁰ Dan il-fehim ta' akkomodazzjoni jidher ukoll fl-approċċ tal-FRA fir-rapport tagħha *The state of Roma and Traveller housing in the European Union – Steps towards equality.*³⁶¹

Bl-adozzjoni ta' dan l-approċċ, l-aċċess għall-akkomdoazzjoni mhux biss jinkludi l-iżġurar li jkun hemm ugwaljanza fit-trattament min-naħha tas-sidien pubblici jew privati u l-äġġenti tal-proprietà fid-deċiżjoni dwar jekk għandhomx jikru jew ibigħu proprijetajiet lil individwi partikolari. Dan jinkludi wkoll id-dritt għal trattament ugħali fil-mod ta' kif tiġi allokata l-akkomodazzjoni (bħall-allokazzjoni ta' akkomodazzjoni ta' kwalità baxxa jew remota lil gruppi etniċi partikolari), miżemma (bħan-nuqqas ta' manutenzjoni ta' proprjetajiet abitati minn gruppi partikolari) u mikrija (bħan-nuqqas ta' sigurtà tal-pussess, jew prezziżżejjet tal-kiri jew depožiti oħla għal dawk li jappartjenu għal gruppi partikolari). Barra minn hekk, l-Artikolu 34 (3) tal-Karta tal-UE jipprevedi: "Sabiex jiġu miġġielda l-esklużjoni soċjali u l-faqar, l-Unjoni tirrikonoxxi u tirrispetta d-dritt għal għajnejna soċjali u għal għajnejna għall-akkomodazzjoni sabiex tiżgura l-eżistenza dinjituża għal dawk kollha li huma neqsin minn riżorsi suffiċjenti, skond ir-regoli stabbiliti mil-liġi ta' l-Unjoni u mil-liġiijiet u l-prattiċi nazzjonali."

Eżempju: F'Servet Kamberaj vs IPES et,³⁶² cittadin Albaniż b'permess ta' residenza għal perjodu indefinit fl-Italja, ġie miċħud certi beneficiċċi ta' akkomodazzjoni minħabba li l-baġit għall-għoti ta' dak il-beneficiċju

360 NU, Il-Kumitat għad-Drittijiet Ekonomiċi, Soċjali u Kulturali (1991), *Kumment Generali Nru 4: Id-dritt għal akkomodazzjoni xierqa (l-Art. 11 (1))*, Dok. tan-NU E/1992/23, 13 ta' Dicembru 1991.

361 FRA (2010), *The state of Roma and Traveller housing in the European Union – Steps towards equality*, Rapport sommarju, Vjenna, FRA.

362 QġUE, C-571/10, *Servet Kamberaj vs Istituto per l'Edilizia sociale della Provincia autonoma di Bolzano (IPES) et* [GC], 24 ta' April 2012.

liċ-ċittadini ta' pappiżi terzi kien digà eżawrit. Fir-rigward tal-benefiċċju tal-akkomodazzjoni, il-QGUE ddikjarat li t-trattament ta' cittadini ta' pappiżi terzi li huma residenti għal żmien twil ma jistax ikun inqas favorevoli minn dak mogħti liċ-ċittadini tal-Unjoni. Madankollu, jekk il-benefiċċju ma jaqax taħt il-kunċett ta' sigurtà soċjali u protezzjoni soċjali taħt l-Artikolu 11 (1) (d) tad-Direttiva tal-Kunsill 2003/109/KE, l-Artikolu 11 (4) ta' dik id-Direttiva ma japplikax (il-possibbiltà li jiġi limitat it-trattament ugwali għall-benefiċċji ewlenin).

Skont il-KEDB, il-QEDB interpretat l-Artikolu 8 biex jinkludi kažijiet relatati ma' attivitajiet li kapaċi jkollhom konsegwenzi fuq il-ħajja privata, inkluzi r-relazzjonijiet ta' natura ekonomika u soċjali. Il-QEDB ħadet ukoll approċċ wiesa' lejn l-interpretazzjoni tad-dritt għar-rispett lejn id-dar skont l-Artikolu 8. Il-QEDB interpretat id-dritt tar-rispett għad-dar b'mod wiesa' biex jinkludi djar mobbli bħal karavans jew trejlers, anke f'sitwazzjonijiet fejn ikunu lokalizzati illegalment.³⁶³ Meta l-akkomodazzjoni pprovdu mill-istat tkun f'kundizzjoni partikolarment hażina, u tikkawża tbatija għar-residenti matul perjodu sostnut, il-QEDB sostniet ukoll li dan jista' jikkostitwixxi trattament inuman.

Eżempju: *F'Moldovan et vs Ir-Rumanija (Nru 2)*,³⁶⁴ l-applikanti kienu gew imkeċċija minn djarhom, li mbagħad twaqqgħu taħt čirkostanzi partikolarment trawmatiċi. Il-process tal-bini mill-ġdid tad-dar tagħhom kien bil-mod, u l-akkomodazzjoni li ngħatat fl-interim kienet ta' kwalità baxxa. Il-QEDB ddikjarat:

"il-kundizzjonijiet tal-ghajxien tal-applikanti fl-ahħar għaxar snin, b'mod partikolari l-ambjent eċċessivament iffullat u mhux sanitarju u l-effett detrimentali tiegħu fuq is-saħħa u l-benesseri tal-applikanti, flimkien mat-tul tal-perjodu li matulu l-applikanti kellhom jgħixu f'kundizzjonijiet bħal dawn u l-attitudni ġenerali tal-awtoritajiet, kellhom jikkawżawlhom tbatija mentali konsiderevoli, u b'hekk naqqsu d-dinjità umana tagħhom u ħolqulhom sentimenti li jikkawżaw umiljazzjoni u degradazzjoni".³⁶⁵

363 QEDB, *Buckley vs Ir-Renju Unit*, Nru 20348/92, 25 ta' Settembru 1996.

364 QEDB, *Moldovan et vs Ir-Rumanija (Nru 2)*, Nri 41138/98 u 64320/01, 12 ta' Lulju 2005.

365 *Ibid*, punt 110.

Din is-sejba, fost fatturi oħra, wasslet lill-QEDB biex tikkonkludi li kien hemm trattament degradanti, għall-kuntraru tal-Artikolu 3 tal-KEDB.³⁶⁶

Eżempju: F'*Vrountou vs Ċipru*,³⁶⁷ l-applikanta kienet qjet irrifjutata karta tar-refugjati li kienet tagħmilha eligibbli għal firxa ta' benefiċċji – inkluża l-ghajnejha għall-akkomodazzjoni – mill-awtoritajiet. Id-deċiżjoni kienet ibbażata fuq il-fatt li kienet wild ta' mara spostata u mhux ta' raġel spostat. Il-QEDB sabet li din id-differenza fit-trattament ma kellha l-ebda ġustifikazzjoni oġġettiva u raġonevoli u li dan it-trattament inugwali rriżulta fi ksur tal-Artikolu 14 tal-KEDB flimkien mal-Artikolu 1 tal-Protokoll Nru 1.

Eżempju: F'*Hunde vs In-Netherlands*,³⁶⁸ l-applikant, persuna li tfittem l-ażil iżda li ma rnexxihlixi tiksbu, ilmenta li č-ċaħda ta' kenn u assistenza soċjali naqqset id-dinjità umana tiegħu b'mod inkompatibbli mal-Artikolu 3 tal-Konvenzjoni. Il-QEDB innotat li, wara li l-proċedimenti tal-ażil tiegħu kien waslu fi tmiem, l-applikant kien ingħata perjodu ta' grazza ta' erba' ġimġħat li matulu huwa żamm l-intitolament tiegħu għal kura u akkomodazzjoni sponsorjati mill-istat. Wara dan, huwa kellu l-possibbiltà li japplika għal "permess ta' residenza mingħajr tort" u/jew li jfittex ammissjoni f'ċentru fejn il-libertà tiegħu kienet tkun ristretta. Konsegwentement, il-QEDB ikkonkludiet li l-awtoritajiet ma kinux naqsu fl-obbligu tagħhom skont l-Artikolu 3 billi baqgħu inattivi jew indifferenti lejn is-sitwazzjoni tal-applikant, u rrifjutat il-kawża bħala evidentement ibbażata fuq informazzjoni żbaljata.

Skont l-ESC, id-dritt għal akkomodazzjoni xierqa huwa garantit fl-Artikolu 31 (1), u d-dritt għal akkomodazzjoni xierqa fir-rigward tal-familji fl-Artikolu 16. L-ECSR iċċarat din id-dispożizzjoni fis-sens ta' abitazzjoni li għandha l-kumditajiet bažiċi kollha bħall-ilma, it-tishin, ir-rimi tal-iskart, il-faċilitajiet sanitarji u l-elektiku. Ma jridx ikun hemm iffullar eċċessiv u trid tkun sigura. Id-drittijiet rilevanti pprovduti b'dan il-mod iridu jiġu garantiti mingħajr diskriminazzjoni, b'mod partikolari fir-rigward tar-Rom jew tal-vjaġġaturi.³⁶⁹

366 Il-każistika tal-QEDB tindika li, f'ċerti ċirkostanzi, it-trattament diskriminatorju jista' jamonta għal trattament degradanti. Pereżempju, ara l-QEDB, *Smith u Grady vs Ir-Renju Unit*, Nru 33985/96 u 33986/96, 27 ta' Settembru 1999, punt 121.

367 QEDB, *Vrountou vs Ċipru*, Nru 33631/06, 13 ta' Ottubru 2015.

368 QEDB, *Hunde vs In-Netherlands* (dec.), Nru 17931/16, 5 ta' Lulju 2016.

369 ECSR, *International Movement ATD Fourth World vs Franzia*, Ilment Nru 33/2006, 5 ta' Dicembru 2007, punti 149-155. Ara wkoll, ECSR, *International Centre for the Legal Protection of Human Rights (INTERIGHTS) vs Greece*, Ilment Nru 49/2008, 11 ta' Dicembru 2009; ECSR, *It-ċentru Ewropew għad-Drittijiet tar-Rom (ERRC) vs Franzia*, Ilment Nru 51/2008, 19 ta' Ottubru 2009.

Eżempju: Fl-ilment kontra Franzia, il-FEANTSA³⁷⁰ allegat li l-mod li bih ġiet implementata l-leġiżlazzjoni relatata mal-akkomodazzjoni rrizulta f'sitwazzjoni ta' nonkonformità mad-dritt għal akkomodazzjoni skont l-Artikolu 31 u l-projbizzjoni tan-nondiskriminazzjoni skont l-Artikolu E tal-ESC. Hija argumentat b'mod spċificu li minkejha li tejjeb il-kwalità tal-akkomodazzjoni għall-maġgoranza tal-popolazzjoni fi Franzia matul l-aħħar 30 sena, il-pajjiż effettivament naqas milli jimplimenta d-dritt tal-akkomodazzjoni għal kulħadd, u b'mod partikolari li jissodisfa l-ħtiġijiet tal-akkomodazzjoni ta' dawk l-aktar vulnerabbi. L-ECSR sab sitt vjolazzjonijiet tal-Artikolu 31 minn Franzia, li kien jikkonċerna:

- il-progress insuffiċjenti fir-rigward tal-qerda ta' akkomodazzjoni ta' standard inferjuri u nuqqas ta' kumditajiet xierqa ta' għadd kbir ta' unitajiet domestiċi;
- l-implementazzjoni mhux sodisfaċenti tal-leġiżlazzjoni dwar il-prevenzjoni tal-iżgumbramenti u n-nuqqas ta' mizuri biex jiġu pprovduti soluzzjonijiet ta' bidla fl-akkomodazzjoni għall-familji żgumbrati;
- il-mizuri fis-seħħ biex jitnaqqas in-numru ta' persuni mingħajr dar huma insuffiċjenti, kemm f'termini kwantitattivi kif ukoll kwalitattivi;
- il-provvista insuffiċjenti ta' akkomodazzjoni soċjali aċċessibbli għal gruppi bi dħul baxx;
- il-funzjonament ħażin tas-sistema tal-allokazzjoni tal-akkomodazzjoni soċjali, u r-rimedji relatati;
- in-nuqqas ta' implementazzjoni tal-leġiżlazzjoni dwar il-postijiet ta' waqfien għall-vjaġġaturi (flimkien mal-Artikolu E).

Eżempju: F'FEANTSA vs In-Netherlands,³⁷¹ l-ECSR sab li n-Netherlands ma kkonformatx mal-ESC billi naqset milli tippordi aċċess adegwat għall-assistenza ta' emerġenza (ikel, ħwejjeg u kenn) lill-migranti adulti f'sitwazzjoni irregolari.

³⁷⁰ ECSR, *Il-Federazzjoni Ewropea tal-Organizzazzjonijiet Nazzjonali li Jaħdmu mal-Persuni mingħajr Dar (FEANTSA) vs Franzia*, Ilment Nru 39/2006, 5 ta' Dicembru 2007.

³⁷¹ ECSR, *Il-Federazzjoni Ewropea tal-Organizzazzjonijiet Nazzjonali li Jaħdmu mal-Persuni mingħajr Dar (FEANTSA) vs In-Netherlands*, Ilment Nru 86/2012, 2 ta' Lulju 2014. Ara wkoll ECSR, Conference of European Churches (CEC) vs In-Netherlands, Ilment Nru 90/2013, 1 ta' Lulju 2014.

Skont id-Dritt Internazzjonal, l-Artikolu 9 tas-CRPD jipprevedi obbligu li jittieħdu miżuri xierqa biex jiġi żgurat li l-persuni b'diżabilità jkollhom access, fuq baži ugħali ma' oħra jn-nadur għall-informazzjoni, għall-komunikazzjonijiet u servizzi oħra, inkluži s-servizzi elettronici. Dan l-obbligu jista' jiġi ssodisfat billi jiġu identifikati u eliminati l-ostakli u x-xkiel għall-aċċessibbiltà.³⁷²

Eżempju: Din il-kawża³⁷³ mir-Rumanija tikkonċerna l-kriterji għall-aċċess għall-akkomodazzjoni soċjali. Valutazzjoni dwar jekk applikant ikollux id-dritt ta' aċċess għal akkomodazzjoni soċjali jew le kienet ibbażata fuq sistema ta' punti. Ingħataw ġertu numru ta' punti għal kategoriji differenti, inkluži erba' punti għal persuni b'diżabbiltà, meta mqabbla ma' 10 punti għal persuni b'edukazzjoni oghla u 15-il punt għal veterani u romol tal-gwerra, revoluzzjonarji u eks-detenu političi. Il-Kunsill Nazzjonali għall-Ğieda kontra d-Diskriminazzjoni sab li dawn ir-regoli llimitaw l-aċċess ta' persuni b'diżabbiltà għall-akkomodazzjoni pubblika, u għalhekk ikkostitwew diskriminazzjoni diretta minħabba d-diżabbiltà.

4.5. Aċċess għall-ġustizzja

Skont id-dritt tal-UE u l-KEDB,³⁷⁴ ir-relazzjoni tad-dritt għall-aċċess għall-ġustizzja mal-projbizzjoni tad-diskriminazzjoni tista' tidher minn żewġ perspektivi:

- Aċċess għall-ġustizzja f'każijiet ta' diskriminazzjoni: dan huwa relatat mal-possibbiltà li jinkiseb rimedju f'sitwazzjonijiet fejn l-individwi jkunu ġew diskriminati. Din is-sitwazzjoni hija diskussa fit-Taqsima 6.4.³⁷⁵
- Aċċess nondiskriminatorju għall-ġustizzja: dan huwa relatat mal-ostakoli għall-ġustizzja li jaffaċċjaw čerti persuni irrisspettivament minn jekk kinux

³⁷² Ara n-NU, Il-Kumitat dwar id-Drittijiet ta' Persuni b'Diżabbiltà (2010), *Komunikazzjoni Nru 1/2010, CRPD/C/9/D/1/2010*, 16 ta' April 2013 dwar l-aċċessibbiltà tas-servizzi tal-kards bankarji pprovduti minn istituzzjoni finanzjarja privata għal persuni b'insuffiċjenza fil-vista fuq baži ugħali ma' oħra jn-

³⁷³ Ir-Rumanija, il-Kunsill Nazzjonali għall-Ğieda kontra d-Diskriminazzjoni, *Deciżjoni 349*, 4 ta' Mejju 2016; in-Network Ewropew tal-Esperti Legali fil-Qasam tal-Ugħwaljanza bejn is-Sessi u n-Nondiskriminazzjoni (2016), *National equality body decision on social housing criteria in Bucharest*, Rapport tal-aħbarijiet, Ir-Rumanija, 20 ta' Settembru 2016.

³⁷⁴ Għal informazzjoni dettaljata ara FRA u KtE (2016), *Handbook on European law relating to access to justice*, Il-Lussemburgu, l-Ufficċju tal-Publikazzjonijiet.

³⁷⁵ Ara wkoll FRA (2012), *Access to justice in cases of discrimination in the EU – Steps to further equality*, Il-Lussemburgu, l-Ufficċju tal-Publikazzjonijiet.

vittmi ta' diskriminazzjoni. Dan ifisser li l-iżgurarar ta' aċċess effettiv għall-ġustizzja għal kulħadd jeħtieg li s-sistema ġudizzjarja tkun organizzata b'tali mod li ħadd ma jinżamm milli jkollu aċċess għall-ġustizzja għal raġunijiet fiziċċi, lingwistiċi, finanzjarji jew raġunijiet oħra. Pereżempju, l-ostakli finanzjarji għall-persuni li ma jkollhomx mezzi suffiċċenti biex jibdew proċedimenti fil-qorti jistgħu jiġu indirizzati permezz ta' sistema ta' għajjnuna legali.³⁷⁶

Skont id-dritt tal-UE, l-aċċess għall-ġustizzja huwa stabbilit fl-Artikolu 47 tal-Karta tad-Drittijiet Fundamentali tal-UE. Barra minn hekk, l-Artikolu 20 jikkonferma li kulħadd huwa ugħalli f'għajnejn il-liġi u l-Artikolu 21 jiprojbixxi d-diskriminazzjoni.

B'rabta mal-aċċess għall-ġustizzja **skont id-dritt tal-UE**, il-Kumitat dwar id-Drittijiet ta' Persuni b'Diżabbiltà saħaq li l-UE għandha tieħu azzjoni xierqa biex tiġġieled id-diskriminazzjoni li jaġa f'id-persuni b'diżabbiltà fl-aċċess għall-ġustizzja, billi tiżgura li fl-Istati Membri tagħha jkunu pprovduti akkomodazzjoni proċedurali shiħa u finanzjament għal taħriġ tal-persunal tal-ġustizzja dwar il-Konvenzjoni.³⁷⁷

Skont il-KEDB, id-dritt ta' aċċess għall-ġustizzja huwa garantit mill-Artikolu 13 u fil-kuntest tad-dritt għal proċess ġust taħt l-Artikolu 6. Il-QEDB ittrattat diversi kawżei relatati mad-diskriminazzjoni fl-aċċess għall-ġustizzja.

Eżempju: F'*Paraskeva Todorova vs II-Bulgarija*,³⁷⁸ il-qrati nazzjonali, meta taw sentenza lil individwu ta' oriġini Rom, irrifjutaw espressament ir-rakkomandazzjoni tal-prosekuzzjoni għal sentenza sospiza, filwaqt li ddikjaraw li kienet teżisti kultura ta' impunità fost il-minoranza tar-Rom u dan jimplika li għandu jsir eżempju permezz tal-individwu partikolari. Il-QEDB sabet li dan kiser id-dritt tal-applikant għal proċess ġust flimkien mad-dritt li jkun ħieles mid-diskriminazzjoni.

³⁷⁶ Il-Kunsill tal-Ewropa, l-Assemblea Parlamentari (2015), [Equality and non-discrimination in the access to justice](#), Rिझलुzzjoni 2054, 24 ta' April 2015. Ara wkoll: UN, CEDAW (2015), *Rakkomandazzjoni Ġenerali Nru 33 "Dwar l-aċċess tan-nisa għall-ġustizzja"*, CEDAW/C/GC/33, 23 ta' Luju 2015.

³⁷⁷ NU, Kumitat dwar id-Drittijiet ta' Persuni b'Diżabbiltà (2015), *Osservazzjonijiet konkluživi dwar ir-rapport inizjali tal-Unjoni Ewropea*, CRPD/C/EU/CO/1, 2 ta' Ottubru 2015, punt 39.

³⁷⁸ QEDB, *Paraskeva Todorova vs II-Bulgarija*, Nru 37193/07, 25 ta' Marzu 2010.

Eżempju: F'*Moldovan et vs Ir-Rumanija (Nru 2)*,³⁷⁹ instab li dewmien eċċessiv biex jiġu riżolti proċeduri kriminali u civili (li ħadu seba' snin biex tingħata l-ewwel sentenza) ammonta għal ksur tal-Artikolu 6. Instab li d-dewmien kien dovut għal għadd kbir ta' żbalji proċedurali, u meħud flimkien mal-attitudni diskriminatoreja mifruxa tal-awtoritajiet lejn l-applikanti Rom, instab li dan jammonta għal ksur tal-Artikolu 14 flimkien mal-Artikolu 6 (u 8).

Eżempju: F'*Anakomba Yula vs Il-Belġju*,³⁸⁰ il-ligji nazzjonali, li għamlitha imposibbli għall-applikanta li tikseb ġħajnuna pubblika għall-finanzjament ta' talba ta' paternità fuq il-baži li ma kinitx ċittadina Belġana, instab li kienet tammonta għal ksur tal-Artikolu 6 flimkien mal-Artikolu 14. Dan ma jissuġġerix li dawk li mhumiex ċittadini għandhom dritt assolut għall-finanzjament pubbliku. Fiċ-ċirkostanzi, il-QEDB kienet influwenzata minn diversi fatturi, inkluż li l-applikanta għet prekluża minħabba li ma kellhiex permess ta' residenza validu attwali, għalkemm dak iż-żmien kienet għaddejha mill-proċess tat-tiġid tal-permess tagħha. Barra minn hekk, il-QEDB osservat ukoll li kien jezisti limitu ta' sena fir-rigward ta' kawżi dwar il-paternità, li kien ifisser li ma kienx raġonevoli li wieħed jistenna li l-applikanta tistenna sakemm tkun ġeddedt il-permess tagħha biex tapplika għall-assistenza.

4.6. L-isfera “personalī”: il-ħajja privata u tal-familja, l-adozzjoni, id-dar u ż-żwieġ

Kemm skont id-dritt tal-UE kif ukoll skont il-KEDB, id-dritt għar-rispett għall-ħajja privata u tal-familja huwa garantit (l-Artikolu 8 tal-KEDB³⁸¹ u l-Artikolu 7 tal-Karta tad-Drittijiet Fundamentali tal-UE).

Skont il-KEDB, matul is-snин, il-QEDB żviluppat il-każistika tagħha skont l-Artikolu 8 li jkɔpri varjetà ta' kwistjonijiet relatati mal-ħajja privata u tal-familja. Il-QEDB stabbiliet il-kamp ta' applikazzjoni ġenerali tal-Artikolu 8:

379 QEDB, *Moldovan et vs Ir-Rumanija (Nru 2)*, Nru 41138/98 u 64320/01, 12 ta' Lulju 2005.

380 QEDB, *Anakomba Yula vs Il-Belġju*, Nru 45413/07, 10 ta' Marzu 2009, diskussa fit-Taqsimiet 4.5 u 5.7.

381 Spiegazzjoni dwar il-kamp ta' applikazzjoni tal-Artikolu 8 tal-KEDB tinsab fuq is-sit web tal-QEDB: Roagna, I. (2012), *Protecting the right to respect for private and family life under the European Convention on Human Rights*.

"il-kunċett ta' 'ħajja privata' fi ħdan it-tifsira tal-Artikolu 8 tal-Konvenzjoni huwa kunkett wiesa' li jinkludi, *inter alia*, id-dritt li jiġu stabbiliti u żviluppati relazzjonijiet ma' bnedmin oħra [...] id-dritt għall-‘iżvilupp personali’ [...] jew id-dritt għall-awtodeterminazzjoni bħala tali. Dan jinkludi elementi bħall-ismijiet [...] l-identifikazzjoni tal-ġeneru, l-orjentazzjoni sesswali u l-ħajja sesswali, li jaqgħu fi ħdan l-isfera personali protetta mill-Artikolu 8 [...] u d-dritt għar-rispett kemm għad-deċiżjonijiet li wieħed ikollu jew li ma jkollux tfal".³⁸²

Eżempju: F'*Cusan u Fazzo vs L-Italja*,³⁸³ koppja miżżejwja ma setgħetx tagħti kunjom l-omm lill-wild tagħhom għaliex, skont il-leġiżlazzjoni domestika, it-tfal leġittimi kienu awtomatikament jingħataw il-kunjom tal-missier fit-tweli. Il-QEDB sabet li l-għażla tal-kunjom tat-tfal leġittimi kienet determinata biss abbaži tad-diskriminazzjoni li tirriżulta mis-sess tal-ġenituri. Filwaqt li r-regola li l-kunjom tar-raġel kellu jingħata lit-tfal leġittimi tista' tkun meħtieġa biex tigi rispettata t-tradizzjoni tal-unità tal-familja billi kunjom il-missier jingħata lill-membri kollha tagħha, il-fatt li ma kienx possibbli li ssir deroga minn din ir-regola meta jiġi rregistral it-tweli ta' wild ġdid kien wiśq riġidu u diskriminatorju lejn in-nisa.

Il-QEDB eżaminat għadd ta' każijiet li jinvolvu trattament differenzjali fir-rigward tar-regoli dwar il-wirt, l-aċċess tal-ġenituri divorzjati għat-tfal, l-adozzjoni u l-kwistjonijiet ta' paternità.³⁸⁴

Il-kawżi *Mazurek vs Franza*,³⁸⁵ *Sommerfeld vs Il-Ğermanja*³⁸⁶ u *Rasmussen vs Id-Danimarka*³⁸⁷ kienu jinvolvu konsiderazzjoni tat-trattament differenzjali fir-rigward tar-regoli dwar il-wirt, l-aċċess tal-missirijiet għat-tfal imwielda barra miż-żwieġ, u kwistjonijiet ta' paternità. L-Artikolu 8 se jestendi wkoll għal kwistjonijiet ta' adozzjoni. Hafna kawżi, bħal *E.B. vs Franza* (diskussa fit-Taqsimha 5.3), juru li l-adozzjoni tista' taqa' fil-kamp ta' applikazzjoni tal-KEDB, għalkemm ma hemm l-ebda dritt attwali għall-adozzjoni fil-KEDB.

382 QEDB, *E.B. vs Franza* [GC], Nru 43546/02, 22 ta' Jannar 2008, punt 43.

383 QEDB, *Cusan u Fazzo vs L-Italja*, Nru 77/07, 7 ta' Jannar 2014.

384 Ara wkoll FRA u KtE(2015), *Handbook on European law relating to the rights of the child*, il-Lussemburgu, l-Ufficju tal-Pubblikkazzjonijiet.

385 QEDB, *Mazurek vs Franza*, Nru 34406/97, 1 ta' Frar 2000.

386 QEDB, *Sommerfield vs Il-Ğermanja* [GC], Nru 31871/96, 8 ta' Lulju 2003.

387 QEDB, *Rasmussen vs Id-Danimarka*, Nru 8777/79, 28 ta' Novembru 1984.

Eżempju: F'Gas u Dubois vs Franzia,³⁸⁸ is-sieħba ċivili omosesswali ta' omm bijoloġika giet irrifutata l-adozzjoni miftuha tal-wild tas-sieħba tagħha. Taħt il-liġi Franciża, l-adozzjoni miftuha wasslet biex id-drittijiet kollha assoċjati mar-responsabbiltà tal-ġenituri jitneħħew minn missier jew omm il-wild favur il-ġenituri adottiv, ħlief meta l-individwu jadotta l-wild tal-konjuġi tiegħu jew tagħha. Il-QEDB iddeċidiet li s-sitwazzjoni tal-applikanti ma kinitx komparabbi ma' dik tal-koppji miżżeġwa minħabba li taħt il-liġi Franciża, iż-żwieġ kien jagħti status speċjali lil dawk li daħlu fih u l-KEDB ma kinitx biżżejjed biex iġġiegħel lill-istati jipprevedu żwieġ tal-istess sess. Il-QEDB innotat li l-applikazzjoni ta' koppja eterosesswali fi sħubija ċivili ukoll kienet tiġi rrifutata skont id-dispożizzjonijiet rilevanti u bħala tali, filwaqt li l-applikanti kienu f'sitwazzjoni legali komparabbi, ma kien hemm l-ebda differenza fit-trattament abbaži tal-orjentazzjoni sesswali tagħhom u konsegwentement, l-ebda ksur tal-Artikolu 14 flimkien mal-Artikolu 8 tal-KEDB.

Eżempju: F'X et vs L-Awstrija,³⁸⁹ l-applikanti kienu wkoll koppja mhux miżżeġwa tal-istess sess fejn wieħed mis-ħab xtaq jadotta l-wild tas-sieħeb l-ieħor. Għall-kuntrarju ta' Gas u Dubois vs Franzia, id-dispożizzjonijiet rilevanti tal-liġi Awstrijaka ppermettew l-adozzjoni mit-tieni ġenituri għal koppji eterosesswali mhux miżżeġwa. Minħabba li l-liġi kienet tinkludi projbizzjoni assoluta fuq l-adozzjoni mit-tieni ġenituri minn koppja tal-istess sess, il-qrat nazzjonali ma eżaminawx il-merti tat-talba għall-adozzjoni, u lanqas ir-rifut tal-missier li jagħti l-kunsens ghall-adozzjoni ma kellu xi rwol fil-kunsiderazzjonijiet tal-qrat nazzjonali tal-każ tal-applikanti. Il-QEDB sabet li dan il-fatt kien jikkostitwixxi differenza fit-trattament tal-applikanti meta mqabbla ma' koppji eterosesswali mhux miżżeġwa, li ma kinux ġustifikati b'mod raġonevoli u ogħġettiv.

Eżempju: F'A.H. et vs Ir-Russja,³⁹⁰ l-applikanti, cittadini tal-İstati Uniti, kienu koppji fl-istadju finali tal-adozzjoni ta' tfal Russi meta għiet adottata li ġidha mid-Duma Russa, li tipprobjixxi l-adozzjoni ta' tfal Russi minn cittadini tal-İstati Uniti. Il-proċeduri li għaddejji twaqqfu. L-applikanti l-mentaw li din il-projbizzjoni kisret id-dritt tagħhom għar-rispett tal-ħajja tal-familja u kienet diskriminatorja minħabba n-nazzjonaliità tagħhom. Il-QEDB sabet li l-projbizzjoni leġiżlattiva fuq l-adozzjoni tat-tfal Russi kienet imposta biss

388 QEDB, *Gas u Dubois vs Franzia*, Nru 25951/07, 15 ta' Marzu 2012.

389 QEDB, *Xet vs L-Awstrija* [GC], Nru 19010/07, 19 ta' Frar 2013.

390 QEDB, *A.H. et vs Ir-Russja*, Nru 6033/13 u 15-il applikazzjoni ohra, 17 ta' Jannar 2017.

fuq il-ġenituri prospettivi mill-Istati Uniti. Il-gvern naqas milli juri li kien hemm raġunijiet konvinċenti biex jiġgustifika li l-projbizzjoni generali tiġi applikata retroattivament u b'mod mhux diskriminatorju għall-ġenituri adottivi prospettivi kollha mill-Istati Uniti, irrispettivament mill-istadju tal-proċedimenti tal-adozzjoni u c-ċirkostanzi individwali tagħhom. Il-QEDB għaldaqstant ikkonkludiet li kien hemm ksur tal-Artikolu 14 meħud flimkien mal-Artikolu 8 tal-Konvenzjoni.

L-Istati għandhom marġni relattivament wiesa' ta' apprezzament fl-organizzazzjoni tal-politika tagħhom dwar l-immigrazzjoni. Għalkemm il-KEDB ma tigarantix id-dritt ta' "barrani" li jidħol jew li jirrisjedi f'pajjiż partikolari, f'xi każiżiet ir-rifut li tiġi permessa r-riunifikazzjoni tal-familja jista' jikser id-drittijiet garantiti mill-Artikolu 8.

Eżempju: *F'Pajić vs Il-Kroazja*,³⁹¹ l-applikanta kienet applikat għal permess ta' residenza għar-raġuni ta' riunifikazzjoni tal-familja mas-sieħeb tagħha. L-awtoritajiet nazzjonali kienu rrifutaw it-talba minħabba li l-liġi domestika rilevanti eskludiet tali possibbiltà għal koppji tal-istess sess. Għall-kuntrarju, permess ta' residenza kien ikun permess għal koppja miżżewġa ta' sess differenti f'sitwazzjoni simili. Il-QEDB sabet li l-awtoritajiet domestiċi ma kienu ppreżentaw l-ebda ġustifikazzjoni jew raġuni konvinċenti u importanti biex jiġgustifikaw id-differenza fit-trattament bejn koppji tal-istess sess u koppji ta' sess differenti fil-ksb tar-riunifikazzjoni tal-familja. Fil-fatt, differenza fit-trattament ibbażata biss jew b'mod deċiżiv fuq l-orientazzjoni sesswali tal-applikant kienet tamonta għal distinzjoni li ma kinitx aċċettabbli taħt il-Konvenzjoni.³⁹²

Il-kamp ta' applikazzjoni tal-Artikolu 8 huwa wiesa' ħafna. Il-KEDB għandha wkoll implikazzjonijiet għal oqsma oħra, bħad-dħul f'unjoni ċivili jew iż-żwieġ, li huwa protett speċifikament taħt I-Artikolu 12.

³⁹¹ QEDB, *Pajić vs Il-Kroazja*, Nru 68453/13, 23 ta' Frar 2016.

³⁹² Ara wkoll QEDB, *Taddeucci u McCall vs L-Italja*, Nru 51362/09, 30 ta' Ġunju 2016.

Eżempju: F'*Muñoz Díaz vs Spanja*,³⁹³ l-awtoritajiet kienu rrifjutaw li jirrikonoxxu l-validità taż-żwieg Rom tal-applikanta meta kienu qed jistabbilixxu d-dritt tagħha għal pensjoni tas-superstiti, minkejja li preċedentement kienu ttrattawha bħallieku kienet miżżewġa. Il-QEDB sabet li minħabba li l-istat kien ittratta lill-applikanta daqslikieku ż-żwieg tagħha kien validu, hija kienet f'sitwazzjoni komparabbi ma' konjuġi "ta' bona fide" oħra (dawk li ma kinux miżżewġin b'mod validu għal raġunijiet tekniċi, iżda kienu jemmnu li kien hekk), li kienu jkunu intitolati għal pensjoni tas-superstiti. Għalkemm il-QEDB sabet li ma kien hemm l-ebda diskriminazzjoni fir-rifjut li ż-żwieg jiġi rikonoxxut bħala validu (skont it-tifsira tal-Artikolu 14 meħud flimkien mal-Artikolu 12), kien hemm diskriminazzjoni fir-rifjut li l-applikanta tiġi ttrattata b'mod simili għal konjuġi *bona fide* oħra u li l-pensjoni tingħata, bi ksur tal-Artikolu 14 meħud flimkien mal-Artikolu 1 tal-Protokoll Nru 1.

Eżempju: Il-kawża *Vallianatos et vs Il-Greċċa*³⁹⁴ għet ippreżentata biex tiġi kkontestata l-liġi Greiga, li fl-2008 introduċiet possibbiltà għal koppji ta' sess differenti biex jidħlu f'unjoni ċivili, li kienet inqas formal u aktar flessibbi miż-żwieg, iżda li eskludiet il-koppji tal-istess sess mill-kamp ta' applikazzjoni tagħha. Il-QEDB innotat li 19 minn 47 Stat Membru tal-Kunsill tal-Ewropa kienu awtorizzaw shubijiet reġistrati u li 17 minn dawk id-19 il-stat kienu rrikonoxxew kemm koppji eterosesswali kif ukoll omosesswali. Hija kkonkludiet ukoll li ma kienx hemm raġunijiet konvinċenti u importanti biex il-koppji tal-istess sess jiġu pprojbiti milli jidħlu f'unjoni ċivili. Fi kliem ieħor, meta stat jintroduċi forma ta' shubija reġistrata, din għandha tkun aċċessibbli għall-koppji kollha irrispettivament mill-orientazzjoni sesswali tagħhom. Instab ksur tal-Artikolu 14 meħud flimkien mal-Artikolu 8.

Sussegwentement, il-QEDB kellha tiddetermina jekk l-Artikolu 8 kienx jinkludi obbligu pozittiv fuq stat biex jintroduċi qafas legali li jipprevedi r-rikonoximent u l-protezzjoni ta' koppji tal-istess sess.

Eżempju: F'*Oliari et vs L-Italja*,³⁹⁵ tliet koppji omosesswali lmentaw li skont il-liġi Taljana ma kellhom l-ebda possibbiltà li jiżżewġu jew jidħlu f'xi tip ieħor ta' unjoni ċivili. Il-QEDB innotat xejriet Ewropej u internazzjonali lejn ir-rikonoximent legali ta' koppji tal-istess sess. Hija osservat ukoll li l-Qorti

³⁹³ QEDB, *Muñoz Díaz vs Spanja*, Nru 49151/07, 8 ta' Diċembru 2009.

³⁹⁴ QEDB, *Vallianatos et vs Il-Greċċa* [GC], Nru 29381/09 u 32684/09, 7 ta' Novembru 2013.

³⁹⁵ QEDB, *Oliari et vs L-Italja*, Nru 18766/11 u 36030/11, 21 ta' Lulju 2015.

Kostituzzjonali Taljana kemm-il darba kienet appellat għal rikonoxximent legali tad-drittijiet u d-dmirijiet rilevanti ta' unjonijiet omosesswali. Għalhekk, il-QEDB sostniet li f'dawk iċ-ċirkostanzi, l-Italja kienet taħt obbligu pozittiv li tiżgura rispett effettiv għall-ħajja privata u tal-familja tal-applikanti mir-rikoxximent uffiċċiali ta' koppji tal-istess sess. Il-qafas legali għar-rikoxximent ta' koppji tal-istess sess irid tal-inqas jipprevedi "d-drittijiet ewlenin rilevanti għal koppja f'relazzjoni stabbli u impenjata".³⁹⁶ Bħala konklużjoni, il-QEDB sostniet li, billi naqset milli ddaħħal tali leġiżlazzjoni, l-Italja kienet qabżet il-marġni ta' apprezzament tagħha u naqset milli tissodisfa l-obbligu pozittiv tagħha bi ksur tal-Artikolu 14 moqri flimkien mal-Artikolu 8 tal-KEDB.

Filwaqt li l-protezzjoni tal-qalba tad-dinjità tal-bniedem normalment titlob marġni aktar limitat ta' apprezzament mill-QEDB, dan kellu jiġi bbilanċċat kontra t-thassib tal-protezzjoni ta' oħra rajn f'pozizzjoni ta' vulnerable, li d-drittijiet tagħhom jistgħu jiġu abbużati.

Eżempju: F'*Kacper Nowakowski vs II-Polonja*,³⁹⁷ l-applikant kien missier li ma jismax u ma jistax jitkellem li l-kuntatt tiegħu ma' ibnu, li wkoll kellu insuffiċjenza fis-smiġħ, kien ristrett. L-applikant ilmenta b'mod partikolari dwar ir-rifut tal-qrati domestiċi li jestendu dan il-kuntatt. Il-QEDB sabet li l-qrati nazzjonali kienu naqsu milli jikkunsidraw kwalunkwe mezz li kien jgħin lill-applikant jegħleb l-ostakli li jirriżultaw mid-diżabbiltà tiegħu, u għalhekk ma kinux ħadu l-passi kollha xierqa li setgħu jintalbu b'mod raġonevoli bil-hsieb li jiġi ffaċilitat il-kuntatt. Għalhekk, il-QEDB ikkonkludiet ksur tal-Artikolu 8 tal-Konvenzjoni, meta wieħed iqis li mhux meħtieġ li jiġi eżaminat separatament l-ilment skont l-Artikolu 14, meħud flimkien mal-Artikolu 8 tal-Konvenzjoni.

Fil-kawża msemmija hawn fuq, il-QEDB ikkunsidrat li l-interessi tal-missier marru id f'id ma' dawk tal-wild – jiġifieri, kien fl-interess tal-wild li jkollu kuntatt mal-missier. Madankollu, fejn l-interessi tat-wild potenzjalment ikunu f'kunflitt ma' dawk tal-ġenitru, l-istat igawdi marġni usa' ta' apprezzament biex jiddetermina kif l-aħjar li jiġi protett il-wild.

³⁹⁶ *Ibid.*, punt 174.

³⁹⁷ QEDB, *Kacper Nowakowski vs II-Polonja*, Nru 32407/13, 10 ta' Jannar 2017.

Eżempju: *F'Rasmussen vs Id-Danimarka*,³⁹⁸ missier ilmenta dwar statut ta' limitazzjonijiet li ma jħallix jikkontesta l-paternità. Il-QEDB sabet li dan kien jammonta għal trattament differenzjali abbaži tas-sess, iżda kien iġġustifikat. Dan kellu l-għan leġġitmu li jipprovid lill-wild b'sigurtà u ċertezza dwar l-i-status tagħhom, billi jipprevjeni lill-missirijiet milli jabbużaw mill-possibbiltà li jikkontestaw il-paternità aktar tard fil-ħajja. Peress li ma kienx hemm biżżejjed uniformità fl-approċċ għal din il-kwistjoni fost l-Istati Membri tal-KEDB, il-QEDB tat lill-istat marġni wiesa' ta' apprezzament, u nstab li t-trattament differenzjali kien ġustifikat.³⁹⁹

Skont id-dritt tal-UE, il-ligi sostantiva tal-familja tibqa' taħt il-kompetenza unika tal-Istati Membri tal-UE. Madankollu, xi kwistjonijiet b'implikazzjonijiet transfruntiera huma koperti mid-dritt tal-UE. Il-każistika tal-QGUE dwar id-dritt għall-ħajja tal-familja žviluppat principally fil-qasam tal-moviment liberu tal-persuni fir-rigward tal-membri tal-familja taċ-ċittadini tal-UE.⁴⁰⁰ Il-QGUE ddeċidiet li "kieku ċ-ċittadini tal-Unjoni ma kellhomx id-dritt li jkollhom ħajja ta' familja normali fl-Istat Membru ospitanti, l-eżerċizzju tal-libertajiet mogħtija lilhom mit-Trattat ikun serjament ostakolat".⁴⁰¹ Qasam ieħor fejn il-kunsiderazzjonijiet tal-familja u l-principju tan-nondiskriminazzjoni jista' jkollhom rwol huwa fil-qasam tal-ligi dwar l-ażil u l-immigrazzjoni. Pereżempju, fid-determinazzjoni ta' minn jikkwalifika bħala benefiċjarji ta' protezzjoni internazzjonali, l-istati għandhom jiżguraw protezzjoni għall-ħajja tal-familja.⁴⁰² Barra minn hekk, il-każistika rilevanti tal-QGUE għad-drittijiet tal-familja tikkonċerna d-diskriminazzjoni bejn l-irġiel u n-nisa fir-rigward tad-drittijiet tal-ġenituri. F'kawża li tikkonċerna d-dritt ta' missier għal liv tal-ġenituri, il-QGUE sostniet li l-kundizzjoni differenti marbuta mal-intitolament għal-liv tal-ġenituri "pjuttost tipperpetwa distribuzzjoni tradizzjonali tar-rwoli bejn l-irġiel u n-nisa billi żżomm lill-irġiel fi rwol sussidjarju meta mqabbel ma' dak tan-nisa f'dak li jirrigwarda l-eżerċizzju tad-doveri

398 QEDB, *Rasmussen vs Id-Danimarka*, Nru 8777/79, 28 ta' Novembru 1984.

399 *Ibid.*, punti 40-42.

400 Ara pereżempju, QGUE, C-165/14, *Alfredo Rendón Marín vs Administración del Estado* [GC], 13 ta' Settembru 2016, diskussa fit-Taqsima 5.7.

401 QGUE, C-127/08, *Blaise Baheten Metock et vs Minister for Justice, Equality and Law Reform* [GC], 25 ta' Lulju 2008, punt 62.

402 Id-Direttiva 2011/95/UE tal-Parlament Ewropew u tal-Kunsill tat-13 ta' Dicembru 2011 dwar standards għall-kwalifika ta' cittadini nazzjonali ta' pajjiżi terzi jew persuni mingħajr stat bħala benefiċjarji ta' protezzjoni internazzjonali, għal stat uniformi għar-refugiat jew għal persuni eligibbli għal protezzjoni sussidjarja, u għall-kontenut tal-protezzjoni mogħtija, ĜU L 337, 20.12.2011, p. 9-26.

tagħhom bħala ġenituri” u sabet li din kienet tikkostitwixxi diskriminazzjoni diretta fuq baži ta’ sess.⁴⁰³

Eżempju: F’*Pedro Manuel Roca Álvarez vs Sesa Start España ETT SA*,⁴⁰⁴ ir-rikkorrent gie rrifjutat l-hekk imsejjah liv tat-“treddiġi”, minħabba li omm il-wild tiegħu kienet taħdem għal rasha. Il-QGħUE ddeċidiet li dan kien jikkostitwixxi diskriminazzjoni kontra l-irġiel.

Eżempju: F’*Malgožata Runevič-Vardyn vs Łukasz Paweł Wardyn vs Vilniaus miestosavaldybés administracja et*,⁴⁰⁵ l-applikanti kienu cittadin Litwan li jagħmel parti mill-minoranza Pollakka u cittadin Pollakk. Huma lmentaw li l-ortografija ta’ isimhom fiċ-ċertifikat taż-żwieġ maħruġ mid-Diviżjoni tar-Reġistru Ċivili ta’ Vilnius ma kinitx korretta. Skont l-applikanti, din l-ortografija ma kinitx konformi mal-lingwa nazzjonali ufficjalji tal-applikant. Il-QGħUE ddeċidiet li l-Artikolu 21 tat-TFUE ma jipprekludix rifjut li jiġu emendati l-kunjomijiet u l-ismijiet li jidhru fuq iċ-ċertifikati ta’ stat civili, bil-kundizzjoni li tali rifjut ma jikkawżax inkonvenjenza serja għal dawk ikkonċernati.⁴⁰⁶

Eżempju: F’*Mircea Florian Freitag*,⁴⁰⁷ is-Sur Mircea Florian, raġel ta’ nazzjonali Rumena, twieled fir-Rumanija bil-kunjom “Pavel”. Ommu ddivorjat lil missieru u żżewġet cittadin Ģermaniż, is-Sur Freitag. Mircea Florian b’hekk kiseb cittadinanza doppja, u kunjomu nbidel għal “Freitag”. Snin wara, Mircea Florian, li kien għadu abitwalment residenti fil-Ġermanja, mar ir-Rumanija biex jibdel kunjomu lura għall-originali “Pavel”. Huwa mbagħad talab li l-Uffiċċju tar-Reġistru Ģermaniż ibiddel ismu u jaġġorna r-registru civili b’mod xieraq sabiex il-bidla ta’ ismu tkun rikonoxxuta taħt

403 QGħUE, C-222/14, *Konstantinos Maistrellis vs Ypourgos Dikaiosynis, Diafaneias kai Anthropinon Dikaiomaton*, 16 ta’ Luuji 2015, diskussa fit-Taqsima 5.1.

404 QGħUE, C-104/09, *Pedro Manuel Roca Álvarez vs Sesa Start España ETT SA*, 30 ta’ Settembru 2010.

405 QGħUE, C-391/09, *Malgožata Runevič-Vardyn vs Łukasz Paweł Wardyn vs Vilniaus miestosavaldybés administracja et*, 12 ta’ Mejju 2011.

406 Qabbel ma’ QGħUE, C-438/14, *Nabiel Peter Bogendorff von Wolffersdorff vs Standesamt der Stadt Karlsruhe u Zentraler Juristischer Dienst der Stadt Karlsruhe*, 2 ta’ Ġunju 2016, fejn il-QGħUE sostniet li isem li fih diversi tokens ta’ nobbiltà u magħżul liberament minn Ģermaniż fi Stat Membru iehor ta’ liema għandu wkoll iċ-ċittadinanza ma għandux neċċessarjament jiġi rikonoxxut fil-Ġermanja, jekk ikun iġġustifikat għal ragunijiet ta’ politika pubblika, fis-sens li huwa xieraq u meħtieg li tiġi żgurata l-konformità mal-prinċipju li ċ-ċittadin kollha ta’ dak l-Istat Membru jkunu ugħwali f’għajnejn il-liġi.

407 QGħUE, C-541/15, *Kawża mressqa minn Mircea Florian Freitag*, 8 ta’ Ġunju 2017.

il-liġi Ģermanija. Madankollu, taħt il-liġi Ģermanija, dan kien possibbli biss jekk l-isem inkwistjoni jkun inkiseb matul perjodu ta' residenza abitwali fi Stat Membru ieħor tal-UE. Il-QGUE saħqet li:

- i. ir-regoli li jirregolaw il-mod li bih il-kunjom ta' persuna jiddaħħal fuq iċ-ċertifikati ta' stat cívili huma kwistjonijiet li jaqgħu taħt il-kompetenza tal-Istati Membri;
- ii. il-leġiżlazzjoni nazzjonali li tqiegħed certi čittadini tal-Istat Membru kkonċernat fi żvantaġġ, sempliċiment minħabba l-fatt li jkunu eżerċitaw il-libertà tagħhom li jiċċaqilqu u li jirrisjedu fi Stat Membru ieħor huwa restrizzjoni fuq il-libertajiet mogħtija mill-Artikolu 21(1) tat-TFUE;
- iii. id-diskrezzjoni li jgawdu l-awtoritajiet kompetenti trid tiġi eżerċitata b'tali mod li tagħti effett shiħ lill-Artikolu 21 tat-TFUE.

Konsegwentement, il-QGUE sostniet li r-rifjut li jiġi rikonoxxut kunjom akkwistat legalment, u l-istess bhall-isem tat-tweliż, fi Stat Membru specifiku, fuq il-baži li l-isem ma jkunx ġie akkwistat matul perjodu ta' residenza abitwali f'dak l-Istat Membru l-ieħor, ifixkel l-eżerċizzju tad-dritt, minqux fl-Artikolu 21 tat-TFUE, li wieħed jiċċaqlaq u jirrisjedi liberament fit-territorji tal-Istati Membri.

4.7. Il-parteċipazzjoni politika: il-libertà tal-espressjoni, tal-ghaqda u tal-assocjazzjoni, u l-elezzjonijiet ħielsa

Id-dritt tal-UE jagħti firxa limitata ta' drittijiet f'dan ir-rigward. L-Artikolu 10 (3) tat-TUE jipprovdli li kull čittadin għandu d-dritt li jipparteċipa fil-ħajja demokratika tal-Unjoni u d-deċiżjonijiet għandhom jittieħdu kemm jista' jkun fil-qrib taċ-ċittadin. L-Artikolu 11 tat-TUE⁴⁰⁸ jobbliga lill-istituzzjonijiet jagħtu li-ċittadini u lill-assocjazzjoni rappreżentattivi l-opportunità li jesponu u jiskambjaw pubblikament l-opinjonijiet tagħhom fl-oqsma ta' azzjoni kollha tal-Unjoni. L-Artikolu 20 tat-TUE jipprovdli, b'mod partikolari, id-dritt għaċ-ċittadini tal-UE li jivvutaw u johorġu bhala kandidati fl-elezzjonijiet muniċipali

⁴⁰⁸ Ara, pereżempju, QGUE, T-754/14, *Michael Efler et vs Il-Kummissjoni Ewropea*, 10 ta' Mejju 2017, fejn il-QGUE kkonkludiet li l-Kummissjoni kisret, *inter alia*, l-Art. 11 (4) tat-TUE billi rrifjutat li tirregista l-inizjattiva proposta taċ-ċittadini Ewropej bl-isem ta' "Stop TTIP".

u fl-elezzjonijiet tal-Parlament Ewropew. Il-Karta tal-UE tiggarantixxi l-libertà tal-espressjoni u tal-informazzjoni (l-Artikolu 11),⁴⁰⁹ il-libertà tal-ghaqda u tal-assoċjazzjoni (l-Artikolu 12), u d-drittijiet politici fir-rigward tal-Parlament Ewropew u l-elezzjonijiet muniċipali (l-Artikoli 39 u 40).

Eżempju: Fi *Spanja vs Ir-Renju Unit*,⁴¹⁰ il-QGUE sostniet, fir-rigward tal-Artikolu 20 (2) (b) tat-TFUE, li dik id-dispożizzjoni hija limitata ghall-applikazzjoni tal-prinċipju tan-nondiskriminazzjoni abbaži tan-nazzjonalità fl-eżerċizzju tad-dritt tal-vot fl-elezzjonijiet għall-Parlament Ewropew, billi tipprovd li kull čittadin tal-Unjoni li jirrisjedi fi Stat Membru li tiegħu ma jkunx čittadin, ikollu d-dritt li jivvota f'dawk l-elezzjonijiet fl-Istat Membru fejn jirrisjedi, taħt l-istess kundizzjonijiet bħaċ-ċittadini ta' dak l-istat.

Eżempju: F'*Delvigne*,⁴¹¹ čittadin Franciż ikkontesta d-dispożizzjonijiet domestiċi li awtomatikament u b'mod permanenti tellfuh id-drittijiet elettorali, inkluż id-dritt tal-vot u tal-kandidatura għall-elezzjonijiet tal-Parlament Ewropew, wara l-kundanna tiegħu għall-qtıl u l-impożizzjoni ta' piena ta' kustodja ta' 12-il sena. Is-Sur Delvigne, li ma setax jibbenefika minn bidliet sussegamenti fil-liġi, kompla jiġi mċaħħad mid-drittijiet civiċi tiegħu, minħabba li dik il-privazzjoni rriżultat minn kundanna li kienet saret finali qabel ma daħħal fis-seħħi il-Kodiċi Kriminali l-ġdid. Għalhekk huwa allega trattament mhux ugħwali. Il-QGUE sabet li l-liġi Franciż kienet limitazzjoni permissibbli fuq id-drittijiet li jinsabu fil-Karta: limitazzjoni bħal dik inkwistjoni hija proporzjonata, sakemm tqis in-natura u l-gravità tar-reat kriminali mwettaq u t-tul tal-piena. Barra minn hekk, il-Kodiċi l-ġdid ipprovda għall-possibbiltà li persuna fis-sitwazzjoni tas-Sur Delvigne tapplika għal, u tikseb it-tnejħħija tal-projbizzjoni.

Wieħed mill-ghanijiet ewlenin tal-**KtE** huwa l-promozzjoni tad-demokrazija. Dan huwa rifless f'ħafna mid-drittijiet fil-**KEDB**, li jiffaċilitaw il-promozzjoni tal-parteċipazzjoni politika. Il-KEDB tinkludi garanziji wiesgħa li joholqu mhux biss id-dritt tal-vot u tal-kandidatura fl-elezzjonijiet (l-Artikolu 3 tal-Protokoll Nru 1),⁴¹²

⁴⁰⁹ Ara, pereżempju, QGUE, C-547/14, *Philip Morris Brands SARL et vs Secretary of State for Health*, 4 ta' Mejju 2016.

⁴¹⁰ QGUE, C-145/04, *Ir-Renju ta' Spanja vs Ir-Renju Unit tal-Gran Brittanja u l-Irlanda ta' Fuq* [GC], 12 ta' Settembru 2006.

⁴¹¹ QGUE, C-650/13, *Thierry Delvigne vs Commune de Lesparre Médoc and Préfet de la Gironde* [GC], 6 ta' Ottubru 2015.

⁴¹² KtE, QEDB (2016), *Guide on Article 3 of Protocol No. 1 to the European Convention on Human Rights – Right to free elections*.

iżda wkoll id-drittijiet ta' appoġġ tal-libertà ta' espressjoni (I-Artikolu 10) u d-dritt għal-libertà ta' assemblea u assoċċajjoni (I-Artikolu 11).

Eżempju: F'*Pilav vs Il-Božnija-Herzegovina*,⁴¹³ politiku Božnijak kien imċaħħad mid-dritt tal-kandidatura għall-presenza nazzjonali minħabba l-post ta' residenza tiegħu. L-istat tal-Božnija-Herzegovina huwa kompost minn żewġ entitajiet politici: il-Federazzjoni tal-Božnija-Herzegovina u r-Repubblika Srpska. Biex jeżerċita d-dritt li jipparteċipa fl-elezzjonijiet għall-Presidenza b'mod effettiv, l-applikant kien meħtieġ li jiċċaqlaq mir-Repubblika Srpska għall-Federazzjoni tal-Božnija-Herzegovina. Għalhekk, filwaqt li teoretikament huwa eligibbli li joħroġ għall-elezzjoni għall-Presidenza, fil-prattika, ma setax juža dan id-dritt sakemm kien qed jgħix fir-Repubblika Srpska. Il-QEDB sabet li l-applikant kien soġġett għal trattament diskriminatorju mill-awtoritajiet nazzjonali minħabba l-post tar-residenza tiegħu u l-origini etnika tiegħu. Konsegwentement, hija kkonkludiet li kien hemm ksur tal-Artikolu 1 tal-Protokoll Nru 12 tal-Konvenzjoni.

Eżempju: F'*Identoba et vs Il-Georgia*,⁴¹⁴ l-applikanti kienu organizzaw dimostrazzjoni paċċifika f'Tbilisi biex jimmarkaw il-Jum Internazzjonali kontra l-Omofobija. Id-dimostrazzjoni ġiet interrotta minn kontrodimostrazzjoni vjolenti u l-applikanti sofrew attakki verbali u fiżiċi. Fid-dawl tal-fatt li l-awtoritajiet nazzjonali kienu naqsu milli jiżguraw li l-mixja seħħ b'mod paċċifiku, il-QEDB sabet ksur tal-Artikolu 14 flimkien mal-Artikolu 11.⁴¹⁵

Eżempju: F'*Partei Die Friesen vs Il-Ğermanja*,⁴¹⁶ il-partit applikant naqas milli jikseb minimu ta' 5 % tal-voti meħtieġa biex jikseb mandat parlamentari. Il-QEDB kellha tiddeċċedi jekk livell limitu ta' 5 % kisirx id-dritt tal-partiti minoritarji li jipparteċipaw fl-elezzjonijiet. Huwa nnota li l-iżvantaġġ tal-applikant fil-proċess elettorali rrīżulta mir-rappreżentanza tal-interessi ta' partiżi żgħira tal-popolazzjoni biss. Meta kien qed jeżamina jekk, bħala partit ta' minoranza nazzjonali, il-partit applikant kellux igawdi minn trattament speċjali, il-QEDB ikkonkludiet li, anke meta interpretat fid-dawl tal-Konvenzjoni Qafas għall-ħarsien tal-Minoranzi Nazzjonali, il-KEDB ma kinitx teħtieġ lill-istat jeżenta lill-partiti ta' minoranza nazzjonali mil-limiti elettorali. L-ghan tal-imsemmija Konvenzjoni Qafas kien li tippromwovi l-parteċipazzjoni

413 QEDB, *Pilav vs Il-Božnija-Herzegovina*, Nru 41939/07, 9 ta' Ġunju 2016.

414 QEDB, *Identoba et vs Il-Georgia*, Nru 73235/12, 12 ta' Mejju 2015.

415 Ara wkoll QEDB, *Bączkowski et vs Il-Polonia*, Nru 1543/06, 3 ta' Mejju 2007.

416 QEDB, *Partei Die Friesen vs Il-Ğermanja*, Nru 65480/10, 28 ta' Jannar 2016.

effettiva ta' persuni li jagħmlu parti minn minoranzi nazzjonali fl-affarijiet pubblici. Dan ippreveda l-ezenzjoni mil-livell limitu minimu bħala strument għat-tishħiħ tal-partecipazzjoni tal-minoranzi nazzjonali f'korpi eletti, iżda ma stabbiliex obbligu li l-partiti tal-minoranzi nazzjonali jiġu eżentati mil-livelli limiti elettorali. Għaldaqstant, ma kien hemm l-ebda ksur tal-Artikolu 14 meħud flimkien mal-Artikolu 3 tal-Protokoll Nru 1.

Id-dritt għal-libertà ta' assoċċazzjoni ttieħed ukoll biex jinkludi l-protezzjoni għall-formazzjoni ta' partiti politici, li għalihom il-QEDB tat-livell ġħoli ta' protezzjoni kontra l-interferenza.⁴¹⁷ Bi-istess mod, kif ġie nnotat fit-Taqsima 5.11, kwalunkwe interferenza fid-dritt għal-libertà tal-kelma fil-kuntest tad-dibattitu politiku hija skrutinizzata mill-qrib ħafna.⁴¹⁸

Skont id-dritt internazzjonali, f'konformità mal-Artikolu 29 tas-CRPD, l-istati huma meħtieġa jiżguraw li l-persuni b'diżabbiltà jkunu jistgħu jippartecipaw b'mod effettiv u shiħ fil-hajja politika u pubblika fuq bażi ugħwali mal-oħrajn, inkluż billi jiġi garantit id-dritt tal-vot tagħhom. Skont l-Artikolu 12 (2) tas-CRPD, l-istati għandhom jirrikonox Xu u jiddefendu l-kapaċită legali tal-persuni b'diżabbiltà “fuq bażi ugħwali mal-oħrajn fl-aspetti kolha tal-ħajja”, inkluża l-ħajja politika. Il-Kumitat għarraf li l-esklużjoni tad-dritt tal-vot fuq il-baži ta' diżabbiltà psikosoċjali jew intellettuali tikkostitwixxi diskriminazzjoni fuq il-baži ta' diżabbiltà.⁴¹⁹

4.8. Kwistjonijiet tad-dritt kriminali

Skont il-KEDB, il-projbizzjoni tad-diskriminazzjoni tista' tkun relatata ma' kwistjonijiet tad-dritt kriminali f'varjetà ta' drittijiet, inkluż id-dritt għal proċediment ġust (l-Artikolu 6), id-dritt għal-libertà u s-sigurtà (l-Artikolu 5), il-projbizzjoni tal-piena retroattiva (l-Artikolu 7) u l-kundanna doppja (l-Artikolu 4 tal-Protokoll Nru 7), id-dritt għall-ħajja (l-Artikolu 2) u d-dritt li wieħed ikun ġieles minn trattament jew piena inumana jew degradanti (l-Artikolu 3). Hemm ukoll każistika importanti dwar il-vjolenza kontra n-nisa u gruppji vulnerabbi oħra, bħar-Rom jew il-persuni LGBT, fejn il-QEDB enfasizzat l-obbligu tal-istati li jinvestigaw il-motivi diskriminatorji tal-vjolenza. F'għadd ta' deċiżjonijiet,

417 Ara pereżempju l-QEDB, *Party for a Democratic Society (DTP) et vs It-Turkija*, Nri 3840/10, 3870/10, 3878/10, 15616/10, 21919/10, 39118/10 u 37272/10, 12 ta' Jannar 2016.

418 QEDB, *Karácsony et vs L-Ungerija* [GC], Nri 42461/13 u 44357/13, 17 ta' Mejju 2016.

419 Ara pereżempju, NU, Kumitat dwar id-Drittijiet ta' Persuni b'Diżabbiltà (2013), *Komunikazzjoni Nru 4/2011*, CRPD/C/10/D/4/2011, 9 ta' Settembru 2013, punt 9.2 ff.

il-QEDB irrikonoxxiet li nuqqas ta' rispons għall-vjolenza kien jikkostitwixxi ksur tal-Artikolu 14.⁴²⁰

Minbarra s-suġġetti preċedenti li digħà ġew diskussi banda oħra, il-KEDB tipproteġi wkoll id-dritt li wieħed ikun ħieles minn detenżjoni arbitrarja bbażata fuq raġunijiet diskriminatorji, u d-dritt li jkun ħieles minn trattament jew piena inumana jew degradanti bbażata fuq raġunijiet diskriminatorji waqt id-detenzjoni.⁴²¹

Eżempju: F'Martzaklis et vs Il-Greċċa,⁴²² priġunieri pozittivi għall-HIV miżumma fi sptar fil-ħabs ilmentaw b'mod partikolari dwar kundizzjonijiet sanitarji ħżiena u nuqqas ta' trattament mediku xieraq, detenżjoni fi kmamar b'iffullar eċċessiv u mhux imsaħħna biżżejjed, ikel ta' valur nutrizzjonali baxx, u trattament mediku irregolari u mhux preskritt individwalment. L-awtoritatjiet tal-ħabs iġġustifikaw l-iżolament tagħhom bħala meħtieg għal monitoraġġ u trattament aħjar tal-kundizzjonijiet tagħhom. Il-QEDB sostniet li l-kollokament f'iżolament għall-prevenzjoni tat-tixrid tal-marda ma kienx meħtieg, minħabba li l-priġunieri kien pozittivi għall-HIV u ma kinux žviluppaw I-AIDS. Huma kienu esposti għal tbatija fizika u mentali li tmur lil hinn mit-tbatija inerenti fid-detenzjoni. Bħala konklużjoni, il-QEDB sabet li kundizzjonijiet fizici u sanitarji inadegwati, irregolaritajiet fl-amministrazzjoni ta' trattament xieraq u nuqqas ta' ġustifikazzjoni oggettiva u raġonevoli għall-iżolament tal-priġunieri pozittivi għall-HIV kienu jammontaw għal ksur tal-Artikolu 3 flimkien mal-Artikolu 14 tal-KEDB.

Eżempju: F'D.G. vs L-Irlanda u Bouamar vs Il-Belġju,⁴²³ (diskuss fit-Taqsima 5.5), l-applikanti, li kien minorenni, kieno ġew detenuti mill-awtoritatjiet nazzjonali. Hawnhekk, il-QEDB qieset li, għalkemm kien hemm ksur tad-dritt tagħhom għal-libertà, ma kien hemm l-ebda diskriminazzjoni minħabba li t-trattament differenzjali kien ġustifikat fl-interess tal-protezzjoni tal-minorenni.

420 Ara fost l-oħrajn QEDB, *Opuz vs It-Turkija*, Nru 33401/02, 9 ta' Ġunju 2009 dwar il-vjolenza kontra n-nisa; QEDB, *Boacă et vs Ir-Rumania*, Nru 40355/11, 12 ta' Jannar 2016 dwar il-vjolenza kontra r-Rom u QEDB, *M.C. u A.C. vs Ir-Rumania*, Nru 12060/12, 12 ta' April 2016 dwar il-vjolenza kontra persuni LGBT. Għal aktar diskussjoni u eżempji, ara t-Taqsima 2.6 dwar ir-reacti ta' mibegħda.

421 Ara *Khamtokhu u Aksenchik vs Ir-Russia* [GC], Nru 60367/08 u 961/11, 24 ta' Jannar 2017.

422 QEDB, *Martzaklis et vs Il-Greċċa*, Nru 20378/13, 9 ta' Lulju 2015.

423 QEDB, *D.G. vs L-Irlanda*, Nru 39474/98, 16 ta' Mejju 2002; QEDB, *Bouamar vs Il-Belġju*, Nru 9106/80, 29 ta' Frar 1988.

Eżempju: Fi *Stasi vs Franz*,⁴²⁴ l-applikant ilmenta li kien ġie ttrattat ħażin fil-ħabs minħabba l-omosesswalità tiegħu u li l-awtoritajiet ma kinux ħadu l-miżuri meħtieġa biex jipproteġuh. Pereżempju, l-applikant iddiċċjara li kien sfurzat jilbes stilla roža u li kien jiġi msawwat u maħruq bis-sigaretti minn priġunieri oħra. Il-QEDB innotat li bi tweġiġib għal kull allegazzjoni, l-awtoritajiet ħadu miżuri biex jipproteġuh: l-applikant kien ġie segregat mill-priġunieri l-oħra u kien ġie invistat mis-superviżur tal-bini, minn tabib u psikjatra. Il-QEDB sabet li l-awtoritajiet kienu ħadu l-miżuri effettivi kollha biex jipproteġuh minn ħsara fizika matul id-detenzjoni u li ma kienx hemm ksur tal-Artikolu 3 mingħajr ma ġie eżaminat l-ilment tiegħu separatament skont l-Artikolu 14.

L-Artikolu 14 tal-KEDB jista' wkoll ikun applikabbli fejn jinstab li d-dispożizzjonijiet tad-dritt kriminali huma diskriminatorji⁴²⁵ jew fejn kundanni bbażati fuq dawk id-dispożizzjonijiet diskriminatorji jibqgħu fil-kondotta kriminali ta' persuna.⁴²⁶

Abbaži tad-dritt tal-UE, skont każistika stabbilita sew tal-QGUE,⁴²⁷ anke jekk l-oqsma fejn il-leġiżlazzjoni kriminali u r-regoli tal-proċedura kriminali huma kwistjonijiet li għalihom l-Istati Membri huma responsabbi, id-dispożizzjonijiet leġiżlattivi nazzjonali ma jistgħux jiddiskriminaw kontra persuni li lilhom id-dritt tal-UE jagħti d-dritt għal trattament ugħwali. Fil-kawża li ġejja, il-principju tan-nondiskriminazzjoni tqajjem fi proċedimenti relatati mal-eżekuzzjoni ta' mandat ta' arrest Ewropew.⁴²⁸

Eżempju: F'Joāo Pedro Lopes Da Silva Jorge,⁴²⁹ cittadin Portugiż ġie kkundannat għal ħames snin ħabs fil-Portugall għat-traffikar tad-droga. Sussegwentement, iżżewwiegħ cittadina Franciża li kien jirrisjedi magħha fi Franz. Huwa kien impjegat ukoll minn kumpanija Franciża b'kuntratt ta' żmien indeterminat. Peress li ma xtaqx jiġi kkonsenjat lill-awtoritajiet

424 QEDB, *Stasi vs Franz*, Nru 25001/07, 20 ta' Ottubru 2011.

425 QEDB, *S.L. vs L-Awstrija*, Nru 45330/99, 9 ta' Jannar 2003.

426 QEDB, *E.B. et vs L-Awstrija*, Nri 31913/07, 38357/07, 48098/07, 48777/07 u 48779/07, 7 ta' Novembru 2013.

427 QGUE, Kawża 186/87, *Ian William Cowan vs Trésor public*, 2 ta' Frar 1989.

428 Qabbel QGUE, C-182/15, *Aleksiej Petruhhin vs Latvijas Republikas Generālpokuratūra* [GC], 6 ta' Settembru 2016, dwar estradizzjoni lejn stat terz ta' cittadin tal-UE li jezerċita l-libertà tal-moviment.

429 QGUE, C-42/11, *Proċeduri dwar l-eżekuzzjoni ta' mandat ta' arrest Ewropew maħruq kontra Joāo Pedro Lopes Da Silva Jorge* [GC], 5 ta' Settembru 2012.

Portugiżi, huwa talab li jinżamm priġunier fi Franza. Madankollu, id-dispozizzjoni Franciża li tippermetti n-nuqqas ta' eżekuzzjoni tal-mandat ta' arrest Ewropew kienet limitata biss għaċ-ċittadini Franciżi. Il-QGUE ddikjarat li l-Istati Membri ma jistgħux jillimitaw in-nuqqas ta' eżekuzzjoni ta' mandati ta' arrest għaċ-ċittadini tagħhom stess biss, billi awtomatikament u assolutament jeskludu ċittadini ta' Stati Membri oħra li jkunu qed joqogħdu jew ikunu residenti fit-territorju tal-Istat Membru ta' eżekuzzjoni, irrispettivament mill-konnessjonijiet tagħhom ma' dak l-Istat Membru. Dan kien jikkostitwixxi diskriminazzjoni abbaži tan-nazzjonaliità skont it-tifsira tal-Artikolu 18 tat-TFUE.

5

Raġunijiet protetti

UE	Kwistjonijiet koperti	KtE
TFUE Art. 8 u Art. 157 Il-Karta tad-Drittijiet Fundamentali, Art. 21 u 23	Sess	KEDB, Art. 2 (id-dritt ghall-hajja), I-Art. 3 (il- projbizzjoni tat-tortura), I-Art. 14 (il-projbizzjoni tad-diskriminazzjoni)
Id-Direttiva dwar I-Ugwaljanza bejn is-Sessi (tfassil mill-ġdid) (2006/54/KE)		QEDB, <i>Emel Boyraz vs It-Turkija</i> , Nru 61960/08, 2014
Id-Direttiva dwar is-Sessi u I-Prodotti u s-Servizzi (2004/113/KE)		QEDB, <i>Konstantin Markin vs Ir-Russja</i> [GC], 30078/06, 2012
QGUE, C-222/14, <i>Maistellis vs Ypourgos Dikaiosynis, Diafaneias kai Anthropinon Dikaiomaton</i> , 2015		QEDB, <i>Andrle vs Ir-Repubblika Ceka</i> , Nru 6268/08, 2011
QGUE, C-363/12, Z. vs <i>A Government department and The Board of Management of a Community School</i> [GC], 2014.		QEDB, <i>Ünal Tekeli vs It-Turkija</i> , Nru 29865/96, 2004
QGUE, C-167/12, C. D. vs S. T. [GC], 2014		
QGUE, C-427/11, <i>Kenny vs Minister for Justice, Equality and Law Reform, Minister for Finance u Commissioner of An Garda Síochána</i> , 2013		
QGUE, C-243/95, <i>Hill u Stapleton vs The Revenue Commissioners and Department of Finance</i> , 1998		
QGUE, Kawża 43/75, <i>Defrenne vs Sabena</i> , 1976		

UE	Kwistjonijiet koperti	KtE
<p>Id-Direttiva dwar is-Sessi u l-Prodotti u s-Servizzi (2004/113/KE), l-Art. 4 (1)</p> <p>QGUE, C-423/04, <i>Richards vs Secretary of State for Work and Pensions</i>, 27 ta' April 2006</p> <p>QGUE, C-117/01, <i>K.B. vs NHS Pensions Agency et Secretary of State for Health</i>, 7 ta' Jannar 2004</p>	Identità tal-ġeneru	<p>KEDB, l-Art. 8 (id-dritt għar-rispett tal-ħajja privata u tal-familja) u l-Art. 14 (il-projbizzjoni tad-diskriminazzjoni)</p> <p>QEDB, Y.Y. vs <i>It-Turkija</i>, 14793/08, 2015</p> <p>QECD, <i>Hämäläinen vs Il-Finlandja</i> [GC], Nru 37359/09, 2014</p> <p>QECD, <i>Van Kück vs Il-Ġermanja</i>, Nru 35968/97, 2003</p>
<p>Il-Karta tad-Drittijiet Fundamentali, l-Art. 21</p> <p>Id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza fl-Impiegji (2000/78/KE)</p> <p>QGUE, C-528/13, <i>Léger vs Ministre des Affaires sociales, de la Santé et des Droits des femmes and Etablissement français du sang</i>, 2015</p> <p>QGUE, Kawżi magħquda C-148/13 sa C-150/13, <i>A et vs Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie</i> [GC], 2014</p> <p>QGUE, Kawżi magħquda C-199/12, C-200/12, C-201/12, <i>X u Y, u Z vs Minister voor Imigratie en Asiel</i>, 2013</p> <p>QGUE, C-81/12, <i>Asociația Accept vs Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării</i>, 2013</p>	Orjentazzjoni sesswali	<p>KEDB l-Art. 5 (id-dritt għal-libertà u s-sigurtà), l-Art. 8 (id-dritt għar-rispett tal-ħajja privata u tal-familja), l-Art. 12 (id-dritt taż-żwieġ), l-Art. 14 (il-projbizzjoni tad-diskriminazzjoni)</p> <p>QECD, <i>Taddeucci u McCall vs L-Italja</i>, Nru 51362/09, 2016</p> <p>QECD, <i>O.M. vs L-Ungerija</i>, Nru 9912/15, 2016</p> <p>QECD, <i>E.B. et vs L-Awstrija</i>, Nru 31913/07 u 4 oħrajn, 2013</p> <p>QECD, <i>Schalk u Kopf vs L-Awstrija</i>, Nru 30141/04, 2010</p> <p>QECD, <i>E.B. vs Franzia</i> [GC], Nru 43546/02, 2008</p> <p>QECD, <i>S.L. vs L-Awstrija</i>, Nru 45330/99, 2003</p> <p>QECD, <i>Karner vs L-Awstrija</i>, Nru 40016/98, 2003</p> <p>ECSR, <i>INTERIGHTS vs Il-Kroazja</i>, l-Ilment Nru 45/2007, 2009</p>

UE	Kwistjonijiet koperti	KtE
<p>Il-Konvenzioni tan-NU dwar id-Drittijiet ta' Persuni b'Diżabbiltà (CRPD)</p> <p>Id-Direttiva dwar I-Ugwaljanza fl-Impjiegi (2000/78/KE)</p> <p>QGUE, C-363/12, Z. vs <i>A Government department and The Board of Management of a Community School</i> [GC], 2014.</p> <p>QGUE, C-354/13, FOA vs KL, 2014</p> <p>QGUE, Kawżi magħquda C-335/11 u C-337/11, HK Danmark, 2013</p>	Diżabbiltà	<p>KEDB, I-Art. 8 (id-dritt għar-rispett tal-ħajja privata u tal-familja), I-Art. 14 (il-projbizzjoni tad-diskriminazzjoni)</p> <p>ESC, I-Art. E (in-nondiskriminazzjoni)</p> <p>QEDB, <i>Guberina vs Il-Kroazja</i>, Nru 23682/13, 2016</p> <p>ECSR, AEH vs Franz, Ilment Nru 81/2012, 2013</p> <p>QEDB, <i>Glor vs L-Iżvizzera</i>, Nru 13444/04, 2009</p> <p>QEDB, <i>Pretty vs Ir-Renju Unit</i>, Nru 2346/02, 2002</p> <p>QEDB, <i>Price vs Ir-Renju Unit</i>, Nru 33394/96, 2001</p>
<p>Il-Karta tad-Drittijiet Fundamentali, I-Art. 21</p> <p>Id-Direttiva dwar I-Ugwaljanza fl-Impjiegi (2000/78/KE)</p> <p>QGUE, C-548/15, de Lange s. Staatssecretaris van Financiën, 2016</p> <p>QGUE, C-441/14, DI, acting on behalf of Ajos A/S vs Estate of Karsten Eigil Rasmussen [GC], C-441/14, 2016</p> <p>QGUE, C-258/15, Salaberria Sorondo vs Academia Vasca de Policía y Emergencias [GC], 2016</p> <p>QGUE, Kawżi magħquda C-501/12 u oħrajin, Specht vs Land Berlin and Bundesrepublik Deutschland, 2014</p> <p>QGUE, C-416/13, Vital Pérez vs Ayuntamiento de Oviedo, 2014</p> <p>QGUE, C-144/04, Mangold vs Helm [GC], 2005</p>	Età	<p>KEDB, I-Art. 5 (id-dritt għal-libertà u s-sigurtà), I-Art. 6 (id-dritt għal-proċediment ġust) u I-Art. 8 (id-dritt għar-rispett tal-ħajja privata u tal-familja)</p> <p>ESC, I-Art. 1 (2), I-Art. 23 u I-Art. 24</p> <p>QEDB, D.G. vs L-Irlanda, Nru 39474/98, 2002</p> <p>QEDB, Schwizgebel vs L-Iżvizzera, Nru 25762/07, 2010</p> <p>QEDB, V. vs Ir-Renju Unit [GC], Nru 24888/94, 1999</p> <p>QEDB, T. vs Ir-Renju Unit [GC], Nru 24724/94, 1999</p> <p>QEDB, Bouamar vs Il-Belġju, Nru 9106/80, 1988</p> <p>ECSR, Fellesforbundet for Sjøfolk (FFFS) vs In-Norveġja, Ilment Nru 74/2011, 2013</p>

UE	Kwistjonijiet koperti	KtE
<p>Id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza Razzjali (2000/43/KE)</p> <p>Id-Deċiżjoni Qafas tal-Kunsill dwar il-ġilieda kontra r-razziżmu u l-ksenofobija</p> <p>QĞUE, C-83/14, "CHEZ Razpredelenie Bulgaria" AD vs Komisia za zashtita ot diskriminatsia [GC], 2015</p> <p>QĞUE, C-54/07, Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding vs Firma Feryn NV, 2008</p>	Razza, etničità, kulur u shubija f'minoranza nazzjonali	<p>KEDB, I-Art. 14 (il-projbizzjoni tad-diskriminazzjoni), Protokoll Nru 12, I-Art. 1 (projbizzjoni ġeneralji tad-diskriminazzjoni)</p> <p>QEDB, Boacă et vs Ir-Rumanija, Nru 40355/11, 2016</p> <p>QEDB, Biao vs Id-Danimarka [GC], 38590/10, 2016</p> <p>QEDB, Seđić u Finci vs Il-Božnja-Herzegovina [GC], Nru 27996/06 u 34836/06, 2009</p> <p>ECSR, ERRC vs L-Irlanda, Ilment Nru 100/2013, 2015</p>
<p>TFUE, Art. 18</p> <p>Il-Karta tad-Drittijiet Fundamentali, I-Art. 45</p> <p>Id-Direttiva dwar iċ-Ċittadinanza 2004/38/KE</p> <p>Id-Direttiva tal-Kunsill dwar l-istatus ta' cittadini ta' paxjiżi terzi li jkunu residenti għat-tul (2003/109/KE)</p> <p>QĞUE, C-392/15, Il-Kummissjoni Ewropea vs L-Ungaria, 2017</p> <p>QĞUE, C-165/14, Alfredo Rendón Marín vs Administración del Estado [GC], 2016</p> <p>QĞUE, C-571/10, Kamberaj vs IPES [GC], 2012</p> <p>QĞUE, C-508/10, Il-Kummissjoni Ewropea vs In-Netherlands, 2012</p> <p>QĞUE, C-200/02, Chen vs Secretary of State for the Home Department, 2004</p> <p>QĞUE, C-281/98, Angonese vs Cassa di Risparmio di Bolzano SpA, 2000</p> <p>QĞUE, Kawża 186/87, Cowan vs Trésor public, 1989</p>	Nazzjonalità jew origini nazzjonali	<p>Konvenzioni tal-Kunsill tal-Europa dwar in-Nazzjonalità</p> <p>KEDB, I-Art. 3 (il-projbizzjoni tat-tortura), I-Art. 5 (id-dritt għal-libertà u s-sigurtà), I-Art. 8 (id-dritt għar-rispett tal-hajja privata u tal-familja), Protokoll Nru 4, I-Art. 3 (il-projbizzjoni ta' tkeċċija kollettiva ta' cittadini), Protokoll Nru 1, I-Art. 2 (id-dritt għall-edukazzjoni)</p> <p>QEDB, Dhahbi vs L-Italja, Nru 17120/09, 2014</p> <p>QEDB, Rangelov vs Il-Ğermanja, Nru 5123/07, 2012</p> <p>QEDB, Ponomaryovi vs Il-Bulgarija, Nru 5335/05, 2011</p> <p>QEDB, Andrejeva vs Il-Latvja [GC], Nru 55707/00, 2009</p> <p>QEDB, Zeibek vs Il-Greċja, Nru 46368/06, 2009</p> <p>QEDB, Anakomba Yula vs Il-Belġju, Nru 45413/07, 2009</p> <p>QEDB, Koua Poirrez vs Franza, Nru 40892/98, 2003</p> <p>QEDB, C. vs Il-Belġju, Nru 21794/93, 1996</p> <p>QEDB, Moustaqim vs Il-Belġju, Nru 12313/86, 1991</p>

UE	Kwistjonijiet koperti	KtE
Il-Karta tad-Drittijiet Fundamentali, I-Art. 10 u 21. QGUE, C-188/15, <i>Bougnouï u ADDH vs Micropole SA</i> [GC], 2017 QGUE, C-157/15, <i>Achbita u Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding vs G4S Secure Solutions NV</i> [GC], 2017	Reliġjon jew twemmin	KEDB, I-Art. 3 (il-projbizzjoni tat-tortura), I-Art. 8 (id-dritt tar-rispett tal-ħajja privata u tal-familja) il-libertà tal-espressjoni, I-Art. 9 (il-libertà tar-reliġjon), I-Art. 10 (il-libertà tal-espressjoni), Protokoll Nru 1, I-Art. 2 (id-dritt għall-edukazzjoni) QECD, <i>Izzettin Doğan et vs It-Turkija</i> [GC], Nru 62649/10, 2016 QECD, <i>Ebrahimian vs Franzia</i> , Nru 64846/11, 2015 QECD, <i>S.A.S. vs Franzia</i> [GC], Nru 43835/11, 2014 QECD, <i>Eweida et vs Ir-Renju Unit</i> , Nru 48420/10 u 3 oħrajn, 2013 QECD, <i>Vojnity vs L-Ungjerija</i> Nru 29617/07, 2013 QECD, <i>Milanović vs Is-Serbia</i> , Nru 44614/07, 2010 QECD, <i>O'Donoghue et vs Ir-Renju Unit</i> , Nru 34848/07, 2010 QECD, <i>Alujer Fernandez u Caballero García vs Spanja</i> (dec.), Nru 53072/99, 2001 QECD, <i>Cha'are Shalom Ve Tsedek vs Frazna</i> [GC], Nru 27417/95, 2000
Id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza Razzjali (2000/43/KE) QGUE, C-317/14, <i>Il-Kummissjoni Ewropea vs Il-Belġju</i> , 2015	Lingwa	Il-Konvenzjoni Qafas tal-Kunsill tal-Ewropa għall-ħarsien tal-Minoranz Nazzjonali KEDB, I-Art. 6 (3) u I-Art. 14 (il-projbizzjoni tad-diskriminazzjoni) QECD, <i>Macalín Moxamed Sed Dahir vs L-İżvizzera</i> (dec.), Nru 12209/10, 2015 QECD, <i>Kawża "li tirrelata ma' ġerti aspetti tal-īġi fuq l-użu tal-lingwi fl-edukazzjoni fil-Belġju" vs Il-Belġju</i> , Nru 1474/62 u 5 oħrajn, 1968

UE	Kwistjonijiet koperti	KtE
Il-Karta tad-Drittijiet Fundamentali, I-Art. 21 QGUE, C-149/10, <i>Chatzi vs Ypourgos Oikonomikon</i> , 2010	L-origini soċjali, it-twelid u l-proprietà	KEDB, I-Art. 14 (il-projbizzjoni tad-diskriminazzjoni), Protokoll Nru 1, I-Art. 1 (il-protezzjoni tal-proprietà) QEDB, <i>Wolter u Sarfert vs Il-Ġermanja</i> , Nru 59752/13 u 66277/13, 2017 QEDB, <i>Chassagnou et vs Franza [GC]</i> , Nru 25088/94 u 2 oħrajn, 1999
Il-Karta tad-Drittijiet Fundamentali, I-Art. 21	Opinjoni politika jew opinjoni oħra	KEDB, I-Art. 3 (il-projbizzjoni tat-tortura), I-Art. 10 (il-libertà tal-espressjoni), I-Art. 11 (il-libertà ta' assemblea u assoċjazzjoni), I-Art. 14 (il-projbizzjoni tad-diskriminazzjoni) QEDB, <i>Redfearn vs Ir-Renju Unit</i> , Nru 47335/06, 2012 QEDB, <i>Virabyan vs L-Armenja</i> , Nru 40094/05, 2012
QGUE, C-406/15, <i>Milkova vs Izpalnitelen direktor na Agentsiata za privatizatsia i sledprivatizatsionen kontrol</i> , 2017	Status ieħor	KEDB, I-Art. 14 (projbizzjoni tad-diskriminazzjoni) ESC, I-Art. E (in-nondiskriminazzjoni) ECSR, <i>Associazione Nazionale Giudici di Pace vs L-Italja</i> , Ilment Nru 102/2013, 2016 QEDB, <i>Varnas vs Il-Litwanja</i> , Nru 42615/06, 2013

Punti ewlenin

- Il-principju tan-nondiskriminazzjoni ma jipprobixx id-differenzi kollha fit-trattament, iżda dawk id-differenzi bbażati fuq waħda mir-raġunijiet protetti biss.
- Raġuni protetta hija karakteristika identifikabbi, oġgettiva jew personali, jew "status", li permezz tagħha l-individwi jew il-gruppi jkunu jistgħar fu minn xulxin.
- Skont id-direttivi tal-UE tan-nondiskriminazzjoni, ir-raġunijiet protetti huma espressament fissi għal: sess, origini razzjali jew etnika, età, diżabbiltà, reliġjon jew twemmin u orientazzjoni sesswali.
- Skont il-KEDB hemm lista miftuħa li tista' tiġi žviluppata fuq bażi ta' każ b'każ.

Skont id-dritt tal-UE, id-direttivi dwar in-nondiskriminazzjoni jipprobixxu t-trattament differenziali bbażat fuq certi "raġunijiet protetti", li jinkludu lista fissa u limitata ta' raġunijiet protetti. Dawn ir-raġunijiet ikopru s-sess (id-Direttiva dwar is-Sessi u l-Prodotti u s-Servizzi (2004/113/KE)⁴³⁰, id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza bejn is-Sessi (tfassil mill-ġdid) (2006/54/KE)),⁴³¹ l-orjentazzjoni sesswali, id-dizabbiltà, l-età jew ir-relijjon jew it-twemmin (id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza fl-Impjiegi (2000/78/KE)⁴³²) u l-origini razzjali jew etnika (id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza Razzjali (2000/43/KE)⁴³³). L-Artikolu 21 tal-Karta tal-UE jinkludi wkoll projbizzjoni fuq id-diskriminazzjoni, li tinkludi lista mhux eżawrjenti tar-raġunijiet, implikata minn formulazzjoni "bħal".⁴³⁴ Il-Karta tal-UE torbot lill-istituzzjonijiet tal-UE, iżda se tapplika wkoll għall-Istati Membri meta jkunu qed jinterpretaw u japplikaw id-dritt tal-UE.

Skont il-KEDB, l-Artikolu 14 jinkludi lista miftuħha, li tikkoinċidi mad-direttivi, iżda li tmur lil hinn minnhom. L-Artikolu 14 jiddikjara li ma għandu jkun hemm l-ebda diskriminazzjoni “għal kull raġuni bħalma huma s-sess, razza, kulur, lingwa, reliġjon, opinjoni politika jew opinjoni oħra, origini nazzjonali jew soċjali, assoċjazzjoni ma’ minoranza nazzjonali, proprjetà, twelid jew status ieħor.” Il-kategorija ta’ “status ieħor” ippermettiet lill-QEDB tinkludi dawk ir-raġunijiet (fost l-oħraejn) li

“Raguni protetta” hija karatteristika ta’ individwu li ma għandhiex titqies rilevanti għat-trattament differenzjali jew qħat-tqawdija ta’ beneficiċju partikolari.

430 Id-Direttiva tal-Kunsill 2004/113/KE tat-13 ta' Diċembru 2004 li implimenta l-principju ta' trattament uguali bejn l-irġiel u n-nisa fl-aċċess għal u l-provvista ta' merkanzija u servizzi, ĜU L 153M, 7.6.2006, pp. 294.

431 Id-Direttiva 2006/54/KE tal-Parlament Ewropew u tal-Kunsill tal-5 ta Lulju 2006 dwar l-implementazzjoni tal-principju ta' opportunitajiet indaqi u ta' trattament uguali ta' l-irġiel u n-nisa fi kwistjoni jiet ta' impieg ixi u xoqhol (tfassil mill-qedid) ĜU L 204, 26.7.2006, pp. 23-36.

432 Id-Direttiva tal-Kunsill 2000/78/KE tas-27 ta' Novembru 2000 li tistabbilixxi qafas ġeneralist għall-ugwaljanza fit-trattament fl-impieg u fix-xogħol, ĜU Edizzjoni Specjalji bil-Malti, Kapitolu 5, Vol. 4, p. 79.

433 Id-Direttiva tal-Kunsill 2000/43/KE tad-29 ta' Ĝunju 2000 li timplimenta l-principju tat-trattament ugwali bejn il-persuni irrespettivamente mill-origini tar-razza jew etnicità, GU Edizioni Speciali bil-Malti, Kapitolu 20, Vol. 1, p. 23.

434 Fir-rigward tar-relazzjoni bejn il-Karta u d-Direttivi tal-UE, fi QGUE, C-529/13, *Georg Felber vs Bundesministerin für Unterricht, Kunst und Kultur*, 21 ta' Jannar 2015, il-QGUE ntalbet interpreta l-principju tan-nondiskriminazzjoni fuq il-baži tal-età, kif minqux fl-Artikolu 21 tal-Karta tal-UE u kkonkretizzat fid-Direttiva 2000/78. Il-QGUE fakkret li fejn l-Istati Membri jadottaw mizuri li jaqqhu fil-kamp ta' applikazzjoni tad-Direttiva 2000/78, li tagħti espressjoni spċifikă, fil-qasam tal-impiegji u l-okkupazzjoni, għall-principju tan-nondiskriminazzjoni fuq il-baži tal-età, dawn iridu jirrispettaw id-Direttiva. Konsegwentement, il-QGUE ddeċidiet li teżamina l-kwistijonijiet imsemmija biss fid-dawl tad-Direttiva 2000/78.

huma espressament protetti mid-direttivi dwar in-nondiskriminazzjoni, jiġifieri: id-dizabbiltà, l-età u l-orientazzjoni sessuali.

5.1. Sess

Id-diskriminazzjoni sessuali relativament tispjega lilha nnifisha, billi tirreferi għad-diskriminazzjoni li hija bbażata fuq il-fatt li individwu jkun jew mara jew raġel. **Skont id-dritt tal-UE**, dan huwa l-aktar aspett żviluppat tal-politika soċjali tal-UE u ilu jitqies bħala dritt ewljeni. L-iżvilupp tal-protezzjoni fuq din il-baži kellu għan doppju: l-ewwel, serva skop ekonomiku fis-sens li għen biex jiġu eliminati d-distorsjonijiet kompetittivi f'suq li kien ġie dejjem aktar integrat; u t-tieni, fuq livell politiku, ipprovda lill-Komunità b'aspett immirat lejn il-progress soċjali u t-titjib tal-kundizzjonijiet tal-ħajja u tax-xogħol. Konsegwentement, il-protezzjoni kontra d-diskriminazzjoni fuq il-baži tas-sess kienet, u baqqħet, funzjoni fundamentali tal-UE: l-ugwaljanza bejn il-ġeneri hija "valur fundamentali" (l-Artikolu 2 tat-TUE) u "objettiv" (l-Artikolu 3 tat-TUE) tal-Unjoni. L-aċċettazzjoni tal-importanza soċjali u ekonomika li tiġi żgurata l-ugwaljanza fit-trattament ġiet aktar kristallizzata mill-pożizzjoni centrali li ngħatat fil-Karta tad-Drittijiet Fundamentali tal-UE.

Kažijiet ta' diskriminazzjoni sessuali jistgħu jinvolvu jew irġiel jew nisa li jirċievu trattament inqas favorevoli minn persuni tas-sess oppost.

Eżempju: F'*Konstantinos Maistrellis vs Ypourgos Dikaiosynis, Diafaneias kai Anthropinon Dikaiomatōn*,⁴³⁵ l-ilmentatur kien jaħdem bħala ħaddiem taċ-ċivil. Huwa talab il-liv tal-ġenituri waqt li martu ma kellu l-ebda impjieg. Il-QGħUE sabet li, skont il-principju tal-opportunitajiet indaqs u t-trattament tal-irġiel u n-nisa fl-impjieg u fix-xogħol, impjegat taċ-ċivil maskili għandu d-dritt li jieħu l-liv tal-ġenituri anke jekk il-mara tiegħu tkun qiegħda.

Eżempju: F'*Defrenne vs Sabena*,⁴³⁶ l-applikanta lmentat li hija kienet titħallas inqas mill-kontropartijiet maskili tagħha, minkejja li kienet twettaq dmirijiet ta' impjieg identiči. Il-QGħUE sostniet li dan kien każ ta'

⁴³⁵ QGħUE, C-222/14, *Konstantinos Maistrellis vs Ypourgos Dikaiosynis, Diafaneias kai Anthropinon Dikaiomatōn*, 16 ta' Lulju 2015.

⁴³⁶ QGħUE, Kawża 43/75, *Gabrielle Defrenne vs Société anonyme belge de navigation aérienne Sabena*, 8 ta' April 1976.

diskriminazzjoni sesswali b'mod ġar. Fl-ilħuq ta' din id-deċiżjoni, il-QGUE enfasizzat kemm id-dimensjoni ekonomika kif ukoll dik soċjali tal-Unjoni, u li n-nondiskriminazzjoni tħiġi biex l-UE timxi 'l quddiem lejn dawn l-ġħanijiet.

Eżempju: F'*Margaret Kenny et vs Minister for Justice, Equality and Law Reform, Minister for Finance and Commissioner of An Garda Siochána*,⁴³⁷ ir-rikkorrenti kienu ħaddiema taċ-ċivil nisa assenjati dmirijiet klerikali impjegati mill-Ministru. Huma lmentaw li s-salariji tagħhom kien aktar baxxi minn dawk tal-kolleġi maskili tagħhom li kien qed iwettqu xogħol amministrattiv f'karigi spécifiċi riżervati għall-membri tal-pulizija. L-awtoritajiet nazzjonali ġġustifikaw id-differenza fil-paga minħabba l-fatt li l-membri tal-pulizija iridu dejjem jikkonformaw mal-ħtiġijiet tal-forzi operattivi. Il-QGUE spjegat li, sabiex jiġi ddeterminat jekk żewġ gruppji differenti jwettqux l-istess xogħol, mhuwiex biżżejjed li jiġi stabbilit li l-kompli mwettqa minn dawk il-gruppi jkunu simili. In-natura tax-xogħol, ir-rekwiżiti tat-taħriġ u l-kundizzjonijiet tax-xogħol iridu jiġu meqjusa. Konsegwentement, it-taħriġ professjonali huwa wieħed mill-kriterji biex jiġi ddeterminat jekk ix-xogħol imwettaq huwiex komparabbli jew le.

Eżempju: Il-kawża *Association Belge des Consommateurs Test-Achats ASBL et vs Conseil des ministres*⁴³⁸ tikkonċerna l-principju ta' trattament ugħalli bejn l-irġiel u n-nisa fl-aċċess għal u l-provvista ta' prodotti u servizzi. B'mod partikolari, hija relatata mad-Direttiva dwar is-Sessi u l-Prodotti u s-Servizzi, li ppermettiet lill-Istati Membri tal-UE jaapplikaw fatturi ta' riskju spécifiċi għas-sess fil-kalkolu tal-primjums u l-benefiċċji f'kuntratti tal-assigurazzjoni. B'rızultat ta' dan, in-nisa u l-irġiel ħallsu ammonti differenti ta' kontribuzzjonijiet taħt l-iskemi privati tal-assigurazzjoni. B'dipendenza fuq il-Karta tad-Drittijiet Fundamentali tal-UE, il-QGUE ddeċidiet li jekk il-ġeneru tal-individwu assigurat jitqies bħala fattur ta' riskju fil-kuntratti tal-assigurazzjoni, dan jikkostitwixxi diskriminazzjoni u ddikjarat l-Artikolu 5 (2) tad-Direttiva dwar is-Sessi u l-Prodotti u s-Servizzi bħala invalidu. Għalhekk, mill-21 ta' Diċembru 2012 ma għadux possibbli li jiġu permessi differenzi proporzjonati fil-primjums u l-benefiċċji tal-individwi fejn ir-raġuni tas-sess tkun fattur determinanti.

⁴³⁷ QGUE, C-427/11, *Margaret Kenny et vs Minister for Justice, Equality and Law Reform, Minister for Finance and Commissioner of An Garda Siochána*, 28 ta' Frar 2013.

⁴³⁸ QGUE, C-236/09, *Association Belge des Consommateurs Test-Achats ASBL et vs Conseil des ministres* [GC], 1 ta' Marzu 2011.

Il-QGUE enfasizzat li, biex jiġi ġġustifikat kwalunkwe trattament differenziali bejn l-irġiel u n-nisa, irid jintwera li trattament bħal dan huwa bbażat fuq fatturi oġgettivi mhux relatati ma' xi diskriminazzjoni fuq baži ta' sess. Dan ikun il-każ fejn il-miżuri jirriflettu objettiv leġittimu tal-politika soċjali, ikunu xierqa għall-il-ħuq ta' dak l-għan ujkunu meħtieġa biex dan isetħħ. ⁴³⁹ Għalhekk, il-ġġustifikazzjonijiet għal miżura li titwettaq biss għad-detriment tan-nisa jew waħda li tkun ibbażata biss fuq il-kunsiderazzjonijiet finanzjarji jew ta' ġestjoni tal-impiegatur ma jistgħux jiġu aċċettati.

Id-diskriminazzjoni marbuta mat-tqala u mal-maternità hija forma partikolari ta' diskriminazzjoni sesswali. Biex tipprotegi t-tqala, il-maternità u l-paternità, l-UE żviluppat gradwalment firxa kumplessa ta' leġiżlazzjoni primarja u sekondarja.⁴⁴⁰ L-Artikolu 157 tat-TFUE jistabbilixxi l-obbligu ta' paga ugħali bejn l-irġiel u n-nisa u jipprovd baži legali ġenerali għall-adozzjoni ta' miżuri fil-qasam tal-ugwaljanza bejn is-sessi, li jinkludu l-ugwaljanza u l-antidiskriminazzjoni minħabba t-tqala jew il-maternità fuq il-post tax-xogħol. L-Artikolu 33 (2) tal-Karta tal-UE jiddikkjara li, "sabiex wieħed jirrikoncilia l-ħajja tal-familja u l-ħajja professjonal, kull persuna għandha d-dritt għall-protezzjoni mit-tkeċċija għal xi raġuni konnessa mal-maternità, u d-dritt għal liv tal-maternità mħallas u għal liv parentalni wara t-tweliż jew l-adozzjoni ta' tifel jew tifla." Minbarra d-Direttiva riformulata dwar l-Ugwaljanza bejn is-Sessi, fost l-oħrajn, id-Direttiva dwar il-ħaddiema Nisa Tqa⁴⁴¹ hija primarjament immirata biex ittejjeb is-saħħha u s-sigurtà fuq il-post tax-xogħol għall-ħaddiema tqal, ħaddiema li welldu reċentement, u ħaddiema li qed ireddgħu. Hijha supplimentata mid-Direttiva dwar il-liv tal-Ġenituri,⁴⁴² li tistabbilixxi standards minimi mfassla biex tiġi ffaċilitata r-rikonċiljazzjoni tax-xogħol mal-ħajja tal-familja.

439 QGUE, C-173/13, *Maurice Leone and Blandine Leone vs Garde des Sceaux, ministre de la Justice and Caisse nationale de retraite des agents des collectivités locales*, 17 ta' Lulju 2014, punt 79.

440 Għal aktar dettalji, ara pereżempju, il-Kummissjoni Ewropea, in-Network Ewropew ta' Esperti Legali fil-Qasam tal-Ugwaljanza bejn is-Sessi (2012), "Fighting Discrimination on the Grounds of Pregnancy, Maternity and Parenthood – The application of EU and national law in practice in 33 European countries" (Il-ġlieda kontra d-diskriminazzjoni minħabba t-tqala, il-maternità u l-paternità – l-applikazzjoni tal-liġi nazzjonali u tal-UE fil-prattika fi 33 pajjiż Ewropew).

441 Id-Direttiva tal-Kunsill 92/85/KEE tad-19 ta' Ottubru 1992 dwar l-introduzzjoni ta' miżuri biex jinkora għixxu t-titjib fis-saħħha u s-sigurtà fuq il-post tax-xogħol għall-ħaddiema nisa tqal u ħaddiema li welldu reċentement, jew li qed ireddgħu, GU Edizzjoni Specjalji bil-Malti, Kapitolo 5, Vol. 2, p. 110.

442 Id-Direttiva tal-Kunsill 2010/18/UE tat-8 ta' Marzu 2010 li timplimenta l-Ftehim Qafas rivedut dwar il-leave tal-ġenituri konklużiż minn BUSINESSEUROPE, UEAPME, CEEP u ETUC u li jħassar id-Direttiva 96/34/KE, GU L 68, 18 ta' Marzu 2010.

Il-QGUE tat kontribut kbir ukoll għall-iżvilupp ta' dan il-qasam ta' ligi, billi kompliet tiċċara u tapplika l-principji espressi fil-legiżlazzjoni u tiprovd interpretazzjonijiet wesgħin tad-drittijiet rilevanti. Skont il-QGUE, il-protezzjoni tad-drittijiet tat-tqala u tal-maternitā mhux biss tissarraf fil-promozzjoni tal-ugwaljanza sostantiva bejn il-ġeneri, iżda tippromwovi wkoll is-saħħha tal-omm wara t-twelid u r-rabta bejn l-omm u t-tarbija tat-twelid tagħha. Fil-kawżi bikrija Dekker⁴⁴³ u Hertz,⁴⁴⁴ il-QGUE stabbiliet li peress li n-nisa biss jistgħu johorġu tqal, ir-rifjut li jiġu impjegati jew it-tkeċċija ta' mara tqila abbażi tat-tqala tagħha jew tal-maternitā tagħha jammonta għal diskriminazzjoni diretta abbażi tas-sess, li ma jistgħux jiġu ġġustifikati minn xi interress ieħor, inkluż l-interress ekonomiku tal-impjegatur. F'Melgar,⁴⁴⁵ pereżempju, huwa ddikjarat b'mod ċar li "fejn in-nuqqas ta' tiġidid ta' kuntratt b'terminu fiss huwa motivat mill-istat tat-tqala tal-ħaddiem, dan jikkostitwixxi diskriminazzjoni diretta abbażi s-sess" għall-kuntrarju tad-dritt tal-UE. Barra minn hekk, mara mhijex obbligata tiżvela t-tqala tagħha lill-impjegatur matul il-process tar-reklutaġġ, jew f'xi stadju ieħor tal-impieg. ⁴⁴⁶ Il-QGUE sostniet ukoll li kwalunkwe trattament sfavorevoli direttament jew indirettament marbut mat-tqala jew mal-maternitā jikkostitwixxi diskriminazzjoni sesswali diretta.⁴⁴⁷

Madankollu, il-qafas legali eżistenti jonqos milli jirregola modi mhux tradizzjoni ta' kif wieħed isir omm/ġenitür. B'mod partikolari, il-prattika ta' maternitā surrogata qed tiżdied madwar l-Ewropa u dan joħloq distakk bejn ir-realtà soċjali u l-leġiżlazzjoni. Tali kwistjoni għiet enfasizzata minn żewġ kawżi deċiżi mill-QGUE fl-2014.

443 QGUE, C-177/88, *Elisabeth Johanna Pacifica Dekker vs Stichting Vormingscentrum voor Jong Volwassenen (VJV-Centrum) Plus*, 8 ta' Novembru 1990.

444 QGUE, C-179/88, *Handels- og Kontorfunktionærernes Forbund i Danmark vs Dansk Arbejdsgiverforening*, 8 ta' Novembru 1990. Innota li Handels- og Kontorfunktionærernes Forbund i Danmark kien qed jaġixxi f'isem Birthe Vibeke Hertz.

445 QGUE, C-438/99, *Maria Luisa Jiménez Melgar vs Ayuntamiento de Los Barrios*, 4 ta' Ottubru 2001.

446 QGUE, C-32/93, *Carole Louise Webb vs EMO Air Cargo (UK) Ltd.*, 14 ta' Lulju 1994; QGUE, C-320/01, *Wiebke Busch vs Klinikum Neustadt GmbH & Co. Betriebs-KG*, 27 ta' Frar 2003.

447 QGUE, C-32/93, *Carole Louise Webb vs EMO Air Cargo (UK) Ltd.*, 14 ta' Lulju 1994; QGUE, C-421/92, *Gabriele Habermann-Beltermann vs Arbeiterwohlfahrt, Bezirksverband Ndb./Opf. e.V.*, 5 ta' Mejju 1994.

Eżempju: Fil-kawži *C. D. vs S. T.*⁴⁴⁸ u *Z. vs A Government Department and the Board of Management of a Community School*,⁴⁴⁹ il-QGUE sostniet li d-dritt tal-UE ma jeħtieġx li omm li kellha tarbija permezz ta' ftehim ta' maternità surrogata għandha tkun intitolata għal liv imħallas ekwivalenti għal liv tal-maternità jew tal-adozzjoni. Is-Sa D., li kienet impiegata fi sptar fir-Renju Unit, u s-Sa Z., għalliema li taħdem fl-Irlanda, it-tnejn użaw ommijiet surrogati biex ikollhom tarbija. Iż-żewġ nisa applikaw għal liv bi ħlas ekwivalenti għal liv tal-maternità jew liv tal-adozzjoni. L-applikazzjonijiet ġew irrifjutati minħabba li s-Sa D. u s-Sa Z. qatt ma kienu tqal u t-tfal ma kinux ġew adottati mill-ġenituri. Fiż-żewġ kawži, il-QGUE sabet li l-omm intenzjonata ma setgħetx tiddependi fuq id-dispożizzjoni jiet tad-Direttiva dwar l-Ugwaljanza bejn is-Sessi (tfassil mill-ġdid) jew tad-Direttiva dwar il-ġaddi Nisa Tqal, u lanqas id-dispożizzjoni jiet tad-Direttiva dwar l-Ugwaljanza fl-Impjieg, li jipprobixxu d-diskriminazzjoni minħabba d-diżabbiltà.

Għad-Direttiva dwar il-ġaddi Nisa Tqal, il-QGUE sabet li l-ghoti ta' liv tal-maternità jippresupponi li l-ġaddi Nisa kkonċernata kienet tqila u li welldet tarbija. Għalhekk, omm prospettiva⁴⁵⁰ ma taqx fil-kamp ta' applikazzjoni tad-Direttiva, anke fċirkostanzi fejn tista' tredda' t-tarbija wara t-twelid jew meta tkun qiegħda tredda' t-tarbija.

Fir-rigward tad-Direttiva dwar l-Ugwaljanza bejn is-Sessi, il-QGUE sabet li rifjut li jingħata liv tal-maternità lil omm prospettiva ma jikkostitwix diskriminazzjoni minħabba s-sess, peress li missier prospettiv lanqas ma huwa intitolat għal tali liv u li r-rifjut ma jpoġġix ħaddiema nisa fi żvantagg partikolari meta mqabbla ma' ħaddiema r̊iel. Barra minn hekk, ir-rifjut li jingħata liv bi ħlas ekwivalenti għal liv tal-adozzjoni lil omm prospettiva huwa barra mill-kamp ta' applikazzjoni ta' dik id-Direttiva.

Fl-aħħar nett, il-QGUE qieset li l-inkapaċitā li persuna jkollha wild ma tikkostitwix "diżabbiltà" fis-sens tad-Direttiva dwar l-Ugwaljanza fl-Impjieg.⁴⁵¹

448 QGUE, C-167/12, *C. D. vs S. T.* [GC], 18 ta' Marzu 2014.

449 QGUE, C-363/12, *Z. vs A Government department and The Board of Management of a Community School* [GC], 18 ta' Marzu 2014.

450 Omm li tkun użat omm surrogata sabiex ikollha tarbija.

451 Ara t-Taqṣima 5.4.

Eżempju: Il-kawża *De Weerd*⁴⁵² tikkonċerna l-leġiżlazzjoni nazzjonali dwar il-benefiċċju ta' inkapacitā. Fl-1975, il-leġiżlazzjoni nazzjonali kienet introduċiet benefiċċju ta' inkapaċitā għall-irġiel u ġħan-nisa mhux miżżewġa, irrispettivament mid-dħul tagħhom qabel ma saru inabilitati. Fl-1979, din ġiet emedata u l-benefiċċju kien disponibbli wkoll ġħan-nisa miżżewġa. Madankollu, ġie introdott ukoll rekwiżiż li l-benefiċċjarju jrid ikun irċieva livell partikolari ta' dħul matul is-sena preċedenti. Il-leġiżlazzjoni ġiet sfidata għar-raġuni (fost l-oħrajn) li r-rekwiżiż ta' dħul iddiskrimina indirettament kontra n-nisa (li kellhom inqas probabbiltà li jiksbu d-dħul meħtieg mill-irġiel). L-istat argumenta li t-t-gawdija differenzjali kienet iż-ġustifikata minn konsiderazzjonijiet baġiċtarji biex ikun hemm kontroll tan-nefqa nazzjonali. Il-QGħUE sabet li filwaqt li d-dritt tal-UE ma jipprevenix lill-Istat milli jirregola liema kategoriji ta' persuni jibbenifikasi minn benefiċċji tas-sigurtà soċċjali, ma setax jagħmel dan b'mod diskriminatorju.

Eżempju: *F'Hill u Stapleton vs The Revenue Commissioners and Department of Finance*,⁴⁵³ il-QGħUE għamlitha čara li l-prinċipju tar-rikonċiljazzjoni bejn ix-xogħol u l-ħajja tal-familja jsegwi mill-prinċipju tal-ugwaljanza. Il-gvern introduċa skema ta' kondiżjoni ta' impjieg fis-servizz civili, li permezz tagħha kariga tista' tinqasam bejn żewġ individwi fuq bażi temporanja, li jaħdmu 50 % tas-sighħat tal-kariga full-time u li jirċievu 50 % tas-salarju regolari. Il-ħaddiema kienu intitolati li mbagħad jirritornaw għall-kariga tagħhom full-time fejn dawn il-karigi kienu disponibbli. Ir-regoli ppermettew lill-individwi f'impieg full-time biex javvanzaw b'inkrement wieħed fuq l-iskala tas-salarju kull sena. Madankollu, għall-individwi li kien qed jaqsmu l-impieg, iż-żieda naqset bin-nofs, b'sentejn ta' kondiżjoni ta' impieg ekwivalenti għal żieda waħda. Iż-żewġ ilmentaturi f'dan il-każ irritornaw għall-karigi tagħhom bħala ħaddiema full-time u lmentaw dwar il-mezzi li bihom iż-żieda għiet applikata lilhom. Il-QGħUE sabet li dan jikkostitwixxi diskriminazzjoni indiretta fuq il-bażi tas-sess peress li fil-biċċa l-kbira kienu n-nisa li ħadu sehem fil-kondiżjoni ta' impieg. Il-gvern argumenta li t-trattament differenzjali kien ġustifikat peress li kien ibbażat fuq il-prinċipju tal-applikazzjoni taż-żieda fir-rigward tat-tul attwali tas-servizz. Il-QGħUE sabet li dan kien biss jammonta għal dikjarazzjoni li ma kinitx appoġġata minn kriterji oġġettivi (fis-sens li ma kien hemm l-ebda evidenza li t-tul

452 QGħUE, C-343/92, *M. A. De Weerd, née Roks, et vs Bestuur van de Bedrijfsvereniging voor de Gezondheid, Geestelijke en Maatschappelijke Belangen et*, 24 ta' Frar 1994.

453 QGħUE, C-243/95, *Kathleen Hill u Ann Stapleton vs The Revenue Commissioners and Department of Finance*, 17 ta' Ġunju 1998.

tas-servizz ta' individwi oħrajn kien ikkalkulat f'termini ta' sigħat attwali maħduma). Il-QGUE mbagħad iddikjarat li "impiegatur ma jistax jiġġustifika d-diskriminazzjoni li tirriżulta minn skema ta' kondiviżjoni ta' impieg minħabba r-raġuni biss li l-evitar ta' din id-diskriminazzjoni jinvolvi spejjeż akbar."

Bl-istess mod, **skont il-KEDB**, il-protezzjoni kontra d-diskriminazzjoni fuq il-baži tas-sess hija żviluppata sew. Il-QEDB iddikjarat li l-ugwaljanza bejn il-ġeneri hija għan ewljeni fl-Istati Membri tal-Kunsill tal-Ewropa.⁴⁵⁴ Il-każistika relatata mal-ugwaljanza bejn il-ġeneri tħalli varjetà ta' kwistjonijiet legali.

Qasam importanti hafna tal-ugwaljanza bejn il-ġeneri fil-ġurisprudenza tal-QEDB jikkonċerna każijiet fejn in-nisa jkunu vittmi tal-vjolenza (diskussi fit-Taqsima 2.6). Il-KEDB sostniet li l-vjolenza abbażi tal-ġeneru kienet forma ta' diskriminazzjoni kontra n-nisa bi ksur tal-Artikoli 2 u 3 flimkien mal-Artikolu 14 tal-KEDB.⁴⁵⁵

Il-prinċipju tal-ugwaljanza bejn l-irġiel u n-nisa wassal ukoll lill-QEDB biex issib ksur fil-kuntest tal-impieg u l-liv tal-ġenituri.

Eżempju: F'*Emel Boyraz vs It-Turkija*,⁴⁵⁶ l-applikanta tkeċċiet mill-kariga tagħha bħala uffiċjal tas-sigurtà minħabba li l-kompeti tal-uffiċjali tas-sigurtà kienu jinvolvu riskji u responsabbiltajiet li n-nisa ma setħux jassumu, bħal xogħol billejl f'żoni rurali u bl-użu tal-armi tan-nar u l-forza fiżika. Il-QEDB sabet li l-awtoritatiet ma kinux taw ġustifikazzjoni suffiċjenti biex jispiegaw dan l-inabbiltà allegata tan-nisa li jaħdmu bħala uffiċjali tas-sigurtà b'kuntrast mal-irġiel. Il-QEDB ġibdet l-attenzjoni wkoll ghall-fatt li l-applikanta kienet ilha taħdem bħala uffiċjal tas-sigurtà għal erba' snin, u ma kien hemm l-ebda indikazzjoni li hija naqset milli taqdi dmiriżietha minħabba s-sess tagħha. Konsegwentement, kien hemm ksur tal-Artikolu 14.

454 QEDB, *Konstantin Markin vs Ir-Russia* [GC], Nru 30078/06, 22 ta' Marzu 2012, punt 127.

455 Pereżempju, ara QEDB, *Opuz vs It-Turkija*, Nru 33401/02, 9 ta' Ġunju 2009, QEDB, *Halime Kılıç vs It-Turkija*, Nru 63034/11, 28 ta' Ġunju 2016 u QEDB, *M.G. vs It-Turkija*, Nru 646/10, 22 ta' Marzu 2016, diskussi fit-Taqsima 2.6.

456 QEDB, *Emel Boyraz vs It-Turkija*, Nru 61960/08, 2 ta' Diċembru 2014.

Eżempju: F'*Konstantin Markin vs Ir-Russja*,⁴⁵⁷ l-applikant, operatur iddivorjat tal-intelligence tar-radju fil-forzi armati, applika għal liv parentali ta' tliet snin biex irabbi t-tlett itfal tiegħu. Dan ġie miċħud għar-raġuni li ma kien hemm l-ebda baži għat-talba tiegħu fil-ligi domestika. Madankollu, sussegwentement kien ingħata liv tal-ġenituri għal sentejn u għajjnuna finanzjarja mis-superjuri tiegħu fid-dawl taċ-ċirkostanzi personali diffiċċi tiegħu. L-applikant ilmenta li l-persunal militari maskili, għall-kuntrarju ta' dak femminili, ma kienx intitolat għal liv tal-ġenituri ta' tliet snin biex jieħu ħsieb it-tfal minorenni. Huwa kkunsidra li din id-differenza fit-trattament kienet diskriminatorja minħabba s-sess. Il-QEDB sabet li l-irġiel kienu f'sitwazzjoni analoga għan-nisa fir-rigward tal-liv tal-ġenituri. Il-QEDB ma aċċettatx li d-differenza fit-trattament kienet iġġustifikata b'mod raġonevoli u oġġettiv jew mid-distribuzzjoni tradizzjonali tar-rwoli tal-ġeneri fis-soċjetà jew mill-argument li l-liv tal-ġenituri għall-membri tas-servizz ikollu effett negattiv fuq is-setgħa ta' glied u l-effettività operattiva tal-forzi armati. Għalhekk, ir-restrizzjoni awtomatika applikata għal grupp ta' persuni fuq il-baži tas-sess kienet taqa' barra minn kwalunkwe marġni aċċettabbli ta' apprezzament u l-QEDB ikkonkludiet li kien hemm ksur tal-Artikolu 14 flimkien mal-Artikolu 8 tal-KEDB.

Kategorija oħra ta' kawżei dwar l-ugwaljanza bejn is-sessi tikkonċerna l-isfidi għar-rekwiziti differenti tal-età fir-rigward tat-tgawdija tal-benefiċċji soċjali. Fil-qasam tas-sigurtà soċjali u l-kwistjonijiet fiskali, il-QEDB tippermetti marġni wiesa' ta' apprezzament lill-awtoritajiet nazzjonali. Fil-kawża *Andrle*, il-QEDB affermat mill-ġdid li l-ugwaljanza bejn il-ġeneri tippermetti li jittieħdu miżuri specjalji li jikkumpensaw għall-inugwaljanzi fattwali bejn l-irġiel u n-nisa.

Eżempju: F'*Andrle vs Ir-Repubblika Čeka*,⁴⁵⁸ l-applikant ilmenta li, għall-kuntrarju tas-sitwazzjoni tan-nisa, ma kienx hemm tnaqqis fl-età pensjonabbli għall-irġiel li kienu rabbew it-tfal. Il-gvern Ček argumenta li din id-differenza fit-trattament kienet dovuta għas-sitwazzjoni taħt is-sistema Komunista l-antika fejn in-nisa bit-tfal kienu meħtieġa jaħdmu full-time, kif ukoll jieħdu ħsieb it-tfal u jieħdu ħsieb id-dar. Il-miżura għandha l-għan li tikkumpensa għal dan il-piż doppju fuq in-nisa. L-awtoritajiet kienu digħi bdew riforma gradwali tal-iskema tal-pensjonijiet tagħhom lejn l-ugwaljanza tal-età

457 QEDB, *Konstantin Markin vs Ir-Russja* [GC], Nru 30078/06, 22 ta' Marzu 2012.

458 QEDB, *Andrle vs Ir-Repubblika Čeka*, Nru 6268/08, 17 ta' Frar 2011.

tal-irtirar. Madankollu, is-sistema l-qadima kienet għadha tapplika għan-nies tal-età tal-applikant. Il-QEDB accettat li l-mizura kellha l-għeruq tagħha f'dawn iċ-ċirkostanzi storici speċifiċi u fil-htieġa ta' trattament speċjali għan-nisa. Il-Qorti sabet li dan kien għadu ġġustifikat b'mod raġonevoli u oġgettiv. Il-QEDB sostniet ukoll li ż-żmien u l-firxa tal-miżuri meħuda biex tiġi rrettifikata l-inugwaljanza inkwistjoni ma kinux manifestament irraġonevoli u ma kinux jaqbżu l-marġni wiesa' ta' apprezzament mogħti lill-istati f'dan il-qasam. Għalhekk, l-istat ma kisirx il-principju tan-nondiskriminazzjoni.

Fil-kawża *Andrle*, il-QEDB għamlet distinzjoni čara bejn it-trattament differenti tal-irġiel u n-nisa fil-qasam tal-liv tal-ġenituri minn dak tal-pensionijiet. Skontha, is-sess ma jistax jipprovd ġustifikazzjoni suffiċjenti għall-esklużjoni tal-missirijiet mid-dritt li jieħdu l-liv tal-ġenituri, li hija miżura għal żmien qasir, u r-riforma tagħha ma tinvolvix riperkussjonijiet finanzjarji serji kif jista' jkun il-każ fir-riforma tal-iskema tal-pensionijiet. Għalhekk, fir-rigward tal-iskemi tal-pensijsi, l-istati jgawdu marġni wiesa' ta' apprezzament. Madankollu, pereżempju f'Di Trizio vs L-İżvizzera⁴⁵⁹ (diskussa fid-dettall fit-Taqsima 6.3), il-QEDB sabet li l-metodu tal-kalkolu tal-benefiċċji tad-diżabbiltà li kienu ta' žvantagħ għan-nisa li naqqus s-siġħat tax-xogħol tagħihom wara l-ħlas kien jammonta għal diskriminazzjoni.

F'Khamtokhu u Aksenchik vs Ir-Russia⁴⁶⁰ (diskusss fid-dettall fit-Taqsima 1.3.2), il-QEDB eżaminat id-differenza fit-trattament fil-kundanni għal għomor priġunerija bejn l-irġiel u n-nisa li kienu eżentati mill-għomor priġunerija. Hija kkonkludiet, abbaži tal-istatistika, il-ħtiġiġiet tan-nisa għall-protezzjoni kontra l-vjolenza abbaži tal-ġeneru, l-abbuż u l-fastidju sesswali fl-ambjent tal-ħabs, kif ukoll il-ħtiġiġiet għall-protezzjoni tat-tqala u l-maternità, li kien hemm interess pubbliku fl-eżenzjoni ta' awturi tar-reat nisa minn għomor priġunerija minħabba regola ġenerali.

Fil-kuntest tal-ugwaljanza bejn il-ġeneri, il-QEDB eżaminat ukoll id-dispożizzjonijiet nazzjonali dwar l-għażla tal-isem u t-trażmissjoni tal-kunjomijiet tal-ġenituri lit-tfal tagħihom. Pereżempju, f'Cusan u Fazzo vs L-Italja⁴⁶¹ (diskussa fid-dettall fit-Taqsima 4.6), sabet regola li ma tippermettix li koppja miżżewġa tagħti kunjom l-omm lill-wild tagħha bħala diskriminatorja għan-nisa.

459 QEDB, *Di Trizio vs L-İżvizzera*, Nru 7186/09, 2 ta' Frar 2016.

460 QEDB, *Khamtokhu u Aksenchik vs Ir-Russia* [GC], Nri 60367/08 u 961/11, 24 ta' Jannar 2017.

461 QEDB, *Cusan u Fazzo vs L-Italja*, Nru 77/07, 7 ta' Jannar 2014.

Eżempju: F'Ünal Tekeli vs It-Turkija,⁴⁶² l-applikanta lmentat li l-liġi nazzjonali kienet tobbliga li mara tieħu kunjom ir-raġel tagħha wara ż-żwieġ. Għalkemm il-liġi kienet tippermetti lil mara żżomm l-isem tax-xbubija tagħha flimkien ma' kunjom żewġha, il-QEDB sabet li din kienet tikkostitwixxi diskriminazzjoni abbaži tas-sess, minħabba li l-liġi nazzjonali ma kinitx tobbliga lil raġel jibdel il-kunjom tiegħu.

Skont id-dritt internazzjonal, l-ugwaljanza bejn il-ġeneri hija rikonoxxuta wkoll bħala ċentrali għad-drittijiet tal-bniedem. Diversi korpi tan-Nazzjonijiet Uniti indirizzaw id-diskriminazzjoni abbaži tal-ġeneru affaċċjata b'mod partikolari min-nisa. Huma enfasizzaw ukoll li n-nisa huma spiss vittmi ta' diskriminazzjoni multipla (meta jesperjenzaw diskriminazzjoni għal żewġ raġunijiet jew aktar) u diskriminazzjoni intersezzjonal (fejn joperaw diversi raġunijiet u jinteraqixxu ma' xulxin fl-istess ħin b'tali mod li jkunu inseparabbi).⁴⁶³ Ghadd ta' korpi umani tan-NU enfasizzaw ukoll il-ħsarat tal-isterjotipi marbuta mal-ġeneru⁴⁶⁴ u l-ħtieġa li jiġu indirizzati l-isterjotipi dannuži marbuta mal-ġeneru sabiex tiġi promossa l-ugwaljanza bejn il-ġeneri.⁴⁶⁵ Id-differenzi fit-trattament li huma bbażati fuq l-isterjotipi marbuta mal-ġeneru jistgħu jikkostitwixxu diskriminazzjoni kontra n-nisa. Il-Kumitat għad-Drittijiet Ekonomiċi, Soċjali u Kulturali stqarr li "l-assunzjonijiet u l-aspettattivi bbażati fuq il-ġeneru, ġeneralment ipoġġu lin-nisa fi żvantagg fir-rigward tat-tgawdja sostantiva tad-drittijiet [...]. Is-suppożizzjonijiet ibbażati fuq il-ġeneru dwar ir-rwoli ekonomiċi, soċjali u kulturali jipprekludu l-kondiċjoni tar-responsabbiltà bejn l-irġiel u n-nisa fl-isferi kollha li huma meħtieġa għall-ugwaljanza."⁴⁶⁶ Bl-istess mod, il-Kumitat għall-Eliminazzjoni tad-Diskriminazzjoni Kontra n-Nisa enfasizza li l-isterjotipi marbuta mal-ġeneru huma l-kawża ewlenja u l-konsegwenza tad-diskriminazzjoni abbaži

462 QEDB, *Ünal Tekeli vs It-Turkija*, Nru 29865/96, 16 ta' Novembru 2004.

463 Ara pereżempju, NU, il-Kumitat dwar id-Drittijiet ta' Persuni b'Diżabbiltà (2016), *Kumment ġenerali Nru 3 (2016)* dwar in-nisa u l-bniet b'diżabbiltajiet, CRPD/C/GC/3, 2 ta' Settembru 2016; NU, CEDAW (2010), *Rakkomandazzjoni Ĝenerali Nru 28* dwar l-Obbligi Ewlenin ta' Stati Partijiet skont l-Artikolu 2 tal-Konvenzjoni tan-NU dwar l-Eliminazzjoni ta' Kull Forma ta' Diskriminazzjoni kontra n-Nisa, CEDAW/C/2010/47/GC.2, 19 ta' Ottubru 2010, punt 18.

464 Għal harsa ġenerali dwar kif il-korpi tan-NU tat-trattati dwar il-bniedem applikaw dawk it-trattati fir-rigward tal-isterjotipi marbutu mal-ġeneru/l-isterjotipar tal-ġeneru bil-ħsieb li javvanzaw id-drittijiet tal-bniedem tan-nisa, ara r-Rapport Ikkummissjonat mill-OHCHR (2013), *Gender Stereotyping as a Human Rights Violation*, pp. 20-43.

465 NU, Kumitat dwar id-Drittijiet ta' Persuni b'Diżabbiltà (2016), *Kumment ġenerali Nru 3 (2016)* dwar in-nisa u l-bniet b'diżabbiltà, CRPD/C/GC/3, 2 ta' Settembru 2016.

466 UN, CESCR (2005), *Kumment Ĝenerali Nru 16: Id-dritt ugwali tal-irġiel u n-nisa għat-tgawdja tad-drittijiet ekonomiċi, soċjali u kulturali (l-Art. 3 tal-Patt)*, E/C.12/2005/4, 11 ta' Awwissu 2005, punt 11.

tal-ġeneru.⁴⁶⁷ Pereżempju, f'kawża li tikkonċerna d-diskriminazzjoni fl-impjieg, il-Kumitat sab il-ksur tal-Konvenzjoni fil-fatt li l-qṛati nazzjonali kienu influwenzati mill-preġudizzji sterjotipiċi li r-relazzjonijiet barra miż-żwieġ kienu aċċettabbli għall-irġiel u mhux għan-nisa.

5.2. Identità tal-ġeneru

Punti ewlenin

- Skont il-KEDB, l-identità tal-ġeneru hija protetta taħt il-kategorija ta' "status iehor".
- Skont id-dritt tal-UE, l-identità tal-ġeneru hija protetta sa' ġerti punt fil-qafas tar-raquni protetta tas-sess. Dan ikopri individwi li bihsiebhom jagħmlu jew għamlu operazzjoni kirurġika ta' tibdil tas-sess.

L-identità tal-ġeneru tirreferi "għall-esperjenza profonda interna u individwali ta' kull persuna tal-ġeneru, li jista' jkun li mhux dejjem tikkorrispondi għas-sess assenjat fit-twielid, inkluż is-sens personali tal-ġisem (li jista' jinvolvi, jekk jintgħażel b'mod liberu, il-modifikazzjoni tal-apparenza jew il-funzjoni tal-ġisem permezz ta' mezzi medici, kirurġiċi jew oħrajn) u espressjonijiet oħrajn tal-ġeneru, inkluži l-ilbies, id-diskors u l-manjeriżmi."

Sors: Il-Principji Yogyakarta (2007), Princípji Yogyakarta dwar l-Applikazzjoni tād-Drittijiet tal-Bniedem Internazzjonali fir-rigward tal-Orientazzjoni Sesswali u l-Identità tal-Ġeneru, Marzu 2007. Korp indipendenti ta' esperti fid-Dritt Internazzjonali dwar id-Drittijiet tal-Bniedem addotta dawn il-principji.

B'hekk, id-definizzjoni aċċettata b'mod aktar wiesa' tal-identità tal-ġeneru tinkludi mhux biss dawk li jagħmlu operazzjoni kirurġika ta' tibdil tas-sess ("transesswali"), izda wkoll persuni li jagħżlu mezzu oħra biex jesprimu l-ġeneru tagħhom, bħaqqa-travestiżmu jew li jilbsu tas-sess oppost, jew sempliċiment l-adozzjoni ta' mod tad-diskors jew kożmetiċi normalment assoċjati ma' membri tas-sess oppost.

Madankollu, għandu jiġi enfasizzat li **skont id-dritt tal-UE** tan-nondiskriminazzjoni, bħalissa ma hemm l-ebda dispożizzjoni specifika għall-protezzjoni kontra d-diskriminazzjoni abbaži tal-identità tal-ġeneru jew l-espressjoni tal-ġeneru

⁴⁶⁷ NU, CEDAW (2010), *Kommunikazzjoni Nru 28/2010, CEDAW/C/51/D/28/2010*, 24 ta' Frar 2012, punt 8.8.

ta' persuna.⁴⁶⁸ Wara l-kawża *P vs S u Cornwall County Council*,⁴⁶⁹ ir-raġuni tan-nondiskriminazzjoni tal-identità tal-generu hija koperta parzialment biss mill-principju tat-trattament ugwali għall-irġiel u n-nisa. Il-QGUE sostniet li l-kamp ta' applikazzjoni tal-principju ta' trattament ugwali għall-irġiel u n-nisa ma jistax ikun limitat għall-projbizzjoni ta' diskriminazzjoni bbażata fuq il-fatt li persuna hija ta' sess wieħed jew l-ieħor. Għalhekk, ir-raġuni tas-sess tinkludi diskriminazzjoni kontra individwu minħabba li "bihsiebu jgħaddi, jew għadda minn, bidla fis-sess". Għalhekk, ir-raġuni tas-sess kif miftiehem skont id-dritt tal-UE bħalissa tipproteġi l-identità tas-sessi f'sens dejjaq biss. Dan l-approċċ huwa affermat mill-ġdid fid-Direttiva dwar l-Ugwäljanza bejn is-Sessi (tfassil mill-ġdid) (2006/54/KE).⁴⁷⁰ Bl-istess mod, l-istudji tal-leġiżlazzjoni nazzjonali li jirregolaw dan il-qasam ma juru l-ebda approċċ konsistenti madwar l-Ewropa, bl-istati li fil-biċċa l-kbira tagħhom huma maqsuma bejn dawk li jindirizzaw "l-identità tal-ġeneru" bħala parti mill-orientazzjoni sesswali", u dawk li jindirizzawha bħala parti mid-diskriminazzjoni sesswali".

Eżempju: Il-kawża *K.B. vs NHS Pensions Agency*⁴⁷¹ tikkonċerna r-rifjut ta' pensjoni tar-romol lis-sieħeb transesswali ta' KB. Dan ir-rifjut kien minħabba li l-koppja transesswali ma setgħetx tissodisfa r-rekwiżit li persuna tkun miżżewġa; it-transesswali ma setgħux jiżżewġu skont il-ligi Ingliza ta' dak iż-żmien. Waqt il-kunsiderazzjoni tall-kwistjoni tad-diskriminazzjoni, il-QGUE sostniet li ma kien hemm l-ebda diskriminazzjoni abbaži s-sess minħabba li, fid-determinazzjoni ta' min kien intitolat għall-pensjoni tas-superstiti, ma kien hemm l-ebda trattament inqas favorevoli bbażat fuq li l-fatt li wieħed ikun raġel jew mara. Il-QGUE mbagħad biddlet id-direzzjoni tal-konsiderazzjoni. Imbagħad ikkonċtra fuq il-kwistjoni taż-żwieġ. Gie enfasizzat li t-transesswali qatt ma setgħu jiżżewġu, u għalhekk qatt ma setgħu jibbenifikaw mill-pensjoni tas-superstiti, filwaqt li l-eterosesswali setgħu. Imbagħad ġiet ikkunsidrata l-kawża tal-QEDB ta' Christine

468 Projbizzjoni tad-diskriminazzjoni espliċita abbaži tal-identità tal-ġeneru kif previst fid-Direttiva 2012/29/UE tal-Parlament Ewropew u tal-Kunsill tal-25 ta' Ottubru 2012 li tistabbilixxi standards minimi fir-rigward tad-drittijiet, l-appoġġ u l-protezzjoni tal-vittmi tal-kriminalità, u li tissostitwixxi d-Deciżjoni Qafas tal-Kunsill 2001/220/ĠAI, ĜU L 315, 14.11.2012, p. 57-73, permessa 9.

469 QGUE, C-13/94, *P vs S u Cornwall County Council*, 30 ta' April 1996.

470 Id-Direttiva 2006/54/KE tal-Parlament Ewropew u tal-Kunsill tal-5 ta' Lulju 2006 dwar l-implementazzjoni tal-principju ta' opportunitajiet indaq u ta' trattament ugwali ta' l-irġiel u n-nisa fi kwistjonijiet ta' impjieg u xogħol (tfassil mill-ġdid) ĜU L 204, 26.7.2006, pp. 23-36.

471 QGUE, C-117/01, *K.B. vs National Health Service Pensions Agency and Secretary of State for Health*, 7 ta' Jannar 2004.

Goodwin.⁴⁷² Fuq il-baži ta' dawn il-kunsiderazzjonijiet, il-QGUE kkonkludiet li l-legiżlazzjoni Brittanika inkwistjoni kienet inkompatibbli mal-principju ta' trattament uguali billi ma kinitx thalli lit-transesswali jibbenefikaw minn parti mill-paga tas-sħab tagħhom.

Eżempju: Kunsiderazzjonijiet simili tfacċaw f'*Richards vs Secretary of State for Work and Pensions*.⁴⁷³ Richards, li twieldet raġel, għaddiet minn operazzjoni kirurġika ta' tibdil tas-sess. Il-kawża kienet dwar id-dritt għall-pensjoni tal-istat fir-Renju Unit, billi bħal dak iż-żmien, in-nisa kienu jirċievu l-pensjoni tal-istat tagħhom fl-etià ta' 60 sena, filwaqt li l-irġiel kienu jirċievu l-pensjoni tal-istat tagħhom fl-etià ta' 65 sena. Meta Richards applikat għal pensjoni tal-istat fl-etià ta' 60 sena, hija ġiet irrifutata, bi spjegazzjoni li tiddikjara li legalment hija kienet rikonoxxuta bħala raġel u għalhekk ma setgħetx tapplika għal pensjoni tal-istat sakemm tilhaq l-etià ta' 65 sena. Il-QGUE sostniet li dan kien trattament mhux uguali fuq il-baži tal-bidla fis-sess tagħha, u bħala konsegwenza dan kien meqjus bħala diskriminazzjoni għall-kuntrarju tal-Artikolu 4 (1) tad-Direttiva dwar l-implimentazzjoni progressiva tal-principju tat-trattament uguali tal-irġiel u n-nisa fi kwistjonijiet ta' sigurtà soċjali.⁴⁷⁴

Skont il-KEDB, il-kunċett ta' identità tal-ġeneru huwa interpretat b'mod aktar wiesa'. Il-QEDB sostniet li l-projbizzjoni tad-diskriminazzjoni skont l-Artikolu 14 tal-Konvenzjoni tkopri wkoll kwistjonijiet relatati mal-identità tal-ġeneru.⁴⁷⁵ Il-QEDB enfasizzat li "l-ġeneru u l-orientazzjoni sesswali huma żewġ karakteristiċi differenti u intimi [...]. Kwalunkwe konfużjoni bejn dawn it-tnejn għalhekk tikkostitwixxi attakk fuq ir-reputazzjoni ta' wieħed li tkun kapaci tilhaq livell ta' serjetà biżżejjed minħabba li tkun messet ma' karakteristika tant intima ta' persuna."⁴⁷⁶

Id-diskriminazzjoni bbażata fuq "l-identità tal-ġeneru" tista' tirriżulta "minn perċezzjonijiet soċjali tradizzjoni u kuntesti legali marbuta mal-fatt li tkun

472 QEDB, *Christine Goodwin vs Ir-Renju Unit* [GC], Nru 28957/95, 11 ta' Lulju 2002.

473 QGUE, C-423/04, *Sarah Margaret Richards vs Secretary of State for Work and Pensions*, 27 ta' April 2006.

474 Id-Direttiva tal-Kunsill 79/7/KEE tad-19 ta' Diċembru 1978 dwar l-implimentazzjoni progressiva tal-principju tat-trattament uguali ta' l-irġiel u n-nisa fi kwistjonijiet ta' sigurtà soċjali, ĜU Ediżżjoni Specjalji bil-Malti, Kapitolu 5, Vol. 1, p. 215.

475 QEDB, *Identoba et vs Il-Georgia*, Nru 73235/12, 12 ta' Mejju 2015, punt 96.

476 QEDB, *Sousa Goucha vs Il-Portugal*, Nru 70434/12, 22 ta' Marzu 2016, punt 27.

persuna transsessuali".⁴⁷⁷ Hemm żewġ kwistjonijiet legali ewlenin relatati mad-diskriminazzjoni bbażata fuq l-identità tal-ġeneru. L-ewwel waħda hija relatata mal-aċċess għall-bidla fis-sess. It-tieni waħda hija relatata ma' proċeduri legali ta' rikonoxximent tal-ġeneru, li tista' tippermetti lil persuni transgeneru jgħixu f'konformità mal-identità tal-ġeneru preferuta tagħhom.

Eżempju: Il-kawża *Hämäläinen vs Il-Finlandja*⁴⁷⁸ tikkonċerna r-rifjut li jinbidel in-numru ta' identità maskili tal-applikant għal wieħed femminili wara l-operazzjoni kirurgika tagħha ta' tibdil tas-sess, sakemm iż-żwieġ tagħha ma jinbidilx fi sħubija ċivili. Il-QEDB ikkonfermat li l-istati għandhom l-obbligu li jirrikonox Xu l-bidla fil-ġeneru li jgħaddu minnha t-transsessuali wara l-operazzjoni kirurgika ta' tibdil tas-sess permezz, fost l-oħrajn, tal-possibbiltà li tiġi emdata d-data kollha relatata mal-istat ċivili ta' persuna. Madankollu, fil-kaž tal-applikant, il-QEDB ċaħdet l-ilment skont l-Artikolu 14. Il-Qorti sabet li l-problemi li nqalghu fir-rigward tat-talba tagħha għal numru ta' identità femminili ma kinux ġejjin minn diskriminazzjoni minħabba li s-sitwazzjoni tagħha u s-sitwazzjoni taċ-ċisessuali ma kinux simili bieżżejjed biex isir paragun bejniethom. Il-QEDB ċaħdet ukoll l-ilment tal-Artikolu 8, billi sabet li l-konverżjoni taż-żwieġ tal-applikanta fi sħubija r-registrata ma jkollha l-ebda implikazzjoni għall-hajja tal-familja tagħha. Il-kunċetti legali taż-żwieġ u s-ħubija registrata kienu kważi identici fil-Finlandja u l-konverżjoni ma kien ikollha l-ebda implikazzjoni fuq il-paternità tal-wild bijoloġiku tagħha jew fuq ir-responsabbiltà għall-kura, il-kustodja u l-manteniment tal-wild.

Is-sentenza msemmija hawn fuq ikkonfermat l-obbligu tal-istati li jippermettu r-rikoxximent legali tal-ġeneru. Madankollu, fl-istess hin, rekwiżit legali li persuna trid l-ewwel tibdil l-istat ċivili tagħha, bħala kundizzjoni minn qabel għall-aċċess għal bidla legali tal-ġeneru, ma jiksirx il-Konvenzjoni jekk din ma taffettwax il-hajja tal-familja tal-persuna kkonċernata (pereżempju d-drittijiet u l-obbligi tagħhom fir-rigward ta' wild).

⁴⁷⁷ FRA (2015), *Protection against discrimination on grounds of sexual orientation, gender identity and sex characteristics in the EU – Comparative legal analysis – Update 2015* (europa.eu), il-Lussemburgu, l-Uffiċċju tal-Pubblikazzjoni, p. 15.

⁴⁷⁸ QEDB, *Hämäläinen vs Il-Finlandja* [GC], Nru 37359/09, 16 ta' Lulju 2014.

Eżempju: F'Y.Y. vs *It-Turkija*,⁴⁷⁹ l-applikant kien ġie rrifjutat operazzjoni kirurgika ta' tibdil tas-sess minħabba li ma kienx "inkapaci li jipprokrea b'mod permanenti" kif mitlub mil-liġi domestika. Huwa lmenta li, billi rrifjutaw li jagħtu l-awtorizzazzjoni għal operazzjoni kirurgika ta' tibdil tas-sess (li mingħajrha ma kienx possibbli li jikseb rikonoxximent legali tal-ġeneru preferut tiegħu), l-awtoritajiet Torok kienu għamlu diskriminazzjoni kontrih. Il-QEDB saħqet fuq l-importanza tal-libertà li tiġi definita l-identità tal-ġeneru ta' dak li jkun u sostniet li l-principju tar-rispett ghall-integrità fizika tal-applikant jipprekludi kwalunkwe obbligu li hu jkollu biex jgħaddi minn trattament immirat lejn sterilizzazzjoni permanenti.

Eżempju: F'*Van Kück vs Il-Ġermanja*,⁴⁸⁰ il-kumpanija privata tal-assigurazzjoni medika tal-applikanta, li kienet għaddiet minn operazzjoni kirurgika ta' tibdil tas-sess u trattament bl-ormoni, irrifjutat li tirrimborża l-ispejjeż tat-trattament tagħha. Il-Qorti tal-Appell Ġermaniża, li semgħet it-talba tal-applikanta kontra l-kumpanija tal-assigurazzjoni, iddeterminat li l-proċeduri medici ma kinux "meħtieġa" kif meħtieġ skont il-ftehim. Għalhekk, l-applikanta ma kinitx intitolata għal rimborż. Il-QEDB sabet li, fid-dawl tan-natura tal-identità tal-ġeneru u l-gravità ta' deċiżjoni li jitwettqu proċeduri medici irriversibbli, l-approċċ tal-qorti nazzjonali ma kienx naqas biss milli jiżgura li l-applikanta tirċievi proċess ġust, bi ksor tal-Artikolu 6 tal-KEDB, iżda kiser ukoll id-dritt tagħha għar-rispett tal-ħajja privata garantit mill-Artikolu 8 tal-KEDB.

Eżempju: Fis-sentenza tagħha,⁴⁸¹ Athens Justice of Peace kkonfermat id-dritt għar-rikonoxximent tal-identità tal-ġeneru mingħajr operazzjoni kirurgika ta' tibdil tas-sess. Fit-twelid, l-applikant kien irregjistrat fir-registru pubbliku bħala "tifla". Madankollu, mit-tfulija bikrija, l-applikant wera sintomi ta' disturb tal-identità tal-ġeneru. Huwa għadda minn trattament bl-ormoni (injekzjonijiet tat-testosteron) u mastekomija doppja. Il-qorti sostniet li rekwiżit għal operazzjoni kirurgika ta' tibdil tas-sess biex tiġi modifikata l-entrata eżistenti fir-registru pubbliku jkun eċċessiv u jikser l-Artikolu 8 tal-KEDB, kif ukoll l-Artikoli 2 u 26 tal-ICCPR. Il-qorti kkonkludiet li, fil-każ tal-applikant, is-sess

479 QEDB, *Y.Y. vs It-Turkija*, 14793/08, 10 ta'Marzu 2015.

480 QEDB, *Van Kück vs Il-Ġermanja*, Nru 35968/97, 12 ta' Ĝunju 2003, punti 30 u 90-91.

481 Il-Greċja, Athens Justice of Peace, Deċiżjoni Nru 418/2016, 23 ta' Settembru 016, ara n-Network Ewropew tal-Esperti Legali fil-Qasam tal-Ugwaljanza bejn is-Sessi u n-Nondiskriminazzjoni (2016).

maskili kien prevalent. Barra minn hekk, peress li s-sess maskili u isem maskili huma fatturi fundamentali tal-personalità tal-applikant, iridu jidhru fir-reġistru pubbliku; għalhekk, l-entrata eżistenti trid tiġi modifikata skont dan.

Skont id-dritt tal-KtE, il-Konvenzjoni ta' Istanbul tiprojbxixi d-diskriminazzjoni bbażata fuq l-orjentazzjoni sesswali u l-identità tal-ġeneru. L-ECLI bdiet timmonitorja l-kwistjonijiet relatati mal-LGBTI fl-Istati Membri tal-Kunsill tal-Ewropa.⁴⁸²

Minbarra l-kwistjonijiet diskussi hawn fuq, hemm kwistjonijiet legali oħra marbuta mad-diskriminazzjoni fuq il-baži tal-identità tal-ġeneru. Pereżempju, huwa mejus daqstant problematiku li ħafna stati jeħtieġu r-reġistrazzjoni tas-sess tat-tarbija mat-tweliż bħala maskil jew femminili.⁴⁸³ Kwistjoni oħra li hija kkritikata ħafna tikkonċerna l-intervent mediku fit-trabi sabiex jiġi impost sess spċificu fejn is-sess tat-tarbija li tkun għadha titwieleed ma jkunx čar.⁴⁸⁴

5.3. Orjentazzjoni sesswali

Kawżi relatati mad-diskriminazzjoni fuq baži tal-orjentazzjoni sesswali tipikament jinvolvu individwi li jirċievu trattament inqas favorevoli minħabba li jkunu gay, leżbjani jew bisesswali, iżda r-raġuni tiprojbxixi wkoll id-diskriminazzjoni abbaži tal-fatt li wieħed ikun eterosesswali.

L-eżempji li ġejjin juru kif il-QGUE tinterpreta l-projbizzjoni tad-diskriminazzjoni bbażata fuq l-orjentazzjoni sesswali.

L-orjentazzjoni sesswali tista' tintiehem li tirreferi għall-“kapaċità ta’ kull persuna għal attrazzjoni emozzjoni, affezzjoni u sesswali profonda għal, u relazzjonijiet intimi ma’, individwi ta’ ġeneru differenti, tal-istess ġeneru jew ta’ aktar minn ġeneru wieħed.”

Sors: Il-Principji Yogyakarta (2007), Princípiji Yogyakarta dwar l-Applikazzjoni tad-Drittijiet tal-Bniedem Internazzjonali fir-rigward tal-Orjentazzjoni Sessuali u l-Identità tal-ġeneru, Marzu 2007. Korp indipendenti ta’ esperti fid-Dritt Internazzjonali dwar id-Drittijiet tal-Bniedem adotta dawn il-principji.

482 Ara l-Kunsill tal-Ewropa, il-Kummissjoni Ewropea kontra r-Razziżmu u l-Intolleranza (ECRI) (2012), Dokument ta’ informazzjoni dwar il-hames ciklu ta’ monitoraġġ tal-Kummissjoni Ewropea kontra r-Razziżmu u l-Intolleranza, 28 ta’ Settembru 2012, punt 9.

483 FRA (2015) *Is-sitwazzjoni tad-drittijiet fundamentali tal-persuni interseßswali*, il-Lussemburgo, l-Ufficju tal-Pubblikkazzjonijiet; il-Kunsill tal-Ewropa, il-Kummissarju għad-Drittijiet tal-Bniedem (2011), *Study on Discrimination on Grounds of Sexual Orientation and Gender Identity in Europe*.

484 Diversi dokumenti tal-KtE kkundannaw din il-prattika kontroversjali; ara, pereżempju, ir-Riżoluzzjoni 1952 (2013), “Id-dritt tat-tfal għall-integrità fizika”.

Eżempju: F'Asociaṭia Accept vs Consiliul Naṭional pentru Combaterea Discriminārii,⁴⁸⁵ Accept, NGO li tippromwovi u tipprotegi d-drittijiet tal-LGBT fir-Rumanja, ilmentat li l-prinċipju tat-trattament ugħali kif speċifikat fid-Direttiva dwar l-Ugħwaljanza fl-Impijegi kien miksur minn klabb tal-futbol professjonali fi kwistjonijiet ta' reklutaġġ. Huma rreferew b'mod partikolari għal dikjarazzjonijiet pubbliċi omofobiċi magħmula minn patrun ta' dan il-klabb, li stqarr f'intervista li qatt ma jimpjega plejer omosesswali. Il-QĞUE ddikjarat li kien ikun biżżejjed għall-klabb li jiddistakka ruħu minn dikjarazzjonijiet pubbliċi diskriminatorji u li l-eżistenza ta' dispożizzjonijiet espliċiti fil-politika ta' reklutaġġ tiegħi kienet immirata biex tiżgura l-konformità mal-prinċipju ta' trattament ugħali.

Eżempju: F'Geoffrey Léger vs Ministre des Affaires sociales, de la Santé et des Droits des femmes and Etablissement français du sang,⁴⁸⁶ raġel li kellu relazzjoni sesswali ma' raġel ieħor ma thallieej jagħti d-demm. L-awtoritat jiet nazzjonali qiesu li l-applikant kien espost għal riskju għoli li jaqbdu mard infettiv sever li jista' jiġi trażmess permezz tad-demm. Il-QĞUE kkonkludiet li, għalkemm tali projbizzjoni permanenti fuq l-għoti tad-demm minn irġiel omosesswali kienet kompatibbli mad-dritt tal-UE (l-Artikolu 21 tal-Karta tal-UE), inkluża l-projbizzjoni tad-diskriminazzjoni tiegħi, dan kien biss il-każ meta ma kinux jeżistu metodi inqas oneruži biex jiġi żgurat livell għoli ta' protezzjoni tas-saħħha. Il-QĞUE ħallietha f'iddejn il-qrat nazzjonali biex jaċċertaw jekk kienx hemm tekniki effettivi biex jinstab mard infettiv, b'mod partikolari l-HIV. Fin-nuqqas ta' tali tekniki, il-qrat jkollhom jivverifikaw jekk kwestjonarju u intervista individwali ma' professionist mediku jistgħux jistabbilixx l-eżistenza ta' riskju għas-saħħha tar-riċevituri.

Il-metodi ta' valutazzjoni tal-kredibbiltà tal-orjentazzjoni sesswali ddikjarata tal-applikanti għall-ażiż huma kwistjoni tal-każistika tal-QĞUE.⁴⁸⁷

485 QĞUE, C-81/12, *Asociaṭia Accept vs Consiliul Naṭional pentru Combaterea Discriminārii*, 25 ta' April 2013.

486 QĞUE, C-528/13, *Geoffrey Léger vs Ministre des Affaires sociales, de la Santé et des Droits des femmes and Etablissement français du sang*, 29 ta' April 2015.

487 Għal aktar informazzjoni, ara FRA (2017), *Is-sitwazzjoni attwali tal-migrazzjoni fl-UE: il-persuni lezbjani, gay, bisesswali, transgeneru u intersesswali li jfittu asil*, il-Lussemburgo, l-Ufficju tal-Publikazzjonijiet.

Eżempju: F'A et vs Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie vs Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie,⁴⁸⁸ il-QGUE cċarat kif l-awtoritajiet nazzjonal, f'konformità mal-istandardi tal-UE, jistgħu jaċċertaw l-orientazzjoni sesswali tal-applikanti għall-ażil. Id-Direttivi 2004/83/KE u 2005/85/KE jipprovdu r-rekwiziti minimi li ċ-ċittadini ta' pappiżi terzi jridu jissodisfaw sabiex ikunu jistgħu jiddikjaraw l-istatus ta' refugjat; huma jipprovdu l-istandardi minimi għall-proċeduri għall-eżaminazzjoni tal-applikazzjonijiet għall-ażil u d-drittijiet tal-persuni li jfittxu l-ażil. L-awtoritajiet nazzjonal ma jistgħux iwettqu interrogazzjoni dettaljata dwar il-prattiki sesswali tal-applikanti għall-ażil jew jissu qiegħi tħalli kwalunkwe "test" biex tiġi stabilita l-omosesswalitā tagħhom, minħabba li tali evidenza tkun ta' natura li tikser id-dinjità tal-bniedem, li r-rispett tagħha huwa garantit mill-Karta tad-Drittijiet Fundamentali tal-UE. Barra minn hekk, il-QGUE sostniet li n-nuqqas ta' dikjarazzjoni tal-omosesswalitā ta' individwu fil-bidu ta' proċedura ta' ażil quddiem l-awtoritajiet rilevanti ma jridx iwassal għall-konklużjoni li d-dikjarazzjoni tal-individwu kienet nieqsa mill-kredibbiltà.

Eżempju: F'X, Y, u Z vs Minister voor Immigratie en Asiel,⁴⁸⁹ il-QGUE sabet li l-persuni omosesswali jistgħu jikkostitwixxu grupp soċjali partikolari skont id-definizzjoni tar-refugjati minħabba li ġiġi kriminali eżistenti li huma speċifikament immirati lejhom. Id-dritt għall-ażil jista' jiġi ġġustifikat meta l-persuna tkun qed tirriskja l-persekuzzjoni. Il-piena ta' priġunerija għal atti omosesswali titqies bħala riskju ta' persekuzzjoni serju bieżżejjed jekk din il-piena tiġi effettivament applikata. L-orientazzjoni sesswali hija karakteristika tant fundamentali għall-identità ta' persuna li ħadd ma għandu jiġi mgieghel jirrinunzjaha jew jaħbiha fil-pappiżi tal-origini biex jevita l-persekuzzjoni.⁴⁹⁰

Skont il-KEDB, l-Artikolu 14 ma jinkludix "l-orientazzjoni sesswali" bħala raġuni protetta b'mod espliċitu. F'serje ta' kawżi, il-QEDB iddikjarat, madankollu, li l-orientazzjoni sesswali hija inkluża fost ir-raġunijiet "l-oħra" protetti mill-Artikolu 14.⁴⁹¹

488 QGUE, Kawżi magħquda C-148/13 sa C-150/13, *A et vs Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie [GC]*, 2 ta' Dicembru 2014.

489 QGUE, Kawżi magħquda C-199/12 sa C-201/12, *Minister voor Immigratie en Asiel vs X u Y u Z vs Minister voor Immigratie en Asiel*, 7 ta' Novembru 2013.

490 Għal każistika oħra relatata mal-orientazzjoni sesswali ara b'mod partikolari QGUE, C-267/06, *Tadao Maruko vs Versorgungsanstalt der deutschen Bühnen* [GC], 1 ta' April 2008, diskussa fid-dettall fit-Taqsima 2.2.3 u QGUE, C-267/12, *Frédéric Hay vs Crédit agricole mutuel de Charente-Maritime et des Deux-Sèvres*, 12 ta' Dicembru 2013, diskussa fit-Taqsima 2.1.2.

491 Ara, pereżempju, QEDB, *Fretté vs Franza*, Nru 36515/97, 26 ta' Frar 2002, punt 32.

Eżempju: F'S.L. vs L-Awstrija,⁴⁹² l-applikant ilmenta li l-liġi nazzjonali, kif kienet dak iż-żmien, kienet tikkriminalizza r-relazzjonijiet sesswali kunsenswali bejn l-irġiel fejn waħda mill-partijiet kienet taħt it-tmintax-il sena. Id-dispożizzjoni kkontestata ma kinitx tapplika għal relazzjonijiet sesswali bejn persuni tas-sess oppost jew relazzjonijiet sesswali f'koppji nisa tal-istess sess. Il-QEDB sabet li din tikkostitwixxi diskriminazzjoni bbażata fuq l-orjentazzjoni sesswali.

Il-Parlament Awstrijak sussegwentement ħassar id-dispożizzjoni kriminali – is-suġġett tal-kawża msemija hawn fuq. Iżda l-kundanni kriminali bbażati fuq id-dispożizzjoni mħassra ma ġewx imħassra mir-rekords kriminali ta’ dawk il-persuni li kienu nstabu ħatja.

Eżempju: F'E.B. et vs L-Awstrija,⁴⁹³ l-applikanti lmentaw dwar ir-rifjut tal-awtoritajiet Awstrijači li jħassru l-kundanni kriminali għal relazzjonijiet omosesswali konsenswali mill-kondotta kriminali tagħhom, għalkemm ir-react inkwistjoni tneħħha. Il-QEDB innotat li dispożizzjoni legali li titlef is-saħħha tal-liġi tagħħha, fiha nnifisha ma kinitx raġuni suffiċċenti biex titħassar kundanna mir-rekord kriminali ta’ persuna. Madankollu, kemm il-Qorti Kostituzzjonali Awstrijaka kif ukoll il-QEDB sabu li d-dispożizzjoni kkontestata kisret il-Kostituzzjoni Awstrijaka u l-KEDB, rispettivament. It-tnejn li huma sostnew li d-dispożizzjoni kienet tneħħiet sabiex is-sitwazzjoni ssir konformi mal-liġi u l-prinċipju tal-ugwaljanza, u li ż-żamma ta’ entrat i-rekords kriminali jista’ jkollha impatt negattiv serju fuq il-hajja privata tal-individwu kkonċernat. Peress li l-awtoritajiet nazzjonali naqsu milli jipprovd kwalunkwe ġustifikazzjoni dwar għaliex kien meħtieg li jinżammu l-entrati tar-rekords kriminali, il-QEDB sabet ksur tal-Artikolu 14 meħud flimkien mal-Artikolu 8 tal-KEDB.

Il-QEDB eżaminat ukoll ghadd ta’ kawži li jinvolvu diskriminazzjoni bbażata fuq l-orjentazzjoni sesswali fil-kuntest tal-adozzjoni u ż-żwieġ.

492 QEDB, *S.L. vs L-Awstrija*, Nru 45330/99, 9 ta’ Jannar 2003.

493 QEDB, *E.B. et vs L-Awstrija*, Nri 31913/07, 38357/07, 48098/07, 48777/07 u 48779/07, 7 ta’ Novembru 2013.

Eżempju: F'E.B. vs Franz,⁴⁹⁴ l-applikanta giet irrifjutata l-adozzjoni ta' wild minħabba li ma kien hemm l-ebda mudell ta' rwol maskili fid-dar tagħha. Minħabba li l-liġi nazzjonali kienet tippermetti lill-ġenituri waħedhom jadottaw it-tfal, il-QEDB sabet li d-deċiżjoni tal-awtoritajiet kienet ibbażata primarjament fuq il-fatt li l-applikanta kienet f'relazzjoni u tgħix ma' mara oħra. Għaldaqstant, il-QEDB sabet li d-diskriminazzjoni kienet seħħet abbaži tal-orientazzjoni sesswali.

Eżempju: F'Taddeucci u McCall vs L-Italja,⁴⁹⁵ l-applikanti, cittadin Taljan u cittadin ta' New Zealand, kienu ilhom jgħixu flimkien bħala koppja omosesswali mill-1999. Meta ddeċidew li jissetiljaw fl-Italja, l-applikazzjoni tat-tieni applikant għal permess ta' residenza abbaži tal-familja giet irrifjutata, minħabba li l-applikanti ma kinux miżżerw ġin u għalhekk is-sieħeb taċ-ċittadin Taljan ma kienx meqjus bħala membru tal-familja. Fl-istess hin, koppji eterosesswali biss setgħu jiżżerw. Konsegwentement, il-kundizzjoni taż-żwieġ ma setgħetx tiġi ssodisfata fil-każ tal-applikanti. Il-QEDB sabet li n-nuqqas ta' dritt għaż-żwieġ għal koppji tal-istess sess skont il-liġi nazzjonali, li kien prerekwiżiż għall-ksib ta' permess ta' residenza, ikkostitwixxa ksur tal-Artikolu 14 flimkien mal-Artikolu 8 tal-KEDB.

Il-KEDB tipproteġi wkoll minn interferenza tal-gvern relatata mal-orientazzjoni sesswali skont l-Artikolu 8 meħud waħdu. Għalhekk, anke jekk ikun seħħi trattament diskriminatorju bbażat fuq din ir-raġuni, jista' jkun possibbli li wieħed sempliċiment jiddikjara ksur tal-Artikolu 8 mingħajr ma jkollu għalfejn jargumenta dwar l-eżiżenza ta' trattament diskriminatorju.

Eżempju: F'Karner vs L-Awstrija,⁴⁹⁶ l-applikant kien qed jgħix flimkien mas-sieħeb tiegħu, il-kerrej prinċipali, li miet. Il-qrat nazzjonali interpretaw il-leġiżlazzjoni rilevanti bħala li teskludi lill-koppji omosesswali milli awtomatikament jgħaddu għal ftehim ta' kera fejn il-kerrej prinċipali jkun miet. Il-gvern argumenta li t-trattament differenzjali kien ġustifikat biex jipproteġi lil dawk f'familji tradizzjonal milli jitilfu l-akkomodazzjoni tagħhom. Il-QEDB saħqet li, għalkemm il-protezzjoni tal-familja tradizzjonalista tista' tikkostitwixxi għan legħittu, "il-marġni ta' apprezzament [...] hija limitata [...] fejn ikun hemm differenza fit-trattament ibbażata fuq is-sess

⁴⁹⁴ QEDB, *E.B. vs Franz* [GC], Nru 43546/02, 22 ta' Jannar 2008.

⁴⁹⁵ QEDB, *Taddeucci u McCall vs L-Italja*, Nru 51362/09, 30 ta' Ġunju 2016.

⁴⁹⁶ QEDB, *Karner vs L-Awstrija*, Nru 40016/98, 24 ta' Lulju 2003, punti 34-43.

jew l-orientazzjoni sesswali". Il-QEDB kompliet tgħid li "[l]-principju tal-proporzjonalità ma jirrikjedix biss li l-miżura magħżula tkun, bħala principju, adattata biex jintlaħaq l-għan mixtieq. Irid jiġi muri wkoll li, biex dan l-għan jintlaħaq, kien meħtieg li certi persuni – f'dan il-każ l-individwi li jgħixu f'relazzjoni omosesswali – jiġu eskuži mill-kamp ta' applikazzjoni tat-Taqsima 14 tal-Att dwar il-Kera". Il-QEDB b'hekk sabet diskriminazzjoni, peress li l-istat seta' adotta miżuri biex jipproteġi l-familja tradizzjonali mingħajr ma jqiegħed lill-koppji omosesswali fi żvantaġġ bħal dan.

Eżempju: F'*Schalk u Kopf vs L-Awstrija*,⁴⁹⁷ l-applikanti, koppja tal-istess sess, talbu permess mill-awtorità kompetenti biex jiżżeww. It-talba tagħhom ġiet miċħuda, minħabba li skont il-liġi domestika, żwieġ seta' jiġi konkluż biss bejn persuni tas-sess oppost. Il-leġiżlazzjoni sussegwentement inbidlet, u l-mekkaniżmu għar-rikonoxximent u l-ghoti ta' effett legali lil koppji tal-istess sess gie stabbilit fil-forma ta' sħubja registrata. Għall-ewwel darba, il-QEDB sostniet li koppja tal-istess sess f'relazzjoni stabbli li tgħix flimkien kienet tikkostitwixxi "hajja tal-familja", iżda li l-inkapaċitā tagħha li tiżżeww ma kinitx tikkostitwixxi ksur tal-Artikolu 14 flimkien mal-Artikolu 8 tal-KEDB. Il-Qorti indikat li l-awtoritajiet nazzjonali kienu f'pożizzjoni aħjar biex jivvalutaw u jirrispondu għall-ħtiġijet tas-soċjetà fil-qasam u biex iqisu l-konnotazzjonijiet soċjali u kulturali. L-Artikolu 12 tal-KEDB ma jipponix obbligu li jiġi stabbilit dritt għaż-żwieġ għal koppji tal-istess sess u konsegwentement ma kien hemm l-ebda ksur ta' dik id-dispożizzjoni.

L-Artikolu 5 tal-KEDB jipproteġi d-dritt għal-libertà tal-persuni irrispettivamente mill-orientazzjoni sesswali tagħhom. L-interferenzi ma' dan id-dritt huma eżaminati taħt l-Artikolu 5.

Eżempju: F'*O.M. vs L-Ungerija*,⁴⁹⁸ l-applikant, čittadin Iranjan, talab l-ażil abbaži tal-omosesswalità tiegħu. L-awtoritajiet ordnav id-detenzjoni tiegħu, b'mod partikolari minħabba li ma setax jagħti prova tal-identità tiegħu jew id-dritt li joqgħod fil-pajjiż. Il-QEDB sabet li l-awtoritajiet kienu naqṣu milli jwettqu valutazzjoni b'mod individwalizzat biżżejjed kif mitlub mil-liġi nazzjonali. Meta jkunu qed jikkollokaw lill-persuni li jfittu l-ażil li jallegaw li huma parti minn grupp vulnerable fil-pajjiż li kellhom jitilqu minnu, l-awtoritajiet għandhom jagħtu attenzjoni partikolari biex jevitaw sitwazzjonijiet li jistgħu

497 QEDB, *Schalk u Kopf vs L-Awstrija*, Nru 30141/04, 24 ta' Ġunju 2010.

498 QEDB, *O.M. vs L-Ungerija*, Nru 9912/15, 5 ta' Lulju 2016.

jirriproduċu l-kundizzjoni li ġegħlithom jaħarbu minnha. L-awtoritajiet kienu naqṣu milli jikkunsidraw, meta ordnav id-detenzjoni tal-applikant, kemm kien sikur fil-kustodja fost persuni oħra detenuti, li ħafna minnhom kienu ġejjin minn paxji bi preġudizzju kulturali jew reliġjuż mifrux kontra tali persuni. Bħala konklużjoni, il-QEDB sabet li kien hemm ksur tal-Artikolu 5 (1) tal-KEDB.

L-ESC, tipprotegi wkoll l-orjentazzjoni sesswali fost raġunijiet “oħrajn”.

Eżempju: Il-kawża *Interights vs Il-Kroazja*⁴⁹⁹ tikkonċerna l-użu tal-lingwa omofobika fil-materjali tal-iskola. L-ECSR iddkjara li, għalkemm l-istati ġawdu minn marġni wiesa’ ta’ diskrezzjoni fid-determinazzjoni tal-kontenut tal-kurrikuli nazzjonali tal-iskejjel, huma għandhom obbligu li jiżguraw li l-edukazzjoni sesswali u dwar is-saħħha riproduttiva approvata mill-istat kienet oġġettiva u mhux diskriminatorja, permezz tas-sistema legali domestika. Il-Kumitat sab li l-materjal edukattiv użat fil-kurrikulu ordinarju, iddeskriva u ppreżenta lill-persuni ta’ orjentazzjoni omosesswali b’mod manifestament ippreġudikat, diskriminatorju u degradanti. Huwa sostna li d-dikjarazzjonijiet diskriminatorji kienu jikkostitwixxu ksur tad-dritt ghall-edukazzjoni dwar is-saħħha (l-Artikolu 11 (2) tal-ESC) fid-dawl tal-klawżola tan-nondiskriminazzjoni.

5.4. Dīzabbiltà

La l-KEDB u lanqas id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza fl-Impjiegi ma jipprovdu definizzjoni ta’ dīzabbiltà. Minħabba n-natura tar-rwol tal-QGUE, il-qrat nazzjonali spiss jiddeterminaw x’jikkostitwixxi dīzabbiltà u jippreżentawha bħala parti mill-isfond fattwali għat-tilwilim li jiġi riferut lill-QGUE.

F’Chacón Navas,⁵⁰⁰ il-QGUE interpretat il-kunċett ta’ dīzabbiltà skont id-Direttiva 2000/78/KE b’mod qrib ta’ mudell mediku ta’ dīzabbiltà. Madankollu, kif ġie diskuss fil-Kapitolu 1, l-UE saret parti għas-CRPD,⁵⁰¹ li issa hija punt ta’ referenza għall-interpretazzjoni tad-dritt tal-UE relatata mad-diskriminazzjoni

499 ECSR, *International Centre for the Legal Protection of Human Rights (INTERIGHTS) vs Il-Kroazja*, Ilment Nru 45/2007, 30 ta’ Marzu 2009.

500 QGUE, C-13/05, *Sonia Chacón Navas vs Eurest Colectividades SA* [GC], 11 ta’ Lulju 2006.

501 Ghall-UE, is-CRPD dahlet fis-seħħi fit-22 ta’ Jannar 2011.

abbaži tad-diżabbiltà.⁵⁰² Il-QGUE ddikjarat li “id-Direttiva 2000/78 għandha, sa fejn possibbli, tiġi interpretata b'mod konformi ma’ din il-konvenzjoni.”⁵⁰³ Konsegwentement, il-QGUE tirreferi għad-definizzjoni ta’ diżabbiltà kif prevista fis-CRPD, li tirrifletti l-mudell soċjali ta’ diżabbiltà. Skont l-Artikolu 1 tas-CRPD:

“persuni b'diżabilità jinkludu dawk li għandhom diżabilità fizika, mentali, intellettwali jew sensorjali fit-tul li, f'interazzjoni ma’ diversi ostakli, tista’ xxekkel il-par-teċipazzjoni shiħa u effettiva tagħhom fis-soċjetà fuq l-istess livell ma’ ġaddieħor.”

Skont l-Artikolu 2 (3) tas-CRPD, id-diskriminazzjoni abbaži d-diżabbiltà tfisser kwalunkwe distinzjoni, esklużjoni jew restrizzjoni fuq il-baži tad-diżabilità, li għandha l-għan jew l-effett li xxekkel jew tannulla r-rikoxximent, it-tgawdija jew l-eżerċizzju, fuq baži ugwali ma’ oħrajn, tad-drittijiet tal-bniedem u l-libertajiet fundamentali kollha fil-qasam politiku, ekonomiku, soċjali, kulturali, civili jew kwalunkwe qasam ieħor.

L-Artikolu 2 (4) tas-CRPD jistipeċifika li:

“Akkomodazzjoni raġonevoli” tkisser modifikasi u aġġustamenti meħtieġa u xierqa li ma jipponux piż sproportionat jew mhux dovut, fejn meħtieġ f’każ partikolari, biex jiżguraw li persuni b'diżabilità jgawdu jew jeżerċitaw, fuq baži ugwali ma’ oħrajn, id-drittijiet tal-bniedem u l-libertajiet fundamentali kollha.”

Barra minn hekk, l-Artikolu 2 (3) jirrikonoxxi espliċitament li č-ċaħda ta’ akkomodazzjoni raġonevoli hija koperta mid-definizzjoni ta’ “diskriminazzjoni”. Eżempju ta’ čaħda ta’ akkomodazzjoni raġonevoli jista’ jinstab f’kawża li tikkonċerna r-rifut tal-applikazzjoni għal permess biex tinbena pixxina ta’ idroterapija li tissodisa l-htiġijiet ta’ riabilitazzjoni ta’ persuna b'diżabbiltà.⁵⁰⁴ Il-

502 QGUE, C-312/11, *Il-Kummissjoni Ewropea vs Ir-Repubblika Ta' Jana*, 4 ta' Lulju 2013; QGUE, C-363/12, *Z. vs A Government department and The Board of Management of a Community School* [GC], 18 ta' Marzu 2014; QGUE, C-356/12, *Wolfgang Glatzel vs Freistaat Bayern*, 22 ta' Mejju 2014; QGUE, C-395/15, *Mohamed Daoudi vs Bootes Plus SL et*, 1 ta' Diċembru 2016; QGUE, C-406/15, *Petya Milkova vs Izpalnitelen direktor na Agentsiata za privatizatsja i sledprivatisatsjionen kontrol*, 9 ta' Marzu 2017.

503 QGUE, Kawzi magħquda C-335/11 u C-337/11, *HK Danmark, li qed taġixxi għal Jette Ring vs Dansk almennyytigt Boligselskab u HK Danmark, li qed taġixxi għal Lone Skouboe Werge vs Dansk Arbejdsgiverforening, li qed taġixxi għal Pro Display A/S*, 11 ta' April 2013.

504 NU, Il-Kumitat għad-Drittijiet ta’ Persuni b'Diżabbiltà, Komunikazzjoni Nru 3/2011, CRPD/C/7/D/3/2011, 21 ta' Mejju 2012.

Kumitat dwar id-Drittijiet ta' Persuni b'Diżabbiltà enfasizza li liġi li hija applikata b'mod newtrali jista' jkollha effett diskriminatorju meta ma jitqisux iċ-ċirkostanzi partikolari tal-individwi li għalihom tiġi applikata. Huwa sab li t-tluq mill-pjan ta' žvilupp jista' jakkomoda l-htiġijiet individwali ta' persuni b'diżabbiltà u jiġgura li huma jgawdu jew jeżerċitaw id-drittijiet tal-bniedem kollha fuq baži ugвали ma' oħrajn u mingħajr diskriminazzjoni. Peress li l-awtoritatiet ma indirizzaw ix-ċirkostanzi speċifici tal-każ tal-applikant u l-htiġijiet partikolari tagħha relatati mad-diżabbiltà, il-Kumitat sab ksur ta' diversi disponiżzjonijiet tas-CRPD.

Kemm skont id-dritt tal-UE kif ukoll dak tal-KtE, huwa rikonoxxut ukoll li l-istati għandhom l-obbligi li jiġuraw akkomodazzjoni raġonevoli li tippermetti lill-persuni b'diżabbiltà jkollhom l-opportunità li jwettqu d-drittijiet tagħhom bissiħ. Għalhekk, in-nuqqas ta' dan jammonta għal diskriminazzjoni.⁵⁰⁵

Eżempju: F'HK *Danmark*,⁵⁰⁶ żewġ impiegati tkeċċew mix-xogħol tagħhom b'perjodu ta' avviż imqassar minħabba assenzi fuq il-post tax-xogħol li rriżultaw mill-problemi ta' saħħithom. L-impiegaturi kkontestaw li l-istat tas-saħħha tar-rikorrenti kien kopert mill-kunċett ta' "diżabbiltà". Huma argumentaw li l-unika inkapaċċità kienet li r-rikorrenti ma setgħux jaħdnu full-time. Il-QGUE ddikjarat li d-"Direttiva 2000/78 għandha, sa fejn possibbli, tiġi interpretata b'mod konformi ma' din il-konvenzjoni." Bħala konsegwenza, il-QGUE ddecidiet li "[l]-kunċett ta' 'diżabilità' għandu jinftiehem bħala limitazzjoni, li tirriżulta b'mod partikolari minn defiċjenzi fiziċċi, mentali jew psikiċċi, li flimkien ma' diversi ostakli tista' tkun ta' xkiel għall-partecipazzjoni shiħa u effettiva tal-persuna kkonċernata fil-ħajja professjonal fuq il-baži tal-ugwaljanza mal-ħaddiema l-oħra." Dan ifisser li d-diżabbiltà ma timplikax neċċessarjament l-eskużjoni shiħa mix-xogħol jew mill-ħajja professjonal.

Barra minn hekk, il-QGUE interpretat l-Artikolu 5 tad-Direttiva dwar l-Ugwaljanza fl-Impiegati fis-sens li l-impiegaturi kienu meħtieġa jieħdu miżuri xierqa, b'mod partikolari biex jippermettu li persuna b'diżabbiltà taċċedi għal impieg, teżerċitah, jew tavvanza fih. Il-QGUE rreferiet għad-definizzjoni wiesgħha ta' akkomodazzjoni raġonevoli kif stabbilit fl-Artikolu 2 tas-CRPD. Il-QGUE nnotat li skont il-premessa 20 fil-preambolu tad-Direttiva

505 QEDB, *Ćam vs It-Turkija*, Nru 51500/08, 23 ta' Frar 2016; QEDB, *Horváth u Kiss vs L-Ungerija*, 11146/11, 29 ta' Jannar 2013.

506 QGUE, C-335/11 u C-337/11, *HK Danmark, li qed taġixxi għal Jette Ring vs Dansk almennyyttigt Boligsekskab u HK Danmark, li qed taġixxi għal Lone Skouboe Werge vs Dansk Arbejdsgiverforening, li qed taġixxi għal Pro Display A/S*, 11 ta' April 2013.

dwar I-Ugwaljanza fl-Impjieg u t-tieni paragrafu tal-Artikolu 2 dwar akkomodazzjoni raġonevoli, il-miżuri mhumiex limitati għal dawk li huma materjali, iżda jistgħu jinkludu wkoll miżuri organizzattivi. Konsegwentement, hija sostniet li tnaqqis fis-sigħat tax-xogħol jista' jitqies bħala miżura ta' akkomodazzjoni raġonevoli f'każ li fih it-tnaqqis jagħmlha possibbli għal ġaddiem li jkompli bl-impjieg tiegħu. Il-QGħUE ħalliet il-kwistjoni f'idjejn il-qorti nazzjonali biex tivvaluta jekk it-tnaqqis fis-sigħat tax-xogħol irrappreżentat f'din il-kawża partikolari huwiex piż sproporzjonat fuq l-impjegatur.

Skont id-dritt tal-UE, il-kunċett ta' diżabbiltà skont it-tifsira tad-Direttiva 2000/78 ma jkoprix kull kundizzjoni medika (anke waħda severa) iżda waħda li tipprevjeni lill-persuna "milli taċċedi **għal impjieg**, li teżerċitah jew li tavvanza fih" biss.⁵⁰⁷

Eżempju: F'C. D.⁵⁰⁸ u Z.⁵⁰⁹ ir-rikorrenti ma setgħetx tinqabu tqila. Hija użat omm surrogata biex ikollha tarbija. Hija applikat għal liv ekwivalenti għal liv tal-maternită jew liv tal-adozzjoni. Madankollu, it-talba tagħha qjet irrifjutata minħabba li la kienet tqila u lanqas adottat tarbija. Il-QGħUE nnotat li l-inabbiltà tagħha li jkollha wild b'mezzi konvenzjonali ma waqqfuhu milli jkollha aċċess għal impjieg, u li teżerċitah jew tavvanza fih. Konsegwentement, hija sostniet li l-kundizzjoni tagħha ma kinitx tikkostitwixxi diżabbiltà skont it-tifsira tad-Direttiva. Għalhekk, id-dritt tal-UE ma jeħtieg li omm tingħata l-liv tal-maternită jew l-ekwivalenti tiegħu f'sitwazzjoni bħal din.

Sabiex jiġi stabbilit jekk il-problemi tas-saħħha ta' persuna kkonċernata humiex inkluži fil-kamp ta' applikazzjoni tal-kunċett ta' diżabbiltà, għandhom jitqiesu l-effetti tal-kundizzjoni medika. B'mod speċifiku, huwa vitali li jiġi eżaminat jekk dan l-istat partikolari tas-saħħha jistax ifixkel il-partecipazzjoni sħiha u effettiva tal-persuna kkonċernata fil-hajja professjonal fuq bażi ugħali ma' ħaddiema oħra.

507 QGħUE, C-363/12, *Z. vs A Government department and The Board of Management of a Community School* [GC], 18 ta' Marzu 2014, punt 81 (enfasi miżjudha).

508 QGħUE, C-167/12, *C. D. vs S. T.* [GC], 18 ta' Marzu 2014.

509 QGħUE, C-363/12, *Z. vs A Government department and The Board of Management of a Community School* [GC], 18 ta' Marzu 2014.

Eżempju: *F'FOA vs Kommunernes Landsforening*,⁵¹⁰ il-QGUE kellha tiddetermina jekk diżabbiltà kinitx tapplika jew le għal ġaddiem obeż li kien tkeċċa. Il-QGUE ddeċidiet li l-obeżità bħala tali mhijiex diżabbiltà fis-sens tad-Direttiva 2000/78, iżda f'xi każijiet tista' tammonta għal diżabbiltà. Il-QGUE sabet li l-obeżità tista' titqies bħala diżabbiltà, irrispettivament mill-klassifikazzjoni medika tagħha,⁵¹¹ meta, pereżempju, tirriżulta f'mobilità mnaqqsa jew kundizzjonijiet medici li jipprevjenu lill-persuna kkonċernata milli twettaq ix-xogħol jew tikkawża skumdità fit-twettiq ta' attivitā professjonalni.

F'Mohamed Daouidi,⁵¹² il-QGUE qieset jekk it-tkeċċija ta' ġaddiem minħabba inkapaċċità temporanja (iżda ta' tul ta' żmien mhux magħruf) tistax tikkostitwixxi diskriminazzjoni diretta kontra d-diżabbiltà. Il-Qorti ddeċidiet li s-sensja tista', bħala princiċju, tkun ikkunsidra direttament diskriminatorja fuq il-baži ta' diżabbiltà, sakemm l-inkapaċċità tkun "fit-tul".⁵¹³ Jekk tkunx "fit-tul", hija kwistjoni ta' fatt li l-qrat nazzjonali għandhom jiddeċiedu abbażi tal-evidenza oġġettiva disponibbli kollha. Tali evidenza tista' tinkludi *data* medika u xjentifika, u għarfien relatav mal-kundizzjoni ta' dik il-persuna. Tista' tinkludi wkoll il-fatt li, fiż-żmien tal-att diskriminatorju, il-pronjozi tal-persuna rigward il-progress fuq żmien qasir ma tkunx certa, jew il-fatt li l-inkapaċċità tal-persuna x'aktarx tieħu ammont sinifikanti ta' żmien qabel ma din tirkupra.

Skont il-KEDB, id-diżabbiltà għiet inkluża mill-QEDB fl-interpreazzjoni tagħha ta' raġunijiet "ohrajn" skont l-Artikolu 14, għalkemm ma kinitx espressament inkluża fil-lista ta' raġunijiet protetti,

Eżempju: Fi *Glor vs L-Iżvizzera*,⁵¹⁴ il-QEDB sabet li l-applikant, li kien dijabetiku, jista' jitqies bħala persuna b'diżabbiltà, irrispettivament mill-fatt li l-liġi nazzjonali kklassifikat dan bħala diżabbiltà "minuri". L-applikant kien obbligat iħallas taxxa biex jikkumpensa għan-nuqqas ta' twettiq tas-servizz

510 QGUE, C-354/13, *Fag og Arbejde (FOA) vs Kommunernes Landsforening (KL)*, 18 ta' Dicembru 2014, ara b'mod partikolari punti 53-64.

511 Il-QGUE ma segwietx l-approċċ avanzat mill-Avukat Ĝenerali li rreferreda għall-klassifikazzjoni tal-obeżità min-naħha tal-WHO u ddikjara li l-Obeżità ta' Klassi III biss tista' tammonta għal diżabbilità.

512 QGUE, C-395/15, *Mohamed Daouidi vs Bootes Plus SL et*, 1 ta' Dicembru 2016.

513 La s-CRPD u lanqas id-Direttiva 2000/78 ma jiddefinixxu "fit-tul" fir-rigward ta' indeboliment fiziku, mentali, intellettuali jew sensorjali.

514 QEDB, *Glor vs L-Iżvizzera*, Nru 13444/04, 30 ta' April 2009.

militari tiegħu, li kien pagabbli minn dawk kollha li kienu eligibbli għas-servizz militari. Biex ikun eżentat minn din it-taxxa wieħed jew kellu jkollu dīżabbiltà li tilhaq livell ta' "40%" (meqjus ekwivalenti għall-amputazzjoni tas-sieq fl-irkoppa), jew ikun objettur ta' kuxjenza. L-objetturi ta' kuxjenza kienu obbligati jwettqu "servizz ċivili". Id-dīżabbiltà tal-applikant kienet tali li nstab li kien inkapaċi li jservi fl-armata, iżda d-dīżabbiltà ma laħqitx il-livell limitu ta' severità meħtieġ fil-liġi nazjonali biex jiġi eżentat mit-taxxa. Huwa offra li jwettaq is- "servizz ċivili" iżda dan għie rrifjutat. Il-QEDB sabet li l-istat kien ittratta lill-applikant b'mod komparabbi ma' dawk li kienu naqsu milli jikkompletaw is-servizz militari tagħhom mingħajr ġustifikazzjoni valida. Dan kien jikkostitwixxi trattament diskriminatorju peress li l-applikant sab ruhu f'pozizzjoni differenti (bħala li għie miċħud għal servizz militari iżda lest u kapaċi jwettaq servizz ċivili), u bħala tali l-istat kellu joħloq eċċeżżjoni għar-regoli attwali.

Eżempju: In *Guberina vs Il-Kroazja*,⁵¹⁵ l-applikant talab eżenzjoni mit-taxxa fuq ix-xiri ta' proprjetà ġidida adattata għall-ħtiġijiet tal-wild b'dīżabbiltà gravi tiegħu. L-awtoritajiet ma kkunsidrawx il-ħtiġijiet partikolari ta' ibnu u sabu li ma kienx jissodisfa l-kundizzjonijiet għall-eżenzjoni mit-taxxa minħabba li digħi kella post xieraq fejn jgħix. Il-QEDB saħqet li, bir-ratifika tas-CPRD, il-Kroazja kienet obbligata tirrispetta tali prinċipiji bħal akkomodazzjoni raġonevoli, l-acċessibbiltà u n-nondiskriminazzjoni kontra persuni b'dīżabbiltà u li, billi ġew injorati l-ħtiġijiet speċifici tal-familja tal-applikant relatati mad-dīżabbiltà tal-wild tiegħu, kien hemm ksur tal-Artikolu 1 tal-Protokoll 1 flimkien mal-Artikolu 14 tal-Konvenzjoni. F'din il-kawża, għall-ewwel darba, il-QEDB irrikonoxxiet li t-trattament diskriminatorju tal-applikant minħabba d-dīżabbiltà tal-wild tiegħu kien "diskriminazzjoni bbażata fuq id-dīżabbiltà koperta mill-Artikolu 14".⁵¹⁶

L-istess bħal raġunijiet oħra protetti skont il-KEDB, mhuwiex rari li l-każijiet jiġu ttrattati taħt drittijiet sostantivi oħra, aktar milli taħt l-Artikolu 14.

515 QEDB, *Guberina vs Il-Kroazja*, Nru 23682/13, 22 ta' Marzu 2016.

516 *Ibid.*, punt 79. Dan huwa eżempju tal-hekk imsejha diskriminazzjoni permezz tal-assoċjazzjoni. Ara t-Taqṣima 2.1.4.

Eżempju: Fi *Price vs Ir-Renju Unit*,⁵¹⁷ l-applikanta għet ikkundannata għall-ħabs għal perjodu ta' sebat ijiem. Hija kienet ssorri minn dīzabbiltajiet fizici minħabba t-teħid tat-thalidomide minn ommha waqt it-tqala, bir-riżultat li ma kellhiex dirgħajn u riġlejn jew li kienu sinifikament imqassrin kif ukoll kliewi li ma jaħdmux tajjeb. Konsegwentement, hija kienet tiddependi fuq siġġu tar-roti għall-mobbiltà, kienet teħtieg l-ghajjnuna biex tmur it-toilet u biex tinħasel, u kellha bżonn arranġamenti speċjali għall-irraqad. Matul l-ewwel lejl tagħha f'detenżjoni, hija tqiegħdet f'ċella li ma kinitx adattata għal persuni b'diżabbiltajiet fizici u konsegwentement, ma setgħetx torqod b'mod adegwaw, esperjenzat uqighi sostanzjali u sofriet ipoterma. Mat-trasferiment għall-ħabs, tpoġġiet fil-parti tal-isptar fejn seta' jsir xi adattament, iżda xorta esperjenzat problemi simili. Lanqas ma kienet permessa tiċċarġja s-siġġu tar-roti elettriku tagħha, li kienet waqqħetlu l-batterija. Il-QEDB sabet li l-applikanta kienet soġġetta għal trattament degradanti, bi ksur tal-Artikolu 3. Id-diskriminazzjoni bbażata fuq wieħed mid-drittijiet sostantivi tal-KEDB taħt l-Artikolu 14 ma tqajmitx f'dan il-każ.

Eżempju: Fi *Pretty vs Ir-Renju Unit*,⁵¹⁸ l-applikanta, li kienet issorri minn marda deġenerattiva, xtaqet tikseb assigurazzjoni mill-gvern li żewġha ma jitressaq il-qorti talli jkun għenha tmut meta l-kundizzjoni tagħha tkun avvanzat tant li ma tkunx tista' twettaq l-att hi nnifisha. Skont il-liġi nazzjonali, l-assistenza fit-twettiq ta' suwiċidju kienet tikkostitwixxi reat kriminali fiha nnifisha, kif ukoll tammonta għal omiċidju jew omiċidju involontarju. Fost affarijiet oħra, l-applikanta argumentat li d-dritt tagħha li tieħu deċiżjonijiet dwar ġisimha stess, protett fil-kuntest tad-dritt tal-ħajja privata (skont l-Artikolu 8) kien inkiser b'mod diskriminatorju, peress li l-Istat kien applika projbizzjoni uniformi fuq is-suwiċidju assistit, li kellha effett negattiv sproporzjonat fuq dawk li jkunu saru inabilitati u għalhekk ma jistgħux itemmu ħajjithom huma nfushom. Il-QEDB sabet li r-rifjut li ssir distinżjoni bejn dawk "li huma u dawk li mhumiex fizikament kapaċi jwettqu suwiċidju" kien iġġustifikat minħabba li l-introduzzjoni ta' eċċeżżjonijiet għal-liġi fil-prattika tippermetti l-abbuż u ddgħajnejf il-protezzjoni tad-dritt għall-ħajja.

Skont I-ESC, il-formulazzjoni tal-Artikolu E tal-Karta Soċjali Riveduta hija simili hafna għal dik tal-Artikolu 14 tal-KEDB. Bi-istess mod, għalkemm id-diżabbiltà mhijiex espliċitament elenkata bħala raġuni ta' diskriminazzjoni pprojbita skont

517 QEDB, *Price vs the Ir-Renju Unit*, Nru 33394/96, 10 ta' Lulju 2001.

518 QEDB, *Pretty vs Ir-Renju Unit*, Nru 2346/02, 29 ta' April 2002.

I-Artikolu E, hija koperta mir-referenza għal "status ieħor".⁵¹⁹ Dispożizzjoni oħra li tirreferi għad-drittijiet ġħall-persuni b'diżabbiltà hija I-Artikolu 15 tal-ESC (rivedut), li jipprevedi, fost l-oħrajn, id-dritt ġħall-edukazzjoni.

Eżempju: F'*European Action of the Disabled (AEH) vs Franza*,⁵²⁰ l-organizzazzjoni rikorrenti lmentat li, fir-rigward tal-edukazzjoni, kien hemm diskriminazzjoni fil-kaž ta' tfal bl-awtiżmu. Hija qalet li, minħabba li ma kienx hemm biżżejjed postiġġiet u faċilitajiet fi Franza, it-tfal kienu obbligati jattendu faċilitajiet speċjalizzati fil-Belġu. L-ECSR irrikonoxxa l-importanza tal-edukazzjoni bħala kundizzjoni tal-“indipendenza, l-integrazzjoni soċjali u l-partecipazzjoni fil-ħajja tal-komunità”.⁵²¹ L-ECSR sostna li l-awtoritajiet Franciżi naqṣu milli jqisu l-ħtiġijiet speċifici ta' tagħlim tat-tfal bl-awtiżmu fl-iskejjel fit-territorju tagħhom stess. B'rızultat ta' dan, il-familji li riedu jedukaw lit-tfal tagħhom bl-awtiżmu fi skola speċjalizzata kellhom imorru barra minn pajjiżhom. L-ECSR sab li dan kien jikkostitwixxi diskriminazzjoni diretta kontrihom. Barra minn hekk, l-ECSR qies li l-fondi limitati fil-baġit soċjali tal-Istat ġħall-edukazzjoni tat-tfal u l-adolexxenti bl-awtiżmu huma ta' żvantaġġ indirett għal dawn il-persuni b'diżabbiltà. Dan kien jikkostitwixxi diskriminazzjoni indiretta.

L-eżempju li ġej mill-ġurisdizzjoni nazzjonali juri r-rabta bejn ir-rifjut ta' certi servizzi u l-obbligu tal-fornituri lejn il-persuni b'diżabbiltà.

Eżempju: F'kawża quddiem il-qrati Franciżi,⁵²² tliet applikanti b'diżabbiltà mhux akkumpanjati ressqa lment penali kontra easyJet minħabba li l-linjal ta-l-ajru rrifjutat it-tluu tagħhom fuq ajruplan f'ajrūport f'Parigi. EasyJet spiegat li huma adottaw politika bħal din fil-konfront ta' vjaġġaturi b'diżabbiltà mhux akkumpanjati peress li l-persunal ta' fuq l-ajruplan tagħhom ma kienx imħarreġ biex "jiġiestixxi u jassisti lil persuni b'diżabbiltà". Il-Qorti tal-Kassazzjoni kkonfermat li l-politika tat-trasport ta' easyJet ma kinitx

519 Ara, pereżempju, ECSR, *European Action of the Disabled (AEH) vs Franza*, Ilment Nru 81/2012, 11 ta' Settembru 2013, punt 132; ECSR, *International Association Autism-Europe vs Franza*, Ilment Nru 13/2002, 4 ta' Novembru 2003, punt 51.

520 ECSR, *European Action of the Disabled (AEH) vs Franza*, Ilment Nru 81/2012, 11 ta' Settembru 2013.

521 *Ibid*, punt 75.

522 Franza, il-Qorti tal-Kassazzjoni, l-Awla kriminali, *Easyjet vs Gianmartini et*, Nru 13-81586, 15 ta' Dicembru 2015.

tippermetti lill-persuni b'diżabbiltà jitilgħu abbord ajruplan mingħajr mat-tivverifika l-kapaċità individwali tagħhom li jivvjaġġaw. Il-Qorti ddikjarat ukoll li l-Artikolu 4 tar-Regolament (KE) Nru 1107/2006⁵²³ jippermetti lil-linji tal-ajru jirrifjutaw lil persuna b'diżabbiltà milli titla' abbord ajruplan biss fil-kaž ta' rekwiżiti tas-sikurezza li huma stabbiliti mil-liġi nazzjonali jew internazzjonali, jew minn awtorità kompetenti. Madankollu, easyJet ma tatprova tal-eżistenza ta' tali rekwiżit tas-sikurezza. Il-Qorti tal-Kassazzjoni indikat li easyJet kelha l-obbligu li tharreg lill-persunal tagħha f'konformità mar-regolament tal-UE u l-ili nazzjonali Franciża. Fid-deċiżjoni tagħha, il-qorti inferjuri ssanzjonat lil easyJet b'multa amministrattiva għall-politika diskriminatorja tagħha kontra l-persuni b'diżabbiltà u l-Qorti tal-Kassazzjoni ċahdet l-appell tal-kumpanija.

5.5. Età

Irr-raquni protetta tal-età hija relatata ma' trattament differenziali jew tgawdija bbażata fuq l-età tal-vittma. **Skont il-KEDB**, għalkemm id-diskriminazzjoni skont l-età fiha nnifisha ma taqx fil-kamp ta' applikazzjoni ta' dritt partikolari (għall-kuntrarju tar-religjjon jew l-orientazzjoni sesswali), jistgħu jingalgħu kwistjonijiet ta' diskriminazzjoni skont l-età fil-kuntest ta' diversi drittijiet. Bħala tali l-QEDB, bħal f'oqsm oħra, iddeċidiet fuq kawži li l-fatti tagħhom issuġġerew diskriminazzjoni skont l-età, mingħajr ma fil-fatt analizzat il-kawża f'dawk it-termini – b'mod partikolari fir-rigward tat-trattament tat-tfal fis-sistema tal-ċustizzja kriminali. Il-QEDB sabet li l-“età” hija inkluża fost “status ieħor”.⁵²⁴

Eżempju: F'Schweizgħebel vs L-İvvizzera,⁵²⁵ omm waħedha ta' 47 sena l-matħrafha, dwar applikazzjoni rrifjutata għall-adozzjoni ta' wild. L-awtoritajiet nazzjonali bbażaw id-deċiżjoni tagħhom fuq id-differenza fl-eksema bejn l-applikant u l-wild, u li l-adozzjoni timponi piż finanzjarju sinifikanti, minħabba li l-applikant kien digħi kellha wild wieħed. Il-QEDB sabet li kienet ittrattata b'mod differenti minn nisa iż-ġiġi li jaapplikaw għall-adozzjoni abbaži tal-eksema taqħha. Madankollu, in-nuqqas ta' uniformità fost l-istati dwar il-limiti ta' età.

523 Ir-Regolament (KE) Nru 1107/2006 tal-Parlament Ewropew u tal-Kunsill tal-5 ta' Lulju 2006 dwar id-drittijiet ta' persuni b'dizabbiltà u ta' persuni b'mobbiltà mnaqqa meta jivvjaġġaw bl-ajru.

524 QEDB, *Schwizgobel vs L-İżvizzera*, Nru 25762/07, 10 ta' ġunju 2010.

525 *Ibid.*

acċettabbli għall-adozzjoni ppermetta marġni kbir ta' apprezzament lill-istat. Barra minn hekk, il-kunsiderazzjoni tal-awtorità nazzjonali tad-differenza fl-età ma kinitx ġiet applikata b'mod arbitrarju, iżda kienet ibbażata fuq il-kunsiderazzjoni tal-aħjar interassi tal-wild u l-piż finanzjarju li t-tieni wild jista' joħloq għall-applikant, li min-naħha tiegħu jista' jaftettwa l-bennesseri tal-wild. Għaldaqstant, il-QEDB sabet li d-differenza fit-trattament kienet ġustifikabbli.

Eżempju: *F'T. vs Ir-Renju Unit u V. vs Ir-Renju Unit*,⁵²⁶ żewġ subien ġew imressqa u misjuba ħatja ta' omiċidju mwettaq meta kellhom 10 snin. L-applikanti lmentaw li ma kinux ingħataw proċess ġust minħabba li l-età u n-nuqqas ta' maturitā tagħhom ma ħallewhomx jipparteċipaw b'mod effettiv fid-difiża tagħhom. Il-QEDB sabet li meta minorennej jitressaq il-qorti l-istat għandu "jikkunsidra b'mod shiħ l-età, il-livell ta' maturitā u l-kapaċitajiet intellettuali u emozzjonali tiegħu" u jieħu passi "biex jippromwovi l-abbiltà tiegħu li jifhem u jipparteċipa fil-proċedimenti". Il-QEDB sabet li l-istat kien naqas milli jagħmel dan u għaldaqstant kien kiser l-Artikolu 6 tal-KEDB, mingħajr ma eżamina l-każ mill-perspettiva tal-Artikolu 14.

Eżempju: *F'D.G. vs L-Irlanda and Bouamar vs Il-Belġju*,⁵²⁷ l-awtoritajiet nazzjonali kienu qiegħdu lill-applikanti li kienu minorennej f'detenżjoni, sakemm kienu qed jistennew it-tqegħid f'istituzzjoni xierqa. Il-QEDB sabet li fiċ-ċirkostanzi dan kiser id-dritt għal detenżjoni mhux arbitrarja (l-Artikolu 5 tal-KEDB). Fiż-żewġ kawzi, l-applikanti sostnew li t-trattament kien diskriminatorju meta mqabbel ma' dak tal-adulti, peress l-liġi nazzjonali ma kinitx tippermetti li l-adulti jiġu mċaħħda mil-libertà tagħhom f'tali ċirkostanzi. Il-QEDB sabet li kwalunkwe differenza fit-trattament bejn il-minorennej li jeħtieġ l-konteniment u l-edukazzjoni u l-adulti bl-istess rekwiziti ma tkunx diskriminatorja, minħabba li tirriżulta min-natura protettiva – mhux punittiva – tal-proċedura applikabbli għall-minorenni. Għalhekk, kien hemm ġustifikazzjoni oġġettiva u raġonevoli għal kwalunkwe differenza bħal din fit-trattament.

Skont l-ESC, hemm ukoll dispożizzjonijiet relatati mal-kwistjoni tad-diskriminazzjoni skont l-età. B'mod partikolari, l-Artikolu 23 li jipprevedi d-dritt

⁵²⁶ QEDB, *T. vs Ir-Renju Unit* [GC], Nru 24724/94, 16 ta' Diċembru 1999; QEDB, *V. vs Ir-Renju Unit* [GC], Nru 24888/94, 16 ta' Diċembru 1999.

⁵²⁷ QEDB, *D.G. vs L-Irlanda*, Nru 39474/98, 16 ta' Mejju 2002; QEDB, *Bouamar vs Il-Belġju*, Nru 9106/80, 29 ta' Frar 1988.

tal-persuni anzjani għall-protezzjoni soċjali u l-Artikolu 1 (2) u l-Artikolu 24 relatati mad-diskriminazzjoni skont l-età fl-impieg huma rilevant.

Eżempju: F'*Fellesforbundet for Sjøfolk (FFFS) vs In-Norvegja*,⁵²⁸ l-ECSR eżaminat dispozizzjoni nazzjonali li tippermetti lill-impiegaturi jtemmu l-kuntratt tal-impieg tal-baħħara malli jilħqu l-età ta' 62 sena. L-ilmentatur argumenta li d-dispozizzjoni kkontestata kienet diskriminatorja minħabba l-età.

L-ECSR eżaminat l-ilment skont l-Artikolu 24 tal-ESC; li jipprevedi d-dritt għall-protezzjoni f'kažijiet ta' terminazzjoni tal-impieg. Huwa saħaq li t-terminazzjoni tal-impieg fuq il-baži ta' età biss tista' tammonta għal restrizzjoni ta' dak id-dritt għall-protezzjoni. L-ECSR affermat mill-ġdid il-prinċipju li t-terminazzjoni tal-impieg fuq il-baži ta' età mhijiex raġuni ġustifikata għat-tkeċċija, sakemm tali terminazzjoni ma tkunx ibbażata b'mod oġġettiv u raġonevoli fuq għan leġittimu u li l-mezzi biex jintlaħaq dak l-ġħan ikunu xierqa u meħtieġa. Il-Kumitat tenna wkoll li l-Artikolu 24 tal-ESC jistabbilixxi b'mod eżawrjenti r-raġunijiet validi li fuqhom l-impiegatur jiġi jista' jtemm relazzjoni ta' impieg. Wieħed jista' joqgħod biss fuq żewġ tipi ta' raġunijiet, jiġifieri dawk marbuta mal-kapaċitā jew mal-imġiba tal-impiegat u dawk ibbażati fuq ir-rekwiżiti operattivi tal-kumpanija (raġunijiet ekonomiċi). Għalhekk, it-tkeċċija minn impiegatur minħabba l-ilħuq ta' certa età tmur kontra l-ESC, minħabba li tali tkeċċija ma tkunx ibbażata fuq waħda miż-żewġ raġunijiet validi.

Il-gvern iddefenda d-dispozizzjonijiet ikkontestati billi ddikjara li dawn kienu bbażati fuq kunsiderazzjonijiet ta' politika tal-impieg u rekwiżiti operattivi, kif ukoll fuq l-ġħan li jiġu żgurati s-saħħha u s-sigurtà ta' dawk fuq il-baħar. L-ECSR aċċetta dawk il-kunsiderazzjonijiet bħala leġittimi. Madankollu, fl-eżaminazzjoni tal-proporzjonalità, in-neċessità u l-adegwatezza tal-miżuri meħuda, l-ECSR sab li l-gvern naqas milli juri għaliex qies li s-saħħha kienet se tiddeterjora tant li l-baħħara ma jkunux jistgħu jkomplu xogħolhom fl-età ta' 62 sena. B'mod partikolari, kien evidenti li kien hemm għażiż li oħra biex jiġu żgurati s-sikurezza u r-rekwiżiti operattivi tat-tbaħħir, pereżempju permezz ta' eżamijiet medici regolari u komprensivi biżżejjed tal-baħħara. Bħala konklużjoni, l-ECSR sostna li d-dispozizzjonijiet rilevanti ċaħħdu lill-persuni kkonċernati mill-protezzjoni u kkostitwew ksur tal-Artikolu 24 tal-ESC.

⁵²⁸ ECSR, *Fellesforbundet for Sjøfolk (FFFS) vs In-Norvegja*, Ilment Nru 74/2011, 2 ta' Lulju 2013.

L-ECSR stabbilixxa wkoll li d-dispozizzjoni dwar il-limitu tal-età affettwat il-kategorija professjonali partikolari ta' băħħara b'mod sproporzjonat. Ĝhalhekk, tali differenza fit-trattament tikkostitwixxi diskriminazzjoni, li tmur kontra d-dritt għan-nondiskriminazzjoni fl-impieg garantis skont l-Artikolu 1 (2) tal-ESC (id-dritt effettiv tal-ħaddiem li jdaħħal remunerazzjoni f'xogħol li jidhol għalihi liberament).

Skont id-dritt tal-UE, l-Artikolu 21 tal-Karta tad-Drittijiet Fundamentali jistabbilixxi projbizzjoni tad-diskriminazzjoni bbażata fuq raġunijiet differenti, inkluża l-età. Id-deċiżjoni tal-QGUE f'Mangold⁵²⁹ stabbiliet nondiskriminazzjoni fir-rigward tal-età b'mod ġenerali bħala prinċipju ġenerali tad-dritt tal-UE. Il-projbizzjoni tad-diskriminazzjoni fuq il-baži ta' età hija inkluża wkoll fid-Direttiva dwar l-Ugwaljanza fl-Impiegiegi (2000/78/KE). Il-QGUE sahqet li d-Direttiva fiha nnifisha ma tistabbilixx dan il-prinċipju iżda "tikkonkretizza dan il-prinċipju biss".⁵³⁰ Is-sors ta' dan il-prinċipju jinsab "f'diversi strumenti internazzjonali u fit-tradizzjonijiet kostituzzjonali komuni għall-Istati Membri".⁵³¹ F'Küçükdeveci,⁵³² il-QGUE kkunsidrat id-dispozizzjonijiet dwar id-diskriminazzjoni skont l-età fid-Direttiva dwar l-Ugwaljanza fl-Impiegiegi bħala li tagħti espressjoni kemm lill-prinċipji ġenerali ta' trattament ugħwali (inkorporati fl-Artikolu 20 tal-Karta tal-UE) kif ukoll tan-nondiskriminazzjoni (inkorporata fl-Artikolu 21 tal-Karta tal-UE).

Eżempju: F'Dansk Industri (DI), li qed taġixxi f'isem Ajos A/S vs Estate of Karsten Eigil Rasmussen,⁵³³ it-tilwima kienet relatata ma' dispozizzjoni nazzjonali li caħħdet lil impiegat mid-dritt li jirċievi kumpens għall-irtirar meta seta' jitlob pensjoni tax-xuħħija. Peress li l-kawża kienet tinvolvi tilwima bejn l-individwi, id-direttiva ma kinitx tapplika direttament u ma setgħetx tiġi invokata bħala tali kontra individwu. Madankollu, il-QGUE

529 QGUE, C-144/04, *Werner Mangold vs Rüdiger Helm* [GC], 22 ta' Novembru 2005. Il-kawża kienet tikkonċera tilwima bejn is-Sur Mangold u l-impiegatur tiegħu dwar l-applikazzjoni ta' norma legali Ğermaniża mill-impiegatur, li kienet tippermetti forma speċifika ta' diskriminazzjoni skont l-età. Dan seħħ qabel l-iskadenza għall-implementazzjoni tad-Direttiva 2000/78/KE għall-Ğermanja.

530 QGUE, C-441/14, *Dansk Industri (DI), li qed taġixxi għal Ajos A/S vs Estate of Karsten Eigil Rasmussen* [GC], 19 ta' April 2016, punt 23.

531 *Ibid.*, punt 22.

532 QGUE, C-555/07, *Seda Küçükdeveci vs Swedex GmbH & Co. KG* [GC], 19 ta' Jannar 2010.

533 QGUE, C-441/14, *Dansk Industri (DI), li qed taġixxi għal Ajos A/S vs Estate of Karsten Eigil Rasmussen* [GC], 19 ta' April 2016. Qabel ma' QGUE, C-499/08, *Ingeniørforeningen i Danmark vs Region Syddanmark* [GC], 12 ta' Ottubru 2010.

qagħdet fuq il-prinċipju ġenerali li jipprobixxi d-diskriminazzjoni fuq il-baži ta' età u sabet li d-dispożizzjoni nazzjonali kkontestata kienet tikkostitwixxi diskriminazzjoni għal din ir-raġuni. Barra minn hekk, hija ddeċidiet li, jekk ikun imposibbli li d-dispożizzjoni nazzjonali tiġi interpretata b'mod li jkun konsistenti mad-dritt tal-UE, il-qorti nazzjonali għandha tneħħi l-applikazzjoni ta' dik id-dispożizzjoni.⁵³⁴

Bħala raġuni ta' diskriminazzjoni, l-età għandha karattru differenti minn raġunijiet oħra tan-nondiskriminazzjoni. Id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza fl-Impjieg (2000/78/KE) tipprevedi firxa wiesgħa ta' eċċeżzjonijiet f'termini ta' età (l-Artikolu 6). Għalhekk, jekk jista' jintwera li huwa oggettivament ġustifikat kif xieraq u meħtieg biex jintlaħaq għan leġittimu, it-trattament differenzjal ibbażat fuq l-età jista' jkun permess skont il-liġi nazzjonali. Konsegwentement, jistgħu jiġu permessi differenzi fit-trattament abbażi tal-età taħt čerti cirkostanzi.

Eżempju: *F'J.J. de Lange vs Staatssecretaris van Financiën*,⁵³⁵ it-tilwima tikkonċerna dispożizzjonijiet nazzjonali li jippermettu lil persuni taħt l-età ta' 30 sena jnaqqus l-ispejjeż tat-taħriġ vokazzjonal b'mod shiħ mid-dħul taxxabbli tagħhom. Għall-kuntrarju, id-dritt għal dak it-tnaqqis huwa limitat għall-persuni li jkunu digħi laħqu dik l-età. Il-QGħUE kkonfermat li, f'dan il-każ, id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza fl-Impjieg tapplika minħabba li l-iskema hija maħsuba biex ittejjeb l-aċċess għat-taħriġ għaż-żgħażaq. Madankollu, il-QGħUE nnotat li l-iskema tat-tassazzjoni kkontestata ma kinitx bħala tali prekundizzjoni għall-aċċess għat-taħriġ vokazzjonal, iżda li permezz tal-konsegwenzi finanzjarji tagħha tista' taffettwa l-aċċessibbiltà għal tali taħriġ. Il-QGħUE ħallietha f'iddejn il-qorti tar-rinviju biex tiddetermina jekk id-dispożizzjoni tat-taxxa kkontestata kinitx xierqa biex ittejjeb il-pożizzjoni

534 Ibid., punt 37. Wara s-sentenza tal-QGħUE, il-Qorti Suprema tad-Danimarka tat-is-sentenza tagħha fis-6 ta' Dicembru 2016 (Kawża Nru 15/2014). Hijha sabet li la kien possibbli li tiġi interpretata d-dispożizzjoni tal-liġi nazzjonali f'konformità mad-dritt tal-UE u lanqas li titwarrab il-liġi nazzjonali għaliex dan ikun ifisser li tittieħed azzjoni barra l-limiti tal-kompetenzi tagħhom. Għaldaqstant, il-Qorti Suprema ddeċidiet favur l-impiegat. Hijha nnotat li l-unika soluzzjoni possibbli hija att-tal-parlament li jemenda r-regoli nazzjonali u li jaċċerta l-konformità mad-dritt tal-UE. Ara d-Danimarka, il-Qorti Suprema (2016), '*The relationship between EU law and Danish law in a case concerning a salaried employee*' u anke kumment fuq is-sentenza nazzjonali minn Klinge, S. (2016), '*Dialogue or disobedience between the European Court of Justice and the Danish Constitutional Court? The Danish Supreme Court challenges the Mangold-principle, EU Law Analysis* (sit web).

535 QGħUE, C-548/15, *J.J. de Lange vs Staatssecretaris van Financiën*, 10 ta' Novembru 2016.

taż-żgħażaqħ fis-suq tax-xogħol. Fil-valutazzjoni dwar jekk l-iskema tatt-tassazzjoni kkontestata kinitx meħtieġa, il-QGUE qagħdet fuq l-argumenti tal-gvern:

- i. persuni li għandhom aktar minn 30 sena ma kinux żvantaġġati b'mod eċċessiv minn dik l-iskema minħabba li xorta kellhom id-dritt li jnaqqsu sa EUR 15 000 mill-ispejjeż tat-taħriġ tagħhom, li kienet l-ispiża medja annwali tat-taħriġ;
- ii. persuni li għandhom aktar minn 30 sena ġeneralment kellhom l-opportunità li jitharrġu qabel ma jilħqu dik l-età u li jwettqu attivitā professjonal, bir-riżultat li, billi jkunu f'pożizzjoni finanzjarja aħjar miż-żgħażaqħ li reċentement telqu mis-sistema skolastika, huma kapaċi jgorru tal-inqas parzjalment il-piż finanzjarju tat-taħriġ il-ġdid.

Fid-dawl ta' dawn l-argumenti u fid-dawl ta' diskrezzjoni wiesgħa mogħtija lill-Istati Membri tal-UE fil-qasam tal-politika soċjali u l-impjieg, il-QGUE ma kinitx konvinta li Stat Membru li jadotta skema ta' tassazzjoni bħal dik inkwistjoni jmur lil hinn minn dak li huwa meħtieġ biex jintlaħaq l-ghan tal-promozzjoni tal-pożizzjoni taż-żgħażaqħ fis-suq tax-xogħol. Madankollu, hija l-qorti nazzjonali li għandha tiddetermina jekk din hijiex is-sitwazzjoni f'dan il-każ.

Eżempju: Fi *Specht et vs Land Berlin u Bundesrepublik Deutschland*,⁵³⁶ il-proċedimenti jikkonċernaw dispożizzjoni nazzjonali li taħħtha livell ta' ħlas għall-impiegati taċ-ċivil huwa determinat b'referenza għall-età fil-hin tar-reklutaġġ. Il-gvern argumenta li d-dispożizzjoni kkontestata għandha l-ghan li tippremja l-esperjenza professjonal preċedenti. Il-QGUE ddikjarat li, bħala regola ġenerali, miżura xierqa biex jintlaħaq dan l-ghan tista' tkun li jitqies it-tul tas-servizz tal-impiegat u li dan jiġi konness mal-esperjenza professjonal. Fiċ-ċirkostanzi ta' dan il-każ, madankollu, pass partikolari għall-ħlas fil-mument tal-ħatra ma kienx ibbażat fuq esperjenza professjonal preċedenti iżda biss fuq l-età. Il-QGUE kkonkludiet li din id-diskriminazzjoni skont l-età tmur kontra d-Direttiva dwar l-Ugwaljanza fl-Impjiegħi.

Waħda mill-eċċejżjonijiet previsti fid-Direttiva dwar l-Ugwaljanza fl-Impjiegħi tirrigwarda l-limiti tal-età għar-reklutaġġ. Għandu jiġi vvalutata każ b'każ il-fatt

⁵³⁶ QGUE, Kawżi magħquda C-501/12 sa C-506/12, C-540/12 u C-541/12, *Thomas Specht et vs Land Berlin u Bundesrepublik Deutschland*, 19 ta' Gunju 2014. Ara wkoll QGUE, C-20/13, *Daniel Unland vs Land Berlin*, 9 ta' Settembru 2015.

jejk, f'ċerti każijiet, il-limitu ta' età impost mil-liġi nazzjonali jissodisfax l-kriterji spċifikati fid-Direttiva. Tali valutazzjoni teħtieg li jitqiesu l-fatti u l-evidenza rilevanti kollha, inkluża n-natura tal-kompliti tal-persuni kkonċernati.

Eżempju: F'Mario Vital Pérez vs Ayuntamiento de Oviedo,⁵³⁷ il-QGUE gjet mistoqsija jekk limitu ta' età ta' 30 sena għar-reklutaġġ ta' ufficjal tal-pulizija lokali jikkostitwixx diskriminazzjoni pprojbita. Il-QGUE affermat mill-ġdid li “[...]-pussess ta' kapaċitajiet fiżiċi partikolari hija karakteristika marbuta mal-età”.⁵³⁸ Hija ddikjarat ukoll li l-ġħan li tiġi żgurata l-kapaċità operattiva u l-funzjonament xieraq tas-servizz tal-pulizija jikkostitwixxi objettiv leġittimu fis-sens tad-direttiva. Madankollu, il-QGUE rrifjutat l-argumenti tal-Istat Membru li f'dan il-każ il-limitu tal-ġdid kien meħtieg biex jintlaħaq l-ġħan tagħha. It-testijiet fiżiċi eliminatorji jkunu miżura suffiċjenti li biha jiġi vvalutat jekk il-kandidati għandhomx il-livell partikolari ta' kundizzjoni fiżika b'saħħiħha meħtieg għat-tad-dmiriżiet professjonal tagħhom. Hija argumentat ukoll li la r-rekwiziti tat-taħriġ tal-kariga u lanqas il-ħtieġa li jiġi żgurat perjodu raġonevoli ta' impieg qabel l-irtirar ma jistgħu jiġi justifikaw il-limitu tal-ġdid.

Eżempju: B'kuntrast, f'Gorka Salaberria Sorondo vs Academia Vasca de Policía y Emergencias,⁵³⁹ l-istabbiliment tal-limitu ta' età ta' 35 sena għar-reklutaġġ bħala ufficjal tal-pulizija fil-pajjiż Bask ma kienx ikkunsidrat li jikkostitwixxi trattament diskriminatoryu. Il-QGUE għamlet distinzjoni bejn din il-kawża u l-kawża Mario Vital Pérez vs Ayuntamiento de Oviedo. Hi qagħdet fuq il-fatti li ġejjin:

- i-d-dmiriżiet imposti fuq l-uffiċjali kienu fizikament eżiġenti;
- ii. kien ikkunsidrat li ufficjal tal-pulizija li għandu aktar minn 55 sena ma jkunx għadu fil-pussess sħiħ tal-kapaċitajiet meħtieġa għat-tad-dmiriżiet tiegħi;
- iii. ir-reklutaġġ ta' kandidat ta' aktar minn 35 sena ma jipprovdix biżżejjed żmien biex dik il-persuna tiġi assenjata għall-kompliti professjonal tiegħi jew tagħha għal perjodu twil biżżejjed.

⁵³⁷ QGUE, C-416/13, *Mario Vital Pérez vs Ayuntamiento de Oviedo*, 13 ta' Novembru 2014.

⁵³⁸ *Ibid*, punt 37.

⁵³⁹ QGUE, C-258/15, *Gorka Salaberria Sorondo vs Academia Vasca de Policía y Emergencias* [GC], 15 ta' Novembru 2016.

Barra minn hekk, il-QGUE qagħdet fuq *data* statistika ppreżentata fil-proċedimenti li indikat kif il-piramida tal-età kienet se tizviluppa fis-snin ta' wara. Id-data żvelat li kien meħtieġ li tiġi stabbilita mill-ġdid struttura partikolari ta' età biex ikun hemm numru suffiċjenti ta' aġġenti li jistgħu jiġu assenjati l-kompli l-aktar fizikament eżiġenti għalihom. Dan ikun possibbli billi l-aġġenti akbar fl-età jiġu sostitwiti gradwalment permezz tar-reklutaġġ ta' persunal iż-ġħar, li jkun mgħammar aħjar biex iwettaq kompli fizikament eżiġenti.

5.6. Razza, etniċità, kulur u sħubija f'minoranza nazzjonali

Skont id-dritt tal-UE, għalkemm id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza Razzjali teskludi n-“nazzjonalità” mill-kunċett tar-razza jew l-etniċità, il-QGUE interpretat il-kunċett ta' etniċità skont l-Artikolu 14 tal-KEDB bħala li “jirriżulta mill-idea li gruppi tas-soċjetà huma kkaratterizzati b'mod partikolari minn nazzjonalità, fidi reliġjuża, lingwa, oriġini kulturali u tradizzjoni u ambjent ta' għajxien komuni”.⁵⁴⁰

Eżempju: F'Feryn,⁵⁴¹ il-QGUE ddeċidiet li dikjarazzjonijiet pubbliċi minn impiegatur li ma jistax jimpjega “immigrant” kienu jikkostitwixxu diskriminazzjoni diretta fir-rigward tar-reklutaġġ skont it-tifsira tad-Direttiva dwar l-Ugwaljanza Razzjali.

Minbarra l-eskužjoni espliċita tan-nazzjonalità, id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza Razzjali (2000/43/KE) ma tinkludix definizzjoni ta’ “oriġini tar-razza jew l-etniċità” fiha nnifisha. Hemm għadd ta’ strumenti oħra li joffru gwida dwar kif l-oriġini razzjali u etnika għandha tintiehem. La l-“kulur” u lanqas is-sħubija ta’ minoranza nazzjonali ma huma elenkti espressament fid-Direttiva dwar l-Ugwaljanza Razzjali, iżda huma elenkti bħala raġunijiet separati skont il-KEDB. Dawn it-termini jidħru li ma jistgħux jinfirdu mid-definizzjoni tar-razza u/jew l-etniċità, u għalhekk se jitqiesu hawnhekk.

⁵⁴⁰ QGUE, C-83/14, “CHEZ Razpredelenie Bulgaria” AD vs Komisia za zashtita ot diskriminatsia [GC], 16 ta’ Lulju 2015, punt 46.

⁵⁴¹ QGUE, C-54/07, *Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding* vs *Firma Feryn NV*, 10 ta’ Lulju 2008.

Id-Deċiżjoni Qafas tal-Kunsill tal-UE dwar il-ġlied kontra r-razziżmu u l-ksenofobija taħt id-dritt kriminali tiddefinixxi r-razziżmu u l-ksenofobija biex tħinkludi l-vjolenza jew il-mibegħda kontra grupp b'referenza għar-“razza, il-kulur, ir-reliġjon, in-nisel jew l-origini nazzjonali jew etnika”. Il-Kummissjoni Ewropea tal-KtE kontra r-Razziżmu u l-Intolleranza (ECRI) adottat ukoll approċċ wiesa' fid-definizzjoni ta' “diskriminazzjoni razzjali”, li tħinkludi r-raġunijiet ta’ “razza, kulur, lingwa, reliġjon, nazzjonaliità jew oriġini nazzjonali jew etnika”.⁵⁴² Bl-istess mod, l-Artikolu 1 tal-Konvenzjoni tan-NU tal-1966 dwar l-Eliminazzjoni tad-Diskriminazzjoni Razzjali (li l-Istati Membri kollha tal-Unjoni Ewropea u l-Kunsill tal-Ewropa huma parti minnha) jiddefinixxi d-diskriminazzjoni razzjali biex tħinkludi r-raġunijiet ta’ “razza, kulur, dixxendenza jew origini nazzjonali jew etnika”.⁵⁴³ Il-Kumitat għall-Eliminazzjoni tad-Diskriminazzjoni Razzjali, responsabbi għall-interpretazzjoni u l-monitoraġġ tal-konformità mat-trattat, iddikjara wkoll li sakemm ma jkunx hemm ġustifikazzjoni kuntrarja, id-determinazzjoni dwar jekk individwu huwiex membru ta’ grupp razzjali jew etniki partikolari “għandha [...]tkun ibbażata fuq l-awtoidentifikazzjoni mill-individwu kkonċernat.”⁵⁴⁴ Dan iwaqqaf lill-istat milli jeskludi mill-protezzjoni kwalunkwe grupp etniki li mhuwiex rikonoxxut minnu.

Għalkemm **id-dritt tal-UE** ma jelenkax espliċitament il-lingwa, il-kulur jew in-nisel bħala raġunijiet protetti, ma jfissirx li dawn il-karatteristiċi ma jistgħux jiġu protetti bħala parti mir-razza jew mill-etniċità, sakemm il-lingwa, il-kulur u n-nisel ikunu marbuta b'mod inerenti mar-razza u l-etniċità. Jidher ukoll li sal-punt li l-fatturi li jiddeterminaw in-nazzjonaliità jkunu wkoll rilevanti għar-razza u l-etniċità, ir-raġuni tal-ewwel tista', fċirkostanzi xierqa, taqa' wkoll taħt ir-raġunijiet tal-aħħar.

Eżempju: Id-diskriminazzjoni abbaži tal-origini etniki hija s-suġġett tal-procedimenti f’"CHEZ Razpredelenie Bulgaria" AD vs Komisia za zashtta ot diskriminatsia⁵⁴⁵ (diskussa fit-TaqSIMA 2.2.3). L-ilmentatriċi argumentat li t-tqeħġid ta' miters tal-elettriku f'għoli inaċċessibbli poġgieha f'pożizzjoni

542 ECRI, Rakkmandazzjoni tal-Politika Ĝenerali Nru 7 dwar il-Leġiżlazzjoni Nazzjonali għall-Ġlied kontra r-Razziżmu u d-Diskriminazzjoni Razzjali, CRI (2003)8, adottata fit-13 ta' Dicembru 2002, punti 1 (b) u (c).

543 NU, AĢ (1966), Konvenzjoni dwar l-Eliminazzjoni tal-Forom Kollha ta' Diskriminazzjoni Razzjali (CERD), ĠTNU vol. 660, p. 195.

544 NU, Kumitat ghall-Eliminazzjoni tal-Forom Kollha ta' Diskriminazzjoni Razzjali (1990), Rakkmandazzjoni Ĝenerali VIII dwar l-interpretazzjoni u l-applikazzjoni tal-Artikolu 1, Paragrafi 1 u 4 tal-Konvenzjoni, Dok. A/45/18, 22 ta' Awissu 1990.

545 QġUE, C-83/14, "CHEZ Razpredelenie Bulgaria" AD vs Komisia za zashtta ot diskriminatsia [GC], 16 ta' Lulju 2015.

żvantaġġata meta mqabbla ma' klijenti oħrajn li l-miters tagħhom kienu f'postijiet accessibbli. Skont l-allegazzjonijiet tagħha,— l-unika raġuni li ġew installati miters tal-elettriku fil-gholi kienet li ħafna mill-abitanti tad-distrett kien ta' oriġini Rom. Abbaži ta' din il-kunsiderazzjoni, il-QGUE sabet li d-Direttiva dwar l-Ugwaljanza Razzjali (2000/43/KE) tapplika għall-politika tal-fornitur tal-elettriku f'dan il-każ. Kien f'idejn il-qorti Bulgara li tiddeċiedi jekk il-prattika tistax tkun oggettivament ġustifikata.

Ir-reliġjon hija espressament protetta bħala raġuni separata skont id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza fl-Impjieg (2000/78/KE). Madankollu, vittma allegata ta' diskriminazzjoni reliġjuża jista' jkollha interess li tassoċja r-reliġjon mar-raġuni tar-razza minħabba li, attwalment skont id-dritt tal-UE, il-protezzjoni mid-diskriminazzjoni razzjali hija usa' fil-kamp ta' applikazzjoni mill-protezzjoni mid-diskriminazzjoni reliġjuża: id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza Razzjali hija relatata mal-qasam tal-impjieg iżda wkoll mal-aċċess għall-prodotti u s-servizzi, filwaqt li d-Direttiva dwar l-Ugwaljanza fl-Impjieg hija relatata biss mal-qasam tal-impjieg.

Skont il-KEDB, in-nazzjonalità jew l-“oriġini nazzjonali” huma elenkti bħala raġunijiet separati. Il-każistika diskussa hawn taħt turi li n-nazzjonalità tista' tintiehem bħala element kostituttiw ta' etniċità. Fl-ispiegazzjoni tal-kunċetti tar-razza u l-etniċità, il-QEDB sostniet li l-lingwa, ir-reliġjon, in-nazzjonalità u l-kultura jistgħu jiġu konfużi mar-razza. Fil-kawża *Timishev vs Ir-Russia*, applikant ta' oriġini Čeċena ma kienx permess jgħaddi minn punt ta' kontroll, minħabba li l-gwardji ngħataw istruzzjonijiet biex jirrifjutaw id-dħul lil persuni ta' oriġini Čeċena. Il-QEDB tat l-ispiegazzjoni li ġejja:

“L-etniċità u r-razza huma relatati u kunċetti li jikkoinċidu. Billi l-kunċett ta' razza huwa msejjes fuq l-idea ta' klassifikazzjoni bijologika tal-bnedmin f'sottospeċijiet skont il-karatteristiċi morfoloġici bħall-kulur tal-ġilda jew il-karatteristiċi tal-wiċċ, l-etniċità għandha l-oriġini tagħha fl-idea tal-gruppi tas-soċjetà mmarkati b'nazzjonalità komuni, affiljazzjoni tribali, fidi reliġjuża, lingwa kondiviża, jew oriġini u sfondi kulturali u tradizzjoni.”⁵⁴⁶

546 QEDB, *Timishev vs Ir-Russia*, Nru 55762/00 u 55974/00, 13 ta' Dicembru 2005, punt 55.

Eżempju: F'Boacă et vs Ir-Rumanija,⁵⁴⁷ l-applikanti huma l-werrieta ta' raġel Rom, allegatament imsawta mill-pulizija u ddiskriminati minħabba l-origini etnika tiegħu. Il-QEDB sabet li l-awtoritajiet nazzjonali naqsu fl-obbligu tagħhom li jinvestigaw il-motivazzjoni razzista tar-reati u sabet ksur tal-Artikolu 14 moqrif flimkien mal-Artikolu 3 (il-parti proċedurali) tal-KEDB.⁵⁴⁸

Eżempju: F'Sejdić u Finci vs Il-Božnija-Herzegovina,⁵⁴⁹ l-ewwel kawża li għandha tigi deċiża skont il-Protokoll Nru 12, l-applikanti lmentaw li ma jistgħux joħorġu bħala kandidati. Bħala parti minn soluzzjoni ta' paċi biex jintemm il-kunflitt fis-snin 90, intlaħaq ftehim dwar il-kondiżjoni tal-poter bejn it-tliet gruppi etniċi ewlenin. Dan kien jinkludi arranġament li kwalunkwe kandidat li joħroġ bħala kandidat għall-elezzjoni jrid jiddikjara l-affiljazzjoni tiegħu mal-komunità Božnijaka, Serba jew Kroata. L-applikanti li huma ta' origini Lhudja u Rom irrifjutaw li jagħmlu dan u allegaw diskriminazzjoni abbaži tar-rizza u l-etniċità. Il-QEDB irrepitet l-ispiegazzjoni msemmija hawn fuq tar-relazzjoni bejn ir-rizza u l-etniċità u żiedet li d-“diskriminazzjoni minħabba l-origini etnika ta’ persuna hija forma ta’ diskriminazzjoni razzjali”. Is-sejba tal-QEDB ta’ diskriminazzjoni razzjali turi l-interazzjoni bejn l-etniċità u r-reliġjon. Barra minn hekk, il-QEDB sabet li minkejja t-termi delikati tal-ftehim ta’ paċi dan ma jistax jiġiustika tali diskriminazzjoni.

Il-QEDB kienet stretta ġafna fir-rigward tad-diskriminazzjoni bbażata fuq ir-rizza jew l-etniċità fejniddikjarat li: “l-ebda differenza fit-trattament li huwa bbażat esklużiżvament jew sa ġertu punt deċiżiv fuq l-origini etnika ta’ persuna ma tista’ tigi ġġustifikata b'mod oġġettiv f’soċjetà demokratika kontemporanja mibnija fuq il-principji tal-pluraliżmu u r-rispett għall-kulturi differenti”⁵⁵⁰ Xi kultant jista’, madankollu, ikun diffiċċi li tigi identifikata r-raġuni ta’ diskriminazzjoni rilevanti minħabba li l-istess fatti jistgħu jidhru minn żewġ perspettivi differenti. Skont jekk l-origini etnika hijiex ir-raġuni jew le għat-trattament differenzjali, il-konkużjoni tista’ tkun differenti.

547 QEDB, *Boacă et vs Ir-Rumanija*, Nru 40355/11, 12 ta’ Jannar 2016.

548 Qabel ukoll QEDB, *Škorjanec vs Il-Kroazja*, Nru 25536/14, 28 ta’ Marzu 2017 (diskussa fit-Taqsimha 2.6).

549 QEDB, *Sejdić u Finci vs Il-Božnija-Herzegovina* [GC], Nri 27996/06 u 34836/06, 22 ta’ Diċembru 2009.

550 *Ibid.*, punt 44. Bl-istess mod, QEDB, *Timishev vs Ir-Russia*, Nri 55762/00 u 55974/00, 13 ta’ Diċembru 2005, punt 58.

Eżempju: F'*Biao vs Id-Danimarka*,⁵⁵¹ l-applikanti, cittadin Daniż naturalizzat ta' origini Togoliza li jgħix fid-Danimarka u l-mara Għanjana tiegħu, ilmentaw li t-talba tagħhom għal riunifikazzjoni tal-familja fid-Danimarka ma ntlaqqħetx minħabba n-nonkonformità mar-rekwiżiti statutorji. Skont il-liġi Daniż, il-permess jingħata jekk ikunu jistgħu juru li r-rabtiet aggregati tagħhom mad-Danimarka kien aktar b'saħħiethom mir-rabta tagħhom ma' kwalunkwe pappiż ieħor, jew li kieku kellhom cittadinanza Daniż għal mill-inqas 28 sena. Il-QEDB sostniet li r-regola rilevanti kienet tikkostitwixxi differenza fit-trattament bejn iċ-ċittadini Daniżi ta' origini Daniż u dawk ta' origini mhux Daniż. B'referenza għall-Konvenzjoni Ewropea dwar iċ-Ċittadinanza u certa tendenza lejn standard Ewropew, il-QEDB innotat li ma kien hemm l-ebda stat ieħor li għamel distinzjoni bejn cittadin mit-tweliid u cittadini oħra, inkluži persuni naturalizzati meta dan wassal għad-determinazzjoni tal-kundizzjonijiet għall-ghoti tar-riunifikazzjoni tal-familja. Fil-fehma tal-QEDB, tali regola "tpoġġi fi żvantagg, jew għandha effett ta' preġudizzju sproporzjonat fuq persuni li akkwistaw iċ-ċittadinanza Daniż aktar tard fil-ħajja u li kienu ta' origini etniki differenti mid-Danimarka."⁵⁵² Bħala konklużjoni, il-QEDB sabu ksur tal-Artikolu 14, li jinqara flimkien mal-Artikolu 8 tal-KEDB.

Skont I-ESC, ir-referenzi għar-razza, l-etniċità, il-kulur u s-sħubija ta' minoranza nazzjonali bħala raġuni protetta jistgħu jinstabu wkoll fil-ġurisprudenza tal-ECSR.

Eżempju: F'*Iċ-Ċentru Ewropew għad-Drittijiet tar-Rom (ERRC) vs L-Irlanda*,⁵⁵³ l-ECSR sab li għandha tingħata kunsiderazzjoni speċjali għall-ħtiġiġiet u l-istil ta' ħajja differenti tal-Vjaġġaturi Irlandiżi⁵⁵⁴ li huma minoranza vulnerabbli. Bħala konklużjoni, huwa sostna li l-Irlanda kisret l-Artikolu 16 tal-ESC billi naqset milli tiprovd akkomodazzjoni suffiċjenti lill-Vjaġġaturi (bħal siti permanenti ta' waqfien, akkomodazzjoni tal-gruppi u siti temporanji ta' waqfien). L-ECSR saħaq li n-nuqqas li tigi pprovduta akkomodazzjoni

551 QEDB, *Biao vs Id-Danimarka* [GC], 38590/10, 24 ta' Mejju 2016.

552 *Ibid.*, punt 138.

553 ECSR, *Iċ-Ċentru Ewropew għad-Drittijiet tar-Rom (ERRC) vs L-Irlanda*, Ilment Nru 100/2013, 1 ta' Diċembru 2015.

554 Ghall-finjiet tad-diversi liġiġiet kontra d-diskriminazzjoni, il-Vjaġġaturi Irlandiżi huma kkunsidrati bħala grupp etniku. Ara, pereżempju, in-NU, il-Kumitat għall-Eliminazzjoni tad-Diskriminazzjoni Razzjali (2005), Osservazzjonijiet Konkluzivi dwar l-Irlanda, CERD/C/IRL/CO/2, 14 ta' April 2005, punt 20.

suffiċjenti għall-Vjaġġaturi jista' wkoll jammonta għal diskriminazzjoni jekk l-awtoritajiet jonqsu milli "jieħdu passi adegwati biex jiżguraw li d-drittijiet u l-vantaġġi kollettivi li huma miftuha għal kulħadd ikunu ġenwinament aċċessibbli minn u għal kulħadd".⁵⁵⁵ Madankollu, l-ECSR ma sab l-ebda ksur tal-Artikolu E. Huwa sostna li għalkemm kien għad hemm numru insuffiċjenti ta' akkomodazzjoni adegwata għall-Vjaġġaturi, l-awtoritajiet urew l-isforzi tagħhom biex iwieġbu għall-ħtiġijiet spċifici tal-komunità tal-İvvjaġġar.⁵⁵⁶

Eżempju: F'*ERRC vs Il-Portugall*,⁵⁵⁷ iċ-Ċentru Ewropew għad-Drittijiet tar-Rom (ERC) talab l-ill-ECSR biex isostni li l-aċċess għall-akkomodazzjoni soċjali, il-kwalità inferjuri tal-akkomodazzjoni, in-nuqqas ta' aċċess għall-utilitajiet bažiċi, is-segregazzjoni residenzjali tal-komunitajiet tar-Rom u ksur sistematiku iehor tad-dritt għall-akkomodazzjoni ammontaw għal ksur ta' diversi drittijiet protetti mill-ESC rivedut. L-ECSR sostna b'mod unanimu li kien hemm ksur tal-Artikolu E (in-nondiskriminazzjoni), flimkien mal-Artikolu 31 (1) (in-nuqqas ta' promozzjoni tal-akkomodazzjoni ta' standard adegwat), l-Artikolu 16 (id-dritt tal-familja għal protezzjoni soċjali, legali u ekonomika) u l-Artikolu 30 (id-dritt għall-protezzjoni kontra l-faqar u l-eskużjoni soċjali).

Skont **id-dritt internazzjonali**, il-Konvenzjoni Internazzjonali dwar l-Eliminazzjoni tal-Forom Kollha ta' Diskriminazzjoni Razzjali tiprojbx xi d-diskriminazzjoni bbażata fuq ir-razza, il-kulur, in-nisel, jew l-origini nazzjonali jew etnika. Strumenti internazzjonali oħra wkoll jiprojbx id-diskriminazzjoni bbażata fuq ir-razza, il-kulur u l-origini nazzjonali.⁵⁵⁸

Fid-dritt internazzjonali, it-terminu "diskriminazzjoni razzjali" ifisser kwalunkwe distinzjoni, eskużjoni, restrizzjoni jew preferenza bbażata fuq ir-razza, il-kulur, in-nisel, jew l-origini nazzjonali jew etnika, li għandha l-għan jew l-effett li tannulla jew li xxekkel ir-rikonoxximent, it-tgawdija jew l-eżercizzju, fuq l-istess

⁵⁵⁵ ECSR, *Iċ-Ċentru Ewropew għad-Drittijiet tar-Rom (ERRC) vs L-Irlanda*, Ilment Nru 100/2013, 1 ta' Dicembru 2015, punt 69.

⁵⁵⁶ Ara wkoll ECSR, *European Roma and Travellers Forum (ERTF) vs Ir-Repubblika Čeka*, Ilment Nru 104/2014, 17 ta' Mejju 2016.

⁵⁵⁷ ECSR, *Iċ-Ċentru Ewropew għad-Drittijiet tar-Rom (ERRC) vs Il-Portugall*, Ilment Nru 61/2010, 30 ta' Ġunju 2011. Ara wkoll ECSR, *Iċ-Ċentru għad-Drittijiet tal-Akkomodazzjoni u l-Izgħarmenti (COHRE) vs L-Italja*, Ilment Nru 58/2009, 25 ta' Ġunju 2010.

⁵⁵⁸ ICCPR, l-Art. 2, 4 u 26; ICESCR, l-Art. 2; CRC, l-Art. 2, Konvenzjoni Internazzjonali dwar il-ħarsien tad-Drittijiet tal-ħaddiema Migranti Kollha u tal-Membri tal-Familji tagħhom, l-Art. 1 u 7.

livell, tad-drittijiet tal-bniedem u l-libertajiet fundamentali fil-qasam politiku, ekonomiku, soċjali, kulturali jew fi kwalunkwe qasam iehor tal-ħajja pubblika.⁵⁵⁹

5.7. Nazzjonalità jew oriġini nazzjonali

Punti ewlenin

- Skont il-KEDB, l-oriġini nazzjonali hija raġuni protetta tad-diskriminazzjoni.
- Skont id-dritt tal-UE, id-diskriminazzjoni minħabba n-nazzjonaliità hija pprojbita fil-kuntest tal-moviment liberu tal-persuni.

Id-diskriminazzjoni bbażata fuq in-nazzjonaliità u l-oriġini nazzjonali hija pprojbita minn diversi strumenti **tad-dritt internazzjonali**: il-Patt Internazzjonali dwar id-Drittijiet Ċivili u Politici u l-Konvenzjoni Internazzjonali dwar l-Eliminazzjoni tal-Forom Kollha ta' Diskriminazzjoni Razzjali.

L-Artikolu 2 (a) tal-Konvenzjoni tal-**KtE** dwar iċ-Ċittadinanza jiddefinixxiha bħala “r-rabta legali bejn persuna u Stat”. Filwaqt li dan it-trattat ma rċeviex ratifika mifruxa, id-definizzjoni tiegħu hija bbażata fuq regoli aċċettati tad-dritt internazzjonali pubbliku,⁵⁶⁰ u ġiet ukoll approvata mill-Kummissjoni Ewropea kontra r-Razziżmu u l-Intolleranza (ECRI).⁵⁶¹ L-“oriġini nazzjonali” tista’ tittieħed sabiex tindika n-nazzjonaliità preċedenti ta’ persuna, li tista’ tkun ġiet mitlufa jew mizjudha permezz tan-naturalizzazzjoni, jew sabiex tirreferi għar-rabta ma’ “nazzjon” fi Stat (bħall-Iskozja fir-Renju Unit).

Skont id-dritt tal-UE, id-diskriminazzjoni abbaži tan-nazzjonaliità hija pprojbita fil-kamp ta’ applikazzjoni tat-trattati (l-Artikolu 18 tat-TFUE). Kif diskuss fit-**Taqsimha 1.2**, id-dritt tal-UE jipprobixxi d-diskriminazzjoni minħabba n-nazzjonaliità, b'mod partikolari fil-kuntest tal-moviment liberu tal-persuni

559 ICERD, l-Art. 1, para. 1.

560 QIĠ, *Nottebohm Case (Liechtenstein vs Il-Gwatemala)* (it-tieni faz), Sentenza tas-6 ta’ April 1955, Rapporti tal-QIĠ 1955, p. 4: “iċ-ċittadinanza hija rabta legali li għandha l-fatt soċjali ta’ rabta, konnessjoni ġenwina tal-eżistenza, l-interessi u s-sentimenti, flimkien mal-eżistenza ta’ drittijiet u dmirrijiet reciprocji bħala l-bażi tagħha.”

561 ECRI, Rakkomandazzjoni tal-Politika Ĝenerali Nru 7 dwar il-Legiżlazzjoni Nazzjonali għall-Ġlied kontra r-Razziżmu u d-Diskriminazzjoni Razżjali, CRI(2003)8, adottata fit-13 ta’ Dicembru 2002, p. 6.

(l-Artikolu 45 tat-TFUE, id-Direttiva dwar iċ-Ċittadinanza⁵⁶²). Skont l-Artikolu 45 tal-Karta tad-Drittijiet Fundamentali tal-UE dwar il-libertà tal-moviment u tar-residenza, iċ-ċittadini tal-UE biss għandhom id-dritt li jiċċaqilqu u jgħixu liberament fit-territorju tal-Istati Membri.

Eżempju: Is-Sur Cowan⁵⁶³ kien čittadin Brittaniku fuq btala fi Franza, li ġie attakkat b'mod vjolenti waqt li kien ħiereġ mill-istazzjon tal-metrò. Il-liġi Franciża pprevediet kumpens għad-dannu mgarrab f'tali ċirkostanzi meta l-vittma tkun Franciża, ikollha permess ta' residenza, jew tkun čittadin ta' pajiż li jkun dahal fi ftehim reċiproku dwar il-kwistjoni ma' Franza (li ma kienx il-każ tar-Renju Unit). Is-Sur Cowan qal li l-gvern Franciż għamel diskriminazzjoni kontrih abbaži tan-nazzjonalità. Il-QGħUE kkonfermat li persuni f'sitwazzjoni rregolata mid-dritt tal-UE għandhom jitqiegħdu f'pożizzjoni kompletament ugwali maċ-ċittadini tal-Istat Membru. Għalhekk, kull čittadin tal-UE li jeżercita l-libertà tal-moviment, b'mod partikolari, dawk ir-riċevituri ta' servizzi, huwa kopert mill-projbizzjoni tad-diskriminazzjoni abbaži tan-nazzjonalità.

Il-principju tan-nondiskriminazzjoni mhuwiex indirizzat esklużivament lill-Istati Membri tal-UE. L-entitajiet mhux irregolati mid-dritt pubbliku għandhom josservaw ukoll dan il-principju meta, fl-eżerċizzju tal-awtonomija legali tagħhom, joħorġu regoli li jirregolaw kollettivament l-impieg jew il-forniment ta' servizzi.⁵⁶⁴ Il-kundizzjonijiet tax-xogħol fl-Istati Membri differenti huma kultant irregolati minn dispożizzjonijiet stabbiliti bil-ligi u xi kultant minn ftehimiet u atti oħra konklużi jew adottati minn persuni privati. Dan jillimita l-applikazzjoni tal-projbizzjoni tad-diskriminazzjoni bbażata fuq in-nazzjonalità għal atti ta' awtorità pubblika u għalhekk hemm ir-riskju li tinholoq inugwaljanza fl-applikazzjoni tagħha. Konsegwentement, il-QGħUE sostniet li l-projbizzjoni ta' diskriminazzjoni fuq il-baži ta' nazzjonalità għandha titqies bħala li tapplika għal persuni privati wkoll.

Skont l-Artikolu 45 (2), il-libertà ta' moviment u ta' residenza tista' tingħata wkoll lil čittadini ta' pajiżi terzi residenti legalment fit-territorju ta' Stat Membru.

⁵⁶² Id-Direttiva 2004/38/KE tal-Parlament Ewropew u tal-Kunsill tad-29 ta' April 2004 dwar id-drittijiet taċ-ċittadini ta' l-Unjoni u tal-membri tal-familja tagħhom biex jiċċaqilqu u jgħixu liberament fit-territorju ta' l-Istati Membri.

⁵⁶³ QGħUE, Kawża 186/87, *Ian William Cowan vs Trésor public*, 2 ta' Frar 1989.

⁵⁶⁴ QGħUE, C-281/98, *Roman Angonese vs Cassa di Risparmio di Bolzano SpA*, 6 ta' Ġunju 2000.

Eżempju: Il-kawża *Chen*⁵⁶⁵ tikkonċerna kwistjoni dwar jekk wild għandux dritt ta' residenza fi Stat Membru wieħed meta jkun imwieled f'wieħed differenti, filwaqt li ommu, li jkun jiddependi fuqha, tkun cittadina ta' pajiż terz. Il-QGUE qieset li meta Stat Membru jimponi rekwiżiti li jridu jiġu ssodisfati, sabiex tingħata c-ċittadinanza, u fejn dawn ikunu ġew issodisfati, mhuwiex permess għal Stat Membru differenti li mbagħad jikkontesta dak l-intitolament meta japplikaw għal residenza.

Eżempju: *Alfredo Rendón Marín vs Administración del Estado*⁵⁶⁶ hija relatata maċ-ċittadini tal-UE u l-ġenituri tagħhom ta' pajiż terz. L-applikant kien raġel li kien l-uniku wieħed responsabbi għall-kura ta' minorenni. Huwa kien cittadin ta' pajiż terz, filwaqt li l-minorenni kien cittadin tal-UE. Il-leġiżlazzjoni nazzjonali awtomatikament čahdet permess ta' residenza lill-applikant f'din is-sitwazzjoni, minħabba li kellu rekord kriminali. Il-QGUE sabet li, fejn dik iċ-ċaħda għandha l-konseguenza li l-wild jew it-tfal ikunu meħtieġa jitilqu mit-territorju tal-UE, ikun hemm kunflitt ta' kompatibbiltà mad-dritt tal-UE. Tali rifjut ikun konsistenti mad-dritt tal-UE, jekk ikun ibbażat fuq l-eżistenza ta' theddida ġenwina, preżenti u serja biżżejjed għar-rekwiżiti tal-politika pubblika jew tas-sigurtà pubblika biss. Għaldaqstant, l-awtoritajiet nazzjonali jridu jivvalutaw iċ-ċirkostanzi rilevanti kollha tal-każ, fid-dawl tal-principju tal-proporzjonalità, filwaqt li jqisu l-aħjar interassi tat-tfal u d-drittijiet fundamentali.

Eżempju: F'Il-Kummissjoni Ewropea vs L-Ungerija,⁵⁶⁷ il-QGUE eżaminat id-dispozizzjonijiet Ungerizi li eskludew cittadini minn Stati Membri oħra mill-professjoni ta' nutar. Il-QGUE sabet li n-nutara kif definiti fis-sistema legali Ungerija ma jeżerċitawx awtorità pubblika. Għalhekk, ir-rekwiżit tan-nazzjonaliità jikkostitwixxi diskriminazzjoni abbaži tan-nazzjonaliità, ipprojbita mill-Artikolu 49 tat-TFUE (il-libertà tal-istabbiliment).

⁵⁶⁵ QGUE, C-200/02, *Kungjian Catherine Zhu u Man Lavette Chen vs Secretary of State for the Home Department*, 19 ta' Ottubru 2004.

⁵⁶⁶ QGUE, C-165/14, *Alfredo Rendón Marín vs Administración del Estado* [GC], 13 ta' Settembru 2016.

⁵⁶⁷ QGUE, C-392/15, *Il-Kummissjoni Ewropea vs L-Ungerija*, 1 ta' Frar 2017. Ara wkoll QGUE, C-50/08, *Il-Kummissjoni Ewropea vs Ir-Repubblika Franciża* [GC], 24 ta' Mejju 2011; QGUE, C-51/08, *Il-Kummissjoni Ewropea vs Il-Gran Dukat tal-Lussemburgo* [GC], 24 ta' Mejju 2011; QGUE, C-53/08, *Il-Kummissjoni Ewropea vs Ir-Repubblika tal-Avstrija*, 24 ta' Mejju 2011; QGUE, C-54/08, *Il-Kummissjoni Ewropea vs Ir-Repubblika tal-Ğermanja*, 24 ta' Mejju 2011.

Il-każistika tal-QGUE progressivament allinjat ir-regoli applikati għaċ-ċittadini tal-UE u għaċ-ċittadini ta' pajjiżi terzi li jirrisjedu legalment fl-UE. F'O. *Tümer vs Raad van bestuur van het Uitvoeringsinstituut werknehmersverzekeringen*,⁵⁶⁸ il-QGUE ddikjarat li l-strumenti li jipproteġu l-ħaddiema b'mod generali għandhom jiġu preżunti li jipproteġu wkoll liċ-ċittadini ta' pajjiżi terzi, anke f'każiżjet fejn ma jkunux legalment awtorizzati li jaħdmu. F'Servet Kamberaj vs IPES et,⁵⁶⁹ il-QGUE sabet li deroga mid-dritt ta' trattament ugwali għandha tkun interpretata b'mod strett sabiex tissalvagwardja d-drittijiet ta' cittadini ta' pajjiżi terzi għall-assistenza soċjali u għall-akkomodazzjoni, sabiex tiġi żgurata eżistenza deċenti għal dawk kollha li ma għandhomx biżżejjed rizorsi kif protetti fl-Artikolu 34 tal-Karta tad-Drittijiet Fundamentali tal-UE.

Il-prinċipju tat-trattament ugwali, minnux fl-Artikolu 11 tad-Direttiva 2003/109/KE, japplika għal residenti għal zmien twil f'diversi oqsma, pereżempju: l-edukazzjoni u t-taħriġ vokazzjoni, inkluzi għotjiet għall-istudju f'konformità mal-liġi nazzjonali; ir-rikonoximent ta' diplomi professionali, certifikati u kwalifikati oħra, f'konformità mal-proċeduri nazzjonali rilevanti; is-sigurtà soċjali, l-assistenza soċjali u l-protezzjoni soċjali kif definiti mil-liġi nazzjonali; il-benefiċċċi tat-taxxa; l-aċċess għall-prodotti u s-servizzi, u l-provvista ta' prodotti u servizzi disponibbli għall-pubbliku u għall-proċeduri għall-ksib ta' akkomodazzjoni.

Eżempju: F'Il-Kummissjoni Ewropea vs In-Netherlands,⁵⁷⁰ il-QGUE eżaminat jekk l-imposti amministrattivi li għandhom jithallsu minn ċittadini mhux tal-UE għall-ħruġ ta' permessi ta' residenza fin-Netherlands kinux skont id-Direttiva 2003/109/KE.⁵⁷¹ Hija sabet li l-imposti applikati għaċ-ċittadini ta' pajjiżi terzi kienu eċċessivi u sproporżjonati meta mqabbla ma' dawk applikati għaċ-ċittadini u għalhekk setgħu joħolqu ostaklu fl-eżerċizzu tad-drittijiet mogħtija mid-Direttiva 2003/109/KE.

Skont il-KEDB, l-Istati Membri kollha tal-Kunsill tal-Ewropa (li jinkludi l-Istati Membri kollha tal-UE) għandhom jiżguraw id-drittijiet garantiti mill-KEDB

568 QGUE, C-311/13, *O. Tümer vs Raad van bestuur van het Uitvoeringsinstituut werknehmersverzekeringen*, 5 ta' Novembru 2014.

569 QGUE, C-571/10, *Servet Kamberaj vs Istituto per l'Edilizia sociale della Provincia autonoma di Bolzano (IPES) et* [GC], 24 ta' April 2012.

570 QGUE, C-508/10, *Il-Kummissjoni Ewropea vs Ir-Renju tan-Netherlands*, 26 ta' April 2012.

571 Id-Direttiva tal-Kunsill 2003/109/KE tal-25 ta' Novembru 2003 dwar l-istat ta' cittadini ta' pajjiżi terzi li jkunu residenti għat-tul, ġU Edizzjoni Speċjalji bil-Malti, Kapitolo 19, Vol. 6, p. 272.

lill-individwi kollha fil-ġurisdizzjoni tagħhom, inkluži č-ċittadini ta' pajjiżi terzi. Il-QEDB żammet bilanç bejn id-dritt tal-istat li jikkontrolla liema benefiċċji jista' toffri lil dawk li jgawdu r-rabta legali tan-nazzjonaliità u l-ħtieġa li l-istati ma jithallewx jiddiskriminaw kontra dawk li ffurmaw rabtiet fattwali sostanzjali mal-istat. Il-QEDB applikat skrutinju kbir fi kwistjonijiet relatati mas-sigurtà soċċjali, jekk l-individwi jistgħu juru rabta fattwali qawwija ma' stat.

Filwaqt li l-KEDB tiprovo protezzjoni akbar mid-dritt tal-UE fuq il-baži tan-nazzjonaliità, hija taċċetta fil-pront li n-nuqqas ta' rabta legali tan-nazzjonaliità spiss timxi flimkien man-nuqqas ta' konnessjonijiet fattwali ma' stat partikolari. Dan, min-naħha tiegħu, jipprevjeni lill-vittma allegata milli tiddikjara li hija f'pożżizzjoni komparabbli maċ-ċittadini. L-essenza tal-approċċ tal-QEDB hija li aktar ma tkun fil-qrib ir-rabta fattwali ta' individwu ma' stat partikolari, b'mod partikolari f'termini ta' tassazzjoni, inqas ikun probabbli li jinstab li trattament differenzjat ibbażat fuq in-nazzjonaliità huwa ġustifikat.

Eżempju: *F'Zeibek vs Il-Greċċa*,⁵⁷² l-applikanta għet irrifjutat dritt għall-pensioni maħsub għal dawk b"“familji kbar”. Filwaqt li kellha n-numru meħtieġ ta' tfal, wieħed mit-tfal tagħha ma kellux ċittadinanza Griega fiż-żmien meta l-applikanta laħqet l-età pensjonabbi. Din is-sitwazzjoni kienet irriżultat mid-deċiżjonijiet preċedenti tal-gvern li jneħħi ċ-ċittadinanza mill-familja kollha tal-applikanta (li fiha nnifisha kienet imċappsa b'irregolaritajiet) u mbagħad jerġa' joħroġ iċ-ċittadinanza għal tlieta mit-tfal tagħha biss (billi r-raba' wieħed kien digħi miżżewwweġ). Il-QEDB sabet li għet applikata politika ta' revoka tan-nazzjonaliità b'mod partikolari għall-Musulmani Griegi. Il-Qorti sabet ukoll li r-rifjut tal-pensioni ma setax ikun ġustifikat fuq il-baži tal-preservazzjoni tan-nazzjon Grieg peress li dan ir-raġunament fih innifsu kien jammonta għal diskriminazzjoni fuq il-baži ta' origini nazzjonali.⁵⁷³

Eżempju: *F'Dħahbi vs L-Italja*,⁵⁷⁴ l-applikant, ċittadin Tuneżin, daħal fl-Italja fuq permess ta' residenza u ta' xogħol legali. L-applikazzjoni tiegħu għal allowance tal-familja għet-ċittadini ta' pajjiżi terzi fil-pusseß ta' permess ta' residenza fit-tul biss kienu eligibbli. L-applikant allega li kien ġie ddiskriminat minħabba n-nazzjonaliità tiegħu. Il-QEDB sabet li huwa kien ġie ttrattat b'mod

572 QEDB, *Zeibek vs Il-Greċċa*, Nru 46368/06, 9 ta' Lulju 2009.

573 Ara wkoll QEDB, *Fawsie vs Il-Greċċa*, Nru 40080/07, 28 ta' Ottubru 2010 u *Saidoun vs Il-Greċċa*, Nru 40083/07, 28 ta' Ottubru 2010.

574 QEDB, *Dħahbi vs L-Italja*, Nru 17120/09, 8 ta' April 2014.

inqas favorevoli mill-ħaddiema tal-UE. Il-Qorti kkonkludiet li din id-differenza fit-trattament, ibbażata eskluziżvament fuq in-nazzjonalità, kienet teħtieg raġunijiet b'saħħithom biex tiġi ġustifikata u li l-argumenti baġitarji mressqa mill-Italja ma kinux jikkostitwixxu ġustifikazzjoni suffiċjenti. Għaldaqstant, kien hemm ksur tal-Artikolu 14 meħud flimkien mal-Artikolu 8 tal-KEDB.

Eżempju: F'*Anakomba Yula vs Il-Belġju*,⁵⁷⁵ cittadina Kongoliża kienet illegalment residenti fil-Belġju, għaliex ftit wara li welldet, il-permess ta' residenza tagħha skada u bdiet il-proċess ta' applikazzjoni għal tiġid. Hija kienet isseparat mir-raġel Kongoliż tagħha, u kemm hi kif ukoll il-missier naturali tal-wild tagħha, cittadin Belgjan, xtaqu jistabbilixxu l-paternità tal-wild. Biex tagħmel dan, l-applikanta kellha tressaq talba kontra l-konjuġi tagħha fi żmien sena mit-twield. L-applikanta talbet għajjnuna legali biex tkopri l-ispejjeż tal-proċedura, minħabba li ma kellhiex bizżejjed fondi. Madankollu, dan ġie rrifutat minħabba li tali finanzjament kien disponibbli biss għal čittadini ta' stati li mhumiex membri tal-Kunsill tal-Ewropa fejn it-talba kienet relatata mal-istabbiliment ta' dritt ta' residenza. L-applikanta ngħatat il-parir li tikkompleta t-tiġid tal-permess ta' residenza tagħha u mbagħad terġa' tapplika. Il-QEDB sabet li f'dawn iċ-ċirkostanzi l-applikanta kienet għiet imċaħħda mid-dritt tagħha għal proċess ġust, u li dan kien ibbażat fuq in-nazzjonalità tagħha. L-istat ma kienx ġustifikat fid-differenzjar bejn dawk li kellhom jew ma kellhomx permess ta' residenza f'sitwazzjoni fejn kien involuti kwistjonijiet serji tal-ħajja tal-familja, fejn kien hemm limitu ta' żmien qasir sabiex tiġi stabbilita l-paternità, u fejn l-individwu kienet fil-proċess li ġġedded il-permess tagħha.

L-intitolament tal-istati li jirregolaw id-dħul u l-ħruġ tal-fruntieri tagħhom minn persuni barranin huwa stabbilit sew skont id-dritt pubbliku internazzjonali u aċċettat mill-QEDB. F'dan ir-rigward, il-QEDB intervjeniet primarjament fi l-menti relatati mad-deportazzjoni ta' individwi fejn huma jiffaċċjaw trattament jew piena inumana jew degradanti jew tortura fl-istat ta' destinazzjoni (skont l-Artikolu 3),⁵⁷⁶ jew ikunu ffurmaw rabtiet familjari b'saħħithom fl-istat ospitanti li jinkisru jekk l-individwu jkun imġieġħel jitlaq (skont l-Artikolu 8).⁵⁷⁷

⁵⁷⁵ QEDB, *Anakomba Yula vs Il-Belġju*, Nru 45413/07, 10 ta' Marzu 2009.

⁵⁷⁶ Ara, pereżempju, QEDB, *Trabelsi vs Il-Belġju*, Nru 140/10, 4 ta' Settembru 2014.

⁵⁷⁷ QEDB, *Nunez vs In-Norveġja*, Nru 55597/09, 28 ta' Ĝunju 2011.

Eżempju: *F'C. vs Il-Belġju and Moustaqim vs Il-Belġju*,⁵⁷⁸ l-applikanti, li kienu cittadini Marokkini, instabu ħatja ta' reati kriminali u kellhom jiġu deportati. Huma l-mentaw li dan kien jammonta għal diskriminazzjoni fuq il-baži ta' nazzjonali peress li la ċ-cittadini Belġani, u lanqas il-persuni barranin minn Stati Membri oħra tal-UE ma setgħu jiġu deportati f'ċirkostanzi simili. Il-QEDB sabet li l-applikanti ma kinux f'sitwazzjoni komparabbi għaċ-ċittadini Belġani, peress li ċ-cittadini jgawdu mid-dritt li jibqgħu fl-istat ta' domiċiлю tagħhom, li huwa stabbilit speċifikament fl-Artikolu 3 tal-Protokoll 4 tal-KEDB. Barra minn hekk, id-differenza fit-trattament bejn cittadini ta' pajjiżi terzi u cittadini ta' Stati Membri oħra tal-UE kienet ġustifikabbli għaliex l-UE kienet ħolqot ordni legali speċjali kif ukoll cittadinanza tal-UE.

Dawn il-kawżi għandhom jitqabblu ma' sitwazzjonijiet fejn l-applikant żviluppa rabtiet fattwali mill-qrib mal-istat ospitanti, permezz ta' perjodu twil ta' residenza jew kontribuzzjoni lill-istat permezz tat-tassazzjoni.

Eżempju: *F'Andrejeva vs Il-Latvja*,⁵⁷⁹ l-applikanta kienet cittadina ta' dik li kienet l-Unjoni Sovjetika, bid-dritt ta' residenza permanenti fil-Latvja. Il-leġiżlazzjoni nazzjonali kklassifikat lill-applikanta bħala li ġadmet barra l-Latvja għall-perjodu ta' qabel l-indipendenza (minkejja li kienet fl-istess post fit-territorju Latvjan qabel u wara l-indipendenza) u konsegwentement ikkalkulat il-pensjoni tagħha abbaži taż-żmien li qattgħet fl-istess post wara l-indipendenza. Iċ-ċittadini Latvjan fl-istess kariga, għall-kuntrarju, kienu intitolati għal pensjoni bbażata fuq il-perjodu shiħ tas-servizz tagħhom, inkluż xogħol qabel l-indipendenza. Il-QEDB sabet li l-applikanta kienet f'sitwazzjoni komparabbi maċ-ċittadini Latvjan peress li kienet "residenta permanenti mhux cittadina" skont il-liġi nazzjonali u kkontribwiet għat-taxxi fuq l-istess baži. Ĝie ddikjarat li jkunu meħtieġa "motivi prevalenti ħafna" għall-ġustifikazzjoni tat-trattament differenzjali bbażat biss fuq in-nazzjonali, li qalet li ma kienx jezisti f'dan il-każ. Għalkemm aċċettat li l-istat normalment igawdi marġni wiesa' ta' apprezzament fi kwistjonijiet ta' politika fiskali u soċċjali, is-sitwazzjoni tal-applikanta kienet fattwalment qrib wisq dik taċ-ċittadini Latvjan biex id-diskriminazzjoni tiġi ġġustifikata fuq dik il-baži.

⁵⁷⁸ QEDB, *C. vs Il-Belġju*, Nru 21794/93, 7 ta' Awwissu 1996; QEDB, *Moustaqim vs Il-Belġju*, Nru 12313/86, 18 ta' Frar 1991.

⁵⁷⁹ QEDB, *Andrejeva vs Il-Latvja* [GC], Nru 55707/00, 18 ta' Frar 2009.

Eżempju: F'Ponomaryovi vs Il-Bulgarija,⁵⁸⁰ żewġ adolexxenti Russi li jgħixu fil-Bulgarja gew eskużi mill-edukazzjoni sekondarja minħabba li ma setgħux iħallsu t-tariffi meħtieġa għall-iskola. Il-QEDB innotat li stat jista' jkollu raġunijiet leġġittimi għar-restrizzjoni tal-użu ta' servizzi pubblici li jużaw ħafna r-riżorsi minn immigranti għal żmien qasir u illegali, li, bħala regola, ma kkontribwiex għall-finanzjament tagħhom. Barra minn hekk, f'ċerti ċirkostanzi, l-istati jistgħu jagħmlu distinzjoni bejn kategoriji differenti ta' barranin residenti fit-territorju tagħhom b'mod iġġustifikat. Madankollu, għall-kuntrarju ta' xi servizzi pubblici oħra, l-edukazzjoni hija dritt li jgawdi minn protezzjoni diretta taħt il-QEDB. L-edukazzjoni hija tip partikolari ħafna ta' servizz pubbliku, li mhux biss huwa ta' beneficiċju dirett għal dawk li jużaww, iżda jaqdzi wkoll funzionijiet soċjali usa'. Il-QEDB għamlet distinzjoni bejn l-edukazzjoni fil-livell universitarju, fejn l-ispejjeż ogħla għall-barranin jistgħu jitqiesu ġustifikati bis-shiħ, u l-edukazzjoni primarja u sekondarja fejn l-istati jgħawdu marġni ta' apprezzament aktar limitat. Fir-rigward tas-sitwazzjoni tal-applikanti, il-QEDB enfasizzat li ma kinux fl-istess pożizzjoni bħall-individwi li jaslu illegalment. Huma kienu ġew jgħixu l-Bulgarja meta kienu tfal żgħar, ġew integrati bis-shiħ u kellhom għar-fien sod fil-Bulgaru mitkellem. Bħala konklużjoni, il-QEDB sabet li l-Bulgarja kienet għamlet diskriminazzjoni kontra l-applikanti abbaži tan-nazzjonalità u l-istatus tal-immigrazzjoni tagħhom u kienet kisret l-Artikolu 14 flimkien mal-Artikolu 2 tal-Protokoll Nru 1 tal-KEDB.

Eżempju: F'Koua Poirrez vs Franza,⁵⁸¹ čittadin tal-Kosta tal-Avorju applika għal beneficiċju pagabbli lil dawk b'diżabbiltajiet. Dan ġie rrifjutat fuq il-baži li kien disponibbli biss għaċ-ċittadini Franciżi jew għaċ-ċittadini ta' stati li magħhom Franza kellha ftehim reċiproku dwar is-sigurtà soċjali. Il-QEDB sabet li l-applikant kien fil-fatt f'sitwazzjoni simili għaċ-ċittadini Franciżi, peress li huwa ssodisfa l-kriterji statutorji l-oħra kollha biex jirċievi l-benefiċċju, u kien irċieva beneficiċċi oħra tas-sigurtà soċjali li ma kinux dipendenti fuq in-nazzjonalità. Hija ddikjarat li "motivi partikolarmen prevalent" jkunu meħtieġa għall-ġustifikazzjoni tad-differenza fit-trattament bejn l-applikant u čittadini oħra. B'kuntrast mal-kawżi eżaminati hawn fuq, fejn l-istat ingħata marġni wiesa' ta' apprezzament, fir-rigward ta' kwistjonijiet fiskali u tas-sigurtà soċjali, il-QEDB ma kinitx konvinta mill-argument ta' Franza dwar il-ħtieġa li jiġu bbilanciati d-dħul u l-infiq tal-istat, jew mid-differenza fattwali li ma kien hemm l-ebda ftehim ta' reċiproċità bejn Franza u l-Kosta tal-Avorju.

580 QEDB, *Ponomaryovi vs Il-Bulgarija*, Nru 5335/05, 21 ta' Ġunju 2011.

581 QEDB, *Koua Poirrez vs Franza*, Nru 40892/98, 30 ta' Settembru 2003.

Huwa interessanti li l-benefiċċju inkwistjoni kien pagabbli, irrispettivamente minn jekk ir-riċevitur kienx għamel kontribuzzjonijiet lis-sistema nazzjonali tas-sigurtà soċċali (li kienet ir-raġuni prinċipali li ġħaliha d-diskriminazzjoni abbaži n-nazzjonaliità fil-kawżi msemmija hawn fuq ma ġietx ittollerata).

Eżempju: *F'Rangelov vs Il-Ġermanja*,⁵⁸² cittadin Bulgaru, miżsum f'detenzjoni preventiva, ġie rrifutat l-aċċess għal programm terapewtiku li citta in Ġermaniż fil-pożizzjoni tiegħu kien ikun jista' jsegwi. L-awtoritajiet ibbażaw ir-rifut tagħhom fuq il-fatt li ordni ta' tkeċċċija kienet diġà nħarġet fil-każ tal-applikant u ma setgħux jippreparawh għal ħajja fil-Bulgarja minħabba li ma kinu jafu l-kundizzjonijiet tal-ghajnejen ta' hemmhekk. Il-QEDB sabet li tali diskriminazzjoni bbażata eskluziżiav fuq in-nazzjonaliità għamlet id-detenzjoni kontinwa arbitrarja u għalhekk kienet tikser l-Artikolu 14 flimkien mal-Artikolu 5 tal-KEDB.

5.8. Reliġjon jew twemmin

Filwaqt li d-dritt tal-UE tinkludi xi protezzjoni limitata kontra d-diskriminazzjoni abbaži tar-reliġjon jew it-twemmin, il-kamp ta' applikazzjoni tal-KEDB huwa sinifikament usa' minn dan, peress li l-Artikolu 9⁵⁸³ jinkludi dritt awtonomu għal-libertà tal-kuxjenza, ir-reliġjon u t-twemmin.

Eżempju: *F'Alujer Fernandez u Caballero García vs Spanja*,⁵⁸⁴ l-applikanti – membri tal-Knisja Evanġelika Battista – ilmentaw li, għall-kuntrarju tal-Kattoliċi, ma setgħux jallokaw proporzjon mit-taxxa tad-dħul tagħhom direttament lill-knisja tagħhom. Il-QEDB sabet li l-kawża kienet inammisibbli, u kkonkludiet li l-knisja tal-applikant ma kinitx f'pożizzjoni komparabbli mal-Knisja Kattolika, fis-sens li ma kienet għamlet l-ebda talba bħal din mal-gvern, u minħabba li l-gvern kellu arranġament reċiproku fis-seħħi mas-Santa Sede.

Eżempju: *F'Cha're Shalom Ve Tsedek vs Franza*,⁵⁸⁵ l-applikanta, assoċjazzjoni Lhudja, qieset li l-laħam imbiċċer minn organizzazzjoni Lhudja eżistenti ma ġhadux konformi mal-preċetti stretti assoċjati mal-laħam kosher, u talbet

582 QEDB, *Rangelov vs Il-Ġermanja*, Nru 5123/07, 22 ta' Marzu 2012.

583 Spiegazzjoni dwar il-kamp ta' applikazzjoni tal-Artikolu 9 tal-KEDB tinsab fi: KtE (2015), *Gwida għall-Artikolu 9*.

584 QEDB, *Alujer Fernandez u Caballero García vs Spanja* (dec.), Nru 53072/99, 14 ta' Ĝunju 2001.

585 QEDB, *Cha're Shalom Ve Tsedek vs Franza* [GC], Nru 27417/95, 27 ta' Ĝunju 2000.

awtorizzazzjoni mill-istat biex twettaq it-tbiċċir ritwali tagħha hi stess. Dan ġie rrifjutat fuq il-baži li ma kienx rappreżentattiv bizzżejjed fil-komunità Lhudija Franċiża, u li digà kienu jezistu biċċiera ritwali awtorizzati. Il-QEDB sabet li fiċ-ċirkostanzi ma kien hemm l-ebda żvantaġġ attwali sofrut mill-organizzazzjoni peress li kienet għadha tista' tikseb laħam imbiċċer bil-metodu meħtieġ minn sorsi oħra.

Eżempju: Fil-kawża *Vojnity vs L-Ungerija*,⁵⁸⁶ id-drittijiet tal-applikant, membru tal-Kongregazzjoni tal-Fidi, għall-aċċess għall-wild tiegħu ġew irtirati wara li l-awtoritajiet nazzjonali sabu li kien abbuża mid-drittijiet tiegħu li jinfluwenza lill-wild biex jakkwista t-twemmin reliġjuż tiegħu stess. Il-QEDB sostniet li r-restrizzjonijiet tad-dritt tal-applikant għar-rispett tal-ħajja tal-familja u d-dritt li jikkomunika u jipprovvisti t-twemmin reliġjuż tiegħu fit-trobbja tal-wild tiegħu, segwew għan leġġitimu, jigifieri, l-interess tal-wild. Madankollu, hija sabet li l-awtoritajiet kienu injoraw il-principju tal-proporzjonalità bl-introduzzjoni ta' rtirar shiħi tad-drittijiet ta' aċċess tiegħu. Hija kkonkludiet li l-applikant kien iddiskriminat abbaži tat-twemmin reliġjuż tiegħu fl-eżerċizzju tad-dritt tiegħu għar-rispett tal-ħajja tal-familja.

Eżempju: F'izzettin *Doğan et vs It-Turkija*,⁵⁸⁷ l-applikanti, segwači tal-fidi Alevi, talbu rikonoximent tas-servizzi marbuta mal-prattika tal-fidi tagħhom bhala servizz pubbliku reliġjuż. It-talba tal-applikanti ġiet miċħuda f'konformità mal-leġiżlazzjoni nazzjonali. L-applikanti l-mentaw li r-rifjut tat-talba tagħhom kiser il-libertà tar-reliġjon tagħhom u li t-trattament tagħhom kien inqas favorevoli minn dak taċ-ċittadini li jaderixxu ma' fergħa tal-maġgoranza tal-Islam. Il-QEDB sabet li l-libertà tar-reliġjon ma tobbligax li stat jistabbilixxi qafas legali partikolari li jagħti privileġgi lill-gruppi reliġjużi. Madankollu, kieku jagħmel dan, kull grupp reliġjuż għandu jkollu opportunità ġusta, u l-kriterji għall-ksib tal-privileġgi għandhom jiġu applikati b'mod mhux diskriminatorju. Għalhekk, il-QEDB qieset din id-differenza fit-trattament bejn membri ta' minoranza reliġjuża u membri ta' maġgoranza reliġjuża bħala diskriminatorja, u kkonkludiet li kien hemm ksur tal-probizzjoni tad-diskriminazzjoni u tad-dritt għal-libertà tar-reliġjon.

Eżempju: F'Milanović vs Is-Serbja,⁵⁸⁸ l-applikant, membru ewljeni tal-komunità reliġjuża ta' Hare Krishna fis-Serbja, qala' daqqiet ta' arma bil-ponta f'diversi okkażjonijiet. Huwa rrapporta dawn l-attakki lill-pulizija flimkien

⁵⁸⁶ QEDB, *Vojnity vs L-Ungerija*, Nru 29617/07, 12 ta' Frar 2013.

⁵⁸⁷ QEDB, *İzzettin Doğan et vs It-Turkija* [GC], Nru 62649/10, 26 ta' April 2016.

⁵⁸⁸ QEDB, *Milanović vs Is-Serbja*, Nru 44614/07, 14 ta' Diċembru 2010.

mat-twemmin tiegħu li setgħu twettqu minn membri ta' grupp estremista tal-lemin estrem. Il-pulizija interrogaw lix-xhieda u diversi suspettati potenzjal iżda qatt ma identifikaw lill-attakkanti. Il-QEDB sabet li l-awtoritajiet tal-istat kellhom id-dmir addizzjonali li jieħdu l-passi raġonevoli kollha biex jikxfu kwalunkwe motiv reliġjuż u jistabbilixxu jekk il-mibegħda jew il-preġudizzju reliġjuż setax kellu rwol fl-avvenimenti jew le, anke jekk it-trattament ħażin kien sar minn individwi privati. Għalkemm fid-dawl tar-rapporti tal-pulizija, kien ovvju li r-reliġjon tal-applikant setgħet kienet raġuni għall-attakki, l-awtoritajiet ma kinux wettqu investigazzjoni f'konformità mar-rekwiziti tal-Artikolu 14 flimkien mal-Artikolu 3 tal-Konvenzjoni.

Eżempju: F'*O'Donoghue et vs Ir-Renju Unit*,⁵⁸⁹ l-applikant, cittadin Niġerjan li kien qed ifittem l-ażiż fir-Renju Unit, u s-sieħeb tiegħu, xtaqu jiżżewġu fi Knisja Kattolika. Bħala persuna soċċetta għall-kontroll tal-immigrazzjoni, kien obbligat japplika għand is-Segretarju tal-istat għal permess fil-forma ta' certifikat ta' approvazzjoni, li għalihi kellu jħallas tariffa. Dawn il-formalitajiet ma kinux obbligatorji fil-każ ta' persuni li jixtiequ jiżżewġu fil-Knisja tal-Ingilterra. L-applikant applika għal certifikat ta' approvazzjoni u talab eżenzjoni mit-tariffa minħabba l-istat finanzjarju fqir tiegħu, iżda l-applikazzjoni tiegħu qiegħ idd-irrifjutata. Il-QEDB sabet li l-iskema msemmija hawn fuq kienet diskriminatorja fuq il-baži tar-reliġjon li għaliha ma ngħatat l-ebda ġustifikazzjoni oġgettiva u raġonevoli.

Dak li fil-fatt jikkostitwixxi “reliġjon” jew “twemmin” li jikkwalifika għall-protezzjoni kien suġġett tas-sentenza li ġejja dwar il-manifestazzjoni ta’ reliġjon fuq ix-xogħol.

Eżempju: F'*Eweida et vs Ir-Renju Unit*,⁵⁹⁰ l-applikanti, Insara prattikanti, ilmentaw li sofrew diskriminazzjoni reliġjuża fuq il-post tax-xogħol. L-ewwel u t-tieni applikanti lmentaw li l-impiegaturi tagħhom kienu poġġew restrizzjonijiet fuq l-ilbies viżibbli tagħhom ta' slaleb tal-Insara waqt ix-xogħol u t-tielet u r-raba' applikanti lmentaw li tkeċċew talli rrifjutaw it-twettiq ta' certi dmirijiet li skonthom jiskużaw l-omosesswalită, prattika li hassew li hija inkompatibbi mat-twemmin reliġjuż tagħhom. Il-QEDB sabet ksur fir-rigward tal-ewwel applikanta, impiegata ta’ British Airways, li enfasizzat

589 QEDB, *O'Donoghue et vs Ir-Renju Unit*, Nru 34848/07, 14 ta' Diċembru 2010.

590 QEDB, *Eweida et vs Ir-Renju Unit*, Nru 48420/10, 59842/10, 51671/10 u 36516/10, 15 ta' Jannar 2013.

Li l-salib tagħha kien diskret u ma setax inaqqs mid-dehra professjoni tagħha. Barra minn hekk, ma kien hemm l-ebda evidenza ta' xi ndħil reali fl-interessi ta' oħrajn. Fir-rigward tat-tieni applikant, infermier, l-interferenza kienet proporzjonata mal-għan mixtieq (il-protezzjoni tas-sahħha u s-sikurezza tal-infermiera u l-pazjenti). Fir-rigward tat-tielet applikant, registratur tat-twelid, taż-żwiġijiet u tal-imwiet, li kien ġie dixxiplinat talli rrifjuta li jwettaq shubija ċivili, l-awtoritajiet aġixxew f'marġni wiesa' ta' apprezzament mogħti lil stat meta d-dritt ta' oħrajn li ma jiġux iddiskriminati jkun ipperikolat. Fil-każ tar-raba' applikant, konsulent psikosesswali u tar-relazzjonijiet u f'organizzazzjoni nazzjonali privata, il-QEDB sabet li kien hemm raġuni raġonevoli u oggettiva biex tīgi ristretta l-libertà tar-reliġjon tal-applikanti sabiex jiġu mħarsa d-drittijiet ta' persuni oħra minħabba li l-impiegatur kien qed isegwi politika ta' nondiskriminazzjoni għall-utenti tas-servizzi. Għalhekk, l-istat kien aġixxa fil-limiti tal-marġni wiesa' ta' apprezzament tiegħu.

F'serje ta' kawżei relatati mad-dritt sostantiv għal-libertà tar-reliġjon u t-twemmin skont il-KEDB, il-QEDB għamlitha čara li l-istat ma jistax jipprova jippreskriġi dak li jikkostitwixxi reliġjon jew twemmin, u li dawn il-kunċetti jipproteġu "l-ateisti, l-anjostiċi, ix-xettiċi u dawk li mhumiex interessati", u b'hekk jipproteġu lil dawk li jagħżlu "li jżommu jew ma jżommux twemmin reliġjuż u li jipprattikaw jew li ma jipprattikawx reliġjon".⁵⁹¹ Dawn il-kawżei jinnotaw ukoll li r-reliġjon jew it-twemmin huma essenzjalment personali u suġġettivi, u mhux neċċessarjament ikunu relatati ma' fidi bbażata fuq l-istituzzjonijiet.⁵⁹² Ir-reliġjonijiet il-ġodda, bħax-Xjentoloġija, ukoll instabu li jikkwalifikaw għall-protezzjoni.⁵⁹³

Il-QEDB elaborat l-idea ta' "twemmin" fil-kuntest tad-dritt għall-edukazzjoni skont l-Artikolu 2 tal-Protokoll 1 tal-KEDB, li jistipula li l-istat għandu jirrispetta d-dritt tal-ġenituri li jiġuraw li l-edukazzjoni tat-tfal tagħhom tkun "in konformità mal-konvīnzjonijiet tagħhom reliġjużi u filosofiċi". Il-QEDB ddikjarat:

591 QEDB, *S.A.S. vs Franza* [GC], Nru 43835/11, 1 ta' Lulju 2014, punt 124; QEDB, *Izzettin Doğan et vs It-Turkija* [GC], Nru 62649/10, 26 ta' April 2016, punt 103.

592 QEDB, *The Moscow Branch of the Salvation Army vs Ir-Russja*, Nru 72881/01, 5 ta' Ottubru 2006, punti 57-58; QEDB, *Metropolitan Church of Bessarabia et vs Il-Moldova*, Nru 45701/99, 13 ta' Dicembru 2001 punt 114; QEDB, *Hasan and Chaush vs Il-Bulgaria* [GC], Nru 30985/96, 26 ta' Ottubru 2000, punti 62 u 78.

593 ECtHR, *Church of Scientology Moscow vs Ir-Russja*, Nru 18147/02, 5 ta' April 2007.

“Fis-sens ordinarju tagħha, il-kelma ‘konvinzjonijiet’, meħuda waħedha, mhijiex sinonimu mal-kliem ‘opinjonijiet’ u “ideat”, bħalma huma użati fl-Artikolu 10 [...] tal-Konvenzjoni, li tiggarantixxi l-libertà tal-espressjoni; hija aktar simili għat-terminu ‘twemmin’ (fit-test Franċiż: ‘konvinzjonijiet’ li jidher fl-Artikolu 9 [...] - u jindika fehmiet li jiksbu ġertu livell ta’ koerenza, serjetà, koeżjoni u importanza.”⁵⁹⁴

Simboli čar tat-twemmin reliġjuż ta’ individwu huwa l-ilbies ta’ ħwejjeg reliġjuži. Il-QEDB ġiet iffaċċjata b’kawżi relatati mal-libertà reliġjuża fil-kuntest ta’ stati li jixtiequ jżommu s-sekulariżmu. Hawnhekk poġġiet piż partikolari fuq l-għan iddiċċjara tal-istat li jipprevjeni d-diżordni u jipprotegi d-drittijiet u l-libertajiet ta’ oħrajn.

Eżempju: F’S.A.S. vs Franza,⁵⁹⁵ wara emenda għal-liġi nazzjonali, l-applikanta, ċittadina Franciża u Musulmana prattikanti, kienet ġiet ipprojbita milli tgħatti wiċċha fil-publiku. Il-QEDB sabet li l-projbizzjoni li jintlibes il-velu integrali kienet meħtieġa għall-“għajxien flimkien” b’mod armonjuż u fi ħdan il-liġi. Il-QEDB enfasizzat li “r-rispett għas-sett minimu ta’ valuri ta’ soċjetà demokratika miftuħha” kien prevalenti fuq l-għażla tal-individwu li jilbes velu li jgħatti l-wiċċ kollu. Il-QEDB innotat ukoll li, filwaqt li l-projbizzjoni affettwat lin-nisa Musulmani li jixtiequ jilbsu velu li jgħatti l-wiċċ kollu b’mod sproporzjonat, ma kien hemm xejn fil-liġi, li jiffoka espressament fuq l-ilbies reliġjuż; il-projbizzjoni pprevjeniet ukoll kwalunkwe oġġett ta’ lbies li jgħatti l-wiċċ.

Eżempju: F’Ebrahimian vs Franza,⁵⁹⁶ il-kuntratt ta’ impjieg tal-applikanta bħala assistenta soċjali fl-isptar ma ġiex imġedded wara li rrifjutat li tieqaf tilbes il-velu Islamiku. Abbażi tal-każistika preċedenti tagħha dwar il-projbizzjoni jiet tal-veli,⁵⁹⁷ il-QEDB sabet li d-dritt tal-applikanta li tesprimi r-reliġjon tagħha kien inkompatibbli mar-rekwiżit li servizz ta’ sptar pubbliku jiqba’ newtrali. L-inferenza għad-dritt tal-applikanta li tesprimi r-reliġjon tagħha kienet ġustifikata mill-ħtieġa li jithares id-dritt ta’ oħrajn.

594 QEDB, *Campbell u Cosans vs Ir-Renju Unit*, Nru 7511/76 u 7743/76, 25 ta’ Frar 1982, punt 36.

595 QEDB, *S.A.S. vs Franza* [GC], Nru 43835/11, 1 ta’ Lulju 2014.

596 QEDB, *Ebrahimian vs Franza*, Nru 64846/11, 26 ta’ Novembru 2015.

597 QEDB, *Leyla Şahin vs It-Turkija* [GC], Nru 44774/98, 10 ta’ Novembru 2005; QEDB, *Kurtulmuş vs It-Turkija* (dec.), Nru 65500/01, 24 ta’ Jannar 2006.

Eżempji: F'sentenza tas-27 ta' Jannar 2015, il-Qorti Kostituzzjonali Ĝermaniża⁵⁹⁸ rrifjutat projbizzjoni astratta u rrestringiet il-possibbiltà li l-awtoritajiet jintroduċu projbizzjoni tal-velu f'sitwazzjonijiet fejn ikun hemm riskju konkret għan-newtralità jew għad-drittijiet ta' oħrajn.⁵⁹⁹ Fl-Ordinanza tiegħu tas-26 ta' Awwissu 2016, il-Kunsill tal-Istat Franciż iddikjara li l-ligġijet amministrattivi municipali li jiprojbixxi l-ilbies għall-għawm Islamiku kienu nulli u bla effett.⁶⁰⁰

Eżempju: F'kawża⁶⁰¹ mill-Awstrija, l-ilmentatriċi kienet impiegata bħala nutara. Meta libset il-velu Islamiku u l-Abaya, il-kuntatt tagħha mal-klienti ġie ristrett. Meta bdiet tilbes il-velu li jgħatti l-wiċċ kollu, hija għiet imkeċċija. Il-Qorti Suprema sabet li l-limitazzjoni tal-kamp ta' applikazzjoni tal-kompliti tagħha ma kinitx iġġustifikata. Hijha enfasizzat li n-nuqqas ta' lbies tal-velu ma kienx jikkostitwixxi rekwizit ġenwin u determinanti fuq il-post tax-xogħol u kkonferma diskriminazzjoni diretta f'dan ir-rigward. Madankollu, il-qorti ddecidiet li l-ilbies tal-veli tal-wiċċ fuq il-post tax-xogħol kien jikkostitwixxi ostaklu fit-twettiq tax-xogħol minħabba li kienet meħtieġa l-komunikazzjoni u l-interazzjoni bla xkiel mal-klienti, il-kolleġi u l-impiegaturi. Għalhekk, kien hemm rekwizit tax-xogħol ġenwin u determinanti biex ma jintlibsx il-velu tal-wiċċ.

Fl-2017, kważi 17-il sena wara l-adozzjoni tad-Direttiva dwar l-Ugwaljanza fl-Impjegi (2000/78/KE), il-QGUE tat l-ewwel sentenza tagħha dwar id-diskriminazzjoni għal raġunijiet ta' religjon.

Eżempju: F'*Samira Achbita u Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding vs G4S Secure Solutions NV*,⁶⁰² l-ilmentatur tkeċċa minħabba n-nonkonformità mar-regola interna li ma jintlibsus sinjali vižibbli tat-twemmin politiku, filosofiku jew reliġjuż tagħhom fuq il-post tax-xogħol. Il-QGUE sabet li r-regola interna kkontestata kienet tkopri kwalunkwe manifestazzjoni ta' tali twemmin mingħajr distinzjoni u ttrattat lill-impiegati kollha tal-impriza bl-istess mod billi kienet teħtieġ li dawn jilbsu b'mod

598 Il-Ġermanja, il-Qorti Kostituzzjonali Ĝermaniża, [1 BvR 471/10](#), 1 BvR 1181/10 27 ta' Jannar 2015.

599 Ara wkoll: Il-Belġju, il-Kunsill tal-Istat, [Nru 228.752](#), sentenza tal-14 ta' Ottubru 2014.

600 Franz, L-Ordinanza tal-Kunsill tal-Istat, [Nri 402742](#) u 402777, 26 ta' Awwissu 2016.

601 L-Awstrija, il-Qorti Suprema tal-Awstrija, 9 ObA 117/15, 25 ta' Mejju 2016.

602 QGUE, C-157/15, *Samira Achbita u Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding vs G4S Secure Solutions NV* [GC], 14 ta' Marzu 2017.

newtrali. Għaldaqstant, tali regola interna ma introduċietx differenza ta' trattament li hija bbażata direttament fuq reliġjon jew twemmin, għall-finijiet tad-Direttiva. Ghall-kuntrarju, hija sostniet li tali regola tista' tikkostitwixxi diskriminazzjoni indiretta jekk tirriżulta fi żvantaġġ partikolari għal persuni li jaderixxu ma' reliġjon partikolari. Madankollu, tali trattament jista' jkun oġġettivitamente iż-żejt minn għan leġitim, bħall-insegwiment mill-impiegatur, fir-relazzjonijiet tiegħu mal-klijenti tiegħu, ta' politika ta' newtralità politika, filosofika u reliġjuża, sakemm il-mezzi biex jintlaħaq dak l-għan ikunu xierqa u neċċessarji. Il-QGħUE enfasizzat ukoll li regola li tirrestrinġi simboli jew ilbies reliġjuż tista' biss titqies xierqa meta tkun parti minn politika ta' newtralità li "tkun ġenwinament segwita b'mod koerenti u sistematiku".

Eżempju: F'Asma Bougnaoui and ADDH vs Micropole SA,⁶⁰³ wara talba minn klijent, l-ilmentatrici ntalbet ma tilbixx il-velu fuq ix-xogħol. Peress li ma qablitx li taċċetta t-talba, hija għiet imkeċċija. Il-QGħUE tenniet li projbizzjoni applikabbli b'mod ġenerali fuq is-simboli vižibbli kollha ta' twemmin reliġjuż, filosofiku jew politiku tkun indirettament diskriminatorja sakemm ma tkunx iġġustifikata. B'kuntrast, jekk id-deċiżjoni għat-tkeċċija ma kinitx ibbażata fuq projbizzjoni ġenerali iż-żda kienet speċifika għall-velu, imbagħad ikun meħtieg li tingħata tweġiba dwar jekk il-konformità ma' tali talba minn klijent tistax titqies bħala "rekwizit professionali ġenwin u determinanti" li jista' jiġiustifika politika direttament diskriminatorja. Il-QGħUE spjegat li l-kunċett ta' "rekwizit professionali ġenwin u determinanti" jirreferi għal rekwizit li huwa ddettat oġġettivitamente min-natura tal-attivitajiet okkupazzjonali kkonċernati jew tal-kuntest li fih jitwettqu. Għalhekk, ma jistax ikopri kunsiderazzjonijiet suġġettivi, bħar-rieda tal-impiegatur li jqis ix-xewqat partikolari tal-klijent.

5.9. L-origini soċjali, it-twelid u l-proprijetà

Huwa possibbli li dawn it-tliet raġunijiet jitqiesu li huma interkonnessi peress li huma relatati ma' status attribwit lil individwu minħabba karakteristika soċjali,

⁶⁰³ QGħUE, C-188/15, 5, *Asma Bougnaoui and Association de défense des droits de l'homme (ADDH) vs Micropole SA* [GC], 14 ta' Marzu 2017.

ekonomika jew bijologika li tintiret.⁶⁰⁴ Bħala tali jistgħu wkoll ikunu marbutin mar-razza u l-etniċità.

Skont id-dritt tal-UE, fil-kawża li ġejja, l-ilmentaturi rreferew għat-twelid bħala raġuni protetta.

Eżempju: F'Zoi Chatzi va Ypourgos Oikonomikon,⁶⁰⁵ il-QGħUE eżaminat jekk l-għoti ta' perjodu wieħed biss ta' liv tal-ġenituri għal tewmin kienx diskriminatorju abbaži tat-twelid, għall-kuntrarju tal-Artikolu 21 tal-Karta tad-Drittijiet Fundamentali. Il-QGħUE sostniet li d-drittijiet fil-Ftehim Qafas dwar il-liv tal-ġenituri ngħataw lill-ġenituri fil-kapaċità tagħhom bħala haddiem biex jgħinuhom jirrikončiljaw ir-responsabbiltajiet bħala ġenituri u dawk professjonal tagħhom. Ma kien hemm l-ebda dritt relataż mal-liv tal-ġenituri mogħiġi lill-wild, la fil-Ftehim Qafas u lanqas fil-Karta tal-UE. Konsegwentement, ma kien hemm l-ebda diskriminazzjoni bbażata fuq it-twelid fejn ingħata biss perjodu wieħed ta' liv tal-ġenituri għat-tewmin. Il-QGħUE sostniet ukoll li l-Ftehim Qafas ma jistax jigi interpretat bħala li awtomatikament jippermetti perjodu separat ta' liv tal-ġenituri għal kull wild li jitwieleq. Gie rikonoxxut li l-Ftehim Qafas stabbilixxa biss rekwiżi minimi u li jistgħu jsiru aġġustamenti għar-regoli fejn l-Istati Membri tal-UE jkunu taw permess ta' aktar mill-minimu ta' tliet xħur tal-liv tal-ġenituri meħtieġ. Madankollu, meta jiġi adottati miżuri li jittrasponu l-Ftehim Qafas, il-leġiżlaturi tal-Istati Membri tal-UE għandhom iżommu f'mohħhom il-principju ta' trattament ugħwali u jiżguraw li l-ġenituri ta' tewmin jirċievu trattament li jqis il-ħtiġijiet tagħhom.

Skont il-KEDB, minbarra r-raġuni tat-“twelid”, kienu ftit, jekk kien hemm, il-kawża li tressqu quddiem il-QEDB fir-rigward ta' dawn ir-raġunijiet. F'Mazurek vs Franza,⁶⁰⁶ il-QEDB sabet li d-differenza fit-trattament, ibbażata biss fuq il-fatt li wieħed jitwieleq barra ż-żwieġ, tista' tiġi ġġustifikata biss minn “motivi prevalent” b'mod partikolari.

604 Ir-raġunijiet tal-origini soċċali, it-twelid u l-proprijetà jidhru wkoll taħt l-l-Art. 2 (2) tal-Patt Internazzjonali dwar id-Drittijiet Ekonomiċi, Soċċali u Kulturali, 1966 (li l-Istati Membri kollha tal-UE huma parti minnu). Ara NU, CESCR (2009), Kumment ġenerali Nru 20: *In-nondiskriminazzjoni fid-drittijiet ekonomiċi, soċċali u kulturali (l-Art. 2, para. 2, tal-Patt Internazzjonali dwar id-Drittijiet Ekonomiċi, Soċċali u Kulturali)*, Dok. tan-NU E/C.12/GC/20, 2 ta' Luuji 2009, punti 24-26 u 35.

605 QGħUE, C-149/10, *Zoi Chatzi vs Ypourgos Oikonomiko*, 16 ta' Settembru 2010.

606 QEDB, *Mazurek vs Franza*, Nru 34406/97, 1 ta' Frar 2000.

Eżempju: F'Wolter u Sarfert vs Il-Ġermanja,⁶⁰⁷ l-applikanti twieldu barra ż-żwieġ. Wara l-mewt tal-missirijiet rispettivi tagħhom, l-applikanti gew rikonoxxuti bħala werrieta tal-proprjetà ta' missirijethom. Madankollu, f'konormità mal-leġiżlazzjoni nazzjonali, l-applikanti setgħu jirtu biss jekk ikunu twieldu barra ż-żwieġ wara I-1 ta' Lulju 1949 u jekk missirijethom ikunu mietu wara t-28 ta' Mejju 2009. Il-qrati nazzjonali kienu tal-fehma li l-leġiżlazzjoni ma setgħetx tapplika b'mod retrospettiv, minħabba l-principju taċ-ċertezza legali. L-applikanti lmentaw li kienu ddiskriminati bħala tfal li twieldu barra miż-żwieġ meta mqabbla ma' tfal li twieldu wara iż-żwieġ.

Il-QEDB sabet li, għalkemm iċ-ċertezza legali kienet fattur importanti, ma kinitx bizzżejjed biex twaqqaf lill-applikanti milli jirtu l-proprietà ta' missierhom u għamlet ir-relazzjoni bejn il-proporzjonalità tal-mezzi užati u l-ġhan segwit bħala waħda raġonevoli. Konsegwentement, il-QEDB sabet ksur tal-Artikolu 14 tal-Konvenzjoni meħud flimkien mal-Artikolu 1 tal-Protokoll Nru 1.

Eżempju: Fil-kawża Chassagnou vs Franz,⁶⁰⁸ l-applikanti lmentaw li ma kinux permessi jużaw arthom skont ix-xewqat tagħhom. Li ġi obbligat lil sidien ta' art iżgħar jittraferixxu d-drittijiet pubbliċi tal-kaċċa fuq l-art tagħhom, filwaqt li sidien ta' art kbira ma kellhom l-ebda obbligu bħal dan u setgħu jużaw l-art tagħhom kif jixtiequ. L-applikanti xtaqu jipprobixxu l-kaċċa fuq l-art tagħhom u jużawha għall-konservazzjoni tal-organiżmi selvaġġi. Il-QEDB sabet li d-differenza fit-trattament bejn sidien kbar u żgħar tal-art kienet tikkostitwixxi diskriminazzjoni abbaži tal-proprjetà.⁶⁰⁹

Skont id-dritt internazzjonalni, ir-raġunijiet tal-oriġini soċjali, tat-twelid u tal-proprjetà jidħru wkoll fl-Artikolu 2 (2) tal-Patt Internazzjonalni dwar id-Drittijiet Ekonomiċi, Soċjali u Kulturali, li l-Istati Membri kollha tal-UE huma parti minnu. Il-Kumitat għad-Drittijiet Ekonomiċi, Soċjali u Kulturali, responsabbli għall-monitoraġġ u l-interpretazzjoni tat-trattat espanda fuq it-tifsira tagħhom fil-Kumment Ĝenerali 20 tiegħu.⁶¹⁰ Skont il-Kumitat, l-istatus ta' "origini soċjali", "twelid" u "proprjetà" huwa interkonness. L-oriġini soċjali "tirreferi għall-istatus

⁶⁰⁷ QEDB, *Wolter u Sarfert vs Il-Ġermanja*, Nru 59752/13 u 66277/13, 23 ta' Marzu 2017. Ara wkoll *Fabris vs Franz* [GC], Nru 16574/08, 7 ta' Frar 2013.

⁶⁰⁸ QEDB, *Chassagnou et vs Franz* [GC], Nru 25088/94 u oħrajn, 29 ta' April 1999.

⁶⁰⁹ Ara wkoll QEDB, *Herrmann vs Il-Ġermanja* [GC], Nru 9300/07, 26 ta' Ġunju 2012.

⁶¹⁰ UN, CESCR (2009), *Kumment generali Nru 20: In-nondiskriminazzjoni fid-drittijiet ekonomiċi, soċjali u kulturali (l-Art. 2, para. 2, tal-Patt Internazzjonalni dwar id-Drittijiet Ekonomiċi, Soċjali u Kulturali)*, Dok. tan-NU E/C.12/GC/20, 2 ta' Lulju 2009, punti 24-26 u 35.

soċjali ta' persuna li jintiret". Din tista' tkun relatata mal-pożizzjoni li jkunu kisbu permezz tat-tweliż fi klassi soċjali jew komunità partikolari (bħal dawk ibbażati fuq l-etniċità, ir-reliġjon, jew l-ideoloġija), jew mis-sitwazzjoni soċjali ta' individwu, bħall-faqar u l-problema ta' persuni mingħajr dar. Barra minn hekk, ir-raġuni tat-tweliż tista' tirreferi għal status ta' individwu bħala mwieled barra miż-żwieġ, jew li qed jiġi adottat. Ir-raġuni tal-proprietà tista' tkun relatata mal-istatus ta' individwu fir-rigward tal-art (pereżempju li jkun kerrej, sid, jew okkupant illegali), jew fir-rigward ta' proprietà oħra.

5.10. Lingwa

Skont id-dritt tal-UE, ir-raġuni tal-lingwa ma tidħirx, fiha nnifisha, bħala raġuni protetta separata skont id-direttivi ta' nondiskriminazzjoni. Madankollu, tista' tkun protetta taħt id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza Razzjali sakemm tkun marbuta mar-razza jew l-etniċità. Hija ġiet ukoll protetta permezz tar-raġuni tan-nazzjonalità mill-QGUE fil-kuntest tal-liġi relatata mal-moviment liberu tal-persuni.⁶¹¹ Il-QGUE saħqet f'diversi okkażjonijiet li d-dispożizzjonijiet tat-TFUE relatati mal-libertà tal-moviment għall-persuni huma maħsuba biex jiffacilitaw l-eżerċizzju ta' attivitajiet okkupazzjonali ta' kull tip madwar l-Unjoni Ewropea miċ-ċittadini tal-Istati Membri; dawn id-dispożizzjonijiet jipprekludu mizuri li jistgħu jqiegħdu li-ċittadini ta' Stati Membri fi żvantaġġ jekk ikunu jixtiequ jwettqu attivitā ekonomika fi Stat Membru ieħor.⁶¹²

Eżempju: F'Il-Kummissjoni Ewropea vs Il-Belġju,⁶¹³ il-QGUE eżaminat ir-rekwiziti lingwistici għall-kandidati li jaapplikaw għal karigi fis-servizzi lokali stabbiliti fir-reġjuni li jitkellmu bil-Franċiż jew bil-Ġermaniż. Skont il-liġi rilevanti, il-persuni, li d-diplomi jew iċ-ċertifikati tagħhom ma jurux li kellhom edukazzjoni fil-lingwa kkonċernata, kienu obbligati jiksbu ċertifikat maħruġ minn korp Belġjan partikolari wieħed biss wara eżami mwettaq minn dak il-korp. Il-QGUE sabet li huwa leġittimu li l-kandidati jkunu meħtieġa jkollhom għarfien tal-lingwa tar-reġjun li fih tinsab dik il-municipalità sabiex ikunu jistgħu jikkomunikaw mal-awtoritatjiet u mal-pubbliku. Madankollu, li

611 QGUE, C-379/87, *Anita Groener vs Minister for Education and the City of Dublin Vocational Educational Committee*, 28 ta' Novembru 1989.

612 QGUE, C-202/11, *Anton Las vs PSA Antwerp NV [GC]*, 16 ta' April 2013, punt 19; QGUE, C-461/11, *Ulf Kazimierz Radziejewski vs Kronofogdemyndigheten i Stockholm*, 8 ta' Novembru 2012, punt 29.

613 QGUE, C-317/14, *Il-Kummissjoni Ewropea vs Ir-Renju tal-Belġju*, 5 ta' Frar 2015.

ċ-ċertifikat isir l-uniku mod li bih dawk il-persuni setgħu jagħtu prova tal-ġħarfien lingwistiku tagħhom kien sproporzjonat għall-għan imfittex. Il-QGħUE kkonkludiet li l-Belġju naqas milli jissodisfa l-obbligi tiegħu skont l-Artikolu 45 tat-TFUE u r-Regolament Nru 492/2011.

Skont id-dritt tal-KtE, ir-raġuni tal-lingwa tissemmha fl-Artikolu 14 tal-KEDB u fl-Artikolu 1 tal-Protokoll Nru 12. Barra minn hekk, kemm il-Konvenzjoni Qafas tal-Kunsill tal-Ewropa għall-Ħarsien tal-Minoranzi Nazzjonali 1995⁶¹⁴ (irratifikata minn 39 Stat Membru tal-KtE), kif ukoll il-Karta Ewropea għal-Lingwi Reġjonali jew Minoritarji 1992⁶¹⁵ (irratifikata minn 24 Stat Membru tal-KtE), jimponu dazji spċifici fuq l-istati relatati mal-użu tal-lingwi minoritarji. Madankollu, l-ebda strument ma jiddefinixxi t-tifsira ta' "lingwa". L-Artikolu 6 (3) tal-KEDB jipprovidi b'mod esplicitu, fil-kuntest tal-proċess kriminali, li kulhadd igawdi d-dritt li jkollu akkuži kontrib ikkomunikati f'lingwa li jifhem, kif ukoll id-dritt għal interpretu fejn ma jkunx jifhem jew jitkellem il-lingwa użata fil-qorti.

Il-kawża prinċipali quddiem il-QEDB li tinvolvi l-lingwa hija relatati mal-kuntest tal-edukazzjoni.

Eżempju: Fil-*Belgium Linguistic case*,⁶¹⁶ grupp ta' ġenituri lmenta li l-liġi nazzjonali dwar l-ghoti ta' edukazzjoni kienet diskriminatorja fuq il-baži tal-lingwa. Fid-dawl tal-komunitajiet li jitkellmu bil-Franċiż u bin-Netherlandiż fil-Belġju, il-liġi nazzjonali kienet tistipula li l-edukazzjoni pprovduha jew issussidjata tkun offrata bil-Franċiż jew bin-Netherlandiż, skont jekk ir-reġjun kienx ikkunsidrat bħala Franċiż jew Nederlandiż. Il-ġenituri tat-tfal li jitkellmu bil-Franċiż li jgħixu fir-reġjun fejn hu mitkellem in-Netherlandiż ilmentaw li dan impedixxa, jew għamilha ħafna aktar diffiċli, li t-tfal tagħhom jiġu edukati bil-Franċiż. Il-QEDB sabet li filwaqt li kien hemm differenza fit-trattament, dan kien iġġustifikat. Id-deċiżjoni kienet ibbażata madwar il-konsiderazzjoni li r-reġjuni kienu fil-maġġoranza tagħhom monolingwi. Id-differenza fit-trattament kienet għalhekk iġġustifikata, peress li ma jkunx

614 Il-Kunsill tal-Ewropa, il-Konvenzjoni Qafas għall-Ħarsien tal-Minoranzi Nazzjonali, CETS Nru 157, 1995.

615 Il-Kunsill tal-Ewropa, il-Karta Ewropea għal-Lingwi Reġjonali jew Minoritarji, CETS Nru 148, 1992.

616 QEDB, *Kawża "li tirrelata ma' certi aspetti tal-liġi fuq l-użu tal-lingwi fl-edukazzjoni fil-Belġju"* vs *Il-Belġju*, Nru 1474/62 u oħrajn, 23 ta' Lulju 1968.

vijabbi li t-tagħlim isir disponibbi fiż-żewġ lingwi. Barra minn hekk, il-familji ma kinux iprojbiti milli jaġħmlu užu mill-edukazzjoni privata bil-Franciż fir-reğjuni fejn hu mitkellem in-Netherlandiż.

F'*Catan et vs Ir-Repubblika tal-Moldova u r-Russja*,⁶¹⁷ (diskussa fit-Taqsima 2.4.2) il-QEDB tennet li kien hemm dritt għall-edukazzjoni b'lingwa nazzjonali.

F'serje ta' kawżi relatati mar-regoli għall-ortografija tal-ismijiet, il-QEDB irreferiet għall-marġni wiesa' ta' apprezzament li l-Istati Membri gawdew, u sabet li l-politika rilevanti ma kisritx l-Artikolu 14. Ir-raġunijiet mogħtija kienu li l-politika ma ċaħħiditx lil individwu mill-għażla dwar kif ismu għandu jidher⁶¹⁸ u lanqas ma kien hemm xi ostaklu legali għall-għażla ta' isem jew kunjom Kurd, sakemm dawn ikunu miktubin f'konformità mar-regoli tal-alfabett Tork.⁶¹⁹

Eżempju: F'*Macalin Moxamed Sed Dahir vs L-Īvvizzera*,⁶²⁰ it-talba tal-applikanta li tibdel isimha minħabba li l-pronunċja Īvvizzera tal-isem kellha tifsira offensiva fl-ilsien nattiv tagħha għiet irrifjutata. Il-QEDB iddeċidiet li ma kinitx f'sitwazzjoni komparabbli ma' dik ta' persuni li l-ismijiet tagħhom kellhom tifsira ridikola jew umiljanti f'lingwa aktar komuni bħal lingwa nazzjonali. Is-sitwazzjoni tagħha lanqas ma kienet komparabbli ma' dik tal-migrant Pollakki li kien awtorizzati jibdu isimhom minħabba li ma setgħux jiġu pprunzjati mill-poplu Īvvizzera. Bħala konklużjoni, il-QEDB sabet li l-ilment kien manifestament ibbaż fuq informazzjoni żbaljata.⁶²¹

Eżempju: Kawża mill-Awstrija⁶²² kienet tikkonċerna reklam ta' impjieg li kien jeħtieg li l-applikanti jkollhom il-Ğermaniż bħala l-“ilsien l-matern” tagħhom. Il-qorti ddeċidiet li ġerti grad ta' għarfien lingwistiku kien meħtieg għal pożizzjoni bħala disinjatur grafiku, iżda r-rekwizit li l-Ğernaniż ikunu mitkellem bħala lsien materna jikkostitwixxi diskriminazzjoni indiretta fuq bażi ta' oriġini etnika.

617 QEDB, *Catan et vs Ir-Repubblika tal-Moldova u r-Russja* [GC], Nru 43370/04, 18454/06 u 8252/05, 19 ta' Ottubru 2012.

618 QEDB, *Bulgakov vs L-Ukrajna*, Nru 59894/00, 11 ta' Settembru 2007, punt 58.

619 QEDB, *Kemal Taşkın et vs It-Turkija*, Nru 30206/04 u ohrajn, 2 ta' Frar 2010.

620 QEDB, *Macalin Moxamed Sed Dahir vs L-Īvvizzera* (dec.), Nru 12209/10, 15 ta' Settembru 2015.

621 Qabbel ukoll il-QGUE, C-391/09, *Malgožata Runovič-Vardyn u Łukasz Paweł Wardyn vs Vilniaus miesto savivaldybés administracija et*, 12 ta' Mejju 2011, diskussa fit-Taqsima 4.6.

622 L-Awstrija, il-Qorti Amministrattiva Reġjonali f'Tirol, LVwG-2013/23/3455-2, 14 ta' Jannar 2014.

Eżempju: F'kawża⁶²³ mir-Renju Unit, l-istruzzjoni lil kelliema tal-Ingliz mhux nattiv biex ma titkellemx il-lingwa nattiva tagħha fuq ix-xogħol kienet ġustifikata. Il-qrat nazzjonali sabu li t-trattament tar-riktorrenta ma kienx marbut man-nazzjonali tagħha. Huma aċċettaw li r-raġuni għall-istruzzjoni mogħtija lilha kienet minħabba suspecti raġonevoli (ibbażati fuq l-imġiba tagħha) li tista' tkun attivista għad-drittijiet tal-annimali li trid tinfiltra l-kumpanija, li kienet involuta fl-ittestjar ta' prodotti fuq l-annimali. Għalhekk, għal raġunijiet ta' sigurtà, kien importanti li l-maniġers li jitkellmu bl-Ingliz ikunu jistgħu jifhmu l-personal tagħhom fuq il-post tax-xogħol.

Għal aktar preċiżazzjoni dwar kif ir-raġuni protetta tal-lingwa taħdem fil-prattika, huwa possibbli li wieħed juža kawża deċiża mill-Kumitat tad-Drittijiet tal-Bniedem tan-NU (HRC), responsabbli għall-interpretazzjoni u l-monitoraġġ tal-konformità mal-Patt Internazzjonali dwar id-Drittijiet Ċivili u Politici (ICCPR, li l-Istati Membri kollha tal-UE ngħaqdu miegħu).

Eżempju: F'*Diergaardt vs In-Namibia*,⁶²⁴ l-applikanti kienu jagħmlu parti minn grupp ta' minoranza ta' nisel Ewropew, li qabel kienu gawdew minn awtonomija politika u issa waqa' fi ħdan l-istat tan-Namibia. Il-lingwa użata minn din il-komunità kienet l-Afrikaans. L-applikanti lmentaw li matul il-proċedimenti tal-qorti kienu obbligati jużaw l-Ingliz minflok l-ilsien matern tagħhom. Huma lmentaw ukoll dwar il-politika tal-istat li jirrifjuta li jirrispondi bl-Afrikaans għal kwalunkwe komunikazzjoni bil-miktub jew orali mill-applikanti, għalkemm kellhom il-kapaċità li jagħmlu dan. L-HRC sab li ma kien hemm l-ebda ksur tad-dritt għal proċess ġust, billi l-applikanti ma setgħux juru li kienu affettwati b'mod negattiv mill-użu tal-Ingliz matul il-proċedimenti tal-qorti. Dan jissuġġerixxi li d-dritt għal interpretu waqt proċess ma jestendix għal sitwazzjoni fejn il-lingwa sempliċiment ma tkunx il-lingwa materna tal-vittma allegata. Minflok, għandu jkun il-każ li l-vittma ma tkunx kapaċi tifhem jew tikkomunika b'mod suffiċjenti f'dik il-lingwa. L-HRC sab ukoll li l-politika uffiċjali tal-istat għar-rifjut li jikkomunika b'lingwa oħra minbarra l-lingwa uffiċjali (l-Ingliz) kienet tikkostitwixxi ksur tad-dritt

⁶²³ Ir-Renju Unit, it-Tribunal tal-Appell tal-Impjiegi, *Kelly vs Covance Laboratories Limited*, UKEAT/0186/15/LA, 20 ta' Ottubru 2015.

⁶²⁴ HRC, *Diergaardt et vs In-Namibia*, Komunikazzjoni Nru 760/1997, 6 ta' Settembru 2000.

għall-ugwaljanza quddiem il-liġi fuq il-baži tal-lingwa. Filwaqt li l-istat jista' jagħzel il-lingwa ufficjali tiegħu, għandu jippermetti lill-ufficjali jirrispondu b'lingwi oħra fejn ikunu jistgħu jagħmlu dan.

5.11. Opinjoni politika jew opinjoni oħra

Skont il-KEDB, “opinjoni politika jew opinjoni oħra” hija elenkata espressament bħala raġuni protetta. Madankollu, **skont id-dritt tal-UE** dawn ma jidhrux fost ir-raġunijiet protetti mid-direttivi tal-UE dwar in-nondiskriminazzjoni.

Fil-livell ġenerali, fil-kawża *Handyside vs Ir-Renju Unit*, il-QEDB stabbiliet li d-dritt ġhal-libertà tal-espressjoni se jiaproteġi mhux biss l-“informazzjoni” jew l-“ideat” li jintlaqgħu b’mod favorevoli jew jiġu meqjusa bħala offensivi jew bħala kwistjoni ta’ indifferenza, iżda wkoll dawk li joffendu, jixxokkjaw jew jiddisturbaw l-istat jew kwalunkwe settur tal-popolazzjoni”.⁶²⁵ L-opinjoni politika nghat替 status privileġġat. Il-QEDB enfasizzat ripetutament li l-elezzjonijiet tielsa u l-libertà tal-espressjoni, b’mod partikolari l-libertà tad-dibattitu politiku, jikkostitwixxu “l-pedament ta’ kwalunkwe sistema demokratika”.⁶²⁶ Għaldaqstant, is-setgħat tal-istati li jimponu restrizzjonijiet fuq l-espressjoni politika jew dibattitu dwar kwistjoniċċi ta’ interessa pubbliku huma limitati ħafna.⁶²⁷

Eżempju: F’*Virabyan vs L-Armenja*,⁶²⁸ l-applikant, membru ta’ wieħed mill-partiti tal-oppożizzjoni ewlenin, ilmenta skont l-Artikolu 14 flimkien mal-Artikolu 3 tal-KEDB li kien soġġett għal trattament hażin fil-kustodja minħabba l-opinjoni politika tiegħu. Il-QEDB sabet li kien soġġett għal forma partikolarmen krudili ta’ trattament hażin bi ksur tal-Artikolu 3. Waqt eżaminazzjoni tal-ilment skont l-Artikolu 14, il-QEDB innotat li “l-pluraliżmu politiku, li jimplika koeżiżtenza paċċifika ta’ diversità ta’ opinjonijiet u movimenti politici, huwa ta’ importanza partikolari għas-soprapivenza ta’ socjetà demokratika bbażata fuq l-istat tad-dritt, u atti ta’ vjolenza mwettqa minn aġenti tal-istat li huma maħsuba biex irażżu, jeliminaw jew jiskoraġġixxu d-dissens politiku jew biex jikkastigaw lil dawk li għandhom jew li jsemmgħu opinjoni politika kuntrarja, huma ta’ theddida speċjali għall-ideali

625 QEDB, *Handyside vs Ir-Renju Unit*, Nru 5493/72, 7 ta’ Dicembru 1976.

626 QEDB, *Oran vs It-Turkija*, Nru 28881/07 u 37920/07, 15 ta’ April 2014, punt 51.

627 QEDB, *Kurski vs Il-Polonja*, Nru 26115/10, 5 ta’ Lulju 2016, punt 47.

628 QEDB, *Virabyan vs L-Armenja*, Nru 40094/05, 2 ta’ Ottubru 2012.

u l-valuri ta' tali socjetà.⁶²⁹ Madankollu, il-QEDB sabet li l-evidenza fil-kawża ma kinitx bizzejjed biex tipprova li t-trattament hażin kien immotivat mill-opinjoni politika tiegħu. B'mod partikolari, hija ddikjarat li s-sejba li l-arrest tal-applikant kien politikament motivat ma kinitx bizzejjed biex jiġi konkuż li t-trattament hażin kien ingħata wkoll għal raġunijiet politici. Il-QEDB saħqet li l-istat kellu "dmir addizzjonali li jieħu l-passi kollha raġonevoli biex jikxf kwalunkwe motiv politiku u biex jistabbilixxi jekk l-intolleranza lejn opinjoni politika kuntrarja setgħetx kellha rwol fl-avvenimenti jew le."⁶³⁰ Hija sabet li l-awtoritajiet ma kienu għamlu kważi xejn biex jivverifikaw rabta kawżali possibbli bejn l-allegati motivi politici u l-abbuż li sofra l-applikant. Bħala konkużjoni, hija ddeċidiet li l-mod li bih l-awtoritajiet kienu investigaw il-każ kien jikkostitwixxi ksur tal-Artikolu 14 tal-Konvenzjoni meħud flimkien mal-Artikolu 3 fil-parti proċedurali tagħha.

Eżempju: F'*Redfearn vs Ir-Renju Unit*,⁶³¹ l-applikant kien tkeċċa minħabba l-affilazzjoni politika tiegħu ma' partit politiku tal-lemin estrem li ppromwova, fost l-oħrajn, il-fehma li l-poplu abjad biss għandu jkun ċittadin tar-Renju Unit u appella għat-tnejħiha mill-pajjiż ta' popolazzjonijiet mhux bojod stabbiliti. L-applikant kien jaħdem bħala xufier tal-karozzi tal-linja għal kumpanija privata li tipprovd servizzi ta' trasport għall-awtoritajiet lokali. Il-maġgoranza tal-passiġġieri tiegħu kienu ta' origini Asjatika. Ma kien hemm l-ebda l-ment dwar xogħlu jew dwar l-imġiba tiegħu fuq ix-xogħol. Madankollu, ladarba ġie elett bħala kunsillier lokali għall-partit tal-lemin, fil-qosor tkeċċa minħabba t-thassib tal-impiegatur tiegħu li l-applikant jista' jipperikola l-kuntratt tiegħu ma' kunsill lokali biex jittrasporta persuni vulnerabbi ta' diversi etniċitajiet. L-applikant ilmenta li t-tkeċċija tiegħu, motivata biss fuq il-baži tal-involviment politiku tiegħu, kisret id-drittijiet tiegħu taħt l-Artikoli 10 u 11 tal-Konvenzjoni.

Il-QEDB ma eżaminatx jekk it-tkeċċija nnifisha kinitx iż-ġġustifikata. Madankollu, instab ksur tal-Artikolu 11 fuq il-baži li ma setax jikkontesta t-tkeċċija. Il-QEDB innotat li "fin-nuqqas ta' salvagwardji ġudizzjarji, sistema legali li tippermetti t-tkeċċija mill-impieg sempliċiment minħabba s-sħubja tal-impiegat ma' partit politiku ġġorr magħha l-potenzjal ta' abbuż".⁶³² Il-QEDB enfasizzat ukoll li d-dritt tal-applikant li jikkontesta t-tkeċċija tiegħu kien għadu validu,

629 Ibid., punt 200.

630 Ibid., punt 218.

631 QEDB, *Redfearn vs Ir-Renju Unit*, Nru 47335/06, 6 ta' Novembru 2012.

632 Ibid., punt 55.

minkejja n-natura tat-twemmin politiku tiegħu li jiddikjara: "L-Artikolu 11 huwa applikabbi mhux biss għal persuni jew assoċjazzjonijiet li l-fehmiet tagħhom huma milqugħha b'mod favorevoli jew meqjusa bħala offensivi jew bħala kwistjoni ta' indifferenza, iżda wkoll għal dawk li l-fehmiet tagħhom joffendu, jixxokkjaw jew jiddisturbaw".⁶³³

5.12. "Status ieħor"

Skont il-KEDB, it-terminu "status ieħor" huwa definit b'mod wiesa' mill-QEDB bħala "differenzi bbażati fuq karatteristika identifikabbi, oġġettiva, jew personali, jew 'status', li permezz tiegħu l-individwi jew il-gruppi jistgħu jintgħarfu minn xulxin."⁶³⁴ Barra minn hekk, l-interpretazzjoni ta' dan il-kunċett "ma kinitx limitata għal karatteristiċi li huma personali fis-sens li huma innati jew inerenti".⁶³⁵

Kif jidher mir-raġunijiet protetti deskritti qabel, il-QEDB żviluppat diversi raġunijiet taħt il-kategorija "status ieħor", li ħafna minnhom jikkoinċidu ma' dawk żviluppati fil-qafas tad-dritt tal-UE, bħall-orientazzjoni sesswali, l-età u d-diżabbiltà.

Barra mid-diżabbiltà, l-età u l-orientazzjoni sesswali, il-QEDB irrikonoxxiet ukoll li l-karatteristiċi li ġejjin huma raġunijiet protetti taħt "status ieħor": il-filazzjoni tal-missier;⁶³⁶ l-istat cívili;⁶³⁷ is-sħubija f'organizzazzjoni;⁶³⁸ il-grad militari;⁶³⁹ il-paternità ta' tfal imwielda barra miż-żwieġ;⁶⁴⁰ il-post ta' residenza;⁶⁴¹ is-saħħha jew kwalunkwe kundizzjoni medika;⁶⁴² l-i-status ta' eks ufficjal tal-KGB;⁶⁴³ il-persuni

⁶³³ *Ibid.*, punt 56.

⁶³⁴ QEDB, *Novruk et vs Ir-Russia*, Nru 31039/11 u oħrajn, 15 ta' Marzu 2016, punt 90.

⁶³⁵ QEDB, *Biao vs Id-Danimarka* [GC], Nru 38590/10, 24 ta' Mejju 2016, punt 89.

⁶³⁶ QEDB, *Weller vs L-Ungerija*, Nru 44399/05, 31 ta' Marzu 2009.

⁶³⁷ QEDB, *Petrov vs Il-Bulgarija*, Nru 15197/02, 22 ta' Mejju 2008.

⁶³⁸ QEDB, *Danilenkov et vs Ir-Russia*, Nru 67336/01, 30 ta' Lulju 2009 (trade union); QEDB, *Grande Oriente d'Italia di Palazzo Giustiniani vs L-Italja (Nru 2)*, Nru 26740/02, 31 ta' Mejju 2007 (freemasons).

⁶³⁹ QEDB, *Engel et vs In-Netherlands*, Nru 5100/71 u oħrajn, 8 ta' Ĝunju 1976.

⁶⁴⁰ QEDB, *Sommerfeld vs Il-Ğermanja* [GC], Nru 31871/96, 8 ta' Lulju 2003; QEDB, *Sahin vs Germanja* [GC] Nru 30943/96, 8 ta' Lulju 2003.

⁶⁴¹ QEDB, *Carson et vs Ir-Renju Unit* [GC], Nru 42184/05, 16 ta' Marzu 2010; QEDB, *Pichkur vs L-Ukrajna*, Nru 10441/06, 7 ta; Novembru 2013.

⁶⁴² QEDB, *Novruk et vs Ir-Russia*, Nru 31039/11 u oħrajn, 15 ta' Marzu 2016.

⁶⁴³ ECtHR, *Sidabras et vs Il-Litwanja*, Nru 50421/08 u 56213/08, 23 ta' Ĝunju 2015.

rtirati impjegati f'ċerti kategoriji tas-settur pubbliku;⁶⁴⁴ id-detenuuti taħt arrest preventiv.⁶⁴⁵

Eżempju: F'*Varnas vs Il-Litwanja*,⁶⁴⁶ l-applikant kien ġie rrifjutat permess biex jirċievi żjarat konjugali minn martu matul id-detenzjoni tiegħu ta' qabel il-proċess minħabba li, kif iddiċċaraw l-awtoritajiet rilevanti, "detenuuti li ma jkunux ġew ikkundannati ma kellhom l-ebda dritt għal żjarat konjugali". Għaldaqstant, id-differenza fit-trattament kienet ibbażata fuq il-fatt li l-applikant kien detenut f'arrest preventiv u mhux priġunier misjub ħati. Il-QEDB sabet li l-awtoritajiet kienu naqsu milli jipprovd u kwalunkwe ġustifikazzjoni raġonevoli u oġgettiva għad-differenza fit-trattament u għalhekk aġixxew b'mod diskriminatoryu. B'mod partikolari, il-kunsiderazzjoni tas-sigurtà ma tistax isservi bħala ġustifikazzjoni. Il-mara tal-applikant la kienet xhud u lanqas koakkużata fil-każijiet kriminali kontrih, għalhekk ma kien hemm l-ebda riskju li jiġi mfixxel il-proċess tal-ġbir tal-evidenza. Il-QEDB saħqet li l-awtoritajiet kienu bbażaw fuq in-normi legali, mingħajr ma spiegaw għaliex dawk il-projbizzjonijiet kienu meħtieġa u ġġustifikati fis-sitwazzjoni specifika tiegħu. Il-QEDB qieset ukoll li l-perjodu partikolarment twil tad-detenzjoni ta' qabel il-proċess tal-applikant (sentejn fil-mument meta l-applikant kien talab żjara konjugali għall-ewwel darba) kisser il-ħajja tal-familja tiegħu b'tali mod li ma setax jiġi ġġustifikat mil-limitazzjonijiet inerrenti involuti fid-detenzjoni.

Skont l-ESC, il-lista tar-raġunijiet għal diskriminazzjoni pprojbita specifikata fl-Artikolu E tal-KES (riveduta) lanqas ma hi eżawrjenti.

Eżempju: F'*Associazione Nazionale Giudici di Pace vs L-Italja*,⁶⁴⁷ l-ECSR eżamina d-differenzi fl-istatus legali bejn kategoriji differenti ta' mħallfin (imħallfin permanenti u onorarji). L-organizzazzjoni rikorrenti allegat li persuni li jwettqu d-dmirijiet tal-Qorti Konciliatorja ġew diskriminati fi kwistjonijiet ta' sigurtà soċċali meta mqabbla ma' mħallfin permanenti u tipi oħra ta' mħallfin onorarji. Il-Qrati Konciliatorji, bħala membri tal-ġudikatura,

⁶⁴⁴ ECtHR, *Fábián vs L-Ungerija* [GC], Nru 78117/13, 5 ta' Settembru 2017. Il-kawża ġiet riferuta lill-Awla Manja.

⁶⁴⁵ ECtHR, *Varnas vs Il-Litwanja*, Nru 42615/06, 9 ta' Lulju 2013.

⁶⁴⁶ *Ibid*.

⁶⁴⁷ ECSR, *Associazione Nazionale Giudici di Pace vs L-Italja*, Ilment Nru 102/2013, 5 ta' Lulju 2016.

fil-prattika eżerċitaw l-istess dmirijiet bħal imħallfin permanenti. Barra minn hekk, iż-żewġ kategoriji gew ittrattati bl-istess mod għal skopijiet ta' taxxa u l-istess proċedura ta' reklutaġġ qiegħi applikata fir-rigward taż-żewġ kategoriji. Id-differenza ewlenija kienet li l-Qrati Konċiljatorji ġew miċħuda l-istatus legali tal-impiegati taċ-ċivil u l-ħaddiema, u d-dispożizzjonijiet dwar ir-remunerazzjoni, is-sigurtà soċjali, il-pensioni u l-liv kienu japplikaw biss għal imħallfin permanenti. Dan irriżulta f'sitwazzjoni fejn xi Qrati Konċiljatorji ssuspendew jew naqqsu l-attività professionali tagħhom, u b'hekk ma kinux intitolati għall-protezzjoni tas-sigurtà soċjali, filwaqt li l-oħrajn gawdew kopertura tas-sigurtà soċjali li ġejja minn sorsi oħra (taħt skema tal-pensioni, kuntratt ta' impieg, jew attivitá professionali indipendenti). L-ECSR sab li l-kompli assenjati liż-żewġ gruppi u l-kompli mwettqa kienu simili, u kkonfermat li l-Qrati Konċiljatorji kienu f'sitwazzjoni komparabbi mal-imħallfin permanenti.

Il-gvern ressaq diversi argumenti biex jiġi justifika t-trattament differenzjali. Huma rreferew b'mod partikolari għall-proċedura ta' selezzjoni, it-terminu fiss fil-kariga, ix-xogħol part-time, is-servizz onorarju jew ir-remunerazzjoni b'kumpens. L-ECSR sab li dawn l-argumenti kienu jikkonċernaw biss il-modalitajiet ta' organizzazzjoni tax-xogħol u ma kinux jikkostitwixxu ġustifikazzjoni oġġettiva u raġonevoli tat-trattament differenzjali. Bħala konklużjoni, sab ksur tal-Artikolu E moqri flimkien mal-Artikolu 12 (1) tal-Karta fir-rigward tal-Qrati Konċiljatorji li kienu eskuži mill-kopertura tas-sigurtà soċjali.

Skont id-direttivi **tal-UE** dwar in-nondiskriminazzjoni, hija pprojbita biss id-diskriminazzjoni bbażata fuq ir-raġuni speċifikata. Konsegwentement, id-differenzi fit-trattament bejn il-persuni f'sitwazzjonijiet komparabbi li mhumiex ibbażati fuq waħda mir-raġunijiet protetti ma jikkostitwixxu diskriminazzjoni.⁶⁴⁸

Eżempju: *F'Petya Milkova vs Izpalnitelen direktor na Agentsiata za privatizatsia i sledprivatizatsionen kontrol*,⁶⁴⁹ l-ilment dwar id-diskriminazzjoni kien jikkonċerna leġiżlazzjoni nazzjonali li tagħti protezzjoni speċifika minn qabel lill-impiegati b'certi diżabbiltajiet fil-każ ta' tkeċċija, mingħajr ma tagħti tali protezzjoni lill-impiegati taċ-ċivil bl-istess diżabbiltajiet. Il-QGħUE saħqet li

648 QGħUE, C-13/05, *Sonia Chacón Navas vs Eurest Colectividades SA* [GC], 11 ta' Lulju 2006.

649 QGħUE, C-406/15, *Petya Milkova vs Izpalnitelen direktor na Agentsiata za privatizatsia i sledprivatizatsionen kontrol*, 9 ta' Marzu 2017.

differenza fit-trattament minħabba d-diżabbiltà tista' tigi stabbilita biss jekk il-leġiżlazzjoni nazzjonali tuża kriterju li ma jkunx marbut b'mod inseparabbi mad-diżabilità. F'din il-kawża, id-differenza fit-trattament kienet ibbażata fuq ir-relazzjoni tal-impieg innifisha, u bħala tali ma kinitx taqa' fil-qafas ġenerali stabbilit mid-Direttiva dwar I-Ugwaljanza fl-Impiegji.

6

Kwistjonijiet proċedurali fid-dritt tan-nondiskriminazzjoni

UE	Kwistjonijiet koperti	KtE
Id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza fl-impjegi (2000/78/KE), l-Art. 10	Il-qsim tal-oneru tal-provi	KEDB, l-Art. 3 (il-projbizzjoni tat-tortura), l-Art. 14 (il-projbizzjoni tad-diskriminazzjoni)
Id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza Razzjali (2000/43/KE), l-Art. 8		QEDB, <i>Virabyan vs L-Armenja</i> , Nru 40094/05, 2012
Id-Direttiva dwar is-Sessi u l-Prodotti u s-Servizzi (2004/113/KE), l-Art. 9		QEDB, <i>Timishev vs Ir-Russja</i> , Nri 55762/00 u 55974/00, 2005
Id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza bejn is-Sessi (tfassil mill-ġdid) (2006/54/KE), l-Art. 19		
QGUE, C-81/12, <i>Accept vs Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării</i> , 2013		
QGUE, C-415/10, <i>Meister vs Speech Design Carrier Systems GmbH</i> , 2012		
QGUE, C-104/10, <i>Kelly vs National University of Ireland</i> , 2011		
QGUE, C-54/07, <i>Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding vs Firma Feryn NV</i> , 2008		
QGUE, C-381/99, <i>Brunnhöfer vs Bank der österreichischen Postsparkasse AG</i> , 2001		

UE	Kwistjonijiet koperti	KtE
QGUE, C-423/15, <i>Kratzer vs R+V Allgemeine Versicherung AG</i> , 2016 QGUE, C-54/07, <i>Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding vs Firma Feryn NV</i> , 2008	Čirkostanzi irrilevanti għas-sejha tad-diskriminazzjoni	QEDB, <i>D.H. et vs Ir-Repubblika Čeka</i> [GC], Nru 57325/00, 2007
QGUE, C-527/13, <i>Cachaldora Fernández vs INSS u TGSS</i> [GC], 2015 QGUE, Kawżi magħquda C-4/02 u C-5/02, <i>Schönheit vs Stadt Frankfurt am Main u Becker vs Land Hessen</i> , 2003 QGUE, C-167/97, <i>Regina vs Secretary of State for Employment</i> , 1999	Ir-rwol tal-istatistika u data oħra	QEDB, <i>Di Trizio vs L-Iżvizzera</i> , Nru 7186/09, 2016 QEDB, <i>Abdu vs Il-Bulgarija</i> , Nru 26827/08, 2014 QEDB, <i>Opuz vs It-Turkija</i> , Nru 33401/02, 2009 QEDB, <i>D.H. et vs Ir-Repubblika Čeka</i> [GC], Nru 57325/00, 2007
Id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza fl-Impjieg, I-Art. 17 Id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza Razzjali, I-Art. 15 Id-Deciżjoni Qafas dwar ir-razziżmu u l-ksenofobia (2008/913/ĠA) QGUE, C-407/14, <i>Arjona Camacho vs Securitas Seguridad España, SA</i> , 2015 QGUE, C-81/12, <i>Accept vs Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării</i> , 2013	L-infurzar tad-dritt tan-nondiskriminazzjoni	KEDB, I-Art. 6 (id-dritt għal proċediment ġust), I-Art. 8 (id-dritt għar-rispett tal-hajja privata u tal-familja), I-Art. 14 (il-projbizzjoni tad-diskriminazzjoni) QEDB, <i>Sidabras et vs Il-Litwanja</i> , Nru 50421/08 u 56213/08, 2015 QEDB, <i>García Mateos vs Spanja</i> , Nru 38285/09, 2013 QEDB, <i>Hulea vs Ir-Rumanija</i> , Nru 33411/05, 2012

Punti ewlenin

- Il-piżi inizjali jaqa' fuq l-ilmentatur biex jistabbilixxi evidenza li tissuġġerixxi li saret diskriminazzjoni.
- L-evidenza statistika tista' tintuża biex twassal għal preżunzjoni ta' diskriminazzjoni.
- Il-piżi imbagħad jghaddi għand il-konvenut li jrid jipprovd evidenza li turi li t-trattament inqas favorevoli ma kienx ibbażat fuq waħda mir-raġunijiet prottetti.
- Il-preżunzjoni ta' diskriminazzjoni tista' tigħi kkonfutata billi tingħata prova: jew li l-vittma ma tkunx f'sitwazzjoni simili ghall-“komparatur” tagħha; jew li d-differenza fit-trattament tkun ibbażata fuq xi fattur oggettiv, mhux konness mar-raġuni prottetta. Jekk il-konvenut jonqos milli jirribatti din il-preżunzjoni xorta jistgħu jippruvaw jiġiġustifikaw it-trattament differenzjali.

Id-diskriminazzjoni ma għandhiex tendenza li tiġi espressa b'mod miftuħ u faċilment identifikabbli. Hafna drabi jkun diffiċli li tiġi ppruvata d-diskriminazzjoni diretta għalkemm, mid-definizzjoni, it-trattament differenzjali jkun ibbażat fuq karatteristika tal-vittma b'mod “miftuħ”. Kif diskuss fil-Kapitolu 2, ir-raġuni għat-trattament differenzjali ġafna drabi ma tijix espressa jew hija relatata b'mod superficjali ma' fattur ieħor (dawn il-benefiċċji kkundizzjonati fuq individwu li jkun irtirat, li huma konnessi mal-età bħala raġuni protetta). F'dan is-sens, każżejjiet fejn l-individwi jiddikjaraw b'mod miftuħ il-baži tagħhom għal trattament differenzjali bħala waħda mir-raġunijiet protetti, huma relativament rari. Tista' tinstab eċċeżzjoni għal dan il-każ fil-kawża Feryn,⁶⁵⁰ fejn is-sid ta' kumpanija fil-Belġju ddikjara, permezz ta' reklami u verbalment, li l-ebda “immigrant” mhu se jiġi rreklutat biex jaħdem għalih. Il-QGUE sabet li dan kien każ-ċar ta' diskriminazzjoni diretta abbażi tar-razza jew l-etnicità. Madankollu, il-konvenuti mhux dejjem jiddikjaraw li qed jittrattaw lil xi ħadd b'mod inqas favorevoli minn oħrajan, u lanqas ma jindikaw ir-raġuni tagħhom għal dan. Mara tista' tiġi rrifjutata għal impieg u jgħidulha li hija sempliċiment “inqas kwalifikata” mill-kandidat raġel li jiġi offrut ix-xogħol. F'din is-sitwazzjoni, il-vittma tista' ssibha diffiċli li tipprova li kienet iddiskriminata direttament minħabba s-sess tagħha.

Sabiex tiġi indirizzata d-diffikultà li jiġi ppruvat li t-trattament differenzjali kien ibbażat fuq raġuni protetta, id-dritt Ewropew tan-nondiskriminazzjoni jippermetti l-qsim tal-oneru tal-provi. Għaldaqstant, ladarba r-rirkorrent ikun jista' juri l-fatti li minnhom jista' jkun preżunt li d-diskriminazzjoni setgħet seħħet, l-oneru tal-provi jaqa' fuq il-konvenut sabiex jipprova mod ieħor. Din il-bidla fl-oneru tal-provi hija partikolarment ta' għajnejha f'talbiet ta' diskriminazzjoni indiretta fejn huwa meħtieġ li jiġi ppruvat li regoli jew prattiki partikolari għandhom impatt sproporzjonat fuq grupp partikolari. Sabiex tiżdied il-preżunzjoni ta' diskriminazzjoni indiretta, jista' jkun meħtieġ li l-ilmentatur jiddependi fuq data statistika li tipprova x-xejriet ġenerali ta' trattament differenzjali. Xi ġurisdizzjonijiet nazzjonali jaċċettaw ukoll evidenza ġġenerata permezz ta' “ttestjar tas-sitwazzjoni”.

6.1. Iċ-ċaqliq tal-oneru tal-provi

L-obbligu normalment jaqa' fuq il-persuna li tressaq it-talba biex tikkonvinċi lill-korp li jiddeċiedi dwar l-okkorrenza tad-diskriminazzjoni. Madankollu, jista' jkun

⁶⁵⁰ QGUE, C-54/07, *Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding vs Firma Feryn NV*, 10 ta' Lulju 2008.

partikolarment diffiċli li jintwera li t-trattament differenzjali li ngħata kien ibbażat fuq karatteristika protetta partikolari. Dan ġħaliex il-motiv wara t-trattament differenzjali spiss ikun ježisti biss f'moħħ il-konvenut. Għaldaqstant, fil-biċċa l-kbira l-allegazzjonijiet ta' diskriminazzjoni jkunu bbażati fuq inferenzi oġgettivi relatati mar-regola jew prattika inkwistjoni. Fi kliem ieħor, l-attur irid juri li l-unika spjegazzjoni raġonevoli għad-differenza fit-trattament hija l-karatteristika protetta tal-vittma, bħas-sess jew ir-razza. Il-prinċipju japplika bl-istess mod f'każijiet ta' diskriminazzjoni diretta jew indiretta.

Minħabba li l-allegat konvenut ikollu fil-pussess tiegħu l-informazzjoni meħtieġa biex jiprova allegazzjoni, id-dritt tan-nondiskriminazzjoni jippermetti li l-oneru tal-provi jinqasam mal-allegat konvenut (iċ-ċaqlaq tal-oneru tal-provi). Ladarba l-persuna li tkun qed tallega d-diskriminazzjoni tistabbilixxi preżunzjoni ta' diskriminazzjoni (diskriminazzjoni *prima facie*), l-oneru mbagħad jiċċaqlaq għand il-konvenut, li jrid juri li d-differenza fit-trattament mhijiex diskriminatorja. Dan jista' jsir jew billi jiġi ppruvat li ma kien hemm l-ebda rabta kawżali bejn ir-raġuni pprojbita u t-trattament differenzjali, jew billi jintwera li għalkemm it-trattament differenzjali huwa relata mar-raġuni pprojbita, dan għandu ġustifikazzjoni raġonevoli u oġgettiva. Jekk l-allegat diskriminatur ma jkunx jista' jipprova l-ebda waħda mit-tnejn, dan jinżamm responsabbli għad-diskriminazzjoni.

Il-prinċipju tal-qsim tal-oneru tal-provi huwa integrat sew fid-dritt tal-UE⁶⁵¹ u tal-KEDB. L-ECSR irrikonoxxa wkoll li fi kwistjonijiet ta' diskriminazzjoni, l-oneru tal-provi ma għandux jistrieh kompletament fuq l-ilmentatur, iżda għandu jkun is-suġġett ta' aġġustament xieraq.⁶⁵²

Skont id-dritt tal-UE, il-preambolu tad-Direttiva 2006/54/KE⁶⁵³ jenfasizza li “[I]-adozzjoni ta' regoli fuq id-dmir tal-prova jilħab irwol sinifikanti sabiex jassigura li l-prinċipju ta' trattament ugħwali jista' jkun effettivament infurzat. Bħalma ddeċidiet il-Qorti tal-Ġustizzja iddeċidiet, għalhekk għandhom jittieħdu

651 Minbarra l-kawżi msemmija hawn taħt, ara: Id-Direttiva dwar l-Ugħwaljanza Razzjali, l-Art. 8; Id-Direttiva dwar l-Ugħwaljanza fl-Impjieg, l-Art. 10; Id-Direttiva dwar l-Ugħwaljanza bejn is-Sessi (tfassil mill-ġdid), l-Art. 19; Id-Direttiva dwar is-Sessi u l-Prodotti u s-Servizzi, l-Art. 9.

652 ECSR, *Associazione Nazionale Giudici di Pace vs L-Italia*, Ilment Nru 102/2013, 5 ta' Lulju 2016, punt 73; ECSR, *SUD Travail Affaires Sociales, SUD ANPE u SUD Collectivité Territoriales vs Franzia*, Ilment Nru 24/2004, 8 ta' Novembru 2005; ECSR, *Mental Disability Advocacy Centre (MDAC) vs Il-Bulgarija*, Ilment Nru 41/2007, 3 ta' Gunju 2008.

653 Id-Direttiva 2006/54/KE tal-Parlament Ewropew u tal-Kunsill tal-5 ta' Lulju 2006 dwar l-implementazzjoni tal-prinċipju ta' opportunitajiet indaq s-ugħalli ta' l-irġiel u n-nisa fi kwistjonijiet ta' impjieg u xogħol (tfassil mill-ġdid).

dispozizzjonijiet li jiġuraw li d-dmir tal-prova jmur fuq il-konvenut fejn ikun hemm kaž prima facie ta' diskriminazzjoni, barra meta jkun hemm proċeduri fejn huwa għall-qorti jew organi nazzjonali oħra kompetenti sabiex jinvestigaw il-fatti." L-obbligu li l-oneru tal-provi trasferit jiġi introdott fir-regolamenti domestiċi tal-Istati Membri tal-UE dwar in-nondiskriminazzjoni jidher ukoll fid-Direttiva dwar l-Ugwaljanza Razzjali,⁶⁵⁴ fid-Direttiva Qafas dwar l-Impjieg⁶⁵⁵ u fid-Direttiva dwar l-Ugwaljanza bejn is-Sessi mfassla mill-ġdid.⁶⁵⁶

Skont id-dritt tal-KEDB, il-qsim tal-oneru tal-provi ġie spjegat permezz tal-każistika tal-QEDB. Flimkien ma' mekkaniżmi oħra reġjonali u globali għall-protezzjoni tad-drittijiet tal-bniedem, il-każistika tal-QEDB adottat il-qsim tal-oneru tal-provi b'mod aktar ġenerali biex tipprova l-allegazzjonijiet ta' ksur tad-drittijiet

tal-bniedem. Il-prattika tal-QEDB hija li thares lejn l-evidenza disponibbli b'mod ġenerali, b'kunsiderazzjoni tal-fatt li huwa l-istat li spiss ikollu kontroll fuq ħafna mill-informazzjoni meħtieġa biex jagħti prova ta' allegazzjoni. Għaldaqstant, jekk il-fatti kif ipprezentati mir-rikorrent jidhru kredibbli u konsistenti mal-evidenza disponibbli, il-QEDB taċċettahom bħala ppruvati, sakemm l-istat ma jkunx kapaċi joffri spjegazzjoni alternattiva konvinċenti. Fi kliem il-QEDB, hija taċċetta bħala fatti dawk id-dikjarazzjonijiet li jkunu

Oneru tal-prova maqsum: ir-rikorrent jeħtieġ li jippreżenta bixxejjed evidenza biex jissuġġerixxi li seta' seħħi trattament diskriminatorju. Dan iqajjem preżunzjoni ta' diskriminazzjoni, li l-allegat konvenut imbagħad ikollu jirribatti.

"sostnuti mill-evalwazzjoni ħielsa tal-evidenza kollha, inkluži l-inferenzi li jistgħu joħorġu mill-fatti u s-sottomissionijiet tal-partijiet... [P]rova tista' ssegwi mill-koeżiżtenza ta' inferenzi sodi, čari u konkordanti biżżejjed jew ta' preżunzjoniċċi ta' fatt mhux ikkonfutati simili. Barra minn hekk, il-livell ta' persważjoni meħtieġ għall-ilħuq ta' konklużjoni partikolari u, f'dan ir-riġward, id-distribuzzjoni tal-oneru tal-provi, huma intrinsikament marbuta

654 Id-Direttiva tal-Kunsill 2000/43/KE tad-29 ta' Ĝunju 2000 li implimenta l-prinċipju tat-trattament ugħali bejn il-persuni irrespettivament mill-origini tar-razza jew l-etniċità.

655 Id-Direttiva tal-Kunsill 2000/78/KE tas-27 ta' Novembru 2000 li tistabbilixxi qafas ġenerali għall-ugwaljanza fit-trattament fl-impjieg u fix-xogħol.

656 Id-Direttiva 2006/54/KE tal-Parlament Ewropew u tal-Kunsill tal-5 ta' Lulju 2006 dwar l-implementazzjoni tal-prinċipju ta' opportunitajiet indaqs u ta' trattament ugħali ta' l-irġiel u n-nisa fi kwistjonijiet ta' impjieg u xogħol (tfassil mill-ġdid).

mal-ispecificità tal-fatti, in-natura tal-allegazzjoni magħmula u d-dritt tal-KEDB inkwistjoni.”⁶⁵⁷

Eżempju: F’*Timishev vs Ir-Russja*,⁶⁵⁸ ir-rikorrent allega li ma tkallieq jgħaddi minn punt ta’ kontroll f’rejjun partikolari minħabba l-origini etnika Čeċena tiegħu. Il-QEDB sabet li dan huwa korroborat minn dokumenti ufficjalji, li nnotaw l-eżixenza ta’ politika li tirrestrinġi l-moviment taċ-Čeċeni etniċi. L-ispiegazzjoni tal-istat instabel li ma kinitx konvinċenti minħabba inkonsistenzi fl-istqarrija tiegħu li l-vittma telqet b’mod volontarju wara li ġiet irrifutata l-priorità fil-kju. Għaldaqstant, il-QEDB aċċettat li l-applikant kien ġie ddiskriminat abbaži tal-etniċità tiegħu.

Skont id-dritt tal-UE, il-persuna li tiddikjara li saret diskriminazzjoni kontriha l-ewwel trid tistabbilixxi l-fatti li minnhom jista’ jkun preżunt li kien hemm diskriminazzjoni. Il-valutazzjoni tal-fatti li minnhom jista’ jkun preżunt li kien hemm diskriminazzjoni hija kwistjoni għall-korpi ġudizzjarji nazzjonali, f’konformità mad-dritt jew il-prattika nazzjonali.

Eżempju: F’*Susanna Brunnhofer vs Bank der österreichischen Postsparkasse AG*,⁶⁵⁹ ir-rikorrenti allegat diskriminazzjoni sesswali minħabba li tkallset inqas minn kollega raġel li kien fuq l-istess grad ta’ ḥlas. Il-QGħUE ddikjarat li kien f’idejn ir-rikorrenti li tipprova, l-ewwel nett, li kienet qed tirċievi inqas paga mill-kontroparti raġel tagħha, u t-tieni li kienet qed twettaq xogħol ta’ valur ugħwali. Dan ikun biżżejjed biex iqajjem preżunzjoni li t-trattament differenzjali jista’ jiġi spjegat biss b’referenza għas-sess tagħha. Imbagħad jaqa’ f’idejn l-impiegatur li jxejjen dan.

Eżempju: F’*Patrick Kelly vs National University of Ireland (University College, Dublin)*,⁶⁶⁰ ir-rikorrent applika għal programm vokazzjonali f’University College Dublin (UCD) iżda l-applikazzjoni tiegħu ġiet irrifutata. Ir-rikorrent jemmen

657 QEDB, *Nachova et vs Il-Bulgaria* [GC], Nru 43577/98 u 43579/98, 6 ta’ Lulju 2005, punt 147. Dan huwa ripetut fil-kawża tal-QEDB, *Timishev vs Ir-Russja*, Nru 55762/00 u 55974/00, 13 ta’ Diċembru 2005, punt 39 u l-QEDB, *D.H. et vs Ir-Repubblika Čeka* [GC], Nru 57325/00, 13 ta’ Novembru 2007, punt 178.

658 QEDB, *Timishev vs Ir-Russja*, Nru 55762/00 u 55974/00, 13 ta’ Diċembru 2005, punti 40-44.

659 QGħUE, C-381/99, *Susanna Brunnhofer vs Bank der österreichischen Postsparkasse AG*, 26 ta’ Ġunju 2001, punti 51-62.

660 QGħUE, C-104/10, *Patrick Kelly vs National University of Ireland (University College, Dublin)*, 21 ta’ Lulju 2011.

Li huwa kien ikkwalifikat aħjar minn kandidata mara li kienet ġiet offruta post. Huwa argomenta li ma nghatax it-taħriġ minħabba d-diskriminazzjoni sesswali u talab li jiġu żvelati l-applikazzjonijiet l-oħra biex jiġu stabbiliti l-fatti. Il-UCD żvelat biss verżjonijiet aġġornati.

Il-QGUE ddecidiet li la d-Direttiva dwar l-oneru tal-provi f'każijiet ta' diskriminazzjoni bbażati fuq is-sess (97/80/KE) u lanqas id-Direttiva dwar it-Trattament Ugwali (76/207/KEE) ma jintitolaw b'mod ġenerali li applikant għat-taħriġ vokazzjonali jaċċessa l-informazzjoni dwar il-kwalifikasi tal-applikanti l-oħra abbaži ta' suspect ta' diskriminazzjoni, u li kwalunkwe żvelar ikun soġġett għar-regoli tal-UE dwar il-kunfidenzjalitā tad-data personali. Madankollu, kien f'idejn il-qorti nazzjonali li tiddeċċiedi jekk l-għan tad-Direttiva tal-Kunsill 97/80/KE⁶⁶¹ kienx jirrikjedi żvelar ta' tali fatti f'każijiet individwali.

Eżempju: *F'Galina Meister vs Speech Design Carrier Systems GmbH*,⁶⁶² l-applikazzjonijiet tar-rikkorrenti għal impieg bħala disinjatur tas-software ġew irrifjutati. Minħabba li hi tal-fehma li kienet tissodisfa l-ħtiġijiet tal-kariga, hija sostniet li sofriet minn trattament inqas favorevoli minn persuna oħra f'sitwazzjoni komparabbi fuq il-baži tas-sess, l-età u l-origini etnika tagħha. Il-QGUE ddecidiet li, f'konformità mal-leġiżlazzjoni tal-UE (id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza Razzjali (2000/43/KE), id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza fl-Impjegi (2000/78/KE) u d-Direttiva dwar l-Ugwaljanza bejn is-Sessi (tfassil mill-ġdid) (2006/54/KE), il-ħaddiema li jissodisfaw ir-rekwiziti ddikjarati fl-avviż ta' pozizzjoni vakanti iżda li l-applikazzjonijiet għax-xogħol tagħhom jiġu rrifjutati mhumiex intitolati li jingħataw xi raġuni dwar jekk il-pożizzjoni ġietx meħuda minn kandidat differenti fi tmiem il-proċess ta' reklutaġġ. Madankollu, ir-rifjut li tingħata tali informazzjoni jista' jitqies bħala wieħed mill-elementi li jippreżumi diskriminazzjoni f'dak il-proċess ta' reklutaġġ.

Skont il-KEDB, l-applikant iġorr l-oneru tal-provi bl-istess mod għal fatti li minnhom jista' jkun hemm diskriminazzjoni.

661 Id-Direttiva tal-Kunsill 97/80/KE tal-15 ta' Diċembru 1997 dwar il-piż tal-prova f'każijiet ta' diskriminazzjoni bbażati fuq is-sess, imħassra mid-Direttiva 2006/54/KE tal-Parlament Ewropew u tal-Knsill tal-5 ta' Luju 2006 dwar l-implementazzjoni tal-principju ta' opportunitajiet indaqs u ta' trattament ugħalli ta'l-irġiel u nnisa fi kwistjonijiet ta' impjieg u xogħol (tfassil mill-ġdid).

662 QGUE, C-415/10, *Galina Meister vs Speech Design Carrier Systems GmbH*, 19 ta' April 2012.

Eżempju: F'*Virabyan vs L-Armenja*,⁶⁶³ l-applikant kien ġie arrestat fuq suspectt li kien qed iżorr arma tan-nar u kien soġġett għal trattament hažin allegatament minħabba l-opinjoni politika tiegħu. Fl-argument tal-kawża tiegħu, l-applikant ibbaža fuq diversi rapporti li jispiegaw is-sitwazzjoni politika fl-Armenja u s-soppressjoni mifruxa tal-oppozizzjoni politika mwettqa mill-gvern. Huwa ssottometta wkoll li ma kien hemm l-ebda evidenza kredibbli li ssostni s-suspett li fuqu kien ġie arrestat. Huwa kien ġie mistoqsi biss dwar il-partecipazzjoni tiegħu fid-dimostrazzjonijiet u r-rwol tiegħu fl-inkorajġiment lil oħra biex jipparteċipaw. Il-QEDB sabet li l-arrest tal-applikant kien politikament motivat iżda kkonkludiet li dan il-fatt ma kienx bieżżejjed biex jiġi konkuż li t-trattament hažin innifsu kien ġie kkawżat ukoll għal raġunijiet političi. B'mod partikolari, il-QEDB saħqet li ma kien hemm l-ebda mod oġġettiv biex jiġu vverifikati l-allegazzjonijiet tal-applikant. Kien hemm spiegazzjonijiet oħra possibbli għall-imġiba vjolenti tal-ufficjalji tal-pulizija: tpattija għall-korriement li l-applikant kien wettaq fuq wieħed minnhom, il-konfrontazzjoni bejn l-applikant u l-ufficjalji tal-pulizija, jew ġeneralment għal raġunijiet ta' brutalità tal-pulizija. Il-QEDB ikkonkludiet li ma setax jiġi stabbilit b'ċertezza assoluta li r-raġunijiet političi kellhom rwol fit-trattament hažin tal-applikant. B'kuntrast ma' dan, l-evidenza fil-kawża kienet bieżżejjed biex il-QEDB tistabbilixxi li l-awtoritajiet kienu naqsu milli jinvestigaw jekk id-diskriminazzjoni setgħetx kellha rwol fit-trattament hažin tal-applikant jew le. Il-gvern kelli jagħti prova li ġabar u aċċerta l-provi, esplora l-meżzi praktici kollha biex tiġi skoperta l-verità u ppreżenta deċiżjonijiet kompletament irraġunati, imparzjali u oġġettivi, mingħajr ma ħalla barra fatti suspettużi li setgħu kienu indikattivi ta' vjolenza kkawżata politikament. Peress li l-awtoritajiet ma kinux eżaminaw l-inkonsistenzi numerużi u elementi oħra li jindikaw in-natura possibilment motivata politikament ta' dik il-miżura, u l-ebda konkużjonijiet ma kienu ntlaħqu mill-materjal disponibbli, il-QEDB setgħet tikkonferma li kien hemm ksur tal-Artikolu 14 tal-KEDB meħud flimkien mal-Artikolu 3 fil-parti proċedurali tiegħu.

Huwa importanti li wieħed iżomm f'moħħu żewġ kwistjonijiet. Jiġifieri, hija l-ligi nazzjonali li tiddetermina x'tip ta' evidenza hija ammissibbli quddiem l-entitajiet nazzjonali, u din tista' tkun aktar stretta mir-regoli użati mill-QEDB jew mill-QGUE. Barra minn hekk, ir-regola dwar iċ-ċaqliq tal-oneru tal-provi normalment

⁶⁶³ QEDB, *Virabyan vs L-Armenja*, Nru 40094/05, 2 ta' Ottubru 2012. Għal deskrizzjoni dettaljata tal-kawża, ara t-Taqṣima 5.11.

ma tapplikax fil-kažijiet tad-dritt kriminali fejn tkun qed issir prosekuzzjoni tal-konvenut mill-istat għal reat ta' mibegħħda. Dan huwa parżjalment minħabba li huwa meħtieġ standard oħħla ta' prova biex tiġi stabbilita r-responsabbiltà kriminali, u parżjalment minħabba li jkun diffiċli li konvenut jintalab jagħti prova li ma kellux motiv razzist, li huwa kompletament suġġettiv.⁶⁶⁴

Meta applikant li jallega diskriminazzjoni diretta jkun stabbilixxa preżunzjoni ta' diskriminazzjoni, l-allegat konvenut jista' jirribatti l-preżunzjoni b'żewġ modi. Huma jistgħu jew jaġħtu prova li r-rirkorrent mhuwiex fil-fatt f'sitwazzjoni simili jew komparabbi mal-“komparatur” tagħhom, kif diskuss fit-Taqṣima 2.2.3, jew li t-trattament differenzjali mhuwiex ibbażat fuq ir-raġuni protetta, iżda differenzi oġġettivi oħrajn, kif diskuss fit-Taqṣima 3.2. Jekk il-konvenut jonqos milli jirribatti s-suppożizzjoni, ikollu jqajjem ġustifikazzjoni għat-trattament differenzjali, u juri li din hija miżura oġġettivam ġustifikata u proporzjonata. **Skont il-KEDB**, it-test tal-ġustifikazzjoni oġġettiva huwa disponibbli, filwaqt li **skont id-dritt tal-UE d-differenza fit-trattament tista'** tīgi ġġustifikata biss f'ċerti kažijiet.⁶⁶⁵

Skont il-KEDB, fejn applikant li jallega diskriminazzjoni indiretta jistabbilixxi preżunzjoni konfutabbi li l-effett ta' miżura jew prattika huwa diskriminatorju, l-oneru mbagħad jiċċaqlaq lejn l-istat respondent, li jrid juri li d-differenza fit-trattament mhijiex diskriminatorja.⁶⁶⁶ **Skont id-dritt tal-UE**, fil-kaž ta' diskriminazzjoni indiretta, il-konvenut irid jipprova li l-miżura, il-liġi jew il-prattika adottata hija xierqa u meħtieġa għall-il-huq ta' dawk l-ghaniżiet leġittimi u l-iżvantāġġi kkawżati ma kinux sproporzjonati għall-objettivi mfittxija.⁶⁶⁷

Eżempju: *F'Susanna Brunnhofer vs Bank der österreichischen Postsparkasse AG*,⁶⁶⁸ il-QGħUE offriet gwida dwar kif l-impiegatur jista' jirribatti l-preżunzjoni ta' diskriminazzjoni. B'mod partikolari, billi juri li l-impiegati rġiel u nisa ma kinux fil-fatt f'sitwazzjoni komparabbi minħabba li wettqu xogħol li

664 Għall-aproċċ tal-KEDB għall-inverżjoni tal-oneru tal-provi fil-kuntest ta' vjolenza razzista ara l-QEDB, *Nachova et vs Il-Bulgarija* [GC], Nru 43577/98 u 43579/98, 6 ta' Lulju 2005, punti 144-159. Il-leġiżlazzjoni tal-UE dwar id-diskriminazzjoni ma teħtiegx l-inverżjoni tal-oneru tal-provi li għandu jiġi applikat fil-kuntest tad-dritt kriminali.

665 Ara t-Taqṣimiet 3.1 u 3.2.

666 QGħUE, *D.H. et vs Ir-Repubblika Čeka* [GC], Nru 57325/00, 13 ta' Novembru 2007, punt 189.

667 QGħUE, C-83/14, “CHEZ Razpredelenie Bulgaria” AD vs Komisia za zashtita ot diskriminatsia [GC], 16 ta' Lulju 2015, punt 128.

668 QGħUE, C-381/99, *Susanna Brunnhofer vs Bank der österreichischen Postsparkasse AG*, 26 ta' Ġunju 2001.

ma kienx ta' valur uguali. Dan jista' jkun il-każ jekk l-impjieg tagħhom jinvolvu dmirijiet ta' natura sostanzjalment differenti. Barra minn hekk, billi juri li l-fatturi oġġettivi, mhux relatati mas-sess, jispiegaw id-differenza fil-paga. Dan jista' jkun il-każ jekk id-dħul tal-impjegat raġel kien qed jiġi s-supplimentat minn allowances tal-ivvjaġġar dovuti lilu minħabba li jkollu jivvjaġġa fuq distanza twila u joqgħod f'lukanda matul il-ġimġha tax-xogħol.

Eżempju: F'Feryn,⁶⁶⁹ il-QGUE sabet li r-reklami u d-dikjarazzjonijiet magħmula mill-konvenut wasslu għal preżunzjoni ta' diskriminazzjoni diretta. Madankollu, il-QGUE qalet ukoll li l-allegat konvenut seta' jirribatti din il-preżunzjoni jekk seta' jipprova li l-prattiki ta' reklutaġġ fil-fatt ma kinux jittrattaw il-persuni ta' certa oriġini etnika jew razzjali b'mod differenti – pereżempju, billi juri li l-impjegati ta' certa oriġini etnika jew razzjali kienu fil-fatt reklutati b'mod regolari.

Eżempju: In *Asociația Accept vs Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării*,⁶⁷⁰ NGO li tippromwovi u tipproteġi d-drittijiet tal-LGBT fir-Rumanija, ilmentat li kienu saru dikjarazzjonijiet pubblici omofobiċi minn patrun ta' klabb tal-futbol professjonali. B'mod partikolari, hija rreferiet għall-istqarrira tiegħu mogħtija f'intervista li qatt ma kien se jimpjega plejer omosesswali. Il-QGUE osservat li, għalkemm il-patrun ma kellux abbiltà legalment vinkolanti fi kwistjonijiet ta' reklutaġġ, huwa pubblikament iddikjara li għandu rwol importanti fil-ġestjoni tal-klabb tal-futbol. F'din is-sitwazzjoni, id-dikjarazzjonijiet tal-patrun setgħu wasslu għal xkel għal dak il-klabb. Għal din ir-raġuni, l-oneru tal-provi li ma kellux politika diskriminatorja ta' reklutaġġ seta' ġie ttrasferit lill-klabb tal-futbol. Madankollu, il-QGUE saħqet li f'dan il-kuntest ma kienx meħtieġ li jiġi ppruvat li fil-passat kienu gew reklutati persuni b'orjentazzjoni sesswali speċifika, minħabba li dan seta' jinterferixxi mad-dritt għall-privatezza tal-persuni kkonċernati. Kien ikun biżżejjed għall-klabb li jiddistakka ruħu mid-dikjarazzjonijiet pubblici diskriminatorji u li jaġhti prova tal-eżistenza ta' dispożizzjonijiet espliċiti fil-politika ta' reklutaġġ tiegħu mmirati biex jiżguraw konformità mal-prinċipju ta' trattament uguali.

⁶⁶⁹ QGUE, C-54/07, *Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding vs Firma Feryn NV*, 10 ta' Lulju 2008.

⁶⁷⁰ QGUE, C-81/12, *Asociația Accept vs Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării*, 25 ta' April 2013.

Bl-istess mod, il-principju tal-qsim tal-oneru tal-provi japplika **fid-dritt internazzjonali**. Ezempju jista' jinstab fil-gurisprudenza tal-Kumitat ghall-Eliminazzjoni tad-Diskriminazzjoni Razzjali.⁶⁷¹ Čittadina Slovakka ta' oriġini Rom ressjet applikazzjoni għall-pożizzjoni ta' assistenta tat-tagħlim. Il-kandidatura tagħha għiet irrifutata u persuna inqas kwalifikata u b'inqas esperjenza mill-petizzjonanta għiet impiegata. Il-Kumitat ghall-Eliminazzjoni tad-Diskriminazzjoni Razzjali sab ksur tal-obbligu tal-Istat Parti li jiggarrantixxi l-ugwaljanza fir-rigward tad-dritt għax-xogħol mingħajr distinzjoni fir-rigward tar-razza, tal-kulur, tan-nazzjonallità jew tal-oriġini etnika. Dan kien minħabba li l-istat ma kienx wieġeb b'mod sodisfaċenti għall-allegazzjoni jiet tal-petizzjonanta u ma pprovdex argumenti persważi biex jiġiustifika t-trattament differenzjali tal-petizzjonanta meta l-applikazzjoni tagħha għall-impieg ma għietx ikkunsidra. Il-Kumitat qies li l-insistenza tal-qratli li l-petizzjonanta tagħti prova tal-intenzzjoni diskriminatorja kienet inkonsistenti mal-projbizzjoni ta' mgħiba b'effett diskriminatorju tal-ICERD, u anke mal-proċedura tal-oneru tal-provi introdotta mill-Istat Parti. Peress li l-Istat Parti adotta tali proċedura, in-nuqqas tiegħu li japplikaha kif xieraq jammonta għal ksur tad-dritt tal-petizzjonanta għal rimedju effettiv, inkluži s-sodisfazzjon u r-riparazzjoni xierqa għad-dannu mġarrab.

Il-Kumitat għad-Drittijiet Ekonomiċi, Soċjali u Kulturali nnota li "fejn il-fatti u l-avvenimenti kkonċernati jkunu kompletament, jew parżjalment, fl-gharfiens esku lu tal-awtoritajiet jew ta' rispondent ieħor, l-oneru tal-provi għandu jitqies bħala li jkun jistrieħ fuq l-awtoritajiet, jew fuq ir-rispondent l-ieħor, rispettivament."⁶⁷²

Is-CERD jirrakkomanda wkoll lill-Istati Partijiet biex "jirregolaw l-oneru tal-provi fi proċedimenti civili li jinvolvu diskriminazzjoni bbażata fuq ir-razza, il-kulur, in-nisel, u l-oriġini nazzjonali jew etnika sabiex ladarba n-nonċittadin ikun stabbilixxa kawża *prima facie* li hu jew hi kienu vittma ta' tali diskriminazzjoni, għandu jkun ir-rispondent li jipprovd evidenza ta' ġustifikazzjoni oġġettiva u raġonevoli għat-trattament differenzjali".⁶⁷³

671 NU, CERD (2015), *Komunikazzjoni Nru 56/2014*, CERD/C/88/D/56/2014, 4 ta' Dicembru 2015.

672 NU, Il-Kumitat għad-Drittijiet Ekonomiċi, Soċjali u Kulturali (2009), *Kumment generali Nru 20: In-nondiskriminazzjoni fid-drittijiet ekonomiċi, soċjali u kulturali (l-Art. 2, para. 2, tal-Patt Internazzjonali dwar id-Drittijiet Ekonomiċi, Soċjali u Kulturali)*, Dok. tan-NU E/C.12/GC/20, 2 ta' Luju 2009.

673 UN, CERD (2005), *Rakkomandazzjoni Ĝenerali Nru 30 dwar id-diskriminazzjoni kontra n-nonċittadini*, punt 24.

6.2. Ćirkostanzi irrilevanti għas-sejba tad-diskriminazzjoni

Čerti kwistjonijiet ta' fatt li ħafna drabi jakkumpanjaw l-eżempji ta' diskriminazzjoni, bħall-eżistenza tal-preġjudizzju, jew l-intenzjoni li ssir diskriminazzjoni, mħumiex fil-fatt rilevanti għad-determinazzjoni ta' jekk it-test legali għad-diskriminazzjoni giex issodisfat. Dak li jrid jiġi ppruvat f'każ ta' diskriminazzjoni huwa sempliciment l-eżistenza ta' trattament differenzjali bbażat fuq raġuni pprojbita, li mhix iż-ġustifikata. Dan ifisser li diversi fatti anċillari madwar is-sitwazzjonijiet ta' diskriminazzjoni ma għandhomx għalfejn ikunu stabbiliti biex li jagħtu prova ta' allegazzjoni.

Mhux meħtieg li jiġi ppruvat li l-konvenut ikun motivat mill-preġjudizzju. Għalhekk, mhux meħtieg li l-konvenut ikollu opinjonijiet "razzisti" jew "sessisti" biex jaġħti prova tad-diskriminazzjoni razzjali jew sesswali. Il-liġi ġenerali ma tistax tirregola l-attitudnijiet tal-individwi peress li huma interni għalkollox. Pjuttost, tista' tirregola biss l-azzjonijiet li permezz tagħhom tali attitudnijiet jistgħu jimmanifestaw ruħhom.

Eżempju: Fil-kawża *Feryn*,⁶⁷⁴ is-sid tal-kumpanija qal li huwa applika din ir-regola minħabba li l-klijenti tiegħu (aktar milli hu nnifsu) ma kinux lesti li jaġħtu aċċess lill-“immigrant” għar-residenzi privati tagħhom biex iwettqu x-xogħol. Il-QGħUE ma ttrattatx dan bħala rilevanti biex tiddeċċiedi jekk kinitx seħħet diskriminazzjoni. Normalment, mhuwiex meħtieg li tingħata prova ta' motiv diskriminatorju sakemm ma jkunx hemm tentattiv biex il-kummissjoni tingħata prova ta' “reat ta' mibegħda”, peress li d-dritt kriminali għandu livelli limiti oħla ta' evidenza.

Barra minn hekk, mhuwiex meħtieg li jintwera li r-regola jew il-prattika inkwistjoni għandhiex l-ġhan li tirriżulta fi trattament differenzjali. Dan ifisser li anke jekk awtorità pubblika jew individwu privat jistgħu jindikaw prattika b'intenzjoni tajba jew *bona fide*, jekk l-effett ta' dik il-prattika jkun ta' żvanta ġej għal grupp partikolari, dan ikun ifisser diskriminazzjoni.

⁶⁷⁴ QGħUE, C-54/07, *Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding vs Firma Feryn NV*, 10 ta' Lulju 2008.

Eżempju: F'D.H. et vs Ir-Repubblika Čeka,⁶⁷⁵ il-gvern argumenta li ġiet stabilita s-sistema ta' skejjel "specjal" biex tgħin fl-edukazzjoni tat-tfal Rom billi jingħelbu d-diffikultajiet tal-lingwa u jiġi rimedjat in-nuqqas ta' edukazzjoni preprimarja. Madankollu, il-QEDB sabet li kien irrelativej jekk il-politika inkwistjoni kinitx immirata lejn it-tfal Rom. Biex tingħata prova tad-diskriminazzjoni, kien meħtieg li jintwera li dawn kienu affettwati b'mod sproporzjonat u negattiv mit-tqabbil mal-popolazzjoni tal-maġgoranza, u mhux li kien hemm xi intenzjoni li ssir diskriminazzjoni.⁶⁷⁶

Barra minn hekk, fir-rigward ta' kawża dwar id-diskriminazzjoni bbażata fuq ir-rappa u l-orientazzjoni sesswali, il-QGUE sabet li ma kienx meħtieg li jiġi ppruvat li fil-fatt hemm vittma identifikabbi,⁶⁷⁷ u prezumibbilment dan għandu applikazzjoni ugħali għal raġunijiet oħra ta' diskriminazzjoni f'ċirkostanzi simili. Filwaqt li skont id-dritt tal-UE ma jista' jkun hemm l-ebda rekwiżit għal vittma identifikabbi, dan mhuwiex il-każ għall-aċċess għall-QEDB, fejn tali allegazzjoni ma tkunx tissodisfa l-kriterji għall-ammissibbiltà skont l-Artikolu 34 tal-KEDB.

Eżempju: F'Feryn,⁶⁷⁸ ma kienx possibbli li jintwera li xi ħadd kien ipprova japplika għal impjieg u li ġie rrifjutat, u ma kienx possibbli li jinstab xi ħadd li qal li kien iddeċċieda li ma japplikax għax-xogħol fuq il-baži tar-reklam. Fi kliem ieħor, ma kienx hemm vittma "identifikabbi", u l-kawża tressqet mill-korp għall-ugwaljanza tal-Belġu. Il-QGUE qalet li ma kienx meħtieg li jiġi identifikat xi ħadd li kien ġie ddiskriminat. Dan kien minħabba li kien čar mill-formulazzjoni tar-reklam li persuni ta' certa oriġini etnika jew razzjali kienu jiġu skoraġġuti milli japplikaw għax kienu jafu minn qabel li ma setgħux jirnexxu. Skont dan, ikun possibbli li jiġi ppruvat li l-leġiżlazzjoni jew il-politiki kienu diskriminatorji, mingħajr il-ħtiega li tintwera vittma reali.

Eżempju: F'każżejjiet ta' "ttestjar tas-sitwazzjoni", l-individwi ta' spiss jieħdu sehem fl-ġħarfien jew fl-istennija li se jiġu trattati b'mod inqas favorevoli. L-għan ewljeni tagħhom fil-fatt mhuwiex li jkollhom aċċess għas-servizz inkwistjoni, iżda li jiġbru l-evidenza. Dan ifisser li dawn l-individwi mhumiex

⁶⁷⁵ QEDB, *D.H. et vs Ir-Repubblika Čeka* [GC], Nru 57325/00, 13 ta' Novembru 2007, punt 79.

⁶⁷⁶ *Ibid*, punti 175 u 184.

⁶⁷⁷ QGUE, C-54/07, *Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding vs Firma Feryn NV*, 10 ta' Lulju 2008; QGUE, C-81/12, *Asociația Accept vs Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării*, 25 ta' April 2013.

⁶⁷⁸ QGUE, C-54/07, *Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding vs Firma Feryn NV*, 10 ta' Lulju 2008.

“vittmi” fis-sens tradizzjonal. Huma għandhom l-għan li jiżguraw l-infurzar tal-liġi aktar milli jfittxu kumpens għad-dannu mgħarrab. F’kawża mressqa fl-Iż-żejt, fejn grupp ta’ studenti tal-liġi wettqu t-testjar tas-sitwazzjoni fid-diskoteki u r-ristoranti, il-Qorti Suprema sabet li dawk involuti fl-it-testjar kienu għadhom jistgħu jressqu procedimenti għal trattament diskriminatorju. Fl-istess hin, id-dannu li ngħataw seta’ jitnaqqas biex jirrifletti l-fatt li ma kinu gew miċħuda xi ħaġa li fil-fatt riedu (jiġifieri d-dħul fi stabbilimenti partikolari).⁶⁷⁹ Madankollu, jidher li l-QGħUE adottat approċċ differenti għall-“it-testjar tas-sitwazzjoni”.

Eżempju: Il-kawża *Nils-Johannes Kratzer vs R+V Allgemeine Versicherung AG*⁶⁸⁰ tikkonċerna avukat li kien applika għal impieg biss biex iressaq ilment ta’ diskriminazzjoni minflok bil-għan li jakkwista dik il-pożizzjoni. Il-QGħUE ddeċidiet li tali persuna ma tistax tiddependi fuq il-protezzjoni offruta mid-Direttiva dwar l-Ugħwaljanza fl-Impjiegi (2000/78/KE) u d-Direttiva dwar l-Ugħwaljanza bejn is-Sessi (tfassil mill-ġdid) (2006/54/KE) minħabba li tali sitwazzjoni ma taqax fid-definizzjoni ta’ “aċċess għall-impieg, għal xogħol ta’ min jaħdem għal rasu u għal xogħol ieħor”. Il-QGħUE sabet ukoll li tali applikazzjoni tista’ titqies bħala abbuż tad-drittijiet.

6.3. Ir-rwol tal-istatistika u data oħra

Id-data statistika jista’ jkollha rwol importanti biex tgħin lir-rikorrent jaġħmel it-talba jwassal għal preżunzjoni ta’ diskriminazzjoni. Huwa partikolarment utli li tiġi ppruvata d-diskriminazzjoni indiretta, minħabba li f’dawn is-sitwazzjonijiet, ir-regoli jew il-prattiki inkwistjoni huma superfiċjalment newtrali. Fejn dan ikun il-każ, huwa meħtieġ li wieħed jiffoka fuq l-effetti tar-regoli jew il-prattiki li juru li huma sproporzjonalment sfavorevoli għal gruppi spesiċċi ta’ persuni meta mqabbla ma’ oħra jraġi f’sitwazzjoni simili. Il-produzzjoni ta’ data statistika taħdem flimkien maċ-ċaqliq tal-oneru tal-provi: fejn id-data turi, pereżempju, li n-nisa jew il-persuni b'diżabbiltà huma partikolarment żvantaġġati, se jkun f’idejn l-Istat li jaġħti spjegazzjoni alternattiva konvinċenti taċ-ċifri. **II-QEDB** enfasizzat dan fil-kawża *Hoogendijk vs In-Netherlands*:

⁶⁷⁹ L-Iż-żejt, il-Qorti Suprema, *Escape Bar and Restaurant vs Ombudsman against Ethnic Discrimination T-2224-07*, 1 ta’ Ottuburu 2008. Għal sommarju bl-Ingliz, ara n-Network Ewropew ta’ Esperti Legali dwar il-Qasam tan-Nondiskriminazzjoni (2009), ‘Sweden’, European Anti-Discrimination Law Review, Nru 8, Lulju 2009, p. 68.

⁶⁸⁰ QGħUE, C-423/15, *Nils-Johannes Kratzer vs R+V Allgemeine Versicherung AG*, 28 ta’ Lulju 2016.

“[I]l-Qorti tqis li meta applikant ikun jista’ juri, fuq il-baži ta’ statistika ufficjali mhux ikkontestata, l-eżistenza ta’ indikazzjoni *prima facie* li regola spċificha – għalkemm ifformulata b’mod newtrali – fil-fatt taffettwa perċentwal ogħla ta’ nisa mill-irġiel b’mod ġar, huwa f’idejn il-Gvern li jwieġeb li juri li dan huwa r-riżultat ta’ fatturi oġġettivi mhux relatati ma’ kwalunkwe diskriminazzjoni fuq baži ta’ sess.”⁶⁸¹

Meta jkunu qed jikkunsidraw l-evidenza statistika, ma jidhix li l-qrati stabbilew xi rekwizit ta’ limitu strett li jeħtieg li jiġi ppruvat fl-istabbiliment tal-fatt li seħħet dik id-diskriminazzjoni indiretta. Il-QGUE tenfasizza madankollu, li jeħtieg li tinkiseb čifra sostanzjali. Sommarju tal-każistika tal-QGUE hija pprezentata fl-Opinjoni ta’ Léger AG fil-kawża *Nolte*, fejn fir-rigward tad-diskriminazzjoni sesswali ddikjara:

“[S]abien tkun preżunta bħala diskriminatorja, il-miżura trid taffettwa ‘numru ferm akbar ta’ nisa mill-irġiel’ [Rinner-Kühn⁶⁸²] jew ‘persentagġġ konsiderevolment aktar baxx ta’ rġiel min-nisa’ [Nimz,⁶⁸³ Kowalska⁶⁸⁴] jew ‘hafna aktar nisa mill-irġiel’ [De Weerd⁶⁸⁵].

Il-kawżi jissuġġerixxu li l-proporzjon ta’ nisa affettwati mill-miżura għandu jkun immarkat b’mod partikolari. F’Rinner-Kühn, il-Qorti inferiet l-eżistenza ta’ sitwazzjoni diskriminatorja fejn il-perċentwali tan-nisa kien ta’ 89 %. F’dan il-każ, per se c-ċifra ta’ 60 % [...] għalhekk probabbilment tkun x’aktarx insuffiċċenti biex tinferixxi l-eżistenza tad-diskriminazzjoni.”⁶⁸⁶

Għaldaqstant, meta jkunu qed jivvalutaw l-i-statistika, il-qrati nazzjonali jridu jiddeterminaw jekk ikoprux bizzżejjed individwi biex jeskludu l-każwalitajiet u l-iżviluppi fuq medda qasira ta’ żmien.⁶⁸⁷

681 QEDB, *Hoogendijk vs In-Netherlands* (dec.), Nru 58641/00, 6 ta’ Jannar 2005.

682 QGUE, C-171/88, *Ingrid Rinner-Kühn vs FWW Spezial-Gebäudereinigung GmbH & Co. KG*, 13 ta’ Lulju 1989.

683 QGUE, C-184/89, *Helga Nimz vs Freie und Hansestadt Hamburg*, 7 ta’ Frar 1991.

684 QGUE, C-33/89, *Maria Kowalska vs Freie und Hansestadt Hamburg*, 27 ta’ Ġunju 1990.

685 QGUE, C-343/92, *M. A. De Weerd, née Roks, et vs Bestuur van de Bedrijfsvereniging voor de Gezondheid, Geestelijke en Maatschappelijke Belangen et*, 24 ta’ Frar 1994.

686 Opinjoni tal-Avukat Ĝenerali Léger tal-31 ta’ Mejju 1995, punti 57-58 fil-QGUE, C-317/93, *Inge Nolte vs Landesversicherungsanstalt Hannover*, 14 ta’ Dicembru 1995.

687 QGUE, C-127/92, *Dr. Pamela MaryEnderby vs L-Awtorità tas-Saħħha Frenchay u s-Segretarju tal-Istat għas-Saħħha*, 27 ta’ Ottubru 1993.

Eżempju: Kawża⁶⁸⁸ mid-Danimarka tikkonċerna s-sensji magħmula f'aġenċija tal-gvern minħabba l-ħtiega li titnaqqas il-forza tax-xogħol. L-impiegati kollha li nghataw is-sensja kellhom aktar minn 50 sena. Iż-żewġ ilmentaturi sostnew li kienu ġew iddiskriminati minħabba l-etià tagħhom. Il-Qorti Suprema ddikjarat li l-informazzjoni statistika tista' tistabilixxi suppożizzjoni ta' diskriminazzjoni minħabba l-etià. Madankollu, il-Qorti sabet li għadd ta' impiegati fl-aġenċija tal-gvern li kienu akbar mir-rikorrenti ma kinux tkeċċew matul il-proċess tat-tnaqqis tal-forza tax-xogħol. Fuq din il-baži, il-qorti kkonkludiet li, f'dan il-każ, id-data statistika dwar l-etià tal-impiegati li nghataw is-sensja, kif ukoll informazzjoni dwar il-kompożizzjoni tal-etià fl-aġenċija tal-gvern, ma stabbilietx fatti li ammontaw għal diskriminazzjoni possibbi.

Eżempju: F'*Hilde Schönheit vs Stadt Frankfurt am Main u Silvia Becker vs Land Hessen*,⁶⁸⁹ impiegata part-time allegat ligiet iddiskriminata abbaži s-sess tagħha. Id-differenza fil-pensjonijiet pagħabbi, li ma kinitx ibbażata fuq id-differenzi fil-hin maħdum, kienet tfisser li l-impiegati part-time, effettivament, thallsu inqas mill-impiegati full-time. Tressqet evidenza statistika li turi li 87.9 % tal-impiegati part-time kienu nisa. Billi l-miżura, għalkemm newtrali, affettwat b'mod negattiv lin-nisa b'mod sproporzjonat għall-irġiel, il-QGUE aċċettat li din tat lok għal preżunzjoni ta' diskriminazzjoni indiretta fuq il-baži tas-sess. Bi-istess mod, żvantaġġ għall-haddiema part-time, fejn 87 % ta' dawn kienu nisa, ġie aċċettat bħala suffiċjenti fil-kawża Gerster.⁶⁹⁰

Eżempju: F'*Lourdes Cachaldora Fernández vs Instituto Nacional de la Seguridad Social (INSS) u Tesorería General de la Seguridad Social (TGSS)*,⁶⁹¹ ir-rikorrenti kienet hallset kontribuzzjonijiet għall-iskema Spanjola tas-sigurtà soċjali għal kważi erbgħin sena. Matul dak il-perjodu, hija kienet involuta l-aktar f'impieg full-time, minbarra bejn l-1998 u l-2005, meta l-ewwel kienet impiegata fuq baži part-time u mbagħad kienet qiegħda. Fl-2010, hija kienet applikat għal pensjoni tal-invalidità. Skont il-liġi rilevanti, il-pensjoni tal-invalidità ġiet ikkalkulata fuq il-baži ta' perjodu ta' tmien snin qabel ma seħħi

688 Id-Danimarka, il-Qorti Suprema, Kawża 28/2015, 14 ta' Dicembru 2015, ara s-sommarju bl-Ingliz fi: *European Equality Law Review* (2016), vol. 1, p. 84.

689 QGUE, Kawża magħquda C-4/02 u C-5/02, *Hilde Schönheit vs Stadt Frankfurt am Main u Silvia Becker vs Land Hessen*, 23 ta' Ottubru 2003.

690 QGUE, C-1/95, *Hellen Gerster vs Freistaat Bayern*, 2 ta' Ottubru 1997.

691 QGUE, C-527/13, *Lourdes Cachaldora Fernández vs Instituto Nacional de la Seguridad Social (INSS) u Tesorería General de la Seguridad Social (TGSS)* [GC], 14 ta' April 2015.

I-avveniment li wassal għall-invalidità. Il-ħaddiema li kienu impjegati f'xogħol part-time matul perjodu immedjatament qabel perjodu ta' qgħad ingħataw pensjoni tal-invalidità mnaqqs. It-tnaqqis seħħi minħabba l-applikazzjoni tal-koeffiċċient tax-xogħol part-time. Konsegwentement, permezz ta' dan il-metodu ta' kalkolu, il-pensjoni tal-invalidità tal-applikanta tnaqqset b'mod sinifikanti. Il-qorti tar-rinvju kienet staqsiet jekk id-dispozizzjoni nazzjonali rilevanti setgħetx titqies bhala diskriminatorja lejn ħaddiema li kienu involuti f'xogħol part-time matul perjodu immedjatament qabel interruzzjoni tal-kontribuzzjonijiet tagħhom għall-iskema tas-sigurta soċjali Spanjola. Kienet irreferiet għall-fatt li, minħabba li hemm ħafna aktar ħaddiema nisa part-time fi Spanja milli ħaddiema rġiel part-time, in-nisa jkunu affettwati b'mod partikolari minn din id-dispozizzjoni. Madankollu, il-QGħUE nnotat li dawn id-dispozizzjoni ma kinux applikabbli għall-ħaddiema part-time kollha. Huma kienet jaapplikaw biss għal grupp limitat ta' ħaddiema, inkluż ir-rikorrenti, li, wara perjodu ta' impieg part-time kellha differenza fil-kontribuzzjonijiet tagħha matul il-perjodu ta' referenza ta' tmien snin. Konsegwentement, id-data statistika globali dwar il-ħaddiema part-time meħuda fl-intier tagħha ma kinitx rilevanti meta ġie stabbilit jekk in-nisa humiex affettwati aktar mid-dispozizzjoni tal-l-iġi Spanjola mill-irġiel.

Eżempju: Il-kawża *Seymour-Smith*⁶⁹² jikkonċerna l-iġi tar-Renju Unit dwar tkeċċija inġusta, li tat protezzjoni speċjali lil dawk li kienu ilhom jaħdmu għal aktar minn sentejn kontinwament mal-impjegatur partikolari. L-ilmentatrici allegat li dan kien jammonta għal diskriminazzjoni indiretta bbażata fuq is-sess, peress li n-nisa kienu inqas probabbli mill-irġiel li jissodisfaw dan il-kriterju. Din il-kawża hija interessanti għaliex il-QGħUE ssuġġeriet li livell aktar baxx ta' sproporzjon xorta jista' juri diskriminazzjoni indiretta "kieku jiżvela disparità persistenti u relativament kostanti fuq perjodu twil bejn l-irġiel u n-nisa". Madankollu, fuq il-fatti partikolari ta' dan il-każ, il-QGħUE indikat li l-istatistika li giet ippreżentata, li indikat li 77.4 % tal-irġiel u 68.9 % tan-nisa ssodisfaw il-kriterju, ma tatx prova li perċentwali ferm iżgħar ta' nisa seta' jikkonforma mar-regola.

Approċċ simili jista' jinstab fil-ġurisprudenza tal-**QEDB**.

⁶⁹² QGħUE, C-167/97, *Regina vs Secretary of State for Employment, ex parte Seymour-Smith u Perez*, 9 ta' Frar 1999.

Eżempju: F'Di Trizio vs L-Iżvizzera,⁶⁹³ l-applikanta, li kienet qed taħdem full-time, kienet obbligata li tieqaf taħdem minħabba wġiġ fid-dahar. Hija ngħatat allowance lill-persuni b'diżabbiltà li twaqqfet wara li welldet. L-awtoritajiet kompetenti bbażaw id-deċiżjoni dwar l-intitolament tagħha għall-allowance fuq il-metodu "kkombinat". Huma kienu assumew li, anke mingħajr id-diżabbiltà tagħha, hija ma kinitx tkun impiegata full-time wara t-twelid tat-tfal tagħha. Il-QEDB innotat li l-applikanta probabbilment kienet tirċievi allowance ta' diżabbiltà parżjali kieku kienet taħdem full-time jew kieku ddedikat il-ħin kollu tagħha għal darha. Barra minn hekk, hija bbażat fuq statistika li turi li 97 % tal-persuni affettwati mill-metodu kkombinat kienu nisa li xtaqu jnaqqsu s-sigħat tax-xogħol tagħhom wara t-twelid ta' wild. Konsegwentement, l-istatistika pprovdiet bizzżejjed informazzjoni affidabbli biex tiġi stabbilita preżunzjoni ta' diskriminazzjoni indiretta.

Eżempju: Il-kawża D.H. et vs Ir-Repubblika Čeka⁶⁹⁴ kienet tinvvoli l-imenti minn applikanti Rom li t-tfal tagħhom kienu esklusi mis-sistema edukattiva ġenerali u tqiegħidu fi skejjel "specjalisti" maħsuba għal dawk b'diffikultajiet ta' tagħlim, fuq il-baži tal-etniċità Rom tagħhom. L-allokazzjoni tat-tfal Rom fi skejjel "specjalisti" kienet ibbażata fuq l-użu ta' testijiet imfassla biex jittestjaw il-kapaċċità intellettuali. Minkejja din il-prattika apparentement "newtrali", in-natura tat-testijiet għamlitha diffiċċi b'mod inerenti għat-tfal Rom biex jiksbu rिस्त結果 sodisfaċenti u jidħlu fis-sistema edukattiva ġenerali. Il-QEDB sabet li dan huwa ppruvat b'referenza għal evidenza statistika li turi l-proporzjon partikolarmen għoli ta' studenti ta' oriġini Rom li tqiegħidu fi skejjel "specjalisti". Id-data pprezentata mill-applikanti relatata mar-reġjun ġeografiku partikolari tagħhom issuġġeriet li minn 50 sa 56 % tal-istudenti tal-iskola specjalisti kieno Rom, filwaqt li kieno jirrappreżentaw biss madwar 2 % tal-popolazzjoni totali fl-edukazzjoni. Id-data meħuda minn sorsi intergovernattivi ssuġġeriet li bejn 50 sa 90 % tar-Rom kieno jattendu skejjel specjalisti fil-pajjiż kollu. Il-QEDB sabet li filwaqt li d-data ma kinitx eżatta, uriet li l-ghadd ta' tfal Rom affettwati kien "għoli b'mod sproportionali" meta mqabbel mal-kompożizzjoni tagħhom tal-popolazzjoni kollha kemm hi.⁶⁹⁵

693 QEDB, *Di Trizio vs L-Iżvizzera*, Nru 7186/09, 2 ta' Frar 2016.

694 QEDB, *D.H. et vs Ir-Repubblika Čeka* [GC], Nru 57325/00, 13 ta' Novembru 2007.

695 *Ibid.*, punti 18 u 196-201.

Eżempju: *F'Abdu vs Il-Bulgarija*,⁶⁹⁶ l-applikant u l-ħabib tiegħu, it-tnejn ta' cittadinanza Sudaniza, kienu involuti fi ġlieda ma' zewġ żgħażaq ħ Bulgari. Skont l-applikant, dawn kienew ġew attakkati miż-żewġ irġiel żgħażaq li kieni insulentawhom verbalment b'rimarki razzisti. Il-proċedimenti kontra l-aggressuri twaqqfu fuq il-baži li ma kienx possibbli li jiġi aċċertat min kien beda l-ġlieda u l-motivi tagħhom. L-awtoritajiet ma kinux interrogaw ix-xhieda u ma kinux interrogaw lill-allegati aggressuri dwar il-motiv razzista possibbli tal-azzjonijiet tagħhom. Il-QEDB sabet li l-awtoritajiet kienu fil-pussess ta' evidenza ta' motiv razzista possibbli, u dawn kienu naqsu milli jwettqu investigazzjoni effettiva tagħha. Fis-sentenza tagħha, il-QEDB irreferiet għal rapporti nazzjonali u internazzjonali dwar vjolenza razzista fil-Bulgarija, li žvelaw li l-awtoritajiet Bulgari ġeneralment ma investigawx in-natura razzista ta' dawk il-kawżi.

Jidher li jista' jkun possibbli li jiġi ppruvat li grupp protett huwa affettwat b'mod sproporzjonat anke meta l-ebda *data* statistika ma tkun disponibbli, iżda s-sorsi disponibbli huma affidabbli u jappoġġaw din l-analiżi.

Eżempju: Il-kawża *Opuz vs It-Turkija* kienet tinvolvi individwu bi storja ta' vjolenza domestika li kien attakka lil martu u lil ommha b'mod brutali f'diversi okkażjonijiet, u eventwalment qatel lill-omm.⁶⁹⁷ Il-QEDB sabet li l-istat naqas milli jipproteġi lill-applikanta u lil ommha minn trattament inuman u degradanti, kif ukoll il-ħajja ta' din tal-aħħar. Hija sabet ukoll li l-istat kien iddiskrimina kontra l-applikanti minħabba li n-nuqqas li tiġi offruta protezzjoni adegwata kien ibbażat fuq il-fatt li kienu nisa. Hi waslet għal din il-konklużjoni parżjalment abbażi ta' evidenza li l-vittmi tal-vjolenza domestika kien fil-biċċa l-kbira nisa, u č-ċifri li juru l-użu relativament limitat li l-qrat nazzjonali kienu għamlu mis-setgħat sabiex jagħtu ordnijiet maħsuba għall-protezzjoni tal-vittmi mill-vjolenza fid-dar. Huwa interessanti li f'dan il-każ ma għiet ipprezentata l-ebda statistika lill-QEDB li turi li l-vittmi tal-vjolenza domestika kien fil-biċċa l-kbira nisa, u tabilħaqq ġie nnotat li Amnesty International ddikjarat li ma kien hemm l-ebda *data* affidabbli għal dan il-ġhan. Minflok, il-QEDB kienet lesta taċċetta l-valutazzjoni ta' Amnesty

⁶⁹⁶ QEDB, *Abdu vs Il-Bulgarija*, Nru 26827/08, 11 ta' Marzu 2014.

⁶⁹⁷ QEDB, *Opuz vs It-Turkija*, Nru 33401/02, 9 ta' Ġunju 2009.

International, NGO nazzjonali ta' reputazzjoni tajba, u l-Kumitat tan-NU għall-Eliminazzjoni tad-Diskriminazzjoni Kontra n-Nisa, li l-vjolenza kontra n-nisa kienet problema sinifikanti fit-Turkija.

Innota li d-data statistika mhux dejjem tkun meħtieġa sabiex tingħata prova ta' każijiet ta' diskriminazzjoni indiretta. Jekk l-istatistika hijiex meħtieġa biex tiġi ppruvata allegazzjoni jiddependi fuq il-fatti tal-kawża. B'mod partikolari, il-prova tal-prattiki jew it-twemmin ta' oħra jnli jappartjenu għall-istess kategorija protetta tista' tkun bizzarejjed.

Eżempju: F'Oršuš et vs Il-Kroazja,⁶⁹⁸ ġerti skejjal kienu stabbilew klassijiet li jittrattaw kurrikuli mnaqqsa meta mqabbla ma' klassijiet normali. Ĝie allegat li dawn il-klassijiet kien fihom numru sproporzjonatament għoli ta' studenti Rom u għalhekk kien jammonta għal diskriminazzjoni indiretta fuq il-baži tal-etniċità. Il-gvern sostna li dawn il-klassijiet kien kkostitwiti fuq il-baži ta' kompetenza fil-Kroat, u li ladarba student ikun lahaq profiċjenza adegwata fil-lingwa, jiġi trasferit għall-klassijiet ġenerali. Il-QEDB sabet li għall-kuntrarju tal-kawża D.H., l-istatistika waħedha ma wasslitx għal preżunzjoni ta' diskriminazzjoni. Fi skola waħda, 44 % tal-istudenti kienu Rom u 73 % kienu jattendu klassi tar-Rom biss. Fi skola oħra, 10 % kienu Rom u 36 % minnhom kienu jattendu klassi tar-Rom biss. Dan ikkonferma li ma kien hemm l-ebda politika ġenerali li r-Rom awtomatikament jitpoġġew fi klassijiet separati. Madankollu, il-QEDB kompliet tiddikkjara li kien possibbi li tiġi stabbilita allegazzjoni ta' diskriminazzjoni indiretta mingħajr ma wieħed jibba fuq data statistika. Hawnhekk, il-fatt li l-miżura biex it-tfal jitpoġġew fi klassijiet separati fuq il-baži tal-ħakma insuffiċjenti tagħhom tal-Kroat qjet applikata biss għall-istudenti Rom. Għaldaqstant, dan wassal għal preżunzjoni ta' trattament differenzjali.

Huwa importanti wkoll li jiġi nnotat li d-data u l-istatistika jistgħu jitqabblu biss meta jkunu disponibbli. F'dan il-kuntest, **skont id-dritt tal-UE**, il-Kummissjoni ppubblifik rakkomandazzjoni⁶⁹⁹ f'Marzu 2014, li tiffoka fuq it-trasparenza fil-pagi. Ir-rakkomandazzjoni għandha l-ghan li tiproponi miżuri għall-Istati Membri biex jiffacilitaw it-trasparenza fil-pagi fil-kumpaniji, bħat-titjib tal-kundizzjonijiet

698 QEDB, *Oršuš et vs Il-Kroazja* [GC], Nru 15766/03, 16 ta' Marzu 2010, punti 152-153.

699 Rakkomandazzjoni tal-Kummissjoni Ewropea 2014/124/UE tas-7 ta' Marzu 2014 dwar it-tiġi tal-principju ta' pagi ugħalli għall-irġiel u n-nisa permezz tat-trasparenza, GU L 69, 8.3.2014.

għall-impiegati biex jiksbu informazzjoni dwar il-paga jew l-istabbiliment ta' sistemi ta' rapportar tal-pagi u sistemi ta' klassifikazzjoni tal-impiegji newtrali fir-rigward tas-sessi mill-kumpaniji, fost l-oħrajn.

Skont l-ECSR ukoll, l-Istati Partijiet għandhom jippromwovu mżuri požittivi biex inaqqsu d-diskrepanza fil-pagi, inkluži mżuri biex jittejbu l-kwalità u l-kopertura tal-istatistika tal-pagi.⁷⁰⁰

6.4. L-infurzar tad-dritt tan-nondiskriminazzjoni

Punti ewlenin

- Il-liġi kontra d-diskriminazzjoni tista' tiġi infurzata billi jinbdew proċeduri ċivili, amministrattivi jew kriminali kontra l-allegat diskriminatur.
- Is-sanzjonijiet applikabbli għandhom ikunu effettivi, proporzjonati u dissważivi; madankollu, l-Istati Membri huma liberi li jagħżlu bejn mżuri adegwati differenti.

Il-ligħiġiet kontra d-diskriminazzjoni jistgħu jiġu infurzati permezz ta' proċedimenti ċivili, amministrattivi jew kriminali. Fi proċedimenti ċivili l-vittma tad-diskriminazzjoni tista' tikseb riparazzjoni filwaqt li l-għan tal-proċedimenti kriminali huwa l-kastig kriminali tad-diskriminaturi.

Skont id-dritt tal-UE, id-direttivi dwar in-nondiskriminazzjoni jeħtieġu li l-Istati Membri jistabbilixxu proċeduri ġudizzjarji u/jew amministrattivi li jippermettu lill-individwi jinfurzaw id-drittijiet tagħhom skont id-direttivi dwar l-ugwaljanza.⁷⁰¹ Barra minn hekk, huwa previst li s-sanzjonijiet, li jistgħu jinkludu l-ħlas ta' kumpens lill-vittma, iridu jkunu effettivi, proporzjonati u dissważivi.⁷⁰² Il-QGħUE saħqet f'diversi okkażjonijiet fuq il-ħtieġa ta' sanzjonijiet effettivi, li hija għoddha importanti biex il-każijiet ta' diskriminazzjoni jiġu skoraġġuti u ssanzjonati. Is-severità tas-sanzjonijiet trid tkun proporzjonata mal-gravità tal-ksur. Madankollu, id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza fl-Impiegji ma tippreskrivix sanzjoni spċifici;

⁷⁰⁰ ECSR, Konklużjonijiet XVII-2 (2005), ir-Repubblika Čeka.

⁷⁰¹ Id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza fl-Impiegji, l-Art. 9 (1); Id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza bejn is-Sessi (tfassil mill-ġdid), l-Art. 17 (1); Id-Direttiva dwar is-Sessi u l-Prodotti u s-Servizzi, l-Art. 8 (1); Id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza Razzjali, l-Art. 7 (1).

⁷⁰² Id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza fl-Impiegji, l-Art. 17; Id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza Razzjali, l-Art. 15.

thalli lill-Istati Membri liberi li jagħżlu bejn is-soluzzjonijiet differenti xierqa għall-ilħuq tal-ghan tagħha.⁷⁰³ Madankollu, jekk Stat Membru jagħzel li jissanzjona d-diskriminazzjoni permezz tal-ghoti ta' kumpens, dan għandu jkun adegwaw fir-rigward tad-dannu mgħarrab u għalhekk għandu jammonta għal aktar minn kumpens purament nominali biex jiġi żgurat li huwa effettiv u li għandu effett ta' deterrent.

Is-sanzjonijiet applikabbli jridu jkunu effettivi, proporzjonati u dissaważivi, anke f'każijiet fejn ma jkun hemm l-ebda vittma identifikabbli.⁷⁰⁴ Dan ifisser li l-aproċċ tal-UE għar-rimedji jmur lil hinn mill-aproċċ legali tradizzjonali bbażat fuq id-drittijiet individwali.

F'xi każijiet, il-protezzjoni legali adegwata kontra d-diskriminazzjoni tista' teħtieġ miżuri kriminali.

Eżempju: F'Asociātja Accept vs Consiliul Nājonal pentru Combaterea Discriminārii⁷⁰⁵ (diskussa fit-Taqsimiet 4.1, 5.3 u 6.1), dwar kummenti diskriminatorji magħmulu minn patrun ta' klabb tal-futbol, il-QGħUE ddeċidiet li sanzjoni purament simbolika ma tistax titqies bħala kompatibbli mal-ħtieġa ta' sanzjonijiet effettivi, proporzjonati u dissaważivi. Madankollu, kien f'idejn il-qorti nazzjonali biex tistabbilixxi jekk fiċ-ċirkostanzi tal-każ, it-twissija bil-miktub kinitx tissodisfa l-kriterji. Il-QGħUE enfasizzat ukoll li kull rimedju disponibbli skont id-dispożizzjonijiet nazzjonali f'każijiet ta' diskriminazzjoni għandu jissodisfa l-kriterji tal-effikaċja, tal-proporzjonalità u tad-dissaważivitā individwalment.

Eżempju: F'Maria Auxiliadora Arjona Camacho vs Securitas Seguridad España, SA,⁷⁰⁶ il-proċedimenti nazzjonali jikkonċernaw l-ghoti ta' danni punitivi lis-Sa Arjona Camacho wara t-tkeċċija tagħha li tikkostitwixxi diskriminazzjoni fuq bażi ta' sess. Il-QGħUE sostniet li l-kumpens għandu jkopri t-telf u l-ħsara

⁷⁰³ QGħUE, Kawża 14/83, *Sabine von Colson u Elisabeth Kamann vs Land Nordrhein-Westfalen*, 9 ta' April 1984.

⁷⁰⁴ QGħUE, C-81/12, *Asociātja Accept vs Consiliul Nājonal pentru Combaterea Discriminārii*, 25 ta' April 2013, punt 36; QGħUE, C-54/07, *Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding vs Firma Feryn NV*, 10 ta' Lulju 2008, punti 23-25.

⁷⁰⁵ QGħUE, C-81/12, *Asociātja Accept vs Consiliul Nājonal pentru Combaterea Discriminārii*, 25 ta' April 2013.

⁷⁰⁶ QGħUE, C-407/14, *Maria Auxiliadora Arjona Camacho vs Securitas Seguridad España, SA*, 17 ta' Dicembru 2015.

mġarrba b'mod sħiħ. Madankollu, id-danni li jmorru lil hinn mill-kumpens sħiħ għat-telf u d-dannu, u li jikkostitwixxu mizuri punitivi, huma permessi iżda mhux meħtiega skont id-Direttiva dwar it-Trattament Ugwali.

Skont il-KEDB, l-Istati huma meħtiega jippermettu lill-applikanti jiksbu infurzar adegwat u suffiċienti tad-deċiżjonijiet tal-qorti nazzjonali. Għaldaqstant, in-nuqqas ta' infurzar ta' sentenza jista' jammonta għall-ksur tal-KEDB.

Eżempju: F'*García Mateos vs Spanja*,⁷⁰⁷ it-talba tal-applikant għal tnaqqis fil-ħin tax-xogħol tagħha biex tieħu ħsieb binha ġiet irrifjutata. Il-Qorti Kostituzzjonal Spanjola kkonfermat li l-applikanta kienet ġiet iddiskriminata minħabba raġunijiet ta' sess u bagħtet il-każ lit-Tribunal tal-Impjieg, li għal darba oħra ċaħad il-kawża tal-applikanta. Wara dan, il-Qorti Kostituzzjonal sabet li s-sentenza preċedenti tagħha ma ġietx infurzata kif suppost, u ddikjarat it-tieni sentenza mogħtija mit-Tribunal tal-Impjieg nullu u bla effett. Hija ddeċidiet, madankollu, li ma kienx hemm bżonn li l-każ jiġi rrinvijat lill-qorti inferjuri peress li sadanittant, it-tifel tal-applikanta kien laħaq l-letà ta' sitt snin u s-sentenza l-ġidida kienet tkun inutli. Barra minn hekk, hija nnotat li l-għoti ta' kumpens ma kienx previst fil-leġiżlazzjoni nazzjonali rilevanti. Il-QEDB saħqet li minkejja li kien hemm żewġ sentenzi favur ir-rikorrent, il-qorti nazzjonali ma kinitx ipprovdiet rimedju, u sabet ksur tal-Artikolu 6 (1) flimkien mal-Artikolu 14 tal-Konvenzjoni.

Eżempju: F'*Hulea vs Ir-Rumanija*,⁷⁰⁸ l-applikant ġie rrifjutat il-liv tal-ġenituri. Il-Qorti Kostituzzjonal sostniet li d-dispozizzjoni leġiżlattiva inkwistjoni kisret il-prinċipiji tan-nondiskriminazzjoni għal raġunijiet ta' sess iżda rrifjutat li tagħti kumpens. Il-QEDB sabet li kien hemm ksur tal-Artikolu 14 b'raba mal-Artikolu 8 tal-KEDB, peress li l-qrati ma kinux ressqu raġunijiet suffiċienti għad-deċiżjoni tagħha li ma tagħti kumpens.

Bl-istess mod, in-nuqqas li tiġi infurzata sentenza mogħtija mill-QEDB li sabet ksur tal-KEDB jista' jammonta għal ksur ġdid tal-Konvenzjoni.

707 QEDB, *García Mateos vs Spanja*, Nru 38285/09, 19 ta' Frar 2013.

708 QEDB, *Hulea vs Ir-Rumanija*, Nru 33411/05, 2 ta' Ottubru 2012.

Eżempju: F'*Sidabras et vs Il-Litwanja*,⁷⁰⁹ it-tliet applikanti lmentaw dwar in-nuqqas tal-Litwanja li tirrevoka leġiżlazzjoni li tipprojbixxi lill-eks impiegati tal-KGB milli jaħdmu f'ċerti sferi tas-settur privat, minkejja sentenzi preċedenti tal-QEDB favurihom.⁷¹⁰ Fir-rigward tat-tielet applikant, il-QEDB innotat li l-qratī nazzjonali kienu rrikonoxxew li t-tkeċċija tiegħu kienet tmur kontra l-Konvenzjoni u ddikjarat b'mod espliċitu li filwaqt li l-Att tal-KGB baqa' fis-seħħi, il-kwistjoni li jerġa' jiddaħħal tista' ma tkunx solvuta b'mod favorevoli. Fid-dawl ta' dik id-dikjarazzjoni u n-nuqqas ta' raġunament, l-istat ma kienx wera b'mod konvinċenti li r-referenza tal-qratī nazzjonali għall-Att tal-KGB ma kinitx il-fattur deċiżiv fil-formazzjoni tal-baži legali li fuqha kienet ġiet miċħuda t-talba tat-tielet applikant għar-riintegrazzjoni. Bħala tali, kien hemm ksur tal-Artikolu 14 meħud flimkien mal-Artikolu 8. B'kuntrast ma' dan, il-QEDB sabet li l-ewwel u t-tieni applikanti ma kinux urew b'mod plawżibbli li kienu ġew iddiskriminati wara s-sentenzi tal-QEDB fil-kawża preċedenti tagħhom. L-ewwel applikant kien qiegħed għal raġunijiet ġustifikati, speċifikament minħabba li ma kellux il-kwalifikasi meħtieġa, filwaqt li t-tieni applikant qatt ma pprova jakkwista impjiegħi oħra fis-settur privat.

Barra minn hekk, fil-kuntest tad-dritt għall-ħajja u l-libertà mit-tortura, mit-trattament jew piena inumana jew degradanti, l-Artikoli 2 u 3 tal-KEDB joħolqu wkoll dmir tal-istat li jinvestiga b'mod effettiv l-allegazzjonijiet ta' trattament hażin, li jinkludi wkoll allegazzjonijiet li t-trattament hażin kien fih innifsu diskriminatorju, minħabba li kien motivat pereżempju mir-razziżmu.⁷¹¹ Dan hu diskuss fit-Taqsima 2.6 dwar ir-reati ta' mibegħħda.

709 QEDB, *Sidabras et vs Il-Litwanja*, Nri 50421/08 u 56213/08, 23 ta' Ġunju 2015.

710 QEDB, *Sidabras u Džiautas vs Il-Litwanja*, Nri 55480/00 u 59330/00, 27 ta' Lulju 2004 u QEDB, *Rainys u Gasparavičius vs Il-Litwanja*, Nri 70665/01 u 74345/01, 7 ta' April 2005.

711 QEDB, *Turan Cakir vs Il-Belġju*, Nru 44256/06, 10 ta' Marzu 2009.

Kažistica

Kažistica magħżula tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem u l-Qorti tal-Ğustizzja tal-Unjoni Ewropea

Ugwaljanza u nondiskriminazzjoni

QEDB

Khamtokhu u Aksenichik vs Ir-Russja [GC], Nru 60367/08 u 961/11, 2017
(impożizzjoni ta' għomor priġunerija)

Pichkur vs L-Ukrajna, Nru 10441/06, 2013 (il-pagament tal-pensjoni jiddependi fuq il-post ta' residenza)

Savez crkava "Riječ života" et vs Il-Kroazja, Nru 7798/08, 2010 (komunità religiūża miċħuda certi drittijiet)

QĞUE

Association Belge des Consommateurs Test-Achats ASBL et vs Conseil des ministres [GC], C-236/09, 2011 (differenzi fiċ-ċirkostanzi fil-primjums tal-assigurazzjoni u l-benefiċċji bejn l-irġiel u n-nisa)

Servet Kamberaj vs Istituto per l'Edilizia sociale della Provincia autonoma di Bolzano (IPES) et [GC], C-571/10, 2012 (rifjut tal-benefiċċji ta' akkomodazzjoni lil-ċittadini ta' paxjiżi terzi)

Diskriminazzjoni diretta

QEDB

Burden vs Ir-Renju Unit [GC], Nru 13378/05, 2008 (ċaħda li tingħata eżenzjoni mit-taxxa fuq il-wirt lill-aħwa li jgħixu flimkien)

Guberina vs Il-Kroazja, Nru 23682/13, 2016 (trattament diskriminatorju minħabba d-diżabbiltà ta' wild l-applikant)

ECSR

Confederazione Generale Italiana del Lavoro (CGIL) vs L-Italja, Ilment Nru 91/2013, 2015 (diskriminazzjoni ta' prattikanti mediċi li ma għamlux oġġezzjoni konxja biex jipprovdu servizzi ta' abort)

QGUE

Debra Allonby vs Accrington & Rossendale College, Education Lecturing Services, trading as Protocol Professional and Secretary of State for Education and Employment, C-256/01, 2004 (kundizzjoni ta' xogħol differenti li tirriżulta minn impieg f'kumpanija esterna)

Frédéric Hay vs Crédit agricole mutuel de Charente-Maritime et des Deux-Sèvres, C-267/12, 2013 (eskużjoni ta' sħab tal-istess sess f'unjonijiet ċivili mill-benefiċċi ristretti għal impiegati miżżeġwigin)

P vs S and Cornwall County Council, C-13/94, 1996 (tkeċċija wara bidla fis-sess)

S. Coleman vs Attridge Law and Steve Law [GC], C-303/06, 2008 (trattament sfavorevoli ta' impiegata – omm ta' wild b-diżabbiltà)

Sarah Margaret Richards vs Secretary of State for Work and Pensions, C-423/04, 2006 (età tal-intitolament għall-pensjoni tal-irtirar f'każ ta' mara trans)

Tadao Maruko vs Versorgungsanstalt der deutschen Bühnen [GC], C-267/06, 2008 (eskużjoni tas-ħab fi sħubija ċivili mill-pensjoni tas-superstiti)

Wolfgang Glatzel vs Freistaat Bayern, C-356/12, 2014 (kundizzjonijiet differenti għal kategorji differenti ta' liċenzji tas-sewqan)

Diskriminazzjoni indiretta

QEDB

D.H. et vs Ir-Repubblika Čeka [GC], Nru 57325/00, 2007 (tqegħid tat-tfal Rom fi skejjej speċjali)

ECSR

European Action of the Disabled (AEH) vs Franzia, Ilment Nru 81/2012, 2013 (fondi statali limitati għall-edukazzjoni tat-tfal u adolexxenti bl-awtiżmu)

QĞUE

"CHEZ Razpredelenie Bulgaria" AD vs Komisia za zashtita ot diskriminatsia [GC], C-83/14, 2015 (tqegħid ta' miters tal-ettiku f'distrett fejn il-popolazzjoni hi Rom)

Isabel Elbal Moreno vs Instituto Nacional de la Seguridad Social, Tesorería General de la Seguridad Social, C-385/11, 2012 (dritt ristrett ta' haddiem part-time għall-pensjoni)

Johann Odar vs Baxter Deutschland GmbH, C-152/11, 2012 (kumpens flessibbli għall-ġhoti tas-sensja mħallas lil haddiema b'diżabbiltà skont il-pjan soċjali)

Diskriminazzjoni multipla u intersezzjonali

QEDB

B.S. vs Spanja, Nru 47159/08, 2012 (nuqqas ta' konformità mal-obbligu li ssir investigazzjoni bir-reqqa ta' allegazzjonijiet ta' trattament hażin mill-pulizija)

Carvalho Pinto de Sousa Moraes vs Il-Portugall [GC], Nru 17484/15, 2017 (deċiżjoni diskriminatorja għat-tnaqqis tal-kumpens mogħti lil mara ta' 50 sena għal żball mediku)

S.A.S. vs Franzia [GC], No. 43835/11, 2014 (projbizzjoni li jitgħatta l-wiċċċ)

QĞUE

David L. Parris vs Trinity College Dublin et, C-443/15, 2016 (ħlas ta' benefiċċju tas-superstiti lis-sieħeb civili tal-istess sess)

Il-fastidju u l-istruzzjoni biex issir diskriminazzjoni

QEDB

Catan et vs Ir-Repubblika tal-Moldova u r-Russja [GC], Nri 43370/04, 18454/06 u 8252/05, 2012 (fastidju lill-istudenti)

Dorđević vs Il-Kroazja, Nru 41526/10, 2012 (fastidju ta' raġel b'diżabbiltà u ommu)

QGUE

Carina Skareby vs Il-Kummissjoni Ewropea, F-42/10, 2012 (fastidju psikoloġiku minn superjur ġerarkiku)

CQ vs Il-Parlament Ewropew, F-12/13, 2014 (fastidju psikoloġiku)

Q vs Il-Kummissjoni tal-Komunitajiet Ewropej, F-52/05, 2008 (fastidju psikoloġiku)

S. Coleman vs Attridge Law u Steve Law [GC], C-303/06, 2008 (trattament sfavorevoli ta' impjegata – omm ta' wild b'diżabbiltajiet)

Miżuri speċifici

QEDB

Çam vs It-Turkija, Nru 51500/08, 2016 (rifjut ta' skola tal-mužika li tirreġistra studenta minħabba d-diżabbiltà viżwali tagħha)

Horváth u Kiss vs L-Ungerija, Nru 11146/11, 2013 (tqegħid tat-tfal Rom fi skejjel speċjali)

ECSR

The Central Association of Carers in Finland vs Il-Finlandja, Ilment Nru 71/2011, 2012 (sistema ta' pprezzar tal-kura fit-tul li tipprovdzi servizzi għall-anzjani fil-Finlandja)

QGUE

Eckhard Kalanke vs Freie Hansestadt Bremen, C-450/93, 1995 (prioritā lill-kandidati nisa għall-karigi jew promozzjonijiet)

Hellmut Marschall vs Land Nordrhein-Westfalen, C-409/95, 1997 (priorità lill-kandidati nisa għall-karigi jew promozzjonijiet)

Katarina Abrahamsson u Leif Anderson vs Elisabet Fogelqvist, C-407/98, 2000 (priorità lill-kandidati nisa għall-karigi jew promozzjonijiet)

Maurice Leone u Blandine Leone vs Garde des Sceaux, ministre de la Justice u Caisse nationale de retraite des agents des collectivités locales, C-173/13, 2014 (irtirar bikri għal impjegati taċ-ċivil nisa)

Reati ta' mibegħda / Diskors ta' mibegħda

QEDB

Delfi AS vs L-Estonja [GC], Nru 64569/09, 2015 (responsabbiltà tal-portal tal-aħbarijiet online għal kummenti offensivi magħmula minn partijiet terzi anonimi)

Halime Kiliç vs It-Turkija, Nru 63034/11, 2016 (vjolenza domestika)

Identoba et vs II-Georgia, Nru 73235/12, 2015 (attakki omofobiċi fuq parteċipanti ta' assemblea LGBT)

M'Bala M'Bala vs Franza (dec.), Nru 25239/13, 2015 (espressjoni ta' mibegħda u Antisemitizmu)

Perinçek vs L-Iżvizzera [GC], Nru 27510/08, 2015 (ċaħda ta' ġenoċidju tal-poplu Armen mill-Imperu Ottoman)

Škorjanec vs II-Kroazja, Nru 25536/14, 2017 (vjolenza b'motivazzjoni razzjali)

Virabyan vs L-Armenja, Nru 40094/05, 2012 (trattament ħażin minħabba opinjoni politika)

Ġustifikazzjoni għal trattament inqas favorevoli

QGUE

Abercrombie & Fitch Italia Srl vs Antonino Bordonaro, C-143/16, 2017 (tkeċċija awtomatika fl-et-ġadha ta' 25 sena)

Asma Bougnaoui u Association de défense des droits de l'homme (ADDH) vs Micropole SA [GC], C-188/15, 2017 (ilbies ta' velu Islamiku fuq il-post tax-xogħol)

Marguerite Johnston vs Chief Constable of the Royal Ulster Constabulary,

Kawża 222/84, 1986 (rifjut għat-tiġġid tal-kuntratt lil ufficjal tal-pulizija mara u li tingħata t-taħriġ fl-armi tan-nar)

Mario Vital Pérez vs Ayuntamiento de Oviedo, C-416/13, 2014 (limitu tal-età ta' 30 sena għar-reklutaġġ ta' ufficjali tal-pulizija lokali)

Silke-Karin Mahlburg vs Land Mecklenburg-Vorpommern, C-207/98, 2000 (restrizzjonijiet fuq il-kundizzjonijiet tax-xogħol tan-nisa tqal)

Tanja Kreil vs Bundesrepublik Deutschland, C-285/98, 2000 (limitazzjoni tal-aċċess tan-nisa għal karigi militari li jinvolvu l-użu tal-armi)

Ute Kleinsteuber vs Mars GmbH, C-354/16, 2017 (kalkolu tal-pensjoni tal-irtirar bikri għal ġaddiem part-time)

Impjieg

QEDB

Danilenkov et vs Ir-Russia, Nru 67336/01, 2009 (fastidju fuq il-post tax-xogħol minħabba trade union)

I.B. vs Il-Grecja, Nru 552/10, 2013 (tkeċċija ta' impjegat požittiv għall-HIV)

QġUE

Asociația Accept vs Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării, C-81/12, 2013 (rimarki omofobiċi magħmula mill-patrun finanzjarju ta' klabb tal-futbol)

C., C-122/15, 2016 (taxxa supplimentari fuq id-dħul minn pensjoni tal-irtirar)

Frédéric Hay vs Crédit agricole mutuel de Charente-Maritime et des Deux-Sèvres, C-267/12, 2013 (eskużżoni ta' shab li daħlu f'unjoni ċivilji tal-istess sess minn benefiċċi speċjali li kienu ristretti biss għall-impjegati fl-okkażjoni taż-żwieġ tagħhom)

J.J. de Lange vs Staatssecretaris van Financiën, C-548/15, 2016 (trattament tat-taxxa tal-ispejjeż tat-taħriġ vokazzjonal)

Jennifer Meyers vs Adjudication Officer, C-116/94, 1995 (metodu ta' kalkolu tal-eligibbiltà ta' ġenituri waħedhom għall-kreditu tal-familja)

Julia Schnorbus vs Land Hessen, C-79/99, 2000 (priorità għal požizzjoni ta' taħriġ għall-kandidati rżej li jkunu temmew is-servizz militari tagħhom)

Jürgen Römer vs Freie und Hansestadt Hamburg, C-147/08, 2011 (pensjonijiet supplimentari tal-irtirar disponibbli biss għal koppji miżżewġa)

Nadežda Riežniece vs Zemkopības ministrija and Lauku atbalsta dienests, C-7/12, 2013 (tkeċċija wara t-teħid tal-liv tal-ġenituri)

L-assistenza u s-sigurtà soċjali

QEDB

Andrle vs Ir-Repubblika Čeka, Nru 6268/08, 2011 (età tal-irtirar differenti għall-irġiel u n-nisa)

Bah vs Ir-Renju Unit, Nru 56328/07, 2011 (rifjut ta' għajjnuna għall-akkomodazzjoni minħabba l-istatus ta' immigrazzjoni)

Gouri vs Franzia (dec.), Nru 41069/11, 2017 (benefiċċju ta' dīzabbiltà dipendenti fuq il-post ta' residenza)

Stummer vs L-Awstrija [GC], No. 37452/02, 2011 (xogħol imwettaq fil-ħabs)

QGUE

Anita Cristini vs Société nationale des chemins de fer français, Kawża 32/75, 1975 (rifjut għall-għotxi ta' permessi għall-ivvja ġġar għal familji kbar minħabba ċ-ċittadinanza barranija)

Elodie Giersch et vs État du Grand-Duché de Luxembourg, C-20/12, 2013 (għajjnuna finanzjarja għal studji ta' edukazzjoni ogħla mogħtija skont il-post ta' residenza)

Vestische Arbeit Jobcenter Kreis Recklinghausen vs Jovanna García-Nieto et, C-299/14, 2016 (rifjut li jingħataw benefiċċji ta' sussistenza matul l-ewwel tliet xhur ta' residenza fil-Ġermanja)

X., C-318/13, 2014 (livell differenti ta' allowance ta' dīzabbiltà mogħti lill-irġiel u lin-nisa)

Edukazzjoni

QEDB

Çam vs It-Turkija, Nru 51500/08, 2016 (rifjut ta' skola tal-mužika li tirregistra studenta minħabba d-dizabbiltà viżwali tagħha)

Ponomaryovi vs Bulgaria, No. 5335/05, 2011 (tariffi tal-iskola għall-barranin)

QĞUE

Il-Kummissjoni tal-Komunitajiet Ewropej vs Ir-Repubblika tal-Armenja, C-147/03, 2005 (ammissjoni fl-università għad-detenturi ta' diplomi Awstriači u barranin)

Donato Casagrande vs Landeshauptstadt München, Kawża 9/74, 1974 (għotjiet edukattivi)

Laurence Prinz vs Region Hannover u Philipp Seeberger vs Studentenwerk Heidelberg, Kawżi magħquda C-523/11 u C-585/11, 2013 (għotjiet edukattivi)

Mohamed Ali Ben Alaya vs Bundesrepublik Deutschland, C-491/13, 2014 (rifjut tad-dħul ta' studenti minn pajjiżi terzi)

Aċċess għall-provvista ta' ogġetti u servizzi, inkluża l-akkomodazzjoni

QEDB

Hunde vs In-Netherlands (dec.), Nru 17931/16, 2016 (ċaħda ta' kenn u assistenza soċjali lil persuna li tfittem l-ażil iżda li ma rnexxiliex tiksbu)

Moldovan et vs Ir-Rumanija (Nru 2), Nri 41138/98 u 64320/01, 2005 (dritt għad-dar)

Vrountou vs Ċipru, Nru 33631/06, 2015 (rifjut diskriminatorju għall-għoti ta' kard tar-refugjati)

ECSR

Conference of European Churches (CEC) vs In-Netherlands, Ilment Nru 90/2013, 2014 (obbligu li tingħata akkomodazzjoni lit-tfal u lill-migrantini adulti)

Il-Federazzjoni Ewropea tal-Organizzazzjonijiet Nazzjonali li Jaħdmu mal-Persuni mingħajr Dar (FEANTSA) vs In-Netherlands, Ilment Nru 86/2012, 2014 (aċċess għall-assistenza ta' emerġenza lil migranti adulti f'sitwazzjoni irregolari)

QGUE

"CHEZ Razpredelenie Bulgaria" AD vs Komisia za zashtita ot diskriminatsja [GC], C-83/14, 2015 (tqegħid ta' miters tal-ettiku f'distrett fejn il-popolazzjoni hi Rom)

Servet Kamberaj vs Istituto per l'Edilizia sociale della Provincia autonoma di Bolzano (IPES) et [GC], C-571/10, 2012 (rifjut tal-benefiċċji ta' akkomodazzjoni lil čittadini ta' pajjiżi terzi)

Aċċess għall-ġustizzja

QEDB

Anakomba Yula vs Il-Belġju, Nru 45413/07, 2009 (għajnuna legali ristretta għall-migranti irregolari)

Moldovan et vs Ir-Rumanija (Nru 2), Nri 41138/98 u 64320/01, 2005 (kundizzjonijiet tal-ghajxien tal-applikanti)

Paraskeva Todorova vs Il-Bulgarija, Nru 37193/07, 2010 (rifjut li jiġi sospiż-I-infurzar tal-penali fuq il-baži tal-origini Rom tal-applikant)

Id-dritt għar-rispett tal-ħajja privata u tal-ħajja tal-familja

QEDB

A.H. et vs Ir-Russia, Nri 6033/13 u 22 applikazzjoni oħra, 2017 (adozzjoni ta' tfal Russi minn čittadini tal-İstati Uniti)

Kacper Nowakowski vs Il-Polonja, Nru 32407/13, 2017 (kuntatt ristrett ma' ibnu minħabba d-diżabbiltà tal-applikant)

Pajić vs Il-Kroazja, Nru 68453/13, 2016 (rifjut li jingħata permess ta' residenza lil sieħeb omosesswali)

Vallianatos et vs Il-Greċja [GC], Nri 29381/09 u 32684/09, 2013 (l-ebda unjoni civili għal koppi tal-istess sess)

X et vs L-Awstrija [GC], Nru 19010/07, 2013 (adozzjoni minn persuna omosesswali ta' wild is-sieħba tagħha)

QġUE

Małgożata Runevič-Vardyn u Łukasz Paweł Wardyn vs Vilniaus miesto savivaldybés administracija et, C-391/09, 2011 (regoli li jirregolaw l-ortografija tal-kunjomijiet fil-lingwa nazzjonali uffiċċiali)

Pedro Manuel Roca Álvarez vs Sesa Start España ETT SA, C-104/09, 2010 (rifjut li jingħata liv lil missier minħabba li omm it-tarbijsa tiegħu kienet taħdem għal rasha)

Parteċipazzjoni politika

QEĐB

Partei Die Friesen vs Il-Germanja, Nru 65480/10, 2016 (livelli limiti elettorali)

Pilav vs Il-Božnija-Herzegovina, Nru 41939/07, 2016 (inkapaċità tal-kandidatura għall-presidenza minħabba l-post ta' residenza)

Kwistjonijiet tad-dritt kriminali

QEĐB

D.G. vs L-Irlanda, Nru 39474/98, 2002; QEĐB, *Bouamar vs Il-Belġju*, Nru 9106/80, 1988 (detenzjoni ta' minorenni)

Martzaklis et vs Il-Greċja, Nru 20378/13, 2015 (kundizzjonijiet ta' detenzjoni ta' persuni požittivi għall-HIV)

Stasi vs Franza, Nru 25001/07, 2011 (trattament ħażin fil-ħabs minħabba l-omosesswalità tal-applikant)

QġUE

Aleksei Petruhhin vs Latvijas Republikas Generālprokuratūra [GC], C-182/15, 2016 (estradizzjoni lejn stat terz ta' čittadin tal-UE li jezerċita l-libertà tal-moviment)

Proceedings concerning the execution of a European arrest warrant issued against João Pedro Lopes Da Silva Jorge [GC], C-42/11, 2012 (nuqqas ta' eżekuzzjoni ta' mandati ta' arrest)

Sess

QEDB

Andrle vs Ir-Repubblika Čeka, Nru 6268/08, 2011 (età pensjonabbi differenti għall-irġiel u n-nisa)

Emel Boyraz vs It-Turkija, Nru 61960/08, 2014 (tkeċċija ta' mara mill-kariga ta' uffiċjal tas-sigurtà)

Konstantin Markin vs Ir-Russja [GC], Nru 30078/06, 2012 (restrizzjoni tal-liv tal-ġenituri għall-persunal militari maskili)

Ünal Tekeli vs It-Turkija, Nru 29865/96, 2004 (trażmissjoni tal-kunjomijiet tal-ġenituri lit-tfal tagħhom)

QGUE

Association Belge des Consommateurs Test-Achats ASBL et vs Conseil des ministres [GC], C-236/09, 2011 (fatturi ta' riskju speċifiċi għas-sess fil-kuntratti tal-assigurazzjoni)

C. D. vs S. T. [GC], C-167/12, 2014 (rifjut ta' liv tal-maternità lil omm permezz tal-maternità surrogata)

Gabrielle Defrenne vs Société anonyme belge de navigation aérienne Sabena, Kawża 43/75, 1976 (salarji aktar baxxi għall-ħaddiema nisa)

Kathleen Hill u Ann Stapleton vs The Revenue Commissioners and Department of Finance, C-243/95, 1998 (skema tal-kondiżjoni ta' impjieg li indirettament tagħti żvantaġġ lin-nisa)

Konstantinos Maistrellis vs Ypourgos Dikaiosynis, Diafaneias kai Anthropinon Dikaiomaton, C-222/14, 2015 (id-dritt għat-teħid tal-liv tal-ġenituri għal raġel li martu hi qiegħda)

M. A. De Weerd, née Roks, et vs Bestuur van de Bedrijfsvereniging voor de Gezondheid, Geestelijke en Maatschappelijke Belangen et, C-343/92, 1994 (benefiċċju tal-inkapaċċità indirettament diskriminatorju għan-nisa)

Margaret Kenny et vs Minister for Justice, Equality and Law Reform, Minister for Finance and Commissioner of An Garda Síochána, C-427/11, 2013 (salarji aktar baxxi għall-haddiemha nisa)

Z. vs A Government department u The Board of Management of a Community School [GC], C-363/12, 2014 (rifjut ta' liv tal-maternità lil omm permezz tal-maternità surrogata)

Identità tal-ġeneru

QEDB

Hämäläinen vs Il-Finlandja [GC], Nru 37359/09, 2014 (rifjut li jinbidel in-numru ta' identità maskili tal-applikant għal wieħed femminili wara l-operazzjoni kirurġika tagħha ta' tibdil tas-sess, sakemm iż-żwieġ tagħha ma jinbidilx fi sħubija civili)

Van Kück vs Il-Ġermanja, Nru 35968/97, 2003 (rimborż tal-ispejjeż tal-operazzjoni kirurġika ta' tibdil tas-sess u t-trattament bl-ormoni)

Y.Y. vs It-Turkija, Nru 14793/08, 2015 (rifjut li jingħata permess għal operazzjoni kirurġika ta' tibdil tas-sess)

QġUE

K.B. vs National Health Service Pensions Agency et Secretary of State for Health, C-117/01, 2004 (li ġi li teskludi t-transesswali mill-pensjoni tar-romol)

Sarah Margaret Richards vs Secretary of State for Work and Pensions, C-423/04, 2006 (nuqqas ta' rikonoxximent legali tal-ġeneru l-ġdid wara operazzjoni kirurġika ta' tibdil fis-sess)

Orjentazzjoni sesswali

QEDB

E.B. et vs L-Awstrijja, Nri 31913/07, 38357/07, 48098/07, 48777/07 u 48779/07, 2013 (iż-żamma ta' entrati ta' rekord kriminali wara li nstab li d-dispożizzjoni kriminali kisret il-Kostituzzjoni u l-Konvenzjoni)

E.B. vs Franza [GC], Nru 43546/02, 2008 (diskriminazzjoni abbaži tal-orientazzjoni sesswali fil-kuntest tal-adozzjoni)

Karner vs L-Awstria, Nru 40016/98, 2003 (diskriminazzjoni ta' koppji omosessuali fil-kuntest tad-drittijiet tal-kiri)

O.M. vs L-Ungerija, No. 9912/15, 2016 (detenzjoni ta' persuna omosessuali li tfittex l-ażil)

S.L. vs L-Awstria, Nru 45330/99, 2003 (kriminalizzazzjoni tar-relazzjonijiet sessuali konsensuali bejn l-irġiel)

Schalk and Kopf vs L-Awstria, Nru 30141/04, 2010 (dritt għaż-żwieġ għall-koppji tal-istess sess)

Taddeucci u McCall vs L-Italja, Nru 51362/09, 2016 (rifjut li jingħata permess ta' residenza lil koppja tal-istess sess)

ECSR

International Centre for the Legal Protection of Human Rights (INTERIGHTS) vs Il-Kroazja, Ilment kollettiv Nru 45/2007, 2009 (użu ta' lingwa omofobika fil-materjali tal-iskola)

QĞUE

A et vs Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie [GC], Kawżi magħquda C-148/13 sa C-150/13, 2014 (orjentazzjoni sessuali ta' persuni li jfittxu l-ażil)

Asociația Accept vs Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării, C-81/12, 2013 (kummenti diskriminatorji magħmula minn patrun ta' klabb tal-futbol)

Geoffrey Léger vs Ministre des Affaires sociales, de la Santé et des Droits des femmes u Etablissement français du sang, C-528/13, 2015 (projbizzjoni permanenti lill-irġiel omosessuali mill-għotxi tad-demm)

Minister voor Immigratie en Asiel vs X u Z vs Minister voor Immigratie en Asiel, Kawżi magħquda C-199/12, C-200/12, C-201/12, 2013 (orjentazzjoni sessuali tal-persuni li jfittxu l-ażil)

Dizabbiltà

QEĐB

Glor vs L-Iżvizzera, Nru 13444/04, 2009 (l-applikant ġie rrifjutat għal servizz militari minħabba dizabbiltà, iżda xorta waħda kien obbligat iħallas it-taxxi talli ma kienx qed iwettaq servizz militari)

Guberina vs Il-Kroazja, Nru 23682/13, 2016 (rifjut li tingħata eżenzjoni mit-taxxa fuq ix-xiri ta' proprijetà ġdida adattata għall-ħtiġijiet ta' wild l-applikant b'diżabbiltajiet severi)

Pretty vs Ir-Renju Unit, Nru 2346/02, 2002 (id-dritt li wieħed imut)

Price vs Ir-Renju Unit, Nru 33394/96, 2001 (detenzjoni ta' persuna b'diżabbiltà fiżika f'ċella li ma kinitx adattata għall-ħtiġijiet tagħha)

ECSR

European Action of the Disabled (AEH) vs Franza, Ilment Nru 81/2012, 2013 (edukazzjoni tat-tfal bl-awtiżmu)

QġUE

Fag og Arbejde (FOA) vs Kommunerne Landsforening (KL), C-354/13, 2014 (l-obeżitā bħala diżabbiltà)

HK Danmark, li qed taġixxi f'isem Jette Ring vs Dansk almennyttigt Boligselskab u HK Danmark, li qed taġixxi f'isem Lone Skouboe Werge vs Dansk Arbejdsgiverforening, li qed taġixxi f'isem Pro Display A/S, Kawżi magħlquda C-335/11 u C-337/11, 2013 (tkeċċija mix-xogħol, kuncett ta' "diżabbiltà")

Z. vs A Government department and the Board of Management of a Community School [GC], C-363/12, 2014 (rifjut ta' liv tal-maternità għall-omm permezz ta' maternità surrogata, kuncett ta' "diżabilità")

Età

QEDB

Bouamar vs Il-Belġju, Nru 9106/80, 1988 (detenzjoni ta' minorenni)

D.G. vs L-Irlanda, Nru 39474/98, 2002 (detenzjoni ta' minorenni)

Schwilzgebel vs L-Iżvizzera, Nru 25762/07, 2010 (rifjut tal-applikazzjoni għall-adozzjoni ta' wild fuq il-bażi tal-età)

T. vs Ir-Renju Unit [GC], Nru 24724/94, 1999 (proċess kriminali kontra minorenni)

V. vs Ir-Renju Unit [GC], Nru 24888/94, 1999 (proċess kriminali kontra minorenni)

ECSR

Fellesforbundet for Sjøfolk (FFFS) vs In-Norvegja, Ilment Nru 74/2011, 2013 (tkeċċija minn impjegatur ibbażata fuq l-ilħuq ta' čerta età)

QġUE

Dansk Industri (DI), li qed taġixxi f'isem Ajos A/S vs Estate of Karsten Egil Rasmussen [GC], C-441/14, 2016 (allowance ta' tkeċċija lill-ħaddiema intitolati għal pensjoni tax-xjuhija)

Gorka Salaberria Sorondo vs Academia Vasca de Policía y Emergencias [GC], C-258/15, 2016 (limitu tal-età għar-reklutaġġ bħala ufficjal tal-pulizija)

J.J. de Lange vs Staatssecretaris van Financiën, C-548/15, 2016 (id-dritt li l-ispejjeż tat-taħriġ vokazzjonali għal persuni taħt it-30 sena biss jitnaqqsu biss-shiħi mid-dħul taxxabbi tagħhom)

Mario Vital Pérez vs Ayuntamiento de Oviedo, C-416/13, 2014 (limitu tal-età għar-reklutaġġ bħala ufficjal tal-pulizija)

Thomas Specht et vs Land Berlin and Bundesrepublik Deutschland, Kawżi magħquda C-501/12 u C-506/12, C-540/12 u C-541/12, 2014 (livell ta' ħlas għall-ħaddiema taċ-ċivil determinat b'referenza għall-et-qażi fiż-żmien tar-reklutaġġ)

Werner Mangold vs Rüdiger Helm [GC], C-144/04, 2005 (leġiżlazzjoni nazzjonali li tawtorizza l-kuntratti b'terminu fiss ma' ħaddiema akbar fl-età)

Razza, etniċitħa, kulur u sħubija f'minoranza nazzjonali

QEDB

Biao vs Id-Danmarka [GC], Nru 38590/10, 2016 (rifjut li tingħata riunifikazzjoni tal-familja lill-mara Għanjana ta' cittadin Daniż fid-Danmarka)

Boacă et vs Ir-Rumanija, Nru 40355/11, 2016 (nuqqas ta' investigazzjoni dwar ilment ta' diskriminazzjoni)

Sejdić u Finci vs Il-Božnija-Heržegovina [GC], Nru 27996/06 u 34836/06, 2009
(id-dritt tal-minoranzi ġhall-kandidatura fl-elezzjonijiet)

ECSR

Iċ-Ċentru Ewropew għad-Drittijiet tar-Rom (ERRC) vs L-Irlanda, Ilment Nru 100/2013, 2015 (nuqqas ta' provvediment ta' akkomodazzjoni suffiċjenti ġħall-Vjaġġaturi)

QGUE

Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding vs Firma Feryn NV, C-54/07, 2008 (dikjarazzjoni diskriminatorja pubblika magħmula minn impiegatur)

“CHEZ Razpredelenie Bulgaria” AD vs Komisia za zashtita ot diskriminatsia [GC], C-83/14, 2015 (it-tqegħid ta' miters tal-elettriku f'għoli inażċessibbli f'distrett fejn il-biċċa l-kbira tal-popolazzjoni hi Rom)

Nazzjonalità jew origini nazzjonali

QEDB

Anakomba Yula vs Il-Belġju, Nru 45413/07, 2009 (restrizzjoni tal-ghajjnuna legali ġħall-migranti irregolari)

Andrejeva vs Il-Latvja [GC], Nru 55707/00, 2009 (rifjut li tingħata pensjoni tal-irtirar lill-applikant fir-rigward tas-snin ta' impjiex tagħha fl-eks Unjoni Sovjetika qabel l-1991, minħabba li ma kellhiex cittadinanza Latviana)

C. vs Il-Belġju, Nru 21794/93, 1996 (deportazzjoni ta' barranin misjuba ħatja ta' reati kriminali)

Dħahbi vs L-Italja, Nru 17120/09, 2014 (ċittadini ta' pajiżi terzi ttrattati b'mod inqas favorevoli minn ħaddiema tal-UE taħt l-iskema Taljana ta' allowance tal-familja)

Koua Poirrez vs Franza, Nru 40892/98, 2003 (talba għal allowance ta' dīżabbiltà rrifjutata minħabba li l-applikant ma kellux cittadinanza Franciża jew minħabba n-nazzjonaliità ta' stat li jkun iffirma ftehim ta' reċiproċità ma' Franza)

Moustaquim vs Il-Belġju, Nru 12313/86, 1991 (deportazzjoni ta' barranin misjuba ħatja ta' reati kriminali)

Ponomaryovi vs Il-Bulgarija, Nru 5335/05, 2011 (dritt għall-edukazzjoni sekondarja għall-barranin)

Rangelov vs Il-Ġermanja, Nru 5123/07, 2012 (aċċess irrifijutat għal programm terapewtiku għal barrani)

Zejbek vs Il-Greċċa, Nru 46368/06, 2009 (rifjut għall-għoti ta' pensjoni pagabbi għall-ħajja lill-applikanta bħala omm ta' familja kbira minħabba n-nazzjonaliità ta' wieħed mit-tfal tagħha)

QĞUE

Alfredo Rendón Marín vs Administración del Estado [GC], C-165/14, 2016 (applikant, li kien čittadin ta' pajjiż terz, ġie mċaħħad minn permess ta' residenza filwaqt li l-wild tiegħu kien čittadin tal-UE)

Il-Kummissjoni Ewropea vs L-Ungerija, C-392/15, 2017 (esklużjoni ta' čittadini minn Stati Membri oħra minn professjoni ta' nutar)

Il-Kummissjoni Ewropea vs Ir-Renju tan-Netherlands, C-508/10, 2012 (spejjeż li għandhom jithallsu minn čittadini mhux tal-UE għall-ħruġ ta' permessi ta' residenza)

Ian William Cowan vs Trésor public, Kawża 186/87, 1989 (kumpens statali għall-vittmi ta' attakk)

Kunqian Catherine Zhu u Man Lavette Chen vs Secretary of State for the Home Department, C-200/02, 2004 (id-dritt ta' čittadin minuri tal-UE li jirrisjedi fl-UE mal-ġenituri tiegħu jew tagħha li huma čittadini ta' pajjiżi terzi)

Roman Angonese vs Cassa di Risparmio di Bolzano SpA, C-281/98, 2000 (impiegatur li jeħtieg li dawk li jaapplikaw jieħdu sehem f'kompetizzjoni ta' reklutaġġ biex jiksbu certifikat ta' bilingwiżmu maħruġ minn awtorità lokali)

Servet Kamberaj vs Istituto per l'Edilizia sociale della Provincia autonoma di Bolzano (IPES) et [GC], C-571/10, 2012 (rifjut tal-benefiċċji ta' akkomodazzjoni lil-čittadini ta' pajjiżi terzi)

Reliġjon jew twemmin

QEDB

Alujer Fernandez u Caballero García vs Spanja (dec.), Nru 53072/99, 2001
(L-impossibbiltà għall-membri tal-Knisja Battista li jallokaw parti mit-taxxa tad-dħul tagħhom direttament għall-appoġġ finanzjarju tal-knisja tagħhom stess)

Cha'are Shalom Ve Tsedek vs Franza [GC], Nru 27417/95, 2000 (rifjut ta' permess għall-qtil ritwali ta' annimali)

Ebrahimian vs Franza, Nru 64846/11, 2015 (kuntratt li ma ġiex imġedded minħabba l-ilbies ta' velu Islamiku)

Eweida et vs Ir-Renju Unit, Nru 48420/10, 59842/10, 51671/10 u 36516/10, 2013 (diskriminazzjoni reliġjuża fuq ix-xogħol)

Izzettin Doğan et vs It-Turkija [GC], No. 62649/10, 2016 (rifjut li jiġi pprovdut servizz pubbliku lil dawk li jsegwu l-fidi Alevi)

Milanović vs Is-Serbia, Nru 44614/07, 2010 (nuqqas ta' investigazzjoni mill-awtoritajiet dwar il-motivi tar-reat)

O'Donoghue et vs Ir-Renju Unit, Nru 34848/07, 2010 (dispozizzjonijiet li jirrikjedu li l-barranin, minbarra dawk li jixtiequ jiżżewġu fil-Knisja tal-Ingilterra, iħallsu tariffi kbar biex jiksbu l-permess li jiżżewġu)

S.A.S. vs Franza [GC], Nru 43835/11, 2014 (dispozizzjonijiet li jipprojbixxu l-għata tal-wiċċ fil-pubbliku)

Vojnity vs L-Ungerija, Nru 29617/07, 2013 (tneħħija tad-drittijiet ta' aċċess tal-applikant minħabba t-tentattivi tiegħu li jittrażmetti t-twemmin reliġjuż tiegħu lill-wild tiegħu)

QĞUE

Asma Bougnaoui u Association de défense des droits de l'homme (ADDH) vs Micropole SA [GC], C-188/15, 2017 (tkeċċija minħabba l-ilbies ta' velu Islamiku)

Samira Achbita u Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding vs G4S Secure Solutions NV [GC], C-157/15, 2017 (tkeċċija minħabba l-ilbies ta' velu Islamiku)

Lingwa

QEDB

Kawża "li tirrelata ma' certi aspetti tal-liġi fuq l-użu tal-lingwi fl-edukazzjoni fil-Belġju" vs Il-Belġju, Nru 1474/62 et, 1968 (it-tfal tal-applikanti ma tħallewx ikollhom aċċess għall-edukazzjoni bil-Franċiż)

Macalin Moxamed Sed Dahir vs L-Iżvizzera (dec.), applikazzjoni Nru 12209/10, 2015 (rifjut ta' applikazzjoni ġħal bidla fil-kunjom tal-applikant fuq il-baži li l-pronunzja Ĵvizzera tal-isem kellha tifsira offensiva fl-ilsien matern tagħha)

QġUE

Il-Kummissjoni Ewropea vs Il-Belġju, C-317/14, 2015 (rekwiżiti lingwistiċi għall-kandidati li jaġġibek fis-servizzi lokali stabbiliti fir-reġjuni tal-Belġju li jitkellmu bil-Franċiż jew bil-Ġermaniż)

L-oriġini soċjali, it-twelid u l-proprjetà

QEDB

Chassagnou et vs Franza [GC], Nru 25088/94, 28331/95 u 28443/95, 1999 (obbligu għat-trasferiment tad-drittijiet tal-kaċċa pubblika fuq l-art applikata biss lil sidien ta' art iżgħar)

Wolter u Safret vs Il-Ġermanja, Nri 59752/13 u 66277/13, 23/03/2017, 2017 (diskriminazzjoni ta' tfal imwielda barra miż-żwieġ)

QġUE

Zoi Chatzi vs Ypourgos Oikonomikon, C-149/10, 2010 (perjodu wieħed ta' liv tal-ġenituri għal tewmin)

Opinjoni politika jew opinjoni oħra

QEDB

Redfearn vs Ir-Renju Unit, Nru 47335/06, 2012 (tkeċċija fuq il-baži tal-involviment politiku tal-applikant)

Virabyan vs L-Armenja, Nru 40094/05, 2012 (trattament hažin minħabba opinjoni politika)

Status ieħor

QEDB

Varnas vs Il-Litwanja, Nru 42615/06, 2013 (rifjut li jingħata permess biex jirċievi żjarat konjugali matul id-detenzjoni tiegħu ta' qabel il-proċess)

ECSR

Associazione Nazionale Giudici di Pace vs L-Italja, Ilment Nru 102/2013, 2016 (differenzi fl-aċċess għall-iskema tas-sigurtà soċjali għall-imħallfin permanenti u onorarji)

QGUE

Petya Milkova vs Izpalnitelen direktor na Agentsiata za privatizatsia i sledprivatizsationen kontrol, C-406/15, 2017 (differenzi fil-protezzjoni fil-każ ta' tkeċċija mogħtija lill-impiegati u lill-impiegati taċ-ċivil)

Il-qsim tal-oneru tal-provi

QEDB

Timishev vs Ir-Russia, Nri 55762/00 u 55974/00, 2005 (l-applikant ta' origini ġeċċena mhux permess jgħaddi minn punt ta' kontroll)

Virabyan vs L-Armenja, Nru 40094/05, 2012 (trattament hažin minħabba opinjoni politika)

QGUE

Asociația Accept vs Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării, C-81/12, 2013 (kummenti diskriminatorji magħmula minn patrun ta' klabb tal-futbol)

Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding vs Firma Feryn NV, C-54/07, 2008 (stqarrija pubblika diskriminatorja minn impiegatur)

Galina Meister vs Speech Design Carrier Systems GmbH, C-415/10, 2012 (aċċess għall-informazzjoni dwar il-konklużjoni tal-proċess ta' reklutaġġ)

Patrick Kelly vs National University of Ireland (University College, Dublin), C-104/10, 2011 (accès għall-informazzjoni dwar il-kwalifikati tal-applikanti l-oħra minnhabba suspect ta' diskriminazzjoni)

Susanna Brunnhofer vs Bank der österreichischen Postsparkasse AG, C-381/99, 2001 (salarji aktar baxxi għall-ħaddiema nisa)

Čirkostanzi irrilevanti għas-sejba tad-diskriminazzjoni

QEDB

D.H. et vs Ir-Repubblika Čeka [GC], Nru 57325/00, 2007 (tqegħid tat-tfal Rom fi skejjel speċjali)

QGUE

Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding vs Firma Feryn NV, C-54/07, 2008 (dikjarazzjoni diskriminatorja pubblika magħmula minn impiegatgħatur)

Nils-Johannes Kratzer vs R+V Allgemeine Versicherung AG, C-423/15, 2016 (applikant għall-impieg ma jfittixx impieg, iżda jfittex l-istatus ta' applikant sabiex jitlob kumpens)

Ir-rwol tal-istatistika u data oħra

QEDB

Abdu vs Il-Bulgarija, Nru 26827/08, 2014 (nuqqas ta' investigazzjoni effettiva dwar vjolenza razzista)

D.H. et vs Ir-Repubblika Čeka [GC], Nru 57325/00, 2007 (tqegħid tat-tfal Rom fi skejjel speċjali)

Di Trizio vs L-Iżvizzera, Nru 7186/09, 2016 (benefiċċji tad-diżabbiltà ta' nisa žvantaġġati)

Opuz vs It-Turkija, Nru 33401/02, 2009 (vjolenza domestika)

QġUE

Hilde Schönheit vs Stadt Frankfurt am Main u Silvia Becker vs Land Hessen, Kawżi magħquda C-4/02 u C-5/02, 2003 (differenza fil-pensjonijiet pagabbli bejn ġaddiema part-time u dawk full-time)

Lourdes Cachaldora Fernández vs Instituto Nacional de la Seguridad Social (INSS) u Tesorería General de la Seguridad Social (TGSS) [GC], C-527/13, 2015(pensjoni tal-invalidità kkalkulata fuq il-baži ta' perjodu ta' tmien snin qabel ma jseħħi l-avveniment li jwassal għall-invalidità)

Regina vs Secretary of State for Employment, ex parte Nicole Seymour-Smith u Laura Perez, C-167/97, 1999 (protezzjoni kontra t-tkeċċija ta' ġaddiema impiegati għal aktar minn sentejn kontinwament ma' impiegatur partikolari)

L-infurzar tad-dritt tan-nondiskriminazzjoni

QEĐB

García Mateos vs Spanja, Nru 38285/09, 2013 (l-infurzar ta' sentenza li sabet diskriminazzjoni bbażata fuq is-sess)

Hulea vs Ir-Rumanija, Nru 33411/05, 2012 (l-ebda kumpens għad-diskriminazzjoni)

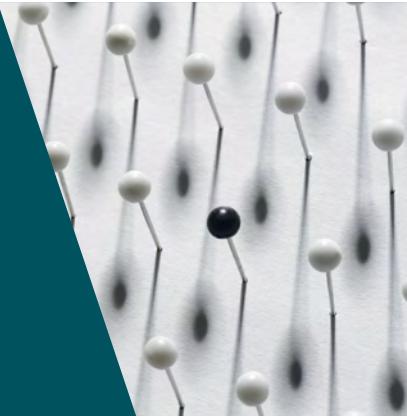
Sidabras et vs Il-Litwanja, Nru 50421/08 u 56213/08, 2015 (nuqqas ta' infurzar ta' sentenza tal-QEĐB li sabet diskriminazzjoni)

QġUE

Asociația Accept vs Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării, C-81/12, 2013 (kummenti diskriminatorji magħmula minn patrun ta' klabb tal-futbol)

María Auxiliadora Arjona Camacho vs Securitas Seguridad España SA, C-407/14, 2015 (l-ghoti ta' danni punitivi lir-rikorrent wara t-tkeċċija diskriminatorja tagħha)

Indiči

Il-kažistica tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-Unjoni Ewropea

<i>A et vs Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie</i> [GC], Kawżi magħquda C-148/13 sa C-150/13, 2 ta' Dicembru 2014	166, 189
<i>Abercrombie & Fitch Italia Srl vs Antonino Bordonaro</i> , C-143/16, 19 ta' Lulju 2017	111
<i>Albert Ruckdeschel & Co. u Hansa-Lagerhaus Ströh & Co. vs Hauptzollamt Hamburg-St. Annen; Diamalt AG vs Hauptzollamt Itzehoe</i> , Kawżi magħquda 117-76 u 16-77, 19 ta' Ottubru 1977	36
<i>Aleksei Petruhhin vs Latvijas Republikas Ĝenerālprokuratūra</i> [GC], C-182/15, 6 ta' Settembru 2016	120, 163
<i>Alfredo Rendón Marín vs Administración del Estado</i> [GC], C-165/14, 13 ta' Settembru 2016	156, 168, 216
<i>Angela Maria Sirdar vs The Army Board and Secretary of State for Defence</i> , C-273/97, 26 ta' Ottubru 1999	107
<i>Anita Cristini vs Société nationale des chemins de fer français</i> , 32/75, 30 ta' Settembru 1975	118, 132
<i>Anita Groener vs Minister for Education and the City of Dublin Vocational Educational Committee</i> , C-379/87, 28 ta' Novembru 1989	231
<i>Annuンziata Matteucci vs Communauté française of Belgium and Commissariat général aux relations internationales of the Communauté française of Belgium</i> , C-235/87, 27 ta' Settembru 1988	134
<i>Anton Las v. PSA Antwerp NV</i> [GC], C-202/11, 16 ta' April 2013	231
<i>Arthur Burton vs British Railways Board</i> , C-19/81, 16 ta' Frar 1982	124
<i>Asma Bougnaoui u Association de défense des droits de l'homme (ADDH) vs Micropole SA</i> [GC], C-188/15, 14 ta' Marzu 2017	97, 106, 169, 228

<i>Asociația Accept vs Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării</i> , C-81/12, 25 ta' April 2013.....	46, 117, 123, 166, 188, 241, 242, 250, 253, 262
<i>Association Belge des Consommateurs Test-Achats ASBL et vs Conseil des ministres</i> [GC], C-236/09, 1 ta' Marzu 2011	15, 37, 173
<i>B.S.M. Geraets-Smits vs Stichting Ziekenfonds VGZ u H.T.M. Peerbooms vs Stichting CZ Groep Zorgverzekeringen</i> , C-157/99, 12 ta' Lulju 2001.....	143
<i>Bilka - Kaufhaus GmbH vs Karin Weber Von Hartz</i> , 170/84, 13 ta' Mejju 1986.....	101
<i>Birgit Bartsch vs Bosch und Siemens Hausgeräte (BSH) Altersfürsorge GmbH</i> [GC], C-427/06, 23 ta' Settembru 2008	37
<i>Blaise Baheten Metock et vs Minister for Justice, Equality and Law Reform</i> [GC], C-127/08, 25 ta' Lulju 2008	156
<i>C. D. vs S. T.</i> [GC], C-167/12, 18 ta' Marzu 2014.....	165, 176, 196
<i>C.</i> , C-122/15, 2 ta' Ģunju 2016	117, 125
<i>Carina Skareby vs Il-Kummissjoni Ewropea</i> , F-42/10, Tribunal għas-Servizz Pubbliku, 16 ta' Mejju 2012.....	68
<i>Carole Louise Webb vs EMO Air Cargo (UK) Ltd.</i> , C-32/93, 14 ta' Lulju 1994.....	49, 175
<i>Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding vs Firma Feryn NV</i> , C-54/07, 10 ta' Lulju 2008.....	46, 123, 168, 208, 241, 242, 243, 250, 252, 253, 262
<i>"CHEZ Razpredelenie Bulgaria" AD vs Komisia za zashtita ot diskriminatsia</i> [GC], C-83/14, 16 ta' Lulju 2015.....	42, 61, 100, 119, 143, 168, 208, 209, 249
<i>Colin Wolf vs Stadt Frankfurt am Main</i> [GC], C-229/08, 12 ta' Jannar 2010	104
<i>CQ vs Il-Parlament Ewropew</i> , F-12/13, Tribunal għas-Servizz Pubbliku, 17 ta' Settembru 2014.....	68
<i>Daniel Unland vs Land Berlin</i> , C-20/13, 9 ta' Settembru 2015	206
<i>Dansk Industri (DI), li qed taġixxi f'isem Ajos A/S vs Estate of Karsten Egil Rasmussen</i> [GC], C-441/14, 19 ta' April 2016	167, 204
<i>David Hüttner vs Technische Universität Graz</i> , C-88/08, 18 ta' Ģunju 2009.....	111
<i>David L. Parris vs Trinity College Dublin et</i> , C-443/15, 24 ta' Novembru 2016.....	42, 66
<i>Debra Allonby vs Accrington & Rossendale College, Education Lecturing Services, trading as Protocol Professional and Secretary of State for Education and Employment</i> , C-256/01, 13 ta' Jannar 2004.....	41, 48
<i>Domnica Petersen vs Berufungsausschuss für Zahnärzte für den Bezirk Westfalen-Lippe</i> [GC], C-341/08, 12 ta' Jannar 2010.....	103
<i>Donato Casagrande vs Landeshauptstadt München</i> , 9/74, 3 ta' Lulju 1974....	118, 139

<i>Douglas Harvey Barber vs Guardian Royal Exchange Assurance Group, C-262/88, 17 ta' Mejju 1990</i>	125
<i>Dr. Pamela Mary Enderby vs Frenchay Health Authority and Secretary of State for Health, C-127/92, 27 ta' Ottubru 1993</i>	255
<i>Eckhard Kalanke vs Freie Hansestadt Bremen, C-450/93, 17 ta' Ottubru 1995...43, 77</i>	
<i>Eileen Garland vs British Rail Engineering Limited, 12/81, 9 ta' Frar 1982.....</i>	125
<i>Elisabeth Johanna Pacifica Dekker vs Stichting Vormingscentrum voor Jong Volwassenen (VJV-Centrum) Plus, C-177/88, 8 ta' Novembru 1990</i>	49, 175
<i>Elodie Giersch et vs État du Grand-Duché de Luxembourg, C-20/12, 20 ta' Ĝunju 2013.....</i>	118, 133
<i>Erich Stauder vs City of Ulm, 29/69, 12 ta' Novembru 1969</i>	21
<i>Fag og Arbejde (FOA) vs Kommunerne Landsforening (KL), C-354/13, 18 ta' Diċembru 2014</i>	167, 197
<i>Félix Palacios de la Villa vs Cortefiel Servicios SA [GC], C-411/05, 16 ta' Ottubru 2007</i>	124
<i>Firma A. Racke vs Hauptzollamt Mainz, 283/83, 13 ta' Novembru 1984.....</i>	36
<i>Francesco Reina u Letizia Reina vs Landeskreditbank Baden-Württemberg, 65/81, 14 ta' Jannar 1982.....</i>	134
<i>Françoise Gravier vs City of Liège, 293/83, 13 ta' Frar 1985.....</i>	126
<i>Franz Lesar vs Beim Vorstand der Telekom Austria AG eingerichtetes Personalamt, C-159/15, 16 ta' Ĝunju 2016</i>	112
<i>Frédéric Hay vs Crédit agricole mutuel de Charente-Maritime et des Deux-Sèvres, C-267/12, 12 ta' Diċembru 2013.....</i>	41, 48, 61, 117, 126, 189
<i>Gabriele Habermann-Beltermann vs Arbeiterwohlfahrt, Bezirksverband Ndb./Opf. e.V.,C-421/92, 5 ta' Mejju 1994.....</i>	175
<i>Gabrielle Defrenne vs Société anonyme belge de navigation aérienne Sabena, 149/77, 5 ta' Ĝunju 1978</i>	21, 172
<i>Gabrielle Defrenne vs Société anonyme belge de navigation aérienne Sabena, 43/75, 8 ta' April 1976.....</i>	165
<i>Galina Meister vs Speech Design Carrier Systems GmbH, C-415/10, 19 ta' April 2012.....</i>	122, 241, 247
<i>Geoffrey Léger vs Ministre des Affaires sociales, de la Santé et des Droits des femmes and Etablissement français du sang, C-528/13, 29 ta' April 2015.....</i>	166, 188

<i>Georg Felber vs Bundesministerin für Unterricht, Kunst und Kultur</i> , C-529/13, 21 ta' Jannar 2015.....	113, 171
<i>Gerhard Fuchs u Peter Köhler vs Land Hessen</i> , Kawżi magħquda C-159/10 u C-160/10, 21 ta' Lulju 2011	110
<i>Gisela Rosenbladt vs Oellerking Gebäudereinigungsges.mbH</i> [GC], C-45/09, 12 ta' Ottubru 2010	114
<i>Gorka Salaberria Sorondo vs Academia Vasca de Policía y Emergencias</i> [GC], C-258/15, 15 ta' Novembru 2016.....	104, 167, 207
<i>H. Lommers vs Minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij</i> , C-476/99, 19 ta' Marzu 2002	124
<i>Handels- og Kontorfunktionærernes Forbund i Danmark vs Dansk Arbejdsgiverforening</i> , C-179/88, 8 ta' Novembru 1990	175
<i>Helga Nimz vs Freie und Hansestadt Hamburg</i> , C-184/89, 7 ta' Frar 1991.....	60, 255
<i>Hellen Gerster vs Freistaat Bayern</i> , C-1/95, 2 ta' Ottubru 1997	256
<i>Hellmut Marschall vs Land Nordrhein-Westfalen</i> , C-409/95, 11 ta' Novembru 1997	43, 77, 78
<i>Hilde Schönheit vs Stadt Frankfurt am Main and Silvia Becker vs Land Hessen</i> , Kawżi magħquda C-4/02 u C-5/02, 23 ta' Ottubru 2003	101, 242, 256
<i>HK Danmark li qed taġixxi f'isem Glennie Kristensen vs Experian A/S</i> , C-476/11, 26 ta' Settembru 2013	111
<i>HK Danmark, li qed taġixxi f'isem Jette Ring vs Dansk almennyttigt Boligselskab u HK Danmark, li qed taġixxi f'isem Lone Skouboe Werge vs Dansk Arbejdsgiverforening, li qed taġixxi f'isem Pro Display A/S</i> , Kawżi magħquda C-335/11 u C-337/11, 11 ta' April 2013	26, 167, 194, 195
<i>Ian William Cowan vs Trésor public</i> , 186/87, 2 ta' Frar 1989.....	163, 168, 215
<i>Il-Kummissjoni Ewropea vs Il-Gran Dukat tal-Lussemburgu</i> [GC], C-51/08, 24 ta' Mejju 2011	216
<i>Il-Kummissjoni Ewropea vs Ir-Renju tal-Belġju</i> , C-317/14, 5 ta' Frar 2015.....	122, 169, 231
<i>Il-Kummissjoni Ewropea vs Ir-Renju tan-Netherlands</i> , C-508/10, 26 ta' April 2012.....	168, 217
<i>Il-Kummissjoni Ewropea vs Ir-Repubblika Federali tal-Ğermanja</i> [GC], C-54/08, 24 ta' Mejju 2011.....	216
<i>Il-Kummissjoni Ewropea vs Ir-Repubblika Federali tal-Ğermanja</i> , C-206/10, 5 ta' Mejju 2011.....	134

<i>Il-Kummissjoni Ewropea vs Ir-Repubblika Franciża</i> [GC], QĞUE, C-50/08, 24 ta' Mejuu 2011	216
<i>Il-Kummissjoni Ewropea vs Ir-Repubblika tal-Awstrija</i> [GC], C-53/08, 24 ta' Mejuu 2011	216
<i>Il-Kummissjoni Ewropea vs Ir-Repubblika tal-Awstrija</i> , C-75/11, 4 ta' Ottubru 2012	132
<i>Il-Kummissjoni Ewropea vs Ir-Repubblika Taljana</i> , C-312/11, 4 ta' Lulju 2013	26, 81, 194
<i>Il-Kummissjoni Ewropea vs L-Ungerija</i> , C-286/12, 6 ta' Novembru 2012	114
<i>Il-Kummissjoni Ewropea vs L-Ungerija</i> , C-392/15, 1 ta' Frar 2017	168, 216
<i>Il-Kummissjoni tal-Komunitajiet Ewropej vs Ir-Repubblika Federali tal-Germanja</i> , 248/83, 21 ta' Mejuu 1985	105
<i>Il-Kummissjoni tal-Komunitajiet Ewropej vs Ir-Repubblika Franciża</i> , 318/86, 30 ta' Ģunju 1988	105
<i>Il-Kummissjoni tal-Komunitajiet Ewropej vs Ir-Repubblika Franciża</i> , C-35/97, 24 ta' Settembru 1998	133
<i>Il-Kummissjoni tal-Komunitajiet Ewropej vs Ir-Repubblika tal-Awstrija</i> , C-147/03, 7 ta' Lulju 2005	118, 139
<i>Inge Nolte vs Landesversicherungsanstalt Hannover</i> , C-317/93, 14 ta' Diċembru 1995	60, 255
<i>Ingeniørforeningen i Danmark vs Region Syddanmark</i> [GC], C-499/08, 12 ta' Ottubru 2010	204
<i>Ingrid Rinner-Kühn vs FWW Spezial-Gebäudereinigung GmbH & Co. KG</i> , C-171/88, 13 ta' Lulju 1989	59, 125, 255
<i>Internationale Handelsgesellschaft mbH vs Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel</i> , 11/70, 17 ta' Diċembru 1970	21
<i>Ir-Renju ta' Spanja vs Ir-Renju Unit tal-Gran Brittanja u I-Irlanda ta' Fuq</i> [GC], C-145/04, 12 ta' Settembru 2006	159
<i>Isabel Elbal Moreno vs Instituto Nacional de la Seguridad Social (INSS) u Tesorería General de la Seguridad Social (TGSS)</i> , C-385/11, 22 ta' Novembru 2012	42, 57
<i>Istituto nazionale della previdenza sociale (INPS) vs Tiziana Bruno u Massimo Pettini u Daniela Lotti u Clara Matteucci</i> , Kawżi magħquda C-395/08 u C-396/08, 10 ta' Ģunju 2010	17
<i>J. Nold, Kohlen- und Baustoffgroßhandlung vs Il-Kummissjoni tal-Komunitajiet Ewropej</i> , 4/73, 14 ta' Mejuu 1974	21

<i>J.J. de Lange vs Staatssecretaris van Financiën</i> , C-548/15, 10 ta' Novembru 2016	117, 127, 167, 205
<i>Jämställdhetsombudsmannen mod Örebro läns landsting</i> , C-236/98, 30 ta' Marzu 2000	124
<i>Jennifer Meyers vs Adjudication Officer</i> , C-116/94, 13 ta' Lulju 1995	117, 122, 123
<i>Johann Odar vs Baxter Deutschland GmbH</i> , C-152/11, 6 ta' Dicembru 2012.....	42, 59
<i>Julia Schnorbus vs Land Hessen</i> , C-79/99, 7 ta' Dicembru 2000.....	117, 122
<i>Jürgen Römer vs Freie und Hansestadt Hamburg</i> [GC], C-147/08, 10 ta' Mejju 2011	117, 125
<i>K.B. vs National Health Service Pensions Agency et Secretary of State for Health</i> , C-117/01, 7 ta' Jannar 2004.....	166, 183
<i>Katarina Abrahamsson u Leif Anderson vs Elisabet Fogelqvist</i> , C-407/98, 6 ta' Lulju 2000	43, 77, 79
<i>Kathleen Hill u Ann Stapleton vs The Revenue Commissioners and Department of Finance</i> , C-243/95, 17 ta' Ģunju 1998.....	165, 177
<i>Kjell Karlsson et</i> , C-292/97, 13 ta' April 2000.....	36
<i>Kone Oyj et vs Il-Kummissjoni Ewropea</i> , C-510/11 P, 24 ta' Ottubru 2013	17
<i>Konstantinos Maistrellis vs Ypourgos Dikaiosynis, Diafaneias kai Anthropinon Dikaiomatou</i> , C-222/14, 16 ta' Lulju 2015	124, 157, 165, 172
<i>Kunqian Catherine Zhu u Man Lavette Chen vs Secretary of State for the Home Department</i> , C-200/02, 19 ta' Ottubru 2004	168, 216
<i>Laurence Prinz vs Region Hannover u Philipp Seeberger vs Studentenwerk Heidelberg</i> , Kawżi magħquda C-523/11 u C-585/11, 18 ta' Lulju 2013.....	118, 139
<i>Leopold Schmitzler vs Bundesministerin für Inneres</i> [GC], C-530/13, 11 ta' Novembru 2014.....	113
<i>Lourdes Cachaldora Fernández vs Instituto Nacional de la Seguridad Social (INSS) u Tesorería General de la Seguridad Social (TGSS)</i> [GC], C-527/13, 14 ta' April 2015	242, 256
<i>Luisa Sabbatini, née Bertoni, vs Il-Parlament Ewropew</i> , 20/71, 7 ta' Ģunju 1972	125
<i>M. A. De Weerd, née Roks, et vs Bestuur van de Bedrijfsvereniging voor de Gezondheid, Geestelijke en Maatschappelijke Belangen et</i> , C-343/92, 24 ta' Frar 1994	60, 177, 255
<i>Malgożata Runiewič-Vardyn u Łukasz Paweł Wardyn vs Vilniaus miesto savivaldybés administracija et</i> , C-391/09, 12 ta' Mejju 2011	120, 157, 233

<i>Margaret Kenny et vs Minister for Justice, Equality and Law Reform, Minister for Finance and Commissioner of An Garda Síochána</i> , C-427/11, 28 ta' Frar 2013	165, 173
<i>Marguerite Johnston vs Chief Constable of the Royal Ulster Constabulary</i> , 222/84, 15 ta' Mejju 1986	98, 103, 105
<i>Maria Auxiliadora Arjona Camacho vs Securitas Seguridad España, SA</i> , C-407/14, 17 ta' Dicembru 2015	242, 262
<i>Maria do Céu Bragança Linares Verruga et vs Ministre de l'Enseignement supérieur et de la recherche</i> , C-238/15, 14 ta' Dicembru 2016	101
<i>Maria Kowalska vs Freie und Hansestadt Hamburg</i> , C-33/89, 27 ta' Ģunju 1990	60, 255
<i>Maria Luisa Jiménez Melgar vs Ayuntamiento de Los Barrios</i> , C-438/99, 4 ta' Ottubru 2001	175
<i>Mario Vital Pérez vs Ayuntamiento de Oviedo</i> , C-416/13, 13 ta' Novembru 2014	98, 104, 122, 167, 207
<i>Maurice Leone u Blandine Leone vs Garde des Sceaux, ministre de la Justice u Caisse nationale de retraite des agents des collectivités locales</i> , C-173/13, 7 ta' Lulju 2014	43, 79, 101, 174
<i>Michael Efler et vs Il-Kummissjoni Ewropea</i> , Tribunal għas-Servizz Pubbliku, T-754/14, 10 ta' Mejju 2017	158
<i>Minister voor Immigratie en Asiel vs .X u Y u Z vs Minister voor Immigratie en Asiel</i> , Kawzi magħquda C-199/12 sa C-201/12, 7 ta' Novembru 2013	166, 189
<i>Ministerul Justiției și Libertăților Cetățenești vs Ștefan Agafitei et</i> , C-310/10, 7 ta' Lulju 2011	65
<i>Mohamed Ali Ben Alaya vs Bundesrepublik Deutschland</i> , C-491/13, 10 ta' Settembru 2014	118, 139
<i>Mohamed Daoudi vs Bootes Plus SL et</i> , C-395/15, 1 ta' Dicembru 2016	26, 194, 197
<i>Nabil Peter Bogendorff von Wolffersdorff vs Standesamt der Stadt Karlsruhe u Zentraler Juristischer Dienst der Stadt Karlsruhe</i> , C-438/14, 2 ta' Ģunju 2016	157
<i>Nadežda Riežniece vs Zemkopības ministrija u Lauku atbalsta dienests</i> , C-7/12, 20 ta' Ģunju 2013	117, 124
<i>Nils-Johannes Kratzer vs R+V Allgemeine Versicherung AG</i> , C-423/15, 28 ta' Lulju 2016	242, 254

<i>North Western Health Board vs Margaret McKenna, C-191/03, 8 ta' Settembru 2005.....</i>	49
<i>O. Tümer vs Raad van bestuur van het Uitvoeringsinstituut werknemersverzekeringen, C-311/13, 5 ta' Novembru 2014</i>	217
<i>ÖBB Personenverkehr AG vs Gotthard Starjakob, C-417/13, 28 ta' Jannar 2015</i>	113
<i>Österreichischer Gewerkschaftsbund, Gewerkschaft der Privatangestellten vs Wirtschaftskammer Österreich [GC], C-220/02, 8 ta' Ģunju 2004</i>	125
<i>P vs S u Cornwall County Council, C-13/94, 30 ta' April 1996.....</i>	41, 47, 183
<i>Patrick Kelly vs National University of Ireland (University College, Dublin), C-104/10, 21 ta' Lulju 2011.....</i>	241, 246
<i>Pedro Manuel Roca Álvarez vs Sesa Start España ETT SA, C-104/09, 30 ta' Settembru 2010</i>	120, 157
<i>Petya Milkova vs Izpalnitelen direktor na Agentsiata za privatizatsia i sledprivatizatsionen kontrol, C-406/15, 9 ta' Marzu 2017</i>	26, 65, 170, 194, 239
<i>Philip Morris Brands SARL et vs Secretary of State for Health, C-547/14, 4 ta' Mejju 2016</i>	159
<i>Procédimenti kriminali kontra Gilbert Even u Office national des pensions pour travailleurs salariés (ONPTS), 207/78, 31 ta' Mejju 1979</i>	133
<i>Procédimenti kriminali kontra Robert Heinrich Maria Mutsch, 137/84, 11 ta' Lulju 1985</i>	134
<i>Procédimenti mressqa minn Mircea Florian Freitag, C-541/15, 8 ta' Ģunju 2017</i>	157
<i>Proceduri dwar l-eżekuzzjoni ta' mandat ta' arrest Ewropew maħruġ kontra João Pedro Lopes Da Silva Jorge [GC], C-42/11, 5 ta' Settembru 2012.....</i>	120, 163
<i>Q vs Il-Kummissjoni tal-Komunitajiet Ewropej, Tribunal għas-Servizz Pubbliku, F-52/05, 9 ta' Dicembru 2008.....</i>	68
<i>Raymond Kohll vs Union des caisses de maladie, C-158/96, 28 ta' April 1998.....</i>	143
<i>Regina vs Secretary of State for Employment, ex parte Nicole Seymour-Smith u Laura Perez, C-167/97, 9 ta' Frar 1999</i>	242, 257
<i>Reinhard Prigge et vs Deutsche Lufthansa AG [GC], C-447/09, 13 ta' Settembru 2011.....</i>	103, 113
<i>Roman Angonese vs Cassa di Risparmio di Bolzano SpA, C-281/98, 6 ta' Ģunju 2000.....</i>	168, 215

<i>S. Coleman vs Attridge Law u Steve Law</i> [GC], C-303/06, 17 ta' Lulju 2008.....	41, 53, 65, 68
<i>Sabine Mayr vs Bäckerei und Konditorei Gerhard Flöckner OHG</i> [GC], C-506/06, 26 ta' Frar 2008.....	49
<i>Sabine von Colson u Elisabeth Kamann vs Land Nordrhein-Westfalen</i> , 14/83, 9 ta' April 1984.....	262
<i>Samira Achbita u Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding vs G4S Secure Solutions NV</i> [GC], C-157/15, 14 ta' Marzu 2017.....	169, 227
<i>Sarah Margaret Richards vs Secretary of State for Work and Pensions</i> , C-423/04, 27 ta' April 2006	41, 53, 166, 184
<i>Seda Küçükdeveci vs Swedex GmbH & Co. KG</i> [GC], C-555/07, 19 ta' Jannar 2010.....	16, 204
<i>Servet Kamberaj vs Istituto per l'Edilizia sociale della Provincia autonoma di Bolzano (IPES) et</i> [GC], C-571/10, 24 ta' April 2012.....	15, 38, 119, 144, 168, 217
<i>Silke-Karin Mahlburg vs Land Mecklenburg-Vorpommern</i> , C-207/98, 3 ta' Frar 2000	98, 106
<i>Sonia Chacón Navas vs Eurest Colectividades SA</i> [GC], C-13/05, 11 ta' Lulju 2006.....	65, 193, 239
<i>Susanna Brunnhofer vs Bank der österreichischen Postsparkasse AG</i> , C-381/99, 26 ta' Ģunju 2001	241, 246, 249
<i>Susanne Lewen vs Lothar Denda</i> , C-333/97, 21 ta' Ottubru 1999	125
<i>Tadao Maruko vs Versorgungsanstalt der deutschen Bühnen</i> [GC], C-267/06, 1 ta' April 2008.....	41, 52, 56, 61, 189
<i>Tanja Kreil vs Bundesrepublik Deutschland</i> , C-285/98, 11 ta' Jannar 2000.....	98, 108
<i>The Queen, fuq it-talba ta' The Incorporated Trustees of the National Council for Ageing (Age Concern England) vs Secretary of State for Business, Enterprise and Regulatory Reform</i> , C-388/07, 5 ta' Marzu 2009	110, 115
<i>Thierry Delvigne vs Commune de Lesparre Médoc and Préfet de la Gironde</i> [GC], C-650/13, 6 ta' Ottubru 2015	159
<i>Thomas Specht et vs Land Berlin and Bundesrepublik Deutschland</i> , Kawżi magħquda C-501/12 sa C-506/12, C-540/12 u C-541/12, 19 ta' Ģunju 2014.....	110, 167, 206
<i>Torsten Hörfeldt vs Posten Meddelande AB</i> , C-141/11, 5 ta' Lulju 2012.....	113
<i>Ulf Kazimierz Radziejewski vs Kronofogdemyndigheten i Stockholm</i> , C-461/11, 8 ta' Novembru 2012	231

<i>Ute Kleinsteuber vs Mars GmbH</i> , C-354/16, 13 ta' Lulju 2017	97, 111
<i>V.G. Müller-Fauré vs Onderlinge Waarborgmaatschappij OZ Zorgverzekeringen UA u E.E.M. van Riet vs Onderlinge Waarborgmaatschappij ZAO Zorgverzekeringen</i> , C-385/99, 13 ta' Mejju 2003	143
<i>Vasil Ivanov Georgiev vs Tehnicheski universitet – Sofia, filial Plovdiv</i> , Kawzi magħquda C-250/09 u C-268/09, 18 ta' Novembru 2010	111
<i>Vestische Arbeit Jobcenter Kreis Recklinghausen vs Jovanna García-Nieto et</i> , C-299/14, 25 ta' Frar 2016.....	118, 132
<i>Vincent Blaizot vs University of Liège et</i> , 24/86, 2 ta' Frar 1988	127
<i>Werner Mangold vs Rüdiger Helm</i> [GC], C-144/04, 22 ta' Novembru 2005....	167, 204
<i>Wiebke Busch vs Klinikum Neustadt GmbH & Co. Betriebs-KG</i> , C-320/01, 27 ta' Frar 2003	175
<i>Wolfgang Glatzel vs Freistaat Bayern</i> , C-356/12, 22 ta' Mejju 2014.....	26, 36, 41, 47, 101, 194
<i>X.</i> , C-318/13, 3 ta' Settembru 2014	118, 131
<i>Z. vs A Government department u The Board of Management of a Community School</i> [GC], C-363/12, 18 ta' Marzu 2014.....	26, 165, 167, 176, 194, 196
<i>Zoi Chatzi vs Ypourgos Oikonomikon</i> , C-149/10, 16 ta' Settembru 2010.....	170, 229

II-każistika tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem

<i>97 Members of the Gldani Congregation of Jehovah's Witnesses u 4 Oħrajin vs Il-Georgia</i> , Nru 71156/01, 3 ta' Mejju 2007	90
<i>A.H. et vs Ir-Russja</i> , Nru 6033/13 u 15-il applikazzjoni oħra, 17 ta' Jannar 2017	31, 32, 120, 152
<i>Abdu vs Il-Bulgarija</i> , Nru 26827/08, 11 ta' Marzu 2014	87, 242, 259
<i>Al-Skeini et vs Ir-Renju Unit</i> [GC], Nru 55721/07, 7 ta' Lulju 2011	27
<i>Alujer Fernandez u Caballero García vs Spanja</i> (dec.), Nru 53072/99, 14 ta' Ġunju 2001	169, 222
<i>Anakomba Yula vs Il-Belġju</i> , Nru 45413/07, 10 ta' Marzu 2009	119, 150, 168, 219
<i>Andrejeva vs Il-Latvja</i> [GC], Nru 55707/00, 18 ta' Frar 2009	33, 134, 168, 220
<i>Andrle vs Ir-Repubblika Čeka</i> , Nru 6268/08, 17 ta' Frar 2011	115, 118, 134, 165, 179

<i>B.S. vs Spanja</i> , Nru 47159/08, 24 ta' Lulju 2012	42, 64
<i>Bączkowski et vs Il-Polonja</i> , Nru 1543/06, 3 ta' Mejju 2007	71, 160
<i>Bah vs Ir-Renju Unit</i> , Nru 56328/07, 27 ta' Settembru 2011	118, 137
<i>Béláné Nagy vs L-Ungerija</i> [GC], Nru 53080/13, 13 ta' Dicembru 2016	134
<i>Biao vs Id-Danmarka</i> , Nru 38590/10 [GC], 24 ta' Mejju 2016	17, 45, 56, 168, 212, 237
<i>Bigaeva vs Il-Grečja</i> , Nru 26713/05, 28 ta' Mejju 2009	129
<i>Boacă et vs Ir-Rumanija</i> , Nru 40355/11, 12 ta' Jannar 2016	162, 168, 211
<i>Bouamar vs Il-Belġju</i> , Nru 9106/80, 29 ta' Frar 1988.....	120, 162, 167, 202
<i>Buckley vs Ir-Renju Unit</i> , Nru 20348/92, 29 ta' Settembru 1996.....	145
<i>Bulgakov vs L-Ukrajna</i> , Nru 59894/00, 11 ta' Settembru 2007	233
<i>Burden vs Ir-Renju Unit</i> [GC], Nru 13378/05, 29 ta' April 2008.....	41, 45, 50, 99
<i>C. vs Il-Belġju</i> , Nru 21794/93, 7 ta' Awwissu 1996	168, 220
<i>Çam vs It-Turkija</i> , Nru 51500/08, 23 ta' Frar 2016	43, 81, 118, 141, 195
<i>Campbell u Cosans vs Ir-Renju Unit</i> , Nri 7511/76 u 7743/76, 25 ta' Frar 1982	226
<i>Carson et vs Ir-Renju Unit</i> [GC], Nru 42184/05, 16 ta' Marzu 2010.....	45, 50, 237
<i>Carvalho Pinto de Sousa Morais vs Il-Portugal</i> , Nru 17484/15, 25 ta' Lulju 2017	42, 64
<i>Catan et vs Ir-Repubblika tal-Moldova u r-Russja</i> [GC], Nri 43370/04, 18454/06 u 8252/05, 19 ta' Ottubru 2012	42, 72, 233
<i>Cha'are Shalom Ve Tsedek vs Franzia</i> [GC], Nru 27417/95, 27 ta' Ģunju 2000	169, 222
<i>Chassagnou et vs Franzia</i> [GC], Nri 25088/94, 28331/95 u 28443/95, 29 ta' April 1999.....	170, 230
<i>Christine Goodwin vs Ir-Renju Unit</i> [GC], Nru 28957/95, 11 ta' Lulju 2002	184
<i>Church of Scientology Moscow vs Ir-Russja</i> , Nru 18147/02, 5 ta' April 2007	225
<i>Cusan u Fazzo vs L-Italja</i> , Nru 77/07, 7 ta' Jannar 2014.....	151, 180
<i>D.G. vs L-Irlanda</i> , Nru 39474/98, 16 ta' Mejju 2002.....	120, 162, 167, 202
<i>D.H. et vs Ir-Repubblika Čeka</i> [GC], Nru 57325/00, 13 ta' Novembru 2007	42, 45, 56, 57, 60, 140, 242, 246, 249, 253, 258
<i>Danilenkov et vs Ir-Russja</i> , Nru 67336/01, 30 ta' Lulju 2009.....	117, 129, 237
<i>Delfi AS vs L-Estonja</i> [GC], Nru 64569/09, 16 ta' Ģunju 2015	43, 92
<i>Demir u Baykara vs It-Turkija</i> [GC], Nru 34503/97, 12 ta' Novembru 2008.....	129
<i>Dhahbi vs L-Italja</i> , Nru 17120/09, 8 ta' April 2014.....	168, 218
<i>Di Trizio vs L-Iżvizzera</i> , Nru 7186/09, 2 ta' Frar 2016.....	59, 180, 242, 258

<i>Dorđević vs Il-Kroazja</i> , Nru 41526/10, 24 ta' Lulju 2012	42, 71, 89
<i>Durisotto vs L-Italja</i> , Nru 62804/13, 6 ta' Mejju 2014	136
<i>E.B. et vs L-Awstrija</i> , Nri 31913/07, 38357/07, 48098/07, 48777/07	
u 48779/07, 7 ta' Novembru 2013	163, 166, 190
<i>E.B. vs Franzia</i> [GC], Nru 43546/02, 22 ta' Jannar 2008.....	151, 166, 191
<i>Ebrahimian vs Franzia</i> , Nru 64846/11, 26 ta' Novembru 2015.....	169, 226
<i>Emel Boyraz vs It-Turkija</i> , Nru 61960/08, 2 ta' Dicembru 2014.....	165, 178
<i>Engel et vs In-Netherlands</i> , Nri 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72	
u 5370/72, 23 ta' Novembru 1976.....	237
<i>Eremia vs Ir-Repubblika tal-Moldova</i> , Nru 3564/11, 28 ta' Mejju 2013.....	89
<i>Eweida et vs Ir-Renju Unit</i> , Nri 48420/10, 59842/10, 51671/10 u 36516/10,	
15 ta' Jannar 2013.....	169, 224
<i>Fábián vs L-Ungerija</i> [GC], Nru 78117/13, 5 ta' Settembru 2017.....	135, 238
<i>Fabris vs Franzia</i> [GC], Nru 16574/08, 7 ta' Frar 2013.....	230
<i>Fawsie vs Il-Greċċa</i> , Nru 40080/07, 28 ta' Ottubru 2010.....	218
<i>Fretté vs Franzia</i> , Nru 36515/97, 26 ta' Frar 2002	189
<i>García Mateos vs Spanja</i> , Nru 38285/09, 19 ta' Frar 2013	242, 263
<i>Gas u Dubois vs Franzia</i> , Nru 25951/07, 15 ta' Marzu 2012.....	152
<i>Gaygusuz vs L-Awstrija</i> , Nru 17371/90, 16 ta' Settembru 1996.....	33, 134
<i>Glor vs L-Iżvizzera</i> , Nru 13444/04, 30 ta' April 2009	167, 197
<i>Gouri vs Franzia</i> (dec.), Nru 41069/11, 28 ta' Frar 2017	118, 137
<i>Grande Oriente d'Italia di Palazzo Giustiniani vs L-Italja</i> (Nru 2), Nru 26740/02,	
31 ta' Mejju 2007	237
<i>Guberina vs Il-Kroazja</i> , Nru 23682/13, 22 ta' Marzu 2016	41, 54, 99, 167, 198
<i>Halime Kılıç vs It-Turkija</i> , Nru 63034/11, 28 ta' Ĝunju 2016	43, 89, 178
<i>Hämäläinen vs Il-Finlandja</i> [GC], Nru 37359/09, 16 ta' Lulju 2014	166, 185
<i>Handyside vs Ir-Renju Unit</i> , Nru 5493/72, 7 ta' Diċembru 1976	235
<i>Harroudj vs Franzia</i> , Nru 43631/09, 4 ta' Ottubru 2012	25
<i>Hasan u Chaush vs Il-Bulgarija</i> [GC], Nru 30985/96, 26 ta' Ottubru 2000	225
<i>Herrmann vs Il-Ġermanja</i> [GC], Nru 9300/07, 26 ta' Ĝunju 2012	230
<i>Hoogendijk vs In-Netherlands</i> (dec.), Nru 58641/00, 6 ta' Jannar 2005	255
<i>Horváth u Kiss vs L-Ungerija</i> , Nru 11146/11, 29 ta' Jannar 2013.....	43, 82, 140, 195
<i>Hulea vs Ir-Rumanija</i> , Nru 33411/05, 2 ta' Ottubru 2012.....	242, 263
<i>Hunde vs In-Netherlands</i> (dec.), Nru 17931/16, 5 ta' Lulju 2016.....	119, 146

<i>I.B. vs Il-Grečja</i> , Nru 552/10, 3 ta' Ottubru 2013	117, 129
<i>Identoba et vs Il-Georgia</i> , Nru 73235/12, 12 ta' Mejju 2015	43, 87, 160, 184
<i>İzzettin Doğan et vs It-Turkija</i> [GC], Nru 62649/10, 26 ta' April 2016	169, 223, 225
<i>K.H. et vs Is-Slovakkja</i> , Nru 32881/04, 28 ta' April 2009	136
<i>Kacper Nowakowski vs Il-Polonja</i> , Nru 32407/13, 10 ta' Jannar 2017	120, 155
<i>Karaahmed vs Il-Bulgarija</i> , Nru 30587/13, 24 ta' Frar 2015	92
<i>Karácsony et vs L-Ungerija</i> [GC], Nri 42461/13 u 44357/13, 17 ta' Mejju 2016	161
<i>Karner vs L-Awstrijja</i> , Nru 40016/98, 24 ta' Lulju 2003.....	166, 191
<i>Kawża "li tirrelata ma' certi aspetti tal-ligi fuq l-užu tal-lingwi fl-edukazzjoni fil-Belġju" vs Il-Belġju</i> , Nri 1474/62, 1677/62, 1691/62, 1769/63, 1994/63 u 2126/64, 23 ta' Lulju 1968.....	169, 232
<i>Kemal Taşkin et vs It-Turkija</i> , Nru 30206/04, 37038/04, 43681/04, 45376/04, 12881/05, 28697/05, 32797/05 u 45609/05, 2 ta' Frar 2010	233
<i>Khamtokhu u Aksenchik vs Ir-Russja</i> [GC], Nri 60367/08 u 961/11, 24 ta' Jannar 2017	15, 25, 31, 162, 180
<i>Konstantin Markin vs Ir-Russja</i> [GC], Nru 30078/06, 22 ta' Marzu 2012	165, 178, 179
<i>Koua Poirrez vs Franzia</i> , Nru 40892/98, 30 ta' Settembru 2003	33, 134, 168, 221
<i>Kurić et vs Is-Slovenja</i> [GC], Nru 26828/06, 26 ta' Ģunju 2012	82
<i>Kurski vs Il-Polonja</i> , Nru 26115/10, 5 ta' Lulju 2016	235
<i>Kurtulmuş vs It-Turkija</i> (dec.), Nru 65500/01, 24 ta' Jannar 2006.....	226
<i>Lavida et vs Il-Grečja</i> , Nru 7973/10, 30 ta' Mejju 2013	140
<i>Leyla Şahin vs It-Turkija</i> [GC], Nru 44774/98, 10 ta' Novembru 2005.....	226
<i>Loizidou vs It-Turkija</i> , Nru 15318/89, 18 ta' Dicembru 1996.....	27
<i>M.C. u A.C. vs Ir-Rumanija</i> , Nru 12060/12, 12 ta' April 2016	86, 87, 162
<i>M.G. vs It-Turkija</i> , Nru 646/10, 22 ta' Marzu 2016.....	89, 178
<i>M'Bala M'Bala vs Franzia</i> (dec.), Nru 25239/13, 20 ta' Ottubru 2015	43, 91
<i>Macalin Moxamed Sed Dahir vs L-Iżvizzera</i> (dec.), Nru 12209/10, 15 ta' Settembru 2015.....	169, 233
<i>Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesülete u Index.hu Zrt vs L-Ungerija</i> , Nru 22947/13, 2 ta' Frar 2016.....	93
<i>Martzaklis et vs Il-Grečja</i> , Nru 20378/13, 9 ta' Lulju 2015	120, 162
<i>Mazurek vs Franzia</i> , Nru 34406/97, 1 ta' Frar 2000.....	151, 229
<i>Metropolitan Church of Bessarabia et vs Il-Moldova</i> , Nru 45701/99, 13 ta' Dicembru 2001	225

<i>Milanović vs Is-Serbia</i> , Nru 44614/07, 14 ta' Diċembru 2010	169, 223
<i>Moldovan et vs Ir-Rumanija (Nru 2)</i> , Nru 41138/98 u 64320/01, 12 ta' Lulju 2005.....	119, 145, 150
<i>Moustaquim vs Il-Belġju</i> , Nru 12313/86, 18 ta' Frar 1991	168, 220
<i>Mozer vs Ir-Repubblika tal-Moldova u r-Russja</i> [GC], Nru 11138/10, 23 ta' Frar 2016	27
<i>Muñoz Díaz vs Spanja</i> , Nru 49151/07, 8 ta' Diċembru 2009	154
<i>Murray vs In-Netherlands</i> [GC], Nru 10511/10, 26 ta' April 2016.....	136
<i>N.B. vs Is-Slovakkja</i> , Nru 29518/10, 12 ta' Ĝunju 2012	63
<i>Nachova et vs Il-Bulgarija</i> [GC], Nri 43577/98 u 43579/98, 6 ta' Lulju 2005	25, 88, 246, 249
<i>Novruk et vs Ir-Russia</i> , Nri 31039/11, 48511/11, 76810/12, 14618/13 u 13817/14, 15 ta' Marzu 2016.....	237
<i>Nunez vs In-Norvegja</i> , Nru 55597/09, 28 ta' Ĝunju 2011.....	219
<i>O.M. vs L-Ungerija</i> , Nru 9912/15, 5 ta' Lulju 2016	166, 192
<i>O'Donoghue et vs Ir-Renju Unit</i> , Nru 34848/07, 14 ta' Diċembru 2010.....	169, 224
<i>Oliari et vs L-Italja</i> , Nri 18766/11 u 36030/11, 21 ta' Lulju 2015	154
<i>Opuz vs It-Turkija</i> , Nru 33401/02, 9 ta' Ĝunju 2009	88, 162, 178, 242, 259
<i>Oran vs It-Turkija</i> , Nri 28881/07 u 37920/07, 15 ta' April 2014	235
<i>Oršuš et vs Il-Kroazja</i> [GC], Nru 15766/03, 16 ta' Marzu 2010	82, 140, 260
<i>Pajić vs Il-Kroazja</i> , Nru 68453/13, 23 ta' Frar 2016	120, 153
<i>Paraskeva Todorova vs Il-Bulgarija</i> , Nru 37193/07, 25 ta' Marzu 2010	119, 149
<i>Partei Die Friesen vs Il-Ğermanja</i> , Nru 65480/10, 28 ta' Jannar 2016.....	120, 160
<i>Party for a Democratic Society (DTP) et vs It-Turkija</i> , Nri 3840/10, 3870/10, 3878/10, 15616/10, 21919/10, 39118/10 u 37272/10, 12 ta' Jannar 2016	161
<i>Perinçek vs L-İvvizzera</i> [GC], Nru 27510/08, 15 ta' Ottubru 2015	43, 93
<i>Petrov vs Il-Bulgarija</i> , Nru 15197/02, 22 ta' Mejju 2008	49, 237
<i>Pichkur vs L-Ukraina</i> , Nru 10441/06, 7 ta' Novembru 2013	15, 32, 237
<i>Pilav vs Il-Božnija-Herzegovina</i> , Nru 41939/07, 9 ta' Ĝunju 2016	33, 120, 160
<i>Ponomaryovi vs Il-Bulgarija</i> , Nru 5335/05, 21 ta' Ĝunju 2011	118, 140, 168, 221
<i>Pretty vs Ir-Renju Unit</i> , Nru 2346/02, 29 ta' April 2002	46, 167, 199
<i>Price vs Ir-Renju Unit</i> , Nru 33394/96, 10 ta' Lulju 2001	167, 199
<i>R.B. vs L-Ungerija</i> , Nru 64602/12, 12 ta' April 2016	87
<i>Rangelov vs Il-Ğermanja</i> , Nru 5123/07, 22 ta' Marzu 2012.....	168, 222

<i>Rasmussen vs Id-Danmarka</i> , Nru 8777/79, 28 ta' Novembru 1984.....	151, 156
<i>Redfearn vs Ir-Renju Unit</i> , Nru 47335/06, 6 ta' Novembru 2012	170, 236
<i>S.A.S. vs Franzia</i> [GC], Nru 43835/11, 1 ta' Lulju 2014.....	42, 64, 169, 225, 226
<i>S.L. vs L-Awstrijja</i> , Nru 45330/99, 9 ta' Jannar 2003	163, 166, 190
<i>Sahin vs Il-Germanja</i> [GC], Nru 30943/96, 8 ta' Lulju 2003	237
<i>Saidoun vs Il-Greċja</i> , Nru 40083/07, 28 ta' Ottubru 2010.....	218
<i>Savez crkava "Riječ života" et vs Il-Kroazja</i> , Nru 7798/08, 9 ta' Diċembru 2010.....	15, 34
<i>Schalk u Kopf vs L-Awstrijja</i> , Nru 30141/04, 24 ta' Ĝunju 2010	166, 192
<i>Schwizgebel vs L-Iżvizzera</i> , Nru 25762/07, 10 ta' Ĝunju 2010	167, 201
<i>Sejdić u Finci vs Il-Božnija-Herzegovina</i> [GC], Nri 27996/06 u 34836/06, 22 ta' Diċembru 2009.....	33, 168, 211
<i>Sidabras et vs Il-Litwanja</i> , Nri 50421/08 u 56213/08, 23 ta' Ĝunju 2015	237, 242, 264
<i>Sidabras u Džiautas vs Il-Litwanja</i> , Nri 55480/00 u 59330/00, 27 ta' Lulju 2004	128, 264
<i>Škorjanec vs Il-Kroazja</i> , Nru 25536/14, 28 ta' Marzu 2017	43, 88, 211
<i>Sławomir Musiał vs Il-Połonja</i> , Nru 28300/06, 20 ta' Jannar 2009	136
<i>Smith u Grady vs Ir-Renju Unit</i> , Nri 33985/96 u 33986/96, 27 ta' Settembru 1999	146
<i>Sommerfeld vs Il-Germanja</i> [GC], Nru 31871/96, 8 ta' Lulju 2003.....	30, 151, 237
<i>Sousa Goucha vs Il-Portugall</i> , Nru 70434/12, 22 ta' Marzu 2016	94, 184
<i>Stasi vs Franzia</i> , Nru 25001/07, 20 ta' Ottubru 2011.....	120, 163
<i>Stec et vs Ir-Renju Unit</i> [GC], Nri 65731/01 u 65900/01, 12 ta' April 2006	33
<i>Stummer vs L-Awstrijja</i> [GC], Nru 37452/02, 7 ta' Lulju 2011.....	118, 135, 137
<i>T. vs Ir-Renju Unit</i> [GC], Nru 24724/94, 16 ta' Diċembru 1999	167, 202
<i>Taddeucci u McCall vs L-Italja</i> , Nru 51362/09, 30 ta' Ĝunju 2016.....	153, 166, 191
<i>The Moscow Branch of the Salvation Army vs Ir-Russja</i> , Nru 72881/01, 5 ta' Ottubru 2006.....	225
<i>Thlimmenos vs Il-Greċja</i> [GC], Nru 34369/97, 6 ta' April 2000.....	46
<i>Timishev vs Ir-Russja</i> , Nri 55762/00 u 55974/00, 13 ta' Diċembru 2005	210, 211, 241, 246
<i>Trabelsi vs Il-Belġju</i> , Nru 140/10, 4 ta' Settembru 2014	219
<i>Turan Cakir vs Il-Belġju</i> , Nru 44256/06, 10 ta' Marzu 2009.....	264
<i>Ünal Tekeli vs It-Turkija</i> , Nru 29865/96, 16 ta' Novembru 2004.....	165, 181

<i>V. vs Ir-Renju Unit</i> [GC], Nru 24888/94, 16 ta' Diċembru 1999	167, 202
<i>V.C. vs Is-Slovakkja</i> , Nru 18968/07, 8 ta' Novembru 2011.....	63
<i>Vallianatos et vs Il-Greċċa</i> [GC], Nri 29381/09 u 32684/09, 7 ta' Novembru 2013.....	120, 154
<i>Van Kück vs Il-Ġermanja</i> , Nru 35968/97, 12 ta' Ĝunju 2003.....	166, 186
<i>Varnas vs Il-Litwanja</i> , Nru 42615/06, 9 ta' Lulju 2013	49, 170, 238
<i>Vejdeland et vs L-Iżvejza</i> , Nru 1813/07, 9 ta' Frar 2012	92
<i>Virabyan vs L-Armenja</i> , Nru 40094/05, 2 ta' Ottubru 2012	43, 87, 170, 235, 241, 248
<i>Vojnity vs L-Ungerija</i> , Nru 29617/07, 12 ta' Frar 2013.....	169, 223
<i>Vrountou vs Čipru</i> , Nru 33631/06, 13 ta' Ottubru 2015	119, 146
<i>Weller vs L-Ungerija</i> , Nru 44399/05, 31 ta' Marzu 2009	33, 54, 237
<i>Wolter u Sarfert vs Il-Ġermanja</i> , Nri 59752/13 u 66277/13, 23 ta' Marzu 2017	170, 230
<i>X et vs L-Awstrija</i> [GC], Nru 19010/07, 19 ta' Frar 2013	120, 152
<i>Y.Y. vs It-Turkija</i> , Nru 14793/08, 10 ta' Marzu 2015	166, 186
<i>Zarb Adami vs Malta</i> , Nru 17209/02, 20 ta' Ĝunju 2006	31
<i>Zeibek vs Il-Greċċa</i> , Nru 46368/06, 9 ta' Lulju 2009.....	168, 218
Il-każistika tal-Kumitat Ewropew tad-Drittijiet Soċjali	
<i>Associazione Nazionale Giudici di Pace vs L-Italja</i> , Ilment Nru 102/2013, 5 ta' Lulju 2016	51, 170, 238, 244
<i>Centre on Housing Rights and Evictions (COHRE) vs L-Italja</i> , Ilment Nru 58/2009, 25 ta' Ĝunju 2010.....	213
<i>Confédération française démocratique du travail (CFDT) vs Franzia</i> , Ilment Nru 50/2008, 9 ta' Settembru 2009	56
<i>Confederazione Generale Italiana del Lavoro (CGIL) v. L-Italja</i> , Ilment Nru 91/2013, 12 ta' Ottubru 2015	41, 51, 56, 82, 130, 138
<i>Conference of European Churches (CEC) vs In-Netherlands</i> , Ilment Nru 90/2013, 1 ta' Lulju 2014.....	119, 147
<i>European Action of the Disabled (AEH) vs Franzia</i> , Ilment Nru 81/2012, 11 ta' Settembru 2013.....	42, 58, 167, 200

<i>European Roma and Travellers Forum (ERTF) vs Ir-Repubblika Čeka</i> , Ilment Nru 104/2014, 17 ta' Mejju 2016.....	213
<i>Fellesforbundet for Sjøfolk (FFFS) vs In-Norvegja</i> , Ilment Nru 74/2011, 2 ta' Lulju 2013	51, 130, 167, 203
<i>Iċ-Ċentru Ewropew għad-Drittijiet tar-Rom (ERRC) vs Franza</i> , Ilment Nru 51/2008, 19 ta' Ottubru 2009.....	146
<i>Iċ-Ċentru Ewropew għad-Drittijiet tar-Rom (ERRC) vs Il-Portugall</i> , Ilment Nru 61/2010, 30 ta' Ġunju 2011	213
<i>Iċ-Ċentru Ewropew għad-Drittijiet tar-Rom (ERRC) vs L-Irlanda</i> , Ilment Nru 100/2013, 1 ta' Diċembru 2015.....	168, 212, 213
<i>Il-Federazzjoni Ewropea tal-Organizzazzjonijiet Nazzjonali li Jaħdmu mal-Persuni mingħajr Dar (FEANTSA) vs Franza</i> , Ilment Nru 39/2006, 5 ta' Diċembru 2007.....	147
<i>Il-Federazzjoni Ewropea tal-Organizzazzjonijiet Nazzjonali li Jaħdmu mal-Persuni mingħajr Dar (FEANTSA) vs In-Netherlands</i> , Ilment Nru 86/2012, 2 ta' Lulju 2014	119, 147
<i>International Association Autism-Europe vs Franza</i> , Ilment Nru 13/2002, 4 ta' Novembru 2003	19, 56, 82, 200
<i>International Centre for the Legal Protection of Human Rights (INTERIGHTS)</i> vs Il-Greċċa, Ilment Nru 49/2008, 11 ta' Diċembru 2009	146
<i>International Centre for the Legal Protection of Human Rights (INTERIGHTS)</i> vs Il-Kroazja, Ilment Nru 45/2007, 30 ta' Marzu 2009.....	142, 166, 193
<i>International Movement ATD Fourth World vs Franza</i> , Ilment Nru 33/2006, 5 ta' Diċembru 2007.....	146
<i>International Planned Parenthood Federation – European Network (IPPF EN)</i> vs L-Italja, Ilment Nru 87/2012, 10 ta' Settembru 2013	138
<i>Mental Disability Advocacy Centre (MDAC) vs Il-Bulgarija</i> , Ilment Nru 41/2007, 3 ta' Ġunju 2008	141, 244
<i>SUD Travail Affaires Sociales, SUD ANPE and SUD Collectivité Territoriales vs Franza</i> , Ilment Nru 24/2004, 8 ta' Novembru 2005.....	244
<i>The Central Association of Carers in Finland vs Il-Finlandja</i> , Ilment Nru 71/2011, 4 ta' Diċembru 2012	43, 84

Il-każistika tal-qrati nazzjonali

Dik li kienet ir-Repubblika Jugoslava tal-Maçedonja, il-Qorti Primarja II Skopje, I RO Nru 618/15, 3 ta' Marzu 2016.....	128
Franza, il-Qorti tal-Appell ta' Nîmes, <i>Lenormand vs Balenci</i> , Nru 08/00907, 6 ta' Novembru 2008	143
Franza, il-Qorti tal-Kassazzjoni, il-Kamra Soċjali, <i>M. Jean-François X... vs M. Serge Y... ; et</i> , Nru 14-19.702, 1 ta' Ĝunju 2016.....	69
Franza, il-Qorti tal-Kassazzjoni, l-Awla Kriminali, <i>Easyjet vs Gianmartini et</i> , Nru 13-81586, 15 ta' Dicembru 2015.....	200
Franza, il-Qorti tal-Kassazzjoni, l-Awla Kriminali, Nru M 08-88.017 u Nru 2074, 7 ta' April 2009.....	143
Franza, I-Ordinanza tal-Kunsill tal-Istat, <i>Nru 402742 u 402777</i> , 26 ta' Awwissu 2016	227
Id-Danimarka, il-Qorti Suprema tad-Danimarka, Kawża Nru 15/2014, 6 ta' Dicembru 2016.....	205
Id-Danimarka, il-Qorti Suprema, Kawża 28/2015, 14 ta' Dicembru 2015.....	256
Il-Belġju, il-Kunsill tal-Istat, <i>Nru 228.752</i> , 14 ta' Ottubru 2014	227
Il-Ġermanja, il-Qorti Industrijali f'Cologne, <i>Az. 9 Ca 4843/15</i> , 10 ta' Frar 2016.....	75
Il-Ġermanja, il-Qorti Industrijali Federali, 2 AZR 579/12, 25 ta' April 2013.....	109
Il-Ġermanja, il-Qorti Industrijali Federali, <i>8 AZR 638/14</i> , 18 ta' Frar 2016.....	60
Il-Ġermanja, il-Qorti Kostituzzjonal, <i>1 BvR 471/10</i> , 1 BvR 1181/10, 27 ta' Jannar 2015.....	227
Il-Greċċa, Athens Justice of Peace, Deċiżjoni Nru 418/2016, 23 ta' Settembru 2016	186
Il-Polonja, il-Qorti Distrettwali f'Varsavja (il-qorti tat-tieni istanza), <i>V Ca 3611/14</i> , 18 ta' Novembru 2015	54
Il-Polonja, il-Qorti Suprema Pollakka, <i>III PK 11/16</i> , 7 ta' Novembru 2016	128
Ir-Renju Unit, Bristol Employment Tribunal, <i>McFarlane u persuna oħra vs easyJet Airline Company</i> , ET/1401496/15 u ET/3401933/15, 29 ta' Settembru 2016	73
Ir-Renju Unit, it-Tribunal tal-Appell tal-Impjiegi, <i>Kelly vs Covance Laboratories Limited</i> , UKEAT/0186/15/LA, 20 ta' Ottubru 2015	234
Ir-Renju Unit, it-Tribunal tal-Appell tal-Impjiegi, <i>XC Trains Ltd vs CD & Ors</i> , UKEAT/0331/15/LA, 28 ta' Lulju 2016.....	58

Ir-Renju Unit, the United Kingdom High Court, <i>Amicus MSF Section, R. (dwar l-applikazzjoni ta')</i> vs <i>Secretary of State for Trade and Industry</i> , EWHC 860 (Admin), 26 ta' April 2004	109
Ir-Rumanija, il-Kunsill Nazzjonali ghall-Ġlieda kontra d-Diskriminazzjoni, <i>id-Deciżjoni 349</i> , 4 ta' Mejju 2016	148
L-Awstrija, Bezirksgericht Döbling, GZ 17 C 1597/05f-17, 23 ta' Jannar 2006	143
L-Awstrija, il-Qorti Amministrattiva Reġjonali f'Tirol, LVwG-2013/23/3455-2, 14 ta' Jannar 2014.....	233
L-Awstrija, il-Qorti Kostituzzjonali Awstrijaka, V 54/2014-20, 9 ta' Dicembru 2014.....	106
L-Awstrija, il-Qorti Suprema tal-Awstrija, 9 ObA 117/15, 25 ta' Mejju 2016.....	227
L-Iżvejza, il-Qorti Suprema, <i>Escape Bar and Restaurant vs Ombudsman against Ethnic Discrimination</i> , T-2224-07, 1 ta' Ottubru 2008.....	143, 254
L-Iżvejza, il-Qorti tal-Appell, <i>Ombudsman Against Discrimination on Grounds of Sexual Orientation vs A.S.</i> , T-3562-06, 11 ta' Frar 2008.....	143
L-Ungerija, l-Awtorità għat-Trattament Ugwali, Deciżjoni Nru 654/2009, 20 ta' Dicembru 2009	70
L-Ungerija, l-Awtorità għat-Trattament Ugwali, <i>Kawża Nru 72</i> , April 2008.....	143

List ta' testi legali

L-Istrumenti tal-KtE

- Il-Karta Ewropea għal-Lingwi Reġjonali jew Minoritarji (5 ta' Novembru 1992)
- Il-Karta Soċjali Ewropea (18 ta' Ottubru 1961)
- Il-Karta Soċjali Ewropea (riveduta) (3 ta' Mejju 1996)
- Il-Konvenzjoni dwar id-Drittijiet tal-Bniedem u l-Bijomedicina (4 ta' April 1997)
- Il-Konvenzjoni Ewropea dwar iċ-Ċittadinanza (6 ta' Novembru 1997)
- Il-Konvenzjoni Ewropea għall-Protezzjoni tad-Drittijiet tal-Bniedem u tal-Libertajiet Fundamentali (4 ta' Novembru 1950)
- Il-Konvenzjoni Qafas għall-Ħarsien tal-Minoranzi Nazzjonali (1 ta' Frar 1995)
- Il-Konvenzjoni tal-Kunsill tal-Ewropa dwar il-Ġliedha kontra t-Traffikar tal-Bnedmin (16 ta' Mejju 2005)
- Il-Konvenzjoni tal-Kunsill tal-Ewropa dwar il-Prevenzjoni u l-Ġliedha Kontra l-Vjolenza fuq in-Nisa u l-Vjolenza Domestika (11 ta' Mejju 2011)
- Il-Protokoll Addizzjonali għall-Konvenzjoni dwar iċ-Ċiberkriminalità, dwar il-kriminalizzazzjoni ta' atti ta' natura razzista u ksenofobika li jsiru permezz ta' sistemi tal-kompjuter (28 ta' Jannar 2003)

L-Istrumenti tal-UE

- Il-Karta tad-Drittijiet Fundamentalji tal-Unjoni Ewropea
- Ir-Rakkomandazzjoni tal-Kummissjoni 92/131/KEE dwar il-ħarsien tad-dinjità tan-nisa u tal-irġiel fuq ix-xogħol

Id-Dikjarazzjoni tal-Kunsill dwar l-implimentazzjoni tar-Rakkomandazzjoni tal-Kummissjoni dwar il-ħarsien tad-dinjità tan-nisa u tal-irġiel fuq ix-xogħol (19 ta' Diċembru 1991)

Id-Direttiva tal-Kunsill 79/7/KEE dwar l-implimentazzjoni progressiva tal-principju tat-trattament uguali ta' l-irġiel u n-nisa fi kwistjonijiet ta' sigurtà soċjali (19 ta' Diċembru 1978)

Id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza fl-Impiegji 2000/78/KE (27 ta' Novembru 2000)

Id-Direttiva dwar it-Trattament Uguali 76/207/KEE (9 ta' Frar 1976)

Id-Direttiva dwar is-Sessi u l-Prodotti u s-Servizzi 2004/113/KE (13 ta' Diċembru 2004)

Id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza bejn is-Sessi (tfassil mill-ġdid) 2006/54/KE (5 ta' Lulju 2006)

Id-Direttiva dwar l-Ugwaljanza Razzjali 2000/43/KE (29 ta' Ĝunju 2000)

It-Trattat li jistabbilixxi l-Komunità Ekonomika Ewropea (25 ta' Marzu 1957)

It-Trattat ta' Lisbona (1 ta' Diċembru 2009)

Strumenti internazzjonali

Il-Patt Internazzjonali dwar id-Drittijiet Ċivili u Politici (16 ta' Diċembru 1966)

Il-Patt Internazzjonali dwar id-Drittijiet Ekonomiči, Soċjali u Kulturali (16 ta' Diċembru 1966)

Il-Konvenzjoni tan-Nazzjonijiet Uniti kontra t-Tortura (9 ta' Diċembru 1975)

Il-Konvenzjoni tan-Nazzjonijiet Uniti dwar l-Eliminazzjoni tal-Forom Kollha ta' Diskriminazzjoni Razzjali (4 ta' Jannar 1969)

Il-Konvenzjoni tan-Nazzjonijiet Uniti dwar l-Eliminazzjoni tad-Diskriminazzjoni Kontra n-Nisa (18 ta' Diċembru 1979)

Il-Konvenzjoni tan-Nazzjonijiet Uniti dwar id-Drittijiet ta' Persuni b'Diżabilità (13 ta' Diċembru 2006)

Il-Konvenzjoni tan-Nazzjonijiet Uniti dwar id-Drittijiet tat-Tfal (20 ta' Novembru 1989)

Id-Dikjarazzjoni Universali dwar id-Drittijiet tal-Bniedem (10 ta' Diċembru 1948)

Nota dwar ir-referenza

Il-każistika msemmija hawn fuq tipprovdi lill-qarrej b'informazzjoni komprensiva li tippermettilu jsib is-sentenza sħiha tal-kawża kkonċernata. Dan jista' jitqies utli jekk il-qarrej ikun irid jidħol aktar fil-fond fir-raġunament u fl-analizi applikati quddiem il-qorti rispettiva fl-ilhqaq tad-deċiżjoni kkonċernata.

Hafna mill-kawži msemmija f'din il-pubblikazzjoni huma jew kawži deċiżi quddiem il-QGUE jew il-QEDB; għalhekk, jikkostitwixxu č-ċentru tal-bqja tad-diskussjoni. Jistgħu jintużaw tekniki simili, madankollu, meta jkunu qed jintużaw bażżejjiet tad-data nazzjonali tal-każistika.

Sabiex isib il-każistika tal-QEDB, il-qarrej jista' jaċċessa l-[Portal tal-HUDOC tal-QEDB](#), li jipprovdi aċċess mingħajr ħlas għall-każistika tal-QEDB: Il-portal tal-HUDOC għandu magna tat-tiftil faċli għall-utent, li tagħmel is-sejba tal-każistika mixtieqa eżerċizzju sempliċi. L-aktar mod sempliċi kif tinstab il-kawża meħtieġa huwa li jiddaħħal in-numru tal-applikazzjoni fil-kaxxa tat-tiftil intitolata "Numru tal-Applikazzjoni".

Sabiex isib il-każistika tal-QGUE, il-qarrej jista' jaċċessa l-[magna tat-tiftil tal-CURIA](#) li tipprovdi aċċess mingħajr ħlas għall-każistika tal-QGUE. Il-magna tat-tiftil tal-CURIA għandha magna tat-tiftil faċli għall-utent li tagħmel is-sejba tal-każistika mixtieqa eżerċizzju sempliċi. L-aktar mod sempliċi ta' kif tinstab il-kawża meħtieġa huwa li jiddaħħal in-numru tal-kawża fil-kaxxa tat-tiftil intitolata "Numru tal-Kawża".

Alternattivament, iż-żewġ magni tat-tiftix issuġġeriti (jew kwalunkwe magna tat-tiftix li tintuża) jippermettu lill-utent ifitħex il-kawżi permezz tad-data. Il-lokalizzazzjoni tal-każistika meħtieġa permezz tat-tiftix tad-data tas-sentenza saret aktar faċli permezz tal-preżentazzjoni tad-data mal-kawżi kollha li ġew inkorporati f'dan il-Manwal.

Ammont kbir ta' informazzjoni dwar l-Aġenzija tal-Unjoni Ewropea għad-Drittijiet Fundamentali huwa disponibbli fuq l-internet. Din tista' tkun aċċessata permezz tas-sit web tal-FRA fuq fra.europa.eu.

Aktar informazzjoni dwar il-każistika tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem hija disponibbli fuq is-sit web tal-Qorti: echr.coe.int. Il-portal tat-tfiftxija tal-HUDOC jipprovi aċċess għal sentenzi u deciżjonijiet bl-Ingliz u/jew bil-Franciż, traduzzjonijiet f'lingwi addizzjonal, sommarji legali, stqarrijiet għall-istampa u informazzjoni oħra dwar ix-xogħol tal-Qorti:

<http://HUDOC.echr.coe.int>

Kif tikseb pubblikazzjonijiet tal-Kunsill tal-Ewropa

L-Istamperja tal-Kunsill tal-Ewropa (Council of Europe Publishing) tiproduċi xogħliljet fl-isferi ta' referenza kollha tal-Organizzazzjoni, inkluži d-drittijiet tal-bniedem, ix-xjenza legali, is-sahħha, l-etika, l-affarijiet socjali, l-ambjent, l-edukazzjoni, il-kultura, l-isport, iż-żgħożja u l-wirt arkitettoniku. Kotba u pubblikazzjonijiet elettronici mill-katalogu estensiv jistgħu jiġu ordnati online: <http://book.coe.int>/

Kamra tal-qari virtwali tippermetti lill-utenti li jikkonsultaw siltiet mix-xogħliljet ewlenin li għadhom kif gew ippubblikati jew it-testi shah ta' certi dokumenti uffiċjali mingħajr ebda spiżा.

Informazzjoni dwar il-Konvenzjonijiet tal-Kunsill tal-Ewropa, kif ukoll it-test shiħ tagħhom, huma disponibbli mis-sit web tal-Uffiċċju tat-Trattat: <http://conventions.coe.int>/

Kif tagħmel kuntatt mal-UE

Personalment

Madwar l-Unjoni Ewropea kollha hemm mijiet ta' centri ta' informazzjoni ta' Europe Direct. Tista' ssib l-indirizz tal-eqreb ċentru tiegħek fuq: https://europa.eu/european-union/contact_mt

Bit-telefon jew permezz tal-posta elettronika

Europe Direct huwa servizz li jwieġeb il-mistoqsijiet tiegħek dwar l-Unjoni Ewropea. Inti tista' tikkuntattja dan is-servizz:

- permezz ta' numru tat-telefon bla ħlas: 00 800 6 7 8 9 10 11 (certi operaturi jistgħu jitolbu ħlas għal dawn it-telefonati),
- fuq in-numru standard li ġej: +32 22999696 jew
- permezz ta' posta elettronika fuq: https://europa.eu/european-union/contact_mt

Kif issib informazzjoni dwar l-UE

Online

Informazzjoni dwar l-Unjoni Ewropea bil-lingwi uffiċjali kollha tal-UE hija disponibbli fuq is-sit web tal-Europa fuq: https://europa.eu/european-union/index_mt

Pubblikazzjonijiet tal-UE

Tista' tniżżej jew tordna pubblikazzjonijiet tal-UE mingħajr ħlas u anke bi ħlas minn: <https://op.europa.eu/mt/publications>. Tista' tikseb diversi kopji ta' pubblikazzjonijiet mingħajr ħlas billi tikkuntattja lil Europe Direct jew liċ-ċentru lokal ta' informazzjoni tiegħek (ara https://europa.eu/european-union/contact_mt).

Id-dritt tal-Unjoni u dokumenti relatati

Sabiex ikollok aċċess għal informazzjoni legali mill-UE, inkluż id-dritt kollu tal-UE mill-1952 fil-verżjonijiet lingwistiċi uffiċjali kollha, żur EUR-Lex fuq: <http://eur-lex.europa.eu>

Data miftuħa mill-UE

Il-Portal tad-Data Miftuħa tal-UE (<http://data.europa.eu/mt>) jipprovi aċċess għal settijiet ta' data mill-UE. Id-data tista' titniżżej u terġa' tintuża mingħajr ħlas, kemm għal skopijiet kummerċjali kif ukoll għal skopijiet mhux kummerċjali.

Id-dritt Ewropew tan-nondiskriminazzjoni, kif ikkostitwit b'mod partikolari mid-direttivi tal-UE dwar in-nondiskriminazzjoni, u l-Artikolu 14 u l-Protokoll 12 tal-Konvenzjoni Ewropea dwar id-Drittijiet tal-Bniedem, jipprobixxi d-diskriminazzjoni f'firxa ta' kuntesti u raġunijiet. Dan il-manwal jeżamina d-dritt Ewropew tan-nondiskriminazzjoni li jirriżulta minn dawn iż-żewġ sorsi bhala sistemi komplementari, u južahom b'mod interkambjabbl sal-punt li jikkoinċidu, filwaqt li jenfasizza d-differenzi fejn dawn jeżistu. Jinkludi wkoll referenzi għal strumenti oħra tal-Kunsill tal-Ewropa, b'mod partikolari l-Karta Soċċali Ewropea, kif ukoll għall-istruenti rilevanti tan-Nazzjonijiet Uniti. Bil-korp impressjonanti tal-każistika mill-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem u mill-Qorti tal-Ġustizzja tal-Unjoni Ewropea fil-qasam tan-nondiskriminazzjoni, jidher utli li jiġi ppreżentat, b'mod aċċessibbli, manwal mahsub ghall-ġuristi – bħall-imħallfin, il-prosekuturi u l-avukati, kif ukoll ufficjali tal-infurzar tal-liġi – fl-UE u l-Istati Membri tal-Kunsill tal-Ewropa u lil hinn.

FRA – L-AĞENZJA TAL-UNJONI EWROPEA GHAD-DRITTIJET FUNDAMENTALI

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Vjenna – L-Awstrija

Tel. +43 (1) 580 30-0 – Faks +43 (1) 580 30-699

fra.europa.eu

facebook.com/fundamentalrights

linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency

twitter.com/EURightsAgency

L-Ufficju tal-Publikazzjoni
tal-Unjoni Ewropea

IL-QORTI EWROPEA TAD-DRITTIJET TAL-BNIEDEM

IL-KUNSILL TAL-EWROPA

67075 Strasburgu Cedex – Franzia

Tel. +33 (0) 3 88 41 20 18 – Faks +33 (0) 3 88 41 27 30

echr.coe.int – publishing@echr.coe.int – twitter.com/ECHR_CEDH

ISBN 978-92-871-9827-3 (KE)

ISBN 978-92-9461-354-7 (FRA)